

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Paul Eluard

Gala'ya Mektuplar

Çeviren: Kemal Özmen

GALA'YA MEKTUPLAR 1924-1948

Paul Eluard (Gerçek adıyla Eugène Grindel) 1895 yılında Saint-Denis'de doğdu. 1912 yılında akciğer rahatsızlığı nedeniyle İsviçre'deki Clavadel sanatoryumunda tüberküloz tedavisi görürken genç bir Rus kıızıyla, Helena Dmitrievna Diakonova ile tanıştı, ona Gala adını verdi ve 1917 Şubat ayında evlendiler. Birinci Dünya Savaşı'nda cephede görev aldı ve bu dehşetin anılarını *Le Devoir* adlı şiir derlemesinde dile getirdi.

Savaş sonrasında önce Dada hareketine, sonra da Gerçeküstücü akıma aktif olarak katıldı.

1929 yılında Dalí'yle tanışan Gala, Eluard'dan ayrıldı. Eluard ise 1930 yılında, Nusch adını vereceği Maria Benz'le tanışıp 1934 yılında evlendi. Bu arada, 1926 yılında diğer gerçeküstücülerle birlikte üye olduğu Komünist Parti'den 1933 yılında ihraç edildi.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, Direniş hareketinin büyük şairlerinden biri olan Eluard 1942 yılında, içinde ünlü "Özgürlük" şiirinin de yer aldığı *Poésie et Vérité* adlı derlemeyi gizlice yayımladı. Fransa özgürlüğüne kavuştuktan sonra büyük şöhret kazandı; 1952 yılında, bir kalp krizi sonucunda öldü.

Hem bir aşk şairi hem de bir devrim şairi olarak 20. yüzyılın en büyük Fransız edebiyatçıları arasında gösterilir. *La Vie immédiate* (1932), *La Rose publique* (1934), *Les yeux fertiles* (1936) ve *Cours naturel* (1938) yapıtlarından birkaçıdır.

Gala (Helena Dmitrievna Diakonova) 1895 yılında Rusya'da doğdu. 1912 yılında, tüberküloz tedavisi gördüğü Davos yakınlarındaki Clavadel sanatoryumunda Paul Eluard'la tanıştı. 1917 Şubat ayında evlendiler. 1918'de kızları Cécile doğdu. 1929 yılında, Cadaqués'te Salvador Dalí'yle tanıştı ve bir daha ondan ayrılmadı. Bir süre sonra Eluard'dan boşanarak Dalí'yle evlendi. Gerek Eluard'ın gerek Dalí'nin birçok yapıtının esin kaynağıydı. Gerçeküstücü mücadeleye dolaylı birçok katkısı oldu. 1982'de öldü.

Kemal Özmen 1950 yılında Keban'da doğdu. 1973 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi ve aynı bölümde asistan olarak çalışmaya başladı. 1978 yılında "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Eserlerinde Fransız Dünyası" adlı doktora çalışmasını tamamladı. 1982 yılında yardımcı doçentliğe atandı. 1986 yılında ağırlıklı olarak Paul Eluard'ın şiiri üzerine yaptığı çalışmalarla doçent, 1995 yılında Paul Eluard ve Alman işgaline karşı Direniş hareketini konu alan "Direniş ve Şiir" adlı kapsamlı çalışmasıyla profesör oldu. Çeşitli sanat ve edebiyat dergilerinde Fransız edebiyatı, Türk edebiyatı ve karşılaştırmalı edebiyat alanlarında ellinin üzerinde araştırma-inceleme yazısı yayımlandı. Halen, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde profesör olarak görev yapmaktadır.

PAUL ELUARD

Gala'ya Mektuplar
1924-1948

ÇEVİREN:
KEMAL ÖZMEN

Yapı Kredi Yayınları - 2068
Edebiyat - 619

Gala'ya Mektuplar - 1924-1948 / Paul Eluard
Özgün Adı: Lettres à Gala
Çeviren: Kemal Özmen
Şiir Çevirileri: Esra Özdoğan

Kitap Editörü: Esra Özdoğan
Düzelti: Belgin Sunal

Kapak Tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Acar Matbaacılık
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, 34310, Haramidere, Avcılar, İstanbul

Çeviriye temel alınan baskı: Éditions Gallimard 1984
1. Baskı: İstanbul, Haziran 2004
ISBN 975-08-0821-5

İÇİNDEKİLER

Önsöz • 7

Paul Eluard'ın Gala'ya Mektupları

(*Mayıs 1924 - Şubat 1948*) • 22

Gala'ya İthafılar • 311

Gala'ya Şiirler • 317

Gala'nın Paul Eluard'a Mektupları

(Kasım-Aralık 1916) • 351

Notlar • 387

Gala'ya Şiirlerin Notları • 503

Adlar Dizini • 517

Yapıtlar Dizini • 525

Dergiler ve İlanlar Dizini • 528

Önsöz

Paul Eluard diye anılan Paul-Eugène Grindel ve onun her daim Gala diye adlandıracağı Rus bir genç kız, Helena Dmitrievna Diakonova 1912 yılının Aralık ayında, Davos yakınlarındaki Clavadel sanatoryumunda her ikisi de tüberküloz tedavisi görürken tanıştılar. Her ikisi de 17 yaşındaydı.

1914 yılında, savaş başlamadan önce ilk kez ayrıldıklarında, Gala Rusya'ya döndü. İlk başta yedek asker olarak silah altına alınan Eluard, hastaneye kaldırıldıktan sonra bir piyade sınıfına aktarıldı. Gala 1916'da Rusya'dan döndü ve yaşam savaşa rağmen devam ettiğinden, 1917 Şubat'ında evlendiler, 1918 yılında kızları Cécile dünyaya geldi.

Gala'nın bu ilk yıllara ait birkaç mektubu, ateşli gençlik mektupları bulunmuştur. Eluard'ın kimi mektupları Seghers yayınevinden çıkan *Lettres de jeunesse*'de [Gençlik Mektupları] yayımlanmıştı. Bu kitapta yayımladığımız ve hepsi Gala'ya gönderilmiş olan mektupları, annesinin 1982'deki ölümünün ardından kızları Cécile bulmuştur. Mektuplar 1924 yılından –ilk karşılaşmalarından on iki yıl, evlenmelerinden yedi yıl sonra, gerçeküstücü mücadele başlatıldığında– 1948 yılına –Eluard'ın ölümünden dört yıl öncesine– dek uzanıyor. Gala tüm bu mektupları otuz yıldan daha uzun bir süre saklamış. Eluard bugün kaybolmuş ya da yok edilmiş başka mektuplar da yazmış mıydı bilemiyoruz.

Mektupların çağrısına uyarak bir an için bu erkekle bu kadının ilişkilerini gözden geçirelim. Fırtınalara rağmen, mesafelere rağmen, anlaşmazlıklara rağmen Paul Eluard bu ilişkiyi her zaman için bir ayrıcalık olarak değerlendirmişti.

Elimizde ilk yıllara ait pek az şey var. Eluard ve Gala çoğu zaman beraberler, aynı mücadeleye neşeyle katılıyorlar. Pek az yazıyorlar.

Karşılıklı sadakatsizlikleri –en azından mektuplara bakıldığında– sorun yaratmış gibi görünmüyor. Beylik duygulardan, her türlü sahip-
lenme düşüncesinden kaçınıyorlar. Çoğu yerde belirttiği gibi, Eluard
bedenlerin tehlikeye atamayacağı çok daha üstün, hakiki bir sadakat
gösteriyor. Büyük aşklar ütopyaya erişirler ve bir mektuptan diğerine
bu imkânsız arayışı izliyoruz bizler de.

Gerçek saydığı ve belki de gerçek olan bir çelişkiyle, Eluard öz-
gürlüğün kendisini sadık biri yaptığını bile söylemektedir.

1929’dan itibaren, gerçek ayrılık başgösterir. Kırgınlık yok, öfke
yoktur, öyle ki bu ayrılıkta geri dönüşler yine yaşanacaktır. Eluard, ki-
barlığı elden bırakmaksızın, Berlinli genç bir kadınla tanıştığını ve üç
günlüğüne Berlin’e gitmeyi çok istediğini bildirir Gala’ya. Ve hemen ar-
dından ekler; “Ancak kuşkusuz sen bunda *hiçbir* sakınca görmezsen...”

Gala için hiçbir sakıncası yoktur. Eluard Berlin’e gider. Hasta dü-
şeceği düş kırıcı bir yolculuk yapar.

Bürokratik sadakatten farklı bir şey arayan, evlilik bağlarının
açıkça burjuva geleneklerinin üzerinde yer almak istediğini gösteren,
en azından gözle görülür bu ahlâki yalınlığın ardından, bu ilk mek-
tuplar tehdit, hatta neredeyse umutsuzluk işaretleri de vermektedir.
Çiftin yaşamını paylaşan Max Ernst’e karşı Gala’nın hissetmiş olabile-
ceği duygular, Paul Eluard’ı, babasıyla anlaşmazlıkları ve genelde sür-
dürdüğü düzensiz yaşam kadar sıkıntıya sokar; öyle ki sonunda, 1924
yılında uzun bir dünya seyahatine, “saçma bir yolculuğa” çıkar, ama
öylesine derin bir yalnızlık hisseder ki Gala’dan ve Max Ernst’ten As-
ya’ya gelip kendisine katılmalarını ister. Ama çabaları boşunadır. Bir
zaman sonra, André Breton’un evindeki bir akşam yemeğinde, dostu
Max gözüne sıkı bir yumruk indirir. “Max Ernst domuzu... Aramızda
varolduğunu sandığım insanüstü dostluk karşısında bir boksör man-
tığı.” Gala yüzünden olabilir mi bu? Bilemiyoruz.

Kesin ayrılıkları 1929’da, Gala ve Salvador Dali’nin Cadaquès’te
karşılaşmalarıyla gerçekleşir. Bu karşılaşmaya tanık olan Luis Buñuel,
Mon dernier soupir [Son Nefesim] adlı kitapta Dali’nin allak bullak ol-
muş halde koşarak gelip kendisine “olağanüstü bir kadın geldi” dedi-
ğini anlatır.

Dali’nin kendisi de bu belirleyici karşılaşmayı uzun uzun betim-
lemiş ve yorumlamıştır, Eluard’ın mektuplarındaysa bunun yankıları,
zaman zaman da ıstırapı okunur – ama aslolan hiç unutulmaz: Ayrı-
lıktan daha güçlü olan aşk ve Gala’nın mutluluğu.

Onun mutluluğu her şeyden önemlidir. Eluard bu konuda öncelikle kendisini ikna etmek istercesine hep bunu söyler, yineler durur. Ve bu mutluluk açıkça Dali'den ayrı düşünülemez gibidir.

Dali seviştiği tek kadının Gala olduğunu söylemiştir, ki büyük olasılıkla doğrudur, Buñuel'e kalırsa buna şüphe yoktur. Gala Cadaquès'te kalır, Paris'e döner, Cadaquès'e gitmek için tekrar trene biner. Eluard'ın mektupları o sıralarda sıklaşır. Olmayan birine yazar hep ve Gala gitgide uzaklaşmaktadır. Çok sonraki ölümüne dek Cadaquès'te, Dali'nin yanında kalacaktır.

Eluard ve Gala 1932'de boşanırlar, ama aşk hikâyelerinin uzun yıllar boyunca, Eluard'ın 1934'te kırılğan ve tatlı Nusch'la "kusursuz Nusch'la" evlenmesinden sonra bile devam etmesi tuhaf değildir, Gala'ya hissettiği ateşli duyguları zayıflamamış, söz dağarcığı yatışmamıştır. İkinci eşine büyük şefkat gösterse de, mektuplarında Gala bir tanedir, yeri doldurulmaz esinleyici, yokluğunda tüm yaşamın yoldan çıktığı, dağıldığı bir tür kılavuzdur. Savaş sırasındaki uzun ayrılıklarına dek birçok kez buluşup seviştikleri kesin gibidir. Büyük aşk ateşi ancak son yıllarda, Nusch'un ani ölümünden sonra yatıştır.

Savaş sonrasında Dali'yi ve onunla birlikte Gala'yı, kendisini hiç ilgilendirmeyen dönem modasına uygun ticari ilişkiler içinde bulan Eluard düş kırıklığına uğrar. Kendisi, eskiden "bir mağlup yaşamı" sürdürdüğü için sızlanan "yararsız ve beceriksiz çılgın ihtiyar" şimdi milyonlarca sesi taşıyan bir sestir. Resmi çevrelerde kabul görmüştür, yolculuklara çıkar, başarıdan başarıya koşar. Gala'ya yazdığı mektuplara bakılırsa, metelik getirmeyen bir başarıdır bu; ilan-ı aşkları daha mekanik ve daha bir solgundur artık. Aynı kalan tek şey melankolidir. "Ebedi küçük kız"ına gönderdiği son pusulalarda şunu itiraf eder, "Gülmeyi pek beceremiyorum artık." Nusch'un ölümüyle yıkılmıştır ve "Artık yaşamak çok zor" cümlesini de itiraflarına ekler.

Tüm yazışmalarda olduğu gibi, bu mektuplarda da gündelik yaşama ilişkin sıkıntılar, sağlık ve para sorunları, aynı zamanda obje, tablo alışverişleri, gerçeküstücü grubu sarsan anlaşmazlıklar yer almaktadır. Gala kendisini terk edip gitmiş olsa da, Eluard'ın "düşünme makinesi" dediği ve eleştirel yorumlarını beklediği Dali'nin görüşlerine ne kadar önem verdiği ve onun Hitler'e belli bir hayranlık duydu-

ğunu fark ettiğinde nasıl kaygılandığı gözden kaçmayacaktır. “Dali’nin kesinlikle başka bir taşkınlık konusu bulması gerek” diyecektir.

Zaman zaman kendisini bekleyen tehlikeleri de açıkça görebilmektedir, “iğrenç bir duygusal” olmaktan –ya da öyle görünmekten– korkar. André Breton’la ilişkisi, kopma noktasına gelene dek, bu mektuplardan izlenebilir, Guernica’nın bombalandığı sıradaki “ölçsüz kudurganlık”tan İkinci Dünya Savaşı yaklaştığında ve yeniden silah altına alınıp Grindel adını aldığı anda (kendisine Fransa’nın en yaşlı subayı diyecektir), “Tuhaf bir adam olup çıktım” saptamasına dek bir yaşama soluk veren tüm o anlar da öyle.

Bu mektuplarda “şiiri lekelemeyen” şeylerin aranışı da adım adım, dakikası dakikasına izlenebilir.

Ama daha çok bir erkeğin aşktan söz ettiği mektuplardır hepsi.

En başta fiziksel aşk gelir. Genelde karşılaştığımız ve hadımlaştırıcı bir etkisi olan basımların tersine, bu kitap bir şairin yapıtına, yaşamına erotik bir renk veriyor. Bir ilk değil elbette. Şairlerin cinsel hayatları olması, bundan söz etmeleri, çok söz etmeleri artık kimseyi şaşırtmıyor. Bugün halka mal olmuş her insanın bize mahremiyetini, arzularını, takıntılarını, düşlerini –kendisinin de tanımadığı bir yüreğin dolambaçlarını– borçlu olduğu artık kabul edilmiştir.

Bu mektupları yakmak ya da ileride saygısızca kullanılmaları için bir sandığa tıkmak, bir yaşamı saptırmak, bir ölüyü sansürlemek olacaktı. Anıtlarımızla ilgili hali hazırda soğuk fikirleri olan kimileri kendi erdemleri adına homurdanıp gücenseler de kimileri sevinçten zıplayacaktır. İşte olanca çıplaklığıyla Paul Eluard, şaşırtıcı bir Eluard, dolu dolu yaşayan bir Eluard. Bu mektuplardaki erotizme –gündüz düşleri, canlı hatıralar, bir fantezi ya da muhteşem bir mastürbasyon anlatısı– aşkın sayısız ifadelerinden biri oluyor, büyük bir şairin bizi bir kez daha ele geçirdiği yalın sözcükler ve güçlü imgeler ağı.

Zaten kendisi de söylüyor. Cinsel hazzın güzel ifadesi, bir özgürlük, kusursuzluk yolu olabilir. Hatta, bu mektuplardan birinde görülmemiş bir “müstehcen sinema” övgüsü yer aldığına göre, bu hazzın aslına uygun gösterimi de öyle.

Aynı düzeyde kalalım. Düzyazı cinselliğine girmeyelim.

Ve daha uzağa bakalım. Büyük aşk hikâyelerinde herkes kendi hikâyesini bulur. Bu mektuplar için de aynı şey geçerli. Bunlardan pay

çıkarmak edebiyat eleştirisi, yapının geri kalanıyla kurduğu açık ya da gizli ilişkiler hakkında bilmemiz gereken her şeyi söyleyecektir. Biz okurlarsa mektuplarda ısrarla “aşksız her şeyin sonsuza dek yok olup gittiğini” söyleyen biriyle karşılaşacağız.

Gala’yı sevmiş olsun ya da daha onu tanımadan ve ayrılıklarının da ötesinde sevmek istemiş olsun –ama bir diğerini dışarıda bırakmaz, hatta tam tersi– ya da onu “ebediyen” sevmiş olsun, fark etmez, bu mektuplar, zamana karşı sürdürülen ve Paul Eluard’ın ilk silah olarak hep aşkı seçtiği o savaşa götürüyor bizi. Sık sık söylediği gibi, ona göre bir tek aşk geçmişle geleceği birleştirebilir, kaynaştırabilir ve onları alt edebilir görünmektedir. Güçlü aşk nesnelerin ömrü dışında varlığını sürdürür, Gala da onun piramididir: “Doğumumun ölümcül ışığını düşünür gibi düşünüyorum sizi”. Onun için ve ondan doğmuştur. Gala, kökeni ve yazgısıdır onun, özgürlüğüdür, kısacası Eluard’ın ta kendisidir. “Çocuğum, kendim” diye çağırır onu. Gala’ya “varlığım...” demeye kadar götürür bunu.

Dil sürçmelerinin orada burada açık ettiği bu gerçek özdeşleşmenin kanıtını bu mektuplarda buluyoruz. Eluard, Gala’da belli bir zamandışılık halini sever. Gala hatıralardan nefret eder, asla geçmişten söz etmez. Geçmişteki güzel günlerle ilgili her türlü bayağı nostaljiden sıyrılmış olduğu için “kadınların en özgürü” gibi gelir Eluard’a. Bu nedenle asla tanışmamıştır onunla, ezelden beri tanımaktadır onu. Karşısında zamanın ve uzayın silindiği o kuvvetli his ve sevilen nesne uzaklaştığında aşkın yine de kalıcı olmasından daha mantıklı bir şey yoktur. Sonsuzluk yolda değiştirilmez.

Bu iyimser yüceltmeden, Gala’nın gidişinden önce de, mektupların dolambaçlarında ortaya çıkan ve yıllarla ağırlaşan melankoli krizleri eksik olmaz. Böylece Eluard, bu ihtiras kendisine bir anda uçsuz bucaksız, belki bir yanılsama gibi görünmüşçesine, aşktan beklentileri kısacık anlarda boşa çıkmışçasına “hüzünlü büyük bir düş”ten söz eder: Bu üstün birleşme, bu güzelim meydan okuma için uygun sözcüğü, “mistik” sözcüğünü kullanır: Ama yanına beklenmedik bir sıfat ekleyip güçlendirerek: “Senin hakkında giderek mistik ve umutsuz bir fikir ediniyorum.”

Biriyle özdeşleştiğinde yitip gidebilir insan. Yokluk en nihayetinde bir zamanlar kendisi saydığı varlığa ilişkin bir kuşku doğurur. “Gözlerindeyim” der ki bu da bir tek onun bakışıyla görebildiğini ifade eder. Ama bu kadın kendisi olmuşsa eğer, ve bu bakış kendi bakı-

şıysa, aşk gösterisi hangi gölge tiyatrosunda oynanmaktadır. Bir şüphe doğar: “Kuşku yok ki benim hayal gücümün...”

Sonrasında rahatlatır kendisini: “Ancak seninle ciddi bir şey konuşabilirim çünkü seni seviyorum.” Onunla konuşuyorsa eğer, bu kadının varolması gerekir ve ona arada sırada yanıt vermesi. Rahatlığını yakından tanıdığımız ikili bir yalnızlık istediği bile olur: “Dünyayla birlikte olmaksızın seninle olmayı düşünüyorum.”

Yazılan cevapları bilmiyor olsak da, buradaki gibi mektuplarla döşenmiş her aşk güzergâhı, ormanda yer yer ancak işaret noktalarını bulabileceğimiz bir yol gibi eksiklerle doludur. Karşılıklı söylenenler de yok elimizde, insan birlikteyken karşılıklı konuşur çünkü. Ve asla söylenmeyenler var bir de. Ama –mektupların başka hiçbir şeyin göstere-meyeceği şeyleri açığa çıkarması bir yana– tahmin yürütme olanağı tanıyan içerikleri, kodlu anıştırmalar, benzersiz sayfa düzenleri (kâğıdın bütünüyle kullanılması, yazıdaki değişiklikler), kısaltmalar, noktalama, açık edilen sırlar, her biri, yüreklerdeki gizeme yaklaşıyor bizi.

Gala’ya, bu yüzyılın kadınlarından birine gelince, gizem daha bir yoğunlaşır. Onun hakkında bildiğimizi sandığımız her şey bir anda kuşkulu görünür. Klişe sallantıdadır. Kimdi Gala?

Sürekli değişen her insan imgesi gibi, Gala imgesi de, burada, karanlık çemberi biraz daha genişletecek birkaç yeni ışıltıyla aydınlanır. Ve kara gözlü o çehre daha uzun bir süre bize aynı soruları yöneltecektir. Açgözlü ve soğuk olduğu söylenen bu kadının –muammaları küçümsemek pek kolaydır– yeniden evlenmiş eski kocasına savaş sırasında para ve yiyecek kolileri gönderdiğini okuyacağız. Onun yapıtına, aynı zamanda yaşamına nasıl özen gösterdiğini göreceğiz, kimi vakit nasıl âşık olduğunu hissedeceğiz. Gala’nın ne kadar önemli bir rol üstlendiğini bu noktada kestirebiliriz. Gençlik mektuplarından birinde Eluard’a yazdığı şu cümleyi unutmamak yeterli olacaktır: “Gururunun da üzerinde ol.”

“Seni sevdiğim gibi sevmiyorsun beni” sözlerini de hatırlamalı.

Gala, Eluard’ın ardından otuz yıl daha yaşadı. Otuz yıl boyunca –hatıralardan nefret ettiğini söylediği halde– bu mektupları, telgraflar ve kartpostallar da dahil olmak üzere sakladı. Mektupları tekrar tekrar okuyor muydu? Bilemeyiz. Belki de unutmuştu onları. Yaşam devam ettiği müddetçe kendi kalıntılarını görmezden gelebilir insan. Sözcükleri ağırlaştıran ölümdür. Bugüne bu yokluğun izleri kaldı bir tek, gömülmüş iki bedenden daha kalıcı bu parçalar...

Jean-Claude Carrière.

Paul Eluard ve Gala Clavadel'de, 1913.

Paul Eluard, 1930.

Gala, 1927.

Gala, Paul Eluard, Salvador Dali, Valentine Hugo ve René Crevel lunaparkta, 1930'a doğru.

Nusch, René Char, Salvador Dali ve Gala Cadaquès'te, 1930.

Paul Eluard ve Gala Cadaquès'te, 1930.

René Crevel, Georges Auric, X, Paul ve Gala Eluard Saint-Tropez'de, 1930'a doğru.

Paul Eluard ve André Breton Sein adasında, 1931.

André Breton, Salvador Dali, René Crevel ve Paul Eluard, 1935'e doğru.

Paul Eluard, 1935'e doğru.

**PAUL ELUARD'IN
GALA'YA MEKTUPLARI**

(Mayıs 1924 - Şubat 1948)

Mühür: Cristobal^{1*}, 12 Mayıs 1924-New York, 20 Mayıs 1924.

Gönderen: "Sender: M. Grindel-Papeete-Tahiti²"

Alıcı: Madam Hélène³ Grindel, 4, avenue Hennocque, Eaubonne (Seine et Oise)⁴, Fransa

Küçük sevgilim benim, umarım buraya hemen gelirsin. Canım sıkılıyor. Sana hep yazdım. Zarflarını yola çıkmadan önce hazır etmeliydin⁵. Seni nasıl seveceğimi görünce teselli bulacaksın. Sana vereceğim hediyeleri görmek için önce burada olmayı beklemelisin. Benim için tek değerli insan sensin. Bir tek seni seviyorum, senden başka hiç kimseyi sevmedim. Başka hiçbir şeyi sevmem de olası değil.

İlişikte 200 mark var. Eğer işe yarar bir parça bulursan, özellikle "tiki", arduvaz ya da "nazca" türünden, onları borcuna saydır.

Sana bu mektubu hemencecik yolluyorum. Her yerinden öpüyorum.

Paul

Yokluğunun her dakikasında yalnızca seni düşündüm.

Tual'ın⁶ satın aldığı kabuktan maskeyi (Torrès-Strasse) almak için, ya Nierendorf'a⁷ sorup ya da telefon rehberine bakarak Guirlitt'in adresini (Postdamme Strase no?) öğrenebilir

* Notlar kitabın en sonunda yer almaktadır.

misin? Tual, maskeyi sana vermesi için onu hemen haberdar edecek. Eğer herhangi bir güçlükle karşılaşırsan (gümrük, ulaşım, vb) bırak kalsın. Yine de, senin gidip alman Tual'ın işine gelir.

Teşekkürler Gala, eğer bu işi halledebilirsiniz. Ancak yine de çok zorlamayın kendinizi.

Dostlukla.

Roland Tual

2

Telgraf

Paris'ten

Varış mührü: Arosa, 27 Temmuz 1925¹

Alıcı: Grindel, Parksanotorium, Arosa İsviçre

Birkaç eşya satıp yeniden muhteşem bir Picasso aldım salı günü sabah saat 10'da Leysin'de olacağız seni yeniden göreceğim içim içime sığmıyor.

Paul

3

[Paris, 25 Mayıs 1927'ye doğru]

Perşembe

Maya daragaia¹,

Leningrad'a varmış olmalısın² ya da şu anda vardın. Ben, Clauzel sokağındayım. Saat sabahın altısı, uyuyamadım. Sersem gibiyim ve hüzünlü, hüznün dolu. Dün akşam, Breton'un evinde Max Ernst domuzuyla kavga ettim, daha doğrusu birden yumruğunu indiriverdi gözüme, bir an hiçbir şey göremedim, ben de rastgele indirdim yumruğu³.

Marie-Berthe⁴ bir anda, hiç sebep yokken saldırgan laflar etmişti bana. Max (bir ağız dalaşı sırasında) benim tarzımda⁵ bir kadın [aynı yazım] olmadığını yinelemiş kendisine. Bunu yüzüne vuruyordu kadının.

Önce hanımefendiye verip veriştim, sonra beyetendinin iyi niyetimi kötüye kullandığını görünce onu yalancılıkla suçlama yoluna gittim ve ipleri kopardım. Onu yalancılıkla suçlarken bir yandan da kabalığından ve pisliklerinden dolayı özür dilemesini bekliyordum. Ve o anda bir insanı rahatlıkla sakat bırakabilecek iyi nişanlanmış yumruğu iniverdi gözüme. En iyi dostum bana yumruk atacak, yüzümü dağıtacak – Dostum demek az gelirdi, biliyorsun⁶.

Şimdi anlaşıyor bay Domuz'un neden boks yaptığı.

Tüm düşmanlarıma oh dedirtecek bir olay bu. Cesaret edilmemesi gereken şeye, bana vurmaya cesaret etti o – ve *Cezasını çekmedi*. Ne satışlara gidebileceğim ne de sekiz gün boyunca bir şey yapabileceğim. Gözüm iğrenç bir durumda. Kaygılanacak bir şey yok ama. Sonuçta benim için hava hoş. Max'la artık görüşmeyeceğim.

HİÇBİR ZAMAN.

Sen, nasıl istiyorsan öyle davran. Her yönden etkilendim bu olaydan. Korkunç derecede üzgünüm, yüzüstü bırakıldım. Rimbaud'ya ateş edip yaralayan Verlaine Domuzu'nu düşünüyorum, Max'la benim aramdaki ne sudan bir bahane: Gözüme inen esaslı bir yumruk. Aramızda var olduğunu sandığım insanüstü dostluk karşısında bir boksör mantığı.

Meseleyi bildiğimi sanıyordum. Aldanmışım. Meğerse bu bir güç meselesiymiş.

Senden özellikle, kendini hırpalamamanı istiyorum. Sana duyduğum aşktan ötürü, için rahat olsun, ona hiçbir şey yapmayacağım. Yeter ki bana ihanet etme. Yoksa yaşayamam.

Her yerinden öpüyorum. Paul.

Rue Ordener adresine yaz⁷.

Mariembourg, Leningrad finis!
tu dois arriver à ~~Leningrad~~, au lieu

arriver. Moi, je suis un clown. Il est
6 heures du matin, je n'ai pas dormi.
Je suis abruti et triste, triste

Hier soir, chez Breton, je me suis
battu avec Max Ernst le porc, ou plutôt
il m'a frappé ~~assez~~ brusquement
assez fort sur l'œil, j'ai perdu
la vue et tapé au hasard

Mariembourg m'avait soudain et
sans raisons tenu des propos
agressifs. Max lui avait répi-
lé (dans une scène avec elle)
qu'elle n'était pas une
femme dans mon genre.
Il le lui reprochait.

J'ai d'abord enfilé
la dame, puis trouvant
que le monsieur abusait de
moi, j'ai trouvé la

Kara gözlükler takacağım. Evde her şey yolunda. Adresini okunaklı bir biçimde yazıp gönder, hiçbir şeyi unutmadan. Ne adını ne de başka şeyi.

O Domuzu öldürmek isterdim, ama bunun acısını sen çekmiş olurdun. Suçlandım, kazıklandım, yumruk yedim. Ne berbat şey. Sen rahat ol. Kendime bakıyorum. Her şey yoluna girecek, söz veriyorum. Ancak yine de bu konuda daha uzun süre taraf kalmak için bunu fırsat bilme.

Dostun.

Paul

4

[Eaubonne?] 29 Mayıs [sonu]¹ [1927]

Güzelim, tapılası kadını, seni ölesiye özlüyorum. Her şey bomboş, sarılabileceğim bir tek elbiselerin kaldı geride. Vücudunu, gözlerini, ağzını, tüm varlığını özlüyorum. Bir tek sen varsın, seni sonsuza kadar seveceğim. Çektiğim tüm acılar yokluğunun yanında hiç kalır. Aşkım, bizim aşkımız tutuştu-
ruyor onları. Döndüğünde, seni görkemli bir biçimde süsleyeceğim. Pijama (!!!) için ölçülerini ver bana². Sahip olunabilecek her şeyi, en güzel şeyleri istiyorum senin için. Olabildiğince kısa sürsün yokluğun. Çabuk dön. Sen olmadan ben bir hiçim. Tüm diğer arzularımı düşlerimde gerçekleştiriyorum. Sana duyduğum arzuyu da gerçeklik içinde yaşıyorum. Arzun gerçeği bağıslıyor.

Gala, dorogoï'm, hep sevgilim olmuş ve olacak canım aşkım, olabildiğince çabuk dön. Hiçbir şey böyle birbirimizden yoksun yaşamamıza değmez. Burada çektiğim üzüntülere karşın her şey yolunda.

Tual³ Almanya'da görkemli arduvazlar buldu, özellikle 80

sm. boyunda bir totem, 1800 franka. Eğer sen de [ondan] bulursan, bana yazmalarını söyle. Acaba Rusya'da var mıdır? Anne-me gönderdiğin mektubu aldım. Cécile de gayet iyi. Jouvence de l'Abbé-Soury'de bulunan dul bayan Salahum'a⁴ bir kart gönder. Rouen (Seine-Inférieure).

Dün, Tanguy-Amerika⁵ sergisinin özel açılışmdaydım, hiç kimse yoktu. Hava yağmurluydu. Sergi muhteşem. Yazıktır ki göremeyeceksin. Bu bence serginin tüm çekiciliğini alıp götürüyor.

Breton'la birlikte bir manifesto yazıp bastırdık: *Lautréamont envers et contre tout* başlığıyla – Lautréamont'un "Toplu Yapıtları"⁶ inanılmaz berbat bir baskısını yapan Soupault'ya karşı. Döndüğünde okurum sana.

2 tane çok güzel Pueblo bebeğim var (New Mexico). Dünyada var olan en güzel iki şey. Onları, sana alabileceğim tüm hediyeleri bulacağın odaya koyacağım.

Max'a yazma sakın. Marie-Berthe⁷ senin hakkında kötü şeyler söylemişti. Kavga ettik. Sonsuza kadar da dargın kalacağız⁸. Ancak sen *sakin ol*. Ben şimdi tümüyle sakinleştim. Artık hiçbir şey olmayacak. Söz veriyorum. Onun varlığını unutmak gerekiyor. Burada herkes ondan nefret edecek. Sana tapıyorum, biliyorsun. Benim tatlı ve küçük kızımsın sen, her yerinden öpüyorum.

Paul

Moskova mektubunu aldım, yazmadığımdan dolayı sitem ediyorsun hani. Zavallı küçüğüm. Adresin yok ki bende. Evet, çabucak dön. Bağlılığın beni duygulandırdı. Zaten başka türlü-sü çok kötü olurdu. Moskova'ya gelen mektupları sana ulaştırmalarını söyle.

[Eaubonne, Haziran 1927]

Tapılası küçüğüm.

Sana yazdım, ancak mektubumu alıp almadığını bilmiyorum, bana verdiğin adres çok kötü yazılmıştı, üstelik adını da yazmayı unutmuşsun. Adını yazmaya çalıştım, ancak yanlış dım, eski bir alışkanlıkla Helene Diakonova yazmışım.

Aklıma bir fikir geldi. Fraenkel'e¹ soracağım.

Güzel mektupların beni mutlu etti. Ama seni özledim. Eaubonne sensiz hüznün dolu, Clauzel sokağı da öyle.

Seni karşılamak amacıyla Berlin'e gitmek için *Gare Montparnasse*'i² ve belki de Picasso'nun *Danseuse nègre*'ini Alphonse Kann'a³ satmayı umuyorum (28000). Yoksa gelmem olanaksız. Parayı Berlin'de nereye göndereceğimi bilmiyorum. Belki Nierendorf'a⁴. Bana onun adresini ver ve ona Berlin'e geçtiğinde sana vermek üzere biraz para göndereceğimi yaz.

Tual⁵ Nierendorf'da harika şeyler bulmuş.

Burada, Breton'la New Mexico bebekleri (Pueblo) bulduk. Çok güzel şeyler.

Her şey yolunda. Max'a yazma. Sana açıklayacağım bunu: Ölünceye kadar dargınız birbirimize⁶.

Canım, tapıyorum sana, seni çıplak kollarımda istedim. Sen benim yaşam kaynağımsın. Sen geldiğinde, havalar ısınmış olacak, benimle çıplak kalacaksın.

Berlin'de buluşmayı tabii ki çok isterim, eşyalar için değil, seninle en kısa zamanda birlikte olmak ve yolculuk etmek için. Ve sana seni sevdiğimi söylemek, sana sahip olmak için. Anemle aramız iyi.

Çok [?] olacaksın⁷. Her yerinden çılgınca öpüyorum.

Paul

Tam adresini bana okunaklı bir biçimde bir kez daha gönder.

[Eaubonne, Haziran 1927]

Benim küçücüğüm, nihayet adresini verebildin bana. Sana sık sık yazdım, ancak adresini yanlış yazmış olmaktan korkuyorum.

Evet, mümkünse ayın 5'inde dön. Yokluğunu ölesiye hissediyorum. Seni delice bir sabırsızlıkla bekliyorum. Seni korkunç seviyorum. Çabucak dönmelisin.

Dönüşünde, umarım seni en güzel şeylerle süsleyebilecek kadar param olur.

Am Zoo¹ otiline yaz ki göndereceğim mektubu senin için saklasınlar. Berger'yi² görmeye çalış. Tual³ Berlin'de harika şeyler bulmuş, özellikle Amerikan malları.

Aubervilliers'ye gitmek durumundayım. Gabriel'in⁴ annesi öldü ve arabam da yok.

Seni seviyorum, seni seviyorum, seni seviyorum, seni seviyorum. Bir tek seni seviyorum. Seni ne çok şımartacağımı göreceksin. Her yerinden öpüyorum.

Paul

Max'a yazma sakın –sonsuz kadar dargınız– Sana açıklayacağım⁵.

[Arosa, Mart 1928]

Küçüğüm, sana mektup yazdım ve telgraf çektim, Berlin'e¹. Her şey yolundadır umarım. Yola çıkmadan önce mektubumu aldın mı bilmem. Senden iki şey yapmanı isteyeceğim: 1. Müze resimleri için en güzel ve en güçlüsünden gerçeküstücü bir anlayışla "tasarlanmış" nesneleri seçmen, Kuzey Amerika ve Eskimo nesnelerinin fotoğraflarını unutmadan; bunlar ben-

de yok; 2. Eğer *çok uygun* bir fiyata satıyorlarsa, *Walden* ya da *Flemming*'den Klee'nin fantastik bir ya da iki suluboya resmini satın alman. Düşününce, (Klee'leri), 1000 RM karşılığında *Les Bourgeois*'u harika buluyorum. Bu fiyata alırım. İşte Max Fleming'in adresi, Badestrasse, sanırım: 42 numara. Telefon et ona. *Le Grec et le gendarme*'ı çok seviyorum. Onun galerisindeyken dikkat et, bir Klee taklitçisinin suluboyaları var (karıştırma).

Klee'ye hayranım.

Berlin mektubumda belirttiğim gibi, tedbirli olmanı, kendini çok yormamanı, bu yolculuğu sağlığın için yaptığını aklından çıkarmamanı bir kez daha anımsatırım sana. Berlin mektubum daha iyiydi. Umarım eline geçer. Varlığının ışığı, burada olmayan o ışık kadar tapıyorum sana.

Bir tek seninim.

Paul

Flechtheim'in² galerisinde modern Klee'lerden bir sergi var, ancak muhtemelen çok pahalı ve o kadar iyi değil.

Noll³ bana fotoğrafların gönderildiğini bildiriyor, tablolar Ordener sokağında galiba.

8

[Arosa, Mart 1928]

Küçük güzel kızım,

anlamamışsın. Çarşamba günü. Arosa'da¹ değil, Berlin'de olacaksın sanıyordum, çünkü pazar günü yola çıkacağını söylüyordun.

Teşhisten nispeten memnunum. Uzun lafın kısası, hastalığımın şu anki seyrinden de memnunum, çünkü başka türlü, bir sanatoryomun dışında, yeterince tedavi olunamıyor. Burada, ihtiyaç duyduğun her şeyi yapabiliyorsun: Yedi öğün yemek, dinlenme, üstelik muhteşem bir iklimde yaşıyorsun. Şu an tedavi edilen kulağım ve dişlerim dışında daha iyiyim. *Hava çok*

güzel. Her şey, tahmin edersin ki, dönüşün için seni burada tekrar ağırlamak üzere hazırlanacak. Nelli², eşyaları Ordener sokağı³ adresine gönderdi. Bousquet'den⁴ çok duygulandırıcı ve *çok* uzun bir mektup aldım. Çok güzel resimler çektim. Sana bir tane gönderiyorum. Canın ne kadar isterse kal orada. Yokluğuna dayanacağım. Senin esinlediğin uzun bir şiir yazdım şimdiden. Bir başka şiir daha gelecek ardından. Ne çok aşk, ne çok kusursuzlukla donattım seni. Her yerinden öpüyorum.

Sonsuza kadar kocan.

Paul

9

[Arosa, Mart 1928]

Perşembe

Güzel sevgilim, özellikle ilginç diye not ettiğim kitaplar dışında, benim için İlkel Sanat üzerine kitaplar satın alma. Şöyle ki, Paris'e iki tane ısmarladım: Stephan: *Sudseekunst* ve Murray: *Les papua*. Fiyat toplam 200 frank ancak yine de iyi, bu yüzden benim için masrafa girme (kravat falan satın alma). Yalnız sana ihtiyacım var, hediye olarak, gelecek çarşamba, ve bir de seni merak ediyorum, nasıl sevineceğini de. Burada durmadan kar yağıyor. Dışarı çıkmıyorum. Doktor bunun iyi bir şey olmadığını söylüyor. Yorgunum ve üzgünüm, evet gerçekten üzgünüm, boş ve tozlu eski bir kutu gibi. Her şey istediğin gibi mi gidiyor? Bana yazmanı öğütlemeliydim sana. Yine de bir kelimecik olsun yazıp gönderebilirsin. Pazar ya da pazartesi elime geçer. Bir kart belki. Burnunu, ağzını, gözlerini, her yerini öpüyorum. Seni seviyorum.

[imzasız]

[Eaubonne, Mart 1928]

Pazartesi, saat 1

Benim güzel küçük kızım, bu sabah¹ salimen geldim, he men yattım, yarına kadar dinleneyim diye. Parayı yarın alacağım (250.000). Yarın öğleyin noter yardımcısı Oger² ile yemek yiyeceğim, sonra da onunla gidip parayı alacağım.

Yolculuk beni yordu biraz. Çarşamba Nini³ ile akşam yemeğim var. Bu kış bize mutlaka gelirler. Perşembe annemi görmeye gideceğim, akşam da Folies-Bergère'c.

"Keyfin" istemedikçe fazla yer değıştirme.

Sana tapıyorum

Uyuyacağım. Elbiselerin için anlaştık. Yünlülerin hoşuna gitmesine çok ama çok sevindim.

Özgürlüğünün tadını çıkar. İnsan, hep daha fazlasını istemeli özgürlüğünden.

Sana tapıyorum

Her yerinden öpüyorum.

Paul

[Eaubonne, Mart 1928]

Çarşamba

Benim küçük güzel kızım, yaptığım her şeyi sana bir bir anlatmam çok güç. Dün, şirketle ilgili ödeme yapılacaktı¹. Günün dörtte üçünü bu işle geçirdim. İşin doğası gereği, bir belge eksik: Evlilik cüzdanı. Belge cuma günü elimde olacak. Yola çıkmadan parayı alacağım sanırım.

Akşam Breton'u gördüm, çok keyifsiz ve yorgundu. Yeni bir şey yok. Yarın onunla öğle yemeği yiyeceğim. Fotoğraf ku-

lubesinde Fraenkel'e² rastladım. Fotoğrafın şeridi 5 frank. Şaklabanlıktı ettiğinde çok keyifli şeyler çıkıyor ortaya.

Bu gece Paris'te uyudum. Akşam, önümüzdeki kış Eaubonne'da kalacak olan Lavidière'lerle³ yemek yiyeceğim. Senin kaplan ceketini yarın göndereceğim. Yapmak zorunda olduğum şeyler yüzünden sersem gibiyim: Çok fazla doğrusu. Crevel'i gördüm, durumu iyi. Onunla cuma günü evinde ve cumartesi de Montlignon'da⁴ yemek yiyeceğim.

Vakit kaybetmeden şirkete gidiyorum. Yarın sabah da terzi-ne gideceğim. Bağışla beni, ama şu dinlencenin ardından gerçekten çekilmez bir yaşam bu.

Ve bütün bunlar, korkutucu bir hüzne karşın sürüp gidiyor. Yeni serüvenler için gücüm yok artık. Bundan böyle burada yaşayamayız. Bir cehennem sanki. Marsilyalılardan sonra, insanlar da çirkin geliyor. Yağmur var, hava soğuk. Koşuşturmaca sürüp gidiyor.

Bir tek seni seviyorum.

Ama bilemezsin ne büyük bir boşluk duygusu var bu yaşamda. Crevel bizimle birlikte uzun bir yolculuk yapmak istiyor, tek çözüm, gidip Güney'de yaşamak. Hem dinlendirici, hem keyifli olur.

Breton sabahtan akşama kadar kayıttı, Fortugé ve Dramem'in şarkılarını kaydediyor.

"Yaşamda, yeryüzünde olanlar dayanılmaz"⁵

La Bréchue⁶ seni çok seviyor. Köpekler bir gün sana şölen verecek.

Bir tek seni seviyorum.

Senden başka şey yok.

Paul

[Eaubonne, Mart 1928]

Perşembe

Canım sevgilim, terzini hâlâ görebilmiş değilim. Evine git-tim ama meşguldü. Yarın sabah için randevu aldım. Sonra da, bilirsin işte, "mağazalara" şöyle bir göz attım biraz, umarım hoşuna gider. Hâlâ bir şeyler bakıyorum, çünkü gerçekten sana yakışacak şeyler bulmak istiyorum.

Bu akşam annemle Folies-Bergère'deyiz. Yarın terzine gidi-yorum, Crevel'le öğle yemeği yiyeceğim ve Oger'yi¹ alıp şirket işleriyle uğraşacağım. Bu gecikme rahatsız ediyor beni. İşler ay sonuna kalır da parayı kullanamam diye korkuyorum. Ödeme-yi zamanında yapmadıkları ya da hemen avantajlı bir yatırım şansı çıkmadığı takdirde, oraya en fazla bir iki gün geç gelsem olur mu, bana hemen bildirmelisin. Biliyorsun, salı gününden beri deliller gibi koşuşturup durdum.

Sirk gelmiyor artık. Hiçbir yerde eğlenceli bir şey yok. İn-sanlarla *çok az* ve *çok seyrek* görüşüyorum. Kötü bir şey yok, "ne iyi ne kötü". Herkes çok düz geliyor bana.

Cumartesi öğleden sonra Ratton'la² randevum var. Bouissounouse'a³ telefon etmeliyim. Yorgunluğun üstesinden geliyorum. Bu kentte hoşuma giden hiçbir şey yok.

Cuma

Şirketin parasını aldım nihayet. Sabahtan terzinle görüş-tüm. Mavi zemin üzerine "gri" dantel koymaya çok çekiniyor. Salı günü tekrar gidip nasıl oldu diye bakacağım. Ayrıca, ak-şam üzerleri giyebileceğin sarı bir elbise ısmarladım. Ama tüm bunların gelecek cumadan önce bitmesi olanaksız görünüyor. Eğer iki gün daha kalmamı istersen, bunları da alıp gelirim. Yine de, biliyorsun mavi giysinin farbalası, giysinin on-on iki günden önce bitirilmesine engel. Öyle de olsa, burada kalmam için bir neden değil. Zaten sıkılıyorum. Kendi yaşamımla hiçbir ortak

yanı olmayan bir yaşam sürüyorum burada. Arosa'ya dönmek de pek saçma bir fikir değil elbette. Hele ki burada bırakacağım sıkıntıyı değil de, orada birlikte yakalayacağımız şeyi düşününce. Neyse, cumaya kadar burada kalmamı istiyorsan kalırım, durumu bana telgrafla bildir. Tahvil almak için de iyi olurdu belki, neyse boşver!! artık umrumda değil. Gezip dolaşmaya da vaktim yok zaten, keyif almıyorum bunlardan. Telgrafında, elbise istediğin biçimde mi yapılacak bildirirsin. Sonuçta aynı renkte dantel kullanmak dışında bir çözüm bulunamadı. Görünen o ki hep böyle yapıyormuş: Tek renkli. Belki gri ve mavi de iyi gider. Karar ver ya da salı sabahı annem de terziye gelecek, onunla bir karar verebiliriz. Boyundan diz kapağına kadar uzunluğun ne kadar olacağını belirtmeyi unuttum, eteğin boyunu da. Bu biraz canımı sıktı. Çünkü, terzi senin eski ölçülerini bulabilecek mi bilemiyorum.

Sıkma canını. "Yalnız" kalmanın tadını çıkar.

Mektupların çok hoş, ancak fazla uzun değil.

Sev beni, hoşuna gidiyorsa, özgürlüğünün tadını çıkar.

Canım sevgilim, her yerinden, *gerçekten*, öpüyorum, sana tapıyorum, bir tek sen, hep sen varsın.

Paul

Nelli'nin eşyalarının birer harika olduğunu söylemeyi unuttum⁴.

13

[Eaubonne, Mart 1928]

Pazar akşamı

Benim küçük, güzel kızım, şahane bir nezle yüzünden gün boyu yataktan çıkmadım. Önlem olsun diye yarın da ayaklanmayacağım.

Ateşim yok. Gerisi önemli değil. Cuma günü yola çıkmak için

senden haber bekliyorum. Test sonuçlarından sonra Guenot'yla¹ perşembe sabahı tekrar görüşmem gerekiyor. Yine de, çok sıkı lırsan haber vermekten çekinme. Ne berbat bir hava var. Isviç re'nin iklimi daha kuru en azından.

Eskimo fildişini Ratton'a² sattım: 6000'e. Fena değil, değil mi? Van Leer'in³ tablosunu aldım, muhteşem. Elbiselere gelince, umarım her şey yolunda gider. Kendisinininkiler gibi yatırımlar yapmamı öneren Sgard'ı dinleyip birkaç işe girdim. Neyse, bu nezle olmasa her şey yoluna girecekti. Yarın için Bouiss[ounou]se'la⁴ randevum vardı. Gitmeyeceğim. Dün, Crevel buraya öğle yemeğine geldi. Cécile mutlu oldu.

Annem bu mektuba Jouk'un⁵ resimlerini koyacak, hepsi çok güzel.

Seni seviyorum, bir tek seni.

Paul

Kürk manton Lugano'ya gönderildi.

14

[Eaubonne, Nisan 1928]

Pazartesi, saat 4

Sevgili aşkım, tatlı aşkım, bugün de yataktan çıkmadım. Az önce muhteşem bir düş gördüm, fiziksel heyecanların, insan uyandığında da arzuyu bütünüyle canlı tuttuğu gündüz düşlerinden biri – ve uyanınca da canlılığını sürdüren arzu, düşün verdiği zevke ne çok benziyor. Düşümde, şu anda kim olduğumu bilemediğim bir adamın yanında yatakta uzanmış yatıyorum, hareketsiz, sessiz, derin düşlere dalmış biri bu. Ona sırtımı dönüyorum. Ve sen çıkıp geliyorsun ve uzanıp yanıma, bana sarılıyorsun, aşkla, ve sonra usulca, çok usulca dudaklarımdan öpüyorsun ve sonra ben de giysinin altından kaygan ve diri memelerini okşuyorum. Sonra, yine usulca, elin, benim üye-

rimden geçip yanımdaki adama uzanıyor ve adamın cinsel organını tutuyor. Bunu giderek ağır ağır bulanık gözlerinde görüyorum. Ve ardından öpücüklerin daha sıcak, daha nemli oluyor ve gözlerin daha da irileşiyor. Ötekinin yaşamı sana geçiyor ve sanki sen bir ölüyü okşuyorsun. Hafifçe kendimden geçmiş halde uyanıyorum, hâlâ bu zevki yaşayarak.

Arosa'ya dönecek olmak¹ pek üzmüyor beni, hem zaten bu Arosa'ya, sana, dolayısıyla aşkıma bir dönüş olacak. Bu nedenle, şimdi içimde bir tek istek var: Seni görmek, sana dokunmak, seni öpmek, seninle konuşmak, sana hayran olmak, seni okşamak, sana tapmak, sana bakmak, seni seviyorum, bir tek seni seviyorum en güzel kadın olarak ve tüm kadınlarda seni buluyorum; bütünüyle Kadını, o büyük ve sade aşkımlı.

Daha iyiyim. Philippon geldi bu sabah, tedbirli olmamı söylüyor, göğsümde artık ciddi bir rahatsızlık yokmuş. Bir süredir epey rahatsızlık veren burnum için, beni bir anda rahatlatan kokain karışımı bir pomad verdi.

Sana kitap göndermeyi hep düşündüm, ama ancak üç gün önce bir şeyler bulabildim. Önlem olarak, sana getirmeden önce okuyorum. En azından üç kitabın olacak, ikisinden çok hoşlanacağından, büyüleneceğinden eminim.

Tüm mektuplarımda, elbiselerinin özenle hazırlandığını yineliyorum, seni çok şaşırtacak şeyler bekliyorsun belki. Yine de buna fazla güvenme. Ben, kendi payıma her şeyin olabileceği kadar iyi olacağına inanıyorum. Neyse, sevgilim çırlıçıplak –ya da baştan aşağı giyinik– sevişsin de, gerisi önemli değil.

Telgrafınızı ön sayfada anlattığım uykudan önce aldım. “Öpücükler” diye bitiyordu. Beni en çok etkileyen de bu oldu. Ve bir de gözümde canlanan anılar, nasıl olduğunu Arosa'da anlatacağım. Yokluğunuz çok acı veriyor bana. İyileşme isteğim giderek artıyor. Crevel'in evinde rastladığım Berlinli çok tatlı bir kadının iltifatı hoşuma gitti (kendisini Berlin'de görmüştük ve bize iki küçük Rousseau tablosu satmak istiyordu. Kocasını [oldukça] tatlı bir eşcinsel oğlandı, sen de onu “çok yakışıklı” bulmuştun): Kadının gözünde “uzun boylu, yakışıklı, ince yapılı ve geniş omuzlu” biriymişim. Düşlerini kendisine saklasın! Düşlerini ondan koparmak kutsal şeylere saldırmak gibi bir

şey!! hi! hi!² Benimle her zaman çok iyi anlaşılan, yatağında uyuyan sevimli Jouk'unuzun öteki fotoğraflarını gönderiyorum size. Ona sizden söz ediyorum. Kuyruğunu sallıyor, burununu avcuma yaslıyor.

Kesin olarak cuma akşamı yola çıkıyorum. Akşam Arosa'da olabilmemiz için, kimi nedenlerle Magadino'da pazar günü kalmayı tercih etmezseniz, oradan cumartesi sabahı erkenden ayrılmamız gerekecek. Şundan emin olunuz ki, bu konuda tek söz etmeyeceğim. Sizi layığıyla ağırlayabilmek için Arosa'da her şeyi düzenleyeceğim. Size duyduğum arzuda bir eksilme yok.

Ne olursa olsun, kesin olan bir şey var, imgeniz beni bir an olsun terketmiyor ve sizi her şeyinizle seviyorum: Sizin içinizde, her bedende, her aşkta. Ebedi kocanızım.

Paul

Çok hoşuma giden küçük bir desen gönderiyorum. Çerçeve yaptırmalı. Fotoğraflarıma da. Babamın ödediği vergileri bana geri ödeyecekler, toplam 4 ya da 5000 frank. Uyuyacağım şimdi. GALA'yı görmek üzere düşümde. Sizin için yazdığım bir şiiri getireceğim oraya.

Gala diye imzalamalıymışım. *Décalques* başlığını *Comme une image*³ olarak değiştirdim.

15

[Arosa, Mayıs sonu 1928]

Benim güzel küçük doragaia'm,
Korkunç ia tebia lublu¹.

Matmazel Bouissounouse'dan², bana aşağıdaki kitapları göndermesini rica eder misin demeyi unuttum:

Eşsize: (Bunun benim için olduğunu söylemeye gerek yok)
Aleksandr Blok: *On İkiler*³.

Paul Eluard: *Les animaux et leurs hommes*, Hollanda ya da Çin ya da Japon kâğıdına tek nüsha ve 3 normal nüsha.

–: *Exemples*, Hollanda kâğıdına tek nüsha ve 3 normal nüsha

–: *Répétitions*, La Nouvelle Revue Française'den 2 nüsha:

–: *Capitale de la douleur*, 3 nüsha.

Bu kitapları *güzelce ambalajlayıp* göndersin bana. Güzel bir paket yapsın. Masrafları bildirsin tabii, karşılığında ona bir çek yollayacağım.

Max'tan Eaubonne adresine gönderilmiş bir kart aldım: "İyi düşünceler" diye yazmış. Yine de hiç yoktan iyidir⁴. Annemin satın aldığı katalog geldi. Çok iyi.

Umarım şu sıralar yolculukların iyi geçiyordur. İtalyan kadın, senin de nişanlısı gibi Berlin'e kadar gittiğini öğrenince kıskançlıktan kıpkırmızı kesildi.

Ve şimdiden bira içmeye başlamış olmalısın. Rahat uyuyacaksın. Seni korkunç seviyorum. Ve sonra sinemaya, müzikhola, mağazalara gideceksin. Harika şeyler bulacaksın. Sen onları çölde bile bulursun. Ve sonra güzel gözlerinden usulca öpüyorum. Senin [...] ⁵ (istediğin her şey)

[imzasız]

16

[Arosa, Mayıs sonu, Haziran başı, 1928]

Benim küçük tatlı sevgilim, sana daha erken yazmak istedim, ancak nerede duraklayacağını, hangi otelde kalacağını bilmiyordum. Sana *Lord Jim*'i gönderiyorum. Şimdilik gelen ilk parça bu. Ötekiler daha sonra gelecekmiş, öyle dediler. Yine de birini gönderebildiğim için mutluyum.

Bu öğle sonrası uyudum, canım sıkılıyor. *Kalevala*'yı okuyorum, bir harika¹. Dün, küçük bir şiir yazdım.

Crevel'den bir mektup geldi. Birisi, bir Amerikalı galiba,

benden bir kitabımı istemek için adresimi sormuş ona. Tuhaf. Bondy'ye² yazacağım. Nierendorf'a³ yaz. Fotoğrafları ona geri göndereceğim. On beş güne kadar Crevel burada olacak. Ona yaz, birazcık dikkatini çekmek için bilgi ver: Fiyat, koşullar, vb... René Crevel: 6, rue des Marronniers. Paris (6e).

Küçüğüm, küçük bir şey buldum senin için, gönderiyorum, su baskınına uğramış bölgelere doğru, birlikte yürüdüğümüz yolda tek başıma yürüdüm.

Sözünü tutmamakla iyi yaptın. Biliyorsun, hoşuma gitmezdi zaten. Ha, ayrıca dikkat et. Küçüğün başının ağrıması gerek ve yeniden ıslıl ıslıl olması. Mektubum hemen yola çıksın istiyorum.

Her yerinden öpüyorum.

Paul

Benim için bir önsöz değerindeki söz konusu şiir.

Saklarım^a karanlık hazinelerini⁴
Bilinmedik inzivaların
Ormanların yüreği uykusu
Ateşli bir füzenin
Beni taçlandıran
Gece ufku
Alır başımı giderim
Selamlayarak yeni bir gizle
İmgelerin doğuşunu.

Büyük bir ihtimalle ayın 15'i değil de 14'ünde ya da 14'ü değil, 13'ünde yola çıkacağım⁵. Louisa sarı yün kazağı nereye koyduğunu soruyor.

[Arosa], 7 Haziran [19] 28

Sevgili küçük kızım,

Ne dün ne de bugün mektup geldi senden. Son mektubunda, hasta olduğunu söylüyordun. Sürekli endişe içindeyim. Bugün, ben de biraz delirmiş gibiyim, gözlerimde bir sorun var. Buralardan çekip gidebilseydim.

Bizim Chirico 9 Haziran'da satışa giriyor. İpekli kumaş yakında gelecek gibi.

Seelisberg'e gittin mi? Eğer belli bir yer için karar verirsen, bana hemen adresi ver ki gerekli değişiklikleri yapayım.

31 Mayıs'ta gönderildiği bildirilen kitaplarım henüz gelmedi.

Lord Jim'i sevdin mi? Dört yıl önce beni biraz oyalamıştı.

Çok sıcak havalarda giydiğin elbiseleri düşünüyorum. Seni seviyorum. Biz, burada bulutlar, yağmurlar altında sıkışıp kaldık. Her yerinizden öpüyoruz.

Paul.

Tuvalci için, Guillaume¹ bana bir adres verdi. Şimdi yazıyorum, tabloyu doğrudan göndereceğim.

[Arosa, Haziran 1928]

Cuma akşamı, 9.1/2

Benim sevgili küçük kızım,

Çok güzel bulduğum ipekli kumaşı gönderdim sana. Ayrıca *Chantiers*'yi¹ de gönderdim. Bousquet² ve Nelli'ler³ iyi, oldukça iyiler. Henüz kesin fiyatını bilmiyorum, ancak Luisa'nın sana söylemiş olduğu fiyat olsa gerek. Sarı yün kazağı bulamadım. Satıcı kadına pazartesi gelecekmiş. Bu canımı sıktı biraz. Neyse, Luisa halledecek bu işi. 15'inde bitmiş olacak işler. 15'i sabahı yola çıkacağım. Bir gün öncesinden yerleşirsen belki daha iyi olur. Ya da gece, Lucerne'deki otelinde kalıp ertesi sabah birlikte do-

laşmayı ister misin. Sen karar ver buna. Bürgenstock'a daha iyi demezsen, Bellevue-Seelisberg çok iyi bence. Yine çekinmeden sen karar ver buna da. Eluard-Grindel adına odayı tutar tutmaz bana adresi hemen bildir. Ve Crevel'e yaz. Ona tüm bilgileri ver. Nierendorf'a da⁴ hoş bir iki şey yaz. Cevap yazasın diye sana Nierendorf'un mektubunu gönderiyorum. Ona fotoğrafları gönderdiğimi söyle. Kitaplarım geldi. Çok iyi. Senin Hansie ellerinden öpüyor. Burada hava çok berbat, yağmur ve fırtına var. Şiir yazmayı bıraktım. Hiçbir şey yapmak gelmiyor içimden.

Bir divan ya da bir şezlong ayarlanabilirse balkonun bana ne kadar iyi geleceğini bir düşün. Thorner, Seelisberg'in çok iyi olduğunu söylüyor. Hastalanırsak, Schwyz'de Dr. Real adında çok iyi bir akciğer uzmanı varmış.

Kulağım iyi gibi. Ötekinde bir şey yok. Sen gittikten sonra, ressam bana birlikte yemek yiyelim dedi, onunla yemeğe gideceğim.

Burada yeni bir dönem başladı: Yemekler iyi sayılmaz. Sen gittikten sonra, yemek salonunu küçülttüler. Tek başıma uzun gezintiler yapıyorum. Hafiften delirdiğimi ve başdönmelerimi saymazsak, çok iyiyim. Bouissounouse'a⁵ bir iki satır yaz. Ona yeni adresimizi ver. Ameliyat işini sormak için 4 satırlık kaçıkça bir şey yazıp göndermiş.

Sizi her zaman seviyorum.

Ve tüm varlığınıza sizi düşünüyorum.

Paul

19

[Arosa, Haziran 1928]

Küçük sevgilim,

Saptadığımız gibi 15 Cuma günü saat 10'da yola çıkacağım. Thalwil'de aktarma yapacağım. Seni görmek, sana dokunmak, seni kucaklamak için sabırsızlıktan deliriyorum. (Bu büyük yolculuk için) büyük bir sandık aldım¹.

Burada pırıl pırıl bir hava var. Tabloyu bugün gönderiyorum.

Çok sıkıcı mektuplar yazıyorum.
Sana tapıyorum. Sonsuza kadar seninim.

Paul

Büyük bir gezintiye çıkacağım. Kendimi alıştırıyorum buna. Biliyorsun Lucerne'de küçük bir 61/2 x 9 satın alacağız, iyi bir makine. Yolculuk için gerekli olacak. Aslında, şimdi neden almıyoruz ki. Tüm pozlarda senin çıplak fotoğraflarını çekmek istiyorum.

20

Arosa, 11 Haziran [19]28

Yakında tek bir gölge darbesiyle devrilecek¹
Karın isyanı
Tam zamanı şimdi geri getirmenin
Unutuluşunu ölülerin
Ve toprağı soldurmanın

Sellerin basamağında
Kristal kızlar şakakları taze
Çiçeklenen küçükler ve gülümseyen solgunlar
Suyun yerini alıp ışığı ayartırlar.

Sıvı şafakların düşer güneşleri

Ve gözden yitince öpücükleri
Gidip uyurlar ağızlarında aslanların.

Benim güzel küçük kızım. Bellevue-Seelisberg bana çok iyi bir yermiş gibi geliyor. 15 Haziran günü saat 10'da hareket edeceğim. Zürih'e uğramayacağım. 16'sında Seelisberg'de olacağım. Saat kaçta orada olabileceğimi öğrenmeye çalışın. Ben de öğrenmeye çalışacağım. Hava sıcak olursa, beni karşılamaya gelirken o işlemeli güzel elbiseyi giyer misiniz? Paraya ihtiyacınız var mı? Burada; sabah kar yağdı. Hava soğuk. Luisa fanila-nı bitirmiş olacak. Seni seviyorum, her yerinden öpüyorum.

Paul

Luzern'de yaptığım gezilerde hoş görünmeye çalışıyorum, senin beğenilerine uygun görünmek için.

21

*Kartpostal: Arosa'dan bir görünüm
Madam Hélène Grindel'e, Terrasse Hôtel, Lucerne
Mühür: Silinmiş*

Litzi-Rüm, 13 Haziran [19]28

Sevgili küçük Gala'm, bu gezinti çok tatlı isterdim ki yanınızda olasınız.

Paul

Warum sind sie nicht hier, liebe Frau Gala. Schönstes wetter im schönsten Ausflug¹.

[Arosa, Haziran 1928]

Çarşamba, 4 buçuk

Sana bir mektup geldi. Adresini gönder. Şu büyük gezintiyi gerçekleştirdik. Yorgunum, sinirliyim. Umarım uyuyabilirim, beni epeyce rahatlatırdı. Seni delicesine özlüyorum, korkunç arzuluyorum seni, sana tapıyorum. Sen benim için her şeysin, tüm düşüncem, tüm bedenimsin.

Sana tapıyorum.

Cuma'ya görüşmek üzere. Beni karşılamaya gel. Seninim.

Paul

[Lucerne?, 25 Ağustos 1928?]

Cumartesi

Benim güzel küçük kızım, ne olur, gerçeği söyle bana. Durum ciddiye hemen geleyim. Ateşin 38'i geçerse gelirim.

Kitabımın başlığı olmayacak. Kapakta yalnızca adım olacak. Bu, Paul Eluard'ın kitabı diyecekler¹.

Bugün, ilk iğnemi oldum; ikincisi salıya. Burada Burberrys'e mavi bir takım ısmarladım. Cuma akşamına hazır olacak. Salı günü prova yapacaklar. Böylece, seni onurlandırmak için Locarno'da onu giyeceğim. Bu öğle sonu saat 5'te Cécile ile birlikteydim, ona hediyeler aldık. Sevinçten uçuyordu. Parasını o verdi.

Yorgunum. Bu akşam dışarı çıkmayacağım. Yapacak hiçbir işim yok. Dün akşam, 20 kuruş verip bir teleskopla aya baktım. Saat 10'da döndüm. Cécile ile odalarımız yan yana. Çok çalışacağım.

Sevgili küçük Galatchka'm, iyi bak kendine. Sana tapıyorum.

[imzasız]

Antetli kâğıt: Terrasse Hôtel, Lucerne

[Ağustos, 1928?]

Benim sevgili küçük kızım,

Biraz daha iyi olduğuna ve bahçeye çıktığına sevindim. Cereyanda kalmamaya dikkat et. Burada, çok yönlü düzenlemele-
re gittiler.

Otelde ünlü birisi bile var: Elleri üstünde yürüyen biri. Ama ne yazık ki elleri üstünde yürümüyor. Canavarlara gülünç olmak yasak.

Crevel bu sabah asgari dozda ilaç aldı ve 38.5 ateşle yattı. Bu tedavileri kaldırabileceğini sanmıyorum, çok yazık.

Terzimle görüştüm. Daha kötü değilsen, perşembe günü saat 11.30'da yola çıkacağım, çünkü bu durumda elbisemi prova edebileceğim. Daha sonra gönderecekler. Ancak, sana daha önce de söylediğim gibi, durum nedir bildir bana. Eğer gelmem gerekiyorsa benim zarafetim uğruna –zaten öyle olduğum da pek söylenemez– kendini bundan yoksun bırakma. Crevel sayıklıyor, şimdi yanma çıkıyorum. Sonra da şöyle bir dolaşacağım.

Her gün; FIRTINA.

Seni çok seviyorum. Bundan kuşkuya düşmek için hiçbir neden yok. Kimseye bakmıyorum. Hiçbir şey, hiçbir şey yok. Seni düşünüyorum: Gerçek İsviçrelinin kıvrır zıvır dediği oyun-
cakçı dükkânlarına bakıyorum.

Paul'ün.

Dışarı çıkmayı düşünüyordum. Ancak Crevel'in ateşi, on beş dakika önce üç aspirin tableti içmesine karşın, 40'a çıktı.

*Antetli kâğıt: Café Haussmann [Paris, Hôtel Radio]
12, Bd Haussmann, Paris.*

[Mart ? 1929]

Perşembe

Benim güzel küçük kızım. Bu, sana buradan yazacağım tek mektup. İzin verilmediği için yanımda taşıdım [*aynı yazımı*] ve ne zaman Arosa'da olacağımı da bilmiyorum. Öyle ya da böyle, çarşamba günkü yönetim kurulunda¹ hazır bulunmam gerekiyor, çünkü eski yönetim kurulu başkanı ve çözümün üç anahtarından biri olan Hannelse, benim ısrarım üzerine kurula katılmaya razı oldular. Bu olay, düşündüğüm gibi önceden tasarlanmış bir hırsızlık. Annemin görüşmüş olduğu avukata gelince, kirli bir oyun bu, bu işten hiçbir şey çıkmayacak, göreceksin, beyni sulanmışın biri. Bir başkasını bulacağım. Bu sabah Rainey'de Hannelse'i görmeye gittim. Kurula katılacağımı ve yetki vermeyeceğimi bildirdim. Ratton'la² görüştim. Özel bir şey yok. Yediemin'le görüşmeye gideceğim. Köpekler gibi çalışıyorum. Hava korkunç soğuk. Kar, yağmur, don. Dün havadan dolayı rahatsızlandım. İyiden iyiye güçten düştüm, soluk almakta zorlanıyorum. Artık kesinlikle burada yaşayamam. Paris'te kadınların durumu içler acısı. Ne yüzüne bakılacak biri, ne de insanı çeken bir şey var. Kartlar yalan söylemedi³. Trende Hintlilere benzeyen ve İngilizce konuşan Berlinli bir kadınla tanıştım, bana adresini verdi. Paris'te yapacak bir şey bulamazsam, üç günlüğüne Berlin'e gitmeye can atıyorum. Ancak, kuşkusuz sen bunda *hiçbir* sakınca görmezsen, bu, canını çok sıkmazsa (!!), seni yüzüstü bıraktığım duygusuna kapılmazsan, vb., vb.... Bana, Paul Eluard-Grindel, Hôtel Radio, Bd. de Clichy, Paris. adresine hemen yaz. Ekspres mektupla. Galeriden bir Masson (orman) tablosuyla iki büyük ve güzel Max Ernst'i geri aldım. Naville'deki çanak çömlek yığını dışında sahip olduğum şeyler bunlar yalnızca. Pek işitilmemiş

plaklar satın aldım. Bouissounouse'la⁴ görüştüm. Dün akşam sinemadaydık: *Beyaz Gölgeler*'i⁵ izledim. Bu akşam yine onunla Concert Mayol'a gideceğiz. Görüyorsun işler pek iyi değil!! Kendime bir çift güzel ayakkabı aldım. Ama sana elbiseyi alamayacağım sanırım, çünkü güzel sevgilim, elbiseyi beğendim ama çok pahalı. Bana hayal edilemeyecek bir şey gibi geliyor. Umarım bunun için çok üzülmezsin. Yine de bir elbise istersen bu hediyeği ufak bir kârla satıp onu satın alabilirim. Görüyorsun, bulduğum çözüm hiç de fena değil. Böyle bir sürprizim olacak işte, şimdiye dek böylesiyle karşılaşmamışsındır. Valizim neredeyse ağzına kadar doldu. Meraklılarına bakılırsa, muhteşem bir şey bu. Beni büyülüyor. Dudakların, memelerin, organın, kolların ve küpelerinle de uyumlu. Ve Paris'te güzel ya da kolay kadınların (olmayacak bir şeyi, fahişeleri, para alanları saymazsak) sayısı Arosa'dakinden kesinlikle daha az. Ah şu Fransız kadınları! Hepsi korkunç!!!! Yaşasın Arosa! Ve ne berbat bir soğuk.

Güzel renklerimi yitireli çok oldu.

Sana başka mektup yazmıyorsam, senin tavsiyene uymak ve güvenliğini sağlamak içindir.

Seni seviyorum ve seni düşünüyorum durmadan. Blum'a⁶ çerçeveleri ısmarladığımı söyle. Yaklaşık elli franka malolacak, ama çok güzeller. *Variétés*'de⁷ bir portrem çıktı. Sgard'la görüştüm, hiçbir şey satmayacağını söyledi. Bu da kuşkusuz fiyatların yükseleceğini gösteriyor. Yarın da Yediemin'e gideceğim. Bu işler bitecek gibi değil.

Sana tapıyorum. Yemin ederim, durmadan seni düşünüyorum, tutkuyla. Her yerinden öpüyorum. Sana tapıyorum.

Paul

Antetli kâğıt, Hôtel Radio.

[Montlignon, Mart 1929]

Pazartesi, 1.30

Sevgilim güzelim, “o güzel kâğıdın” a yazdığın iki uzun mektup beni çok mutlu etti. Dün bütün günü ve bu sabahı Montlignon’da tozlu ve vasat bir havada geçirdim, ama uzun süre uyudum. Aileden insanlar vardı: Bir hayli yıpranmış görünen Albert, Clémence, ötekilerden daha iyi durumda olan René. Annem biraz huzursuzdu, yine de onunla anlaştık! Cécile çok güzel ve çok kibardı, benimle ilişkisi de çok sıcaktı. Önceki akşamlar hareketli geçmişti, ancak sen yanımda olmayınca, renkli bardaklarım, zümrütten ve ateşten aşk kadehlerim de olmuyor, sonuçta tüm bunlar bende inanılmaz bir düş kırıklığı, *intihara* sürükleyici bir ıstırap yarattı. Güzelliği bir türlü bulamıyorum, hiçbir zaman da bulamadım zaten. Aşk olmadan her şey, her zaman daha başından kaybedilmiştir, kaybedilmiştir, kaybedilmiştir, her şey sıkıntılarla, tatsız ve iğrenç zehirlerle dolu gibidir. Var olan yaşam değildir, aşktır. Berlin’e gitmeye çalışacağım, daha kendisiyle doğru dürüst konuşamadığım şu kadını görmeye gideceğim¹. Kim bilir, belki o beni canlandıracak, kendisini kukla gibi, bir heykel gibi görmememi sağlayacak gücü verecektir bana. Duyduğum tüm heyecanların, yalnızca senden, senin aşkıdan, dahası aşklarından, sevinçlerinden, acılarından kaynaklanıp kaynaklanmadığını öğrenmek için, artık bir kez daha yanılmamak için de deneyeceğim bunu. Küçük Gala’m, seni sonsuz seviyorum. Yaşama inanmıyorum, sana inanıyorum, ölümle birleşen ve benim olan bu evren ancak seninle var. Ben yalnızca senin kollarıdaysam varım. Gözlerinin, göğüslerinin, bacaklarının arasındaysam varım ve hiç sönmeyeceğim. Gerisi yalnızca çökmeyi düşleyen, benden korkması için bir nedeni olan koca bir sefalet. Korkunç hüznülyüm, karmakarışığım. Güzelliğin, çekiciliğin, gençliğin, İsveç’in bana sundukları bu akşamki randevuya gitme-

yeceğim. Aşk Arosa'da. Yalnızca sen aşklara inandığın için gideceğim Berlin'e. Yalan söylemek istemem, aşkımda çoğu zaman sana hiç mi hiç benzemeyen kadınlara karşı birer heves vardı, ama bu da giderek güçleşiyor. Çok küçük de olsa, yaşamın bir değeri olduğunu görebilir miyim dersin? İşte, Berlin'e bunu öğrenmek için gidiyorum. Her şey bunu doğrular gibi, ancak ya her şey buradaki gibiyse!!! Bana artık hüznün ve gizem çekici geliyor bir tek. Düş kırıklığına uğrarsam, sana öğreteceğim, senden isteyeceğim çok şey olacak. Yine de Berlin'e gitmemde bir sakınca görürsen bunu bana ekspres mektupla ya da *telgrafla* (daha iyi olur) bildirebilirsin. Perşembe günü yola çıkacağım, Berlin için öğle trenine binmek daha iyi. Benden çok şey istemekten çekinme. Doğrusu, bu yolculuktan çekinmiyor da değilim. Hem umut ediyor, hem korkuyorum. Ve özellikle de kendimi kafaca çok yaşlı hissetmekten, artık hiç heyecan duyamamaktan korkuyorum. Yaşamı çok hor kullandım. Ve seni fazla seviyorum (bunu coşkuyla, inançla, bir düştten öbürüne, seninle ilgili olarak söylüyorum, dünya değiştirdim, seninkine geçtim. Aynada bir bak kendine, sevdiğim gözlerine, sevdiğim göğüslerine, sevdiğim organına, güzel ellerine bak, kendini konuşurken dinle, söylediğin şeyi iyi anla, benim tek dostum, neden yalnızca senin dilini anladığımı, neden seni özgür bıraktığımı, senin zevk aldığın şeylerden benim de nasıl zevk aldığımı, neden seni gözüpek ve güçlü ve yalnızca kendi iraden için, benim olan, aşkımdan benimki gibi muhteşem bir biçimde yükselen iraden için var olmanı istediğimi anla.)

Çok melankolik bir halde Bouissounouse'u² bekliyorum, birlikte alışverişe gideceğiz. Şirkete çarşamba günü yine gideceğim. Orada bir karar alacağım: Ya ona güveneceğim ya da ona karşı çıkmaya devam edeceğim. Yarın bir avukatla görüşmem var yine. Dava çok kötü bir noktada da olsa, zaman içinde bu durumun düzeleceğine inancım tam gibi. Önemli olan olabildiğince az kaybetmek ve belki anaparayı korumak. Kârdan vazgeçtim. Neyse, için rahat olsun. Elimden geleni yapacağım. Sana Çarşamba akşamı yazacağım. Eski başkan Hanesse'in orada bulunmasından çok şey bekliyorum. Kişisel sitemlere kararlı bir biçimde karşı çıkacağım. İki üç sahtekârın oyunlarına karşı kararlılıkla

ve sertlikle uyardığım ve desteklediğim ve ilerde borç para verebilecek iki dürüst ortağım var. Hediyen konusunda kaygılanma. Çok çekici ve tatlı bir şey, tam sana göre. Belki de ne olduğunu anladın, ancak, yine de içinde bir kuşku kalsın istedim.

Yaşam burada son derece yorucu. Bugün nihayet iyice dinlenebildim. Yaşasın Arosa! Donmuş Enghien gölü üzerinde yine paten yapıyor. Ve işte şimdi de yağmur başladı. Görüyor musun şu işi!

Yarın gidip vizemi alacağım. Senden karşı bir buyruk gelir düşüncesiyle, biletimi son anda alacağım. Bana bu özgürlüğü tanıdığın, Berlin'e gitmemi incelikle öğütlediğin için sana minnettarım. Ancak, ben ne yapacağımı tam olarak bilemiyorum. Seninle bir an önce Arosa'da birkaç gün birlikte olmak yerine Gizemin (olası bir düşkırıklığı tehlikesinin) çekiciliğine mi kaptıracacağım kendimi? Henüz bir şey bilmiyorum. Tüm bu çabalara degecek bir serüven olacak mı? İşte Janine de² geldi.

Sana tapıyorum, her yerinden öpüyorum.

Paul

27

Antetli kâğıt: Hotel am Zoo, Berlin

[Mart ortası, 1929]

Salı sabahı

Güzel küçük kızım,

ne berbat bir şey böyle yaratılmış olmak. Hep hastayım. Bu gece yaşamımın en berbat anlarını geçirdim. 10 metre eni, 10 metre boyu ve 10 metre yüksekliği olan bir odayı bana veren otelin hatası biraz da. Gece boyunca, bir yığın insan canımı çıkardı, korkuttular beni. Daha beteri, düş görmediğimi düşlüyor olmamdı. Adeta kudurdum bir kedi gibi ve bir sürü rezilce şey yaptım. İlaçlar aldım, bir yandan üşüdüm, bir yandan terledim.

Ne berbat geceydi. Yine de saat 9'da yattım. Ölü gibiyim. Sana iki çift çorap ve iki paket sigara gönderdim. Sigaraların iyi olup olmadığını bilmiyorum. Sana Kniga¹ aracılığıyla 40 marklık Rusça kitaplar gönderttim.

Gurlitt'ten, Ratton'a² Salles³ için sattığıma benzeyen Yeni Gine işi uzun bir parçayla, yine Yeni Gine işi kemik bir parça (çok güzel) satın aldım. Her ikisini uzun bir pazarlıktan sonra 1000 frank indirimle 3900 franka aldım. Kemik olan tek başına Ratton'da en azından 3000 frank eder.

Hava muhteşem. Mops'u⁴ gördüm, saat 4.30'da randevum var onunla. Öbür gün Lozan'a hareket ediyor.

Akşamları dışarı çıkacak durumda değilim. Hem çok yorğun oluyorum, hem de dışarda ilginç bir şey yok. Bir sefalet ki sorma. Bana yaz. Düzelmeysem doğrudan Montlignon'a gidip tedavi olacağım. Baş ağrısı için gidip bir doktorla görüşeceğim. Artık dayanamıyorum.

Berlinliler çok güzel ve sevimli insanlar.

Seni seviyorum, biliyorsun. Hem de korkunç derecede. Bir tek sen varsın.

Her yerinden öpüyorum.

Paul

28

[Berlin, 23 Mart 1929]

Cuma

Sevgili küçük kızım, güzelim,

şimdi çok daha iyiyim. Rakım etkiledi beni sanırım.

Pazartesi sabahı Mops¹ ve iki arkadaşıyla birlikte arabayla Münih'e hareket edeceğim sanırım: Gençten bir adam ve sen buradayken birlikte dışarı çıktığınız esmer genç bir hanım vardı: Madam Apfel², bir avukatın karısı, işte o. Münih yakınlarında çocuğun evinde kalacağız. Bize pek bir masraf olmayacağı gibi, fena

da olmayacak. II. Louis'nin şatolarını görmeye gideceğiz. Kapalı bir arabayla gideceğiz, çocuğunkinden de daha rahat olacak.

Böylelikle daha sonra doğrudan Paris'e gideceğim. Ayın 5'i ya da 6'sında orada olacağım. Neyse, sana oradan yazarım.

Saat 2'de Flechtheim³ ve bir portremi (desen) yapmasını isteyeceğim Grosz⁴ ile yemek yiyeceğim. Berger⁵ ve Nierendorf'un⁶ galerilerinde çok güzel Bali kökenli parçalar var, bu akşam da gidip onları göreceğim.

Yarın da, Nell Walden'le⁷ görüşeceğim.

Herhangi bir şeyden zevk almakta çok zorlanıyorum, çaba gösteriyorum ve seni çok arıyorum, yegâne güzel ve yegâne zeki olan seni. Yine de, cesaretimin kırılmasını çok istemiyorum, ancak, en büyük düşüm, tek düşüm beni sevmen, çıplak ve duyarlı bedenle birlikte, seninle olmak.

Sana tapıyorum, benim küçük sevgili çocuğum.

Senin Paul'ün, sonsuza kadar.

29

Antetli kâğıt: Hotel am Zoo

Fernsprecher: Bl Bismarck 7000-7015

Telgraf - Adres: Zoohotel Berlin

[Berlin - Mart sonu, 1929]

Benim güzel küçük kızım,

hemen şunu söyleyeyim sana, Janine'in bir arkadaşıyla¹ muhteşem bir iş yaptım az önce: 100 marka gümüşten üç Peru maskesi aldım. Birisi kırmızı ve yeşil, oldukça büyük, olağanüstü güzel, bugüne kadar böylesini görmedim.

Annem hastaymış. Sana yazmış olmalı. Mops² yine hastalanmazsa salı günü yola çıkıyorum.

Bir tek seni seviyorum.

Paul

[Berlin, 26 Mart 1929]

Pazartesi

Benim güzel küçük kızım,
evet, *makbuzları aldım*,

o güzelim resimlerle birlikte mektubunu da aldım. İstedğin tüm kitapları bulmuş olmana sevindim. Grosz portremi bedava-ya yaptı¹. Fransız halkı için yeterince çirkin. Bana ayrıca yasaklanmış çok ilginç bir kitabını verdi: *Ecce homo*². Yarın sabah Bav-ya'ya³ hareket edeceğim. Bu beni dinlendirecek. Sonra da Mops⁴ ve onun bir bayan arkadaşıyla doğrudan Paris'e döneceğim. Janine⁵ bu akşam hareket ediyor. O sürekli meşguldü şu sıralar.

Bensiz varolabildiğinizi düşününce, ne yapacağımı bilmez hale geldim. Sizden böyle uzaktayken, yalnızca platonik bir ruh hali içindeyim. Bu da yeterince moral bozucu. Yorgunluk da cabası. Neyse, şimdi başlangıca göre daha iyi durumdayım. Çok kârlı alışverişler yaptım. Herkes bana iyi davrandı. Bana eğlenceli şeyler gösterdiler. Mops, onun hanım arkadaşı, çok sade bir çocuk (kadına âşık) ve bize çok güzel yemekler yapacak olan 17 yaşında (diplomalı aşçı) "küçücük" bir eşcinsel oğ- lanla birlikte otomobille Bav-ya'ya gitmekten çok memnu- num. Keyifli bir yolculuk. Mops, senin de tanıdığın dostu Ma- dam Apfel'e ne yazık ki oldukça (fazla) âşık.

Avusturya konsolosluğuna vize için gitmem gerekiyor, ayrıca valizlerimi de hazırlamak zorundayım (satın aldığım bunca şeyle çok zor). Size postayla (bildireceğim değer: 80 mark) bir Bali hey- keli yollayayım diye düşündüm. Parksanatorium'a gönderece-ğim. Heykeli alınca onu postayla anneme göndereceksiniz (bildi- rilecek değer: 500 frank). Çok nazık bir parça. Aman çok tedbirli olun. Çok, gerçekten çok güzel bir şey. Özellikle yüzdeki kırmızı lekelere bakın. 12000 frank değerinde çeşitli eşyalar aldım. Yalnız- ca gümüş maske (20 cm. genişliğinde) en azından 6 ya da 7000 franka satılabilir. Bu Bali kökenli parça çok güzel. Ayrıca, bir

kemik, büyük bir fetiş, Klee'nin çok önemli bir suluboyası ve bir deseni, çok güzel kitaplar, gümüşten diğer iki baş, Grosz'un yaptığı portrem, masrafıma gelince, her şey içinde Arosa'dan Paris'e yolculuğum 4000 franka mal oldu. Sanıyorum bir hayli uygun sayılır. Parksanatorium'a, mektup ve paketlerinizi Locarno'ya ulaştırmalarını söyleyin. Çok küçük yazıyorum. Gölgelemiş güzelim gözlerini kocaman aç. Sana tapıyorum. Kitabımın ince kâğıda basılmış nüshaları, tipografik olarak yeniden düzenlenenler gibi büyük olacak⁶. Janine⁷ sayesinde oldu tüm bunlar. Hoşça kal. Sıkma canını. Oraya varır varmaz, 2 ya da 3 gün içinde adresimi telgraf-la bildireceğim. Görüşmek üzere güzelim, beni heyecanlandıran ve tüm varlığımla sevdiğim tek kadın.

Her yerinden öpüyorum.

Paul

31

[Berlin, 26 Mart 1929]

Pazartesi akşamı

Benim küçük güzel sevgilim, bu akşam yine senden bir mektup aldım. Yaşama geri dönmemi sağlıyor bu, çünkü burada kendimle ilgili en korkunç kuşkularla boğuşup durdum. Yorgunluk, biliyorsun işte! Ve anlayışla karşıladığım tüm o insanlar. Sana alışmış biri olarak, hiçbir şey bana büyük bir istek vermiyor. Yalnızca sen varsın! Sen gerçek hükümdarsın bedenimin. Ve zihnimin.

Bavyera'nın kırsal kesimlerine doğru yarın sabah erkenden hareket edeceğim için çok memnunum. Her şey yolunda giderse, çarşamba akşamı orada olacağız. Sana verdiğim adrese yaz. 5 Nisan'da doğrudan Paris'e hareket edeceğim burdan. Mops¹ ve sevgilisiyle birlikte.

Hayır trendeki kadınla tekrar görüşmedim². Cesaretim olmadı. Bugün, Nell Walden'in³ koleksiyonunu gördüm. Benim için Paris'e birkaç fiyat bildirecekler. Nell Walden'in küçük kızı hastaydı.

Biliyorsun, sanırım gümüş sandığım maske altından. Muhteşem bir şey. Yarın sabah erken kalkabilmek için gidip hemen yatacağım. Çok yorgunum. Kasıklarım ağrıyor. Ama nedensiz, bilirsin. Çok yazık!!!!!!

Bali heykelini bugün gönderdim sana. Sen de onu yine sıkıca ambalajlayarak anneme göndereceksin (bildirilecek değer: 500 Fransız frankı). Almanya'dan dışarı çıkarttığım için %26 vergi ödemek zorunda kaldım.

Janine⁴ bu akşam hareket etti. Kitabım hazır olur olmaz sana gönderecek.⁵

Bu durumda, 5 Nisan'a kadar bana Bavyera'ya yaz. Oh! Grosz'un⁶ yaptığı portrem! Tam bir minyatür! Göreceksin. Seni seviyorum.

Yaşayıp yaşamadığımı anlamak için seni üzerime yatmış görmek isterdim.

Çırılçıplak ve bacaklarınla beni kavramış durumda göğsümü öpmeni isterdim. Sonra beni getirmeni. (İşte bak şimdi var olduğumu hissediyorum. Burada ilk kez). Gerçekten bir tek seni seviyorum. Hem de çok.

Tamamen seninim.

Paul

Paul Eluard-Grindel, bei Herr Schloman

Ohlstadt bei Murnau, (Bayern), Deutschland

32

Kartpostal: Münih'ten bir görünüm.

Mühür: Münih 27 Mart [19]29

Madam Gala Grindel'e

Parksanatorium, Arosa (Schweiz)

Aşk yıkmanın olanaksızlığını kanıtlayan şey, her zaman en yalın, ihtişamdan en yoksun vakitlerin anısıdır.

Paul

57

Münih [Mart'ın son günleri, 1929]

Perşembe

Tapılası güzel küçük kızım, Ohlstadt'a hareket ediyoruz, umarım oradaki adrese yazarsın. Seni düşünüyorum, için rahat olsun. Bir tek senin düşüncen heyecanlandırabilir beni. Seni düşünüyorum. Sen hep buradasın, aşk krallığının korkunç ve tatlı kraliçesi. Her halinle seni düşünüyorum.

Başkaları tarafından böylesine kolay uyarılabildiğin için ne kadar da şanslısın. Herkesin tarzı kendine. Bana Sen gereksin, kemerine kadar çıplak, aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya.

Başkaları, görüyor musun başkalarını! — ama benim özlediğim bu baştan çıkmalar değil. Bizim alanımıza giremez onlar. Çünkü onlar yeterince özgür değiller, kendilerine aşktan sözedilsin isterler ve gelgelelim kendileri aşktan söz etmeyi bilmezler, beceremezler.

Sana tapıyorum!

[imzasız]

34

[Ohlstadt, 30 Mart'a doğru, 1929]

Cumartesi

Şu son zamanlarda bana Arosa hakkında söylediklerini sevmedim, bir anlam da veremedim: Arosa'yla ilgili anıların yokmuş, anıların olsun istemiyormuşsun da. Ben, tüm yaşamımı sana duyduğum aşka verdim, tüm yaşamımı *yaşamımıza* verdim. Yoksa kendimi öldürürüm daha iyi. Bizim için başlayan bir şey yok. Her şey bizim için var, her şey bizim için *olmalı* ve şu anda ben seninle Clavadel'de, Versailles'da, Broy'da,

Eaubonne'da ve Arosa'da¹ olduğum kadar *buradayım*, burada olmayan seninle, sana duyduğum büyük özlemle. Eğer bir geçmiş, bir şimdiki zaman, bir gelecek tasarlamaya kendimi mecbur hissetsem, yaşamıma son vermekten çekinmem. Başkalarının yaşamına ya da aşk değerlendirmelerine yanaşmayı da daha fazla istiyor değilim.

Tüm varlığım, bir tek seninle ciddi konuşabiliyorum, çünkü seni seviyorum, çünkü bir tek seni seviyorum. Keyifsizliğimizin faturasını bana çıkarma. Gerçekte, biliyorsun seni güncelle, aşkla süslenmiş görmeyi istiyorum, seni çok mutlu görmeyi istiyorum. Hiç kimsenin sana veremeyeceği bu özgürlüğü vermek istedim sana. Verilebilecek her zevki, kendinle ilgili yaşayacağım her zevki sağlıyorum sana, ancak beni, bir an bile olsa, gözden kaybetmenden çok korkuyorum. Başka kadınlara karşı heyecan hissetmemiş olmamdan gurur duymalısın, bu arzuyu duymuş olsam da. Yalnız sende taşkınlaşıyor arzularım, yalnızca sende aşkım aşk içinde yüzüyor. Aşkımın yolu senin mutlak aşkından geçmeli. Yoksa, öldürürüm kendimi. Bunu söylediğim için beni bağışla, ancak bu, benim için, ilgisizliğinin geçici de olsa bir sonucu. Burada sakın bir biçimde yaşıyoruz, öğleyin uyanıyor, yemeğimizi hazırlıyor, gramofon çalıp birbirimizle flört ediyoruz. Dört erkek ve iki kız: Mops² ve sevgilisi Apfel³. Her ikisi de benimle Paris'e geliyorlar. Burada, flört cinsiyet farklılıklarından pek etkilenmiyor. Bu beni fazlasıyla soğutuyor. Mops ile La Pomme çok kibarlar, iyi arkadaşlar, hepsi bu. La Pomme, sevimli ancak biraz fazla basit bir kız. Cinselliği de pek yok. Hepsi de bana karşı son derece kibarlar, hepsi de bana âşık. Neyse, sevgili çocuğum, tek varlığım, hiçbir şey seni kaygılandırmасыn. Başkaları umrumda değil. Burada olduğunu düşünüyorum. Burası gerçek bir kırsal alan, burada neredeyse çıplak ve sakın yaşayabilir, beni sevebilirsin. Başkalarının sana sahip oldukları gibi sahip olamayacak mıyım hiç sana!?! Mutsuzum, mutsuzum. Aşkım benim için fazla büyük.

Küçüğüm, 28 tarihli mektubunu aldım. Benimkini sana ekspresle gönderiyorum, salı günü yola çıkacağını söylüyorsun çünkü, ve bu şenlikler yüzünden yola çıkmadan önce eline geçmez diye korkuyorum.

Mektubun bana çok iyi geldi. Şimdi rahatım, gün daha bir aydınlık, Bali'yi Ordener sokağı adresine gönder. Janine'e⁴ *L'amour la poésie*'yi sana göndermesini söyledim.

Nezlem geçti. Burası tıpkı Imst⁵ gibi, pırıl pırıl bir hava var. Sana tapıyorum.

Paul

Ah! –burada– seninle olmayı ne çok isterdim, Locarno ve Paris'te de, Hôtel Radio'da da. Nasıl da sevişirdim seninle. Bir tek seninle sevişmek istiyorum. Ötekiler yalnızca eğlence, katıksız bir heves⁶.

35

[Ohlstadts, 1 Nisan'a doğru, 1929]

Pazartesi

Küçük güzel sevgilim, uzun taahhütlü mektubunuzu Şirketin o pek naif yetki belgesiyle aldım (ama 10 Nisan'da¹ Paris'te olacağım ve kendimi savunmaya çok kararlıyım – ve savunmamla ilgili olarak düşüncelerim çok net. Onlara varış tarihimi kesin olarak bildirdim). Mektubunuz bende görülmemiş bir sevinç yarattı. Ben de yalnızca sizinleyim. Gerisi hava cıva. Siz benim büyük Gerçekliğim, Sonsuzluğumsunuz. Ne zaman sizi ayrıntılı bir biçimde düşünecek olsam korkunç bir heyecan duyuyorum.

Bouissounouse² bana şeridi ve kitabımın ilânını gönderiyor. Onu sana yollamak için sabırsızlanıyorum. Senin için, yalnızca senin için yazdım bu kitabı. Hiçbir düşünce, hiçbir dize yok ki, senden bağımsız olsun. Sen tüm imgelerim, tüm sevinçlerim, tüm hüznlerimsin³. Kitap gönderildi. Bu günlerde elinde olur. Arosa'ya gönderildi. Kitapçılarda şimdiden satışa çıktı.

Crevel, Manoukine'in yanında tedavi görecektir (Saint-Cloud'da Demikeli'nin sözünü ettiği doktor).

Dün ve bugün, herkesi yere seren korkunç kuru ve sıcak bir rüzgâr vardı. Öğleyin kalkıyoruz, sürekli bir şeyler yiyoruz, gerçekten dinleniyoruz. Sağlığım çok iyi. Nezle iyice geçti. Mops⁴ ve Madam Apfel'le⁵ birlikte, cumartesi gününe kadar yola çıkacağım. Geceyi Münih'te geçirip pazar sabahı trenle, 3. mevkide, akşam Paris'te olacak biçimde hareket edeceğiz. 3. mevkide gideceğiz çünkü iki öğün yemek dahil yalnızca 40 mark, üç kişi olunca zaman çabuk geçiyor. Muhtemelen Hôtel Terrasse'ta kalacağım, her durumda, Paris'e varır varmaz sana adresimi telefonla bildireceğim. Bu mektubu Locarno'ya gönderiyorum. Orada daha sakin bir iklim ve sıcak bir hava bulacağını düşünerek seviniyorum. Arosa'dan hareketimiz orada bir boşluk yaratacak. Burada bana tapıyorlar adeta, bu da beni rahatsız etmiyor değil. Mops gerçekten çok nazik, çok iyi, çok sade, tüm arkadaşları da öyle. Ona hemencecik bir kart gönder (benimle aynı adrese).

Sana tapıyorum, gerçekten, tamamen ve başkalarına gerçek bir şey hissetmeyeceğim asla.

Senin güzel küçük bir oğlan çocuğun var ve karşılığında da hiçbir şey ödemedin. Uzun uzun her yerinden, her yerinden öperim, içine girerim.

Seni seviyorum.

Paul

36

Kartpostal: Strasbourg'dan görünüm

Mühür: Strasbourg, 3 Nisan 1929

Alıcı: Madam Gala Grindel. Hôtel du Parc, Locarno (Suisse)

Saat 4

Strasbourg'a sorunsuz geçtim. Maske çok güzel.

Bu akşam saat 11'de Paris'te olacağım.

Sizi bir an olsun unutmuyorum.

Paul

61

Telgraf:

Mühür: Locarno 5 Nisan [19]29.

Gönderen: Paul, Hôtel Radio, Bd de Clichy.

Gala Grindel'e, Hôtel du Parc, Locarno (İsviçre)

Bir tek sizinle varım. Paul

Kartpostal: Le Radio birahanesi için reklam

[Paris, 10 Nisan'a doğru, 1929]

Küçük kızım, Max'a gidiyorum. Mektupların beni memnun etti. Sana bu akşam uzun uzun yazarım. Yorgunum. Arosa'ya git, ancak olabildiğince çabuk Marsilya'ya gelip beni bulmanı isterdim¹. Sizi görememiş olmak beni öldürüyor yavaş yavaş. Hem de sözcüğün tam anlamıyla. 18'ine doğru buradan hareket edeceğim. Üzülüp durmak yerine beni yeniden görmeyi düşlemelisin. Yoksa öldürürüm kendimi.

Başkalarından bıktım artık.

Sana tapıyorum.

Seninim.

Paul

Zarf: Ekspres

Mühür: 10 Nisan 1929

Alıcı: Madam Gala Eluard Grindel Hôtel du Parc, Locarno (İsviçre)

Gönderen: [Paul Eluard], Hôtel Radio, 64 boulevard de Clichy, Paris.

Varış mührü: Locarno 11 Nisan 1929

Antetli kâğıt: Hôtel Radio

Bugün Meudon'da Max'taydım. Burası gerçekten her açıdan mükemmel bir yer. Max iyiden iyiye yerleşmiş. Bousquet¹ için ondan çok güzel bir tablo aldım (2000 frank). Ayrıca Flecht-heim'in² ona verdiği Yeni Gine kökenli çok güzel bir insan başı ve çok güzel küçük bir tablo.

Şu an *çok* yorgunum. Bir an önce Paris'ten ayrılıp yanına gelmek istiyorum. Hafta sonu, Aragon ve Breton'la muhtemelen 2 günlüğüne Brüksel'e gideceğim. Yarın Şirkete gidiyorum. Öbür gün, tüm vaktimi tanıtım işlerine ayıracam³. Bittim, tü-kendim. Öksürüp duruyorum. Bir an önce buradan gitmek istiyorum.

Çarşamba sabahı. Cumartesi günü Arosa'ya gideceğini bildiren ekspres mektubunu aldım. Üzüldüm, çünkü Locarno'nun havası kesinlikle daha iyi geliyordu sana. Neyse, nasıl olsa orada yalnız kalmazsın. Arosa'nın sağlığını için ne kadar önemli olduğunu anneme anlattım. Uzun süre kalacak mısın orada? Seni yeniden görme arzumu ve nedenlerimi mektuplarla açıklamayı sevmiyorum. Çok zor oluyor. Yorgunluğumu, masraflarımı ve doğuracağı sıkıntıları düşünecek olursak, Paris'te uzun süre kalmamam kesinlikle daha iyi olacak.

1° Paris'te hâlâ yapacak işlerim var, ancak yeniden hastalanmaktan korkuyorum (öksürüyorum, balgam çıkarıyorum, çok zayıf düştüm).

2° La Pomme⁴ çok güzel ve çok nazik, ama fazla anormal. Mops⁵ bugün buradan ayrılıyor, çünkü onu çok kıskanıyor. Büyük bir aşkı var ona ve onun da bana olan sevgisinden pek emin değil (La Pomme'u hiç sevmediğimi düşünüyör).

Ancak, sıkıntı şurda ki La Pomme beni seviyor, boşanmayı, Fransa'da kalmayı, burada kalmak için gerekirse kaldırımlarda iş tutmayı düşünüyor, ama bir şey yaptığı da yok, böyle devam ederse çok mutsuz olacak. Yakında Paris'ten ayrılmak zorunda olduğu için sevişemiyor, giderek zayıflıyor, ağlıyor falan. Bu çok korkutuyor beni.

Bütün bunları ortadan kaldıracak tek şey Paris'ten ayrılmak.

3° Gerçek neden şu ki: Seni seviyorum ve seninle olmayı düşünüyorum. İlk gece, seninle üç kez sevişeceğim. Ve bütün gece yanımda çıplak kalmanı istiyorum. Seni düşünerek mastürbasyon yapacağım.

Gerisi umrumda değil, bir tek seni istiyorum. Seni seviyorum ve sevişmek istiyorum seninle, hem de nasıl. Ve seni kollarıma almak, her yerini yalamak, seni kollarımda sıkmak, her şeyden daha hafif kılmak, her şeyden daha çok ıslatmak, terletmek, yumuşatmak istiyorum. Dilim tümüyle ağzında, organında, penisim bedenini spermle süslüyor. Ellerin, karnın, göğüslerin, o delice canlı yüzün sperm dolu, ve yeniden okşamaya başlıyoruz birbirimizi, öpmeye, iç içe geçiyoruz. Seni her zamankinden daha çok sevmek istiyorum.

Gala'm, burada sık sık, hatta biraz fazla sevişiyorum. Ama seninle bir gece geçirmek için neler vermezdim. Her şeyimi.

yalnız

Arosa'da uzun süre kalmak istersin diye korkuyorum.

Ve sonrasında!!!!!!!!!!!!!!

En geç 18'inde Marsilya'da olacağım. Ve sen bu tarihte orada olamayacaksın. Neyse!! Seni orada ne kadar gerekirse bekleyeceğim. Biliyorsun, seninle Carcasson'a⁶ gitmek istiyordum. Umarım sen de benim yanımda olmak istersin. İsviçre'de canının istediği kadar kalabileceğini söylememe içerlediğini yazmışsın. Ama düşündüğünden daha uzun süre orada kalmak istediğini yazmıştın ve bundan rahatsızlık duyup duymayacağımı soryordun bana.

Hayır, kesinlikle rahatsız etmiyor beni, ama üzgünüm, *ölesiye* üzgünüm. Neyse, yetti artık!!!

Seni sevdiğime inanıyorsundur elbette. Bana geldiğinde akışma⁷ durumun olmaz umarım. Hep, daima güzel ve heyecanlı ol. Kendine iyi bak, yorma kendini (uzun yürüyüşlerden ve *ickiden sakın* demek istiyorum). Kızıl kadının kocasının⁸ hâlâ orada olup olmadığını söyle bana. Yoksa, ona nezaket gereği bir iki satır yazacağım.

Bana güzel ve uzun cevaplar ver.

Seninim, Paul.

İşte ithaf:

Paul ve Gala Eluard'a

Yaşamda, yeryüzünde olanlar dayanılmaz
(Fortugé'nin şarkısı)¹⁰

Çok güzel değil mi. Kitabı Arosa'ya göndereceğim.

40

Antetli kâğıt: Hôtel Radio, 64, Boulevard de Clichy, Paris.

[Paris, Nisan ortası, 1929]

Küçük güzel kızım,

Bugün Crevel'le birlikte tanıtım işlerini hallettik¹. Dile gelmez cinsten bir yorgunluk hissediyorum. Mektupların hoşuma gidiyor. Bana güç veriyorlar. Sözcüğün tam anlamıyla tükenmiş durumdayım. Gücüm yok artık. Bu akşam, Max, Breton ve hanımlarla *la Belle Hélène*'i izlemeye gideceğiz.

Tanıtım işleri insanın canını çıkarıyor gerçekten. Neyse ki bitti.

Şirketle ilgili kesin bir şey yok, ancak ilerleme var: Sorun çözülmese bir ay içinde her şeyi satışa çıkarma kararı alındı. Çözüm bulunacak. Artık tek kuruş ödemeyeceğimi söyledim. Kendi payımı çok az zararla satabileceğim.

Marsilya'ya ne zaman giderim bilmiyorum: Yine böyle halsiz hissedersen, 5 ya da 6 gün sonra gideceğim. Olmadı 22'sinde. Sonuç olarak, yerinizi ayırtın. 1 Mayıs'tan önce Marsilya'da olabilirsiniz sevinçten çılgına dönerim. Ben de sizinle olmayı diliyorum. Tek başına, âşık, çok âşık, sizinle. Siz benim için teksiniz, tek güzel, tek akıllı kadınsınız.

Her yerinizden öpüyorum.

Paul

Kartpostal: Hôtel Radio

[Paris, Nisan 1929]

Küçüğüm, bu "Arosa'ya dönmeme izin ver"i pek anlamış değilim. Bundan söz ettiğin mektubunu almadım. Canının istediğini yap, ancak günün birinde Parksanatorium'a gitmeye mecbur kalabileceğimi düşün. İstedığın kadar kal İsviçre'de. Çok karamsarım, ama yaşadığım aptalca aşklara doğrusu yine de iyi dayanabiliyorum. Ama çok, çok karamsarım, gereğinden fazla karamsarım. Senden başkalarının aşkı yoruyor beni, tiksindiriyor.

Gala, Gala, Gala, Gala, Gala, Gala.

Paul

[Paris, Nisan ortası, 1929]

Sevgili çocuğum, burada her şey yolunda. Sana bugün, normal nüshalarla (üç adet) yeşil kâğıda basılmış nüshanı ve Blum'un¹ nüshasını gönderiyorum. Banka işlerini hallettim. Montlignon'daydım, yarın günlerden pazar ve yeniden döneceğim oraya. Sonra, yine şirket ve Crevel'le tanıtım işlerim var. Kitap her yerde satışa sunuldu. Kendime güzel bir gri takım ısmarladım.

Madam Apfel'le² her şey çok sade, sakın, yorgunluk yok, karşılıklı mastürbasyon vb... Crevel'i, Breton'u, Janine'i³ gördüm. Max'la bu akşam görüşeceğim. Sizi seviyor ve sizi düşünmeden edemiyorum. Size derin bir özlem duyuyorum. Bir tek sizi seviyorum.

Her yerinizden şiddetle öpüyorum.

Paul

Adresim: Terrass Hôtel, rue de Maistre (Caulaincourt sokağının köşesinde) Paris (18)

Paris, 15 [Nisan]192[9]

Küçük güzel kızım, küçük kutsal kızım, 30'u bana çok uzak geliyor ve bu akışma hali de¹ pek uygun zamana denk gelmedi. Yapacak çok işim var hâlâ, ama umarım öngördüğüm gibi her şeyi 20'sine doğru bitirebilirim. Paris hoşuma gitmiyor, genelde yorgun olmaktan da öte bir noktadayım ve dayanılmaz bir biçimde seni görmek, sana sahip olmak istiyorum. Biz birbirimizden öyle uzun boylu ayrı kalmamalıydık. Yeni serüvenler yaşamak istiyorum, ama senden ayrı kalmadan, aşkın, kadının kusursuz örneği senden. La Pomme² çok nazik, bana tapıyor, çok güzel ve aşk konusunda düşgücü çok geniş, ama senden yoksun olduğum için sonunda ondan nefret edebilirim. Ben, gerçekten de tıpkı senin gibiyim, ve bu alanda yapabileceğim her şey yalnız senin içindir, yalnızca seni daha çok arzulamama neden olur. Seni sürekli özlüyorum. Yaptığım her şeyde sen varsın. Varlığın tüm buyurganlığıyla içimde.

Az sonra, Ratton'la³ Eaubonne'a gideceğim. Büyük parçaları görmek istiyor. Bu akşam onlarda yemek yiyeceğim. Eğer hiçbir şey almazsa, tahvilleri satıp sana derhal para göndereceğim. Parayı 20 tarihli hesap pusulasıyla alacaksın.

Dün, Max ve Marie Berthe'le arabayla dolaştım, Berthe çok nazik ve eskiye göre daha iyi⁴. Bizimle Martinik'e gelmek istiyorlar. Bu yaz, Arcachon yakınlarında olacaklar, ve birlikte bir ev kiralamamızı istiyorlar. Max son olarak büyük patırtı yaratan bir serüven yaşadı (bir kadını kaçırdı). Çok konuşuldu.

Bousquet'ye⁵ tablolarını gönderdim. *Variétés*'nin 132 sayfalık bir sayısını hazırlıyoruz, çok güzel olacak⁶. Dergi, Péret'nin (muhteşem) erotik şiirlerinin lüks nüshalarıyla birlikte verilecek. Burada çok şık, çok hoş dolaşıyorum. Herkes bana hayran. Mops, benim ve Crevel'in birer portresini yaptı⁷, Berlin'deki bir gazete için (Thomas Mann'ın oğlu Klaus Mann'ın bir makale-

siyle). İlanlar⁸ henüz gönderilmedi, ancak şimdiden mektuplar aldım. Bütün bunlar, gerçekten yalnızca sizi seven, sizi arzula-
yan, sizi kendi zevkine çok uygun bulan, sizinle düşünen, dün-
ya yok olmadan güzelliğinizden kopamayacak birini iyice anla-
manız için söylenmiş şeyler.

Bugünlerde gidip iyi bir dahiliyeciyile görüşeceğim. Bugün çok iyiyim. 30'undan önce sizinle kucaklaşıp sevişmek için Marsilya'da buluşabilme olanağı olursa yazın bana. Olmazsa 30'unda gelin. Benim ki de doğrusu büyük cesaret.

Sevgilim, benim tek sevgilim,

Her yerinden öpüyorum ve her yerimi öpesin diye kendimi sana bırakıyorum.

Gözlerindeyim.

Paul

44

Antetli kâğıt: Hôtel Belgravia (Londra), Grosvenor Gardens, Victoria, London S.W.I.

[Nisan ortası 1929]

Çarşamba sabahı

Sana aceleyle yazıyorum, güzel küçük kızım. Birçok zorlu-
ğun ardından az önce kent dışında bulunan Oldman'la¹ rande-
vulaştık. Daha sonra Pierre'e² yüksek fiyatla satabileceğim gü-
zel parçalar bulabileceğimi umuyorum onda.

Paris'ten Marsilya'ya akşamüzeri varmak için pazar sabahı yola çıkıyorum. Sen daha önce yola çıkacağın için doğrudan 4 rue Beauvau adresindeki Hôtel Beauvau'ya git. Eğer orada oda bulamazsam, otel müdüriyetine adresimi bırakacağım. Sanırım Gaillard³ hâlâ orada, kendisinden adresimi isteyebilirsin.

Buraya dün geldim. Yarın döneceğim. Senin turkuvazlarını unutmadım. Ne de genel hediyelerini.

Sana tapıyorum. Marsilya'ya geleceğin pazartesiye düşleyip duruyorum. Yapabilirsen Cenevre'den bana geliş saatini telgrafla bildir. Eğer garda değilsem, beni ya da Gaillard'ı ya da adresimi bulabileceğin Hôtel Beauvau'ya git.

Her yerinden öpüyorum. Tüm yaşamımla tapıyorum sana, hep aynı biçimde sonsuza kadar.

[imzasız]

45

Telgraf:

Mühür: 26 Nisan 1929

Paris'ten

Grindel'e, Parksanatorium, Arosa, İsviçre

Muhtemelen Pazar günü Hôtel Beauvau'da olacağım, olmazsam adresim müdüriyette.

Sabırsızlıktan ölüyorum Paul

46

[Marsilya, Nisan sonu - Mayıs başı 1929]

Perşembe

Bu gece Cenevre'de bir dakika bile uyumadım. Sinirlerim son derece gergin, hiç böyle hissetmemiştim. 6.15 trenine binmek için 5'te kalktım. Yolculuk çok yorucuydu. Hava fırtınalı, yağmurluydu, tren de tıka basa dolu. Gümrükte işler çok kolay oldu. Yaklaşık 2 saat trende uyudum. Bunun dışında, bu uykusuz gecenin, sana olan aşkımla kanıtlayan çok sevdiğim bir şiir esinlediğini söylemeyi unuttum sana. Seni "mutlak kraliçe" yapan bir şiir. Gaillard'ı¹ buldum, banyo yapayım diye az önce ayrıldı yanımdan. Çok nazik, ama uyuşuk ve çok melankolik. Bu akşam

özel bir sinemaya gideceğiz. Kişi başına 25 frank ve çok iyiye benziyor. Fazla yorgun olmamakla birlikte asabiyim. Umarım paketini bu sabah almış ve çok hoşnutsuz kalmamışsındır. Senin mağazanda yalnızca güzel kravatlar vardı. Mavilerden iki tane aldım. Ve trikocundan da kolsuz, çok güzel mavi tonda ve çok uygun fiyata bir kazak: 24 İsviçre frangı. Elbisem ve kravatlarım-la çok iyi gidiyor. Ayrıca bir mavi şapka buldum. Deliler gibi koşuşturup durdum. Kitap almadım. Zürih garında Arosa'daki Hintli kadına rastladım, yanında çok sevimsiz bir tip vardı. Beni fark etmedi. Cenevre'de Dr. Serner'yi gördüm, o da beni fark etmedi. Marsilya ne kadar gürültülü, ne kadar pis kokan bir yer, ortalığı göğüslerini oynatıp dolaşan kadınlarla pezevenkler sarmış. İsviçre'nin tam tersi. Yaşam, yaşayan bir kent. Ve İsviçre'nin domuzları, onları hiç unutmuyorum. Sana her açıdan muhteşem bir diş macunu getireceğim: macunlaştırılmış Bi-Oxyne. Sen de orada bulursan, al. Dişlerimiz kar beyazı olacak.

Cuma sabahı

Mektuplarını bundan böyle Montlignon'da alacağım. Pazartesi sabahından itibaren.

Pornografik sinema, muhteşem bir şey! İnsanı kendinden geçiriyor. Bir keşif bu. Koskocaman ve muhteşem cinsel organların inanılmaz yaşamı, fışkıran spermeler. Ve tutkulu bedenlerin yaşamı, tüm taşkınlıklar. Hayranlık verici bir şey bu. Çılgın bir erotizm, çok iyi hazırlanmış. Bunu görmeni ne kadar çok istedim. Marsilya'ya gelirsən, geleneklerin simgesi Gaillard'la gidersin, oraya daha önce pek çok "burjuva kadın"ı² götürmüş. Neyse, sana yaşadığım heyecanları anlatayım. Uslu uslu oturdum, kimseyi de görmedim. Ki bu da yeterli. Bir saat boyunca, film yoğun bir biçimde ereksiyon halinde tuttu beni. Uzun lafın kısıası, hiçbir yerde bu seyirdeki kadar zevk almadım. O an yanımda olsaydın, kendimi tutamazdım. Çok sade, gösterişsiz bir seyir bu. İnsanlar konuşmak için bile dudaklarını kıpırdatmıyorlardı; bu "sessiz bir sanat", "vahşi bir sanat", ölüme ve aptallığa karşı bir tutku. Aslında bunu tüm sinema salonlarında ve tüm okullarda göstermek gerekir. İnsanları eninde sonunda

gerçek evliliklere, çok yönlü kutsal birlikteliklere götürecektir. Tüm bunlardan şiir doğmadı, yazık!

Küçük sevgili kızım, sinemadan sonra, uyku ilacı yardımıyla 11'den 18'e kadar iyi uyudum. Yorgun değilim. Hava sıcak, ama fırtınalı.

Marsilya'da yaşam eskisinden çok daha pahalı. Bir küçük otel odası 15 frank. Yine de tutumlu davranıyorum, sen de hediyelerini düşleyebilirsin. Sakin ol. Sana söz verdiğim her şeyi düşün. Umarım, gürültüden uzak iyi bir odan vardır. Benim güzel küçük kızım.

Sana olan aşkımdan kuşku duymuyorsundur herhalde. Bundan kuşku duymaman gerekir. Aşkımdan kesinlikle emin ol. BU AŞK BİR TEK SANA.

Her yerinden öpüyorum.

Paul

47

[Marsilya, Mayıs 1929]

Küçük güzel kızım, mektubun beni çok mutlu etti. Doğrusu beklemiyordum bunu. Şu çok uzun ilk mektubumu almışsındır umarım. Mektupların sana ulaştırılmasını sağla.

Burada yeni bir şey yok. İyiyim. Kendimi biraz kent yaşamına alıştıırıyorum. Daktiloya çekilecek şiirlerimi yanımda getirdim. Kendime bir pardösü alacağım. Marsilya çok kalabalık.

Baron'dan¹ Gaillard'a² (bilmeden de olsa) övgü dolu bir söz: "Eluard mı? Evet, tabii! Ama yine de ondan önce Apollinaire vardı." Kutsal Bönlük! Max Ernst çok mesafeliydi.

Neyse, saçlarımı güzel kesti berber. Yanımda olmanı isterdim. Ah, bu ne kadar iyi olurdu. Sana tapıyorum. Beyaz güvercinim, her yerinden öpüyorum.

Otel değiştirmekle iyi ettin. Sanırım özellikle plaj daha iyi. Üstelik insanlar da aynı olmayacak. Burada havalarda güzel.

[imzasız]

Hôtel Alexandria, Nice [Haziran 1929]

Pazartesi sabahı

Doğrusu pek tuhaf Nice'e tüm bu gelişlerim, burada kalışlarım. Hôtel Alexandria, Hôtel Beaulieu ile Hôtel de Hollande'nin karşısında, burada, 5 yıl önce¹, yolculuktan önce kalmış ve ağlamıştım.... evet, uzun uzun ağlamıştım, 5 yıl önce.

Pırıl pırıl bir hava, palmyeler, açık pencere, çok güzel bir oda (Sürekli acı veren dizim için doktoru bekliyorum.) Bu sabah, 5 yıl öncekiyle aynı şeyleri hissettim – ama geri dönüşümle hafiflemiş duygulardı bunlar.

Hôtel Alexandria çok iyi ve pahalı da değil: Bahçeye bakan 2 yataklı büyük bir oda 50 frank. Duvarlar çok güzel bir kâğıtla kaplı, tavanda da çok güzel bir süsleme var. Dün akşam, yol yorgunluğu ve trendeki sıcaklığın etkisiyle otele gelir gelmez uyudum. Burada iyice dinleneceğim sanıyorum. Muhteşem. Sizi düşünüyorum... dünyaya gelişimin ölümcül ışığını düşünür gibi.

Seni seviyorum, her yerinden öpüyorum.

Paul

Gaillard'a² sevgilerimi ilet.

Doktor dizimde önemli bir şey olmadığını, ama yürürken bandajlamamı söyledi, yarın ufak dağlamalar yapacak.

[Hôtel Alexandria, Nice, Haziran 1929]

Salı sabahı

Sevgilim canım, dün akşam, yaşam çok dayanılmaz, ben de içip sarhoş oldum. Bir anda her şey daha da kötüledi. Hem de çok.

Bu sabah daha iyiyim. Hasta falan da değilim. Çok düş gördüm. Açık saçık, pis, hüznü kabuslar. Şimdi hava çok güzel.

Öğle yemeğinden sonra, gidip dizime dağlama yaptıracam. Daha sonra, röntgenini çekirmek gerekecek. Önlem olarak, küçük bir kırık var çünkü.

Ama önemli olan, dizim bandajlıyken yürüyebiliyor olmam.

Nice güzel, iklim olarak, deniz, yeşillik. Ama sonuçta taşra. Otel mükemmel. Şarapları bir harika!!!

Dünya turuna çıkmak isteyen Keller'in¹ mektubu için teşekkürler... 9 sayfa.

İşte gördüğün gibi. Burada hiçbir serüven umudu yok. Sevimli odamı yeğliyorum çok şeye.

Gaillard'a² sevgiler.

Seni kuvvetle kucaklıyorum.

Paul

[Nice, Haziran 1929]

Cumartesi

Sonuçta, bu mektubun eline geçmemesi iyi oldu. Sözcüğün her anlamıyla mutsuzluk yüklüydü.

Ancak bu akşam, yaşama isteği duyduğum bu akşam, memnunum, çok memnunum, Gala'm, BİRİCİĞİM, sen acı çekmediğin için. Nefesim iyi. Çok mutsuz olduğum zamanlar dışında el-

bet, salıyı çarşambaya bağlayan gece olduğu gibi, çok, çok mutsuzdum, öyle ki seni bile görmek istemedim.

Ama bugünkü gibi, üç randevum olduğunda, tüm başarılar, yeni kitaplar, kısacası yaşam yeniden başladığında, sana ve düşüncelerimdeki sana haksızlık etmek istemiyorum, içimdeki sen bu yaşamın yerine geçiyor ve HERKES'le birlikte olmak yerine seninle olmayı düşünüyorum. Sana bu mektubu zehir edeceğini düşündüğüm için göndermeyeceğim şiir, bu uzun şiir, ne kadar mutsuz olduğumu açıklayacak sana.

Her şey var o şiirde. Hiçbir şey söylemek istemiyorum, çünkü şimdi *hepsi geçti, tümüyle aşıldı*, ancak ölümden daha beter korkunç şeylerden korkar oldum. Aşk, *artık burada değidi*.

Ve bu da bir cezaydı sanki. Bu korkunç, moral bozucu ve dayanılması zor bir hıristiyan düşüncesi. Ve sen bana birazcık beceriksizce yazmıştın (kafam çok karıştı).

Sevgilim, tüm bunlar bitti, bitti, bitti. Seni seviyorum, seni seviyorum, sen gerçek ve güzelsin. AŞK HER ŞEYİN ÜSTÜNDE. GALA'YLA, bir tek benim olan bir dünyada bir tek benim olan GALA'YLA, GALA'MLA.

Gaillard'a¹ onu çok sevdiğimi söyle. Anahtarla mektubu aldın mı?

Pazar

Sevgilim,

Gelmek istemen mutlu etti beni. Yazılması gereken de buydu. ÇOK MUTLUYUM. (Burada olacağını düşünerek, bugün iki kez mastürbasyon yaptım).

Böylece, bu sıcaklıkla, sana saatler boyu ÇIRILÇIPLAK tapınabileceğim. Bir tek şu özel muhteşem kinoya² [*aynı yazım*] gitmek için dışarı çıkacağız. Ama akışmadan önce³ gel. Örneğin salı günü, benimle aynı trende. Telgraf çek.

Aşkla, yalnızca aşkla yaşayacağız. Yarın sabah sana telgraf çekeceğim ve telgrafla, mümkün olursa, 1000 frank da göndereceğim, (şölen bu). İlişikte söz konusu şiir⁴ ve seni eğlendirmek için bir desen⁵ var. Onları Gaillard'a göster, hoşuna gider⁶. Senin doğurduğun heyecanla, düşlerle serseme döndüm:

ÇIPLAKSIN

gözlerin, ağzın

ve organın, hepsi apaçık ortada.

Gaillard'ın telgrafını aldım. Bana vereceği desenler, fotoğraflar ve elyazmalarını sana versin. Anlaştığımız gibi, kimi zaman sana onunla birlikte sahip olmak istediğimi anlat ona ve sen de anla.

Birden çok kaygı verici bir şey geldi aklıma. Mektubumu Montlignon adresine postalamadıysam, yapılması gerekenin tersini yapmadıysam, adresini içerideki mektubun üzerine yaz. Bu çok rahatsız edici olabilir, çünkü bu mektup *son derece* kişiseldi. Zaten bu nedenle ekspres göndermiştim. Kafam o kadar boş ve sersemdi ki.

Bunu sana söylemeliyim diye düşündüm, çünkü şimdi bu pek kesin olmasa da, doktor dizimde basilli bir eklem yangısından (tüberküloz) çok kuşkuluyor, tabii bu tanıyı akciğer rahatsızlığımı bilmeden koyuyor...

Dağlama beni çok rahatlattı, çünkü dizim bandajlandığında neredeyse eskisi gibi yürüyorum.

[imzasız]

Düşkün bir hapishane^{a7}

Gökyüzünde

Tutuşmuş bir pencere^b

Göğüslerini gösterdiği yıldırımın

Yemyeşil bir gece

Kimse gülümsemiyor bu yalnızlık içinde

Ayakta uyuyor ateş

İçimden geçiyor.

Ama yararı yok bu uğursuzun

Becerebilirim gülümsemeyi

Sersem kafa

Ölümüyle kurutmak istemez arzuları

Düpedüz özgür kafa

Hep koruyacak gülümsemesini de bakışını da.

Bugün yaşıyorsam eğer
Yalnız değilsem
Pencereye gelen biri varsa eğer
Ve o pencere bensem
Biri geliyorsa eğer
Bu yeni gözler görmez beni
Ne düşündüğümü bilmezler
Suç ortağım olmak istemezler.

Ve ayırırlar sevmek için.

51

Telgraf:
Paris'ten
Madam Grindel'e, Méd. Hôtel. Cannes
Mühür: 17 Haziran [1929]

Yokluğunuz dışında her şey yolunda. Öpücükler: Paul.

52

Antetli kâğıt: Terrass Hôtel, 12 ve 14, rue de Maistre, Paris.

[Haziran 1929]

Gala'm, Gala, Gala, beni bağışlamalısın. Sana yazmayarak, gerçekten de istemeden bir hata işledim. Tüm bunlar, sen orada yokken mektuplarım çalınır düşüncesiyle Régina'ya¹ yazmamakta direnmemden ve senin de Régina'ya yazmamı istemenden kaynaklandı.

Ama cezamı çektim, çok üzgünüm ve ne yapacağımı bilemez haldeyim. G.² konusunda yanılmadığımı biliyordum. Bu yüzden yalnızca çektiğim acıya yanıyorum.

Ona Hollanda'dan senin için yazdığım bir mektup vardı,

ele geçirmeye bak. Artık onunla bir araya gelmemiz güç. La P.'nin³ önünde hâlâ bir aylık koca bir zaman var. Onu yüzüstü bırakamam. Onunla Brötanya'ya gideceğiz. Sense İsviçre'de B.'yi⁴ göreceksin. Ama biliyorsun güzelim, bu bana saçma, tatlı bir saçmalık gibi görünüyor, bu iki ayrı gidiş, ben seni böyle severken, seninle böylesine gurur duyarken, sana böylesine kardeşçe yakınken, sana, yalnızca sana, Gala'ya. Yine de neye yarayacak çok erken buluşmamız. Cannes muhteşemdi, ama Marsilya, Carcassonne korkunçtu benim için. Bunun acısını sana çektiremem. G'nin davranışı benim için iğrençti. Neyse! La P.'yle Belçika ve Hollanda'ya yaptığım geziler fena geçmedi, ama senin hayaletin bizi izleyip durdu, çünkü hakikatin ta kendisisin. Bu yolculuğu Gala'mla, her zaman var olacak, korkunç sevdiğim ve aynı zamanda kendisiyle birlikte korkunç bir savaş verdiğim kişiyle yapmalıydım. Ama yaşam, korkunç yaşam... Brüksel'de bakara oynadım ve 12000 Belçika frangı (8000 Fransız frangı) kazandım. Hollanda'dan dünyada başka bir benzeri olmayan bir fetiş satın aldım, Yeni Gine kökenli (2.50 m.), 20.000 fransız frangına. Muhteşem bir şey. Bir gün, onu 200.000'e satacağım. Kesin. Ayrıca, çok düz, eski, çok güzel, bir Modigliani'yi andıran bir "uli" ile 2 muhteşem fetiş satın aldım. Yine burada 3 Chirico, iki Miró tablosuyla daha başka şeyler de aldım. Annem ticari amaçla çok güzel eski bir Chirico satın aldı (15.000). Tablo güvenli bir yerde. Ardından Blake üzerine kitaplar satın aldım. Belki bir Goethe alacağım: 1200 fransız frangı, başka bir nüshası yok. Daha sonra Keller'le⁵ görüştüm. Basler'in Rousseau üzerine yazdığı kitabın kapağına renkli basılmış çok güzel küçük bir Rousseau da vardı onda (Librairie de France⁶) (bu kitabı belki görebilirsin, kitapçılara bir sor). 6000 frank istiyordu. Para istemedi benden, ama karşılığında kendisine daha sonra Afrika işi bir parça verebileceğimi söyledi. Buna çok memnun oldum. Sana tapıyorum ve tüm bunlar, ve bunlardan alabileceğim tek zevk, senin de bunları göreceksin, seveceksin olman. Güzel bir daire arıyorum. Tüm eşyalarımızı koyabileceğimiz bir yer, böylece rahat rahat yolculuk edebileceğiz. Aynı zamanda buluşacağımız, uzun uzun sevişeceğimiz bir yer, yeryüzünün birbirine en bağlı iki varlığı bura-

ya gelecek ve öteki tüm insanları yok sayarak birbirlerinin olacaklar.

Paraya ihtiyacım olduğundan tahvil satmak zorundayım. Çarşamba günü sana muhakkak para göndereceğim. Çok sıkı-sıkı telgrafla göndereceğim. Böylece Arosa'ya gidebileceksin. Ne kadar aptalca tüm bunlar. Aptalca, çünkü bu işin sonunun ne olacağı belli değil. Bana daha sık, ancak anlaşılır telgraflar çek. Pek iyi anlayamadığım bir telgrafı⁷ mektuba ekledim.

Her yerinden, çok çok, uzun uzun öpüyorum.

Senin, yalnızca seninim, sonsuza kadar.

Paul

53

[Paris, Temmuz 1929]

Salı

Küçük sevgili kızım, öncelikle sana şunu söylemeliyim: Seni çıplak görmeyi, seni kollarıma almayı, seni kucaklamayı, seninle sevişmeyi bilsen ne çok istiyorum. Ama ayrıyız, ayrı yaşıyoruz ve seni yanımda tutabilme konusunda artık pek umudum kalmadı. Gördüğün gibi, bağımsız La Pomme'un¹ çevre-siyleyim şimdilik. Senin yanma gelmek için onu bırakırsam, seni ne kadar zaman yanımda tutabilirim ki? O vakit yine tek başıma kalacağım ve sıkılmak için, kendimi umutsuzca yitip gitmiş hissetmek için bol bol zamanım olacak. Mademki şimdi yanında B.² var, ya da başkaları olacak, yalnızlıklar içinde içim içimi kemirsin istemiyorum. Güzel, sevimli, uysal La Pomme benim için bir kurtarıcı.

Ama sana sahip olamamanın doğurduğu korkunç hüznü de silip atamıyor. Tüm bu olup bitenler korkutmuyor beni, ama olabilecekler de sonumu hazırlayacağına benzer. Kendimi yüzüstü bırakılmış hissedip acı çekecek gücüm yok artık. Artık seni hiçbir şeyin durduramayacağını biliyorum, acımasız bir insan-

sın, hem zaten senin merhametini de istemem doğrusu. Ve bana gelince, ben de durduğum yerde duramıyorum. Bu noktada da kalamam artık, "tanık olmak"tan bıktım, tümüyle senin için, sana ait olmadığımı, geride kalan her şeyin yalnızca bana göre var olduğunu bir an için olsun düşünemiyorum.

Sen, şimdiye kadar sevdiğim tek varlıksın. Bir tek senin imgeni seviyor, bir tek ona inanıyorum.

İstersen git Arosa'ya. Kesinlikle benimle olmayı istersen³, La Pomme'u hemen bırakırım, ancak bu durumda da, tümüyle bana ait olmak durumundasın, beni, yalnızca ben istediğim zaman terk etmelisin, beni öyle keyfince yüzüstü bırakmamalısın. La Pomme, kendisini hemen böyle çabucak bırakabileceğimin farkında değil. Hâlâ zamanı var. Ve belki daha sonra ona bu kadar kolaylıkla sahip olamayacağım.

Sana söylediklerimi iyi düşün. Öte yandan, burada 2 ya da 3 gün daha kalmam gerekecek. Daha sonra bir yerlere gitmeyi düşünüyorum. Seninle gidebilecek miyim? Senin, şimdi Arosa'ya gitmen daha mı iyi olur dersin? Ama ne kadarlığına!! Şimdilik yalnız değilim. Belki de bundan yararlanman senin için daha iyi olacak.

Çarşamba günü, akşama doğru sana 3000 frank göndereceğim. Senin için varım. Düşün, uzun ve anlaşılır bir telgraf çek bana.

Sana tapıyorum, her yerinden öpüyorum. Bir tek seni seviyorum.

Paul

Salı, gece yarısı

Mektubumu açıyorum yeniden. Bu akşam, Cécile ve anemle sirke gittik (büyük bir Alman sirki). Otele döndüm sonra. Akşam boyunca, yalnızca seni düşündüm, senin hayaletinden başka hiçbir şey görmedim.

Şimdi Arosa'ya gidebilirsin. Daha sonra gitmektense şimdi git daha iyi. Bu ayın sonunda, bir dairem olacak⁴. Artık burada buluşabileceğiz. Gala'm, Gala, sevgilim, tek varlığım. İnan ba-

na, hiçbir zaman, yazgım bana bu denli trajik görünmemiştii, düşüncem bu denli uzak olmamıştı huzurdan, umuttan. Aşkın biçimi –Sen– yaşamın tüm biçimlerini gölgede bıraktı. Git Arosa'ya. Böylesi daha uygun, daha kolay olacak. Sensiz ne kadar yaşayabilirsem o kadar yaşayacağım.

Ya da bunu isteyen sen ol. Öyle ya da böyle, senin isteğini kabul edeceğim – ama umut etmeden. Seni seviyorum –her koşulda– yalnızca seni seviyorum. Bundan emin olmalısın. Neye karar verirsen ver, ne bir art düşüncem olacak, ne de bir sitem edeceğim sana. Yapacağın şeyi biz istedik – öyle ya da böyle.

Sana tapıyorum. Sen benim küçük, güzel, ince ve arzulu ve şahane GALA'msın.

54

[Paris, Temmuz 1929]

Güzelim, ebedi Gala'm,

Pek pahalı olmayan, çok güzel, Montmartre tepeciğine bakan, çok aydınlık ve güzel bir Paris manzarasına açılan daire konusunda cevabını bekliyorum. Eğer kiralayabilirsem (çok zor) sana hemen telgrafla bildiririm. O zaman, tüm eşyalarımızı bir odaya koyar ve istediğin yere gelir seninle buluşurum. Senin güzel bir odan olur. Nereye mi gideriz? Hangi sıcak ülkeye? Çok sıcak olmasın yine de.

Burada da hava çok soğuk. Ve yaşam yorucu. Adresini yalnızca bana ver. Annem hâlâ Güney'de olduğunu sanıyor.

Şimdilik, param ucu ucuna yetiyor. Çok şey aldım. Ayrıca, daire için de epeyce para gerekiyor (kira ve taşınma). Şimdilik fazla harcama yapmamalıyım.

Her şey yolunda giderse, sakın, tozsuz bir sokakta, yeni bir evde güneş yüzü göreceğiz.

İlişikte, uzun süredir cebimde unuttuğum bir mektubu da iletiyorum.

Seni korkunç derecede seviyorum. En geç ayın 20'sine doğru birlikte olacağız umarım. Ya da istersen daha erken bir tarih-

te, ancak daireyi hazırlamam gerekir, çünkü şimdilik oturmaya pek uygun değil. Eğer 20'si sana olanaksız görünüyorsa, bildir. Üzülmem, bu arada, kır evine gitmem ve yalnız kalmamak için La P.'yi¹ yanıma almam gerekiyor.

Cécile'i de yanımıza katıp gideceğimiz yerleri düşün. Breton Brötanya'da. Goemans², Cadaquès'te harika bir film yapan³ İspanyollarla birlikte İspanya'ya gidiyor. Çok ucuz bir yerde kalmamız gerekecek. Crevel İsviçre'ye gidiyor: Leysins ya da Arosa'ya. Ameliyat oldu. Şimdilik iyi, ama henüz toparlayamadı. Sana tapıyorum, dayanılmaz ölçüde yoksunum senden.

Sana sık sık yazacağım. Önceleri adresinden emin değildim.

Sana 2 kitap ve eğlenceli bir albümden iki tane gönderiyorum: birini istediğine ver.

[imzasız]

Küçük güzel kızım, daha iyi olduğuna gerçekten çok sevindim. Seni güçlü ve sakın ve âşık bulmak istiyorum. Mektubun 1 Ağustos'tan önce buluşamayacağımızı gösteriyor. Doğrusu, ben de bu arada ne yapacağımı pek iyi bilmiyorum. Daire için hâlâ ev sahibinin cevabını bekliyorum. Paris giderek çekilmez oldu. Şimdi hava çok sıcak. 14 Temmuz bayramından yararlanarak 3 günlüğüne Paris'ten ayrılacağım. Sen yine de Terrass Hôtel adresine yazabilirsin. B.⁴ iyileşmiştir umarım. Kendine dikkat et. Hasta olmandan çok korkuyorum.

Sana kısa olsa da her gün yazacağım, sana her zaman adresimi vereceğim.

Belki önce Evian'a gidebiliriz. Mide rahatsızlıkları için çok iyi bir yer; sonra Lemman gölü kıyısına. Ne dersin? Belki sonra da İspanya'ya. Ya da deniz kıyısında bir yerlere.

Gün sayıyorum. Eğer daha önce gelebilirsen, bana yaz ya da telgraf çek.

Bir tek sana tapıyorum.

Paul

[Paris, Temmuz 1929]

Güzelim, biriciğim, canım sevgilim, dünkü mektubuma cevabını sabırsızlıkla bekliyorum. Ayrıca kitaplarımın seni eğlendirip eğlendirmediyini bildirmeni de. Ne zaman yanımda olacağını bilmek istiyorum. La P.¹ benimle 10 Ağustos'a kadar kalabilecek. Ama istersen daha önceden de gidebilir. Ben, her günün, ışığın, aşkın, öyle ya da böyle seni bana yaklaştırdığı düşüncesiyle yatıp kalkıyorum.

Sen ne zaman, nerede istersen, ben o zaman yanına geleceğim. Şu sıralar, oldukça pahalıya mal olan dairemizin kiralanması ve yerleştirilmesine epey katkısı olacak çok parlak birkaç iş yaptım. Ev sahibinin cevabını sabırsızlıkla bekliyorum.

Şirkette ayrılık işi çözümlendi ve sonuca bağlandı. Oranın en ciddi ve en zengin 4 adamıyla birlikte kalıyorum. Umarım artık kaybedeceğim bir şey olmaz. Bu işle gerçekten çok uğraştım, bu öğleden sonra da Şirkete gideceğim. Eğer bir süre bekleyebilirsem kazançlı çıkabilirim. Faizlerle birlikte 246.000 frankım var.

İlerde fiyatı yükselebilecek tablolar alması için annemi yavaş yavaş ikna ediyorum. Şimdiden başladı bile.

Keller², sana daha önce de söyledim, çok nazik davrandı. Onunla sık sık görüşüyorum.

Yakında görüşmek üzere benim güzel varlığım.

Her yerinden çok çok öpüyorum.

Sonsuza kadar seninim.

Paul.

[Paris, daha sonra Brüksel treninde, Temmuz ortalarına doğru, 1929]

Cumartesi

Daireyi çarşamba sabahı tutacağım sanırım. Telgrafla hemen bildiririm. 5 büyük odası var: Salon ve yemek odası kapısız büyük bir açıklıkla birbirine bağlanıyor. Senin için büyük yuvarlak 1 oda, Cécile için güzel bir oda ve dolaplarla ıvır zıvırın konabileceği çok büyük bir hizmetçi odası ve bir servis girişi, ayrıca her tarafında büyük pencereler var. Güneş alan birinci kattan bakıldığında bütün Paris ayak altı. Daire çok, çok sakın bir sokakta. Karşıda bir okul bahçesi var. Burası gerçekten çok iyi olacak bizim için.

Akşam 9. Şu anda Brüksel trenindeyim. Salı günü Terrass Hôtel'e döneceğim. Döndüğümde mektuplarını orada bulmayı umuyorum.

Hep seni düşünüyorum. Bu yolculuk seninle çok daha iyi olacaktı.

Ve aşk. Gerçekten, gerçekten yalnızca seni seviyorum.

Paul

Terras Hôtel, Paris

Perşembe [Temmuz 1929]

Güzel küçük kızım,

sana gelen mektupları gönderiyorum ilişikte. Ama Eaubonne adresine yazmamalarını sağlamaya çalış. Belçika'dan oldukça yorgun döndüm. Ve 6000 frank kaybettim. Bir daha kumar oynamayacağım. Pek de önemli değil, toplamda hâlâ 10.000 frank kârım var, ama şansım dönüyor sanırım. Bunun dışında

iyi fiyatlara parçalar sattım. Crevel aracılığıyla 4000 franka bir clyazmasını satmayı umuyorum. Durum iyi. Ve daireyi tuttum sayılır. Yarın sabah sözleşmeyi imzalayacağım. İmzaları atar atmaz sana telgraf çekeceğim ve bir miktar para göndereceğim, çünkü daha tam olarak ne kadar ödeme yapacağım bilmiyorum, dolayısıyla bir miktar parayı bu iş için ayırdım. Her durumda, para 5 ya da en fazla 6 gün sonra eline geçer (3000 Fransız frankı). Alacaklarım var. Herkes iyi görüldüğümü söylüyor. Crevel dün akşam Leysins'e gitti. Sana yazacak. Evian'a, yanına gelebilirim onu görmeye gitmek için bir düzenleme yaparız.

Daire işi kesinleşir kesinleşmez, içerde yapılması gereken şeyleri ısmarlayacağım şimdiden, ayrıca bu işlerin tatil döneminde yapılmasını istiyorum ki, Eylül sonu itibariyle oturabilelim. Her şey çok iyi olacak.

Burada dayanılmaz bir sıcak var. Ve yapacak o kadar çok işim var ki.

Sana göstereceğim yeni çok şey var. Maddi olarak bir yıkımdan uzağız. Şirket var, her durumda kaybedecek bir şeyimiz yok.

Yine de evi satmayı çok isterdim¹. Ama bu iş de sandığımdan daha zor.

Bu hikâyenin kendisine çok zarar verdiğinden yakınan Gaillard'dan² bir mektup aldım.

Muhteşem bir Goethe külliyatı var elimde. *Variétés*'nin bir sayısını gönderiyorum sana, benim Péret³ üzerine yazdığım bir yazı var içinde. Rahat ol. Seni korkunç derecede seviyorum. Seni yeniden göreceğim günün beklentisi içindeyim. Yalnızca o günün.

Paul

[Terrass Hôtel, Paris, Temmuz 1929]

Pazartesi, sabahın 6'sı

Nasılsın güzel küçük kızım? Hâlâ uyuyor musun? Bedenin büzüşüp kalmıştır uykunda. Seni okşamak, seni kollarıma almak, seninle sevişmek isterdim. Gelecek pazartesi ya da salı günü Evian'da buluşalım mı? Cécile'in ödül töreni gelecek pazar. Törenden hemen sonra yola çıkacağız. Belki oraya bizden önce gidersin, o zaman adresini buraya (Terrass Hôtel'e) telgrafla bildirir. İyi bir otel seç, ancak fazla pahalı olmasın. Üçümüz için günlük fiyatın 150 frangı geçmemesi gerekiyor. Bulabilirsin harhalde. Ya da daha kolayı, herhangi bir otelde bir oda tut, biz Cécile ile başka yerde kalırız. Belki, Thonon-les-Bains'e (1100 m.), ama mutlaka Leysin'e gideriz, neyse bakarız duruma. Sen, yine de bildiğin gibi yap. Senden istediğim tek şey beni korkunç sevmen. Yalnızca beni düşünmeye başlaman.

Annem sana Cannes'a yazdı, ama mektup geri geldi. Senin Marsilya civarında olduğunu, sıklıkla adres değiştirdiğini ve bende adresinin olmadığını söyledim ona.

Evian'a *gelir gelmez* yaz ona.

İşler iyi gidiyor. Bu sabah, dairenin düzenlenmesiyle uğraştım. Gelecek hafta, Afrika ve Kolombiya kökenli epeyce ıvır zıvır satacağımı umuyorum. Görüşmek dileğiyle, Gala'm. Bir tek sana tapıyorum. Her yerinden uzun uzun öpüyorum.

Paul

[Paris, Temmuz 1929]

Çarşamba, sabahın 8'i

Gala, sevgilim,

İşte sana, Arosa'ya göndereceğim son mektup. Cécile'le muhtemelen pazartesi ya da salı günü Evian'da olacağız. Senin hemen şimdi yola çıkıp orada kalacağın otelin adresini bildirmen iyi olur. Telgrafının *en geç* pazartesi sabahı erken saatlerde Terrass Hôtel, 12 rue de Maistre adresinde elimde olması gerekir.

Daha önce gönderebilirsen daha da iyi olur.

Seni yeniden görmek için yanıp tutuşuyorum. Tenlerin en çekicisi, gözlerin en derini, vajinaların en sıcaklığı, tutkuların en cılgını, kadınların en güzeli, en cüretkârı, en özgürsün sen.

Dün dekoratör Moreux¹ ile daireyi görmeye gittik. Gerçekten çok güzel bir daire. Senin odan hafifçe yuvarlak ve penceresinden tüm Paris görünüyor. Sıkıntı yaratacak şey odana büyük bir dolap koymak zorunda kalmamız. Dolapsız daha iyi olurdu.

Ve hiç mobilyamız yok. Eaubonne'dakileri kullanamayız.

Sonuçta her şeyi yerli yerine oturduğunda, bize birkaç fetiş ve büyükçe bir Chirico tablosuna patlayacak. Ama hepsine değer. Daha keyifli yaşamış olacağız böylece. Hem ne kadar çok şey aldım biliyorsun! Epey iş yapacağız onlarla. Yarın, bu işlerden hiç anlamayan yaşlı bir Amerikalı kadına, bugün gidip Eaubonne ve Montlignon'dan getireceğim bir yığın parçayı kaka-larım umarım. Bu iş hallolursa iyi olacak.

Fetişle ilgilenmelisin. Güzel mi? Onu gördün mü? Fotoğrafını edinmeye çalış. Evian'daki adresini ver. Çocuklar Kitabı için çok teşekkürler. Resimleri çok güzel. Şu sıralar kitapları çok seviyorum.

Bir şeye ihtiyacın var mı? Evet, dairede merkezi ısıtma, banyoda küvet, hizmetçi ya da dostlar, vb. için tuvalet var. Dairenin çok geniş pencereleri var; karşıda bir okul bahçesi ve Sacré-Cœur'ün çanı, tek bir araba yok sokakta. Yen bir ev bu. Her şeyi muhteşem bir biçimde yeniden düzenleyeceğim. Gö-

receksin. Ayrıca, telefonumuz da olacak. Güzel bir gramofonumuz da.

Önce Leysin'e gitmemiz daha kolay olur belki. Buluşmak için daha uygun. Sanırım daha iyi olur. Her neyse, olabildiğince erken karar ver ve bana adresini telgrafla hemen bildir. Gerçekten karar verebilirsin buna. Benim için hava hoş. Bir araya geldiğimiz için böylesi daha iyi olacak. Orada bir yerler bulursun: Ne çok pahalı ne de çok kötü durumda bir pansiyon örneğin. Çok temiz olmalı, Cécile için. Nedenini Arosa'ya gelince söyleriz sana. Odalar için telefon edebilir ve önceden yola çıkabilirsin. Ya da Grand-Hôtel'de kalan Crevel'e telefonla sorabilirsin. Neyse, sen bildiğin gibi yap.

Sana tapıyorum, biliyorsun. Seni yeniden görebilme, seninle birlikte olma fikri beni gerçekten deli ediyor. Her yerinden, her yerinden öperim.

[imzasız]

60

[Paris, Eylül başı 1929]

İşte böyle, küçük kızım, yapacak çok işim var. Burada tam bir çöl sıcaklığı var. Güzel mobilyalar aldım, hepsi aşağı yukarı 11.000 frank. Moreux'ye yalnızca tezgâh, kitaplık ve senin tuvalet masanı ısmarladım¹. İnan bana tüm bunlar hiç de fena olmayacak. Ama bunları, eşyaların tamamı yerleştirildikten sonra görmeni istiyorum. Ekimin ilk günlerinde. Çok güzel, mümkünse en iyisinden bir yatağımız, Amerikan hastanelerindeki gibi göz alıcı şiltelerimiz olacak.

İyiyim, seni seviyorum.

Doktora gelecek çarşamba görüneceğim.

Bana sık sık yaz. Sana tapıyorum.

Görüşmek üzere, küçük kızım.

Paul

[Paris, Eylül başı 1929]

Salı

Güzel küçük kızım, dün senin ve Cécile'in mektuplarını getiren Goemans'ları garda karşılamaya gittim¹. Cécile'e ne göndereceğimi doğrusu bilmiyorum. Ona Toulouse'dan gönderdiğim büyük paketi almış olmalı. Neyse, yarın iki kitap gönderiyorum. Umarım epeyce toparlamıştır. Saat 2'de daire için bir boyacıyla görüşeceğim. Her şey Ekim başında bitmiş olur umarım. Perşembe günü bir doktorla görüşeceğim. Sana durum raporunu hakkında bildireceğim. Bu öğle sonrasını da güzellik ürünlerine ayıracağım. Burada yine çok, çok feci bir sıcak var.

Huzur içinde kal. Seni korkunç seviyorum.
Her yerinden öpüyorum.
Sonsuza kadar seninim.

Paul

[Paris, Eylül 1929]

Perşembe

Küçük kızım, burada yine dayanılmaz bir sıcak var ve doğrusu nasıl yaşayabildiğini anlayamıyor insan.

Tüm sığağa, giderek dayanılmaz kalp çarpıntılarına karşın, yine de iyi sayılırım. Burada yeni bir şey yok. Ama bana öyle geliyor ki, tam bir hareketsizlik içinde yaşama dışında bir şansım yok. Düşünmek de, hareket etmek de gerçekten olası değil.

Cadaquès'teki günlerimizden sana güzel anılar kaldığını öğrenmekten çok, çok mutlu etti beni¹.

Seni sevdiğimden, hep seveceğimden emin ol.

Mektubunu aldım. Cécile'in de Güncelerini almış olduğuna sevindim.

Burada oldukça umutsuz bir yaşam sürüyorum.

Seni seviyorum.

Annem'e, Montlignon'a, Cécile'in iyi olduğunu yaz.

Paul

63

Tapılası küçük kızım,

Dün, sana 1000 peseta gönderdim. Gönderebileceğimin en fazlası bu. İstedğin zaman dön. Bugün sıcaklar biraz azaldı ve yarın muhtemelen hava yağmurlu.

İstersen 22'si ya da 23'ünde dön. Otelde kalmak zorunda olmayı istemezdim, ama yine de buna mecbur kalacağız.

Dün akşam, seni düşünerek, seni âşık ve esrik halde düşleyerek, seni nasıl görmemi öğrettiysen bana, o halinle düşleyerek muhteşem bir mastürbasyon yaptım. Sana tapıyorum ve seni korkunç arzuluyorum. Kayıt ücreti olarak ödenen parayı (30.000) alıp hemen Kamerun kökenli çok güzel bir fetiş satın aldım. Yine Ratton'dan¹, ona aldirttığım (12 ya da 15 cm. boyutlarında)² çok güzel bir Dali tablosunu kendisinden tekrar satın aldım (Dali'ye söyle).

Daire 5 Ekim'e doğru hazır olacak. Küçük Cécile nasıl? Benim yerime onu sımsıkı kucakla. Sana ruju ve losyonu göndere-medim. Karışık bir iş. Belki de vazgeçersin.

Seni düşünüyorum. Paris'te son derece şık olmanı istiyorum. Bu konuyla ilgileneceğim. Bu sıralar tek satır yazmaktan acizim. Ama sağlığım iyi ve kendimi pek yormuyorum. Hiçbir şeyi kafana takma.

Keller'le³ görüştüm, kendisiyle iş yapacağız. Bana bir barometre hediye etti.

Goemans'lara⁴ nazik bir kart gönder.

Seni korkunç derecede her yerinden öperim.

Sonsuza k.s.

Paul

Keller yanımda ve binlerce selam gönderiyor. Gala. Gala. Gala. Dali ve Buñuel'e en içten binlerce sevgi. Gala.

64

[Paris, Eylül 1929]

Gala, kardeşim, dostum, sevgilim, mektupların çok hoşuma gidiyor. Ve seni seviyorum, sen, benim için tek ve en büyük gizemsin. Güzel, genç, arzu dolu ve bana sarılmış ve bana sunulmuş bedeninin, muhteşem gözlerinin gizemi. Seni seviyorum, bir tek seni seviyorum. Bundan emin, kesinlikle emin olabilirsin. Dönmeni isterdim. Otelde uzun süre kalmamanı da isterdim, çünkü Paris'ten nefret etmene neden olabilir. Daire 4 ya da 5 Ekim'den önce hazır olmayacak. Barselona'ya gidip de ne yapacaksın? Fazladan yorulmuş olacaksın. Hem kimlerle buluşacaksın orada? Neyse, güzel sevgilim, nasıl istersen öyle yap. Ben yalnızca senin keyfini, senin özgürlüğünü isterim.

Ama yine de ne diyeceğimi bilemiyorum sana. Her şeyin ötesinde, seni görme, sana sahip olma arzusundayım. Evet, dön. Geri gel, gel, yalnızca seni seviyorum, yalnızca seni arzuluyorum, yalnızca seni anlıyorum. İsteddiğim sensin. Gel, gel, gel benim çok güzel, *tek varlığım*, Gala, Galotchka.

Sana, yine biraz para göndereceğim. Varış tarihini de önceden bildir. Seni zarif ve mutlu bir kadın yapacağım.

Cécile'i benim yerime kucakla.

Seni seviyorum, seni her yerinden korkunç öpüyorum.

Paul

Olanaksız dene ve Dali'nin tablolarını getirmeye çalış: *Le jeu lugubre*'ü, benim portremi¹ ve öbür 2'sini. Bu çok yararlı olacak. Breton burada, Terrass'da. Bana Terrass Hôtel, 12-14 rue de Maistre (18) adresine yaz.

Zarf

Mühür: Paris, 90, Rue Duperre, 11 Ocak 1930

Alıcı: Madam Grindel, Hôtel du château, Carry-le-Rouet (Bouches-du-Rhône)¹

Variş mührü: Carry-le-Rouet, Bouches-du Rhône, 13 Ocak 1930

Cumartesi

Sevgili küçük Gala'm,

kartlarını aldım, özellikle birkaçı çok iyi. Öyle ya da böyle, çok iyi seçilmişler. (Bana Marsilya fıkraları gönderme). Yağmur yağıyor, hava soğuk, taksicilerin grevi var ve usul usul yokluğunu hissediyorum (büyük bir melankoli, kabul edilmiş büyük bir boşluk). Keller² tanımadığım biriyle geldi, adam 30.000 franklık parça seçti (3000'e aldığımız Carolin'i 10.000'e, 400'e aldığımız arduvaz totemi 10.000'e sattım, ayrıca üç eşya daha. Ama perşembeye kadar uğramayacaklar, nesnelerin parasını dönüšte ödeyip almaya gelecekler. Bu iş kesinlik kazandı gibi, cuma günü yanınızda olacağım ve sizinle Marsilya'da buluşacağım. Keller'e de komisyon olarak oldukça güzel bir eşya vereceğim. Şu sıralar, 2 parça satan Breton'la birlikte Doğu'ya gidip kartpostalları getirmek için annemin arabasını almaya uğraşıyorum³. Çarşamba günü dönmeye çalışacağız. Bu iş beni oyalayacak, seni özlüyorum çünkü, her şeyini özlüyorum. Seni seviyorum, bir tek seni. Seni, en sade ve aynı zamanda en tuhaf düşlerimin nesnesi yapıyorum. Char sana bir gömlek gönderdi. Onu getireceğim. Şu sıralar Marsilya'da, "M. Jules Armani, 378, rue Paradis" adresinde. Ona bir kart gönder.

Seni seviyorum, her yerinden çok çok öpüyorum, gözle-rimle, ellerimle, ağzımla, organımla. S. kadar s.

Paul

Zarf:

Mühür: Paris, 16 Ocak 1930.

Alıcı: Madam Grindel, Hôtel du Château, Carry-le Rouet (Bouches-du Rhône).

Varış mührü: Carry-le Rouet, 17 Ocak 1930.

Perşembe, saat 1

Pırıltılı Gala'm,

İşte döndüm. Keller'i¹ saat 2.30'da bekliyorum. Umarım bu iş yolunda gider de ben de yanına gelebilirim. Çok asabiyim. Seni o kadar arzuluyorum ki. Deli olacağım. Seninle yeniden buluşma, seni görme, seni kucaklama düşüncesi aklımı başımdan alıyor. Elin, ağzın, organın benim organımı hiç bırakmasın istiyorum. Sokakta, sinemalarda, pencere açıkken kendimizi tatmin edeceğiz. Bu sabah seni düşünerek muhteşem bir mas-türbasyon yaptım. Düşgücüm hâlâ bıkışmış değil senden. Her yerde, her şeyde, her şeyin üzerinde seni görüyorum. Seni öle-meye seviyorum. Organın yüzümü örtüyor, benimkini yiyor, beni güzelliğinle kaplıyor, her şeyi güzelliğinle, dehanla örtüyor. Her şey güzel sende: Gözlerin, ağzın, saçların, memelerin, tüy-lerin, kalçaların, organın, bacakların, zevk verdiği şeyleri bir türlü bırakmayan ellerin, kalçalarının arasında, organının hemen yanındaki yer, omuzların. Bedeninin her yanını düşünerek sarhoş oluyorum adeta. Ve yaptığın her şey, beni kendimden geçiriyor, beni korkutuyor, acı veriyor, beni büyülüyor, yaptığın her şey kusursuz. Eğer bu iş olursa, cumartesi sabahı Marsilya'da olayım diye yarın akşam yola çıkacağım. Hôtel Bristol'e gideceğim ve orada gelip beni hemen bulacağını umuyorum. Char da Marsilya'da. Onu da görmeyi umuyorum.

Keller'i bekliyorum.

Başardım: 29.800.

Çok iyi. Yarın akşam hareket ediyorum.

Dali'ye sevgiler.

Sana tapıyorum.

Paul

[Hyères, 20 Ocak'a doğru 1930]*

Çarşamba akşamı

Mektubun bu akşam bana çok iyi geldi. Eğer sana zahmet vermiyorsa, bana daha uzun ve sık yaz. Sen gideli beri, saçma bir melankoli krizine kapıldım. İçim seninle dolu. Ağzımı bıçak açmıyor, birlikte yaşadıklarımızı, aşkımızı, büyüklüğümüzü düşünüp duruyorum: Uykularım bölük pörçük: Seni o kadar çok görüyorum ki düşümde, sanki hep buradasın uyandığım zamanlar ve her zamankinden daha büyük, daha ince, daha canlısın – ama sana ulaşamamanın umutsuzluğu hep içimde.

Beni bağışlaman gerekir, biliyorsun. Kafam biraz karışık. Yakınlarda *Jude the obscure*'ü okudum. Pek bir şey değiştirmedil¹.

O ince, o saf, o çok güzel bedenini saran mantonu geçiriyorum aklımdan.

Bugün, tam üç saat boyunca sana telefon etmeye çalıştım. Başaramayınca bir taksiye atlayıp Carry'ye gitmek istedim. Hiçbir taksici kabul etmedi uzak diye. Ya da çok para istediler. Elimde azar azar harcadığım 4000 frankım kaldı². Otel, her şey dahil 40 frank. Noailles'a³ gelince, onunla buluştum. Pomme'la⁴ birlikteydim. Pomme'u yarın için davet etti. Buna üzül-düm. Biliyorsun, Hyères, Carry'den çok uzakta ve İspanya'da gerçekten çok daha güzel bir yolculuk yapacaksın.

Senin mutlu olmanı istiyorum, ama yakınlarda, keyfim ve sağlığım yerine gelince benimle olman için çabalayacağım.

Savinio'nun⁵, Bifur'un⁶ 4. sayısında bir yazısı çıktı.

Burada hava çok güzel, ama hava çok hüzün verici, öbür gün ya da cumartesi Nice'e geçeceğim.

Char'a yaz, adresini bana ulaştırarak. Her durumda, telgraf çekmeye çalış. Eğer çarşamba akşamı ya da cumartesi Nice'te olursam, sana adresimi telgrafla bildiririm.

Char'dan hiçbir haber yok, dün buraya gelmesi gerekiyordu. Korkarım o gelmeden ben yola çıkmış olacağım. Nerede kaldı?

* Mektup çok ıslanmış, ancak yine de okunabiliyor

Seni sonsuz seviyorum. Sen, gece gündüz yaşamımın her dakikasında aklımdasın. Seni her yerinden çok çok öpüyorum.

Paul

68

Zarf:

Mühür: Paris XVIII. bölge, 30 Ocak 1930.

Alıcı: Madam Grindel, Hôtel du Château, Carry-le-Rouet (Bouches-du-Rhones)

Perşembe

Tatlı sevgilim,

Dairedeyim, ortalığa yayılmış kartlarımı düzenlemekle meşgulum. Dışarda hava güzel, ama canım hiç çıkmak istemiyor. Ortalıkta derin bir sessizlik var. Kartpostal üslubuyla söylersem, "melankolinin, çöküntünün, terk edilmişliğin doruğunda" yım. Bundan sonrasında yaşam nasıl olacak? Artık hiçbir şey açılmayacak önümde. Kartlarla uğraşmam iyi geldi.

Senden bir mektup almayı umuyordum. Eğer Güney'de kalmaktan hoşlanıyorsan, kal orada. Senin mutlu ve özgür olmanı istiyorum. Çok sakın, çok bağlı, çok sakinim.

Yazmak sana zor geliyorsa, telgraf çek.

Teazgâhın üzerini metalle kaplattık. Kartları bulmuşsundur umarım. Ve renkli baskılarını yapıştırmışsındır. Yarın gidip istediğin trikoya bakacağım.

Benim biriciğim, güzelim.

Paul

Zarf:

Mühür: Paris X.bölge, 3 Şubat 1930.

Alıcı: Madam Grindel, Hôtel du Chateau, Carry-le Rouet (Bouches-du-Rhones).

Variş mührü: Carry-le-Rouet, 4 Şubat 1930.

Cumartesi

Küçük sevgilim, nihayet senden bir mektup geldi. Ve bir anda sinirlerimin zayıflığından, derin yalnızlığımdan kurtuldum. Bugün, yataktayım, cesaretim kırılmış halde ve sürekli "kusma hissi"yle. Yine de, kalkıp dışarı çıkacağım. Biliyorsun, sana inanıyorum! Sana inanıyorum! SANA İNANIYORUM! Yitirilen hiçbir şey yok. Mektubun beni iyileştiriyor. Senin yokluğundan başka bir şey olmayan bu derin boşluğa bu günlerde fazlaca düşmüş olmama kızma. Eğer her şey bu boyutlara gel-diye, bu seni sevdiğimdendir. Hem de nasıl!

Bu arada anlaşılmaz, dayanılmaz bir migrenle boğuşuyorum!

Ancak, mektubun, mektubun, mektubun — Gala. *Gala, eğer aramızda her şeyin bitebileceği düşüncesi aklıma geliyorsa, gerçekten artık ölüme mahkûm biri oldum demektir, hem de nasıl bir ölüm.*

Küçük kızım, ne zaman döneceksin? Şimdi iyi sayılıyorum. Ama bana yaz. Her yerinden öperim.

Paul

Hoşuna gidecek bir şey: Yvonne¹ ve Rott² beraber olmaya başladılar, Goemans da yolculuğa çıktı! Char'ı ve kartlarını bekliyorum.

Renkli kartpostal koleksiyonun için neler bulduğunu Char bana anlatacak.

[Paris, Şubat'ın ilk günleri, 1930]

Pazartesi saat 7.30, Odette henüz aşağı inmemiştii ve ben ısrarlı zil sesiyle uyandım. Ekspres mektubun geldi. Bir anda içim açıldı ve keyiflendim. Bu kez erken kalkmayı deneyeceğim artık. Döndüğümünden beri, öğleden sonra 4'te uyanıyordum. Bu iyi geldi bana. Kartları düzenliyordum, kafamın içi bomboş. Bu sabah – ve her zaman yatağımnda olmanı isterdim. Breton'a (ve bana da) *Cadavre*'a¹ çok öfkelenmiş bir grup gençten imzasız mektuplar geldi. Breton, *İkinci Manifesto*'yu bitirdi ve bugün yayımcıya veriyor². Gerçekten muhteşem, çürütülemez bir yazı. Poe konusunda, kanıtı bulduk³. Bataille, Marx'ın "parmak-filozoflar ve dışkı-filozoflar"⁴ hakkındaki muhteşem cümlesinden hareketle infaz edildi. Yazının giriş bölümünde, *Nadja*'nın yazarı hakkında kovuşturma açılmasını isteyen en ünlü Fransız psikiyatrlarının yaptığı toplantının bir özeti (*Annales médico-psychologiques*'te yayımlandı) var. Profesör Janet, Breton'un, bir akıl hastanesine kapatılması durumunda, aklın ışığından yararlanıp doktoru öldüreceğini söylediği paragrafı, *delilerin* kendisine parlak bir biçimde kanıtladıklarını belirtiyor vb. Harika. Sadoul (ve Caupenne) onun mektubundan dolayı giderek daha da rahatsızlık duymaya başladı. Gouraud, Saint-Cyr meydanında Fransa'dan ve Fransız bayrağından halk önünde özür dilenmesini istiyor. Böyle bir şey söz konusu olamaz elbet. Bu arada, askeri yetke ölüm tehtidiyle ilgili kovuşturma açacak (işin ucunda 5 yıla kadar hapis cezası var)⁵.

Thirion ülke dışında, çünkü Doğu'daki (Alsace bölgesi)⁶ ayaklanmalarla ilgili olarak tutuklanma tehditi altında. Goemans galerisi geçici olarak kapanıyor, çünkü Goemans⁷, umutsuzluk içinde çekip bir yerlere gitmiş. Rott'un da Yvonne'u bırakmasından korkuyorum.

Gördüğün gibi işler oldukça iyi gidiyor. Tepki veren herkes bize karşı. Ancak bizim tavrımız da şimdiye kadar hiç bu kadar netleşmemiş, bu kadar kararlı olmamıştı. Okullardaki, ordu ve

fabrikalardaki genç insanlar bizim yanımızda. Her geçen gün bunun kanıtlarını daha çok görüyoruz.

Breton yorgun ve cesareti bir hayli kırılmış. (Suzanne⁸ hasta ve sinirli). Dün akşam, onu lunaparka⁹ götürmeyi başardım. İki yıl oluyor neredeyse böyle dışarı çıkmayalı. Çarpışan arabalarda bir saat kaldık. Bundan pek hoşlandı, kafasını dinledi. Yazımı ve üslubumu bağışla, küçücük bir kurşun kalem var elimde. Senin için güzel renkli kartpostallar bulabileceğim bir yerden söz ettiler. Dali'nin kartlarını sabırsızlıkla bekliyorum, bekliyoruz. Bunu ona söyle, ayrıca ona çok teşekkür ediyoruz. *Documents*'da *Jeu lugubre*'ün ve yaratıcısının, tablonun bir benzeriyle!! birlikte psikanalitik bir çözümü var¹⁰. Doğrusu, Dali'nin de bu konuda sözünü sakınmayan, açık bir yazı yazması gerek¹¹.

Durmaksızın dönüşüne hazırlıyorum kendimi. Akışmadan¹² önce. Sana göstereceğim ve okuyacağım çok şeyim olacak. Bu arada küçük hediyelerim de var. Güzel havaların tadını çıkar. Burası hep karanlık. Arzu ettiğin zaman hemen gelirim. Bugünlerde mutlaka gidip Touraine'le¹³ görüşeceğim. Char, yarın sabah geliyor, "eli kolu kartlarla dolu" olacak.

Seni seviyorum – ve yalnızca seni. Dünyada bir tek sana güveniyorum. Her yerinden gözlerimle, ağızla, ellerimle ve organımla öpüyorum.

Paul

İşitmek dinlemek ve anlamak¹⁴

Aşk pruvanın gölgesi
Öpüşlerle maskelenmiş deniz
Ağız bulsun
Işığa ters dönmüş bakışları
Gözlerin terk etsin

Şimdiye kadar yazabildiğim tek şey bu.

lundi. Il est 7h 1/2. Odette n'est pas encore descendue et moi, alors, j'ai été réveillée par de violents coups de sonnette. Les autres, et j'en suis sûr, ont été réveillés par de violents coups de sonnette. Cette fois je vais me lever tout de suite. Depuis que j'ai vu mes amis, je me levais à 4 heures, de l'aube au soir. Ça m'a fait du bien. Je souffrais de la tête vide, je voudrais bien que tu sois dans mon lit ce matin, et toujours.

Bretton (et moi aussi) a reçu de lettres de jeunes, inconnus indignés par la C&A. ~~Il~~ a terminé le Second Manifeste et le donne aujourd'hui à l'édition.

C'est tout à fait magnifique, irréfutable. Pour Pac on a trouvé la preuve. ^(avec une magnifique preuve de l'homme qui a écrit le manifeste, et qui a écrit le manifeste) Badailler est exécuté. Et comme preuve: la comptabilité d'une réunion des ~~plus~~ plus célèbres psychiatres français (pendant les années médicales-psychologiques) où ils demandent des pourboires contre l'auteur de Nadj. Le Professeur Janet déclare que des fous lui ont montré triomphalement le passage au Breton, dit qu'enferme ~~l'homme~~ il prétendait d'une lueur de raison pour tuer le médecin. Etc... C'est parfait. Surtout et de plus en plus emmerde par la lettre demandant ce que c'est, j'allais sur la place de St. Cyr à la France, au Drapeau. Il n'y en est naturellement pas question. Et alors, ~~il a écrit~~ l'autorité militaire pour nous faire menacer de mort (ça fait aller jusqu'à 5 ans d'exil).

Bretton est ~~à l'étranger~~ à l'étranger car il est menacé d'arrestation pour le trouble de l'Etat. La Galéria Guemano ^{qui a écrit} pour ce Guemano est parti, et parti, et parti. Ça va, comme tu vois, assez bien. Tout le monde agissant est contre nous.

Mais notre position n'a pourtant jamais été plus nette, plus forte, plus haute. Des jeunes gens, dans les écoles, dans les armées, dans les usines, sont avec nous. Nous en avons chaque jour la preuve.

Bretton est fatigué, démolé. ^(il est malade et ne peut pas) Hier soir j'ai réussi à l'emmener à Luna Park. Il y avait 2 ans qu'il n'y était pas sorti ainsi. Nous sommes restés 1 heure dans les autos d'éclairage, qui se copient. Il était ravi, ravi.

Excuse ma écriture et mon style: j'en ai un tout petit croquer.

[Nice, Mart 1930]

Cuma

Tapılası Gala'm, nihayet adresini öğrenebildim. Çok ama çok kaygılanmıştım. Kaygıdan, sefillikten ağladım. İnan saçlarım ağardı. Bu mektup, beni birazcık da olsa rahatlatı. Hem adresini vermedin hem de kalkmış benden haber bekliyorsun, nasıl olur. Neyse! Her şeyden önce ciğerlerindeki akıntıyı tedavi ettirmeli¹. Bu sorunun benim başıma ne işler açtığını biliyorsun². Çok dikkat et.

Barselona'ya gelip seni bulmayı ne çok isterdim³. Seni sevdiğimden, senin istediğin her şeyi benim de istediğimden emin ol. Seni düşünüyorum durmadan, her dakika. Şu sıralar, iki tanesini senin için, kimi şiirlerim var, göndereceğim.

Avignon'a, Hôtel Régina'ya gidiyorum. Yarın sabah üçümüz⁴ Breton'u görmeye gideceğiz, Suzanne⁵, tahmin ettiğimiz üzere, aldattı onu.

Bu mektubu hemen postaya götürmek ve sana telgraf çekmek istiyorum.

Oldukça iyi sayılırım. Char çok nazik. Ona, aynı adrese yaz⁶. Seni çok seviyor.

Dalı'ye dostça selamlarımı ilet. Sana tapıyorum. *Hep* huzur içinde kal.

Paul

Renkli sergi kartlarından al.

[Antetli kâğıt:] *Hôtel Régina*

Avignon [Nisan 1930]

Çarşamba

Hâlâ Malaga'da¹ olmadığın umuduyla, sana, Barselona'ya bir iki satır yazıyorum, çünkü oranın neredeyse tropikal sayılacak iklimi –ve iyi bildiğimiz konforsuzluğu– ve yetersiz beslenme koşulları senin için çok kaygılanmama neden oluyor.

Riviera bölgesine, İsviçre'ye ya da Kara Ormanlar'a gitmek konusunda bu sabah telgrafımda bildirdiğim önerimden dolayı şaşırmaman ve de kızmaman gerekir, çünkü başka türlü, sağlığının iyice bozulacağı ya da en azından düzelmeyeceği inancındayım. Gideceğin her yere, bunu sen de istersen, seninle gitmek isterim. Ama Malaga hem çok uzak hem de gözlerden çok ırak bir yer.

Yine de, Malaga'ya gitmekte diretiyorsan, seni yakında görmeye geleceğim, param olur olmaz –olacak da!!– seni görmeye ihtiyacım var çünkü, çünkü seni korkunç derecede, gerçekten seviyorum. Geceler ve günler boyu seni, gözlerini, bedenini, ruhunu, organını düşünüyorum. Seni ezelden beri seviyorum, tutkuyla ve sonsuza kadar. Yaptırman gereken şu tedaviyi iyi düşün. Çok kaygılıyım. Beni seviyorsan, iyi düşün bunu.

Seni öpüyorum ve seninle sevişiyorum.

Paul

Not: Şirketten istifa ettim, hisse senetlerini satmak daha kolay olacak sanırım. Eaubonne'daki ev için² Keller³ iki müşteri buldu. Haber bekliyorum. Dalí'nin Breton'un kitabı için kullanılacak resmi pek uygun değil. Neden böyle açık saçık bir resim olsun⁴? Bunun gerçekten pek bir anlamı yok. Söyle ona. Breton da çok kararsız. Dalí'den bir başka resim istemeye cesaret edemiyor.

Bana telgraf çekmekten ya da her gün bir iki satır yazmaktan çekinme.

İyiyim, ama saçlarım ağarıyor.

73

[Avignon, 10 Nisan'a doğru, 1930]

Cuma sabahı

Güzel Gala'm,

Beni çok keyiflendiren telgrafını aldım. Böyle sık sık yazmış olman, aşkını anlatmış olman bana çok iyi geliyor. Ah, tam olarak bir iyileşebilseydin!!!

Yarın, Char, Breton ve birlikte olduğu Moulin Rouge'lu kadınla birlikte Paris'e döneceğim.

Pomme'un¹ kalıp kalmayacağını bilmiyorum, beni biraz yormaya başladı çünkü. Biraz yalnız kalmak istiyorum (senin gözlerine, bedenine bağlı kalma düşüncesiyle baş başa). Parasızlık yüzünden dönmek zorundayım, çünkü halledeceğim çok iş var. Bir şeyler satmaya çalışacağım, 15'inde kira – marangoz vb. 1 Mayıs'ta Pierre². Neyse, emin ol ki burada her şey yolunda, gelip seni Malaga'da bulacağım. Öyle ya da böyle, sana biraz para göndermeye çalışacağım.

Breton, Char ve ben, Char'ın matbaacısının bize para almadan 200 nüsha bastıracağı çok güzel şiirlerden oluşan uzunca bir kitap hazırladık³. Kopyaları pazartesi alacağız. Bu iş her birimize 1500 frank kazandıracak (senin için 1500 frank!!!). Aragon'un "kolajlar" üzerine –çok güzel– bir kitabını gönderiyorum sana⁴. İyi oku – buna değer.

Dali'nin, Breton'un bir kitabı ya da Breton üzerine yaptığı resmin anlamını kavrayamadım doğrusu. Ona, *çok incelikle* bunun olanaksız olduğunu anlatmaya çalış. Erotizmi tamam da, mastürbasyon olayı çok kötü yorumlanıyor⁵. Haklı olarak.

Char, pazartesi ya da salı günü sana o muhteşem fotoğraf

kitabını gönderecek⁶. Seni her zamanki gibi, umutsuzca, ateşle seviyorum. Sen benim için her şeysin, her şey, her şey.

Seni her yerinden korkunç öpüyorum.

Paul

Seni eğlendirişin diye Vasco'nun⁷ fıkralarının devamını gönderiyorum.

74

[Başlıklı kâğıt:] Régina Hôtel

Avignon [Nisan 1930]

Küçük sevgilim,

yakında Paris'e döneceğim, oraya bana.

Rahat dönüp dönmediğini öğrenmek için sana telgraf çekeceğim. Biraz kaygılıyım.

Bildiğin gibi, seni seviyorum.

s.k.s.

Paul

Dali'ye sevgiler.

75

[Paris, Nisan 1930]

Güzel Gala'm, ten ve ruhtan yaratılmış muhteşem hazinem, sensiz oldukça hüznünlü bir yaşam sürüyorum burada. Tek zevkim, yenilecek bir gibi duran memelerinin, soluk alıp veren ve yalayıp yediğim karnının görüldüğü çıplak resimlerine bakmak durmadan, organın kocaman, yüzümün üstünde

duruyor, sonra benimki iyice içine giriyor onun ve ben de ilkbahar gibi muhteşem bir biçimde kıpırdayan kalçalarını tutuyorum. Dünyanın en güzel gözleri seninkiler, seni seviyorum, eline alıyorsun organımı, bacaklarını açmışsın, bedeninin tatlı bir biçimde çukurlaşıyor, kendinden geçerek zevk veriyorsun bana, memelerini, saçlarını ellerimle eziyorum, ve bir anda elin spermle doluyor ve güçlüsün ve eminsin senin üstündeki gücünden, benim üstümdeki gücünden, her şeyin üstündeki gücünden. Sen, hep Clavadel'deki heyecanlı çocuksun. Sana para bulmak için, para göndermek ve seni görmeye gelmek için, sana hediyeler almak için savaşıp duracağım. Şu sıralar, çok sıkıntılı bir dönem geçiriyorum, ancak bu durumdan kurtulmak için her türlü çareye başvuracağım. Göreceksin. La Pomme¹ birkaç gün önce Berlin'e gitti. Daha annemi görmedim, ama ona hasta olduğunu, doktorların dinlenmeni öğütlediğini, tanıdığımız kimi kişilerin daveti üzerine birkaç günden beri Malaga'da olduğunu söyleyeceğim. Sen de bu doğrultuda bir şeyler yazabilirsin. Her ne pahasına olursa olsun senin mutlu olmanı istediğimden emin olmalısın, ıslıl ıslıl parıldamanı, her şeyin keyfini çıkarmanı istiyorum. Sana tapıyorum, her yerinden öpüyorum.

Paul

Sana *Variétés*² ile Freud'un bir kitabını yolluyorum.

[Paris, Nisan 1930]

El çırpıyor bir porselen şarkı¹
 Sonra paramparça dilenip ölüyor
 Onu anımsayacaksın biçare ve çıplak
 Kurtların sabahı ve ısırlıkları bir tünel
 Oradan çıkıyorsun kanlı giysisinle
 Utanarak geceden
 Ne çok canlı var karşılaşılacak
 Ne çok ışık var söndürülecek
 Görsel diyeceğim sana
 Ve çoğaltacağım imgeni.

Cumartesi gece yarısı

Tek varlığım benim, bana sıklıkla yazdığın için sana minnettarım. Ancak, sana Malaga'ya yazıyorum. Mektuplarımın kaybolmasından korkuyorum. Onları Dali adına gönderdim. Hareket tarihini bana telgrafla bildirmeni önceden kararlaştırmalıydık. Verdiğin ayrıntılar beni rahatlattı. Malaga'ya gelebilecek miyim peki? Bunun için 40.000 frank borç ödemem gerekecek. Evi satmış bile olsam, bazı şeyleri hızlandıramam. İşin kötü yanı, muhtemelen senin imzan gerekecek. Belki de senin adına kullanabileceğim yetki yeterli olacak. Her neyse, göreceğiz bunu. Şu sıralar, neredeyse hiç param kalmadı, tamı tamına 1200 frankım var. Umutsuzca seni görebilmek düşüncesine takılıp kalıyorum. Anladığım kadarıyla, İspanya'da daha uzun süre kalmak istiyorsun. Seni kollarıma almayalı bir ay oldu şimdiden. Bu hastalık beni bunaltıyor. Yol açtığı bunca sıkıntıyı düşününce neye yarayacak tuttuğumuz daire? Ne çılgınlıkmış bizimki! Bu sözlere yine de aldırma sen. Ama şu an, yalnızca şu an, sana sahip olmam gereken değerli zaman içinde her şey geçip gidiyor, yok oluyor.

Eğer beni giderek daha az seviyorsan, bunu söylemelisin bana. Senin mutlu olman için yine de her şeyi istiyorum ve her

şeyi yapacağım. Sevgili çocuğum, tüm bu söylediklerimde sana olan aşkımdan başka şey arama. Yine de, yaşamımızı sürdürececek gücüm olacak. Her şey yoluna giriyor, ama yavaş yavaş, ağır aksak.

Muhteşem kartların için teşekkürler, albüm için biraz rahatsızlık verici olabilirler!!!!

Seni her yerinden çok çok öpüyorum.

S.k.s.

Paul

77

[Paris, Nisan ? 1930]

Küçük güzel Gala'm, akışman¹ son bulduğunda dönmeni yeğlerim – ama yine de olabildiğince çabuk. Seni görme, seni duyma, seni okuma, sana bir şeyler gösterme isteğiyle, yalnızca seninle sevişirken sana gerçekten merhaba diyebileceğim duygusu arasında gidip geliyorum. Ve öyle sanıyorum ki, bu duyguyu hiç zayıflatmamakta yarar var. Sana tapıyorum. Burada tekdüze ve sakın bir yaşam sürüyorum. Akşamları Char'la kalıyorum (çok nazik). Breton da oldukça sık uğruyor, morali çok bozuk çünkü. Bir kavganın ardından, Suzanne² iki gün önce Yvonne'un³ yanma gitti. Yakında Fontaine sokağına döneceğini düşünüyorum, ama yine de bu tarafta işler iyi gitmiyor.

Bir hafta önce sana uzun bir mektup yazdım, sonra şu paketi yolladım. Sonra, sana yeniden yazmayı istiyordum –ve işte. Seni düşünmeden, fotoğraflarına bakmadan edemiyorum. Sana çok bağlıyım.

Ama seni korkunç özlüyorum.

Bugün öğleden sonra ve yarın Tual'ın⁴ satışları var. Pek bir şey almayacağım herhalde, pahalı bir şey de almayacağım. Ödemeler üç ay içinde yapılacaktır.

Dönüşün için sana küçük bir hediye paketi hazırlayacağım.

Şu sıralar çok sayıda kupür geliyor bana. İki şiir üzerinde çalışıyorum birazcık.

Durmaksızın senin dönüşüne hazırlanıyorum.

Beni çok değerli ve çok temiz bulmanı istiyorum.

Siyah beyaz takımın hoşuna gittiğine çok sevindim. Bu 3 parça çok iştah açıcı doğrusu. Seni bluzun ve elbisenle düşünüyorum, altında hiçbir şey yok. Ya da etek ve kazakla. Bu açık saçık giysilerde çıplaklığını hemen yanı başımda hissediyorum, sertleşmiş ve dimdik organım seninkini arıyor ya da ellerini.

Seni seviyorum, benim tatlı ve sert şehvetli kadını ve çok zeki, çok cüretkâr efendim.

Seni çok çok öpüyorum.

Paul

Dali'ye sevgiler.

Aragon'la birlikte bir Breton'a saygı kitabı hazırlıyoruz, Kra yayınlarında çıkacak. Dali'den de, belirli bir konuda, örneğin Breton'da resim anlayışı konusunda bir yazı iste⁵.

78

[Paris, Nisan 1930]

Benim küçük, çok içten, hep benimle olan sevgilim, umarım orada rahatın yerindedir, hava da sıcaktır. Burada hava soğuk ve hüzünlü. Seni görmeye gelebileceğimi pek sanmıyorum, çünkü para... param yok. Para bulmak için boşuna didinip duruyorum. Param olur olmaz sana göndereceğim, işin gerçeği, yaşamasına yaşıyorum ama bundan daha kötüsü olmaz, rastgele, krizler içinde. Eğer gerçekten paraya çok ihtiyacın varsa, telgrafla bildir bana, hangi fiyata olursa olsun bir şeyler satacağım¹. Ama çok gerekli değilse, paraya bu kadar çok ihtiyacım olduğunun bilinmemesini yeğlerim, 7000 frank kira ödedim (ısıtma, vb.).

Her şey iç kapayıcı, Desnos ve ötekiler muhalefetlerini

sürdürüyor ve gruptan ayrılıyorlar, Breton'a, bana ve Char'a karşı bir şey yapamazlar². Cevap bile vermiyoruz. Olamaz böyle bir şey, çok seviyesiz. Ama görünen o ki bu işin sonu kavga olacak. Breton sabrının sonunda. Suzanne'ın³ çekip gitmesinden bu yana Moulin-Rouge'lu bir dansçı kızla birliktiydi, o da dün terketti onu. İnsanların istisnasız hepsi buda ve salak, hepsi.

İki gün önce annem çok hastalandı: Hepatik ishal. Ona yaz. Cécile büyüdü, zayıf ve melankolik.

Picasso için Noailles'a⁴ yazdım. Tahvillerin satışı için gidip Şirketle görüşeceğim. İstifa ettiğimi sana söylemiş miydim.

vb. vb.

Ama tüm bunların pek önemi yok, çünkü geriye sana olan doymak bilmez aşkım kalıyor. Akşamları seninle uzun uzun birlikte oluyor, yalnızca seninle uyuyorum. Kaygıların olsun istemiyorum, zaten olmayacak da, *hiçbir zaman*.

Mayakovski intihar etti – aşk acısından⁵. Bu da, Aragon ile Ella'nın⁶ yaşamını zorlaştırıyor.

Bayramlardan sonra, sana kitap göndereceğim. Char'inkini ve bizimkini, yakında çıkacaklar. Çok hoşuna gideceklerini umarım. Sadece senin için yazıldı. Char'ın kitabı Gala ve Paul Eluard'a ithaf edildi⁷.

Dali'ye hayranlık uyandıran desenleri için teşekkür et – herkes onlara bayılıyor.

Sana tapıyorum.

Seni her yerinden öpüyorum, içine giriyorum.

S.k.s.

Paul

[Paris] 27 [Nisan 1930]

Pazar

Gala'm, bana ait olmazsan yaşayamam ben. *Durmadan* seni düşünüyorum, seni o kadar özlüyorum ki, param olsa gidip otelde kalacağım. Senin için istediğim ve çok az oturduğun¹ dairedaki havanın pek farkında değilsin bile, bilmiyorsun bunu. Ve civar, ve birlikte döndüğümüz sokak köşesi, düşlediğim her şey: Nereye götürmeli seni, giysilerini, zevklerini, uykunu, düşlerini, beceriksizce yaptığım her şeyi, onarmak istediğim her şeyi.

Her şey ürkünç, her şey korkunç. Ölüm fikri benim için giderek daha fazla karışıyor aşk düşüncesine. Sanırım seni kaybettim. Neden o kadar uzaktasın? 17 yıldır seni seviyorum ve hâlâ 17 yaşımıdayım². Henüz hiçbir şey yapabilmiş değilim ve 17 yaşımıdakinden daha fazla bir gelecek göremiyorum. Mutsuzluk fikri, bugün, hiçbir çıkış noktası olmayan aşkla, sana duyduğum aşkla çıktı ortaya. Seni yanımda tutmak, sana sahip olmak, beni tümüyle sevebilmen için ne yapmam gerektiğini eskisinden daha çok biliyor değilim. Neden o kadar uzaklardasın? Beş günden beri senden beklediğim telgrafı göndermemiş olmandan dolayı korkunç alt üst oldum. Ve beklediğim telgrafı dün akşam aldığımda da şaşkınlıktan donakaldım, çünkü hiçbir şey söylemiyordu bana. Beni, tüm sefaletim, tüm aptalca acılarımla baş başa bırakıyordu.

Seni görmeyi ne kadar istediğimi, geçen yıl Cannes'daki gibi seni yanımda görmeyi, sana sahip olmayı ne kadar istediğimi bir bilsen. Seni yanımda tutamayacağımın, ne halt edeceğimizi bilemediğimiz bu ortak yaşamın iğrençliğinin farkındayım, ama bana öyle geliyor ki, sana senelerdir sahip değilim zaten. Artık yaşamın, gezip dolaşmanın, güneşin, kadınların vereceği zevki yitirdim. Geride yalnızca aşkın o acı ve korkunç tadı kaldı.

Ama yine de, mutsuz olma sen. Görüyorsun, tüm bunları sana söylemem gerekiyordu. Göndermediğim iki karamsar

mektup yazmıştım daha önce. Susmamam gerektiğinin farkındayım, yoksa çaresiz biçimde yok olup gideceğim.

Cécile'de skolyoz çıktı (omurga kayması). Çok dikkatle tedavi edildiği takdirde, ağır bir şey değilmiş. Geçen gün onunla sinemaya gittim. Melankolik hali, zayıflığı beni çok etkiledi. O zaman hemen bir doktorla görüşmesi için ısrar ettim. Evi rastgele bir fiyata satmam ya da ipotek etmem gerekecek bu durumda. Çünkü İsviçre'ye gitmesi ve uzun süre dinlenmesi gerekiyor. Noailles'ın³ Picasso'sunu Pierre'e⁴ satmayı umuyordum, ama bu insanla görülecek bir işim yok artık. Goemans galerisi⁵ kapatıldı. Keller⁶, Ratton⁷ vb.'nin artık yapacak bir şeyleri kalmadı. Eşya ve tablolar satılmıyor artık, düşük bir fiyata bile.

İşin kötü yanı gelip seni göremeyecek olmam. Bu iş çok pahalıya geliyor. Marangozun parasını verdim. Pierre 23.000 frankını istiyor, ama ona bir metelik bile vermek istemiyorum. Ya karşılığında eşya alacak ya da Picasso tablosunu geri vereceğim ona. Şimdi de kitap satıyorum. Şu sıralar en kârlı iş bu. Özellikle de bizim yazdıklarımız. Örneğin, senin *Au défaut du silence* nüshasının fiyatı çok yüksek⁸. Breton'a, birinci kalite Çin kâğıdına basılmış ve Legraine'in ciltlediği *Champs magnétiques* nüshası için eklerle birlikte 10.000 frank veriyorlar. vb.. *Littérature* dergisi koleksiyonumu 5 ya da 6000'e satabilirim⁹. Beni iyi anla, güzel küçük kızım, gözleri ve cinsel organı her zaman yeni olan sevgili çocuğum, tüm bu para işlerinde, beni öldüren tek şey, *Malaga'ya gelememiş olmak*. Aşk acım böylesine yoğunken parasızlık yüzünden engellenmek. Üstelik sahip olduğumuz bunca şeye karşın: şirket, ev, eşyalar, tablolar, vb.

Seni kollarıma alabilseydim, kimi anlarda olduğum gibi, erkeğin olabilirdim yeniden. Sana tapıyorum, bir tek sen varsın sonsuzca. Mayakovski Polonyalı bir diplomatla evlenen bir kadın yüzünden canına kıydı. Ama intihar mektubunda, bu kadınla ilgili tek söz etmiyor, ama Ella'nın kızkardeşi karısına, "Lili, sev beni"¹⁰ diyor. Mektubu okurken ağladım. Biliyorsun nedenini.

Zavallı dostumuz Crevel Paris'e geldi, durumu her zamankinden daha trajik. Kaburga kemiği korkunç derecede küçülmüş¹¹. Ona, rue Becquerel adresine yaz. Adresini iyi bilmiyo-

rum. Yvonne Georges¹² öldü. Evimin dekorasyonu ile ilgilenen mimar Cahen de öldü. Noll¹³ tükendi. Sanırım artık onu görmeyeceğiz. Breton'la yaşayan kadın, kendisinin bir çocuk değil, bir kadın olduğunu söyleyerek çekip gitti.

Mayakovski'nin intiharından sonra morali çok bozuk olan Ella'nın¹⁴ durumu iyiden iyiye kötüledi. Smokinini kendisiyle aynı ölçülere sahip olan Char'a verdi. Char'ın kitaplarını aldınız mı? Aldınızsa, kitapların elinize geç ulaştığını söyleyerek teşekkür et ona. Benimle birlikte kalıyor, çok kibar, ama son derece kederli. Karanlık yüzünden sıklıkla, tek başıma, sinemaya gidiyorum. *Ralentir travaux*'yu¹⁵ bu günlerde sana yollamayı umuyorum. Çok iyi bir kitap oldu, ama fazla hüznü. Güzel küçük Gala'm, sevgilim, maïa dorogaïa, küçüğüm, aşkım, sensizlikten ölüyorum.

Paul

80

[Paris] 5 Mayıs [1930]

Pazartesi

Gala, dostum, 8 gün önceki uzun ve içten mektubuma nihayet cevabın gelebildi. Dün, bütün günü Cécile ve annemle geçirdim. Onu İsviçre'ye, Montana'ya benim götürmemi ve masrafları da yine annemin karşılamasını kararlaştırdık. Cécile daha iyi görünüyor. Yarın uzman bir doktora görünmesi gerekiyor. İsviçre'de 4 ya da 5 ay kalması kuşkusuz ona çok iyi gelecek ve hastalığın ortaya çıkmasından önceki dönemden daha güçlü olarak dönecek. Bunun için kaygılanma. Çocuklarda zamanında yapılan bu tür müdahaleler ilerde hiçbir iz bırakmıyor, ama öğrenimini yarıda kesmesi de bir zorunluluk. 300 frankım kaldı, son meteliğim. Hiçbir yerden umacak bir şeyim kalmadı artık. Pierre'e¹ Picasso'sunu geri verdim, o da kendisine verdiğim parçaları geri verdi bana. Ödeme yapmam olası

değildi. Becquerel sokağı için yeni bir vergi kâğıdı gönderdiler: 960 f. Ne yapacağımı bilmiyorum.

Bu daireyi senin için saklamam artık olanaksız görünüyor. Bu konuda bana bir şey demiyorsun. Ne düşündüğünü neden açık seçik söylemiyorsun. 8 gün önceki son uzun mektubumu yeniden oku ve bana uzun uzun bir cevap yaz. Mektubumun büyük bir bölümü ortak durumumuzdan söz ediyordu. Sen; “kesinlikle rahat ol” “kesinlikle seninim” türünden kesinlikle belirsiz ve sıradan şeylerle cevap veriyorsun.

Hastalığının ve buraya gelmeni engelleyen nedenin ciddi-yetinden kuşkuya düştüğümü söylememe izin ver. Benimle yaşamaktansa başka yerde yaşamayı yeğlediğini düşünüyorum. Beni iyi anla, küçük kızım, bu konuda sana sitem etmiyorum ve her şeyin ötesinde keyfine göre yaşamayı ve mutlu olmanı istiyorum. Ama neden böyle karşılıklı yanılgılara düşüyoruz. Sekiz gün önce, fazla zarar görmeden bu işten sıyrılmamın tek yolu olduğuna kendimi inandırmış olarak, sana tüm gerçeği söylemeye karar vermiştim. Beni görmek konusunda yanıp yakıldığına inanmadığımı itiraf etmek isterim sana. İsviçre’ye 15 günden daha fazla bir süre için gitmek istemediğini bana söylemiş olman iyi bir şey. Ama kötü olan, 15 günden daha fazla bu lanet dairede, ne Cannes’da, ne de bir başka yerde benimle kalmak istemediğini içtenlikle söylememiş olman. Bunun benim için kabul edilebilir bir şey olduğunu sanmıyorum. Karamsar uzun mektubuma bugün senden gelen cevap gerçekten çok yetersiz kalıyor. Seninle bu şekilde konuşmaya hakkım olduğunu anla, çünkü tüm bu berbat sıkıntılar bir yana, senin kadar özgür olsaydım hiçbir zaman sahip olmayı düşünmeyeceğim bir evin sıkıntısına, seninle doldurduğum ve durmaksızın ölümü düşünmeme yol açan, beni kendisinden sürekli uzaklaştıran ve şimdi yüz yüze kaldığım tüm kaygıları sana bırakmamak için kaçıp kurtulamadığım bir evin sıkıntılarına katlanıyorum şimdi. Ayrıca, benden başkalarını da *gerçekten sevmiş olduğunu* daha önce itiraf ettin, unutma. Yanılgı içinde olmadığımı bil. Ve benimle, doğruluk ve içtenlikle, cesaretle konuş.

Ekim ayından beri burada ne kadar kaldın? Ve bu yıl buraya birkaç kez geleceğini söyleyerek beni avutmaya çalışıyor-

sun. Gala'm, bu koşullarda, bana gerekli olan birkaç kitabın dışında yanıma hiçbir şey almadan gidip bir otel odasında yaşmanın daha az sıkıntılı olabileceğini getir aklına. Sana, geride kalan her şeyi vereceğim. Çalışacağım. Her durumda, daha az şeyle yaşayacağım. Rollerin bir gün değişebileceğini düşün. Ve seni gördüğümde de, şimdi olduğundan ne çok fazla, ne de daha az birbirimizi sevmiş olacağız. Aksi takdirde, bu iş kötü, çok kötü, çok basit biçimde, günlük yaşamın rezillikleri içinde bitmiş olacak. Bu hoşuna gider mi? Bu mektubun cevabını almam için yine sekiz günün, sekiz olanaksız günün geçeceğini bir düşün. Durumumuzu iyi anladığın ve ne istediğini tam olarak bildiğin takdirde her şeyin hâlâ düzelme olasılığı var. Kuşkusuz kötü sonuçlara yol açacak türden bir iyilik duygusuna da kendini fazlaca kaptırma.

Seninim, yalnızca senin.

Paul

Gerektiğinde telgraf çek, çekinme.

Noailles² ile artık hiçbir iş yapamayacağımı yine yazdım sana. Bir başkasıyla da. Komik bir biçimde, başarılı olmamak için her şeyi denedim. Ayrıca annem de artık bana bir şey borçlu değil.

81

[Paris, 6 Mayıs 1930]

Salı, akşam 6

Seni ne kadar sevdiğimi, sana acı çektirmiş olmaktan ne kadar nefret ettiğimi bir anlayabilsen. Neden bu karşılıklı değil [?]. Senden yeni bir mektup. Seninle görüştüğümde, yüz yüzeiken bundan söz edeceğim, bunun cevabını vereceğim.

Küçüğüm, seni nasıl özlüyorum. Dün akşamki mektubundan sonra, sakinleşmek için 2 lüminal aldım ve öğleden sonra

5'e kadar uyudum. Her şey benim için o kadar acı verici ki: gramofondaki bir ezgi, dolaptaki giysilerin, bir kitabın içindeki ya da sinemadaki bir aşk ilanı, burada her şey her şey, taptığım sensin.

Sakin ve güçlü ol. Sevildiğine göre. Sen benim acılarımı yaşıyorsun. Bağlı kalmak gerek. Senin yüzünden, içimde her şey saf.

Cécile gücünü toplarsa, rahatsızlığı hiç ciddi değil (inan bana, *doğru söylüyorum*), İsviçre işini hallettik, oraya gitmek zorunda kalmayacaksın, çünkü ben *annemle* gideceğim. Senin mutlu olmanı ne çok istediğimi bir bilsen, biliyorsun da.

Char'a 5000 frank geldi. Şimdilik rahatsız edici pek çok şeyden kurtulduk.

Bana gelince, ayakta kalacağımı sanıyorum. Benim için özel olarak kalkıp gelme. Kendine bak. Yine de benim dünkü mektubuma dikkatlice ve içtenlikle cevap ver. Sevgilim, tüm yaşamım, tüm yaşamım.

Her şeyim.

Paul

Bir ihtimal şirketin tahvillerini satabileceğim. Uğraşıyorum.

82

Zarf: Bay Salvador Dali, Cadaquès, İspanya (Gerona)

Mühür: Paris VIII.bölge, 5 Temmuz 1930.

Gönderen: Bay Eluard Grindel, Hôtel de la Poste, Cernay-la-Ville (Seine-et-Oise) France

Varış mührü: Cadaquès, 7 Temmuz 1930

Cumartesi, öğlen

Sevgili küçük Gala'm, gördüğün gibi güzel bir kafedeyim¹. Elimde kalan tahviller için Lagrange'ın bu sabah bana verdiği 33.000 franklık çekleri götürdüğüm bankadan geliyorum. Gele-

cek salı, bana cari hesaplardan 68.000 frank daha verecek. An-nem de bana yeniden 10800 frank borçlu. İşte tüm servetimiz bu. Bu tutardan, 6000 frank kira, 4000 frank Ascher'e' ve 1000 frank da berber için Mantelet'ye vermek gerekecek. Geriye, aşı-ğı yukarı 1500 frank marangoza ve 1000 frank da Dali'ye borç kalıyor. Sonuç olarak, ikimize kalan para 98.000 frank. Odet-te'in henüz terk etmediğı, nedenini bilmiyorum, Becquerel so-kağı adresine göndereceğın bir telgraf ya da birkaç kelimelik bir mektup almak isterdim senden. Beni habersiz bırakma, n'olur. Hep seni düşünüyorum.

İşte Cécile'in adresi. Ona yaz. Çok mutlu, fotoğraf çekiyor.
Matmazel Cécile Grindel, Ker Envel
Avenue de la Concorde, à la Baule (Loire-Inférieure)

Cernay-la-Ville muhteşem bir yer, ama Paris'ten biraz uzak. 8.30'da Paris'te olabilmek için bu sabah saat 6-30da yola çıktım.

Rott'a, kendisine hiçbir borcum olmadığını açıklamak için mektup yazdım.

Salomon adalarına ya da Yeni Gine'ye gitmeyi çok istiyorum. Ne düşündüğünü söyle bana. Sürdürdüğüm yaşamla pek uzlaşmayan büyük hüznü bir düşün peşinden gittiğimi söylemeliyim.

Dali'ye gönderdiğim bu mektubun eline geçeceğini umarım. Buñuel'in sesli filmini gördün mü? Gördüysen, ondan söz et bana. Benim dışımda herkes filmi gördü ve Buñuel de üç aylığına yok³. Dergi pazartesi günü çıkacak. Birinci sayıda birkaç nüsha parlak kâğıda basılacak⁴. Crevel'e yaz, adresi şöyle:

La Moubra - Montana (Valais) Suisse.

Seni çok, çok sıkıca kucaklıyorum.

Paul

Eluard-Grindel, Hôtel de la Poste
Cernay-la-Ville, Seine-et-Oise

Antetli kâğıt: Au Rendez vous des Artistes, Hôtel de la Poste, Cernay-la- Ville

Cumartesi [12 ? Temmuz 1930]

Sevgili küçük Gala'm, mektuplarını almak ve şimdiden yerleşip dinlenmeye başlamış olduğunu öğrenmek beni çok memnun etti. Burada, iki günden beri gerçekten hava çok soğuk. Senin o taraflara gidip bir tur yapmayı çok istiyorum.

Salı ve Perşembe günleri Paris'teydim gerçekten de bıkkınlık hissettim. Salı günü tahvil işlerini hallettim. Annemin bana borcu, yanlışlıkla hesap ettiğim gibi 10000 değil, 30000 frank.

Perşembe günü kara kafataslı kutuyu¹ (yalnızca kutuyu) Keller'in² bir arkadaşına sattım: 4000 frank. Bu hiç de fena değil, kafatası 12, belki de 15 bin eder. Üç lüks abonman sağlamış oldum böylece: Keller, Colle³ ve bu arkadaş. Toplam 10 oldu. 5 tane daha bulmaya çalışıyoruz⁴. Umarım Dali, kendisine kapalı zarf içinde gönderdiğim dergiyi almıştır: iki nüsha.

Sana para göndermemi istersen söyle bana. Her durumda Dali'ye 1000 frankını göndereceğim.

Dergi hakkında ne düşündüğünüzü söyleyin. Size özellikle Valentin'in yazısını öneririm: "Bunu size söyletmezler."⁵ Muhteşem bir yazı. Hepsini iyi okuyun.

Dali'nin yazısını⁶ sabırsızlıkla bekliyorum, daha doğrusu bekliyoruz. 2. sayıda Maurice Heine'nin sürekli bir köşesi: "Sa-de Günlüğü"⁷, Duchamp'ın başarısızlıklar üzerine bir yazısı⁸, Valentin'in uzun bir yazısı⁹, psikanalist Frois-Wittmann'ın¹⁰ mizah üzerine bir yazısı, Péret'nin Foch ve Clemenceau¹¹ üzerine muhteşem şiirleri olacak. Char hâlâ Isle-sur-Sorgue'da. Ama yakında buralara gelecek. Ona yine de yazabilirsin.

Yeni Gine mi? Çok isterdim. Düşünüyorum, ama çok zorluk çıkarır.

Seni düşünüyorum. Birkaç günlüğüne Nush'la¹² gelip sizi görmemizin olanaklı olup olmadığını doğru dürüst söyle bana. Belki Cadaquès'ten pek uzak olmayan bir yerlere gideceğim¹³.

Neyse, olanaklı değil diyorsan, bana bildir.

Seni sıkıca kucaklıyorum. Seninim.

Paul

Dali'ye en sıcak sevgiler.

84

[Antetli kâğıt:] *Hôtel Robinson, Agay, Van.*

[15 ? Temmuza doğru 1930]

Sevgili küçük Gala'm,

adres değişikliklerimle uğraşıp durdum – sekiz günde üç değişiklik. Otele ait plajıyla burası çok güzel bir yer. Havası güzel, ama rüzgârlı. Paris'te çok berbat bir hava vardı.

Valentin, René Clair'le¹ burada. Char'ı bekliyorum. Uzun süre kalmayacağız burada, çünkü günlüğü 70 franka geliyor. Fazla pahalı. Neresi olursa olsun, bir yerlere gideceğim. Kaygılarımı olup bitenlerden habersizliğimi hep içimde taşıyorum. İyi bir şey olduğuna inandığım an, Nush'la ve muhtemelen Char'la Sitges'e² gideceğim. Buraya değil, rue Becquerel'e yaz. Paris'ten hareket etmeden önce, son ana kadar işleri düzenlemeye çalıştım. Artık can sıkıcı bir şeylerin kalmadığını sanıyorum. Odette evden ayrıldı.

Derginin hoşuna gitmesine sevindim. Bu arada, kapağın üstündeki arma Satürn ile Uranüs'ün birleşmesini temsil ediyor³.

Senin hakkında gittikçe mistik ve umutsuz bir düşünceye kapılıyorum. Seni, senin en derinlerin ve doruklarından da çok seviyorum. Bozulması olanaksız bir sahiplenme bu.

Seni sevdikten ve savaştıktan sonra, yaşlı kurt yaşayıp sende ölecek. İşe yaramaz ve beceriksiz yaşlı kaçık. Sen, yıkımından doğuyorsun. Ama yaşlı kaçık kaybedecek hiçbir şeyin olmadığını düşünüyor. Kötü olanın dışında. Sevgilim, Gala, Gala, Gala, güzel ve *her zaman* sevilen, kucaklanan.

Görüşmek üzere. Her yerinden öpüyorum.

Paul

Evet, Dali'nin tablosunu almaya çalışacağım. Ona dostluklarımı ilet.

85

Antetli kâğıt: Hôtel Méditerranée, Cannes

Cuma 1 Ağustos [1930]

Gala'm, bana Dali'nin 2. tablosunu önerdiğin telgrafını aldım. Tamam, senin istediğin gibi yapacağım. Keller'e¹ yazacağım.

Char önceki gün geldi. Onunla seni görmeye geleceğim. Yolculuğumu geciktiren nedenden ötürü üzgünüm. Bunun dışında, harika görünüyorum ve nasıl giyindiğimi de göreceksin! Geceler boyu seni düşünüyorum. Tıpkı benim için olduğu gibi, aşkımızın yerine hiçbir şeyin geçmediğini söyle bana. Genelde çok korkuyorum bundan. Seni tutkuyla, korkunç seviyorum.

Burada, geçen yıl kaldığımız odadayım. Ben senin gibi değilim, anılarımıza duyarlıyım. Seni bu odada çıplak görüyorum ve seninle burada geçirdiğimiz üç haftayı düşünüp gözyaşı döküyorum.

Yarın, sana gazeteleri göndereceğim – *Revue de Psychanalyse*'i de, dergide, biri Napoléon, öteki de gerçeküstücülük üzerine çok iyi iki yazı var². Denize giriyorum, yüzmeyi öğreniyorum. Ayrıca, yeniden çalışmaya koyulacağım. Bu 2. sayı için Dali'nin aklına gelen bir şeyler var mı³? Alışılmış yazıların dışında sansasyon yaratacak bir şeyler gerek. Bana uzun ve iyi bir mektup yaz.

Seni, bildiğin gibi her yerinden şiddetle öpüyorum. Sen benim dostum ve aşkımsın.

Sonsuza kadar seninim.

Paul

[Antetli kâğıt:] *Hôtel Méditerranée, Cannes.*

[3? Ağustos 1930]

Pazar

Zaman, tekdüze geçip gidiyor, kendime bakıyorum, biraz-cık dolaşıyor ve bol bol uyuyorum. Sana koca bir dergi paketi gönderiyorum: Özellikle okunması gereken Frois-Wittmann'ın makalesi ile Napoléon üzerine yazılmış bir yazının yer aldığı *Revue de psychanalyse*, Rigaut'nun bir metni ile Rigaut'nun intiharını konu alan şu Victor Crastre salağının bir metnini içeren *La Nouvelle Revue Française*, tüm bu yayınlar ve Victor Crastre'nin yaptığı seçme hep bizi aşağılamak için¹.

Eğer Dali, *Surréalisme a.s.d.l.r.*'in 2. sayısı için, kendi yazısı dışında, çeşitli konular üzerine küçük değerlendirmeler yapmak isterse, memnuniyetle kabul ederiz². Sana ayrıca, çok sevdiğim ve büyük bir yazar olarak gösterilmeye başlanan (örneğin Gide tarafından) Duvernois'nın öykülerini yolluyorum. Bunları öneren Char oldu. Şu sıralar *Les sœurs Hortensia*'yı okuyorum, bir harika doğrusu³.

Buster Keaton'ın oynadığı *Opérateur*'ü yeniden gördüm, umarım bir gün sen de görürsün.

Bu arada bir Mack Sennet [aynı yazım] filmi gördüm: *Alice aux galeries*, şaşırtıcı bir komik film, baştan başa gerçeküstücü.

İyileşeceğim ve seni görmeye geleceğim günü düşünüyorum.

Dali'nin tablosu için anlaştık. Keller'e⁴ yazacağım bu konuda.

Yarın gidip Picabia⁵ ile görüşeceğim.

Yaramazlık yapma: şu an olduğu gibi bana yaz, sıklıkla ve anlaşılır biçimde. Sana tapıyorum, biliyorsun! Sende yaşıyorum.

Her yerinden öpüyorum.

Seninim, sonsuza kadar.

Paul

[Cannes] 7 Ağustos 1940

Küçük sevgili kızım, yarın birkaç gün kalacağımız Marsilya'ya hareket ediyoruz. Orada gidip bir doktorla görüşeceğim. Rahatsızlığım pek ciddi değil, bir ateşlenme, birkaç günde iyileşebiliyor, Cadaquès'e gelmeden geçeceğini umarım. Sonra Barselona'ya geçeceğiz, oradan sana yazacağım, sen de bana Cadaquès'e en yakın yer hakkında bilgiler içeren bir mektup yazarsın. Bana, Grindel adına, geçen yıl Goemans'la¹ birlikte kaldığımız "Marseille" oteline postrestant telgraf çeker misin? İyi ve ucuz bir yerdi. Telgraf, hemen çek.

Sana iyi bakmak gerek, sanırım banyo yapmaman da gerekiyor. Akdeniz havası sana iyi gelmez diye korkuyorum. Char ve ben, her birimiz sana çok tatlı birer hediye getiriyoruz. Bir tanesi senin için çok yeni. Bil bakalım: İlki kırmızı, yere konur ve ılık çalar. Öteki, yumuşak, mavi, beyaz, kırmızı ve selamlanır.

Annem, kendisine yazmadığın için şikâyet ediyor. Ama üstü kapalı biçimde. Şimdi Vichy'de, Hôtel Rivoli'de kalıyor. Umarım dergileri ve kitabı almışsındır.

Para konusunda her şey yolunda. Kaygılanma. Seni düşündüğün gibi seviyorum, benim güzel, eski ve her zaman genç kadını.

Tablo betimlemelerini çok sevdim!! İşte katışıksız Gala bu. Sana çok iyi yapılmış bir desen yolluyorum².

Her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul.

Zarf: Café de la Rembla.

Mühür: yırtılmış

Gönderen: Grindel, Hôtel Royal meublé, 22 Calle Carmen Barse(lona).

Alıcı: Madam Grindel, Cadaquès (Gerona)

Barselona, [Ağustos 1930]

Cumartesi akşamı

Sevgili Gala, işte fotoğraflar. Senin pek net olmayan bir fotoğrafın var, fotoğrafçı çıkarmamış, ben yine de bir tane bastıracağım.

Bu sabah sana çok güçlü, küçük, tatlı bir gramofon aldık (aldım), yanında 12 güzel plağıyla, gelecek hafta sana getireceğiz.

Paraya gelince, gidip alabilirsin. Pazartesi günü *Crédit Commercial*'a gidip bilgi alacağım. Öyle ya da böyle, üzerimde para var, gelecek hafta sana bir miktar verebileceğim.

Seni, bildiğin gibi, öpüyorum.

Paul

[Paris, 26 ağustos 1930]

Sevgili küçük Gala'm. Sana aceleyle bir iki satır yazıyorum. Yapacak çok işim vardı. Aralarından biriyle görüşmeden önce 4 ayrı doktora baktım. Hepsi de tatildaydı. Görüştüğüm doktor, bunun mikrobik olmadığını, basit, ancak çok zararsız bir sidik borusu iltihabı olduğunu söyledi, bulaşıcı değilmiş. Tedaviyle şimdiden epeyce düzeldi.

Bunun dışında, diş etimde kocaman bir iltihap var, beni sersemletiyor.

Derginin ekine Rigaut'nun intiharı üzerine bir metin yazdım. Notlarla birlikte¹.

Dali'nin yazısını aldım. Notları Berlitz² çevirdi. Metin birazdan elimde olacak.

Sana 2000 f. göndereceğim.

Char, Fransa'ya Endülüslü bir kız getiriyor. Yarın sana daha uzun yazarım. Ne zaman döneceksin? 8'i ya da 10'u iyi olur. Seni korkunç seviyorum.

Paul

90

[Paris] Çarşamba 27 [Ağustos 1930]

Sevgili küçük kızım. Anneme telefon ettim. 5 Eylül'e doğru otomobille iki günlüğüne La Baule'e gidiyor. Bizi de oraya götürecektir, biz sonradan birkaç gün daha kalacağız sanıyorum. Sonuçta, bu tarihte gelebilir misin? Her şeyi ayarlayacağım, dönüşünde rue Becquerel adresinde olacağım. Bunun dışında, daha iyiyim. Burada hava çok sıcak.

İlave hazırlamaktan vazgeçtik, doğrudan 2. sayıyı çıkaracağız. Dali'nin notları çok güzel. Belki, Dali'nin bir tablosunun fotoğrafıyla 4 sayfa deseni ya da bir hayli karışık ve biraz da erotik, ancak aşırı olmayan büyük güzel bir tabloyla birlikte basabiliriz bu notları¹. Ancak, çok acele, acele, acele. 2. sayı 15 Eylül'de çıkacak, makaleyi, çevirmesi için Moro'ya² vereceğim. Breton'la birlikte insan üzerine beş bölümden oluşan uzun bir metin yazıyorum: doğum öncesi, dölyatağı dönemi, doğum, yaşam ve ölüm³. Fena olmuyor metin, ama çok zaman alıyor.

Dayanılmaz bir sıcak var! 5'inde gelme konusundaki kararını bana mektupla ya da telgrafla bildir. Ayrıca, Cécile'e de yazarak 8'ine doğru onu görmeye geleceğimizi bildir.

Seni seviyorum, biliyorsun. Nasıl çalıştığımı göreceksin geldiğinde. Her yerinden öpüyorum.

Paul

Dali'ye güzel desenlerinden dolayı teşekkür ediyorum. Bize mektubu hemen alır almaz bir tablo fotoğrafı göndersin.

[Mektubun sonunda] Eluard-Grindel, Hôtel Régina, Avignon (Vaucluse).

21 Ekim 1930 Salı sabahı

Gala, bu gece, sabahın 3'üne kadar seni düşündüm. Sonra seni düşümde göreyim diye uykuya daldım.

Kendimi çok yalnız hissediyorum ve yine de kendime umut etmek için nedenler arıyorum durmadan. Kendime yalnızca umutsuzluk nedenleri aradığım zamanlar nerede kaldı? Boşanmaya karar verdiğimiz zaman, Nusch'un yanı başında olması, içine düşeceğim yalnızlığın boyutlarını hissetmemi engelledi¹. Başka hiç kimseyle yaşayabileceğimi sanmıyorum çünkü, Nusch ya da bir başkasıyla. Seni seviyorum, Gala, çok uzun bir süreden beri, çok uzun bir süre seninle yaşadım ben, sen ne düşünürsen düşün, çok uzun bir süre her şeyi senin isteklerine, düşlerine, *doğana* uydurdum.

İhtiyaç duyduğun şefkat, istek, iyimserlik, ölümsüz aşk se-rabını, ne yazık ki beni de buna alıştırdın, sende koruyabileceğimi umarım. Sevdiğim her şeyi kendime alma fikrine tatlı tatlı gülümsüyorum. Bu bir dil sürçmesi, her zamanki Gala'm, benim yaşama özrüm: Oysa, şunu söylemek istiyordum, sevdiğim her şeyi *sende bırakmak*²: Pâques adası fetişini ve kara kafatasını³ ve *Le départ du poète* tablosunu⁴ ve Lautréomont'un elyazısını. Ve kendimi eğlendirmeye, içgüdüsel bir uğraşa (güldüğünü görüyorum) ihtiyacım olmazsa tüm kartpostalları da. Seni görmeye gelirdim, sevdiğim her şeyi, yalnızca sen var olduğun için sevdiğim şeylerle çevrelenmiş seni görmeye.

Burada kalıp kalmayacağımı bilmiyorum. Bu iç karatıcı bir şey, üstelik kartpostal da yok.

Char, dün öğleden sonra beni görmeye geldi. İki günlüğüne Marsilya'ya gitmek istiyorum. Her durumda, buraya yazabilirsin, çünkü döneceğim. Bana gelen mektupları saklayacaklar. Rue Becquerel adresine gelen mektupları benim aç ve hemen cevaplanması gerekenleri bildir.

Sana tapıyorum, seni her yerinden korkunç öpüyorum.
S.k.s.

Paul

Cécile'e, perşembe günü onu görmeye geleceğini telgrafla bildirdim.

Char az önce geldi. Önünde binlerce kez eğiliyor.

92

Telgraf.

Marsilya'dan, 25 Ekim 1930

Madam Grindel'e, 7. Rue Becquerel, Paris 18

Gönderdiğin harika şeyleri aldım. Benimkileri de alır almaz telgraf çek.

Öpücükler. Artık yazma. Yakında dönüyorum.

Aşk.

Paul

93

Kartpostal

[Lozan, Ocak 1931]

Salı, saat 6

Tüm zamanların güzel küçük Galotchka'sı, Lozan'dayım, seni tanıyacağım, senin ortaya çıkışını göreceğim o günlerde, "16 yaşımın zayıflığını örten" bu gölün kıyısındayım şimdi. Artık yaşlı bir erkeğim. İyiden iyiye kötüledim. Kartpostalları aradım. Birkaç tane buldum, pek görülmemiş türden.

Yarın sabah Montana'ya (Valais), Hôtel du Parc'a gidiyorum, bana oraya yazabilirsin. Char, yanıma gelmek isterse Bâle'den geçmesin.

Mulhouse'da Nusch'la görüştüm, çok iyi davrandı bana. Bana öyle geliyor ki, ondan daha iyi bir arkadaş bulamam. Gördüğün gibi, yalnız kalmaktan çok korkuyorum. () kadar yorgun, o kadar zavallıyım ki.

Hava çok güzel. Her yerde karla kaplı.

Herhangi bir fiyata satabileceğin bir şey olursa sat, çünkü ayın 15'inde kira ödeme sürem doluyor ve hastalanmaktan korkuyorum. Öksürüğüm geçti.

[imzasız]

94

[Montana, Ocak 1931]

"Eğer bunu kabul etmiş olsaydım, tüm bunları, bu bölgeleri, bu nehirleri, bu kıyıları, bayrağımızın dalgalandığı bu tepeleri para piyasalarının bu acımasız korsanlarının insafına bırakmış olurdum, oysa her şey, artık vergi yükü altında ezilmeyecek evlerde beni yüceltsinler diye, yalnızca benim adım için, para için, bir bölümü benim rahatlığım için, bana ait olması gereken bu para için olmalı. Evet, kendi adım ve kendi rahatlığım için!... Uyuyor musun?...

— Hayır, uyumuyorum, çek elini ordan, ben hiçbir istek duymazken beni okşadığında rahatsız oluyorum.

— Elimi ülkemin göğüslerinin üstüne koydum, ve ülkem bana, senin gibi cevap verdi. Hiçbir istek duymazken okşadığında rahatsız oluyor.

(Binet-Valmer: "*Prosper Bourguillard, impuissant, Président du Conseil*"¹)

Char, oldukça bitkin, ancak soğuğa ve güneşe bayılmış halde döndü bu sabah. Barbusse üzerine yazılmış ve cesaretimi tümüyle kıran bu son makale gibi, bu türden bağışlanmaz kışkırtmalara cevap vermek konusunda, seninle tümüyle aynı

düşüncedeyim. İntérim de kim? Parain mi, kim²? *Altın Çağ*'la ilgili gelişmeler varsa aktar³. Ve her konuda. Yakında döneceğimi umuyorum. Yarın bir doktorla görüşeceğim. Seni öz-lüyorum.

Paul

Aragon'a yazıyorum.

95

Kartpostal: "Dağda bir geçit"

[Montana, Ocak 1931]

İlk önce Char'ın farkettiği güzel bir kart. Üzerinde durul-maya değer.

Saat 5'te doktor. Sana hemen yazacağım.

S.k.s.

Paul

Karta bir de tersinden bak¹. Ne ararsan var.

96

[*Antetli kâğıt:*] *Montana s/Sierre, Grand Hôtel du Parc, Chalet Sa-int-Louis*

[10 Ocak'a doğru, 1931]

Pazar akşamı, saat 9

Canım sevgilim, dün göndermiş olduğun ekspres mektubu (yalnızca 3 franklık pul yapıştırmışsın) ancak bu akşam alabil-

dim. Dinle beni küçük kızım, yapacağın her şeyin iyi olacağına inanıyorum. Sana bu doğrultuda telgraf çekeceğim. Umarım bir şeyler satmışsındır, tabii kendin için de

Seni seviyorum, biliyorsun. Zaten cuma ya da cumartesiye döneceğim ve sen gitmeden seni göremeyeceğim için de üzgünüm. *Eğer olanağın varsa beni bekle* Kâğıttaki resmin üst kısmında X işaretiyle görülen küçük şalede¹ Char'la birlikte kalıyoruz ve neredeyse sürekli senden konuşuyoruz(m)z. Clavadel'de geçen günleri, savaşı, Bray'i, vb. şeyleri anlatıyorum... Şışışt... Anıları sevmediğini unuttum birden. Benim dönüşümden önce hareket edersen anahtarlarla birlikte bana tüylerinden bir tutam bırak. Sana tapıyorum, biliyorsun bunu, sen orada olmazsan rue Becquerel'e dönmek benim için hü-zün verici olacak. Daha erken döneceğim, ama belki de iyi olmayacak. Zaten buradaki kalış sürem çok kısaydı. Bu akşam, mektubunu alınca, çarşamba günü yola çıkacağını, benim de cuma ya da cumartesi günü döneceğimi düşününce oturup ağlamak geldi içimden. Neyse, çok yorgunsan eğer, yola çıkışını geciktirme yine de. Her şeyden önce senin sağlığını, mutluluğunu istiyorum. BUNDAN HİÇ KUŞKUN OLMASIN. Sana tapıyorum.

Benden güzel kartpostallar bekle. Rahat ol: titizlikle paylaşıcağım, bunu biliyorsun. Boyutları farklı aşağı yukarı 150 dolayında kartım var, bunlardan yirmi tanesi eski ve çok güzel. Sana gönderdiklerim yeniler arasından özenle seçilmiş (en güzel) olanlardı. Umarım kediye, balonları, geçidi vb. beğenmişsindir. Acele ediyorum, mektubumun bir an önce yola çıkmasını istiyorum. Sana tapıyorum, genç çocuğum. Yapacağın her şeyin iyi, çok iyi olacağına eminim. Giderken istediğin şeyi alabileceğini biliyorsun. Eğer bir şeyler satabilirsen, parasını Crédit Commercial'ın 722 653 no'lu (Grindel) hesabına yatır. Hesapta hâlâ bir şeyler kalmış olduğunu umarım. 50 frank dolayında bir para olmalı. Eğer banka işi olmazsa, parayı evde bir yerlere koy.

Fontaine sokağının anahtarını, içinde elbiselerimin olduğu rue Becquerel'deki evin dolap ve vitrin anahtarını bırak bana. Evde hiçbir şeye dokunma, ben gelince düzeltirim.

Ama, iyisi... İyisi... seni görmem olacaktı, hareketinden bir saat önce bile. Biliyorsun, cuma sabahı da dönebilirim ... neyse, söyle bana.

Sana tapıyorum, seni, gözlerini, ellerini, memelerini, oranı öpüyorum.

Sonsuza kadar seninim.

Paul

Dali'ye sevgiler. Char'ın da sana ve Dali'ye selamları var.

Eğer hoşuna giderse, *Nouvelles littéraires*'de *L'Immaculée Conception* hakkında bir yazı var². Sedefli maskeye 5000 öde-miştim, aynı fiyata satmalı. Yeşil gözlü maskeyi ise, en azından 4000'e, dolabın üstündeki totem: 5000 f. En fazla: 7.500. Asgari fiyat, yoksa başka şey satmak daha iyi.

97

Kartpostal: mizahi: "Mutluluk sizin olsun"

[Paris, Ocak 1931]

Çarşamba

Sevgili çocuğum, tapılası Gala'm,

Paris'e döndüm, ben de seni özlüyorum burada. Rue Becquerel'deki evde istediğin kâğıtları bulamadım, Odette her şeyi toparlayıp sana göndermişti. Bir sigorta şirketinden para aldım: 3.300 f. Ama senin kaldığın dönemden 258 f.'lık elektrik parası-nı ödemem gerekiyor. Bu nedenle senin için 1500 f. yatırıyorum bankaya. Bir başka hesaptan kalan 100 frankı da alıkoyacağım. Böylesine küçük tutarları kesmek istemezdim, ancak ben de çok çok sıkıntıdayım.

Portier'ye¹ telefon açacağım, çünkü objelerimiz satıldı sanırım.

İşte sana 3 koli kart. Madam Hugo'dan² ve Char'a yazdığın bir iki satırdan seninle ilgili haberleri aldım. Seni korkunç seviyorum, sonsuza kadar.

S.k.s.

Paul.

Dali'ye binlerce sevgi. *Cahiers d'art* dergisinde Dali'nin *La Femme visible*'iyle ilgili notumuzu yayımladık¹.

98

[Paris, 27 Ocak 1931]

Salı, gece yarısı

Sevgili Gala'm,

Nihayet senden bir mektup geldi. 8 gündür hiçbir haber çıkmadı. Doğrusu kaygılandım.

Burada ciddi şeyler oluyor. Öncelikle, Noailles filmin negatifi ile 3 kopyasını imha etmek için geri istiyor¹.

Böyle bir şey söz konusu olamaz elbette. Durum ciddi. Konuyu dikkatle izliyoruz, sakın olun. Özellikle siz hiçbir girişimde bulunmayın. Bize güvenin.

Pomme'la² bozuştum. O da çekip gitti. İyi yolculuklar!

Bu arada size mektupla açıklayamayacağım başka karışık olaylar da oldu.

Sağlığım hep aynı, bir iyi, bir kötü.

Aragon'la aramız düzeldi gibi. Nasıl bir tehlikenin ardından koştuğunu fark edince çark etti³.

Bana sık sık yaz ve mektuplarına tarih at. Maddi durumum pek parlak değil, sana bu konuda ne kadar çok yardım etmek istediğimi bir bilsen. Neyse, gayret edeceğim, 48 saat içinde bu işin düzeleceğini umarım.

Kartpostallara gelince, sana yakında yüz dolayında kart getireceğim, tabii para işleri hallolursa. İşte sana, bana göre en güzel üç tanesini yolluyorum. Kartlar hakkında ne düşündüğünü söyle. Yine, fena olmayan epeyce kart var.

Tedbirsizlik edip bana kart göndermenden korkarım. Olanğı yok. Neyse, ne yapalım!

Cadaquès'e gitmeyi umuyorum. 2 ya da 3000 frank bulursam, gideceğim. Soba konusunda anlaştık. Seni seviyorum, seni düşünüyorum. Dali'nin *La Femme visible*'ine basının tepkisi iğrenç⁴. Ama birçok insan bu kitabı olağanüstü buluyor.

Dali, ithaflarına neden insanların adını yazmadı. Bu durumda bunların kim olduğundan söz edilmeyecek ya da kötü söz edilecek.

Seni seviyorum, seni korkunç seviyorum.

Paul

99

[Paris, 29 Ocak 1931]

Küçük Gala'm,

Bugün annemden gelen 2000 frankı bankaya yatırıyorum. Sadoul'la koleksiyonunun en güzel 200 kartını değiş tokuş ettik, ancak onu çeken bir tek şey vardı, Dali'nin bir tablosunu edinmek. Bunun için söz verdim ona. Dali böyle bir tabloyu yapabilir, biz de, Breton ve ben, ona her birimiz 1000 franklık bir hediye veririz. Beni bağışlayın ama, kolleksiyonunun bu 200 kart olmadan bir değeri yok. Ayrıca çok kibar ve çok da mutsuz bir çocuk. Bildiğiniz bu 3 aylık hapis cezası bir yana¹, bir de vereme yakalandı ve İsviçre'ye gidecek. Şu yakınlarda, frengi mikrobi taşıdığı da ortaya çıktı.

İyi mi yaptım? Nancy bölgesi² kartları sende yoktu diye bunu özellikle yaptım. Vardıysa, özür dilerim. Size, Gala'nın kazandığı koleksiyonun en güzel kartıyla, yine Gala'nın istediği bir başkasını gönderiyorum. Yine çok güzel olan başka kartlar da var. Öte yandan, Breton ve ben başka kartlar da bulduk. Senin için, güzel Gala'm yaklaşık 300 kart var şimdi elimde.

Onları getireceğim, param olur olmaz, ayrıca seni görmek için de bir vesile olacak bu (tek isteğim bu).

Gaffé³ ile elyazması ya da başka bir şeyle ilgili işim olmaz.

Bana göndermiş olduğun kartların akıbeti konusunda biraz kaygılıyım.

Seni seviyorum. Sadece seni. Her yerinden opüyorum.

Paul.

100

[Paris] 2 Şubat [1931] Sabah

Gala'm, gerçekten de şu sıralar seni sevmediğim ve seninle ilgilenmediğim konusunda yaptığın sitemlere ihtiyacım yok.

Cadaquès'e vardığından emin olmadan önce sana yazmadım. 16'sında hareket ettin. 21'inde Barselona'dan gönderdiğin bir kart aldım, ancak Cadaquès'e ne zaman gideceğini bildirmiyordun. Sonra 26'sına kadar ses soluk çıkmadı. Sonra ilk mektubun. İçinde 3 güzel kartla birlikte, taahhütlü bir mektup, senin için (Dali adına), 27'si sabahı postaya verildi. Bir başka taahhütlü mektup (yine Dali adına), 2 muhteşem kartla birlikte 29'unda postalandı. Elimde alındı kâğıdı var. Daha ne istiyorsun? O zaman yapacağın şey sana ulaşılabilircek ülkelerde kalman. Her seferinde aynı şey oluyor. Ya telgraf çek ya da mektuplarına tarih at, bir kez daha.

Birkaç kuruş bulmak için deliler gibi didinip duruyorum. Bankana 2000 frank yatırdım. Bugün de bir yerden gelen 1000 frangın 800'ünü yatıracam. Para bulmak için girişimlerde bulunmak ve sana telgraf çekmek için yanıma 200 frank aldım. Eğer sana telgraf çekemezsem, bil ki param yoktur.

Hayır, küçük kızım, tek kızım, sana tapıyorum, inan buna. Bundan hiçbir zaman kuşkun olmasın. Cadaquès'e gelmeyi ne kadar çok istediğimi bir bilsen. Ve sana para bulmayı, çok miktarda. Hiçbir şeyi satamayız. Kartlarını da sana getirmeyi ne çok isterdim. Senin bize gönderdiklerin muhteşem. Ama artık göndermeni istemiyorum. Onları kendine sakla. Ziyaretimi bekle. Kocalık yetkisi için girişimlerde bulunacağım. Ama bunu sen, Paris'teyken yapabiliirdin. Bu iş o zaman daha kolay ve

daha güvenli olacaktı. Yaşamı ne kadar da çok karmaşıklaştırıyorsun! Seni hep seveceğim, bundan emin ol. Her yerinden öpüyorum.

Paul

Bana taahhütlü bir mektup gönderdiğinde, bu sabah gelen mektup gibi, zarfın üstüne yalnızca Grindel yaz. "Paul Eluard" adı, biliyorsun, sorun çıkarıyor. İşte senden bir mektup daha [*aynı yazım*]¹, sayfayı çevir.

Cécile'e sık sık yaz, sıkılıyor orada.

Neyse, benim biricik, bir tanecik sevgilim, ilk mektubumu aldın, şimdi ikincisini alacaksın. Zevkime bütünüyle uygun düşen o yeşil ve kırmızı muhteşem kartların için teşekkür ederim. Ama bunlardan Breton'a da vermek gerek – ya da benimkileri paylaşmalı mıyım?

Çok istediğin o modern stil parça aslında pek iyi değildi². Gidip gördüm ve almadım.

Char gitti.

La Femme visible'in kupürleri yok bende. Onları size anlatacağım. Pek ilginç değiller ama. Biraz beklemek gerekecek. Hemen çıkıyorum, rahatlamış olduğuna göre, telgraf çekmeyeceğim sana. 200 frankımı harcamamaya çalışıyorum, çünkü o olmadan başka para da bulamam. Geçen hafta hep yürüdüm, sigara da içmedim. Muhtemelen yakında kart ve fotoğraflarım olacak, hepsi de 30 ya 35 yıl öncesine ait açık saçık, edepsiz şeyler. Bunlar Lucienne'in³ kocasının amcalarından birinin. Ne durumda olacaklarını tahmin edersin. Odasının duvarlarını bu kartlarla doldurmuş.

Dün, Montlignon'daydım, Cécile'le görüştüm, çok iyi kibar, kendisine güzel bir kitap verdim. Lucienne'in kızı Mireille'i gördüm (18 yaşında), öteki genç Lyon'lular gibi Breton'la bana çok büyük hayranlık duyuyor. Dali'ye binlerce dostluk ve teşekkürler.

Sana gönderdiğim bu kartı kendi koleksiyonumdan sana hediye ediyorum.

AH! CADAQUÈS'E BİR GELEBİLSEM.

[Paris, Şubat 1931]

Salı

Tapılası sevgilim,

Kocalık yetkisini aldım. Umarım işe yarar.

Bu sıralar şansım yaver gitmiyor. Bu sabah, bilmem ne iznim eksikmiş gerekçesiyle gelip elektriği kestiler, gerekli belgeyi almaya çalışacağım.

Parasızlık had safhada. Dün Ratton'la¹ görüştüm, Mayıs başına doğru benim ve Breton'un eşyalarını satmayı önerdi². İsteğim üzerine bana 10.000 frank avans verebilecek. En azından böyle olmasını umuyorum. Bu riski göze almalı. Bellier onun değer tahmincisi olacak. Şu sıralar sömürge sevgisi var, bunun satışlara yardımcı olacağını düşünüyor³.

Ne yapmak lâzım?

Durum giderek kötüleşiyor. Yolunda giden hiçbir şey yok.

Öyle ya da böyle, şu sıralar yapılacak bir satış pek parlak olmayacak. Ama eldeki satılabilecek birkaç parçanın yanında, uzlaşarak satılamayacak çok daha fazla parçanın da olduğunu düşünmek gerekir. Ayrıca, eşya obje fiyatları düzelecek mi bakalım? Şu anda bir şey satmamak da tehlikeye atılmak demek.

Neyse, ne yapmam gerektiğini sen söyle bana. Senin sözünü dinleyeceğim.

Moralim bozuk. Cadaquès'e gelip seni görmeyi ne çok isterdim. Bu arada, hiç harcama yapmıyorum. Otobüse biniyorum. Yaşamak için günde 30 frank harcıyorum.

Birkaç yere olan borcum beni bunaltıyor iyice. Ve hiç kimse karşılıksız bir şey yapmak istemiyor.

Sevgilim, yine de moralin bozulmasın, çünkü bu berbat durumdan kurtulmak için didiniyorum ve başaracağımı umuyorum. Kaybetmiş olduğumu kabul etmek gerek, ama bu durumdan bir çıkış yolu bulmak da gerekiyor.

Daha önce sözünü ettiğim 800 frangı bankaya yatırmadım. Yarın yatırabileceğimi sanıyorum.

Bankaya toplam 2000 yatırdım.

Sana tapıyorum. Sen benim tek ışığımsın, yaşamdaki tek amacımsın.

S.k.s.

Paul

102

[Paris, Şubat 1931]

Çarşamba

Tapılası küçük çocuğum,

Sana hızlıca yazıyorum. Yarın yeniden yazacağım, çünkü bu akşam Picasso'yu satmak için Gaffé¹ ile görüşeceğim. Öte yandan, Breton'un parçalarıyla birlikte Haziran ayında satışa sunulacak objelerimiz karşılığında on bin frank aldım (yarın senin adına bankaya 5000 frank yatıracağım, Picasso tablosu satılırsa belki 8.500 frank). Ratton, Keller² ve Carré³ eksperlik yapacak – Bellier ise değer tahmincisi. 15 Nisan'da 5000 frank alacağız (2500'ü senin). Bugün, objeleri taşımakla uğraştım.

Seni görmeye gelip gelemeyeceğim yarın belli olacak. Pasaportumun yalnızca İsviçre için geçerli olabileceğini söylemelerinden korkuyorum⁴. Sana telgraf çekeceğim bu konuda.

Yarın görüşmek üzere, sana yeniden yazacağım.

Valentine Hugo⁵ beni arabasıyla götürecektir, kendisi ve otomobili için pasaportu var.

Benden kuşkun olmasın, yalnızca seni seviyorum.

Fransa'ya dönüşünüzün kesin tarihini bilmek *zorundayım*.

Yakında görüşmek üzere.

Paul

[Paris, Şubat 1931]

Cuma

Aceleyle bir iki satır ve bir kart gönderiyorum sana. 1000 frangın tamamını hesabına yatırdım az önce.

Elektriğim hâlâ yok. Ve kar yağıyor. Cadaquès. Gala. Gala. Sevgilim. Parayla ilişkilerim biraz düzelir gibi.

Bu arada, bir şiir yazdım, yarın sana göndereceğim. Ve sana tapıyorum. Ve sen beni sonsuza kadar hem canlı, hem cansız tutacaksın.

Paul

Aragon'la işler düzeliyor¹, ona ve Ella'ya, 5 rue, Campagne-Première, Paris (14) adresine bir kart gönderin. Aragon yaşlandı ve tümüyle umutsuzluk içinde.

[Antetli kâğıt] *Grand Café de la Bourse, Place de la Bourse*

[Paris, Şubat 1931]

Cumartesi

Gala'm, Gala'm, ben iyi değilim. Dün moralim çok bozuktum, "ortalıkta görünmedim". Rue Becquerel'deki eve gidip yatı-tım. Ve orada senin hayaletinle, yaşamımızinkiyle, onca güç-lükler, gözyaşları ve aksayışlarla, seninle dolu yaşamımızın ha-yaletiyle yeniden karşılaştım. Sana kırmızı bir manto, siyah ço-raplar, kırmızı eldivenler, kırmızı bir maske¹, savrulan saçlar gerekli, mantonun içinde başını bir yana eğmişsin, bense geriye kalanların ardından, içinde sen olmayan her şeyin ardından,

gerçek yaşamım olan senin ardından bir ölüyüm sanki, o yalın ve tatlı gözlerine, o iyi ve güzel ellerine, beni heyecanlandırmak için var olan, organının, o taptığım organının tüylerinden daha yumuşak olan memelerine duyduğum aşk içinde.

Güzel suratlım, küçücük suratlım, avcumun içindeki küçücük kafa, Gala, tanrısal Gala'm, tüm yaşamım, tüm ölümüm, artık rue Fontaine'e dönmeyeceğim, gün fazla benziyor sana ve gece fazlaca sen kokuyor, seni seviyorum, seni seviyorum, çocuğum, kendim, Gala.

[imzasız]

105

[Paris, Şubat 1931]

Çarşamba

Küçük Gala'm, çayırılarım, çimenim. Rue Fontaine'e döndüm, ama terketmedim seni. Hiç terketmeyeceğim de. Senden başka kadın yok benim için.

Dalı'ye kaligrafisi için teşekkür et¹.

Beni düşün.

Küçük zarflar içinde mektuplar gönderme bana. Geç geliyor.

Portier'deki satıştan 4000 frank geldi. Gelecek haftanın başında senin adına 2000 frank yatırılabileceğim sanırım. Aslında bu iş kesin gibi.

Tümüyle senin için yazılmış bir şiir gönderiyorum. Bunu son mektubumdan da biliyorsun.

Sana tapıyorum. Her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Birlikte yaşamış olduğum kadın?
Birlikte yaşadığım kadın
Birlikte yaşayacağım kadın
Hep aynı
Kırmızı bir manto gerek sana
Kırmızı eldivenler kırmızı bir maske
Siyah çoraplar
Nedenler kanıtlar
Çırılçıplak görmek için seni
Arı çıplak ey bezenmiş bezek

Göğüsler kalbim ah

106

[Paris, Şubat 1931]

Teşekkürler, tapılası çocuğum, bu 2 karta, özellikle bunca sevdiğim kadına. Mektupların bana tarifsiz bir zevk yaşıyor. Birlikte Tahiti'ye gitmeyi önerdiğin mektubunu aldığımda, bir gece önce rüyamda, hep birlikte Tahiti'ye gittiğimizi ama Nusch'un gelmek istemediğini görmüştüm.

Madem hava çok sıcak, neden bana çıplak fotoğraflarını göndermiyorsun. Seni yeniden görmek için sabırsızlanıyorum, çünkü henüz yaşlanmadım. Güzelliğin, çıplaklığının düşüncesi önünde ilkbaharımı yaşıyorum daha. Bu galigrafiyi¹ görmek isterdim. Dali'nin hesabına 2000 frank yatırdım: Portier'deki satışın karşılığı. Bellier, desenleri² satmayacakmış. Onların geri alınmasını istiyor.

Char'a yaz, "Hôtel des 3 moulins" adresine. Onun da morali çok bozuk.

Bana soyunup yazmanı, mektuplarının tüm bedenini dolmasını diliyorum.

Benden istediğin her şeyi yapabilirim. Keyifle.

Dali'ye kardeşçe duygular.

[imzasız]

[Paris, Şubat 1931]

Annemde iki gece geçirdim. Geçen gece odaya vuran geniş bir ay huzmesi vardı ve seni gördüm, evet gerçekten seni gördüm, çırlçıplaktın ve bacakların açık duruyordu. Ve iki adam, birisi ağzından, öteki cinsel organından giriyordu sana. Esmer ve çok güzeldin. Ve hâlâ, bu düşü düşünüyorum, sen benim için aşkın somutlaşmış biçimi, isteğin ve erotik zevkin en derin varlığısın. Sen benim tüm düşgücüksün. Ve yalnız olduğum bu öğleden sonra, kendinden verebileceğin her şeyi, düşüncenin taşkınlığına kendisini bırakmış bedeninin gözüpekliğini düşünüyorum. Ve, yavaş yavaş arzuyla doluyorum.

Neden bu çıplak fotoğraflarını bastırmadın? Sevişirken çekilmiş olanlardan isterdim. Nusch'un önünde seninle sevişeceğim, Nusch'da bundan zevk alacaktır – ve senin isteyebileceğin her şeyi yapacağım.

Sen benim için muhteşem bir düş ve özgürlük kaynağısın. Ve sana tapıyorum.

Hafta sonunda Güney'e gideceğim sanırım¹. Bu zorunlu bir şey, çünkü, gece saat 2'ye kadar astım krizleri geçirdim. Montlignon'da Philippon'u gördüm, bana ilaç verdi.

SİGARA İÇMİYORUM. Doğrusu dayanması zor. Pasaportum yalnızca İsviçre ve İngiltere için geçerli². Daha iyi oldu.

Dali'ye tüm sevgilerimi ilet. Bana uzunca yaz. Organını durmamacasına benimkiyle okşuyorum.

Paul

Zarf.

Mühür. Lunel, Hérault, 27 Şubat 1931

Alıcı : Madam Grindel, Port Lligat, Cadaquès, Espagne (Gerona).

Variş Mührü : Cadaquès (Gerona), 1 Mart 1931

Gelecek Çarşamba günü kesin olarak akışman¹ olup olmayacağını bana telgrafla bildirmeni söylemeyi unuttum.

Olmazsa, harika bu, olursa da ne yapalım, ancak seni sevdiğimi biliyorsun ve seni görmekten büyük bir zevk duyacağımı da. Belki bir iki günlük bir fark olur. Her neyse, bana telgrafla bildir durumu. Önemli bir şey olmasa bile, bunu isteyip istemediğini önceden bilmeyi yeğlerim yine de...

[imzasız]

109

[Lunel, 28 Şubat 1931]

Tapılası Gala'm,

Dünkü mektubunu aldım. İstedğin gibi yapacağız. Seni göreceğimi düşündükçe çıldırıyorum. Crevel'i, bu arada Char'ı¹ da gidip görmem iyi olacak. Nihayet Avignon, ikimiz için, güzel gözlerin için.

Bu öğleden sonra, "ülkemin" beni sınırları içinde tutup tutmayacağını öğrenmiş olacağım².

Sadece seni düşünüyorum. Kartlarını düzenliyorum. Pek fena sayılmazlar.

Organına, gözlerine, memelerine, ellerine, ayaklarına, ağzına tapıyorum ve düşüncene, sevgili Gala'm.

Ozgürlük beni sana bağlı kılıyor.

Paul

Dali de gelecek mi? Ona dostluklarımı ilet. Bunu isterdim ancak, ne yazık ki arabada üç kişilik yer var! Neyse, bakalım.

[Antetli kâğıt] *Mas Fourques, Lunel (Hérault)*

[Mart başı, 1931]

Cuma

Duyguların gerçekliğinin, düşlerin gerçekliğinin tersi olduğunu mu sanıyorsun? Öyleyse beni korkunç seviyorsun. Sadece seni düşünüyorum, bunun dışında hiçbir şey yapacak durumda değilim.. Seni düşünmek aklımı başımdan alıyor.

Çarşambadan önce görüşemeyeceğiz. Pasaportum için yarın cevap verecekler. Bundan böyle Fransa'ya hapsolmakla kendimi aşağılanmış ve üzgün hissediyorum. Ne pis bir iş! Olmazsa, sen gelirsın buraya. Perpignan'a örneğin, yolculuk giderlerini karşılarım¹. Valentine² gelip seni alacak diye gelişin iyi karşılanmayabilir, ama burada geçireceğin günleri düşleyip duruyorum.

3 şiir yazdım ve sen buradayken, hoşuna gidecek başka şiirler de yazacağım. Seni seviyorum, her zaman senin istediklerini yapacağım. Senin önünde eğilmiş tapınıyorum. Cinsel organının, memelerinin, gözlerinin, ellerinin yapmak istediklerini yapacağım. Tüm güzelliklerin parıldadığı, dünyanın, herkesin büyülediği, dünyanın tüm büyülerinin gelip geçtiği duyarlı, çekici evrensin sen. Sana tapıyorum, güneşim. Sen sonsuza kadar benimsin. GALA.

[imzasız]

Zarf:

Mühür : Douarnenez, Finistère, 17 temmuz 1931

Gönderen : Eluard Grindel, Hôtel Sait-Ronan, Locronan (Finistère).

Alıcı : Madam Grindel, 7 rue Becquerel, Paris (18)

Pazartesi

Sevgili küçük kızım,

İkinci mektubunu bu sabah aldım. *Bana sık sık yazmalısın.* Eğer hava kötü olmazsa, yarın buradan Sein adasına hareket edeceğiz¹. Yağmur olursa başka bir yere gideceğiz. Dali'nin, çerçevelenecek tablolarını getirmesine sevindim. Benim adıma teşekkür et. Ve ona, çerçevenin, tabloları rue Becquerel'deki evin kapıcısına teslim etmesini ve kapıcıya çerçeveler için para bırakmasını söyler misin. Çünkü böylelikle sizden önce Paris'te olacağım için tabloları alabileceğim.

Kitabımın son şiiri olacak şiiri gönderiyorum sana: *La vie immédiate*². Sana ve Dali'ye yeterli görünüp görünmediğini söyle bana. Sağlığım çok iyi.

İspanya'ya değil de Fransa'ya gitmeni yeğlerdim, çünkü o zaman seni mutlaka görmüş olacaktım. Ya da önce İspanya'ya git, bir ay ya da 5 hafta sonra Fransa'ya geç. Neyse, kendini tedavi ettirmen için en iyisi neyse onu yap ve ilk karşıma çıktığın vakitlerdeki gibi tümüyle sana ait olmadığımı kesinlikle düşünme, gece ve gündüz, şu yeryüzünde sahip olduğum her şeyi, seni düşlemekten bir an olsun vazgeçmeyeceğimi bil. Bir tek sen varsın, her yerinden öpüyorum.

Paul

[Locronan] 17 Temmuz [1931]³

Küçük sevgilim, denize 6 km. uzaklıkta eski, çok küçük bir yerdeyiz (Tanguy'nin memleketi). Burada çok rahatız. Yemekleri harika (günlük 35 frank). Sen neden burada değilsin? Gece

gündüz seni düşünüyorum. Sein adasına gitmek için hava çok kötüydü. Hâlâ da kötü. Günün birinde bana yasak edilmiş çok uzak bir ülkeye çekip gideceğini ve orada uzun süre kalacağını söylüyorum hep kendime. Bizim yolculuğumuz biraz apar topar oldu. Çok az şey görebildim. O çok güzel, çok iyi tanıdığım Gala'yı özlüyorum. Sağlığın için kaygılanıyorum. Doktorla görüştün mü? Ne diyor? Bana sık sık yazmalısın. Sana yaptıkları o acı verici işlemin iyi geçip geçmediğini bilmek istiyorum⁴. Sana iyi gelmeyecek bir yer seçmekten kaçın.

Çok üzgün bir adamım ben. Yaklaşık 20 yıl boyunca kimi çılgınca hareketlere karşın seninle güvenilir bir yaşamım oldu. Bu benim tüm yaşamım oldu. Yaşam, şimdi benim için tümüyle boş. Yenilmiş bir insanın yaşamı benimki.

Sen yine de karamsar olma. Artık akıllandım. Hüzün kurşun gibi ağır. Artık bilmiyorum ne haldeyim.

Yüz hatlarının gerilişi, gözlerinin gücü, tüm bunlar beni ayakta tutuyor.

Bunun kaybolmasını istemem.

Eylül ya da Ekim'de mutlaka yeniden görüşeceğiz.

En önemlisi kendine iyi bakman.

Bizi birbirimize bağlayacak o kadar çok şey var ki. Sadece senin için, mutsuz olmadığın düşüncesiyle yaşıyorum.

Cécile'e, onu çok sevdiğimi söyle, çünkü kirpikleri senin kirpiklerin, gözleri senin gözlerin, çünkü o bir kız, senin kızın.

Hava iyi olduğunda Sein adasına gideceğiz. Bana buradaki adresime yaz.

Seni ilk günkü gibi sevdiğimden, yaşamımın sana ait olduğundan emin ol. Gala'm.

Bana gelen tüm mektupları gönder.

[imzasız]

—

Tiksiniyorum burjuva hükümdarlığından bu böyle biline
Polislerin ve papazların hükümranlığından
Ama daha da çok bundan tiksинmeyen insandan
Benim gibi
Sonuna kadar tiksинmeyen adamdan

Doğadan daha küçük insanın
*Critique de la poésie'*yi öteki şiirlerime yeğ tutmayamın.
Tükürürüm suratına.

112

Zarf:

Mühür: Quimper, Finistère, 18 Temmuz 1931.

Alıcı: Madam Grindel, 7, rue Becquerel, Paris (18)

Cumartesi

Sevgili küçük kızım, mektubuna teşekkürler. Pasaport işi karara bağlandı¹. Ancak, bu gerçekten çok sinir bozucu ve üzüntü verici bir şey, senin İspanya'da geçirdiğin günleri düşününce... Aşkım... Burada hava korkunç. Çarşamba günü, hava düzelmezse, Sein adasına gideceğiz. Olmazsa, Orta ya da Güney Fransa'ya geçeceğiz. Mektubumun bir an önce sana ulaşması için acele ediyorum.

Üzülmemek gerek biliyorum. Ama bizi birbirimizden ayıracak olan Cadaquès ve yabancı ülkelere karşı bir duruş bu. Kuşkusuz, bu ülkelerin sağladığı avantajlar var, özellikle Fransa'yı sevmeyen sana, ancak artık pasaport alamazsam, ilişkimiz ne olacak.

Seni seviyorum, pazartesi ve sonrası için artık buraya mektup yazma.

Gittiğin yerin adresini, belli olursa, bana önceden ve telgrafla bildir.

Durmadan seni düşünüyorum.

Seni bir dakika olsun unutmuyorum ve hiçbir zaman senden ayrı kalmayacağım.

Her yerinden öpüyorum.

Paul

Ah! Yola çıkmadan önce seni bir görebilseydim! Dali'ye sevgiler.

113

Zarf:

Mühür: Audierne, Finistère, 24 Temmuz 1931.

Alıcı: Madam Grindel, Hôtel du Portugal, Vernet-les-Bains (Doğu Pireneler).

Varış mührü: Vernet -les -Bains 25 Temmuz 1931

Cuma, sabah 8

Tapılası çocuğum, değerli Gala'm, gemi buradan yalnızca cuma ve salı günleri kalkıyor. Kıyıdan kalkıp buraya çarşamba ve cumartesi günleri geliyor. Bu durumda, mektuplarının Audierne'e cuma akşamı ve salı akşamı gelmesi gerekir.

Paul Eluard- Grindel

Hôtel Marzin

Sein adası (Finistère) Audierne üzerinden

Mektup gemiyle yola çıksın diye aceleyle yazıyorum.

Çok iyiyim. Hava çok güzel. Vernet nasıl, çok merak ediyorum.

Herkes Dali'ye ve sana sevgilerini yolluyor.

Sana tapıyorum.

S.k.s.

Paul

Kartpostal: Sein adası. Küçük domuz kayası. Liman girişi.

Mühür: [Finistère], 6 [Ağustos] 1931.

Alıcı: Madam Grindel, Hôtel du Portugal, Vernet-les Bains (Doğu Pireneler)

Pazartesi

Ayın 20'sine doğru Cadaquès'e hareket edeceğini yazıyorsun, ben de Valentine'le¹ birlikte yarın buradan yola çıkacağım ve öbür gün Paris'te olacağım. Zaten burada hava da çok kötü. Birkaç gün sonra seni görmeye geleceğim. Sana durumu telgrafla bildiririm. Yüksekliğe alışmış ve gücünü toparlamışsındır umarım.

Sadoul ile Breton da buradalar, sana Dali'ye ve Crevel'e binlerce sevgilerini gönderiyorlar.

Ben, s.k.s.

Paul

*Critique de la poésie*² hakkında ne düşündüğünü söylemedin bana.

115

[Paris, 20 Ağustos'a doğru, 1931]

Cumartesi

Güzel Gala'm, dün salimen döndüm, ancak çok yorgunum. Mektubundan çok etkilendim, çok mutlu oldum. Bir 500 frank daha nasıl bulabildin? !!! Ben de, seni görmüş olmaktan, güzelliğin, zekan ve inceliğinle dolu bu son derece hoş, son derece güzel birkaç günden çok memnun oldum¹.

Char, bu sabah geldi. O, tek kurusu kalmadığı için Ver-
net'ye gelemedi. Her zaman olduğu gibi çok ince, çok iyi.

Bu gece korkunç kâbuslar gördüm. Birden uyandım ve se-
nin adını ünleyerek Nusch'u uyandırdım. Gözyaşlarına boğul-
muştum. Bütün gece rüyamda kendimi delirmişim gibi gör-
düm, uyuyamıyordum.

Neyse, birkaç saatten beri içim rahat.

Cadaquès'te değil misin? Bu mektubu oraya rastgele gön-
deriyorum.

Dali'nin şiiri dün akşam Aragon tarafından çok beğenildi.
Şiiri, bizzat ben yüksek sesle okudum, epey ilgi gördü.

Gönderdiğin kartpostalı çerçeveleteceğim.

Char sana binlerce dostluk gönderiyor.

Bense, S.k.s. Seni durmaksızın öpüyorum.

Paul

116

[Paris, Ağustos sonu, Eylül başı, 1931]

Güzel Gala'm, Cadaquès'te iyi uyumana memnun oldum.
Soruşturmayla ilgili olarak Dali'nin sorularını sabırsızlıkla bekli-
yorum¹. Biraz hızlı yazıyorum. Acaba Crevel, bize para iadesi
yapması için Viot'yu² biraz sıkıştırabilir mi? 15 Eylül'e kadar ge-
çinebilmem için yalnızca 1000 frank param var. Ona, ayrıca, bu
nedenle Paris'te kalmaya mecbur olduğumu da söylesin. Ger-
çekten de bunu kendisinden isteyebilecek durumda değilim.

Döndüğümünden beri burada tam bir aralık havası hüküm sü-
rüyor. Ateş yaktık şöminede ve yağmur yağdığı sürece dışarı da
çıkamıyoruz. Char'ın kitabı hafta sonunda, *L'Action de la justice
est éteinte*³ başlığıyla çıkıyor. Aragon da *Persécuté persécuteur*⁴ adı
altında topladığı şiirlerini matbaacıya verdi. Tüm bunları Cre-
vel'e ve Dali'ye oku. Viot'nun yazısı için, Breton'un belirli bir ko-
nu üzerinde bunu ondan bizzat istemesi daha uygun olur⁵. İşte
Breton'un adresi: Hôtel du Leuant, Castellane (Aşağı Alpler).

Crevel ona yazsın ve Viot'nun adresini versin.

Crevel'e, bana yazdığı mektuptan dolayı memnun olduğumu söyle. Sana kopya ettiğim kimi şiirlerimi gönderiyorum, bir tanesini hiç bilmiyorsun⁶. Pek iyi sayılmazlar bence. Ne düşünüyorsun?

Sakinim, dışarı çıkmayacağım. Saat 4.30 ve ben hâlâ pijamalıyım.

Bu iki kartı sevdin mi? Kadın tatlı. Düşünme makinası ne yapıyor? Ona ve Crevel'e onları tüm kalbimle sevdiğimi söyle? Hoşçakal, Gala, sevgili güzel karım, sonsuza kadar seninim.

Paul

Unik'e⁷ bir kart yollayın: Hôtel des Marronniers, 10, bd. Soffre, Reims (Haute-Marne).

117

Kartpostal.

Mühür: Reims, 30 Ağustos 1931

Alıcı: Bay Salvador Dali, Port Lligat, Cadaquès (Gerona)

"Güzellik kürleri"¹

Üçünüze de dostluklar²

Paul

ve sizi seven

P. Unik³

[Paris, Eylül başı, 1931]

Çarşamba

Güzel Gala'm, fotoğraflarla soruşturma için soruları sabırsızlıkla bekliyorum¹. Crevel, Viot'ya² gerçekten parasız olduğumu ve bulabilecek durumda da olmadığını söyledi mi, onu ikna etti mi?

Pazar günü Reims'e gidip Unik'i³ gördüm. Çok kibar bir insan, gerçekten de hayranlık uyandırıcı şeyler yapıyor. Ona yazın. Önceki gün ve dün ağır nezle olup yataktan çıkmadım, bugün daha iyiyim. Çok çalışıyorum. Yakında sana yeni şiirler göndereceğim⁴. Seni sevindireceğini düşündüğüm bir haberi de ekliyorum mektuba. Beni çok mutlu etti. Aptalca bir ölüm⁵.

Breton'un, Dali'nin sözünü ettiğiniz mektubunu aldığını sanmıyorum. Breton'a 3. sayı için destek olmak gerek. Bu desteğe çok ihtiyacı var⁶.

Corti için genel bir katalog hazırlayacağım. Dali'nin yeni bir kitabını duyurabilir miyim burada⁷. Bu durumda, kitabın adını bana telgrafla bildirin – ya da onu ekspres postayla gönderin. Paris hüznün veriyor insana. Ama büyük bir çalışma ateşiyle yanıp tutuşuyorum. 1285 frank sigorta ücreti ödedim (Eaubonne, rue Becquerel ve rue Fontaine'deki evler için). Bu hesaptan bana 500 frank borçlusun. Bağışla beni, çünkü bu fatura yüzünden 100 frankım kaldığı gibi, 1000 frank da borçlandım. Bu parayı bana şu ya da bu biçimde gönderebilersen, çok iyi olacak.

Bu mektubumu bağışla. Uzun taahhütlü mektubunu bekliyorum. Sana olan aşkıma her zaman inan.

Paul'ün.

Kartlarım hakkında ne düşündüğünü söyle bana. "T'en a un œil" için teşekkürler. Kart albümlerinin özellikle erotik olan tüm sayfalarına yazıyorum⁸.

[Paris, Eylül başı 1931]

Hemen şunu söyleyeyim küçük Gala'm, Crevel'den, Madam Cuevas'a¹ ve o yaşlı kıza yazıp büyükelçi ya da resmi sıfatı olan birini araya sokarak pasaportum konusunda herhangi bir girişimde bulunmamalarını rica eder misin. Düşününce, bu pek hoş görülebilecek bir şey değil ve gerektiğinde bundan dolayı beni eleştirecek olanlar haklı olacak. *Bu benim için çok önemli.* İspanyol hükümeti öyle bir tutum içinde ki benim bu nedenle benzer girişimleri kabul etmem olası değil². Bu insanlardan hiçbir şey istemediğimi, onların desteğini kabul etmeyeceğimi Crevel'in iyi anlatacağına inanıyorum.

Dali'nin soruşturma için gönderdiği soruları aldım, Breton'a yolluyorum. Aragon, vampir konusundaki son soru dışında hepsini çok iyi buldu³.

Yarın sana daha uzun yazacağım.

S.k.s.

Paul

Paris, 11 Eylül 1931

Küçük sevgili Gala'm, kaygılıyım, senden mektup alamıyorum. Neler oluyor? Sömürge karşıtı serginin Sovyet pavyonunda, sömürülen bir yerli gibi çalışıyorum¹. Bu bizim için iyi ve çok yararlı olacak.

Dali'nin sorularının hesabını bizden soracaklarını sanmam². Hem zaten bu pek akıllıca bir tutum olmazdı. Ayrıca henüz erken. Neyse, umarım yakında buraya geldiğinizde bu konuda tekrar konuşuruz.

Bana yaz. Biliyorsun, bana sık sık yazdığın zaman senden bu kadar uzak kalmamış oluyorum.

Crevel ve Dali'ye sevgiler.
Durmadan seni düşünüyorum.
Seni korkunç seviyorum.

Paul

121

Kartpostal: Domates. Gösterilerde kullanılan fişek

[Paris, Eylül 1931]

Güzel küçük Galam,

Burada muhteşem bir hava var. Sen dönene kadar sürse bu güzel havalar.

Sana şiirler göndermek istiyordum, ama bu mektubun eline çok geç ulaşacağından korkuyorum. Bu yüzden onları buraya geldiğinde vereceğim sana. Hâlâ Sergi'de çalışıyorum¹. Perşembe ve pazar günleri hep oradayım.

Rahatına bak. Döndüğünde, sana karşı duygularımın değişmediğini göreceksin. Seni hâlâ çok seviyorum, büyük Gala'm.

Breton bize kitabının ilk iki bölümünü okudu. Çok önemli gerçekten, bizi bundan böyle diyalektik materyalizme yönlendireceğini düşünüyorum². Seni seviyorum, hep seninim.

S.k.s.

Paul

122

[Paris, Kasım 1931]

Sevgili küçük çocuğum, bana yazdığın için mutluyum. Kötü havalar biraz düzeldi. Biliyorsun, durmadan seni, henüz bitmemiş olan yaşamımızı, yalnız ikimizle birlikte bitecek olan yaşamımızı düşünüyorum.

150

Yakında yayımlanacak kitabımın başında yer alacak şiiri gönderiyorum sana¹.

Çok yazıyorum şu sıralar. Tamamladığım şiirleri sana göndereceğim.

Dali'nin metni, daha doğrusu metninden bir parça olduğunu sandığım metni bana da, Breton'a da oldukça anlaşıl-maz geldi. Sanırım Thirion'un da katkısı olmuş. Ona bir şey söyleme. Gündüz fantezileriyle düş ve gerçeğin kalıntısıyla ilgili cümle, Breton'un ileri sürdüğü düşünceyi büyük ölçüde saptırıyor ve yapmak istediği çok daha önemli işi olanaksızlaştırıyor.

Eğer Dali bunda bir sakınca görmezse, Breton'la ben metni tümüyle kendisine iade etmenin uygun olacağını düşünüyoruz. Metin bu haliyle yayımlanamaz, çünkü hiç açık değil ve ayrıca anlatım da iyi değil. Bugün, Thirion'a bana telefon etmesi için telgraf çekeceğim ve o da karşı çıktığımız noktaları size bildirecek. Çünkü Thirion'un bu metne 2 ya da 3 ekleme yaptığını, bunun da metni anlaşıl-maz kıldığını tahmin ediyorum. Neyse, karşı çıktığımız şeyleri öğrenince, Dali'yle kolayca uzlaşacağımızı sanıyorum. Ayrıca bu önsözü bizzat bizim görmemiz daha iyi olacak².

Sevgili çocuğum, burada hava korkunç kötü. Ama senin düşüncen beni hiç terketmiyor. Gün boyu seni düşünüyorum ve gecenin büyük bölümünde gözlerim açık, birlikte yaşadıklarımızı düşünüyorum.

Kendine iyi bak. Sana tapıyorum. S.k.s.

Paul

Sana neler oldu, neden bu ak, bu pembe saçlar³

Neden bu alın bu yırtılmış yırtıcı gözler

Radyum şenliklerinde büyük yanlış anlama

Yalnızlık kiniyle izliyor beni her yerde.

[Paris? Kasım sonu, Aralık başı 1931]

Sevgili küçük kızım, bu doktorun, senin rahatsızlıklarının nedenini bulmuş olmasına hem kızdım hem de memnun oldum. Kızgınlım, çünkü başvurduğun öteki doktorlar bu fibromu keşfedemediler, mutluyum çünkü büyük değil, ayrıca alınması da kolay. Belli ki ne kanlı ne de tehlikeli bir ameliyat. Kendini her açıdan evindeymiş gibi hissedeceğin iyi bir kliniğe gitmen gerekir. Ayrıca çok iyi bir uzman bulmakta da yarar var¹. Eminim ameliyat sonrası durumun tümüyle normale dönecek. Öte yandan, doğal olarak masraflarının yarısını ben ödeyeceğim. Ama ameliyatı olabilecek en uygun koşullarda yaptırmak gerekir. Çünkü o zaman bu işin pek bir tehlikesi olmayacak, ve gerçekten de sakıncaları asgari düzeye inecek. Ayrıca yaşamının artık bu rahatsızlıklarla zehir olmayacağını düşünüp sevinmeliyiz.

Seni seviyorum, sevgili Gala'm, sevgilim, benim değerli küçük kızım. Bundan hiç kuşku duyma. Aramızda var olan hiçbir şey silinmeyecek. Senin mutluluğunu istiyorum, her şeyi senin için feda edebileceğimi söyle kendine. Kesinlikle çok karamsar bir biçimde yaşıyorum, ama aşkımız bana cesaret aşıyor hep. Cümle bu şekilde değiştirilince daha iyi oldu. Sana metni gönderiyorum². Nasıl olsa yakında döneceksin, tüm bunlardan o vakit yeniden söz ederiz, hava iyi burada ama param kalmadı. Bugünlük seni eğlendirsın diye birkaç şiir gönderiyorum, pek önemli şeyler değil, ama tonları aynı (siyah ve kırmızı, fosforlu)³.

Daha uzun şiirler de yazdım, sana göndereceğim ya da kendim getiririm.

Dalı'ye Breton'un ve benim sevgilerimizi ilet.

Sana gelince, her yerinden öpüyorum. S.k.s.

Paul

[Paris, 30 Ocak 1932]

Cumartesi

Küçük güzel Gala'm. Şu sıralar yorgunluğumdan ve bozulan sağlığımdan başka önemli bir şey yok. Yarın, geceyi Cécile'le Montlignon'da geçireceğim. Belki de anneme verdiği sözü yerine getirip yola çıkacağım. Buñuel, Tanguy, Max Ernst ve Giacometti, dün akşam I. Devrimci Sanatçılar toplantısında¹. 100 kişi vardı toplantıda. Epey ilgi gördüler. Ama Aragon'un başımıza açtığı işleri henüz tam olarak halledemedik². Pasaportum için yeniden başvuru yapmadım henüz³. Gelecek hafta halledeceğim.

Meteliğim kalmadı. Ama tek sıkıntım bu değil. Ne yazık!
Size Maurice Heine'nin⁴ çok ilginç bir yazısını yolluyorum.
Bana, acele etmeden, uzun ve anlaşılır mektuplar yaz.
Durmadan seni düşünüyorum.
Seni her yerinden korkunç öpüyorum.
S.k.s.

Paul

125

Zarf.

Mühür: Paris IX, 2 Şubat 1932.

Alıcı: Madam Grindel, Bay Salvador Dali'nin evi, Port Lligat, Cadaquès (Gerona)

Varış mührü: Cadaquès 3 Şubat 1932

Perşembe

Güzel vücutlum, adı güzel sevgilim, sonsuz aşkım, bu son 2 gündür biraz yorgundum, o yüzden dün yazamadım.

L'Humanité'de bize hakaret eden yazılar çıktı¹, bu akşam, nasıl karşılık vermemiz gerektiğini, özellikle de nasıl karşılık verebileceğimizi belirlemek için toplanacağız.

Annemle sık sık görüşüyoruz. Artık beni bir yerlere göndermek gibi bir derdi yok. O da parasız. Öte yandan, İspanya'ya giriş için pasaportumu bugünlerde tekrar isteyeceğim². İzni verirlerse bu iş daha kolay olacak.

Bana acele etmeden ve uzun uzun yaz. Dali'ye sevgiler.

Yarın, Aragon meselesiyle ilgili ayrıntılı yazacağım³.

Seni korkunç öpüyorum. İçine tekrar tekrar giriyor ve seni düşünerek kendimi tatmin ediyorum.

Paul

126

Perşembe akşamı

Küçük güzel kızım,

gidişinden bu yana tam bir düzensizlik içinde yaşıyorum. Sıkılıyorum, seni istiyorum. Cumartesi annemle görüşeceğim ve sanırım bir yerlere gitmeyi kabul edeceğim, bitkin ve bezginim çünkü. Aragon'la öteki üç kişi yarın için Partilerine çağrıldılar. Korkarım onlardan gerçeküstücülükten vazgeçmelerini isteyecekler!!!!¹ Buñuel Paris'te.

Gerçeküstücülük konusunda her şey kötüye gidiyor. Yarın durumu size bildireceğim. Aragon için 2000 kâğıt gönderdik. Şimdiye kadar² yalnızca 25 imza geldi². Uzun yazamadığım için şaşırmayın. Gerçekten artık gücüm giderek azalıyor. Aragon'un, bizi düşürdüğü bu sıkıntılı durumdan ne zaman kurtulacağız? Her şey kötüye giderse, kaç kişi kalacağız sonunda, ve ne yapabileceğiz o zaman?

Seni gerçekten seviyorum. Temiz havayı bol bol solu, güzel gözlerini kocaman aç.

[imzasız]

[Paris, 3 Şubat 1932]

Güzel küçük sevgili Gala'm,

benimle için üzülmekle hata ediyorsun. Seni, beni sevdiğin gibi sevdiğimi yazdığımda, "beni, seni sevdiğim gibi sevdiğini umarım" demek istediğimi anlamalısın. Ben umutsuzluğa kapılmayayım da kim kapılsın. Düşün bir kere. Yanına gelebilmek için maddi olanağım yok, dinlenebilmek için de, başka işlerle uğraşmaktansa bana daha uygun gelen iş üzerinde çalışmak için de.

Dün akşam sonuçsuz bir toplantı yaptık. Aragon ve öteki-lerin Parti'den atılmasını bekliyoruz. Artık kurtulma şansları kalmadı sanıyorum.

Bugüne kadar Aragon lehinde gelen imza sayısı 130'u buldu, ayrıca Vautel bir yazı gönderdi¹. Destek imzaları gelmeye devam ediyor, ama aralarında tanınmış adlar yok.

Renéville'in *N.R.F.*'te çıkan uzun bir yazısı var (size göndereceğim), yazıda Dali ve öteki konulardan söz ediliyor². Breton uzunca ve çok iyi bir cevap verdi bu yazıya. Bu cevabın *N.R.F.*'te yayımlanacağını umuyoruz³. Pek içimden gelmesede, önemsiz, ama yapılması zorunlu şeyler üzerinde çalışıyorum.

Échanges dergisinde *Capitale de la douleur* ve *L'amour la poésie*'ye ve gerçeküstücülüğe karşı çok ağır, uzun bir eleştiri çıktı. Bu eleştiriye vereceğim cevabın dergide yayımlanmasını isteyeceğim⁴.

Yorgunum, beni bir Sanatoryuma göndermek konusunda annem nihayet yelkenleri suya indirdi, ama önce para bulmak gerektiğini söyledi.

Bakalım!

Dali'ye çok çok sevgilerimi ilet.

Ve sen, kuşkucu kadın, yaşamının, sağlığının, mutluluğunun bana kalan tek yaşama nedeni olduğunu düşün.

Sen şu yeryüzünde olmazsan, bizi her zaman birleştiren şeyler olmazsa, hiçbir şey de var olmayacak.

Paul

Aragon'un kâğıtlarını aldınız mı?

128

[Paris, 6 Şubat 1932]

Pazartesi

Güzel küçük Gala'm,

Mektubuna ve kupürlere teşekkürler. Bugünden itibaren, sana her gün yazacağım, çünkü beni yaşama bağlayan her şey-sin sen, ama ne yazık ki çok çok uzaktan!

İşlerim yavaş yavaş azalıyor, bu arada param da. Eski borç-lar yeniden su üstüne çıktı ve yine meteleksizim. Öte yandan, annem yelkenleri suya indirdi, beni bir yerlere göndermek iste-diğini söylüyor, ama önce para bulması gerek vb.

Aragon'a destek imzalarında 150'yi bulduk. Tanınmış kişi-ler arasında Giraudoux, Reverdy, Paul Fort, Jules Romain, vb. var. Picasso, imza vermeden önce avukatına danışmak istiyor. Fransa'dan kovulmaktan korkuyor. Harika değil mi! Eğer im-zalamazsa, onu ihbar edeceğiz ve şiddetle kınayacağız¹.

Geçen cuma, Komünist partili 4 dostumuz çağrılmış, gerçe-küstücülüğü eleştirmek ve mahkûm etmek konusunda bir bel-ge imzalamalarını istemişler. Reddetmişler, bunun üzerine ken-dilerinin de, gerçeküstücülüğün de mahvedileceğini söylemiş-ler onlara. Bu durumda partiden atılacaklar ve yarın ya da en geç cuma günü, *Huma*'da bize karşı tumturaklı hücumlar oku-yacağız sanıyorum. Gerçeküstücülüğün, Yazarlar ve Sanatçılar Derneği'nin kurulmasını engellediğini ileri sürüyorlar. Bu da harika, değil mi?²

Dalı'nın *Sırp* dergisinde³ yayımlanmak üzere bana hemen fotoğraflar ve metinler göndermesi gerekiyor.

Char, şu sıralar Perpignan'da ve gelip sizi görmeyi umuyor. İşte adresi: Hôtél du Lion d'Or, Perpignan. Doğu Pireneler. Ona hemen yaz. Gerçekten çok nazik bir insan ve fedakârlığı da bize gösterdiği sevgiyle aynı düzeyde. Seni bu kadar sevdiği için çok seviyorum onu, benim güzel küçük mutsuz-mutlu kadını. Yalnızca seni seven insanlarla dostluğum var.

şimdi, senden bir isteğim var. Ayrılığımızın doğurduğu sıkıntılardan beni birazcık da olsa kurtarmak ve bana yardım etmek istiyorsan, bana acele etmeden, zamanını dilediğin gibi kullanarak, yaz -ara sıra- bugün benim yaptığım gibi örneğin, sıklıkla.

Bir filmde sana benzeyen çıplak bir Arap dansöz gördüm. Onu görünce seni ne kadar çok özlediğimi tahmin edemezsin. Gözlerini, ağzını, memelerini, bacaklarını, organını ve onların renklerini seviyorum, onlara tapıyorum.

Seni seviyorum, Gala'm.

S.k.s.

Paul.

129

[Paris, 10 şubat 1932]

Cumartesi

Tapılası küçük Gala'm,

Gönderdiğin güzel fotoğraflar gerçekten çok mutlu etti beni. Bu sabah aldığım mektuba koyduğun 200 franka da teşekkür ederim.

Breton, solculardan (*Huma*) Gide'e varıncaya kadar, Aragon konusunda korkak davrandığımızı söyleyenlere karşı tek başına bir manifesto yazıyor¹.

Bu yazı, durumu aydınlatacaktır sanıyorum.

Char'ın varlığı bana çok destek oluyor şu sıralar. Bir melek bu adam. Bir sirk palyaçosunun² *Ris donc Paillasse* üzerine yaz-

dığı bir yazıyı göndereceğim size. Gerçekten çok ses getirecek. Seni her zaman dikkatle, özenle seviyorum. Her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

O burada değil artık³.

Önlüklü kadın yağmuru kolluyor camlarda
Gösteride tüm bulutlar kurnazlık ediyor
Ağırlıktan öylesine yoksun küçük bir kız
Sırta kadem basmış
Oynuyor canı çıkmış bir kanape tepesinde
Pişmanlıkları var sessizliğin.

Çok uzun bir sokağın duvarlarını izledim
Taşlar kaldırımlar yeşillikler
Toprak kar kum
Gölgeler güneş su
Besbelli yaşam.

Orada olduğunu unutmadan onun
Büyük bir bahçede gezindiğini
Beyaz bir dutu kemirdiğini
Gülüşlerinin karı arındırırdı çamuru
El değmemiştii yürüyüşüne.

Paul Eluard

[Paris, Şubat sonu ya da Mart başı 1932]

Güzelim, biriciğim,

salı sabahı Nusch'la birlikte muhtemelen Grimaud'ya hareket edeceğim. Annem bizi arabayla götürecektir. Elbette maddi sorunları, ödenemeyen borçları ortadan kaldırmıyor bu. Bir şeyler satma konusunda sana güveniyorum.

Varır varmaz adresimi telgrafla bildiririm.

Breton'un küçük şiir kitabını gönderiyorum¹. Aragon'la bozuşmamız kaçınılmaz görünüyor². 15 gündür görmüyorum onu. Sadoul ile Buñuel onu destekliyorlar ve onları da kaybetmekten korkuyoruz. Unik ile Alexandre bizimle birlikteler³. Sonunda kaç kişi kalacağız? Daha dayanıklı ve sıradan bir kâğıda basılmış ciltli nüshalar satışa çıkacak.

Ama bu çok ince, çok hafif, arkayı göstermeyen, esnek kâğıdı çok güzel buluyorum⁴. Ondan 800 tane gönderiyoruz.

Adresimi alır almaz bu broşür hakkında ne düşündüğünü-zü söylersiniz.

Gitme zamanı geldi. Kötüyüm, ne kadar kötü olunabilirse, o kadar işte.

Durmadan seni düşünüyorum.

Seni seviyorum.

S.k.s.

Paul

[Paris, Şubat sonu-Mart başı 1932]

Pazartesi sabahı

Sana Orsay garından acele birkaç satır yazıyorum, Char'ı bekliyorum burada.

Cumartesi akşamı, Cécile'le 3 *Kuruşluk Opera*'nın Fransızca versiyonunu görmeye gittik, Cécile'in çok hoşuna gitti. Doğrusu, benim de.

Char'ın gelmesinden memnunum. Belki o bana biraz yardımcı edebilir.

İyi yazılmış uzun mektubunu dün sabah aldım, onu durmadan, açıp açıp okuyorum. Bana sıklıkla böyle yaz.

Locus Solus ve *Impressions d'Afrique*'ini¹ gönderiyorum, sizde yoktur herhalde. *Le Baladin du Monde occidental*'i² bulmak isterdim. Ciddi okumalar yapıyorsunuz sanırım. Aragon yavaş yavaş kendi sonunu hazırlıyor.

Partiden atılırsa, her şeyi bırakacağını –bizi de– söylüyor. Atılmasa da aynı şey olacak. Neyse, boşverin! Ne olacaksa olacak.

Tüm bunları benden duymamışsınız gibi davranın. Ama gerçeküstücülük olağan gelişimini sürdürecektir.

Dalı'ye sevgiler.

Sana tapıyorum. S.k.s.

Paul

Yeni şiir yok.

132

[Paris, Mart başı 1932]

Annem bizi yarın sabah götürüyor. Varır varmaz adresimi göndereceğim. Tek meteliğimin kalmadığı bu hareket öncesinde içim iyice karardı. Gidip bir reçete bile yazdıracak durumda değilim. 2 frangım var. Bu oldukça aptalca ve sinir bozucu. Yine de, bir on beş gün dinlenebileceğimi umuyorum. Breton da.

Ar[agon], Buñ[uel], Unik, Sadoul ve Alexandre ile kopuş gerçekleşti gibi¹. İçlerinde bir tek Sadoul, Breton'a ayrıldığını bildiren bir mektup gönderme cesaretini gösterdi².

Char da kapkara, berbat bir sefalet içinde. Otelde kalacak durumu olmadığı için ısrarım üzerine geçici olarak senin

dairende kalmayı kabul etti. Yoksa sokakta kalacaktı. Umarım, küçücüğüm buna kızmamışsındır. Sen burada olmadığın için bunun pek bir önemi olmasa gerek; ayrıca, ona evle ilgili sıkı sıkı tembihlerde de bulundum. Ne olur kırma beni, kızma, kabul et gitsin.

Üzgünüm, üzgünüm – çok mutsuzum. Seni korkunç, korkunç özlüyorum.

Nusch'a, o nazik insana haksızlık ediyorum. Giderek yalnızlığımıza gömülüyorum. Artık hiç sevişmiyorum da. Bir tek seninle sevişmek hoşuma gidiyor. Yine de cesaretim yok değil.

Birkaç gün sonra görüşmek üzere.

Organından uzun uzun öperim.

S.k.s.

[imzasız]

133

[Antetli kâğıt]: *Hôtel Beausoleil, Grimaud (Var).*

[15 Mart 1932]

Pazartesi

Güzel küçük Gala'm,

Buradaki sıcak hava, Cadaquès'te de havanın sıcak olduğunu umut ettiriyor bana. Annem bu sabah bizi bıraktı. Şimdiden epeyce dinlendim sayılır, öksürmüyorum da. Tartıldım (74 kg.), ya sen? İyice dinlenmem gerekiyor.

Aragon'un nasıl davrandığını size yazdılar sanırım. *L'Humanité*'de yayımlattığı bir notta tümüyle Breton'un broşürünü, bu vesileyle adı etrafında kopartılan gürültüyü yadsıdığını belirtiyor ve her komünistin bu broşürü devrim karşıtı kabul etmesi gerektiğini ekliyor¹. Rezil herif maskesini nihayet çıkarıyor işte. Sadoul da onu izliyor. Buñuel'in de onu izleyip izlemeyeceğini bilmiyorum, ama korkarım ki onun arkasından gide-

cek. Unik, *Misère de la poésie*'ye karşı olduğunu, ama onu reddetmediğini söyledi bize. Aragon'un tavrı uzlaşmaz bir tutum takınmamızı zorunlu kılıyor maalesef.

L'Humanité'yi yolculuk sırasında okudum. Hemen Crevel'e, Char'a ve Péret'ye birer telgraf çekip, Breton'la dayanışma içinde olduğumuzu ve Aragon'un utanmazlığını ortaya koyan bir manifesto kaleme almalarını istedim. Bu iş üzerinde çalışıyorlar². Bir zamanlar, yanımızda iki gözü iki çeşme ağlayıp duran, bizi kendini öldürmekle tehdit eden bu pislik, vb.. bu resmi giysili adam, "beyni sulanmış Moskova"³ nın adamı, bu kasketli devrim karşıtı merhamete değmez bile. Benim gibi, gerekli baskıyı yapması için Dali de Crevel'e bir telgraf çeksin. İşte o zaman gerçeküstücülük öncekinden daha güçlü olacaktır: Şimdilik grup içinde kalanlar; Breton, Dali, Ernst, Crevel, Char, Tanguy, Tzara, Thirion, Péret ve ben. Giacometti'nin durumu pek net değil⁴. Tüm bu olup bitenler içinde en çok yandığım, şiirlerini, dürüstlüğünü, heyecanını ve eleştirel düşüncesini çok sevdiğim Unik'in durumu oldu⁵. Onunla ilişki içindeyim. Dali, durumu ona anlatabilir (25, rue des Petits-Hôtels, Paris, 10). Dali'ye hayrandır o, bu tür bir girişimden etkilenebilir.

Breton cuma ya da cumartesi günü Paris'ten ayrılmak zorunda kaldı.

Dali ve sen Péret'ye belki bir kart gönderirsiniz (gerçekten de hayranlık uyandıran şiirler yazmayı sürdürüyor). İşte adresi: Benjamin Péret, Hôtel Livingstone, rue Livingstone, Paris 18.

Huzurdan sarhoş oldum. Ama bu güneş ve bu deniz ve seninle bundan tam bir yıl önce birlikte olduğum bu otel, Cadaquès'te olamadığım için bana çok acı veriyorlar. Orada uzun süre kalmayı düşünüyorsan, her şeyi ucuz pahalı demeden satın bir süre yanına geleceğim. Ya da sen Paris'e dönersin, bu daha iyi bir çözüm olur.

Ay sonunda ödemem gereken 2000 franklık bir borcum var. Bu parayı nasıl bulabileceğimi bilmiyorum. Sen önemli bir şeyler satabilir misin, örneğin Noailles'a⁶? Çünkü, daha sonra 13000 franklık kira borcum – ve daha bir sürü küçük borçlarım olacak. Buradaki masrafımı annem karşılıyor (40 frank, pek pahalı değil).

Neyse, bana uzunca yaz. Dali ne yapıyor? Çalışmaya başlıyorum yavaştan. Ama alışkanlığımı yitirmişim.

Seni seviyorum biliyorsun, her zaman ve hep daha fazla.

Paul

S. D.'ye 1.000.000 sevgi. Bana birkaç satır yazması yasak değil.

134

[Antetli kâğıt]: *Hôtel Beausoleil, Grimaud (Var)*

[Mart 1932]

Tapılası küçük Gala'm,

Sana aceleyle yazıyorum. İlişikte Breton için de birkaç satır var¹. Uzun mektubunu aldım. Char konusunda sabırlı ol. Ona ne yapması gerektiğini söyledim. O da bu konularda olunabileceği kadar dikkatli olma sözü verdi. Ayrıca biliyorsun, onu çok severim. O kadar iyi bir arkadaş ki. Yola çıkmamdan önce, cebindeki azıcık paranın yarısını çıkarıp bana verdi. Üstelik seni de çok sever. Sana duyduğu onca sevgi kadar seviyorum onu.

Yarın uzunca yazacağım. S.k.s.

Paul

135

[Grimaud, 20 Mart'a doğru 1932]

Sevgili küçük Gala'm,

Cadaquès'ten, havalara böylesine güzelken ve yaşam sizin için bu kadar kolayken ayrılmanıza kızdım doğrusu.

Mektupların, şu sıralar gerçekten de tam bir keyif kaynağı. Oradan bana söylediğin her şey, içimde yankısını buluyor.

163

Hava güzel.

Yola çıkmadan iki gün önce telgrafla durumu bildir ki, sana Paris'e uzunca yazabileyim.

Seni sonsuza kadar seveceğim, Paul.

Eğer annem evini satarsa, bizimkini 150.000'e almasını sağlayacağım¹. Buna güveniyorum. 1300 franklık ipotek faizini hangi tarihte ödemek zorundayız?

Yakında yazacağım bir mektupta, sana çok sevdiğim uzun bir gerçeküstücü metin göndereceğim.

Bir an için, senin gelmeni istemediğim duygusuna kapılabileceğini farkettim. *Hayır, tam tersine*. Yalnızca masraflardan ve dönüşünü Paris'te boş yere uzatabileceğinden korkmuştum. Ay sonuna kadar burada kalacağım, sanıyorum annem bu tarihe kadar masraflarımı karşılayacak. Nusch'a normal davrandı, ama "hanımefendi" diyerek mesafesini koyuyor.

Daha iyiyim. Yalnızca astım ve kalp sorunlarım vardı. Philippon bunun tehlikeli olmadığını ve yeniden tüberküloz olmamı önleyeceğini söylüyor. Bu da beni şişmanlattı galiba, 74 kiloyum. GALA'M - ÇIPLAK - GÜZEL.

Dali'ye yazmak istiyordum. Yakın bir zamanda yazacağımı söyle ona. Bu önsözü yazmayı istiyordum, ama yapabileceğimden emin değilim. Yapamazsam, belki onun hakkında uzun bir şiir yazmayı başarabilirim². Yazmam giderek zorlaşıyor. Grimaud'da yazdığım 2 şiiri gönderiyorum sana³. Sizi bir an için de olsa oyalayacağını umarım.

Aragon'a karşı sert bir tavır alınması konusunda Dali'nin Crevel'e zamanında yazdığını umarım. Bu konuda çok etkili önlemler alınamamış olmasından korkuyorum⁴.

Senin çocuğun.

Paul

[Dali'ye]: *Hôtel Beausoleil, Grimaud (Var)*

Salı

Çok sevgili dostum Dali,

Size çok sıklıkla yazmıyorsam, bu size söyleyecek her şeyi Gala'ya yazmış olmamdandır. Umarım sizi ilgilendirebilecek her şeyi gösteriyordur size.

Aragon'la ilişkileri konusunda kendisine çektiğim ultimatoma (umarım işe yarar) karşılık olarak, Unik¹, Aragon'u tümüyle kınadığını belirterek şöyle diyor bana: "Peki ya sen, senin Dali'yle ilişkilerin ne olacak...", ve ardından sizin Buñuel'e yazdığınız ve onayladığım o mektuptan birkaç bölüm alınıyor. Ona kesin bir dille uzun bir mektup yazarak, eğer Buñuel, bugün *Altın Çağ*'ı² yadıyorsam, *Lion Cheval dormeuse*'ü³ vb. bana tam anlamıyla yok ettirenin de o olduğunu düşüneceğimi söyledim. Sizin tavrınızdan (!!) çok "etkilendiği" anlaşılan Buñuel'e mektubumu göstermesini rica ettim ondan. Devrimci Yazarlar Derneği hakkında bildiğim tek şey⁴, bu derneğin yakında komik bir biçimde sonunun geleceği. Bizim bildirimiz yayımlanmalı. Oldukça sert olacağını umuyorum⁵. Sizin serginiz için bir önsöz yazmakta ne kadar zorlandığımı Gala'ya söyledim⁶. Yine de denemek için bana bir 15 gün verin.

Havaların düzelmeye başlayacağı bir dönemde Cadaqués'ten ayrılmanıza üzüldüm. Ayrıca, Paris de çok pahalı.

Valentine⁷ ile Breton'a güveniyorum bugün.

Ses getirecek bir 5. sayı hazırlamak gerekecek⁸. Küçük bir gerçeküstücü metin yazdım: *Beaux Arts*, hoşunuza gidecektir umarım, ve mozaik üstüne kısa bir metin⁹.

Cadaqués'ten ayrılmadığınızı umarım.

Tüm kalbimle sizinim.

Paul

Bir şiir antolojisi hazırlıyorum. Çok kısa bir ya da iki şiiriniz var mıydı?

Her yazar için 80 ya da en fazla 100 dizeden daha fazlasını kullanamayacağım¹⁰.

137

[Grimaud, 23 Mart'a doğru, 1932]

Pazartesi

Dorogaia Gala'm

Bu iki gündür çok çalıştım. Aragon'a karşı *Certificat* başlığı altında benim imzama taşıyan bir manifesto yazdım. Yarın akşam Saint-Tropez'li küçük bir matbaacı tarafından basılacak¹. Umarım memnun kalırsınız. Zaten içinde söz konusu olan da Dali². *Paillasse* adıyla yayımladığımız manifesto beni pek tatmin etmiyordu. İçinde bir sürü hata vardı ve fazla sert de değildi³. Benimki biraz daha düzeyli, sertliği de ölçülü, ayrıca Aragon'u ele veren açık bir şey yok. Yazı biraz duygusal oldu, siyaseti tartışmıyor, ama Aragon denen adamın döneçliğini ve aşâğılığını da çok iyi ortaya koyuyor sanıyorum. Lautréamont'un bir sözüyle de bitiyor: "Denizin tüm suları bir damla aydın kanını yıkamaya yetmez" Breton gibi ben de, arzu üzerine yapılan soruşturmayı cevapladım⁴. Soruları Char, Ernst ve Tzara da cevaplasın diye Crevel'e gönderdik. Breton'un cevabı muhteşem. Dali'ninkini de çok beğendiğimizi sana söylemiş miydim? Benim cevaplarım her ikisiden de farklı, ama hoşuna gidecektir sanırım. Zaten yakında bir mektupla göndereceğim⁵. Bütün umudum annemin evini satıp bizimkini alması⁶. Faizlerin ödeme tarihini öğrenmek için Delamour'a⁷ yazacağım. Annem evimizi satın alırsa eğer, bize her ay belli bir miktar ödeme yapması daha uygun olacak, örneğin ayda 3000 frank, böylelikle elimizdekini çok çabuk harcamamış oluruz. Buradan gelecek 1500 frank ile Dali'nin aldığı para sayesinde, en azından belli bir süre rahatlayabileceğinden emin olabilirsiniz. Kuşkusuz ben de.

Maddi konularda umutsuzluğa kapılmana gerek yok bence. Bunun bizim için her zaman çözülebilir bir sorun olduğunu düşünüyorum. Fakir yaşamak pek önemli değil, yeter ki şöyle istediğin gibi, genç, güzel, sağlıklı yaşayabilesin.

Seni sevdiğimden kuşkun yok. İçinde tümüyle benim Gala'm, her zamanki küçük kızım olan taptığım mektuplar yazıyorsun bana.

Seni her yerinden korkunç öpüyorum. Seni sonsuza kadar seveceğim.

S.k.s.

Paul

Cevaplar⁸

1.2.3.4.5. Yaşadığım toplumda insanların temel arzusu sahip olmak. Fakirliği benimseyenlerin edilgen tepkisini bir yana bırakırsak, bireysel mülkiyeti yıkmaya çalışan toplumsal sınıfla birlikteyim ve yalnızca bu sınıfın, sonuçta benim de paylaştığım bu arzulara gerçek değerini verebileceğini düşünüyorum.

Arzuların en soylusu, insanın bedensel olduğu kadar düşsel arzularının da gerçekleşmesini engelleyen burjuva toplumun ortaya koyduğu engellerle savaşımdır, bu iki kategori zaten birbirinden ayrılmaz ve birbirini belirleyen iki özelliştir.

6. Tutku benim için gerçekte, nitelik açısından olduğu kadar nicelik açısından da bir arzular bütünüdür ve onu basit arzu kavramıyla özdeşleştirmekte zorlanıyorum. Mutlu olma, mutsuz olma, bir başkasını kendisiyle özdeşleştirme, kişiliğini yitirme, hâlâ yaşamaya devam etme, ölme arzusu, vb.. Tutkuyu oluşturan ne varsa, bu konuda açık bir fikir edinebilmem için, ona ister istemez gereğinden fazla değer vermeme neden oluyor.

7. İnsan, çocukluk döneminde önüne dikilen duvarları *hiçbir zaman* tümüyle yıkamaz. Çocuğun özgürce gelişebilmesi için çocuklar tarafından yetiştirilmesi gerekir.

Paul

İşte, sizi eğlendirmek için Ristitch'in soruşturmasına verdiğim cevaplar. Certificat'nın bu akşama hazır olacağını sanıyorum. Onu hemen yollayacağım size.

Serginizin önsözü üzerinde çalışıyorum. Bu gerçekten bir şiir, bir şiir-önsöz olacak⁹

İkinizim, bildiğiniz gibi.

Paul

138

Kartpostal: Grimaud, Parc de l'Hôtel Beausoleil: "Meksika Mumları"

[Grimaud, Mart 1932]

Sevgili güzel Gala'm, güzel ve sevimli mektupların için sana ne kadar müteşekkirim bilemezsin. Maddi ihtiyaçlar konusunda kendini yıpratma, trajik bir durum yok ortada, hiçbir zaman da trajik bir şey olmayacak. Tüm bu sıkıntıların zamanla aşılacağına inanıyorum. Breton ve Valentine'le¹ birlikte gelip gelmeyeceğini bilmiyorum. Burada havalar Cadaquès'teki kadar kötü şimdi. Grimaud'nun alt kısmındaki ovalar sular altında. Yol sulardan gözükmüyor. Yağmur devam ederse arabaların buralardan geçmesi olası değil. Buraya gelersen, hemencecik Paris'e döneriz. Benim tercihim, hemen dönmemen, bir süre sonra muhtemelen düzelecek havalardan yararlanman ve özellikle de çok iyi dinlenmen. Ama bir yokluğun ardından seni görmek isteğinin bende ne kadar büyük olduğunu iyi bilirsin. Burada, yanımda "İki Clavadel Soyтарыsı" resmimiz var yalnızca². Resme her bakışında, derin bir karmaşaya, birlikte geçirdiğimiz günler konusunda büyük bir tutku dalgasına kapılmadan edemiyorum. Senin mutlu olmanı istiyorum ve sen öylesin ve öyle kalacaksın.

Seni sonsuza kadar seviyorum.

[imzasız]

Kartpostal: Grimaud, rue des Juifs-les-Arcades

[Grimaud, Mart sonu 1932]

Perşembe

Valentine¹ ile Breton beni rahatlatıldılar. Mektubunda ayın 20'sinde yola çıkıyoruz demiştin, ama hangi ay olduğunu belirtmemiştin. Anladığım kadarıyla gelecek ayın 20'si, Paris'e ne zaman döneceğimi bilmiyorum. Burada daha 5 gün kalabilecek kadar param var, ancak dönüş param yok. Yine de annem burada biraz daha kalmamı isteyecek ve para gönderecektir sanıyorum. Öyle de olsa, 8-10 günden fazla kalmayacağım. Döner dönmez, para konusunda girişimlerde bulunacağım. Bize epeyce para gerekecek şu sıralar. Bir de rue Becquerel'deki evin 15 Nisan'daki kira taksidini ödemek zorundayız sanırım.

Hep aynı şeylerden söz ettiğim için beni bağışla. Ama güven bana. Seni sevdiğime, hem de çılgınca, korkunç sevdiğime, kaygılar içinde yaşamamı istemediğime inan – Seni her şekilde seviyorum. Bundan hiç kuşkuya düşme.

S.k.s.

Paul

Noailles'larda² öğle yemeği yiyeceğiz.

140

[Grimaud, Mart sonu 1932]

Perşembe

Tapılası küçük kızım,
işte sana Dali'n için şiir-önsöz¹ ve Aragon'la ilgili yazım².
Eğer şiir Dali'nin hoşuna gitmezse, bunu bana söylemekten çekinmesin.

Her durumda, bu 2 şey hakkında sizin görüşlerinizi çabu-

cak almayı istediğimden bana vakit geçirmeden yazın. Çünkü muhtemelen salıya kadar buradan ayrılmış olacağım. Eğer cumartesi günü yazarsanız, mektup elime geçer. Yoksa buraya telgraf çekin ve mektup çarşamba ya da perşembe günü elime geçsin diye de Paris'e yazın. Aceleyle yazıyorum. Gönderileri hazırlıyorum bir yandan. Göndereceğiniz ilanlar olacaktı.

Seni her yerinden korkunç öpüyorum.

S.k.s.

Paul

141

[Grimaud, Mart sonu 1932]

Çarşamba

Tapılası Gala'm, yarın sabah yola çıkıyoruz. Yarın akşam Paris'te olacağımızı umarım. Paris'e gelirken 300 frangımız kal-sın diye 3. mevkide yolculuk edeceğiz. Kartlar için sözü verilmiş paraları almaya çalışacağım. Özellikle senin için kaygılıyım.

Paris'ten sana Tanguy için yazdığım bir şiirle¹ senin için yazdığım 3 şiiri göndereceğim.

İlişikte, İspanya'ya göndermeniz umuduyla birkaç sertifi-ka² gönderiyorum.

Dali, Buñuel, Unik,³ Alexandre, Sadoul ve Giacometti ko-nusunda rahat olsun. İçimizden hiç kimsenin onlarla ilişki içine girmesi söz konusu değil. Bunu hazmedemeyiz. Çok güzel bir 5. sayı hazırlayacağız. Mirö'nün mektubu hoş değil. Onun Rus "bale"sini⁴ dile dolayacağımızdan korkuyor.

Birbirimizi yeniden görmenin bizi çok memnun edeceğini sanıyorum, küçük sevgilim; seni uzun uzun çıplak görmeyi düşünüyorum ve o zaman gözlerin de çıplak olacak ve oran, önümde açık duracak.

Gerçekten birbirimizi hiçbir zaman terketmeyeceğiz.

Sana sonsuz derecede, sonsuza kadar tapıyorum.

Paul

Telgraf.

Mühür: Silinmiş [1932, Mart sonu]

Grimaud'dan

Cadaquès'e.

Paris'e dönüyoruz. Rue Fontaine¹ adresine yazın.
Sevgiler.

Paul

[Paris, Nisan başı 1932]

Küçük yalnız kadını, Paris'e döndüğümünden beri, yapacak çok işim çıktı. Ayrıca beş parasız döndüm, para arıyorum şimdi; her gün, sabahtan akşama kadar başımda bir ağrı; korkunç bir kar soğuğu var burada. Bu arada, bugünlerde bir yayıncıya verebilmek için kitabımı bitirmek zorunda kaldım; bizden, Tzara, Breton ve benden kısa bir şiir kitabı istiyor¹. Bir de nezleyle yakalandım.

İşte tüm bu nedenlerden ötürü sana yazamadım. Bu rahatsızlıklar, sıkıntılar, kaygılar, aşağı yukarı her gün sana yazarak edindiğim güzel alışkanlığımı bozdu. Ama yine de için rahat olsun, çünkü ben değişmedim.

Dün, Char ile rue Becquerel'deki evde çalıştım (ev hiç kirli değildi. Char her gün elektrik süpürgesiyle temizliyor, toz alıyor!) Becquerel'i çok seviyorum. Orada senin varlığını hissediyorum. Üstelik güzel bir yer. Orada çok rahat ediyoruz – sakın, temiz, kafamız rahat.

Dali'nin şiirini aldım ve kendisine bir mektup yazdım. Çok güzel, ama antolojim için *Grand masturbateur*'den parçalar alacağım sanıyorum². Şiirden parçalar alınıp alınmayacağını görüşmek için Dali'yi bekliyorum.

Kira ödemesiyle ilgili bir çıkış yolu bulmayı deneyeceğim. Ama çok karışık bir iş.

Nihayet, sevgili bayan, sizi rue Becquerel'deki evde ziyaret etmeye geleceğim gün yaklaşıyor. Utangaç, bakışlarınız yerde ve bacaklarınız iyice açılmış halde, gelip ata biner gibi üstüme oturacaksınız, bir sandalyede sakın sakın oturuyor olacağım ve sizin için hazırlanmış on beş santimlik, kartal gagası sertliğindeki kuyruğu usulca içinize sokacaksınız. O esmer bedenine en küçük kı-sımlarına kadar tapıyorum. Sende her şey cazibe ve taşkınlık.

Paul

144

[Paris, 15 Nisan 1932'ye doğru]

Bu mektup Cadaquès'e ulaştığında, belki sen de yola çıkmış olacaksın. Olsun. Çünkü, seni her zamankinden daha sabırsızca bekliyorum seni.

Kirayı ödemek için akla kararı seçtim. Umarım seninkini de ödemeyi başarırız. Bundan sonra her şey yoluna girecek, hep olduğu gibi.

Şu aralar, Haziran ayında *Cahiers libres* yayınevinden çıkması gereken kitabımı bitirmek için çok çalıştım, kitap Breton'un oylumlu bir şiir kitabı ve Tzara'nın bir şiir kitabıyla birlikte çıkacak¹. Yayınevi fiyatı 12 frank.

Yakında sana okuyabileceğim 2 yeni şiir yazdım.

Bu kitap seninle dopdolu olacak. Onu öteki kitaplarıma yeğliyorum.

Yakında birlikte olacağız ve birbirimize olan düşkünlüğümüzü yitirmedüğümüz için, birbirimizden zevk almayı sürdüreceğiz.

Memelerini, gözlerini, muhteşem organını düşünüyorum.

S.k.s.

Paul

[Paris, 10 Temmuz'a doğru, 1932]

Pazartesi

Güzel küçük Gala'm,

Dört gün önce döndüm ve Laporte¹, yaralandığını bildirdiğin iki kartı ancak bugün getirebildi. Zavallı küçük kız. Kendini böyle incitmiş olman çok üzücü. Cadaquès'teki düşüşün ardından, birazcık incinmiş olmandan çok korktum doğrusu. Zavallı küçük kız. Ne zaman dönüyorsunuz? Büyük şiirimi bitirdim ve 50 nüshayı Japon kâğıdına bastırtacağım. Corti onları satın alacak². Ama Dali'nin benim için klişesi alınabilecek bir desen yapmayı kabul etmesi gerekiyor, ederse özellikle de çizgilerin küçültülebilmesi, yani *çizgilerin çok ince olmaması gerekir*³. Şiirin sonunda kadınlardan çok söz edildiği için (bunu göndereceğim sana)⁴, desende özellikle çıplak kadınların bulunmasını istiyorum.

Laporte'la görüştüm, *Babaouo'*yu yakın zamanda çıkarmak istiyor⁵. Vitrinlere konacak fotoğrafların olabildiğince hızlı bir biçimde ona ulaşması gerekiyor. Sinemayla ilgili telefon rehberini unuttum. Neyse, yine de siz geldiğinizde bunun için geç olmayacak. Üzerinde, "Paris'te olmayan Salvador Dali tarafından" sözleri yazılı kartlar yaptırtacağım. Kartları gönderme işini üstleneceğim.

Deseni, Grindel 42, rue Fontaine, Paris adresine kalın bir karton içinde taahhütlü olarak gönder.

Çok büyük olmasın.

İngiliz dergisini aldınız mı? Bundan Fransızca bir kitap hazırlayacağız⁶. Daha sonra kitabı Katalonya ve Almanya'da yayınlatacağız. Breton, Valentine'le *kesin olarak* bozuştı⁷. Valentine ise, bir gün onunla yalnızca dostça görüşebilme umuduyla sabırlı olmayı deniyor. Breton'un pek uzun ömürlü olmayan yeni bir aşkı yüzünden oldu bunlar. Hepsi aramızda, kesinlikle. *Gizli!*

Cécile yakında dönecek sanırım. Corti yayını işini almak istiyor!!! Laporte'u kıskanıyor⁸!!! Breton olabildiğince çok insanla

görüşmek istiyor. Ama yine de kötü, çok kötü durumda. Ona kart gönderin, ama Valentine işini ve tüm bu öyküyü bilmiyormuş gibi yapın.

Ne düzensiz bir mektup oldu bu. Biraz daha iyiyim, yalnız böbreklerimde ağrı var. Çabuk gelin. Dali'den desenini iste (çizgiler iri, aralarında Gradiva'nın da olduğu çok sayıda kadın, ötekiler de çıplak olsun, fena olmaz).

O güzelim, yine de capcanlı küçük kafacığını okşarım.
Bana yaz. S.k.s.

Paul

146

[Paris, Temmuz 1932]

Zavallı küçük Galotchka'm, tüm bu yaralanma ve serum öyküsüne çok üzüldüm. Enjeksiyonlar yapılırken neden uyuşturulmayı istemedin. Ama tek etkili ilaç potasyum iyodür ya da sodyum iyodür, yine de emin değilim, sorup öğreneceğim, sana telgrafla bildiririm. Luchon'dan Montlignon'a geldiğimde bana verdikleri ve iyileşmemi sağlayan ilaç buydu. Yalnızca kan temizleyici ilaçlar seni iyileştirebilir. Valentine¹ konusunda dergi için söylediğin şeyleri anlamadım. Breton'la ilişkileri ani ve kesin bir biçimde sona erdi. Ama bu yeni durum benim açımdan rahatsızlık verici. Evden ayrılmasını isteyeceğim. Bu tek odayla olmuyor². Breton, her açıdan çok kötü durumda, özellikle de duygusal ve maddi açılardan. Nusch iş arıyor. Belki bir mankenlik işine girecek. İyi ücret verdikleri için, bu durum hem onun, hem de benim açımdan bu dayanılmaz maddi bağımlılık duygusunu ortadan kaldıracılabilecek gibi.

Dali'ye deseni için teşekkür et, sabırsızlıkla bekliyorum³. Ve ona, onu gerçekten –ve çok– sevdiğimi söyle.

[imzasız]

[Paris, Temmuz sonu, 1932]

Sevgili Gala'm,

sana daha çabuk yazabilirdim, ama Dali'nin şiirim için gönderdiği desene hem çok şaşırdım, hem de moralim bozuldu doğrusu¹. Bu işten fazla bir şey anlamadığını sıklıkla düşünmüşümdür, ama bu düzeyi beklemiyordum! Kendilerine şiiri okuyup deseni gösterdiğim gerçeküstücüler ya katıla katıla güldüler ya da karşı çıktılar buna. Eğer Dali kendi şiirleri için böyle mizahi kuyruklu şeyler yapmış olsaydı, tamam, bir diyeceğim yoktu. Ama durum böyle değil (örneğin *L'Amour et la Mémoire*²) Benim şiirimin bu karikatürle uzaktan yakından ilgisi yok: hasır şapkalı portmanto-fallus-balıkçıl. Doğrusu, harcanmış olan Aslan-At-Uyuyan Kadın'ı³ yeğlerdim.

Dali için bir şiir yazdığımda onun tablolarını göz önünde tutuyorum. Seninki dışındaki kadın adlarının tümüyle değiştirilmesi gerek. Matilde, Ellena, Dullita umurumda değil⁴.

Dalı'ye kızgın değil, üzgün olduğumu söyle. Kendi ilkele-riyle uyumlu olarak bundan belirli bir doyum alacağını ya da almaya çalışacağını biliyorum. Ben Dalı'yi olduğu gibi kabul ediyorum. Çok hafif bir değişiklik de olsa, başka biri olmasını istemem. Bana daha önce vermiş olduğu, tamamlanmamış ve çok sevdiğim bir deseni kullanmaya hakkım olduğunu düşünüyorum, söyle ona.

Umarım şimdi tümüyle iyisindir. Son mektubundan çok, çok etkilendim. Burada hiçbir şey yolunda değil, ne sağlık, ne para — ne de moral.

Daha fazla devam edemeyeceğim inancı giderek yerleşiyor içime.

Her durumda, benim için çok değerli olduğundan emin ol.
S.k.s.

Paul

Kartpostal: La Joconde nazarlık (kolaj)

[Paris, Temmuz sonu, 1932]

Değerli küçük Gala'm,

Rue Gauguet'deki eve bıraktığım kartpostal albümlerimden 3'ünü sana veriyorum¹. Crevel, hoşça vakit geçiresin diye sana küçük bir kutu kartpostal getirecek.

Perşembe günü Castellane'a hareket ediyorum, adresimi cumartesi günü oradan telgrafla bildireceğim.

Babaouo'nun² lüks baskılarını göndereceğim sana. İspanya'ya gidebilmek için yeniden pasaporta başvurdum.

Eylül'de oraya gidip gidemeyeceğimi salı günü öğreneceğim.

İngilizce basılacak sayı 17 Ağustos'a doğru çıkıyor³.

Seni her zamankinden daha çok düşünüyorum. Tüm yaşamımın tek sığınağısın.

Her yerinden öpüyorum.

Paul

[Paris, Ağustos'un ilk günleri, 1932]

Pazartesi

Tapılası küçük Gala'm,

Mektubunu almış olmaktan dolayı mutluyum. Bugün, dönüşünde bulasın diye kartpostalları evine götüreceğim.

Dali, *Babaouo*'yu Laporte'a göndermemekle çok büyük hata yaptı¹.

Bu işi ben üstleneceğim.

Buradan ayrılmak üzere olan Savinio'ya² bir tane verdim. Onun Dali'ye olan sonsuz hayranlığı sürüyor. Dali hakkında

yazılar yazacak. Bunun dışında, Eylül sonundan önce, hiç kimseye vermemek gerekiyor.

Burada yeni bir şey yok. Her gece seni görüyorum düşümdede. Yaşamımız sürüyor.

Seni seviyorum.

Paul

İşte Cécile Grindel'in adresi: The Orchard, Tring Avenue, Ealing Common, London W.5, Angleterre.

150

Kartpostal: 1900

[Paris, Ağustos'un ilk günleri, 1932]

Küçük güzel kızım,

Her şeyin yolunda olduğunu ve çok sıkılmadığını umarım. Bu kartı alır almaz bana bir iki satır yazarsan, hareket edeceğim gün, yani perşembe elimde olur¹.

Gittiğim yere varır varmaz, adresimi bildireceğim.

Seni düşünen beni düşün.

Paul

151

Kartpostal: 1900, R. Kirchner tarafından resimlenmiş

[Paris, 4 Ağustos 1932]

Çarşamba

Tapılası Gala'm,

Yarın sabah hareket ediyorum, Eylül'de seni görmeye geleceğim.

177

İşte adresim: Paul Eluard-Grindel
Hôtel du Levant
Castellane
Aşağı Alpler.

Seni seviyorum, her yerinden öpüyorum.
Sana uzun uzun yazacağım oradan.

[imzasız]

152

[Castellane, Ağustos başı, 1932]

Salı

Sevgili güzel küçük kızım,

Sana, hareketimden bir gün önce, rue Gauguier'deki eve gittiğimi söylemeyi unuttum¹. Eski evinin girişindeki tüm eşyalar taşınmıştı ve iki işçi tavanı onarıyordu. Umarım seni bu işlerden haberdar etmişlerdir. Taşınan her şeye çok büyük özen gösterilmiş gibi geldi bana.

Seninde orada olacağını umduğum Eylül ayında Cadaquès'e gelirim, yalnız geleceğim. Sizinle birlikteyken, başka bir yerde olduğundan daha iyi çalışabilecekmişim gibi geliyor. Ve sonra, sana –her yerine– sahip olacağım.

Sana tapıyorum, Gala'm, seni çıplak düşünerek ya da seninle seviştiğimi düşleyerek mastürbasyon yapıyorum.

Güzel ol, sakın ol, seni eskisi gibi seviyorum. Sen benim tek yaşamımsın. Seni seviyorum. Bana sık sık yaz, kısa da olsa, ama sık sık. Her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

[Castellane, Ağustos 1932]

Karım, güzeller güzeli kadını,

İnsanları değerlendirmeye yeteneğimi konusundaki iltifatlarını anlayamadım. Üzüldüm! Her neyse, burada da başka yerlerde olduğu gibi sıkılıyorum. Akşamları uyuyabilmem için elime bir kitap almam bile olanaksız. Hiçbir şeyden pişmanlık duymamak gerekir. Bu hüznü hal doğumuma kadar uzanıyor. Sana duyduğum aşk, biliyorum, kurtuluş değil benim için, çünkü kurtarılacak bir şey yok gerçekte, yine de benim için huzurlu, güvenli ve sonsuz olan tek şey. İlk ve son düşüncem sensin. Bunun yanında her şey öyle garip, öyle boş ki. Gerisi yalan, yalan da biraz zorunlu galiba. Senin varlığın söz konusu olunca, bunu diyalektik bağlamda düşünüyorum (hi hi hi!!!). Sen olmadan, inanacağım tek gerçek ölüm.

Sonunda pasaportumu aldığımı varsayarak¹, seni Eylül ayında görmeye geleceğimi umut etmeye inatla devam ediyorum.

Ya para? Burada kaldığım yere para vermemiş olsam da, yol hazırlıkları ve yolculuk pahalıya patladı.

Neyse, yine de beni konuk edeceksinizdir.

Castellane sıcak bir yer ve bronzlaşıyorum.

Güneşte kalmaktan kaygılanıyorum.

Bana sık sık yaz. İki melek insana, Dali ve Crecre'ye² dostluklarımı ilet.

S.k.s.

Paul

Nusch, Valentine³ ve André sizleri kucaklıyorlar.

Zarf: Grand Hôtel du Levant, Castellane (B.-A.).

Mühür: Castellano, Aşağı Alpler, 18 Ağustos 1932.

Alıcı: Madam Grindel, Port Lligat, Cadaquès, İspanya (Gerona).

Bu gece düşümde hep seni gördüm. Birden, yıllık 200 franka bir daire kiraladığımı anımsıyordum. Geçimimi sağlayacak hiçbir olanağım yoktu. Gonon'un¹, Rue Lions'daki eski eviydi burası. Gonon'un bu daireden çıkabileceğini düşünüyordum. Daireyi hiçbir vaatte bulunmadan geçici bir süre için vermiştim ona. Ve biz de oradaydık. Gösterişsiz, alçak tavanlı, ancak son derece temiz ve hoş bir yerdi. Sen, şöminenin yanında büyük bir koltukta oturuyordun. Senin hemen yanı başında ben, hıçkırarak ağlıyordum. Sen geri dönmüştün, her zaman birlikte yaşayacaktık. Gençliğimizin düşleri yinelenenecekti. Çok sayıda kitabımız, tablolarımız ve özellikle gravürlerimiz vardı. Yiyip içecek bir şeyler almaya gidiyordum ben. Büyük mağazalarda sevdiğin şeyleri arıyordum: küçük balıklar, meyveler.

Sonra Nusch'a yazıyordum. O burada, yanımdaydı. Kime yazdığımı soruyordu. Ben de ona, "küçük Gala'ya" diye cevap veriyordum. Bu sabah, BİZİM yaşamımıza gömüldüm, hem de çok ve sonra yanlış davrandığımı, seni kaybetmemek konusunda gerekli özeni göstermediğimi düşündüm. Bizi birbirimizle birleştirecek mucizeyi beklemekle meşgulüm burada, çünkü biz birbirimize aittik, çünkü biz birbirimize aitiz, çünkü hep öyle olacağız.

Küçük Gala'm, öyle ya da böyle yaşamdan umudunu kesme, senin mutlu olman için her şeyi yapacağım, çünkü sana olan aşkımda değişen hiçbir şey olmadı. Yaşayacağım mutluluk veren her şeyi seninle paylaşacağım. Her durumda, şundan emin ol ki, bir saniye bile ayrı olabileceğimizi düşünmedim.

Sen hep benim karımsın, sonsuza kadar.

Biraz da eğlencelik: Gringoire'da, Marcel Prévost'nun büyük oranda beni konu alan bir yazısı var; Nuits partagées'den söz ederek, şiirde, anladığı kadarıyla, birbirini hep seven ve ayrıldıktan sonra da görüşen bir erkek ve bir kadının söz konusu olduğunu söylüyor vb².

[imzasız]

[Castellane, Ağustos sonu-Eylül başı, 1932]

Galla köyünde, şenlikler ender değil¹

İki üç gün [içinde?] yola çıkıyorum, çıkacağız. Dolayısıyla buraya yazma artık. 4 ya da 5 gün Avignon yakınlarında bir yerde kalacağız. Daha sonra, birkaç günlüğüne Laporte'a² gideceğim (Toulouse yakınlarında). Ardından, Cadaquès'e!!! Ayın 8'i ile 13'ü arasında orada olacağım.

Gala'm! Sana düzenli olarak yazacağım.

S.k.s.

Paul

156

Eluard Grindel, M. Laporte'un evi

Antetli kâğıt: Château de la Chapelle - Lauzières, Saint-Paul-d'Espis.

[Eylül 1932]

Salı

Güzel Gala'm,

Buraya geldiğimden beri başım çok ağrıyor (günde 4 aspirin alıyorum, yine de geçmiyor).

Barselona'ya hareket etmeden önce haberlerimi alman için sana iki gün öncesinden yazmalıydım.

Burada hava değişken, yağmur, güneş, bu da beni yeterince rahatsız edici.

Neyse, işler pek yolunda değil. Önemli olmasa da, yine de sıkıntı verici.

Laporte'lar¹ çok nazikler. Burada ne kadar kalacağımı bilmiyorum.

Sana yarın ya da öbür gün daha uzun yazarım.

S.k.s.

Paul

[Passy* 23 Ocak 1933]

Pazartesi

Sevgili güzel küçük Gala'm,
işte sonunda kara ve güneşe kavuştum yine – ve yine bir sanatoryumdayım.

Beni 15 gün boyunca odada tutmak istiyorlar. Hep böyle başlıyorlar tedaviye. Bilmem Crevel bu işe çok memnun olacak mı¹. Neyse. Anneme maruz kalıyorum biraz, ama yine de dinleniyorum. Burada yemekler çok iyi, Nusch'la ikimiz için yalnızca 100 frank.

Karlı havada buraya gelmek bana Arosa'yı anımsattı, bu da koca bir gün boyu son derece gergin hissetmeme yol açtı.

Biraz rahatlayınca –iki hafta içinde– *Comme 2 gouttes d'eau*² ile ilgili uzun bir yorum yapacağım. Nasıl buldun?

Dali'ye benim güzel boş çerçevemi unutmamasını söyle. Bu sanatoryumun neredeyse tamamı Fransız nüfusu berbat. Papaz okulu öğrencisi kılıklı genç adamlar, 2 rahip, ekşi suratlı birkaç genç kız ve konuşmalar –onları iştiriyorum– onları anlıyorum.

Muhteşem kadın hastalarıyla Arosa şeker gibiymiş. Sen yani!!

Hâlâ çok halsizim ama öksürüğüm yok, dolayısıyla çabuk toparlanabileceğim. Şiirin değerini düşürmeyecek şeyler üstüne çok yeni bir şiir taslağı var kafamda³.

Bana uslu uslu yaz. Dali boş zamanlarında, bana küçük ve çok açık saçık krokiler yapıp göndersin, hiç olmazsa bir anlık da olsa, –Passy'de– evrensel bokun mavi göğünde bıkmadan uçup duran hastabakıcı kadınla iki üç hastadan temizlemiş olurum içimi, bir müşhil almış gibi. Seni seviyorum, beni, bizi düşün.

* (Passy): Kızına yazdığı 20 Ocak 1933 tarihli bir mektubun da gösterdiği gibi, hastalanan Eluard 20 Ocak 1933 Cuma günü Nusch ve annesiyle birlikte Passy'ye hareket eder: "... Bu akşam hareket ediyoruz... Gerçekten çok hastalandım, bu grip beni çok yordu, kendimi toparlayabilmem için orada iki ay kalacağım..." ("Kızına mektuplardan Seçmeler", *Europe* içinde, 1953 - 1962, s. 122.)

Ne zaman yola çıkacağını bana olabildiğince erken bildir. Çünkü hareketinden önce Corti'ye¹ uğrayıp ondan bana vereceği bir emaneti almanı isteyeceğim.

Seni sonsuza kadar, hep seveceğim.

Paul

Bana Tota'nun⁵ adersini ver – ona teşekkür etmeliyim.

158

Kartpostal: Passy: Grand Hôtel du Mont-Blanc

[Passy, Ocak sonu, 1933]

Cuma

Güzel dorogaia'm,

Mektubun beni çok memnun etti. Yeniden muayene ettiler beni ve ciğer filmi çektiler. Kapanmış eski yaralardan başka şey çıkmadı. Bugünden başlayarak, günde bir saat yürüyebileceğim. Crevel 2 ya da 3 gün sonra gelecek. Ama kimseye, hiç kimseye bir şey söyleme, durum ciddi olabilir, sana sanki hiçbir şey söylememişim gibi davran ona: Verem mikrobi taşıyor. Durum umutsuz. Çünkü bu ameliyatla da durum son derece dramatik bir hal alacak. Neyse, yine bir kez daha söylüyorum, sana hiçbir şey söylememişim gibi davran. Belki sana yazacaktır. İspanya'da doğmuş olan şiirin yakında elinde olacak.

Corti'ye gider misin¹ – para ödemedi bir şeyler alabilirsen ne iyi olur – bir de şu dergileri: *Nouvelle Équipe* – *Esprit* n° 3 – ve *Le Phare de Neuilly*². Benim için aldığını söyleme, çünkü ona daha önce kimi kitaplar ısmarlamıştım, ödeme yapmadığım için iyiden iyiye abarttığımı düşünebilir.

Hediye projeleri için Dali'ye teşekkür et. Her türlü düşgücünün berisindeki bu sıkıcı insanların yanındayken avutuyor beni. Yakında sana yeniden yazacağım.

Seni seviyorum. Her yerinden öpüyorum. S.k.s.

[imzasız]

[Passy, 29 Ocak 1933]

Pazar

Dorogai'm, Gatotchka, yaşamım,

Son mektubun mutlu etti beni*. Bana hep böyle yazarsan, seni aylar boyunca göremeyecek olmamı birazcık da olsa unutmuş olacağım. Ne karışık, *saçma* bir yaşam. Ne inanılmaz bir uyum bizimkisi. Geçen gece, düşümde sana benzeyen ve yanımda olan bir kadına evlenme teklif ettim. Sana benziyor derken, gerçekten de öyle. Uzaktan, tuhaf bir biçimde, ama senin o muhteşem ifaden yok, daha yaşlı, yakından bakınca ya da konuşunca senin bir karikatürün çıkıyor ortaya. Ama yine de senin dudaklarını, saçlarını, gözlerini (ama pırıltısı yok), burnunu (ama ucu seninki gibi sevimli, komik değil), yüzünün görünümünü (hafifçe daha dar) bedeninin biçimini (daha az zarif) andırıyor. Gördüğün gibi, her şeyiyle *senin* çok çirkin bir örneğin. Ancak, çok şaşırtıcı ve benim için çok heyecan verici bir örnek. Özellikle de iki tipte birden birlikte olması ilginç: biri, çekici bir yanı olmayan ufak tefek, yaşlı bir adam, ötekiyse Beer'e¹ (Arosa'lı) benziyor, onun daha yakışıklısı ve daha dikkat çekici. Düşümde, benzerin benimle evlenmeyi kabul etmiyordu. Akşamüzeri, bir metro girişinin yakınındaydık. Onu ilk kez görüyordum. Sonra, ışıkları yakmadan odama giriyordum, yatağa yöneliyordum ve orada iki kişi görür gibi oluyordum ve yanlış odaya girdiğimi düşünürken beni çağırıyorlardı, sahte Gala yaktaydı, çıplak ve yalnız. Onu okşuyordum, son derece tatlı, ılık ve yumuşak, çok kışkırtıcıydı. Perdeleri kapatmak için pencereye yöneliyordum, içerisi hep karanlıktı. Sokağın öteki köşesinde çok modern, çıplak bir ev vardı; 10 katlı ve 100 pencere. Her pencerede, makineyle beyaz bir kadın giysisi diken bir işçi kadın vardı. Hepsi beyazlar giyinmişti, hepsi aynı hareketleri yapıyorlardı.

* Mektupların üstüne 1.5 franklık pul yapıştırma. La Haute-Savoie Fransa'da, küçük kız.

İkizinle randevum vardı yine. Kendisine çok âşıktım. Seninle hiçbir biçimde bağlantı kurmadan, seni bir kez olsun düşünmeden. Çok sıradan bir balo salonundaydı randevumuz. Bu sahte bir evlilikti, gelin de yoktu, bir başka masada sefil bir halde içmekte olan bir kadını baştan çıkarmak gerekiyordu. Benim masamda, aralarında Léon Blum, Herriot gibi kişilerin olduğu siyaset adamları vardı.

Bir anda kendimi Rönesans dönemi senyörleri gibi giymiş buluyorum. Üzerimde bir giysi ve başımda gözlerime doğru inmiş koyu mavi bir bere var. Dövüşüyoruz. Soylu kişiler kılıçlarıyla boşluğu dövüyorlar (ama bunlar kılıç değil, pala). Aralarından biri, tam ben odadan çıkacakken, öteki odadan üstüme atlıyor birden, kılıç havada, tam üstüme inecekken bir hava akımı bir anda kapatıyor kapıyı, kılıç da kapıya gömülüyor. Kılıç kapıya girdikçe, adamın öldüğünü görüyorum, sanki kapıya inen darbe kendisine vurulmuş gibi.

Yeniden bir yemek sahnesi. Poe'nun öyküsü (Profesör Goudnon ve Dr. Plume) yineleniyor, ancak delinin akıllı, sağlıklı bir davetlinin de tümünden deli olduğuna inanmış çoğunluğu akli başında bir grup insanla birlikte. Onları haksız olduklarına inandırmak için, sözde deli kendisini iğrenç olarak gösterdiğinden, sözde doktora hastasının kafasını kesmesini öneriyorum. Bir anda, hasta Laporte² oluyor. Sahte doktor, esrik bir halde, kocaman bir bıçak alıyor eline, Laporte'a yaklaşıyor, ama davetliler, hatalarını anladıkları için onu uç uca bağlanmış peçetelerle zararsız hale getiriyorlar. Sonra uyanıyorum.

Crevel çarşamba günü geliyor³. En azından onunla burada birlikte olacağım zaman süresince, onu izlemem yararsız bir iş olmayacak. Gerçekten ona belirli bir süre çok ciddi bir tedavi gerekiyor. Onu rahatlatmaya da çalışacağız, bu oldukça sıkıntılı bir serüven olacak. Umut edelim de yara gerçekten daha önceden iflas etmiş bölgede olsun. Çünkü o zaman, yaranın yok olma olasılığı var.

Maldoror'la ilgili kararlara çok sevindim. Ama Dalí'ye bir

sözleşme gerekmez mi. 40 levha, hem masraf hem de çok zaman demek. Bunlar ofort mu, yoksa taş baskı mı⁴?

*Gouttes d'eau*⁵ için Corti'nin sözünü verdiği ilk 400 frangı aldım. Doğrusu buna ne kadar şaşırdığımı bilemezsin (tabii iyi anlamda). Neyse, benim güzel, her zamanki büyük Gala'm, seni düşünüyorum. Biraz rahatlayınca çok çalışmayı umuyorum, özellikle senin için.

Dali'nin desenlerini sabırsızlıkla bekliyorum. Sözünü verdiği her şeye teşekkürler: desenler, tablo, kitap. Bundan onur duydum, etkilendim. Nusch size dostluklarını iletıyor.

Her yerinden öpüyorum. S.k.s.

Paul

160

[Antetli kâğıt]: *Grand Hôtel du Mont-Blanc, Passy (Haute-Savoie)*

8 Şubat [19]33

Sevgili küçük Gala'm,

Düşüncen bir an olsun terk etmiyor beni. Neredeyse tüm geceler seni görüyorum düşümde. Epey uzun (70 dize) ve epey tuhaf bir şiir yazdım, şiirde iki ya da üç bölüm, bana Dali'nin resminden esinlenmişim izlenimi veriyor¹. Söyle ona.

Nisan ayında gelecek olman ayrıca mutlu etti beni. Bunun dışında, uykusuz geçen bu gece boyunca, rue Gaugu-et'deki dairenin Dali adına olabileceği düşüncesi kafamı meşgul edip durdu – ya Cadaquès'teki ev? Bunu kesinlikle istemiyorum. (böyle konuşmama izin ver. Buna hakkım var, çünkü bu senin iyiliğin için – ve senin iyiliğini istedim hep, senin iyiliğini istiyorum yalnızca, her şeyin üstünde, biliyorsun). Düşün bak, küçük kızım, eğer Dali ölecek olursa², hiçbir şeyin kalmayacak. Babası, her şeyi elinden alır, oğlunun evindeki her şeye –ve özellikle de SENİN tüm tablolarına (dolayısıyla *benimkilere* de)– el koyar. Bunu kabul edemem.

Ve en küçük bir şeyi bile aldığını öğrenirse, seni hırsızlık suçlamasıyla mahkûm ettirebilir. Evlenmemiş olmanın tehlikeleri bunlar. Bu nedenle, ya evlenmelisiniz³, ya da Dali'nin, Fourier'ye (78, rue Laugier) başvurup evinde ve Paris'te ve Cadaquès'te sana, bana ait ne varsa tesbit ettirmesi gerekir. Bu çok kötü olur. Görünüşe göre babası oğlunu mirasından mahrum etmiş⁴, ama oğul, babasını da kızkardeşini de mirasından yoksun bırakamaz. Bu son derece ciddi bir durum. Öyle ya da böyle, Tablolarımızın bana ait olan yarısının da senin yarı payının da Dali'nin babasının malı olması adil bir şey olamaz. Bu konu ihmale gelmez. En kolay yol, mal ortaklığı çerçevesinde evlenmeniz. Olmadı, üzeri pullu bir mektupla Dali'nin, tabloları dışında, evinde olan her şeyin yarısının senin malın olduğunu kabul etmesi. Tüm bu kaygılardan ötürü beni bağışla, ama bu sorunu hemen bir çözüme kavuşturmak gerek. Giysilerini bile yanında götürme hakkının olmayacağını düşün.

Senden istediğim dergileri, özellikle *Nouvelle Équipe* ve *Espirit*'nin 3. sayısını⁵ gönderirsen çok memnun olacağım, bu arada Corti'deki⁶ kitapları da alabilirsen sevinirim. Ayrıca, Corti'den *Gouttes d'eau*'nun ince kâğıda basılmış⁷ üç dört nüshasını da satın alabilirsen iyi olur, çünkü kitapçılarda çabuk tükenecek, ayrıca bende de kalmadı.

Yine söylüyorum, evlenin. Ve verdiğim bu öğütlerden dolayı da bana kızma. Seni sevdiğimi biliyorsun ve her şeyden çok, küçücük kızımın, Clavadel'deki ve her yerdeki ve tüm zamanlardaki küçük Rus kızımın mutsuz olmasını istemiyorum. Ben yaşadıkça da hiçbir zaman mutsuz olmayacak, Allah kahretsin, ben yaşadıkça!

Dali'nin desenleri muhteşem. Boyutları daha küçük olanlar varsa, onları bir zarfa koy. Binlerce teşekkürler. Sana göndermek üzere şiirimi yeniden kopya edeceğim. Gerektiği durumda Cadaquès'e yazabilmem için bana hareket tarihini bildir. Crevell'in durumu iyi. Dergiden memnunuz (5. ve 6 sayılar)⁸. Biz de katkıda bulunuyoruz. Bu sayıların gerçeküstücüler üzerine olması gerekir. Biraz güç topladım burada, yine de kendimi fazla yorgun hissediyorum, bu koşullarda Paris'e dönmem ola-

naklı değil. Dali'ye, kendisine büyük bir saygı, hayranlık ve sevgi duyduğumu söyle.

Bana gelince, küçük kızcağızım, tapılası küçük çocuğum, seni her yerinden öpüyorum. S.k.s.

[imzasız]

161

[Passy, 10 Şubat 1933]

Dorogaia Galotchka'm,

Sigorta için gönderdiğin kısa mektubu aldım. Sen uğraşma bununla. Ben ödeyeceğim, anlaşmayı da feshedeceğim.

İki gün önce sana uzun ve ciddi bir mektup yazdım. Mektuba dikkat et, ortada bırakma.

Her gece seni görüyorum rüyamda

İşte (göndereceğim) şiirimin *başlığı*:

"Işıklar sönüp de, en bildik iki hipnotik yaratığımı, küçük yeşil atı ve küçük kırmızı adamı ne vakit seçmemiş olsam tesa-düfen, anılarımı ve duygusal heveslerimi karmaşık hale getirmek, aydınlatmak ya da bulandırmak amacıyla öteki tasarımlarımı kullanırım ister istemez¹."

Biraz uzun olan bu başlık, şiiri çok daha ilginç kılıyor.

Ve seni sonsuza kadar seviyorum.

Paul.

Bale temsili bütünüyle gerçeküstücüye Kochno açısından bu bir başarı sayılır². Ne dersin?

Umarım iyisindir. Ne zaman hareket ediyorsun?

Mektuplarına tarih at.

Üzerine kumaştan çiçekler yapıştırılmış kartpostal.

[Passy, Şubat 1933]

İşte, dorogaia'm, kolleksiyonun için bir kart sana. Bugün, verem tedavisi gören kibar bir Yahudi bizi Chamonix'e götürdü.

Cécile'e ilginç küçük bir çikolata kutusuyla bu kartın bir benzerini gönderiyorum¹.

Uzun şiirimden epey memnunum². Dün, ilk kez bir Camél tüttürmeyi denedim. Hemen çok rahatsız oldum: terlemeler, bulantılar, çarpıntılar başladı. Tümüyle zehirlenmiş olmalıyım. Bana yaz. Ne zaman yola çıkacağını çok önceden bildir. Hava bulutlu, ama kar yok.

Sen benim küçük Gala'msın. Durmadan senden sözediyorum Crevel'e.

S.k.s.

Paul

[Passy, 10 Şubat 1933]

İşte şiir.

Aynı mektupla sana, beni çok eğlendiren bir kitap¹ ve içinde güzel fotoğraflar bulunan bir dergi yolluyorum.

Sana yazacağım.

Bir başka ilginç şiir yazıyorum şu sıralar. Crecre² verem mikrobundan kurtuldu artık. Halinden memnun.

Dali'ye, onu sevdiğimi söyle. Mektuplarınızda bana küçük desenler gönderin.

Seni mutlak bir biçimde seviyorum.

HER ŞEY'in üstünde senin rahatını ve mutluluğunu istiyorum

Paul

Işıklar söniüp de, en bildik ve en hoyrat iki hipnotik yaratığımı, küçük yeşil atı ve küçük kırmızı adamı ne vakit seçmemiş olsam tesadüfen, son gençlik yanılsamalarımı ve duygusal heveslerimi karmaşık hale getirmek, aydınlatmak, bulandırmak ya da uykuma katmak amacıyla öteki tasarımlarımı kullanırım ister istemez³.

Ne bıraktı kendinden
Kırdaki bir sabahtan
Kırdaki sabahlarından birinden
Bir mürver sabahından
Ne kaldı geriye

İstediğim

Bir zırh
Yıkıntıları arasından seçtiğim
En nakışlı şafağın

Bir zırh bir kuru gibi bir yıldız gibi
Bir incinin pırıltısı sanki
Işığın nefesi^a

Bir zırh bir ağaç altında
Güzel bir ağaç
Dalları dereler
Yapraklar altında
İçiyorlar güneş kaynağından senin^b
Şarkı söylerken balıklar^c
Sıkıntılı günlerin^d
Her günkü bu ağaçla
Efendisi oluyorum dört dileğimin
Sonra bir kadın boynu kırmızı güller
Kabuklular gibi soyulan kırmızı güllerden
Yumurta gibi kırılan
Alkol gibi tutuşturulan

Kâh kırılğan kâh kuvvetli
Velinimetim yetenekli
Ve esrikliğı
Ve aşkı dizlerimde
Ve inmeyeceğim gözlerinden birer barınak onlar göklerde
Güler yüzlü velinimetim
Saydam güzelim zırhın içinde'
Cam yüklü
Ya da demir diyelim/
Düşlüyor
Kimi düşlüyor
Beni
Düşleyen gözlerinin çarşafalarında
Ben.

Nasıl canlı elleri
Hakiki çapacı elleri
Tükenmiş amansız, sonu gelmez mesaiyi başlatmaktan
Dikensiz bir demet kırmızı gül tutası eller

Ve dört nala mandalar
Dört dileğim
Güneşteki şu kadın
Çatırdayan şu orman
Şu gergin alın
Toz bulutları üstünde bin enkazla
Bir ağacın gecesinden bin dilsiz kuşla
Enkazlarla bezenmiş gövdedeki şu hayal

Başka şenlikler düşünmek beyhude
Soyunmuş, biçimsiz, kanlı geçitleri bile şaklaban maskelerin ka-
vuşur öyle ya da böyle utanılası bir dinginliğe
Ve hangi oyun dışı yolcu tam da kavşağında kibar bir gülümse-
menin durmaz ki bir el hışmıyla selamlamak için baharın edepsiz
karnını.

Bir çamaşır sepeti rahatlıyor usul usul havada
Taç dalı eğiliyor kırılmış dizlerine
Hiçbir dizkapağı üstün gelemes ona
Ve bir dantelin yırtılışıyla
Yok oluyor
Bir ten yolunda

İçmek
Bir kâse dolusu kara uykuyu
Son damlasına kadar.

Paul Eluard
Passy (Haute-Savoie)
10 Şubat 1933

164

Zarf: Grand Hôtel du Mont-Blanc, Passy (Haute-Savoie).
Mühür: Passy, 21 Şubat 1933.
Alıcı: Madam Grindel, Bay Salvador Dali'nin evi, Cadaquès (Gerona)
İspanya.

Salı sabahı

Küçük dorogoi'm,
Senden haber alamamış olmak canımı sıkıyor. Sana Cadaquès'e bir kitapla bir şiir gönderdim. Kitabı özellikle tavsiye ederim. Bu tür öyküler ve iyi yürekli Şvayk'ın kafa yapısı hoşuna gidecek, eğlendirecek seni. Okuduğum ilk bölüm bir şaheser. Eğer edebiyatın bu türü hep bu kadar iyiye, desteklenmeli bence. Yazar, bir köpek hırsızymış, savaş sonrasında, bir yol üzerinde açlıktan ölü bulunmuş. Kitaplar savaş sonrasında yazılmış, bu da yazarın cesaretinin ne denli incelikli olduğunu ortaya koyuyor¹.

Breton'dan bir mektup aldım, bizi olası durumlara karşı uyarıyor. Bize yapılanlar hakkında ne düşündüğünü Dali'nin

bana ayrıntılarıyla anlatmasını isterdim. A.E.A.R'in (Devrimci Yazarlar ve Sanatçılar Derneği) dergisinin yönetimine Breton'un *itibari* olarak atanmasından yanayım² Bunun tüm "siyasal" heveslerimizden kurtulmamıza yardımcı olacağını ve yoğunluğu giderek artmış bir gerçeküstücü etkinliğe destek olacağını düşünüyorum. Çünkü, bu arada, dergimizin 5 ve 6. sayılarının³ yayımlanmasının da kesinleştiği söyleniyordu bana. Breton'un son mektubu derginin yayımı konusunda beni kuşkuyla düşürdü. Breton, Laporte'la⁴ görüşme konusunda da pek cesaretli olmadığını, Laporte'un çok can sıkıldığını, moralinin de bozuk olduğunu vb. yazıyor. Öte yandan, Schira⁵ [*aynı yazım*] adında tanımadığım birisi kendisine "çok lüks" bir derginin yönetimini önermiş, dergiye yazı verenler arasında Bataille ve Masson da varmış⁶. Breton da öneriye cevap hakkını saklı tuttuğunu söylüyor. Bana öyle geliyor ki, en kötü düşmanlarımız olan bu ipsiz takımıyla işbirliğine gitmek, oluşturmakta olduğumuz grubun sonunu getirir⁷. (*Critique sociale* dergisinde, Bataille'in son kitaplarımıza karşı çok sert bir makalesi yayınlandı yine -özellikle Crevel ve bana karşı. *Europe*'a, *N.R.F*'e yazmak çok daha az tehlikeli bir iş olur bizler için, çünkü bu daha çok, tüm avantaj ve tehlikelerine karşın reklam amaçlı bir girişim sayılır. Bu arada, hakkında fazla bir bilgim olmasa da, beyaz Rus Kochno'nun gerçeküstücü balesine de doğrusu pek güvenmiyorum⁸.

Eğer gerçekten de bu konuda fazlaca ödün vermeye mecbur kalırsak, keyfilikten kaçınalım ve bu ödümlerin hepsini verip kurtulalım. Herkese kendi özgürlüğünü, daha doğrusu yalnızca özgürlüğünü tanıyalım (o zaman da toplu bir gerçeküstücü eylem söz konusu olmayacaktır artık). Bizde politik düşünce pek gelişmemiş. Burjuvalarla, başkalarıyla oynadığımızdan daha az oynamayı öğreneceğiz. Dali, kuşkusuz Breton'la birlikte toplu dayanışmamızın en önemli merkezi durumunda, şu anki konumumuzu *korumak* için hangi açılardan daha fazla şansımız olduğunu çok nesnel bir biçimde görmek için Dali'nin çaba göstermesini isterdim.

Bana gelen çeşitli bilgiler, etkinliklerimizin ve A.E.A.R'deki durumumuzun yakın bir zamanda şu anki kadar parlak olmayacağını düşündürüyor, ama bunun fazla bir önemi yok. Çün-

kü o vakte kadar *yapmamak zorunda olduğumuz* her şeyi yapmış olacağız. İnsanlara bizim aleyhimizde aşılana fikirlerin tersine, güvenimizi, iyi niyetimizi göstermiş olacağız. Bu görevin, bu *zorunluluğun* içeriği konusunda Dalí'nin benimle aynı görüşte olmadığını biliyorum, ama aramızdan çok kişi benim gibi düşünüyor. Bu düşünce iyi kötü net olduğundan, kendi aramızda onun bir an önce netleşmesini beklemek durumunda olmadığımızdan, kimseyi bu konuda belirsizlik, tatminsizlik içinde sürüncemede bırakmamak gerekir.

İşte mektupların gitme saati. Bana yazın. Dalí'yi çok seviyorum. Umarım, ne bu sevgiden ne de yaptığı her şeye karşı duyduğum aşırı ilgiden kuşkuya düşer. Tıpkı Breton gibi, o olmadan da gerçeküstücülük yaşayamaz.

Ona ayrıca, böyle bir mektubu yazarken ne kadar zorlandığımı söyle.

Akşamları, başım çok ağrıyor. Ve böbreklerim. Bana yaz. Gönderdiğim şiirle Şvayk hakkında ne düşündüğünü yaz bana.

Seni korkunç öpüyorum.

S.k.s.

Burada bir radyo var, cumartesi akşamı, "S.S.C.B'ye hareket edecek olan André Gide'in orada Fransız yazar Louis Aragon tarafından karşılanıp gezdirileceği" haberini verdi. *Aynen böyle!!!*

Ne hoş bir çift ama.

[imzasız]

165

[Passy, Şubat sonu, 1933]

Pazar akşamı

Küçük güzel Gala'm,

Sonunda bir mektup geldi senden. Gönderdiğim şiir ile kitabı almamış olmandan korkuyordum. İkinci şiirimi de bi-

tirdim (60 dize) ¹, ama şiirin sonunda sanki bir şeyler eksik gibi. Bu küçük sorunu çözümleyince şiiri hemen göndereceğim sana.

Dali'nin korkmasına gerek yok. Başkasının elinden geçen bir şeyi size göndermeyi asla düşünmem.

Önceki gün buraya gelen Tota'nın² getirdiği (ve yalnızca kendisinin okumuş olduğu) dergileri gönderiyorum size. Crevel durumundan memnun. Nusch çarşamba günü hareket ediyor, ben de 10 Mart'a doğru yola çıkacağım. 15 Nisan'ı beklerken Montlignon'da oturacağız sanırım, çünkü gidip rue Fontaine'de oturma fikri beni hâlâ ürkütüyor. Sana, yazmamamı söyleyeceğim zamana kadar yazmaya devam et bana. Umarım Dali son mektubuma cevap verir.

Crevel'in romanı olağanüstü boyutlara ulaştı³. Benim tavsiyemi dinleyip romanı üzerinde yeniden çalışmaya başladı. Bu da çok olumlu bir etkisi oldu. İlk yazılış biçiminde pek heyecan duymadığım, biraz da havada, yararsız bulduğum bu kitap şimdi çok iyi oluyor bence. Crevel'in onu neden yazdığı her sayfada açıkça görülüyor.

Benim küçük, narin sevgilim, eğer beni çok memnun etmek, çektiğim şu acılar karşısında, biraz da olsa beni avutmak istiyorsan, ne olur şu güzel alışkanlığı edin: Mektubumu alır almaz, mektuplarımda sana söylediğim her şeyi satırı satırına izleyip cevap ver bana. Göreceksin, bu bir anda karar verip yazmaktan daha kolay. Böyle olursa, işte o zaman kısa, ama hakiki bir konuşma olur aramızda.

Her gece –gündüzleri de– seni görüyorum düşümde. Seni seviyorum. Sana olabildiğince çok şey göndermeye çalışacağım. Memelerini, gözlerini, ağzını, ellerini, oranı öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Dali'nin öyle laf olsun diye yapıp da ortalıkta bıraktığı kro-kiler olursa, onları bir mektup içinde gönder bana. Beni eğlendiriyorlar ve bunlardan bir koleksiyon yapıyorum.

Mektubumu yeniden açıyorum. Ve işte şimdi bitirdim. Bu şiirlerin hoşunuza gitmesi beni mutlu etti. İkinizin görüşü benim için herkesinkinden daha önemli. Şiirler hakkında düşündüğünüz her şey beni etkiliyor.

Şiirsel nesnellik, şairin yeni bir emre kadar efendisi değil kölesi olduğu tüm öznel öğelerin art arda, zincirleme sıralanmasıyla var olur ancak⁴.

Kılavuzlarla göçebelerin savaşı^a
Korkuya ters
Öğütlere ters
Uzağında en duyarlı kıyıların
Denizlerin sağlığından firar etmek
İlk adımların umudundan
İnsanlıktan uzak renklerden firar etmek
Gevşek hareketlerinden fırtınaların

Büyük boş bedenlere
Yıldızların labirenti^b
Süt şarap et okyanusları
Kürk dalgaları huzur dalgaları
Yatağında kum
Firar etmek gemilerden ve onların işinden.

Uyuyan kollarda kırılmış sabah
Geri gelmeyecek kızıl sarı gölge^c
Sivri göğüsler sevilesi eller
Kamçı darbesiyle kendini sunan beden^d
Yön değiştirmiş dalga
Kısa kesiyor dudaklara tırmanan
Kalbe giden
Kökensel bir gülüşle
Kör edici bir gülüşle çöken vecizeyi.

Umutsuzca kürek çeken ağaçlar arasında
İlkbahara doğru^e
Kollarken okşamayı yıldırımli bedenler
Yüksekteki kafaların ayaklanmış gözlerin biçerdöver gülüşü^f
Kokusu sesin
Bellek için hep olgun zaman meyvelerinde patlama.

Uzak olduğumuzda bile birbirimizden
Her şey birleştiriyor bizi

Yankısı ol
Aynanın
Odanın kentin
Her erkeğin her kadının
Yalnızlığın
Sana düşen hep bu oldu

Ve bana düşen de
Paylaştık
Ama kendi payını bana verdin
Bana düşen de senin.

Ve aç gözlerde yağmur ellerin
Besleyici serpilme
Düzlükler çizerdi hercümerc bir çift ortada
Miskin baharlardan güzel hava lüleleri
İşıltılı annelerden bir dans
Hepsi de çemrenlenmiş ve sarıh
İğne dantelleri kum tutamları
Sessizliğin tüm sinirlerini çıplak bırakan fırtınalar
Bir yatağın dişlerinde elmas kuşlar
Ve büyük ve masum bir yazıyla seviyorum^g.

Ne çok düş havada
Ne çok pencere goncadan
Ne çok kadın çimenden
Ne çok hazine çocuk
Ve adalet gebe
En şefkatli mucizelere
En arı nedenlere

Ve yine de
Bir salgın gürültüsü çıkarıyor bu dünyanın bahtlıları

Kendini asmak için bir gülüş
Ölümü çabuklaştıracak gözyaşları^h
Gözler ağız sanki yüzde çizgiler
Her yerde lekeleri erdemin
Her yerde gölgeler öğle vaktiⁱ.

Paul

166

Dali'ye:

[Passy, Şubat sonu, Mart başı, 1933]

Şu birkaç satırı, küçük Daris'im, mektubuna vereceğim uzun cevabın bekleyişi içinde yazıyorum, durumumuzun ne olduğunu tam olarak öğrenmek için 15'ine doğru, Paris'e dönüşümü bekliyorum.

Yoğun bir gerçeküstücü etkinliğin yeniden başlatılabilmesi konusunda her durumda seninle aynı görüşte olduğumu biliyorsun, ama tüm bunların yanında kendi aramızda çoğunlukta olan tüm siyasal yönelimlerin de hesaba katılması gerekir. Ayrıca, bu yönelimlerin önü açılırsa, gerçeküstücü girişimi güçlen-

direbilecek, deneysel gerçeküstücülüğün gerçekleşmesini de sağlayabilecekler.

Şimdilik, gerçeküstücülükle ilgili bu görevlerin birbirinden ayrılmasından yanayım.

Mektubuma hoşuna gideceğini umduğum bir şey ekliyorum.

Resimli dergiler gönderiyorum. Ayrıca ikinci şiirin sonunu da ekliyorum.

Gala'ya bana yazmasını ve onu sevdiğimi söyle.

Seni çok seven

Paul

Aşağıdaki şiiri, gönderdiğim ikinci şiirin sonuna ekleyin.

Eriyip giden bal öfke¹

Şahlanıyor alevlerin yayı^a

Dünün imgelerinin rezil zaferine konmak bitti

Ormandan çıkma kusursuzluk güneşin ince yemliği

Eriyen madalyaları aşkın

Dilek kırıntıları çehreler

Yarının çocukları bu akşamki uyku

Ve düzenbaz yeminler ve gülünç sözler^b

Kapkara yaralar hepsinde

Özlediğim kadında bile.

Paul

Zarf: Grand Hôtel du Mont-Blanc, Passy (Haute-Savoie).

Mühür: Passy, Haute-Savoie, 6 Mart 1933.

Alıcı: Madam Grindel, Port Lligat, Cadaquès (Gerona) İspanya.

Varış mührü: Cadaquès (Gerona), 9 Mart 1933.

Küçük çayırkuşum, güzel bademim, dorogoï'm, maïa crasiva¹ Galotchka, mektuplarına teşekkürler. Bana söylediğin her şey benim de aklımda, sabah uyandığımda, akşam uyurken ve her an, her dakika adın yinelenir içimde: Gala, anlamı: Gala'yı seviyorum. Seni yirmi yıldır seviyorum, biz ayrılamayız birbirimizden. Eğer bir gün kendini yalnız ve üzüntülü hissedersen, gelip beni bulacaksın yeniden. Çünkü, yaşamımdaki bu umutsuz gidişata karşın, terk edilmeni istemem. Ben hep sana aitim. Eğer yaşlanacaksa bir gün, ayrı ayrı yaşlanmayacağız. Lanetlenmiş karamsar bir budalayım ben, ama senin için yaşıyorum. Eğer bir gün yaşamaktan vazgeçersem, bunun nedeni sen olursun ya da beni öldürecek olan, sana karşı duyduğum bu umutsuz aşk olur. Benim biricik büyüklüğüm senin mutluluğunda, yaşamında, yetiştirdiğin bitkilerde, oyunlarında, işvende, "senin" aşklarındadır. Sonsuz Gala'm, sana kötü davrandığımda, bil ki bu, doyumсуuz olmamdan, doymak bilmezliğimdir. Aşkta mutluluğu bulmak, sahi ne gülünç.

Şiirlerimle ilgili söylediklerinden dolayı kendimi bir kral gibi gururlu hissediyorum. Biliyorsun beni etkileyen tek övgü seninki. Senin için, hemen yeniden işe koyulacağım.

Şvayk'ın² seni eğlendirip eğlendirmediğini bilmiyorum. 1. cildi ve insana oldukça hoş vakit geçirten bir gangster öyküsünü öylesine gönderiyorum. İkinci şiirin sonunu da almış olmalısın, sanırım bayağı iyi oldu³.

Uzun mektubun bana görülmemiş bir cesaret verdi. Bu 500 frankı benim için almazlık etme. 11'ine doğru yola çıkacağım. Eğer bu parayı gönderebilirsen, çizgili çekle, Montlignon'a, M. Eugène Grindel adına gönder. Tek kuruşum kalmayacak, ama bunu dert etmemeyi öğrenmeye başlıyorum. Benim için kendini bir şeylerden yoksun bırakma. Benim istediğim, sana yardım etmek. Umarım bir gün yine param olur, yeterince param olur da seninle paylaşırım. Bana bu konuda güven.

Ne olursa olsun yola çıkacağım. Sağlığım pek parlak sayılmaz. Böbreklerim ve başım çok ağrıyor, bir rejim uyguluyorum ve yalnızca su içiyorum. Bir uzmana görünmem gerek. Zayıfladım. Buradaki doktorlar yalnızca akciğer hastalıklarıyla ilgileniyorlar ve başka bir rahatsızlığı tedaviye yanaşmıyorlar.

Nusch geçen çarşamba yola çıktı, Tota da⁴ dün. Crevel benimle yola çıkacak. Durumu daha iyi. Kitabını bastırması için dönmesi gerek. Ama Montlignon'a sık sık gelecek. Bu mektubu alır almaz bana, buraya, birkaç satır yazacak zamanın olacak. Daha sonraki mektuplarını, 22, rue des Ecoles, Montlignon (Seine-et-Oise) adresine gönder.

Dali'ye, soruşturmasına mutlaka cevap vereceğimizi söyle⁵. Böbreklerim, midem ve bağırsaklarımın filmini yarın çekecekler. Sonuçları alır almaz sana yazacağım. Cécile'e sık sık küçük şeyler gönderiyorum. Nisan ayında tatili olacak, benim yanıma gelecek. İkimize de tapıyor. Ve gerçekten çok, çok içten. Bizi büyük, tutkulu bir saygıyla birleştiriyor.

Küçüğüm, uslu ve keyifli ol. Seni sevdiğim sürece –ve hep seveceğim– korkacak hiçbir şeyin olmamalı. Sen benim tüm yaşamımsın. Seni her yerinden korkunç öpüyorum.

Paul

Küçük Daris'e⁶ binlerce dostluk.

168

[Antetli kâğıt:] *Grand Hôtel du Mont-Blanc, Passy (Haute-Savoie)*

8 Mart 1933

Bu gece, düşümde, kale gibi bir yerde kadın mahkûmları süngülü tüfeklerle gözetim altında tutan bir grup askerin arasındaydım. Kadınların arasında seni görüyordum. Çok sefil giysiler vardı üzerinde ve giysilerinin altında bir paket taşıyordun. Sana paketini atıp oradan çıkmanı işaret ediyordum ve kolumun altındaki silahla kaçmaya çalışıyorduk. Kalenin kapısı kapalıydı. Geri dönmek zorundaydık. O zaman, subayların olduğu büyük kapı geldi aklıma. Seni yanımdan ayırmıyordum, kadınların arasından geçiyorduk. Bir nöbetçi kadına, seni komutana götürdüğümü söylüyordum. Nöbetçi kadın da ona

verilmek üzere bir kâğıt uzatıyordu bana. Elim ayağım titriyor, ama belli etmeden nöbetçilerin, subayların önünden geçiyordum. Kapıdan dışarı çıkınca, sen koşmaya başlıyordun. Bense bu iç karartıcı yerde kalıyordum. Seni koşuyorken görmek beni duygulandırıyor, ağlatıyordu. Ama sen kurtulmuştun.

Kale bir lise olmuştu, ama iç karartıcı, hapishane gibi bir yer. Arkadaşlarımdan biri, çok kuvvetli biri, ayrılacaktı oradan. Yere diz çöküp beni de götürmesi için ona yalvarıyordum. Tam kabul etmek üzereyken, çok şık bir rahip gelip onun koluna vurarak, “bırakın bunu” diyordu. Bunun üzerine adam çekip gidiyordu. Ben de tek başıma kalıyordum.

Bu tutsaklığa dayanamayacağımı hissediyordum. Sıkıntım çok büyüktü. Tamamen deliye dönmeden bir gün bile geçirmenin olanağı yoktu. İçinde yalnızca küçük bir dükkân bulunan bir geçit keşfediyordum, çeşitli objeler vardı burada – tüm sefil görünüşleri içinde bana muhteşem görünen hediyelik eşyalar ve çok kötü durumda birkaç kitap; kapağında çıplak bir erkeğin üzerine eğilmiş iki çıplak kadını gösteren bir gravür bulunan *Les trois attitudes de la nudité* adlı kitapla, Saint-Pol-Roux’un karton kapaklı bir tür “dilbilgisi” kitabı: *En Russie avec mon appareil visionnaire*. Üzerinde 3.5 frank yazan bu kitabı bir kadından 5 franka satın alıyordum. Onu açıyordum. Bu kitap sayesinde Rusça öğrenebileceğimi ve böylelikle de tutsaklığıma katlanabileceğimi düşünüyordum. Açık sayfada, şunlar yazılıydı: Rusçada tanrı sözcüğü Bröton dilindeki “öküz” sözcüğünden çevrilmiştir. Bundan hiçbir şey anlamıyordum. Ve ardından, korkunç fiziksel bir ağrı gibi, bir yanma gibi eskisinden daha yıkıcı bir biçimde yeniden başlıyordu sıkıntı. Aynaların karşısında yüzümü gözümü oynatıyor, ağlıyor, ağzımdan salyalar akıtıyordum: Aklımı kaçırdığımı düşünüyordum: Birkaç saniye içinde delirecek – mahvolacaktım. Hoplayıp zıplamaya, dans etmeye başlıyordum, sonra, çok çok yavaştan dolaşabilmem için emekliyor, iki yana sallanıp durarak birazcık sakinleşiyordum.

Oldukça iyimser uyandım. Bu iç karartıcı düştten geriye hiçbir kötü izlenim kalmamıştı. Düünden beri yatıyorum, nezle oldum. Ve Paris'e öksürerek dönmek istemiyorum. Grellety-Bosviel'in verdiği şuruplarla öksürüğü durdurdum. Mide ve böbrek uzmanlarıyla görüşmek için geri döndüğümünden kuş-kun olmasın. Buradaki doktorlar akciğerlerimin son derece iyi durumda olduğunu söylüyorlar. Montlignon'da çok kalacağım-dan emin ol. Yakında sana bir şiir göndereceğim.

Seni korkunç derecede seviyorum. Sen sonsuza kadar benim Gala'msın.

[İmzasız]

169

Zarf:

Mühür: Passy, Haute-Savoie, 12 Mart 1933.

Alıcı: Madam Grindel, Port Lligat, Cadaquès (Gerona) İspanya

Varış Mühri: Cadaquès, 15 Mart 1933

Pazar sabahı

Maia Dorogaia Gala, buradan ancak çarşamba günü ayrılabilceğim, yola çıkacağız, çünkü gribe yakalandım. İki gün yat-tım ve biraz yorgunum. Bu sabah özellikle başım kötüydü. Da-li'ye, soruşturmasına cevap vereceğimizi söyle. Ona ayrıca, ho-şuna gitmemiş olan iki dizeyi de değiştirdiğimi söyle:

"Umutsuzca iki yana sallanan ağaçlar arasında
İlkbahara doğru"

dizelerini,

"Bitkin orkestralarla döşenmiş duvarlar boyunca

Kurşun kulaklarını gün ışığına diken

Tetikte [...]"

dizeleriyle değiştirdim. Şiirin izleyen bölümüyle daha uyumlu oldu: ses, vb. Elyazması üzerinde düzeltme yap¹. Da-li'nin uyarısı çok yerindeydi. Hoşuna giden gitmeyen şeyleri

bana söylediğinden dolayı kendisine son derece teşekkür ederim. Yazdıklarımın, böylesine dikkat ve içtenlikle incelenmesini görme onuru, ne yazık ki bana pek sıklıkla verilmiyor. Onun eleştirisi benim için en yetkin olanı. Benim için şiirsel olan iki nesnenin ne olduğunu yazacağım ona². Ama daha önce, günümüzdeki en canlı şiirin kendisi olduğunu bilsin. Ve bunu birçok insandan daha iyi bilecek durumdayım. Şiirinin kimi konularda (aşk, yaşam) bende uyandırdığı çekinceler yüzünden söylüyorum bunu. Dalı'nın yaptığı her şey benim için itici bir güç.

Perşembe günü Montlignon'da olacağım. Bana oraya yaz. Her gece seni görüyorum düşümde. Bu gece, Tanguy ile birlikte yazdığımız³ anlaşılması güç bir manifestoyu senin anlayabileceğin hale getirmek için çabalayıp durdum.

Seni seviyorum, seni her yerinden korkunç öpüyorum. Sen sonsuza kadar benim küçük Gala'msın.

Paul

170

[Montlignon, 21 Mart 1933]

Sah

Sevgili Galotchka'm, gönderdiğin çek için sonsuz teşekkürler, çok işime yaradı. Montlignon'da kalıyorum. Legendre sokağında, Clichy meydanına yakın bir yerde 2 odalı, banyolu, mutfaklı, 5. katta (asansörlü), güneş alan ve bir şezlong konabilecek genişlikte bir balkonu olan bir daire bulduk sanırım. Ama ayın 15'inden önce taşınmayacağım¹. Bir doktora gittim geçenlerde, zayıflıyorum çünkü. Doktor, diyabetim (şeker) olduğunu söylüyor. Kan tahlili yaptıracağım. Eğer kanda da şeker oranı yüksekse, sıkı bir rejim uygulamam gerekecek. Belki de bana böylesine yorgunluk veren de bu.

Mektubun içindeki konferans ilanının arkasında da görebileceğiniz gibi, bu akşam pek hoşuma gitmeyen bir grupla

konusacağım². Onlara çok yakın değilim. Kimse pek heyecanlı görünmüyor. Ama Almanya'da olup bitenler çok ciddi. Dr. Apfel işkenceyle öldürüldü. Brecht, Erwin Kisch, Ludwig Renn, vb. öldürüldü, ve tüm ötekiler durmadan dövülüyor, işkence görüyorlar³. Bunun dışında, A.E.A.R çok kötü durumda. *Le surréalisme a.s.d.l.r'*in⁴ 2 sayısının planlamasını yaptık, 50 kişi yazı verecek. Çok iyi oldu bu. Bu arada Dali de bize vereceği şeyi düşünmeye koyulsun. Bu arada çok sayıda gerçeküstücü deney yayımlayacağız⁵. Dali'ye resimler için 2 sayfa ayırıyoruz⁶. Metnin içinde, deney konusu olacak Chirico tablosunu basacağız⁷

Bu arada, bir İsveç sayısı⁸ hazırlayacağız. Bu öğleden sonra Breton ve Crevel'le birlikte Bataille'dan kopan Schira [*aynı yazım*] ile yeniden görüşeceğiz. Yarın, gerçeküstücü sergiyi (katalog) hazırlayacağız⁹, vb. vb. Gördüğün gibi, tembel tembel oturmuyoruz. Ya mektuplar!!!

Seni bir dakika olsun unuttuğumu sanma. Seni seviyorum. Mektuba son şiirimi ekledim¹⁰. Belki sana tamamlanmamış gibi gelebilir. Bunu söyle bana. Şiire uzun bir gerçeküstücü parça ekleyeceğim.

[imzasız]

171

[Montlignon, 23 Mart 1933]

Perşembe

Sevgili küçüğüm,

Bu sabah şekerim olup olmadığını anlamak için kan verdim. Çünkü doktor, iyi bir doktor, diabetim olduğunu düşünüyor. Şekerimin olmasından neredeyse memnun olacağım, çünkü o zaman beni perişan eden bu yorgunlukların ve başka pek çok rahatsızlığın nedeni ortadan kaldırılabilir.

(bu kalem berbat)

Picasso'ya gitmek için Breton'u bekliyorum. Skira'nın der-gisi Bataille işin içinde olmasaydı yürüyecekti, biliyorsun Bata-ille son olarak bizim hakkımızda özellikle de Crevel hakkında çok aşağılık yazılar yazdı¹. Ama yine de herkesin önünde bir yakınlaşma girişiminde bulunursa, sorun çözümlenebilir.

Bunu ben de diliyorum. Önceki akşam, Gide'in yanında, Crevel'le birlikte hazırladığımız bir bildiriye okudum, A.E.A.R² adına değil tüm dünyanın gerçeküstücülerine adına konuştuğu-mu belirttim. 1925 yılından beri sürdürdüğümüz etkinliği anımsattığım çok sert bir bildiriydi bu. Konuşmam salondaki-ler (2000 kişi) tarafından çok alkışlandı, ama sahnedekilerde so-ğuk duş etkisi yarattı³.

Benden sonra söz alan Malraux, bize saldırdı. Ama pek ba-sarılı değildi konuşması. Daha sonra, Alman Kurella⁴ (Aragon ve Thirion'un arkadaşı) aralarında çok sayıda dostları olduğu-nu söylediği gerçeküstücülerin yanıldıklarını, arzu edilenin ay-dınların oluşturacağı bir cephe olduğunu belirtti (bu çok iyi bir etki yarattı, çünkü öteki konuşmacılardan söz etmedi Kurella).

Öyle ya da böyle, A.E.A.R'den henüz ayağımızı çekmeye hazır değiliz sanıyorum⁵. Şimdilik bu kadarı bol bol yeter.

Hava çok güzel. Montlignon beni sıkıyor. Başıma buyruk olma isteği içimi yakıyor. Bu günlerde birçok kez çekip gitmek istedim. Ama bu kötü bir gidiş olurdu, çünkü fazla gücüm yok. Hatta iki kez kaçmaya kalkıştım, ama beni çabucak yakaladılar. Gala'm, tüm yaşamım, güçsüzüm ben, güçsüzüm. Sen olma-yınca bitki gibi yaşıyorum, sana olan aşkım olmasa, ölürdüm. Küçük Gala'm, Gala, Gala...

Ayrıca, Legendre sokağında, Roma durağı yakınlarında, Clichy meydanına çok yakın bir ev buldular bana. 2 oda, mutfak, banyo, yemek yenilebilecek bir teras, 5. katta (asan-sörü var), avlusu güneş alıyor. Gelecek ayın 15'ine doğru yer-leşeceğim. Şimdilik bana Montlignon adresine yaz. Ah, bir gücümü toplasam, gücümü toparlayabilsem! her şey farklı olacak. 6 aydan bu yana 10 kilo verdim – akciğerlerde bir so-run yok şimdilik.

İşte Breton da geldi.

Küçük Darys'e onu sevdiğimi söyle Soruşturmasım⁶ kop-
ya edip dağıttım. Ona cevap vereceğimi Dalı'ya, mektubumda
onu ilgilendirebilecek tüm bölümleri oku

Crevel'in kitabı⁷ yolda.

Sana sonsuza kadar tapacağım.

Paul

172

[Montlignon, 10 Nisan'a doğru, 1933]

Tapılası güzel küçüğüm, mektupların beni rahatlatıyor. Sen
bir meleksin.

Seni hep sevmiş olmanın verdiği incelikli haz benim için
bir ödül. Paris'e geldiğinde sana sık sık uğrayacağım. Orada
uzun günler geçireceğim. Şiirler yazacağım. Seninle sinemaya
gideceğim, vb.

Sen benim için bir hava kaynağı, çiçeklenmiş bir kiraz dalı-
sın. Seni seviyorum. Senin varlığın bana herkesten daha iyi ge-
liyor.

Taşınma işiyle çok uğraştım. Henüz bitmedi. Dergi için (her
iki sayı için) *Recherches expérimentales sur la connaissance irration-
nelle*'i temize çekiyorum, bu konu üzerine bir de yazı yazaca-
ğım¹. Bu çok güç bir iş. Tüm metinlerimizin ayın 15'ine kadar
birleştirilmesi gerekiyor. Heine, bize muhteşem bir yazı vere-
cek². Schira'nın [*aynı yazım*] işi yürümeyeceğe benzer. Bu konu-
da elimizden gelen iyi niyeti gösterdik (Bataille'la görüştük,
vb.), ama iş yalnızca Breton'un katkısına bağlı, yani Picasso
üzerine yazdığı yazıya³. Derginin maddi olanaklarıyla uğraş-
cak tek kişi de benim. Çünkü Laporte!!!⁴

Senin gönderdiğin 500 frank çok işime yaradı, şu ana kadar.

A.E.A.R⁵ bitti gibi. Artık onunla ilgilenmeyi bir yana bı-
raktık. 2 kitaplığı almak için senin ev sahibini görmeye git-
tim. Ödenmemiş kira borcundan dolayı biraz tereddüt etti.
Neyse, onları almama izin verdi. Sen, birisinin senin yerine

ödeme yapacağını söylemişsin. Kim bu? Laporte'a sordum, o da bilmiyor.

Her hafta Dr. Grellety-Basviel'yi görmeye gidiyorum. Çok kibar, aerofajiye (hava yutma hastalığı) yol açan sempatikotoni* sakinleştiricilerle tedavi ediliyor: sedobrol, bromür, valerian. İlaçları arıyor, değiştiriyor: pankrinol, çeşitli salgı özleri, vb. Yorgunluğum giderek daha çok artıyor. Belki de ansefalit letarjik'im** var. Giderek daha çok titriyorum. Doktor, bunun nede-nini bulabileceği umudunda. Neyse, çok önemli değil.

Cécile, 8 günlüğüne tatile gitti. Çok güzelleşti, bizleri seviyor. Kişilik özelliklerini senden almış, ama senin kadar asabi değil.

Pazar sabahı – Crevel ile Tota⁶ buraya öğle yemeğine geliyorlar. Crevel'e bir iki satır yaz.

Arnim'in kitabına yazdığı uzun ve gerçeküstücülük için çok önemli olan önsözde Breton, Rimbaud, Lautréamont, Cros, Nouveau, Jarry, Apollinaire ve *Dali'den*⁷ söz ediyor. Buna sevindim.

Dergimizin bu iki sayısının çıkması gerek. Gerekirse Noailles'dan⁸ para isteyeceğim. Biliyorsun, Laporte...!! Dali'ye beni bağışlamasını söyle. Yapacak çok işim var. Bu soruşturma ve benim makalem dergide 10 sayfa olacak. Sen de yer alacaksın⁹.

Onu sevdiğimi söyle.

Son anda, Terry'nin¹⁰ André'ye bir çek gönderdiğini öğrendim.

Her yerinden zevkle öpüyorum. Seni sonsuza kadar seveceğim.

Paul

* Göğüs bölgesi sinirleriyle ilgili bir rahatsızlık. (Ç.N.)

** Uyku hali ve çeşitli sinirsel rahatsızlıklarla kendini belli eden bulaşıcı bir beyin hastalığı. (Ç.N.)

Paris [Nisan 1933]

Sevgili küçük Darys'im,

Minotaure konusunda işler yolunda. Bataille'la birçok kez görüştük, büyük oranda gerçeküstücülükten söz ettiği bir yazı yayımlayacak 1. sayıda¹. Bu sayıda, Breton, Tzara ve sizin yazılarınız da yer alacak. Ama makalenizi göndermeniz gerekiyor: belki, *Angelus*² odaklı önsöz de koyulacak. Ve yine bu önsöz için bir iki illüstrasyon.

Skira, metninizin hiçbir biçimde porNOgraFik [*aynı yazım*] olmaması gerektiği görüşünde. Kendi aranızda halledin bunu. Çok acil. Hemen Breton'a gönderin metni.

Ama bunun yine de *Le surréalisme A.S.D.L.R.* dergisi için göndereceğiniz güzel şeylerden bizi yoksun bırakmaması gerekir. Derginin iki sayısını yayımlayacağız. Muhtemelen illüstrasyonları azaltacağız (12 sayfa yerine en fazla 8 sayfa). Size yalnızca bir sayfa ayırabileceğiz³. Ama bu bir sır, kimseye söylemeyin, Laporte'a bile⁴, derginin metin bölümü 90 sayfa olacak. Eğer arzu ederseniz, *Angelus* üzerine en fazla 4-5 sayfalık bir metniniz ve sütunlar için notlarınız gerekecek⁵. Dergiye yazı verenlerin sayısı 50. Ayrıca dergide, Sade⁶ ve Lenin'den⁷ yayımlanmamış şaheserler olacak. Siyasi bir yazı yok.

Yapacak bir sürü işim var. Oyunları temize çekiyorum ve bir yazı yazıyorum⁸. Taşınıyorum.

Küçük Gala'ya, onu çok sevdiğimi söyleyin.

Dergi sayıları 15 Mayıs'a doğru çıkacak. Skira'nın dergisi ise 5 Mayıs'ta çıkacak.

Tüm sevgilerimle.

Paul.

[Montlignon, Nisan 1933]

Sali

Güzel Gala'm, Dorogaia'm, bugün Greletty'nin yanına dönüyorum. Verdiği ilaçlar bana pek iyi gelmedi. Yorgunluğum giderek artıyor. Sonunda bu yorgunluğun nedenini bulacağımızı umuyoruz. Tanguy ve Gabriel'le¹ birlikte, rue Fontaine'deki evin eşyalarının tümünü taşıdık. Rue Legendre'daki evin yerleştirilmesi ağır, ama güzel oluyor. Bana, "M. Paul Eluard-Grindel, 54, rue Legendre, Paris (17)" adresine yaz. Her gün oraya uğruyorum. Yapacak çok işim var: 1° dergi için soruşturmaların yorumları², 2° basın duyurusu³, 3° dergi için ilk 2 uzun şiir⁴, 4° Skira'nın dergisi *Minotaure*'a, Matisse'in Baudelaire portresi üzerine bir yazı (daktiloyla 3.5 sayfa)⁵. Ve ayrıca, Laporte'la⁶ olan para ilişkileriyle ilgili çıkarılması çok zor tüm raporlar. Bunların dışında, büyük haber: Bataille, Skira'nın dergisinden kapı dışarı edildi⁷ Bu da, bizim bu dergiye katkımızı güçlendirecek: Breton, Dali, Tzara, ben ve Crevel. Uyguladığımız politika iyi sonuç verdi. Doktorun, beynimde, 12 yaşındayken geçirdiğim ateşli bir mukozadan ya da 2 yaşındayken geçirdiğim menenjit başlangıcından kalma "epileptik" bir rahatsızlık olabileceğini söylediğini yazmış mıydım sana? Ayrıca, bir de letarjik ansefalit diye bir rahatsızlığım varmış. Bu "epileptik" durum beyinde sertleşmiş bir kısımdan kaynaklanıyor. Bu doğrusu beni çok eğlendiriyor. Ve salim kafayla şöyle diyorum kendi kendime: Kendimi hiçbir zaman bu kadar zeki hissetmemiştim. Dali'nin *Minataure*'a ve bizim dergiye göndereceği yazı ve resimleri büyük bir sabırsızlıkla bekliyoruz.

Bu gece seninle uğraşıp durdum. Kendinden geçmiş robotlar ve öfkeli boğalarla dolu yeraltı geçitlerinden geçirdin beni. Ama oralardan kurtulmayı başardım ve seni yeniden buldum, sonra, iyi pişmemiş etlerin yendiği bir lokanta bulmayı başardım.

Seni seviyorum, seni bekliyorum, günleri sayıyorum. Cécile bizim gibi. Güzel, çok güzel.

Memelerini, ağzını ve organını şiddetle öpüyorum.

Paul

175

[Montlignon, Nisan 1933]

Gala'm, işler pek yolunda gitmiyor. Annemin evinde yaşam dayanılır gibi değil. Bu kadın durmadan kışkırtıyor beni. Ona bu şekilde bağımlı olmak ne kötü. Bu gerçekten benim için sürekli bir aşağılanma. Geçimimi sağlamam konusunda artık pek düş kurmuyorum. Her geçen gün benim için biraz daha kararıyor. Bu tür moral bozucu sözler ettiğim için bağışla beni. Seni bu bayağılıklardan uzak tutmak için çok özen gösterdim. Ama artık tüm bunlar cesaretimi, tüm cesaretimi kırdı, artık hiçbir şeyin anlamı kalmadı. Zaten dramatik bir yaşam görüşüm vardı, şimdi de iyice bozulmaya başladı. Gençliğim terk ediyor beni ve arkasından da ölümün geleceğine kuşku yok.

Son haberlere gelince, şekerim yokmuş, ancak Grellety-Bosviel'e göre, dün görüştüm kendisiyle, sempatik sinir sisteminden kaynaklanan bozukluklarım varmış. 8 gün sonra tekrar gidip onunla görüşmek durumundayım. Çekip bir yerlere gidecek kadar gücüm olacak mı? Muhtemelen hayır. Seni yazdım, senin için düşündüğüm mutluluğu yazdım. Mektupların mucizevi gerçekten. Biraz daha yumuşak olmaya çalış.

Bir de şu berbat, hiçbir işe yaramayan sigorta işi var: bu yeni daire. Kötü bir şaka. Bir tekerin çiviye kendini uydurması gibi alıştım oraya. Neyse!

Bana uzun, sık sık yaz.

Sonsuza kadar seninim, benim tek gerçeğim.

Paul

[Paris] 28 Nisan [19]33 Perşembe*

Güzel Gala'm, sevgilim, tek varlığım, her an gelebileceğini düşünüyorum. Belki de bu mektubum eline geçmeyecek. O zaman da seni görmüş olacağım, benimle konuşacaksın, yanı başımda olacaksın. Legendre sokağındaki evin yerleştirilmesi çok sıkıntı yaratıyor, annem de doğrusu pek cömert davranmıyor. Bana bir dolapla bir gramofon aldı. Gülecek, eğlenecek bir şeylerim var artık. Yine de, eğleniyor sayılmam. Umutsuzca gençliğimin peşinden gidiyorum, ama yakalayamıyorum onu. Nusch'la Montlignon'da yaşıyorum, yoksa ne yer ne içerim? Sen burada olmayınca, yalnız başıma olmayı istiyorum yalnızca. Nusch, nazik, uysal bir kadın, ama hiçbir geçim olanağı olmadığı için, onu terk etmek düşüncesi beni çok rahatsız ediyor. Yine de, yine de! İlişkimiz giderek daha fazla dostluğa ve daha az aşka dönüşüyor. Seninle yaşayamadığım için, bir başkasıyla yaşamak istemem bir çelişki. Ama öyle bir çelişki ki, tüm özgürlüğümü alıyor elimden, beni yaşılandırıyor, bu da, yanımda olacak bir kadınla ve genel olarak kadınlarla görüşmemi, kötünün iyisi olarak düşünmemi, *en sefil* zorunluluk olarak görmeme neden oluyor.

Akıl dışı deneyleri açıklığa kavuşturmak için çok çalıştım. Böyle on bir sayfa yazdım¹, Breton ve Crevel bu yazdıklarımı beğendiler. Ayrıca, dergiye ilk iki şiiri veriyorum². İki sayı 72 sayfa yerine toplam 104 sayfa olacak (55 yazı). Ama metin şimdiden 120 sayfayı buldu!!! Skira, kendi metinlerini pazar günü istiyor. Benim yazım, Matisse'in Baudelaire portresi üzerine. Başlık: *Le miroir de Baudelaire*. Yazıya kendimi de koyacağım.

Dali'nin deneylerini yaptık, heyecan verici. *Le surréalisme A.S.D.L.R.*'e yazı, resim vermesini bekliyoruz. Çok, çok acil bu. Elini çabuk tutsun diye ona telgraf çekmek için kimsede metelik kalmadı. Tüm metinler matbaacıda. Crecre'nin kitabı bu günlerde çıkacak³.

Eski metinlerden hareketle oluşturduğumuz kısa bir İsveç sa-

* Eluard önce Çarşamba, sonra da karalayıp Perşembe yazmış, 27'yi de 28 olarak değiştirmiş.

yısı hazırladık. Dali'den dergide daha önce çıkmış nesnelerle ilgili metinle, *L'Abrégé d'une histoire critique du cinema*'yı¹ aldık. Görüldüğü kadarıyla, İsveçliler hiçbir şey bilmiyorlar bu konularda.

Gerçeküstücü sergi, Colle'ün galerisinde ancak 20 Mayıs'ta açılabilir⁵. Şu sıralarda derginin 2 sayısı, Achim d'Arnim'in⁶ kitabı ve İsveç sayısı çıkacak. Crevel'in kitabı da yakında çıkacak.

Breton, Dali'nin balesinden gizlice söz etti bana. Son derece güzel, ama çok insanı da bayıltacak türden. Baledede dans yok, bu da Rus dansçıları pek heyecanlandırmayacak⁷.

Bana, rue Legendre, 54 numaraya yaz. Oraya her gün uğruyorum. Her yerinden korkunç öpüyorum.

S.k.s.

Paul

177

[Paris, Ağustos 1933]

Her şeyden önce gelen Gala'm,

İki gün önce Dali'ye yazdım. Şu sıralar çok işim var. Marlen Dietrich'in Almanca bir şarkısının sözlerini (bir plak için) Fransızcaya çevirdim¹. Çok aptalca bir iş tabii. Ama parasını verecekler. Satılan her plak başına. Ay sonunda telaffuz konusunda, o kadınla görüşeceğim. Belki işime yarar bu, Nusch'la birlikte birkaç kuruş kazanmamızı sağlar. Bu konuda kimseye bir şey söylemeyin. Folantin adını kullanacağım, Huysmans'ın *À Vau-l'eau*'sunun kahramanı, pislik şeyleri doğal olana tercih edecek duruma gelen çok karamsar biri.

Man Ray'in kitabı için –içinde Breton'la benim resmimiz yer alacak– (çıplak kadınlar bölümüne) bir şiir yazıyorum².

Az sonra, soruşturma metnini Skira'ya götüreceğiz (Breton hazırlayabildi nihayet!!)³. 32 sayfa şiir için, bu biraz daha zor. Şiir tarihçileri olmaya karşıyız. Bu işi başkalarına bırakalım. Bir antoloji belki daha iyi olacaktı⁴.

Sefalet sürüyor hep. Belçika'ya gitme fikrinden yavaş yavaş vazgeçiyorum. Annem iyice çekilmez oldu. Eğer tüm bir

yaz beni burada ve bir de meteliksiz bırakırsa, Cécile'i onun yanından almanız gerekecek. Bunu hak etti.

Sağlığım giderek bozuluyor. Çok kötü geceler geçiriyorum. Doğru dürüst dinlendiğim yok. Bir de düşler! Nefes darlıkları, korkunç ağlama nöbetleri hiç eksilmiyor. Eksilmeyen bir de SEN'sin.

Küçük sevgilim, Paris'ten kurtulmuş olmandan dolayı yine de mutluyum. Durumunuzun da fazlaca değişmemiş olmasına sevindim. Eğer Dali, Skira'ya yazarsa, olabildiğince çok sayıda kartpostal basılması konusunda ısrarcı olsun⁵. Ayrıca, ölmüş şairlerden söz etmemizi istemesine de karşı çıksın. Bir kez daha söyleyeyim, şair ölmüş olsun ya da yaşasın farketmez, önemli olan şiir.

Bildiğin gibi, seni seviyorum,
Sonsuza kadar.

Paul

178

54, rue Legendre [Paris], [15 Ağustos 1933'e doğru]

Sevgili Gala'm,

Bugün Belçika ve İngiltere yolculuğuna çıkıyorum. Öğleyin, Skira'nın 2 kitabını satmayı umduğum genç biriyle görüşeceğim¹, parasını Breton'la bana bırakıyor. Olmadı, Gaffé'yle² görüşmeye çalışacağım.

Vaktim dar. Bana birkaç gün boyunca yazma. Sana dönüşümü haber vereceğim.

Hastalandım.

Cécile konusunda kaygılanma. Bu anneme karşı bir tehditti, şimdi yolculuk masraflarını karşılıyor, ardından tatil masraflarımı da birazcık karşılayacaktır umarım³.

Sana Belçika'dan uzun uzun yazarım.

S.k.s.

Paul

[Antetli kâğıt:] *Grand Hôtel des Colonies, Brükssel* [17 Ağustos 1933]

Cuma

Tapılası Gala'm,

Nihayet Belçika'daki günlerim sona eriyor. Çok erken sayılmaz. Skira'nın Breton ve bana vermiş olduğu ve Picasso'nun resimlediği Ovidius'un *Başkalaşım*lar'ını¹ burada 4000 franka satmayı başardım. Ne yazık ki peşin olarak 1200 frank alabileceğiz, geri kalanı da 4 ay içinde. Neyse, bu her zaman böyle olur. Bu akşam Ramsgate'e² hareket ediyorum. Mesens³ bana eşlik ediyor. Paris'e pazartesi ya da salı günü dönmüş olacağım. Dolayısıyla Paris'e yazabilirsin. Burada, Mesens, Nougé⁴ ve Magritte masraflarımı karşıladı. Hava soğuktu, öksürüyorum, yorgunum.

Annem, Nusch'la bana şehir dışında birkaç hafta tatil olanağı sağlayacak mı? Buna ihtiyacım var. Çok zayıfladım. Cesaretim iyice kırıldı. Kendimi bıraktım. Yazı bile yazacak durumda değilim. Cadaquès'e gelme umudunu da yitiriyorum.

Gala'm, kızın beni sabırsızlıkla bekliyor olmalı. Sana yazacağız.

Ovidius'un *Başkalaşım*lar'ını benden satın alan adam ilginç biri. Eylül'ün 15'inden sonra Paris'e gelecek, bir Dali tablosu almak istiyor. Ne yazık ki bende yok. Ne yapabileceğimizi söyle bana. Kuşkusuz Colle'ün⁵ galerisine uğramadan halletmeli bu işi.

Dali'ye onu çok sevdiğimi söyle.

Ve sen, sen benim tüm yaşamımsın, tüm yaşamım.

Paul

[Paris, Eylül başı 1933]

Cumartesi öğleden sonra

Tapılası küçük Gala'm

YAVAŞ YAVAŞ, DİKKATLİCE OKUNACAK
OKUNACAK VE YENİDEN OKUNACAK

İşte sana ciddi bir mektup. Senden, Dali'den rica ediyorum, size söyleyeceğim her şeyi lütfen dikkate alın. *Minotaure*'un 3. sayısı, dergi açısından bizim başarımızın bir göstergesi olacak, bu nedenle, Breton ve ben, tüm günümüzü bu işe ayırıyoruz¹. Breton bu konuda umutsuz bir çaba içinde, özellikle Tériade konusunda², her ayrıntıyla ne kadar çok uğraşmak gerektiğini biliyorsunuz. Dali'nin 3. sayı için önerdiği şeyi, yani bu derginin özenle ve kararlılıkla çıkarılabilmesi konusunda her şeyi yapmaya kararlıyım. Ama Dali de rahat, ağırdan alıyor işi – tamam çok çalışıyor ama rahat rahat – ve yalnızca kendisi için. Benimsediğim bir şey bu, ama bizim, kendimize ayıracak bir dakikamız bile olmadığını anımsamasını istiyorum. Her gün, istisnasız ortalama iki ya da üç saatimizi *Minotaure*'da geçiriyoruz kimi ayrıntıları çözümlemek için, ama bunların üstesinden pek gelebildiğimiz kanısında da değilim, çünkü bir yandan durmadan Skira'nın şaşkınlıklarıyla boğuşmak, bir yandan da Tériade'ın tepkisizliğine, o gizli, örtülü kötü niyetine karşı çıkmak için savaş veriyoruz. Sizler, bu konuda bize yardımcı olabilirsiniz. Nasıl yapacağınızı ileride söyleyeceğim.

İşte ulaştığımız olumlu sonuçlar:

1° Bu sayı 16 sayfalık soruşturma dışında, 84 sayfa olacak.

2° Kartpostallar 16 sayfalık bir bölüm oluşturacak (100'ün üzerinde kart konacak). "Olanaksız" kartlar için dört sayfalık bir gizli ek³ bastıracağız. Çok sayıda renkli baskı olacak. Sayfa düzeni bitti. Gelecek hafta başında klişeleri alacağız.

3° Breton'un otomatizm üzerine yazdığı yazı çok sayıda röprodüksiyonla birlikte 8 sayfa olacak⁴.

4° Péret'nin robotlar üzerine çok resimli 5 sayfalık bir yazısı olacak⁵.

5° Tzara, kadın şapkaları üzerine illüstre bir yazı yazdı⁶.

6° Çocuktaki sözsöz otomatizm konusunda Piaget'den (çocuk zihni uzmanı, profesör), bir yazı istendi⁷

7° Büyük bir İngiliz astrologdan, "Medyum desenleri ve astrolojideki aşırı ayrıntılar" üzerine bir yazı istendi⁸.

8° Uzman bir astrologdan (eski bir yarbay), Rimbaud ve Lautréamont'un (adlarını vermeden) yıldız fallarını istedik⁹.

9° Brassai duvar yazısı ve duvar lekelerinden oluşan üç sayfalık bir yazı ve bir not yayımlayacak¹⁰.

10° Dali'nin ofortları için üç sayfa¹¹.

11° Dali'nin modern-style üzerine yazısı¹².

12° İki sayfalık, birisi Brassai tarafından yapılmış, kendinden geçmiş insan kafaları¹³.

13° Frois-Witmann'dan modern sanat ve psikanaliz üzerine bir yazı istedik¹⁴.

İşte kaçınmadığımız, *kaçınılması olanaksız şeyler*.

A¹. Tériade'ın, doğaçlama, ressamlar için modelsiz çalışma konusunda bir yazısı. Renkli büyük kopya resimler¹⁵.

A². Borès, Beaudin, Poux ve Masson'un (önemli) röprodüksiyonları¹⁶.

B. Leiris'in Roussel üzerine belgesel bir yazısı (önemli değil)¹⁷.

C. Reverdy'nin şiir ve sanatın ilişkileri konusunda bir yazısı (*fazla ağır*)¹⁸.

D. Heykeltraş atölyelerinin kopya resimleri (Laurens, Maillol, Brancusi, Giacometti)¹⁹. Eğer 4 "istem dışı heykel"i kabul ettirmeyi başarabilirsek, bir sayfalık bir yer işgal edecek²⁰. Bu "istem dışı heykeller"i benim dışımda *istekle* savunan neredeyse kimse yok. Siz de destekleyin beni, ısrarcı olun. Breton bu konuda pek istekli görünmüyor, bunlardan güzel resimler çıkabileceğine ihtimal vermiyor. Fotoğrafların kötü olması şanssızlık, çünkü onları yeniden yaptırabilmenin güçlüğüne biliyorum. Genel olarak, Brassai kendi çektiği fotoğrafların, kendi yapıtlarının dışındaki şeylere pek ilgiyle bakmıyor. Dali, Barcelona'da birkaç istem dışı heykel yapı-

maz mı, bizzat kendisi ya da Man Ray, o da olmadı bir fotoğrafçı bunların fotoğrafını çekemez mi²¹? Öteki heykeltraşların bu can sıkıcı tavırlarını *kesinlikle* alt etmek *gerekıyor*. Man Ray, muhtemelen gelecek hafta Cadaquès'de olacak. Ondan yararlanmanız gerekir, madeni plakaları satın alabilirsiniz ya da hesap pusulasını Skira'ya vereceğini söyleyebilirsiniz (her durumda, Skira, hesap pusulalarının kendisine gönderilmesini yeğler, çünkü şu sıralar tek kuruşu yok). Ayrıca modern-style konusunda da ondan yararlanabilirsiniz. Gelecek hafta sıradan bir fotoğrafçıya kendinden geçmiş insan kafalarının fotoğrafını çektiirmek durumundayım, unutmazsam kuşkusuz, hepsini aynı boyuta getirmek için ayrı ayrı çekim yapmak gerekecek. Çünkü Brassai'nin fotoğraflarının beş para etmediğinden eminim. Ayrıca sıkıntılıyım, çünkü kartpostal sayfaları için kartlara ihtiyaç var. Ayrıca Brassai'ye (o her ne kadar buna değmez dese de), modern stil çekilmiş bir insan kafası fotoğrafımı bastırtmam gerekiyor²². Bence bundan daha iyisini bulamam.

Bu sayıda, Dalí'nin ya da başka bir gerçeküstücünün tablolarını kabul ettirebilmemin olanaksız olduğunu düşünüyorum. Sizden istediğim ve bize yardımcı olabilecek şeylere gelince (Bir tek noktasını ihmal etmemenizi istiyorum):

1° Hemen buraya dönmenizi istiyorum, çünkü Breton ve ben, muhtemelen ayın 8'ine doğru on beş günlüğüne burada olmayacağız, biz döndüğümüzde de, ortaya çıkabilecek pisliklerle savaşmak, onları alt etmek, değiştirmek için vakit çok geç olacak. Artık gücümüz de olmayacak. Kuşkusuz buradan ayrılmam çok kötü olacak, ama gitmezsem de sonbaharda ya da kışın hasta düşmekten korkuyorum.

Sonuç olarak ve mademki söylememi istiyorsunuz, *en geç* ayın 27'sinde dönmenizi öneriyorum. Çünkü dergi 1 Ekim'de tam olarak matbaada olacak. Ve düşünebiliyor musunuz, bu ayın sonunda Breton'la benim üstümüzdeki yükü, bir yandan soruşturmanın sonuçları (netliğe kavuşturulacak, düzenlenecek, yorumlanacak) diğer yandan kendi yazılarımız ile Péret'nin muhtemelen baştan aşağı yeniden düzenlenmesi gerekecek yazısı.

2° Dali'den yazısını ve tüm metinlerini *olabildiğince* anlaşılır ve *olabildiğince* iyi yazmasını özellikle rica ediyoruz, çünkü, kendisi burada olmazsa, yazısını Fransızca düzenlemek çok zor olacak. Ayrıca uzun yazmasın ve daha çok resimlesin.

3° İstemdişi heykellerinin fotoğraflarını bizzat kendisi Ski-ra'ya göndersin (çok önemli bu). En az dört fotoğraf, 6 daha iyi olur, böylece seçme şansımız doğar.

4° Modern stil konusunda elindeki tüm belgeleri (eksiksiz) en kısa zamanda göndersin.

5° Duchamp'dan güzel bir sayfa oluşturacak bir şeyler ko-parmaya çalışsın, örneğin *la mariée mise à nue* gibi (ya da başka bir şey, desen olabilir), bu sayfayı tıpkı basacağız. Aman, özellikle de satranç üzerine bir yazı olmasın²³.

6° Hemen, olası en kısa zaman içinde ve anlaşılır bir biçimde soruşturmamıza cevap verin²⁴.

7° Size gönderdiğim İsveç dergisinin 2 sayısından birini Foix'ya gönderin²⁵. Ötekini Duchamp'a gösterin, yeterli.

8° Gelecek hafta size soruşturmaya ilgili göndereceğim tüm malzemeyi tanınmış İspanyollara ulaştırın (Foix'da onların adresi olmalı).

Bazı şeyleri unutmuş olabilirim, siz yine de unutmadıklarınıza dikkat edin. Yapabileceğimizin en iyisini yapmalıyız. Dali olabildiğince çok, son biçimini almış ve bu nedenle de çekici ne kadar şey gönderirse o kadar iyi olur. 4. sayıda, Dali'nin renkli tablolarını Max Ernst'in kolajlarını basacağız.

Merhaba.

Tapılası küçük kızım, muhtemelen Collioure'a gideceğim, oradan da seni görmeye geleceğim, seni kucaklamaya, seninle se-viştirmeye, seninle, güzelim, Gala'm, ilk ve son kadınım.

[imzasız]

Mühür: Paris, 17 Eylül 1933.

Alıcı: Madam Grindel-Dali, Port Lligat, Cadaquès (Gerona), İspanya
Varış mühri: Cadaquès (Gerona), 19 Eylül 1933.

Gala'm, ebedi sevgilim,

hayır, Cadaquès'e gelmeyeceğim. Şu anda, Cécile'le Montlignon'dayım. Dinlenmek için tek fırsatım bu. İltifatları beni etkileyen tek varlık sensin dünyada (bu Man Ray üzerine yazdığım şiirle ilgili¹). Bugünlerde, birkaç ilginç durum nedeniyle, birkaç yıl önce seninle birlikteyken yaşadıklarım döndüm – düşler, yaşam, özlem. Bahçelerin. Ben de, küçük çocuğum, seni korkunç seviyorum. Bundan kuşku duymuyorsun, Galotchka. Ben sürgündeyim, sonsuza kadar. Sen benim zihinsel vatanımsın. Bana inanmalısın: Sana olan bağlılığım sarsılmaz, tüm görüntülere karşın. Ölümüm bundan olacak. Yaptığım her şeyin gerisinde, sen varsın, hep sen olacaksın.

Erken dönmene sevindim. Bunun keyfini çıkaracağız. Cécile de buna çok memnun olacak.

Seni seviyorum, sevgilim. Her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Mektubun arkasında Dali'ye birkaç bilgi var. Brassai'ye kızmamak gerek. Yine de çok kırılğan birisi. Kafalar dışında, modern stil fotoğrafları muhteşem. Kafa fotoğrafını yeniden çekecek. Fotoğrafi çekilmiş kafalardan (kartpostallar) yararlanmak olası değil². Dali, daha önce başardıklarından gönderirse iyi olur, biz de tüm yüzlerin aynı büyüklükte ve tonda olması için hepsinin birer birer fotoğrafını yeniden çekeceğiz. Brassai, Breton ve benim için gerçekten çok ağır, büyük bir iş. Çok güzel bir sayfa hazırlayacağız bunlardan. Geri kalan işler şimdilik iyi gidiyor. Ara vermeden çalışıyoruz. Skira hâlâ İsviçre'de.

Dali'nin Duchamp'ın soruşturmaya verecekleri cevaplar ne oldu? Ya Duchamp'ın göndereceği şeyler?³ Her şey, sıkışık, çok sıkışık.

Dali'ciğ 1000 dostluk.

[Montlignon, 20 Eylül 1933'e doğru]

Dorogoi'm,

Tériade'in yazısında, Dali'nin renkli bir tablosunun olacağını söylemiş miydin?¹ Ancak küçük bir tablo basmak istediğimiz ve burada elimizde başka bir şey olmadığı için, Dali'nin buraya getireceği şeye güveniyoruz. Ama çok sıkıştık. Eğer ondan önce gelirsene, umduğum gibi, burada işimize yarayacak ne varsa getir yanında, Dali'nin ofortlarını da². Buraya gelir gelmez, hemen bana acele bir mektup gönder (Breton'un telefonu kesildi).

Para dışında –bir tek o yok– *Minotaure*'da işler yolunda gidiyor. Ama Skira bu durumun düzeleceğini söylüyor. Birinci sayıdan yarı yarıya daha büyük olacak bu sayının 4/5'ini elimizde tutuyoruz.

Dali, dergide 6 kez geçeceği için (soruşturmaya cevap – modern-style yazısı – Kendinden geçmiş yüzler – İstem dışı heykeller – Maldoror için illüstrasyonlar – renkli tablo), ki bu çok fazla, kanımca *Esrik yüzler* ile *İstem dışı heykellerin* yorumlarına nesnel bir ton vermek zorunlu ve ayrıca bunların altına imza konmaması – ya da konacaksa, Breton'un ya da benim imzamin konması gerekir???..³

Sayfa düzenlemesi yapabilmem için kendinden geçmiş yüzleri bekliyorum⁴.

Cécile'le birlikte Montlignon'dayım. Ama her gün *Minotaure*'a gidiyorum.

Aşağı yukarı tüm sayıyı biz dolduracağız⁵

Soruşturma 12 küçük sayfa

Kartpostallar 16 " "

Péret: Otomatlar 7 "

Breton: Otomatizm 10 " "

Tzara: Şapkalar 3 " "

Heine: Sade 1 " "6

Lacan: 2 " "7

Giacometti: Heykeller 3 "

Brassaï: Duvarlar 2

Dali: Modern stil 5 "

Lautréamont 3

Esrik yüzler 1

Brassaï: " (çok güzel) 1 "

Man Ray: metin dışı-renkli 1 " "

Yıldız falları: Rimbaud. Lautréamont 2 "

Piaget: Çocukluk Üstüne 3 " "

Dali: İstemdışı Heykeller 1

—
73 sayfa

geriye kalan 16 sayfada Reverdy'nin heykeli, 8 sayfada Tériade'nin Miró, Dali, Picasso, Braque vb.'nin resmi üzerine ve 4 sayfada da Raymond Roussel üzerine belgeler var.

Seni bekliyorum. Seni düşünüyorum. Seni her yerinden korkunç öpüyorum.

S.k.s.

Paul

183

[Paris, Ekim başı 1933]

Dün, pazar günü Montlignon'daydım. Şimdi pansiyonuna dönmüş olan Cécile'le, uzun uzun senin, bizim fotoğraflarımıza baktık. Biliyorum geçmiş senin için hiçbir şey ifade etmiyor. Benim için de, ama bizim geçmişimiz dışında. Bu korkunç bir başağrısı gibi. Şimdiki zaman yok sanki. İnan bana, hissetmediğin bir şeyi hissettirmeye çalışmıyorum sana, ama şunu iyi bil ki, sen benim için yok olursan, bu yaşamımın, tüm yaşamımın sonu olur. Yaşamım boyunca, sana bağlı kaldım hep. Yaptığım hiçbir şey senden ayrı değil. Sen benim tüm, tüm yaşamımsın.

Evet, gidip bir doktorla görüşeceğim. Ama şimdi iyi sayılırım. Nasıl, niçin yaşıyorum? Şunun için ki, varlığının dü-

şüncesi hep canlı kaldı, hep yaşıyor içimde. Tüm kanımı bu düşüncenin peşinden gizlice sürüklüyorum, benim güzel Gala'm. Çok melankolik oldum. Kış saati. Karanlık bir saat önceden çöküyor.

Duygusallığım iğrendirmesin seni.

Seni seviyorum.

Paul

184

Paul Eluard-Grindel, Madam Fossat'nın evi, 14, rue de Massingy, Nice (*Alpes-Maritimes*)

[1934 Şubatı'nın ilk günleri]

Sevgili güzel Galotchka'm,

bir hayli sıkıntıdan sonra sonunda yerleşebildik¹. Oda için 250 frank ödüyoruz ve yemekler de çok ucuz (5 frank). Buna karşın, annemin bana vermiş olduğu komik para muhtemelen burada istediğim kadar kalabilmem için yeterli olmayacak. Senin, umutsuzca da olsa çaba gösterip bir şeyler satman gerekecek: tablo ya da eşya (örneğin kuş kolaylıkla satılabilir), ne kadar olursa. Çevrende 1000 franka bir şeyler satın alabilecek bir alıcı yok mu? Çünkü, 500 frank bulabilirsem, burada en azından on beş daha kalabileceğim. Bu uzun bir süre değil, çünkü hava gerçekten ancak 15 Şubat'tan sonra yumuşamaya başlıyor.

Brüksel'e gidersen, Mesens'e², Vriamont'un³ ayırttığı (3000) Mallarmé-Matisse⁴ tablosundan söz et.

Biliyorsun, vaktiyle burada sürdürdüğüm savurgan yaşamın yanında⁵, manzarayı birazcık değiştiren tutumlu bir yaşam sürdürüyorum burada. Yine de, sakın bir odam var, güneş alıyor, dinleniyorum ve çalışabileceğimi düşünüyorum ve çalışmak istiyorum, her zamankinden çok, öfke ve inatla. Yazacağım şeyleri sana ara ara göndereceğim.

Salvador, Donoël ve Stile'den [*aynı yazımı*] bir cevap aldı mı⁶?

Büyük tablo beğenildi mi?⁷

Bana nazik mektuplar yaz, bunu çok iyi yapıyorsun.

Sizin için modern-style parçalar bakıyorum, çünkü kimi kafelere ve sinema salonlarına bakılacak olursa, Nice bunlarla dolu olmalı.

Seni seviyorum, seni her yerinden korkunç öpüyorum.

S.k.s.

Paul

185

[Nice, 1934 Şubatının ilk günleri]

Salı

Güzel küçük dorogaia'm,

Mektubunu almadan önce, Tzara ve ben, Breton'a birer mektup gönderip Dali'yi hedef alan saldırıların şiddetinden dolayı duyduğumuz üzüntüyü bildirdik ve o olmadan gerçeküstücü bir etkinliği sürdürmenin olanaklı olmadığına inandığımızı belirttik. Tzara'nın Dali'yi ne kadar çok sevdiği, ona ne kadar hayranlık duyduğunu görmek doğrusu şaşırttı beni. Breton'dan, bir toplantı olursa mektuplarımızı orada okumasını istedik (aramızda kalsın, bu mektupların doğuracağı etki konusunda beni haberdar etmen gerekecek)¹. Bununla birlikte, Dali'nin, böyle devam ederse, paranoyak Hitler tavrının doğuracağı aşılmaz güçlükleri de gizliyor değilim². Dali'nin *kesinlikle* bir başka çılgınlık nesnesi bulması gerekir kendine. Birbirimizden ayrılmamız bizim kadar onun da hayrına olur. Hitler'e düdüğü övgü, özellikle de onu yerleştirdiği düzlemde, kabul edilmez bir şey, gerçeküstücülüğün sonunu da bizim kendisinden kopuşumuzu da hazırlayacak³. Eğer Dali, bu türden savları savunmazsa, yaptığı Lenin karikatürlerinden⁴ ya da ailenin savunulmasıyla ilgili tablolarından⁵ ötürü kimse onu suçlamayacak gerçekten. Artık bıraksın Hitler'i bir yana, çünkü bu adam ger-

çekten çok tehlikeli, ayrıca aramızda bu konu dışında Dalí'nin yaptığı her şeyi destekleyecek çok insan var. Bana sözünü ettiğin kin, kıskançlık, anlayışsızlık ve aptallıklara gelince, inan bana, kişisel olarak kendimle ilgili olanlar da dahil, her şeyin kesinlikle farkındayım. Ama tüm bunları bertaraf etmeye çalışmak boşuna. Çünkü, bunlar her zaman var oldu ve yöneldikleri nesneler değişti bir tek. Artık bunlardan yakınmayı bıraktım. Önemli olan ortak bir etkinliği desteklemeyi sürdürmek, bu olmadan her türlü bireysel etkinlik çabucak değersizleşecek, dahası zararlı olacaktır, çünkü burjuva sıradanlığına düşecektir.

Dün saat 6'da, doğrusu katılımın az olacağını umduğumuz Nice'li memurların gösterisine katıldık. Nice, bu tür gösteriler için hiç de fena bir yer değil. Binlerce gösterici, bir saatten fazla bir süre Nice'in ana sokaklarında, *l'Internationale*'i söyleyen lise öğretmenlerinin taşıdığı kıvıllı bayrakların altında yürümeyi başardılar. Atlı jandarmaların müdahale edecekleri âna kadar. İşte o an görölmeye değerdı. Askerler kendilerini korumak için dipçiklerini kullanmak zorunda kaldılar. Bir anda olaylar onları aştı. Bir göstericinin elinden kapılan kıvıllı bayrak tekrar geri alındı. Her şey havada uçuşuyordu. Karnavalına hazırlanan güzel Nice için bu tam bir kasırğa oldu. Tüm parmaklıklar yerlerinden koparıldı, dükkânların camları kırıldı, banklar söküldü, sokak fenerleri yıkıldı, büfeler, sokak ortasındaki sütunlar, her şey tahrip edildi. Bir an Tzara için korktum (pasaportu yok), o çok cecur, çok öfkeliydi, öteki göstericilerden ayrılmış bir grubun arasına katılarak bir koridora sığındı, buraya, bayılmış, yaralı bir jandarma getirdiler ve topluluk zor kullanılarak burada tutuldu. Gece yarısına kadar kaldık. Böğürme bir dipçik darbesi aldım, birazcık tutuldu, ama çok ağrım yok şimdi.

Nusch, Dalí'ye bir yelek yapmasını isteyip istemediğini soruyor bana, sen ona yalnızca yünü (mağazaya ne kadar yün gerektiğini sorarak), ölçülerini, tam olarak yeleğin biçimini gösteren bir desenle birlikte gönder yeter. Neyse, küçük sevgilim, kaygılanma, sinirlerini bozma. Para konusunda, hangi yolla olursa olsun 4 ya da 500 frank bulabilirsen harika olacak, çünkü 5 franka yemek yemek zorundayım ve bu da doğrusu pek iyi değil.

Seni gerçekten seviyorum, durmadan seni düşünüyorum.
Hoşuna gideceğinden emin olduğum uzun bir şiire başladım.

Seni tutkuyla her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

186

Kartpostal: 1900 "Yaşlı Yürüyüşçünün Armağanları 2"
Mme Fossat'nın evi, 14, rue de Massingy, Nice (Alpes-Maritimes).

[6 Şubat 1934]

Dorogoi'm,

Sana yarın, bugünlerde olup biten gerçeküstücü olaylar hakkında uzun bir mektup yazacağım. Breton her şeyi bana tüm ayrıntılarıyla bildirdi. Dali bu kartı çok sevecek sanırım. Başka kartlarım da var bu türden. Kura çıktım ve bunu kazandım, en güzelini, onu sana hediye ediyorum.

S.k.s.

Paul

187

[Nice, Şubat 1934]

Salı

Sevgili güzel kızım,

Hareketinden önce alâsın diye mektubumu hızlı yazıyorum. Dün senden aldığım mektup beni çok rahatlattı. Seninle olduğu gibi Dali'yle de yüz yüze konuşamadığıma çok yanıyo-

rum. Birbirimizi böylece daha iyi anlayabilecektik. Dali, yaptıklarına ne kadar önem verdiğimi çok iyi biliyor. Siyasi düşünceleri konusunda sıkıntılarımla olsa da, tüm resmine ve şiirine hayranlık duyuyorum. Ve neredeyse tüm fikirleri bana her zaman güzel, şaşırtıcı, yeni geliyor ve onları savunuyorum.

Buradaki günlerimle ilgili tek sözcük yazmadım. Hüzünlüyüm, hastayım, darmadağınım.

Uslu ve sağlıklı olmalısın sen. Ve mutlu.

Paris'e 20 Mart'ta döneceğim ve eğer biraz para bulabilirsem birkaç günlüğüne Cadaquès'e geleceğim.

Bana gönderdiğin 2000 franktan dolayı çok etkilendim. Ama biliyorsun, senin de parasız kalmaman gerekiyor. Ben zaten çok sade yaşıyorum.

Tzara, Dali'nin yanında yer alıyor ve modern sanat olarak sunulan şeylere karşı çıkmaya hazırlanıyor. Char da aşağı yukarı onun gibi düşünüyor.

Neyse, seni tüm varlığımla kucaklıyorum. Ve seni sonsuza kadar seviyorum.

Paul

Dali'ye dostluklar.

188

[Nice, Şubat 1934]

Küçük Gala'm,

Telgrafının beni biraz rahatlattığını, bana güç verdiğini söylemeliyim. Son mektubundan beri artık işitmekten umudumu kestiğim sevgi dolu bir sözcük vardı telgrafında. Bunu tartışmanın ne yararı var, küçüğüm. Yaşlandım ve bu tür sıkıntılar beni her şeyden daha fazla kuşku duymaya itiyor. Olabildiğince mutlu ama hiç bitmeyecekmiş gibi uzun gelen bir yaşama bırakıverdim kendimi. Bu, benim istediğim bir yaşam olamaz – tam olarak benim istediğim. Olsa olsa bir ikinci yaşam. Sevgili

küçük Gala'm, şimdi, her şeyden çok senin hoşuna gitmemekten, seni sıkmaktan korktuğumu iyi bilirsin. Dali konusunda olabildiğince akıllıca davranmaya çalıştım. Dali'yi savundum ve onu, inatçılığının doğurabileceği sonuçlara karşı uyararak hep savunacağım. *Onun Hitlerci olmadığını iyi biliyorum*, ama neylersin? Dali'nin bugünlerde geliştirdiği kimi fikirlere karşı olmadığımı söylemeliyim, ama bunları yarın unutacağından da eminim. Ben her zaman bu fikirlerin arkasında olacağım. İnan bana, onları herkese karşı savunacağım. Beni, "insanlığa hizmet eden biri"si olarak görmelerini isterim. Buna neden kızacağını anlayabilmiş değilim. O zaman, bırakalım tartışmayı. Sen yakında gideceksin, ancak yüz yüze konuşabilseydik, açıklamalarımın seni hiç de öfkeliendirmeyeceğini görecektin. Bu olay konusunda, muhtemelen tek cezalandırılan benim. Bense bıktım, her şeyden bıktım. Son mektubundan beri dayanılmaz bir hüznün ve yorgunlukla yaşıyorum. Bu nedenle böylesine kötü bir mektup yazıyorum. Kafam karışık. Kötü.

Bir gün gelecek, küçük kızım, düşündüğüm her şeyin ötesinde, söylediğim, yaptığım her şeyin ötesinde, tüm yaşamım boyunca bir tek senin var olduğunu, her şeyin gelip sana dayandığını, gerçekten her şeyin sende bittiğini düşünmek gerekecek yine de. Ben seninle geliştirdim. Bir dahaki sefere daha iyi yazacağım sana.

Her yerinden çok çok öpüyorum.
Sonsuza kadar seninim.

Paul

189

[Nice, 7 Şubat 1934]

Çarşamba

Benim güzel küçük sevgilim,
Pazartesi akşamı olup bitenler konusunda bilgim yok. Ama alınmak istenen kararlarla, Dali'nin gruptan atılması önerileri-

le ilgili bilgi aldım¹. Görüşlerinin hiçbirimiz tarafından hoşgörüyle karşılanamayacağını bilmesine karşın, bu kaybedilmiş davayı Dali, savunmayı hâlâ nasıl sürdürür? Hangi noktada durursa dursun, Hitlercilik benim için dünyada en tiksinilesi şeydir. Enternasyonalizmin hristiyan bir değer olduğunun savunulmasına bir an olsun katlanamam. Bu çelişki tam bir kara cahilliktir. Dali ne düşünürse düşünsün, faşizm, tüm faşizmler vatani, aileyi ve dini savunurlar. Böylesine aşağılık bir davayı ülküselleştirmek konusunda ırkçı kuramlar onun yanı başında hazır bekliyor. Bu kuramların dayandığı, beslendiği tek felsefeci şu değersiz Gobineau'dur (N.R.F'in Gobineau'ya ayrılmış son sayısını okumanı öneririm sana. Ne basitlik, ne boş sözler!²)

Neyse, madem ki Dali görüşlerinde böylesine ısrarcı, ben de şöyle düşünüyorum:

1° Dali gibi bir savunucuları olması faşistler için çok hoş bir şey olacak.

2° Bu inat gerçek bir ihanettir (ve sonuçta, örneğin Aragon'u da haklı çıkaracaktır), dün oyumu Breton'a gönderdim, o da uygun gördüğü zaman onu değerlendirmeye alacaktır³.

Her zaman için düşündüğüm şeylere bu şekilde meydan okunmasına öfkelenmeden tepkisiz kalamam.

Küçük güzel Gala'm, bu arada, belki şu anda gerçekleşmiş olan bu boşanmanın ardından büyük bir üzüntü duyacağımı düşünüyorsundur, çünkü, bunun zaten giderek azalan ilişkimizi bozmasından kaygı duyuyorum. Dün senin hayalinle uyandım, saatlerce onunla dolaşıp durdum. Tüm gençliğimi sen yarattın, tüm yaşamımı sen var ettin.

Seni seviyorum. Sonsuza kadar seninim.

Paul.

Fransa'da faşizm öncesinde değişecek değilim⁴.

[Nice] 9 Mart [1934]

Küçük güzel Gala'm,

İşime çok yarayacak paralarla birlikte gönderdiğin mektubunu aldım. Çok teşekkür ediyorum. Bu mektubu hızlı yazıyorum. Kaygılıydım. Sana, iki gün önce rue Gauguet adresine bir telgraf bile çektim.

Cécile'den çok üzüntülü bir mektup aldım. Jouc¹ ölmüş.

Sana yarın daha uzun yazacağım.

Sizi eğlendirecek iki belge gönderiyorum ilişkide².

Minotaure hakkında *N.R.F*'te bir yazı yayımlandı (Dali'yi göklere çıkaran bir yazı, şöyle diyorlar onun için: "gerçeküstücülüğün keşfi ve kâşifi")³.

Tchang ve Dali'ye dostluklar.

Ve sen, seni s.k. seveceğim.

Paul

Ayın 20'sinde hareket ediyorum. Bana hemen yazarsan Nice adresine yaz. Yoksa, Paris'e, 54, rue legendre adresine. Belki Rousseau tablosunu satacağım⁴. En azından ne kadar eder sence?

Nice, 13 Mart [1934]

Güzel küçük Galotchka'm, daha iyi olduğunu ve tümüyle yerleşmiş olduğunu umarım. Paris'e 21'inde dönüyoruz. 20'sindeki piyango çekilişi için ufak bir biletim var (1/5). Kazanırsam, hiç sıkıntım olmayacak.

Epeyce uzun bir zamandır Paris'ten, "iyi" dostlarımızdan bir haber alamadım. Eylemsizliğimizin bir utanç olduğunu düşünüyorum artık ve bunu onlara söylemek niyetindeyim. Bu

arada, bu çok kısır, çok çocuksu kafe toplantılarına artık kesinlikle kendimi kaptırmak niyetinde değilim. Gma geldi. Eğer bu durum değişmezse, gereğini yapacağız. Beni belki pek açık bulmuyorsundur ama sana yemin ederim ki, oyle çok huysuz falan da değilim. Paris'te hâlâ yapacak bir şeyler olacağını bizzat görünceye kadar tüm bu yazdıklarım aramızda kalsın. Burada çok az çalışabildim (oldukça uzun iki şiir). Onları sana iki ya da üç gün sonra göndereceğim.

Bu bölgede çok şey, birlikteliğimizi anımsatıyor bana (Beausoleil'de, Cannes'da "güzel" Hôtel Mediterrannée, Nice'de). Sen her zaman benim küçük Gala'msın, büyük, güçlü, gerçek Gala'msın.

Her yerinden öpüyorum.

Sonsuza kadar seninim.

Paul

192

[Nice, 16 Mart 1934]

Cumartesi

Güzel küçük Gala'm,

İşte sözünü ettiğim iki şiirden biri¹. Ötekini sana iki gün sonra göndereceğim. Gördüğün düşü anlattığın son mektubun bana tatlı bir zevk verdi. O, senin gerçek mektuplarından biriydi. Galotchka'nın sözleri çok değerli. Onları seviyorum. Sen benim her zamanki, sonsuza kadarki sevgilimsin.

Annem, bu akşam arabayla buraya geliyor. Perşembe günü Paris'te olmak için salı günü yola çıkıyoruz.

Dali'nin *Minotaure*'un 5. sayısına yazı verip vermeyeceğini bana hemen yaz, benden de yazı istendi. Çünkü, ondan yazı istenmezse, ben de yazmayacağım².

Her durumda, Paris'e atılımcı birkaç niyetle döndüğümünden emin olabilirsin (ancak bunlar aramızda kalsın).

İki gün sonra sana yeniden yazacağım. Seni seviyorum ve her yerini okşuyor, öpüyorum. S.k.s.

Paul

Bana, 54, rue Legendre adresine şiir hakkında ne düşündüğünü yaz (Dali de)

Küçük Darys'e dostluklar.

193

[Paris, 27 ya da 28 Mart 1934'e doğru]

Çarşamba

Güzel küçük sevgilim,

7 günden beri Paris'teyim. Aceleyle döndük, annem gece yarısı arabayla döndü, biz de trenle, Valentine'den¹ aldığımız bir telgrafla Cécile'in Fontainebleau'da kızamık çıkardığını öğrendik çünkü. Şimdi durumu daha iyi, burada, Montlignon'da bir ay dinlenecek. Onun yaşında, çok tedbirli davranmak gerekiyor. Neyse, şimdi çok iyi durumda, kaygılanmana gerek yok.

Buraya doğal olarak iş bulmak için döndüm. Ne yazık ki başkaları için, onlar için hiçbir biçimde çaba gösterecek durumda değilim. *Minotaure* bir 5. sayı hazırlıyor. Ama bir şey öderlerse ilgileneceğim bu sayıyla. Boğaz tokluğuna çalışmaktansa vazgeçmeyi yeğleyeceğim şeylerle uğraşmaktan bıktım artık. Dali'nin yazısını bekliyoruz. Röprodüksiyonlar için güvenin bana². Anlaştık bu konuda. Ama fotoğraf, desen, bir şeyler gönderin... Ayrıca Mesens⁴ ve Nougé'nin⁵ yöneticisi oldukları *Documents* 34³ adlı Belçika dergisinin özel sayısı için de bir şeyler gönderin, dergi 56 sayfa metin ve 8 sayfa da kopya resimlerden oluşacak. Bu sayının dosyası 1934'te *Gerçeküstücülük* ya da belki 1935'te *Gerçeküstücülük* olacak. En geç 12 ya da 13 Nisan'a kadar tüm belgelerin ellerinde olması gerekiyor. Ben şiirlerimin en uzununu vereceğim⁶. Bu sayının çok *güncel* olması gerekiyor.

Ben de durmadan seni düşünüyorum ve dönüşünü sabırsızlıkla bekliyorum. Daha erken gelebilirsen, gel. Cécile'in de, benim gibi, sana taptığını görmekten çok mutluyum. Senden, tüm zamanların, her zamanın küçük Gala'sından söz ediyoruz.

Şiirlerim hakkında söylediğin güzel şeylere ilgisiz kalmam olası değil. Senin görüşün benim için en değerli olanı, belki değerli olan tek şey. Seni seviyorum. Her yerinden öpüyorum. İnce ve esmer ve sıcak bedenini düşünüyorum.

S.k.s.

Paul

İki gün sonra sana bir başka şiir göndereceğim. Yalnızca başlığı eksik.

194

Kartpostal: 1900

Mühür: Paris, 28 Mart 1934

Alıcı: Madam Dali, Port Lligat, Cadaquès (Gerona), İspanya.

Mektubumu gönderdim. Tchang beni ziyarete geliyor. Birkaç küçük ayrıntı dışında, *Minotaure'* da her şey yolunda. Onları da halledeceğim. Ne olduklarını yazacağım sana. Son tablolar-
dan birinin büyük ve güzel bir fotoğrafı gerekecek¹. Öpücükler.

Paul

Rahat geldim. Sana yarın yazacağım.

Size sevgiyle bağlıyım.

Raymond Tchang.

[Antetli kâğıt:] *Hôtel Alexandra, Nice*

[Paris, Nisan başı 1934]

Sevgili güzel Gala'm, hayır, tabloları *Minotaure*'a bırakmadım, bir saniye bile, çok iyi durumdalar. Ciddi ve özenli bir insan olduğumu bilirsin (buraya dönmene özellikle çok sevindim!!!).

Dört gün önce kararlaştırılmış ve Brüksel'de Palais des Beaux-Arts'da düzenlenecek büyük bir *Minotaure* sergisi için başka tablolar da aldım, sergide Picasso, Matisse, Derain, Braque gibi ressamlar, özellikle çok sayıda Dali tablosu yer alacak¹. Si-gorta bedelini çok yüksek tuttum, elimde makbuz var. Rue Guguuet'deki evden *Le grand masturbateur*'ü, Chirico'nun *l'Intérieur métaphysique*'ini², Dali'nin adını bilmediğim bir tablosunu³ (sen varsın, denizin önünde) ve büyük bir deseni aldım: *Cannibalisme des objets*, ayakkabı yiyen bir adam, ve bir Tanguy tablosunu⁴. Güzel bir katalog olacak. *Minotaure* yakında çıkacak, çok güzel. Her zamankinden de çok çalışıyorum.

Tabloları alma sorumluluğunu üstlenebileceğimi düşündüm. Dali'nin çok iyi temsil edilmesi gerekir. Korkacak bir şey yok. Biliyorsun, her şeyi yapmak durumundayım.

Palais des Beaux-Arts'ın sekreteri 4 günlüğüne buraya geldi. Tüm güvenceleri aldık. Açılış 12 Mayıs'ta. Tabloların hepsi en geç 12 Haziran'da dönmüş olacak, ayın 15'inde Paris'te büyük bir gerçeküstücü sergide yer alacaklar⁵.

Ne yazık ki *Documents* 34'ün⁶ özel sayısı için Dali'nin yeni fotoğrafları yok elimde. Korkarım ayın 8'ine kadar yetişmez.

Antoloji bu ay çıkıyor⁷.

Seni seviyorum. Seninle yeniden buluşacağım için uçuyorum adeta. Cécile de öyle, nekahat dönemi sürüyor ve seni bir hediye, hediyelerin en güzeli bekliyor.

Gala'm, seni sonsuza kadar seviyorum.

Gel.

Paul

[Paris, 20 Nisan 1934'e doğru]

Pazartesi akşamı

Sevgili güzel Gala'm, sana yazmamak beni umutsuzluğa sürüklüyor, her an asabileşebiliyorum. Şu sıralar, ben olmadan yapılamayacak sayısız işlerle son derecede meşgulüm.

Meissonnier'nin fotoğrafı bile bana çok zaman kaybettiriyor. Yayın haklarını ödemek gerekiyor vb.¹ Ve yarın ya da öbür gün rue Gauguet'deki eve gidip Dalí'den yeni ne bulursak fotoğrafını çekeceğiz, röprodüksiyonlardan oluşan bir sayfa düzenleyeceğiz². Annem beni çok ihmal ediyor. Arabasıyla çok daha fazla işi, daha kısa sürede halledebilirdim. Antoloji mi? Lély ile her türlü ilişkimi kopardım. Şimdi işleri Madam Bucher'yle yürütüyorum. Sanırım bu iş yolunda gidecek³.

Bu arada siyaset de var, sürdürdüğümüz eylem birliği hakkında bir soruşturma⁴. Örneğin yarın sabah, saat 7.30'da Courbevoie'da düzeltmeler için randevum var. Sonra saat 10'da Madam Bûcher'yle randevum var. Öğleden sonra, 10 gün sonra çıkacak *Minotaure*'a gideceğim⁵. Daha sonra, uygunsa Man Ray'le rue Gauguet'deki evde buluşacağım. Akşama siyasi bir toplantı var. Günler böyle geçiyor. Doktoru ve haftada 4 gün dişçiyi saymadım daha.

Yine de, geçen hafta Cécile'le iki öğle sonrasını birlikte geçirebilmeyi başarabildim, durumu çok iyi, şimdi pansiyonda. Son yılı olacak bu, umarım.

Dalı'nın yazısı gerçekten muhteşem⁶. Breton da aynı görüşte. Ama son tablolarının fotoğrafları neden bizde yok. Çok yazık. Pek çok açıdan.

İçinde çok sayıda kopya içererek *Documents* 34'ün (80 sayfa) özel gerçeküstücü sayısından söz etmiş miydim size? *Minotaure*'dakinden biraz daha kısa ve 2 ya da 3 çarpıcı klişe içeren bir yazı gerekecek⁷. 25 Nisan'dan önce. Dalí'ye çok güveniyorum.

Minotaure'un bu sayısı çarpıcı olacak. Tériade⁸ ile onun o korkunç ressamı dışında yalnızca gerçeküstücüler yer ala-

cak. 1 sayfa Max Ernst, 1 sayfa Tanguy, bir sayfa Dali. Ayrıca, Chirico'dan *Les mannequins de la tour rose*, renkli kapak süsü olacak. Bir de Picasso olacak⁹.

İlişikte gönderdiğim şiire bir başlık bulamamam sana yazmamı geciktirdi. Ne yapalım, sana başlığı sonra veririm¹⁰.

Burada boğucu bir sıcak var.

Yaşlandım.

Seni sonsuza kadar seveceğim.

Paul

BENİ UNUTMA

197

[Başlıklı kâğıt:] *Barthelemy Vicens, import-export, 18, rue des Trois-Moges, Marsilya,*

[Paris] 30 Temmuz 1934

Güzel küçük Gala'm,

Mektubuna çok memnun oldum. Paris'te güneş çarpmasına uğramaktansa Cadaquès'te uğramak daha iyi. Annemle Kuzey Garı'na gittik az önce. Cécile'i, tatilini geçireceği Folkeston'a götüreceğim. Orada üç dört gün kalacağım. 2 Ağustos'ta hareket edeceğiz. Çalışmaya gayret edeceğim. Kitabım biraz ilerliyor. Ekim'de *L'Amour la poésie* gibi tutulan bir kitap olacağını umuyorum. N.R.F'te onu 2 ay içinde hızlıca basmaları için uğraşıyorum, olmazsa başka yere vereceğim¹.

Cécile ile üç gün geçirdim ve senden, küçük tanrımdan, benim için hep sinirli, saf ve dokunaklı olan kızıdan söz edip durduk. Şimdi, bunca acılardan, mutsuzluklardan sonra, tek amacım var, o da, her durumda, benim kaygılarımdan, öfkelerimden uzakta senin mutlu olduğunu bilmek. Biliyorsun, sana artık hiçbir zaman, hiçbir zaman kötülük yapmayacağım. Seni o kadar çok seviyorum ki, anımsa, inan bana, bu senin için her

zaman bir düş olmadı ama, ben seni her zaman o kadar çok sevdim ki. Tüm şiirlerimi sen yazdırdın bana. Yalnızca bunu anımsaman için benim çılgınlığımı unutmak gerek: her gece seni görüyorum düşümde.

Bu günlerde sana şiirler göndereceğim.

Her yerinden öpüyorum. S.k.s.

Paul

198

[Brüksel, Ağustos 1934]

Güzel küçük Gala'm,

Mesens'den¹ Rousseau ile Chirico tablolarını anneme göndermesini istemiştin, ama sana göndermiş².

M. André'den onları gümrükten çekmesini ve dönüşüme kadar korumasını – ya da onları orada emanete bırakmasını söylemek için mektup yazdım.

İsteğimi, senin de kendisine doğrulayacağını söyledim. Bu nedenle ona hemen birkaç satır yazar mısın (hangi tabloların söz konusu olduğunu ona söylemenin bir yararı yok sanırım). Bunu hemen yap, rica ediyorum.

Bir an önce bu konuyu halletmek istiyorum. İlişikte *Nouvelles littéraires*'den bir parça gönderiyorum, hoşunuza gidecek³.

Seni seviyorum. S.k.s.

Paul

Kartpostal: çiçekler

[Brüksel, Ağustos 1934]

Salı

Gala'm, cumartesi hareket ediyorum. Artık buraya yazma, 54, rue Legendre adresine yaz. M. André, Mesens'den¹ tabloları aldı. İade masraflarını gönderdim (136 frank!!!). Rezalet!! Neyse, her şey çözümlendi.

Bu günlerde sana yeniden uzunca yazarım.

S.k.s.

Paul

Kartpostal: çiçekler

[Brüksel, Ağustos 1934]

Gala'm, yola çıkıyorum, pazartesi akşamı Paris'te olacağız. Nusch'un büyükannesini görmek için Mulhouse'da duracağız.

Bana, 54, rue Legendre adresine yaz, ben de oradan size yazacağım.

S.k.s.

Paul

[Antetli kâğıt:] *Café Dupont.*

Paris, [15 Ağustos'a doğru] 1934

Perşembe

Sevgili, güzel küçük Galotchka'm, Belçika'dan sekiz gün önce döndüm, Cécile de İngiltere'den 4 gün önce döndü ve şu sıralar birlikte Montlignon'da kalıyoruz – hem Cécile için, hem de bana verdiğin Klee tablosunun satışından gelen 400 franka karşın, parasızlık yüzünden.

Küçük yeşil Picasso tablomuzun satılıp satılmadığını öğrenmeyi sabırsızlıkla bekliyorum. Satıldıysa, alacağım paranın yarısını hemen sana göndereceğim ya da istersen parayı dönüşüne kadar yanımda tutarım.

Melankolik bir dönem geçiriyorum, yokluğunun bir türlü kurtulamadığım anıların ve özellikle de onları kendi hesabıma yaşamanın doğurduğu büyük sıkıntı, iç daralması... Günün birinde gidip gölgende yaşamak gerekecek, güneşli güzelim. Sinsice senin yaşamında yaşıyorum, seni uyanırken, kalkarken, banyo yaparken görüyorum, seni tartışırken, kuşku duyarken, gülerken ya da öfkelenirken görüyorum. Seni açık seçik ve çıplak ya da yorgun, küçük ve zavallı ve daha fazla heyecan içinde görüyorum.

Cécile çok güzelleşti. Giderek sana benziyor. Ekim başında, babaannesiyle birlikte rue Ordener'deki eve dönüyorlar¹.

Kasım ayında yayımlanması koşuluyla şiir kitabımı Gallimard'a teslim ettim. Cevabı bekliyorum. Sana başlığını söyledim mi (gerçeküstücüler epeyce tartıştılar bunu, Breton ile Char bu başlığa karşılar, Péret, Man Ray, kadınlar ise bu başlıktan yana):

LA ROSE PUBLIQUE².

Sen ve Dali bu başlıkla ilgili ne düşünüyorsunuz, yaz bana. *Minotaure*'da yazı yazmamız tehlikede görünüyor. Dergiden bir grup insan, özel olarak bu sayı için Breton ve beni görmeye gel-

diler, yanlarında dergideki yazıların aşağı yukarı tam, çok bilimsel, sıkıcı ve oldukça tutucu bir özetini de getirdiler. Dergide yalnızca eski Fransız tablolarının kopyaları var – ve bunlar Rönesans öncesi tablolar oldukları için, insanı bıktıracak kadar Meryem ve İsa figürleriyle dolu. Kapakta da Miró resmi !!!!³

Gelecek iki sayının bizim istediğimiz biçimde düzenlenmesi konusunda söz verdiler, ama yine de yazı vermeyebiliriz⁴. Ama bize ne kadar önem verdiklerine de bağlı. Ciddiye alıyorduk, biz de koşullarımızı bildireceğiz. Hiçbir şeyden kaygılanmayın.

Dali, bana hemen iki tablo fotoğrafıyla Fransızca düzenlenmiş bir metin gönderebilirse iyi olur, çünkü bir Çekoslovak dergisinin özel sayısı için bu çok *acilen gerekli*⁵.

Ancak, sansür çekincesi hep var.

Dali'ye dostluklarımı ilet, buna inansın.

Seni seviyorum ve her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Bir İspanyol ressam, Breton ve benim için Kanarya adalarına bir gezi ayarlayacak (400 franka mal olacak)⁶. Konferans vereceğiz. Ama *Endülüüs Köpeği* ya da daha iyisi *Altın Çağ*'ın bir kopyasını da götürmek gerekecek.

Nasıl yapmalı?

Hepsine vakit geçirmeden cevap ver.

202

[Montlignon, 20 Ağustos 1934]

Pazartesi

Gala, sevgili güzel küçük kızım,

Yarın evleniyor olmam beni aptalca bir melankoliye gömüyor¹. Ama yaşamımda değişen hiçbir şey olmayacak, yal-

nızca Nusch'u terk etmek istediğimde, evli olmamız daha az sıkıntı yaratacak, onun maddi durumunu ayarlamak daha kolay olacak çünkü.

Ama her gece seni görüyorum düşündü, seni görüyorum, çıplak, Crevel ve benle birlikte dağlarda, seni görüyorum Saint-Brice'de, vb.. Beni pek terk etmiyorsun, ama giderek daha çok özledim seni.

Birkaç günden beri parasızlık yüzünden Montlignon'da olduğumuzu, bu sevimli aile yaşamına karşılık anılarıma, eski arzularıma sığındığımı belirtmeliyim.

Zaten, Galotchka, bir gün, öyle ya da böyle, senin istediğin bir mesafede, senin yanında yaşamaya döneceğim. Sıkılmaya başladım. Yaşam, şiir, kadınlar, büyük yolculuklar, küçük gezintiler, tüm bunlar, seni göreceğimden, sesini duyacağımdan emin olduğum sürece olası şeyler benim için... Başka kadınların çıplaklığını arzu etmem için senin çıplaklığın gerek bana, vb.. Sensin benim tüm evrenimi oluşturan.

Her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

1 Kasım'da çıkacak kitabımın arasına koyasın diye ilişkide vesikalık bir resmimi gönderiyorum².

Küçük Picasso tablosu satıldı sanırım. Ama parasını ancak 15 Eylül'de alabileceğiz.

203

[Paris, Ağustos ya da Eylül 1934?]

Çarşamba

Dorogaia Galotchka,
Gradiva'yı¹ aldın umarım.
Kartlarına teşekkür ederim.

Bu öğleden sonra Artois sokağında, Saint-Philippe-du-Roule ile Champs-Élysées arasında yer alan daire için bir cevap verecekler (6000)². Daire çok iyi ama, tutabilecek miyiz...?

İyiyim. Umarım kendine bakıyor ve eğleniyorsundur.

14 Eylül'de Londra'da olmayı düşünüyorum hep.

Nusch da size tüm dostluklarını gönderiyor.

Dali'yi benim yerime öp.

Seni çok çok öpüyorum.

Paul

204

Zarf:

Mühür: Davos platz, 22 Şubat 1935.

Alıcı: Señora Salvador Dali, Port Lligat, Cadaquès (Gerona) İspanya

Davos perşembe

Dorogaia, Clavadel'den gönderdiğim kartı almışsındır umarım¹. Burası, şimdi daha önemli bir yer olmuş, ama değişmemiş olan bir şey varsa o da yolları manzara, kar. Bana gerçekten çok kısa bir zamanmış gibi geliyor. Sana gerçekten son-
suza kadar bağlıyım. Nusch'un da sana söylediği gibi², daha iyiyim ve artık sakın yaşamaya karar verdim – yani küçük, boş şeylerle, sıkıntılarla uğraşmadan. Geçen hafta Skira buradaydı. Pazar günü gelmişti. Cuma günü ona yolda rastladım. Bu koşullarda, *Minotaure*'a artık yazı vermeyeceğim. Daha önemli ve daha iyi para ödeyen dergiler var. Hem zaten bu türden hoyratlıklarla, böyle insanlarla uğraşmamaya kararlıyım³.

Rousseau tablosu geri gönderilmiş⁴: anneme. Tabloyu kime satabiliriz. Ve kaç? Bu çok önemli. Annemle ilişkilerim oldukça kötü ve dönüşümde açlıktan ölmek gibi bir tehlikeyle yüz yüzeyim.

Buradan 7 Mart'ta hareket edeceğim. Bu durumda bana çok dikkatlice yine yazabilirsin. Şimdi, sağlığın düzelmiş, din-

lenmiş olmalısın, zaman sorunun da olmayacak böylece. Biliyorsun, Zwemmer⁵ bana *Le lever du jour'u*⁶ geri göndermedi. Dali tablolarımla hiç şansım yok. Elimde makbuz olmadığı ve Skira'yla ciddi sıkıntılarımla olmasından çekindiğim için, belki sen, ona yazıp (A. Zwemmer, 78, Charing Cross Road, London W. C.2) tabloyu, Madam Grindel, 3, rue Ordener, Paris 18 adresine göndermesini rica edebilirsin. Bunu senin istemen benimkinden daha etkili olacak. Skira'yla aramda ciddi sıkıntılar doğmadan önce bunu hemen yap. Çünkü bu adam edepsizin biri ve ondan çok çekiniyorum.

Benim diğer Dali tablosu Danimarka'da şu an. Onu da geri almayı umuyorum.

Projeksiyonlu ilk konferansa katılmayı ve "Neden gerçeküstücüyüm?" sorusuna cevap vermeyi kabul etmedim⁷. Bunu yalnızca olumsuz, aşağı yukarı dadaist bir açıdan yapabilirim: "Eğer gerçeküstücüysem, bu olmadığımındandır..", vb. Yoksa aptalca bir şey olur.

Sevgili küçük Gala'm, sen döndüğünde ne yazık ki, muhtemelen bu güzel yüzümü, aynada kendime göz kırptığımda, bana güven duygusu veren bu bronzlaşmış güzelliği yitirmiş olacağım.

Cécile'e sık sık yaz. Bu onu rahatlatıyor, annemle olan ilişkilerini değiştiriyor.

Crecre⁸ seni öpüyor. Canı sıkkın, çünkü bir Moskova kütüphanesi için kitaplarını göndermesi isteniyor ve Dali üzerine yazdığı kitap eksik. Bir nüshanın nerede bulunabileceği konusunda bir bilgin var mı.

Seni bir an olsun unutmuyorum, hiçbir zaman unutmayaçağım.

O saf ve ince bedeninin her yerini öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Küçük Darys'e binlerce dostluk.

[Paris, Mart 1935]

Çarşamba, sabah 10

Küçük çocuğum, Gala'm, döndüğümünden bu yana kendimi çoktan yorgun hissetmeye başladım. Özellikle bir damla şarap ya da alkolün benim için doğuracağı tehlikeleri gözlemledim. Neyse, şimdi düzeldim. Moraliğim özellikle çok iyi. Her şey daha az iç karartıcı geliyor artık, küçük, boş sıkıntılar karşısında kendimi daha rahat, daha mesafeli hissediyorum. Uzun bir süredir içine yuvarlandığım tekdüzelikten, alışkanlıklardan kurtulmuş bir yeni yaşamın olabileceğine kendimi inandırmaya çalışıyorum.

Burada havanın iyi olduğunu sana söylemeliyim. İlkbahar her zaman benim üzerimde çok iyi bir etki bırakmıştır. Günlük "entellektüel" etkinliğim içinde kokuşmuş ne varsa hepsini toptan bertaraf etmeye kararlıyım.

Ne zaman dönüyorsun? Varlığın, önerilerin benim için her zaman çok değerli. Seni hep gururla düşünüyorum. Birlikte, *cesaretle*, iyi yaşadık. Burada, seninle, aşkımızla ilgili içimde var olan duygu kadar parıltılı bir hava var.

Ve biliyorsun, seni amansızca sevdim ve sana kötü bir yaşam da hazırlamadım. Aşkımız kendimizin, birbirimizin ne olduğunun bilincini verdi bize, çılgınlara özgü o çocuksuluğumuza, sağlığınıza egemen olmayı öğretti bize.

Şimdi, seni dinginlikle seviyorum. Artık sana acı çektiymeceğime ve mutlu olacağına inancım tam. Gala, güzel Gala'm, küçük kız, sakın öleceğim artık.

Bana iyi mektuplar yazmalısın. Son mektubun beni çok mutlu etti. Ve gönderdiğin 200 frank da duygulandırdı. Gerçekten tam zamanında yetişti bu para.

Nusch, kendisine gösterdiğin dostluğa hayran. Dali senin için neyse, o da bana karşı son derece sevecen ve fedakâr, mükemmel bir varlık.

Bir başka gün, dostlarımızla olan ilişkilerimden, bizimkiler-

den çok, çok daha karmaşık olan ilişkilerden söz edeceğim. Onları yalınlaştırıp anlatacağım, gerekirse biraz damdan düşercesine¹.

Breton, bugünlerde Gers'den dönüyor. Ernst'le birlikte geçirdikleri günlerin nasıl bir sonuç verdiğini görmek eğlendirecek beni. Onunla henüz görüşmedim. Ayın 28'inde ilk konferansını vereceği Prag'a gidecek².

Ayrıca, onunla birlikte beni de çağırdıkları Kanarya adaları yolculuğu da gündemde, ama oraya çok insanın gitmesinden çekiniyorum, rahatımı bozmama ve kendi adıma hareket etme kaygısıyla, oraya gitmekten kaçınırım düşüncesi korkutuyor beni³.

Giacometti yine saçmalamaya başladı. Skira'yla henüz görüşmedim, zaten şimdi burada değil. Bana karşı gösterdiği çeşitli hoyratlıklardan vazgeçerse dergisinde çalışmaya devam ederim⁴. Gerisi, vb..., vb...

Dali'ye, onu çok sevdiğimi söyle.

S.k.s.

Paul

Sana şiirler göndermek isterdim, ama bir kafeden yazıyorum. Yakında onları basılmış olarak okursun⁵.

206

[Antetli kâğıt:] *Hôtel Paris, Praha.*

[Prag], Pazartesi 7 ya da 8 [aynı yazımı] Nisan [1935]

Güzel küçük Gala'm,

Bu yolculukla ilgili olarak sana her şeyi anlatmam gerek. Bu ülkedeki durumumuzun ne olduğunu görmeyi gerçekten çok istedim. Ama yolculuğu yapacak param olmadığı için, Tota¹ sana borçlanabileceğimi söyleyerek bana 1000 frank verdi. Onun sana olan borcundan 1000 frank ödenmiş olacak böylece

ya da bu parayı ona ben iade edeceğim, senin istediğin gibi yapacağım. Parayı mayıs ayında ya ona geri ödeyeceğim ya da sana. Mayıs'ta param olacak.

Bu yolculuk tam bir keşif. Burada birkaç iyi sanatçı var: öncelikle Nezval² ve Teige³ –iki ressam: Styrsky⁴ ve Toyen⁵– çok ilginç bir kadın –muhteşem tablolar ve kolajlar yapıyorlar– bir heykeltıraş: Makovski⁶. Sayıları az da olsa, parıltıları ve etkileri o kadar büyük ki kendilerini sürekli frenlemek zorundalar. Komünist parti içindeki etkileri olağanüstü. Teige, Çekoslovakya'nın tek komünist dergisini yönetiyor. Her sayıda gerçeküstücülük üzerine bir iki yazı yayımlanıyor. Onlar Moskova'daki Yazarlar Kongresi'ne katıldılar ve gerçeküstücülüğü ateşli bir biçimde savundular. Onlar duyarlılık ve özgünlük dolu gerçek şairler.

İşte yolculuğumuzun sonuçları.

Breton, Prag'da üç konferans verdi: birisi, "*Nesnenin Gerçeküstücü Durumu, Gerçeküstücü Nesnenin Durumu*" konulu gösterimli olarak Manès'de (onu davet eden sanat derneği) yapılan konferans (700 kişi), ikincisi, aydınları ve işçileri faşizme karşı bir araya toplayan *Front gauche*'da yapılan siyasi konferans. Ben de söz aldım, daha sonra şiirler okudum (350 kişi), üçüncüsü ise felsefe öğrencilerine verilen konferans: "*Gerçeküstücülük nedir*" den parçalar, (250 kişi, Bergson 50 kişi önünde konuşurken).

Bir konferans da Brno'da oldu – nesne üstüne (500 kişi)⁷.

Breton Brno'da 3 dakika radyoda konuştu – Prag'daysa 10 dakika.

Burada uzun bir şiirimi okudum. Hemen kayda alındığından kendi sesimi dinledim ardından. Bana çok ilginç bir içtenlik duygusu verdi.

Breton, *Vases communicants*'ın çevirisinden 400'den fazla imzaladı. 3 ayda, 800 nüsha satılmış. *Nadja* da bugünlerde yayımlanacak. *La rose publique* (çevirisi) Eylül'de çıkacak. 400 franklık bir ön ödeme yaptılar. 200 kuron *Front gauche*'dan ve 200 kuron da radyodan verdiler. Daha sonra *Capitale de la douleur* çevrilecek. Gazetelerde resimlerimiz yayımlandı, komünist gazetelerde övgü dolu yazılar çıktı, görüşmeler yapıldı. Prag'ın bizim için Moskova'nın kapısı olduğunu düşünüyorum. Ama

burada söylenenlere bakılırsa, bir yıl beklememiz gerekiyor. Burada şahane bir yaşantımız var. Hiçbir harcama yaptırmıyorlar. Delice bir hayranlık ve sevgi var bize karşı. Sokakta işçiler bizi fotoğraflarımızdan tanıyorlar. Yahudi müzesinde, bekçi, genç bir öğrenci, geldiğimiz için bize teşekkür etti, vb...

Apollinaire'in iyi gözlemlediği çok ilginç bir kent burası. Çılgın.

Güzel kadınlar var, onlar da çok konuksever...

Prag'da hazırlanacak ve Çeklerin de katkısıyla resimli olarak çıkaracağımız bir *Bulletin international du surréalisme* üzerinde çalışıyoruz. Bu bültenlerden birisini Kanarya adaları, ötekini İngiltere bülteni olarak hazırlayacağız, vb⁸. Bu çok önemli bir iş. Gerçeküstücülerin buradaki etkinlikleri olağanüstü. Nezval 50 kitap yazdı. En büyük 2 Çek yazarından biri. Konferanslar, tiyatrolar, dergiler, durmadan dolaşıp duruyoruz. Burada, Fransa'dakinden daha çok tanınıyoruz. Sana aptalca bir derginin gerçeküstücülük üzerine oldukça eğlendirici bir özel sayısını gönderiyorum (1 Nisan için). Paris'te size Dalí'nin çok sayıda kopya resmiyle onun hakkında yazılmış çok şey göstereceğim.

Bana, Paris'e yaz. 3 gün sonra dönüyorum. Burada 15 günden fazla kaldık. Breton bir konferans için Zürih'e gidiyor.

Seni bir saniye olsun unutmuyorum. Eğer bir gün buraya gelirsen, senden ne kadar çok söz ettiğimi söyleyeceklerdir sana.

Seni seviyorum. S.k.s.

Paul

207

[Paris] 2 Mayıs 1935

Sevgili küçük Gala'm,

Sana ayın 15'inde yeniden kavuşacağım düşüncesi mutlu etti beni. Seni görmeden geçen altı ay. Bu çok uzun, fazla uzun bir zaman. Buraya dönüşünde sana bu 1000 frangı iade edeceğimden emin olabilirsin. Çünkü, mutlaka ya bir tablo ya da *La*

rose publique'in elyazmalarını satacağım 2000'e. Emin ol buna. Bana güven.

Breton'la Péret 4 gün önce Kanarya adalarına gittiler. Az bir para eksikim yüzünden onlarla birlikte gidemedim¹. Büyük bir sabırla farklı zamanları, yiyip içebilmek için paramın olacağı zamanları bekliyorum. Bu zamanın geleceğinden eminim. Ama şimdilik dışarı çıkamayacak noktaya geldik artık.

Aynı mektupla sana *Bulletin international du surréalisme*'den birkaç nüsha gönderiyorum. Geride daha var. Bunları Barselona'ya verin. Miravittles, Cassanyes² ve Foix'ya gitmiş olmalı bülten.

Dali'nin konferansının ilanlarını benim için sakla³.

Sizi sabırsızlıkla bekliyorum!!! Cécile de öyle, biliyorsun.

Birlikte çok vakit geçireceğiz, neşe içinde. Sana çok sayıda hediyem olacak. Senin de bana gösterecek çok şeyin olmalı.

Küçük dorogoia'm, yakında görüşmek üzere.

Seni seviyorum, seni dindarca her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Minotaure'a bir öykü verdim, *Appliquée*, geceleyin *Animère*⁴ oluyor.

208

Kartpostal: "Rossetti – Dr Johnson at the mitre"

Mühür: Londra, 6 Haziran 1935

Alıcı: Madam Dali, 7, rue Gauguet, 7, Paris 14, Fransa

İlk kez müzeler benim için bir sığınak oluyor. Onların konforunu, lüksünü sokağa tercih ediyorum. Bu beni şaşırtıyor. Burne-Jones da fena değil, özellikle *The King Cophetua and the beggar maid* (Kral Cophetua ile Küçük Dilenci, Küçük Dilenci tam da benim erotik idealimi gerçekleştiriyor).

Tüm bunları seninle birlikte görmek isterdim. Burada her

verde olduğundan daha az farkediliyorum. Ne yazık ki portreni yapamıyorum, ressam değilim. Sana ne roller verirdim görürdün.

[imzasız]

209

Kartpostal: Madam Tussaud's Exhibition London, Madam Tussaud and her model of the sleeping beauty.

Mühür: Londra, 8 Haziran 1935

Alıcı: Mösyö ve Madam S. Dali, 7, rue Gauguier, Paris 14 (Fransa)

Cumartesi

Yola çıkıyorum. Bu akşam Paris'te olacağım. Ne yazık ki gelir gelmez yatmak zorunda kalacağım korkarım. Bu gece kulağında şiddetli bir kanama oldu.

Nusch size telefon edecek. Sizi görmeyi isterdim.

Sizi öpüyorum.

Paul

210

[Paris, Temmuz sonu-Ağustos başı 1935]

Galotchka'm, Dorogaia'm, elin şans getiriyor bana¹. Sanırım daha iyiyim. Gelecek hafta birkaç günlüğüne kent dışına çıkacağım. M. Barr² uğradı: benden 2000 franklık tablo aldı, senin payına düşen 700 frank. Sonuçta bu parayı Ramlot'ya verebilirim, vermek istiyorum ya da doğrudan sana gönderebilirim. Çünkü bir yandan da, (Madam Ocampo'nun³ dergisi için) bir şiir karşılığında 1000 frank öneriliyor bana. Max Ernst'in senin evinde olan *La forêt et Les chapeaux*'sunu (kolaj) 100 franka sattım. Bu

249

arada, M. Pierre Matisse⁴ eski Chirico tablolarını görmeye gelecek. Ayrıca gerçeküstücü belgelerin satış işi de yürüyecek (350 dolar), vb... Bu harika.

Cécile'e yolculuğu için babaannesinden gizlice yeniden 100 frank verdim.

Bu arada *Facile*⁵ adlı kitabım helyogravürlü çıkacak. vb... vb... İyi iş oldu!!

Ramlot henüz baskıyı bitiremedi, ama bugün yarın tamamlar. Ben de ilgileniyorum. Sonuçta, Ramlot'ya ödeme yapıp yapmayacağımı söyle bana. Ortak manifesto *Cahiers d'Art*'da çıkmayacak. Zervos⁶ onu kesmek istiyordu. Broşür olarak yayımlayacağız⁷. Ama 600 franka mal oluyor. Sizin için ne kadar ayırmalıyım (en az 50 frank)?

İki gün sonra sana daha iyi yazarım. Seni sonsuza kadar seviyorum.

Breton, Barr'a 4000 franklık bir şeyler sattı (2 Tanguy tablosu ve kimi küçük belgeler).

[imzasız]

211

Paul Eluard-Grindel, *Le Hiquet, Montfast-en-Chalosse, (Landes) Fransa*

[Ağustos 1935]

Sevgili Gala'm, bir yanlış anlamaya yer vermemek için Pierre Matisse'e bildirdiğim fiyatları yazıyorum aceleyle sana.

*Le duo*¹ 25000

Portrait de l'artiste (sende) 6.000

*Le départ du poète*² 10.000

*Le torse aux bananes*³ 9.000

Le grand intérieur métaphysique (sende) 10.000

Petit intérieur métaphysique avec les objets de pêche 4.000

Breton, çok büyük tablosu için 15.000 ve *Cerveau de l'enfant* için 12.000 istiyor. Tüm bunlar bizim için net fiyatlar.

Lise'in⁴ yanında çok rahatsız, çok nazik biri. Eylül başına kadar buradayız. Biraz ince düşünseydin, bana buraya, Dalí'yle birlikte, birkaç satır yazardın. Manifesto hakkında ne düşünüyorsunuz?⁵

Nerede olursa olsun seninle olmayı yeğlerim, birlikte olduğumuz yerde seninle iyi anlaşıyoruz, biliyorsun bunu.

Dalı'ye binlerce dostluk. Seni her yerinden öpüyorum. S.k.s.

Paul.

M. Barr⁶ konusunda, bana senin Chirico deserinle (*Napoléon 3*, odada, kurşun kalem), *Intérieur métaphysique* tablonun (çok yeşil), biliyorsun çok güzel o, en uygun fiyatlarını bildirmelisin.

212

[Paris, Eylül'ün ilk günleri 1935]

Cumartesi

Galotchka Dorogaia,

Döneli iki gün oldu ve kızını evlat edindim. Gel gör ki, o bize bakıyor. Güney Fransa'da, şimdi ölmüş naif bir ressamın çok değerli tablolarını satın aldım¹.

Onlardan birini size hediye edeceğim: Millet'nin *Angelus*'u².

Mektubuna çok memnun oldum.

M. Matisse'le yeniden görüşeceğim. Ama Chirico'lardan uzun süre ayrı kalmak fikrine pek sıcak bakmıyorum. Savaş olsaydı, onları bir daha göremeyecektik. Bunlar satılabilecek nadir şeylerden biri.

Her neyse, salı günü onunla randevum var.

Cahiers d'Art aşağı yukarı hazır³.

Seni bir an olsun unutmuyorum. Her yerinden öpüyorum. S.k.s.

Paul

[Paris, Eylül 1935]

Gala Dorogaia, güzel Galotchka'm,

Ne zaman dönüyorsun? Bunu ciddi ciddi düşündüğünü umarım. Seni görmeye çok ihtiyacım var, kaçamak da olsa, her zaman yaptığımız gibi. Paris'te, sen de benim bu günlerde yaptığımı yapabilirsin: Evinde sakın sakın oturursun, randevun olmaz, yapacak hiçbir şeyin olmaz. İnsanı iyimserleştiriyor bu, bugünlerde böyle yaşıyorum ve kendimden yeniden zevk almaya başlıyorum. O zaman seni düşünüyorum, kitaplarımı, tablolarımı yeniden seviyorum, şiir yazmayı deniyorum.

Bana hemen cevap vermelisin: Ne zaman dönüyorsun? Eğer Cadaquès'te bir süre daha kalacaksan sana içinde benim de yer aldığım, anlayabildiğim kadarıyla pek zengin olmayan ve Fransız şiirini konu alan bir Rus antolojisi göndereceğim. Bana, benzer kitaplarda Fransız şiirini öğrettiğin Clavadel günlerinden bu yana ne kadar da uzun bir yol kat etmişiz! hi, hi, hi!!!

Montfort'da, Lise'in¹ evindeyken, Man Ray, Dali'nin renkli muhteşem bir röprodüksiyonunu içeren *Harpers Bazaar*'ın bir sayısını getirmişti (moda için öneriler). Herkes o kadar heyecanlanmıştı ki, ona bir tebrik telgrafı göndermeye karar verildi. Tembelliğimizden yapamadık, ama niyet çok iyiydi.

Cahiers d'Art'ın sayısı 2 Ekim'de hazır olacak². Küçük şiir kitabım *FACILE*³ ise on beş gün sonra. Çok güzel bir biçimde kopya edilmiş Dali'nin iki deseniyle birlikte *Nuits partagées*'nin bir nüshası ulaştı mı size. Çok güzel. Özellikle bu çok güzel bir metin oldu, birlikte yaşadığımız uzun yıllar üzerine yazdığım en ciddi, en derin metinlerden biri. Dali'nin desenleri de metinle muhteşem uyuyor⁴.

Dali, siyah mürekkeple bana (çizgi klişe olabilecek biçimde) üç küçük desen (yaklaşık 12'ye 18 cm. boyutlarında kâğıtlar üzerine) yaparsa, benim için bir melek olacak. Bunu *Morceaux choisis de Paul Eluard*'ın bir baskısı için Japonya'dan büyük bir ısrar ve incelikle istiyorlar. Ama kitap baskıda ve bunlar bana hemen, *acilen* gerekiyor.

Yine de çizgi çok ince olmasın!!

Montfort'da, *Sur* dergisi için 3 şiir yazdım, 1000 frank verdiler. Üçünü de gönderiyorum sana' Şiirlerim hakkında düşündüklerinin beni ne kadar ilgilendirdiğini biliyorsun. Bunu söyle bana. Ya Dali? O da söylesin düşündüklerini.

Güzel Cécile de özlüyor seni.

Seni seviyorum. Her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Küçük Darys'e binlerce sevgi.

214

Kartpostal: [tablo] Wather von der Volgeweide,

Mühür: [silinmiş]

*Alıcı: Madam Gala Dali, 101 bis, rue de la Tombe-Issaire, Paris 14^e
Fransa.*

Madrid 6 Şubat [1936]

Dorogaia Galotchka,

Pazar günü Kordoba'ya, oradan Sevilla'ya, oradan Valencia'ya gideceğiz, sonra, ayın 20 sine doğru Paris'e döneceğiz.

Barselona'da 4, burada da, birisi Gomez de la Serna (Ramon)¹ tarafından çok iyi sunulan 2 konferans verdim.

Tota² az önce telefonla aradı bizi.

Bugün, 10 yıl önce Eaubonne'a gelmiş Manuel Nunez de Arenas ile öğle yemeği yiyeceğiz. Barselona'da modern-style'-da yapılmış muhteşem bir baş buldum.

Seni görmek için sabırsızlanıyorum. Dali'ye dostluklarımı ilet. Seni çok, çok öpüyorum. S.k.s.

Paul

[Paris]

31 Mart 1936

Sevgili küçük Galotchka'm, hayır Cécile'le ilgili yaramaz bir durum yok. Onunla dün görüştüm: Senden yalnızca tek bir mektup aldığını söylüyor. Sana yazacak. Onunla sık sık görüşüyorum, seni çok seviyor. Her ikimiz de çalışma masamın yanında, solumda beni gözlüyorsunuz. Bu günlerde asabiyim, pusulayı şaşırdım biraz. Çok da içki içtim. Yaşam yoruyor beni. Artık yeni hiçbir şey öğrenmeyeceğim. Son iki mektubun bana iyi geldi. Seni memnun etmeyi, seni yumuşatmayı, seni mutlu etmeyi – en azından mutluluğuna katkıda bulunmayı isterdim.

Cahiers d'Art'ın hazırladığımız bu sayısı nesneler üzerine olacak. Fotoğraflarımız var, Dali'ninkiler dışında, Petitjean uğraşüyor fotoğraflarla. Dali'nin yazısını çabuk göndermesi gerek¹. Parasızlık yüzünden kendi işimi gerçekleştirebileceğimi sanmıyorum. Yine meteliksizim ve yeniden borçlandım. Garp cephesinde yeni bir şey yok.

Picasso, küçük kitabım için ofortları yapamayınca birdenbire uzun süreliğine bilinmeyen bir yerlere gitti. 500 franklık umut da onunla birlikte yok oldu. Bize güzel bir suluboya resim vermişti².

Elektrikle tedavi edilmesi gereken ayağımın dışında iyi sayılırım. Bana sık sık yaz, sana hep cevap vereceğim.

Darys'e dostluklar, seni s.k. seveceğim.

Paul

Hayır, daha uzun bir süre savaş olmaz, tersine Darys'in sözünü ettiği huzur ve refah gelecek.

[Montlignon, Nisan 1936]

Cumartesi

Güzel küçük sevgilim,

Mektubunla gönderdiğin 300 frank salı sabahı bana ulaştı, gerçekten beş parasızdım çünkü, Cécile üç gün benim yanımda kalmaya geldi, babaannesi de Montlignon'da olduğu için onu dışarıya çıkarmak istiyorduk. Bu birkaç gün onu çok mutlu etti. Gönderdiklerinden çok etkilendim. Sen hep var olan o küçük ince kadınsın. Benim böyle ara sıra gelen keyifsizliklerime al-dırma. Seninkileri hiçbir zaman anlayamadım. Yaşamımda önemli bir yer tutuyorsun. Sen benim yaşamımın kökenisin. Ne olursa olsun, sıkıntımı, başarılarını, başarılarımızı, yenilgilerimizi değiştirmeye çalışmayacağım. Tek bir benlik olduğumuz bilinciyle öleceğim.

Bir kafede nispeten ılımlı bir tartışmanın ardından Breton'la *kesin olarak* bağlarımı kopardım. İnsanların içinde o korkunç tartışma biçimi bu kararı almama neden oldu. Bitti her şey, artık onunla hiçbir etkinliğe katılmayacağım. Bıktım artık. Tüm bunlar Breton yüzünden, çoğu zaman ciddiyetten uzaktı. Zaten uzun süredir bu türden çocuksuluklara, tutarsızlıklara, kötü niyetli davranışlara katlanmamaya kararlıydım. Ne zaman bir şeyi eleştirsem, Breton bana cevap vermek için hiçbir şeyi takmayan insanları, bir koyun sürüsünü arkasına alıyor. Heyecanın, bilmem hangi etkinliğin siparişe göre düzenlendiği bir okul, yazınsal bir mihrap olmamalıydı gerçeküstücülük¹.

Bu işi bitirmek için *Cahiers d'art*'ın nesneleri konu alan sayısına ancak Breton benim ayrılmamı gerekçe gösterip yazı vermezse katkıda bulunacağım². Çünkü Zervos'u³ yaptırdığı bunca klişeyle bırakmak istemem. Londra Sergisi için⁴ kimi tabloları ödünç vereceğim, çünkü bunun karşılığında Penrose'dan⁵ para aldım ve ona karşı yükümlülük üstlendim. *Hepsi bununla sınırlı olacak*. Breton'la ötekilerin daha sonra ne yapacaklarını bilmem. Her türlü açıklama isteklerini de kesin olarak geri çeviri-

yorum. Bu kararla yaşamımı değiştirecek kuşkusuz. şimdilik hangi doğrultuda olacağını bilemiyorum. *Aramızda kalsın*, içimden biraz serüvene atılmak geliyor. Bu fena bir düşünce değil. 18 yıl boyunca⁶ tüm bunlar bir alışkanlık, bir düzene dönüştü. Başkalarına göre hava hoş.

Buraya döndüğünüzde, Zervos Dali'den tablolarının birkaç güzel fotoğrafını isteyecek ve *Cahiers d'art*'da güzel bir yazı yayımlayacak. Londra sergisi için bende olan, 2'si eski, 2'si yeni 4 Dali tablosunu ödünç vereceğim, onlardan biri, Kanarya Adaları'nınki, bana ait deęil⁷. Ernst'ten 10, Miró'dan çok önemli 10, Klee'den 8 büyük tablo, vb. olacak⁸. Başka tabloları nereden ödünç alabileceğimi bana söylemeniz gerek: Noailles⁹ var, başka kim olabilir? Belki ödünç verebilecek kişilere yazabilirsiniz de. Siz de önemli, yeni bir tablo ödünç verebilirsiniz. Bağımsızların büyük tablosu nerede: *Lénine à la grande fesse*?¹⁰ vb... Tüm tablolar 6 Mayıs'tan önce hazır olmalı. Bu arada, Caillet'ye¹¹ hemen yazarak, benim sececeğim fotoğrafları, sizin hesabınıza basması gerektiğini söyleyin. Buna katalog ve istekte bulunan İngiliz gazeteleri için acil ihtiyacım var. Bundan sonra, ortak etkinlikler konusunda sizden hiçbir şey istemeyeceğim. Dali'nin yapmış olduğu portremin fotoğrafını kim çekti?¹² Ona ihtiyacım var.

Bunun dışında, Max Ernst ve Man Ray benim duygularımı ve tavrımı tümüyle paylaşmaktan uzak değiller.

Size salıya kadar, çünkü o zamana kadar Motlignon'dayız, Danimarka dergisi *Concrétion*'un sayılarını göndereceğim, Dali dergide iyi tanıtılmış, bu arada benim yeni şiirlerimi de Fransızca okuyabilirsiniz orada¹³.

Cécile seni tüm varlığınla seviyor. Ben de.
S.k.s.

Paul

Kartpostal: Eyfel Kulesi

[Paris, Mayıs? 1936]

Yarın sana telefon edeceğim.

Paul

(Arkadaki) heykel, Halk Cephesi'nin resmi sanatçısı Mösyö Salvador Dalí'nin.

[Antetli kâğıt:] "*Cahier d'Art*" Yayınları, 14, rue du Dragon, Paris VIe.

[Paris, 15 Mayıs 1936]

Cuma

Tapılası küçük Gala'm, bugün olağanüstü bir şey var, kendimi fiziksel olarak çok iyi hissediyorum, ama seni dayanılmaz biçimde özleyorum. Alt edilemez bir melankoli.

Başımı omuzlarına yaslamak, seni görmek, seninle olmak isterdim. Geçmişine hiçbir zaman özlem duymadığın için şanslısın. Bu gerçekten berbat bir şey.

Şu an çok huzurluyum, içimden boş boş dolaşma, bağırma isteği gelmiyor pek. Bağışla beni tüm bunları anlattığım için. Başka türlü yaşamamız olası değildi. Kusurluyum, çocuksu bir halde karmakarışığım, sinirliyim, vb.... Ama beni unutmamalısın, hiçbir zaman, hiçbir zaman. Yaşama pamuk ipliğiyle bağlıyım.

Yetişir bu kadar, yazdıklarımı yırtmak ve sana yalnızca şunları yazmak geçti içimden:

Pazartesi günü, Cécile'in doğum günüydü. Çok hediye aldı ve çok mutluydu. Dün de Man Ray'deydik, bir radyosu var ve Cécile beni radyoda şiir okurken duydu. Çok etkilendi ve heyecanlandı. O çok, çok ince bir kız ve seni amansızca seviyor.

Tablolar (150) Londra'ya gitti. Keller¹ Amerika'da. Bende olan 4 tablosunun dışında Dali'den Colle'de² olan 2 tablo (*Le piano aux Lénines* ve boşlukta yumuşamış saatler) ile Marie-Laure'un³ *Rêve*'ini bulabildik. Dolayısıyla Dali pek iyi temsil edilemeyecek. Max Ernst'in 21, Miró'nun 12 büyük tablosu vb. var. Bağımsızların büyük tablosunun (*Lénine à la grande fesse*) nerede olduğunu size ısrarla sormuştum. Penrose⁴, Edward James'e⁵ elindeki tablolar konusunda ısrarlı olacak. Ama karşılığında onun ödünç verebileceği ne var? *L'homme invisible*⁶ iyi olurdu. Neyse, büyük ve güzel tabloların nerede bulunabileceklerini bir an önce bana bildirirseniz, onların vaktinde kataloga girebilmesi için olanaksızı gerçekleştirmeye çalışacağım. Dali'nin dışındaki tüm ressamların büyük desenleri mi var? Sizden rica ediyorum, lütfen biraz çaba gösterin.

Çeşitli açılardan gerçeküstücü etkinlikler üzerine ilginç şeyler anlatılıyor bana!

Çabuk dönün!

Bana hemen cevap verin. Çünkü ben de muhtemelen üç hafta dinlenmek üzere hemen Char'ın yanına gideceğim. Seni seviyorum, her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

219

[Antetli kâğıt:] *Central Hôtel, Le Mans*

Pazar

Dünden beri Adler fabrikalarının müdürü ve gösterişli arabasıyla saatte rahatlıkla 155, hatta kimi zaman 198 km. yapan bir Alman yarışçı ile buradayım. Çok hoş bir ortam.

Dalı'nın yazısı yolda. Gala'nın muhteşem objesinin röprodüksiyonu çok iyi olacak¹. Yakında geleceğinizi umarım. Bana yazın. Dönüşünüzde daha iyi olacağımı umarım, yakında ayak ameliyat işini halledecekler. Adler araba motorları gibi işleyeceğim.

Bana yaz. Çabuk gelin. Dönüşünüzde bir şeyler satabilmiş olacağımı düşünüyorum ve Gala'nın da şansının olacağını umuyorum. Bir süredir, durumum kötü, iş arıyorum.

Daima sizin.

Paul

Yvonne Zervos, en iyi dileklerimle

Dostluklar, Nusch

Dostça Man Ray

En iyi dilekler Christian Zervos²

Paul Von Guillaume³

220

[Paris] 23 Mayıs [1936]

Sevgili küçük Gala'm,

Penrose¹, arzu ettiğiniz gibi yapacak, ancak biraz üzgün. Bununla birlikte, onun bir miktar zararını karşılamak için, Dalı'nın Londra'da vereceği konferansın tarihini hemen saptamanı rica ediyorum². Benim konferansım için 10£, yani 750 frank ödeyecekler. 24 Haziran'da³. Senden rica ediyorum, ona hemen yaz. Gerçekten çok ince, çok cömert, çok iyi bir çocuk.

Ayağımdan son ameliyatı oldum. Yakında çok iyi yürüyebileceğimi umuyorum. Bu arada çok yorgunum. Hava soğuk, öksürüyorum. 8 gün önce bütün gün kan tükürdüm. Sanırım güveleri yok etmek için odaya konan çok keskin kokulu bir maddeden oldu (!!!hi! hi!)

Ne zaman dönüyorsun? Dönüşünde sana iyi bir sürpriz yapmayı umuyorum. Barselonalıların bir gerçeküstücü manifestosundan söz ettiler bana. Benim için bulmaya çalış. Obje sergisinin iyi olduğu söyleniyor⁴.

S.k.s.

Paul

221

Kartpostal: Saint-Raphaël (Var). Bir liman köşesi Kumullar Mahallesi

Mühür: Saint-Raphaël, 17 Temmuz 1936

Alıcı: Madam Dali, 101 bis, rue de la Tombe-Issaire, Paris 14^e

Galotchka Dorogaia,

Burada hava çok güzel, ama kendimi biraz yabancı hissediyorum. Cécile konusunda Londra'dan gönderdiğim mektubumu aldığını umarım¹: *Cevap ver bana*: Eluard-Grindel

Hôtel des Algues

Saint Raphaël (Var)

Taahhütlü göndereceksen Eugène Grindel adına gönder.

Seni öpüyorum çok, çok. [*aynı yazım*]

S.k.s.

Paul

Dali'ye 1000 dostlukla.

222

[Mougins, Eylül'ün ilk günleri 1936]

Pazartesi

Sevgili küçük Gala'm,

Bana, 54, rue Legendre adresine yaz, çünkü hafta ortasına doğru buradan gidiyoruz. Yaklaşık bir buçuk aydan fazla bir

tatil oldu bizim için ve artık yeter dedik¹ Cönderdiğin 1000 frank çok işime yaradı.

Sana, bir şiir ile Picasso'ya adanmış bir şiirin ikinci bölümünü gönderiyorum; birinci bölümü Paris'te, gittiğinde orada bulursun². Ne düşündüğünü söyle bana şiir hakkında. Tatilinden iyi yararlanmanı ve kendini iyi toparlamayı diliyorum. Döndüğünde seninle uzun uzun görüşebileceğimi düşünüyorum. Dali'ye binlerce sevgilerimi ilet. Cécile'i nasıl bulduğunu, görüntüsünü, kesilmiş saçlarını ve anılarını da söylemedin bana.

Buradan çok keyifli ayrılmışa benziyor.

Seni seviyorum. Seni düşünüyorum.

Her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

223

[Paris] Salı 15 Eylül [1936]

Güzel küçük Gala'm,

Orada havaların güzel olmamasına çok üzüldüm. Yine de bu tedaviden yararlanmaya bak. İyice dinlen, yalnızca düzenli gezintiler yapmaya çalış. Olup bitenler konusunda canını sıkma. Bu hiçbir işe yaramıyor. Benim de moralim bozulmadı değil.

Döndüğümünden beri, sinirsel bir rahatsızlığım var, başım ağrıyor ve cildimde de bir rahatsızlık var. Bu öğleden sonra gidip Mabil'e¹ görüşmeliyim, beni rahatlatacak bir şeyler yapacağını umuyorum.

Picasso'nun resimlediği şiir kitabım gelecek ay çıkıyor. Başlığı: GRAND AIR².

Sanıyorum Jacqueline, Breton'u kesin olarak terk etti³. Cezayir'de iş buldu. Breton çocukla yalnız kalıyor. Anne ve babası Breton'la ilgilenmiyorlar.

Bu sabahki gazeteler Picasso'nun, Prado'nın müdürü oldu-

ğunu yazıyordu. Doğru mu bu? Bu durumda, oraya dönmesi gerekecek. Oysa hâlâ Mougins'de⁴.

Bana yaz. İyi bak kendine. Güçlü olmak gerek. Kendini bırakmanın zamanı değil. Her şey yakında düzelecek. Her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Dali'ye ve Peter Watson'a⁵ sevgiler.

224

[Paris, Eylül sonu 1936]

Cumartesi

Güzel küçük Galotchka'm,
seni sabırsızlıkla bekliyorum.

Ubu'nün Paris'teki temsilinin programına basılabilecek bir deseni Dali'nin *hemen* bana göndermesi gerekiyor¹. Bu programın çok lüks bir baskısı olacak. Programa ben de yardım ediyorum. *Ama bu acil, çok acil*. Mektubu alır almaz onu bana göndermesi gerekiyor.

Öte yandan, gelecek hafta ortasında birkaç günlüğüne Belçika'ya gidiyorum. Dali *Ubu'yü* biliyor sanırım. Bu son iki gün, Cécile benimle kaldı. Ona senin Cortina d'Ampezzo'daki yeni adresini vermiştim. Ona yazıyorum.

Bir sonraki kitabım: *Grand air*, 20 Ekim'de çıkıyor². Başlık hakkında ne düşündüğünü söyle bana.

Sana bir sürü şeyden söz etmek için sabırsızlanıyorum.

Dali'ye ve Peter Watson'a³ dostça selamlar.

Deseni, bugün bile gönderebilirsiniz, değil mi?

Sonsuza kadar seninim.

Paul Eluard

[Paris, 17 Aralık 1936]

Sevgilim,

adresinden çok emin değilim. Man Ray sana bu mektubu verecek. Amerika'ya alışmaya başladığını umarım, bundan senin adına mutluluk duyuyorum¹. Orada büyük bir başarı elde edeceğinizi ve bunun maddi sıkıntılara karşın orada uzun süre kalmanıza olanak tanıyacağını umuyorum.

Burada yeni bir şey yok. İlişikteki şiirin bu sabah *L'Humanité*'de yayımlanması dışında. Onu tanıdığım birisine vermiştim, Aragon da şiiri ondan istemiş². İlk kez şiirlerimden birisi 450.000 basıyor. Breton'un bu konuda ne düşüneceğini tahmin ediyorum³. Özel olarak burjuvaların okuduğu *la N.R.F*'e ya da bir başka yere değil de, işçiler tarafından okunan *L'Humanité*'ye neden yazı vermedim bilmem, kaldı ki şiirimi de değiştirmiyorum. Ne düşünüyorsun şiir hakkında?

Beni ilgilendirecek her şeyi göndereceğine güveniyorum: kataloglar, gazeteler, dergiler vb.

Bu senin için zor olmayacak, ayrıca beni de eğlendirecek.

Ayrıca bana yazacağına, yaptığın şeyler, sağlığını ve özellikle beni sevip sevmediğin, unutup unutmadığın konusunda yazacağına da inanıyorum. Portren karşımda duruyor. Uyuduğumda sıklıkla seni görüyorum düşümde, uyandığımdaysa hep yanımdasın.

İyiyim, çok çalışıyorum. Cécile 23'ünde kış sporları için gidiyor. Mutluluktan uçuyor.

Her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Ve küçük Dalí'ye binlerce dostluk.

[Paris]

6 Ocak 1937

Küçük Galotchka'm,

Mektuplarımız aynı zamana denk geldi. Benimkini aldığını umarım. Adresten emin olamadığım için, mektubumu Man Ray'e yollamıştım.

Dali sergisinin yolunda gittiğine memnun oldum¹. Sergiye ilgi devam ederse, fiyatları önemli ölçüde artırabilmenizi ve böylece uzun süre maddi sıkıntılardan kurtulabilmenizi dilerim.

3 ya da 4 gün sonra, Le Cannet'ye Char'ın yanına gidebileceğimizi düşünüyorum. Ama bu durum bana yazmanı engellemesin. Mektubumu alır almaz yazsan bile, ben döndüğümde cevabın gelmiş olur. Yaz.

Madam Bucher'nin² galerisinde, Barr'ın³ görkemli katologunu gördüm. Bana gelmedi. Her neyse, Cécile için bir tane edinmeye çalış. Eski şeylerin röprodüksiyonları hoşuna gidecektir mutlaka. Kızımız Chamonix'ten büyülenmiş gibi döndü. Bu yolculuk ona olumlu bir özgürlük düşüncesi kazandırmışa benziyor. Babaannesini gerektiği gibi sarsıyor.

Bir süreden beri 30'dan fazla şiir yazdım⁴. İçimde büyük bir çalışma isteği var. Amerika'daki etkinliklerden beni haberdar edebilecek tüm belgeleri bir köşede toplamayı unutma.

Bana, bir İspanyol-İngiliz dergisinin yönetimi öneriliyor. Önemli sayılmayacak bir ücret verecekler (Ayda 700 frank+yazılarım). Dergiyi istediğim gibi çıkarabileceğim. Biraz kararsızım, özgürlüğümü kısıtlamaktan korkuyorum. Tüm sıkıcı işler için bir sekreterim olacak. Bana bu konuda önerilerde bulunmak için burada olamadığına hayıflanıyorum. Az sonra Bergamin'le⁵ randevum var. Belki bu görüşmeden sonra karar verebileceğim.

Minotaure yerinde sayıyor. Skira, İspanyol Sanatı üzerine bir sayı hazırlamak için Generalitat'dan para almaya çalışıyor. Başarılı olacağını sanmıyorum⁶. Seni seviyorum. Sen benim için her yerde, tüm yaşamım boyunca, hep varsın. Her yerinden öpüyorum.

Paul

Güzel küçük Gala'm,

Sana daha önce yazdım, ama Kanada'da olduğun için mektubumu bu kartla birlikte alacaksın, umarım orada N[ew] Y[ork] yorgunluklarını atmışsındır. Düşündüğümünden daha erken döneceğine çok memnun oldum. Şimdilik Cannet'de Char'ın yanında kalıyoruz, ancak 24'üne doğru döneceğiz.

Son mektubuma dikkat et. Sana Skira hakkında söylediklerimi James'e¹ ilet. Yola çıkacağım gün onunla görüştüm. Döndüğümde Dalí'nin metnini kendisine vermek için bol bol vaktim olacağını söyledi. *Minotaure*'un çıkıp çıkmayacağı pek belli değil².

Senden istediğim şeyleri gelirken getir bana. Zamanın olursa, Levy³ ve Barr'dan⁴ kendilerine emanet ettiğim tablolar hakkında bilgi al (çünkü fiyatlar düşük).

Seni seviyorum. Her yerinden öpüyorum. S.k.s.

Paul

Dalı'ye binlerce dostluk.

228

[Paris] 14 Şubat [19]37

Sevgili küçük Gala'm,

Yaptığın bu güzel yolculuğun beni ne kadar mutlu ettiğini bilemezsin. Göreceksin, pişman olmayacaksın, ama huzurlu kalman ve iyi dinlenmen gerek. Mektubunu bu sabah aldım, tapılası bir mektup, nadir görülen, değerli bir zevk bu.

Hafta boyu yataktan çıkmadım. Cannes'dan döndüğümünden bu yana sürekli hastaydım. Yalnızca bir akşam dışarı çıktım, o da

benim 9 şiirimi besteleyen Poulenc'in bir konseri için¹. Konser çok başarılı oldu. Midemden kaynaklanan kalp sancılarım oldu. Kulağımdan kan geliyor ve durmadan irinleniyor. Baş ağrılarım hiç geçmiyor. Ama git gide doktorlardan da nefret eder oldum.

Her şeye karşı çok çalışıyorum. Man Ray'in desenleri için 40 şiir yazdım², *la N.R.F'*te yayımlanmak üzere 200 sayfalık düzyazı kitabımı (tüm düzyazılarım) bitirmek üzereyim³, ayrıca Kra Yayınları'na Temmuz ayında yayımlanmak üzere büyük bir şiir kitabı sözü verdim⁴. Söylendiği gibi Yazarlar Kongresi Madrid'de yapılırsa oraya gidebilmek için oldukça sağlıklı olabilmeyi umuyorum⁵. Bu arada, ağustos ayında Sergi'de yapılacak bir estetik kongresine katılacağım ve orada şu konuda bir bildiri sunacağım: "Şiirin Fiziği: Picasso, Ernst, Dali."⁶

Bana olabildiğince çok belge ve özellikle de Cécile'e Barr⁷ ile Levy'nin⁸ kitaplarını getirmeye çalış. Ayrıca Dali'nin, Levy'ye vermiş olduğum iki kartını. Bu arada, Barr'dan, genel makbuza eklemeyi unuttukları *2 enfants menacés par un rossignol*⁹ tablosuyla ilgili makbuzu da uygun bir dille iste. Tablolardan birisini satmaya çalışmaları için ısrarcı ol: Chirico, Ernst ya da bir başkası. Bana fotoğraflar da getir.

Minotaure'un çıkması giderek olanaksızlaşıyor¹⁰. Söylenenlere bakılırsa, Skira durumu düzeltmek için James'in¹¹ dönüşünü bekliyor. Bu iyi olur. Belki de James benim yönetebileceğim bir başka dergi kurmaya karar verir.

Breton bir obje, tablo ve kitap mağazası açacak. Ona para yardımı yapıyorlar¹². Arada bir görüşüyorum onunla. Moskova davasıyla ilgili olaylara fazlaca gömülmüş durumda. Bense hayır¹³.

Cécile, kendisine yazmadığın için üzgün. Su baskınlarından ötürü çok kaygılandık. Çok nazik, uyumlu bir kız, sana tapıyor. Benim gibi.

Hiçbir şey seni benden koparamayacak, hiçbir zaman. Sen benim her zamanki küçük Gala'msın, mutlu, neşeli ol, seni tekrar göreceğim.

Man Ray için yazdığım 4 şiiri ekledim.

[imzasız]

Görkemli bir tavrıyla yalnızlığın içinde

Dünyanın acı alayıdır, kadın
Başka yerlerdeyken yüreği

Bağışlanmışsa bana sevdiğim
Kurtulmuş sayılırım

Gizlenmişse sevdiğim
Yok olmuşsa
Yitip giderim

Sevmiyorum düşlerimi ama anlatıyorum hepsini"
Ve seviyorum başkalarınınkini, bana gösterdikleri düşleri

Buhran ve Endişe

Arındırmak seyreltmek kısırlaştırmak yok etmek
Ekmek çoğaltmak beslemek yok etmek

*Paranoya*¹⁵

Kıyılar karşısında
Yeryüzünün komşuları
Balıklardan duyduğumuz

Bırakıp gidelim denizi
Takılıp gidelim işleyişine^a
Sağlam kıyıların

Bir yumurta gibi iniyor nehir
Ve kuşlarız biz

*Kısır Gözler*¹⁶

Bir tomurcuk gibi
Alevin uzayı
Tertemiz aroması
Hercümerc âşıklardan.

[Paris, Nisan 1937]

Cuma

Galotchka, dorogaia,

Nazik mektubun beni çok mutlu etti. Dün, sana Corti¹ aracılığıyla iki İngilizce kitap gönderdim. Elinde pek fazla bir şey yoktu. Bir de Shakespeare'lerin olduğu katalog.

Sana yazdıktan iki ya da üç gün sonra Dalí'nin taahhütlü mektubunu aldım. El-Narkissos şaşkınlık verici. Onu kitabımda bastıracağım. Ama Dalí'nin kendi şiiri üzerine yorumları benim pek işime yaramıyor². Neyse, bir çözüm bulacağım. Yine de binlerce teşekkürler. Kibarlık gösterdiniz.

La N.R.F.'i ve *Marianne*'in³ sayfasını alıp almadığından söz etmiyorsun. Almışsındır umarım.

Ben çok iyi değilim: kesintisiz baş ağrılarım, baş dönmeleirim vb. Kulağım iyice rahatsız. Çalışmakta yeniden çok zorluk çekiyorum.

Cécile iyice bronzlaşmış, mutlu döndü. Bana hayranlık duyan, onun benim kızım olduğunu öğrenince (!!!) çok memnun olmuş genç insanlarla tanışmış.

İlişikte Londra'da verdiğim konferans metnini ekliyorum. Lüks baskısını da göndereceğim (!!!)⁴.

Benquet'nin⁵ tablolarını sergilemek için benimle görüşmek isteyen Madam Bucher'yi⁶ bekliyorum. Ona bir iki tablo satabilirim harika olur.

Paris'te yapmak zorunda olduğun her şeyi söyle bana, hepsini hallederim. Sen zavallı küçük bir sevgilisin. Senin mutlu olmanı isterim. İyi dinlen. Zindelik depola.

Küçük Dalí ve James'e⁷ dostluklarımı ilet.

Seni özenle öpüyorum.

S.k.s.

Paul.

Mektubumu yeniden açıyorum. Dün akşam Madam Bucher geldi. Benquet tablolarıyla Picasso'nun bir ofortunu ve 200 franka satın aldığım çok küçük bir Tanguy resmini alıp götürdü. Bu şeylerin gelecekteki satışlarına mahsuben bana 1000 frank verecek.

Mektubumu yeniden açıyorum çünkü korkunç bir düş gördüm. Tatili birlikte geçiriyorduk. Hiç bu kadar mutlu olmadığımı söylüyordum sana. Tüm tarlalarda, yollarda, ağaçlarda çiçekler açmıştı.

Bir dağ yoluna giriyoruz. Yolun yakınında bir satranç tahtası çamura saplanmış.

Dağın karşısında küçük bir yol var. Sen geçebiliyorsun. Sana bağıryorum, kesin bir dille: geri dön, geri dön diyorum, çünkü yerin yarıldığını görüyorum, yol çöküyor.

Sen geçiyorsun, senin ardından yol bir boşluğa düşüyor. O an bağıryorum: "Gala, neden, neden?" Geçiyorsun, ama birden, yolla birlikte sen de kayıyorsun, ulur gibi bağıryor, toprağın altında kalıyorsun, aklımı kaçırdığımı sanıyorum. Ve birden, aklıma bir fikir geliyor, koşarak aşağıya kadar ineceğim, diyorum. Seni bulacağım ya da seninle birlikte gömüleceğim toprağa. Uyanıyorum, dayanılmaz bir baş ağrım var. Ateşim 37.8°. Ve dün akşam, özellikle yemek yemedim. Yataktan çıkmayacağım ve neyse, bir aspirin alacağım, artık yapmadığım bir şey.

230

[Paris, Nisan 1937]

Güzel küçük Galotchka'm,

Dün sana İngilizce iki kitap daha gönderttim ve ayrıca Lévi-Mano'nun¹ yayınlarından birkaçını. Bunlar seni bir süre oyalayacaktır.

Bugün, Nietzsche üzerine kitabı sana göndermesi için Corti'ye² gideceğim, N.R.F'in ve şiirlerimin eline geçmemiş olması-

na hayıflandım³. Sana dergi kupürünü gönderiyorum. Bana daha sonra iade etmek için saklarsan sevinirim.

Nusch 4 gündür yatıyor. Böbrek ağrılarıyla birlikte ateşi de çok yükseldi. Kulağım da kötü sayılır. Ama için rahat olsun, çok düzenli bir yaşam sürüyorum. Artık dışarı çıkmıyorum. Akşamları 9'da yatıyorum. Uzun süredir içki de içmiyorum. Kimseyle görüşmemeye çalışıyorum.

Bronzlaşmış olmana sevindim. Açık havada uzun süre uzan.

Ve olabildiğince geç dön.

Dali'nin iyi çalışabildiğini umarım.

Görüşmek üzere, değerli Gala'm.

S.k.s.

Paul

İlişikte seni ilgilendiren bir şiir de var⁴.

Tatlı ve taze kollarının kıvrımı^{5a}
Sıcaklarla bir bahar macerası
Beyaz çayırarda yemyeşil
Umutla ve çiy taneleriyle delik deşik.

Bülbülü unutmayalım
Çamura saplanmış satranç tahtasını da^b
Ölülerin kemiklerini de
Aralık'ın sonsuzluğuna
Geçmiş ölü yaprakları da.

Sessizlik kadar geniş bir bakış
O anda doğuyoruz
Gözlerin mutluluğu sınırı yok aşkın
Korunmuş eski güven

Savurgan kollar yincelenen kollar
Düşle beslenen
Yeryüzünde bir tek ikimiz varız sanki
Ve yalın hareketlerimizin gülümsemesi.

İzin verebiliriz birbirimize
Hiçbir şey unutmamak için
Sebepsiz yeminler her şey için söz verilmişti
Öteden beri

Bulacak hiçbir şeyimiz yok^c

Ve efendiyiz her yerde.

Nisan 1937.

231

[Paris] 1 Mayıs [1937]

Sevgili Galotchka,

L'Effondrement de Nietzsche eline geçmiştir umarım. Özellikle de geri dönmek için çok geç kalmayacağını umarım. Burada hava hâlâ zaman zaman biraz soğuk, ama bitiyor soğuklar. Hava güzelleşecek. Şu aralar iyiyim, gayet iyi görünüyorum. Ve çalışıyorum.

Dalı'nın Narkissos'un kitabım için ne kadar muhteşem olduğunu söyledim mi size? Çok güzel bir röprodüksiyonu olacak¹.

M. James² Paris'e uğradı. Onu görebilme zevkini tadamadım. Ne yapalım. Her yerde açtığı davayı kaybedeceği söyleniyor³. Öyle ya da böyle *Minotaure*'un kendi küllerinden doğabileceğine inanmıyorum⁴. Çok yazık oldu.

Julien Levy'den⁵ haber yok.

Semmering'de⁶ bir süre daha kalacağını yazarsan, sana bir ya da iki kitap göndereceğim. *L'Aigle et le Serpent*'i⁷ okudun mu? Meksika diktatörü Pancho Villa'nın öyküsü. Çok etkileyici.

Guernica katliamları konusunda sınırsız bir öfkeyle doluyum. Ama ne yapacağımı bilmiyorum⁸.

Döndüğünde beni görmeye geleceksin. Kesin.

Seni düşünüyorum. Breton'da öğle yemeği yiyeceğiz. Mağazası pek işlemiyor⁹. Breton bu tür işletmeleri yönetebilecek birisi değil zaten,

Jacqueline¹⁰ de öyle.

Seni seviyorum. S.k.s.

Paul

232

Kartpostal: Falezlerden görüntü - Northcottmouth-Bude.

Mühür: Truro Cornwall [tarih okunmuyor]

Alıcı: Mösyö ve Madam Salvador Dali, 101 bis, rue de la Tombe-Issaire, Paris XIV (Fransa).

[Temmuz 1937]

Çarşamba

Galotchka dorogaia,

Bu harika ülkede hava çok temiz, ama fazla sıcak değil. Cé-cile'in yazılı sınavda başarılı olmasından mutlu oldum. Yarın da iyi giderse işleri, onun adına çok rahatlayacağıma, yemin ederim sana.

Seni düşünüyorum. Çalışmaya gayret edeceğim. Uslu ol ve kitabı ve adresini bana çabuk gönder.

Küçük Darys'e dostluklar. Seni öpüyorum.

Paul

Lee Miller¹

Dostluklar, Roland Penrose²

Öpücükler, Nusch

Eileen Agar³

Sevgi., Man Ray

233

Kartpostal: Mizahi

[Truro-Cornouailles] Cuma 16 [Temmuz 1937]

Gelecek hafta sonunda Paris'te olacağız. Bu yüzyılın sonuna doğru da sözünü edeceğimiz bu ünlü sınavın keyfini çıkarıyorum şimdi.

İkinizi de¹ sımsıkı kucaklıyoruz.

Paul

234

[Ağustos 1937]

Salı

Maia Galotchka dorogaia,

Saint-Moritz adresine gönderilen mektubun sana ulaştırıldığını umarım. Bu adrese Faucigny-Lucinge'e¹ telefon ederek ulaşmıştım.

Biliyorsun, Dali'nin kitabını bana göndermemiş olmana üzülüyorum². Onu Paris'te Breton'un evinde şöyle bir görmüş-tüm. Neyse!

273

Breton demişken, Jeu de Paume sergisine karşı, bakanlara bir açık mektup niteliğinde bir duyuru yayımlattı, 14. Sınıf "So-yutlama-yaratma" imzalı (ve bunu savunuyor)³. Şu sıralar sonuncuların sonuncusu olarak değerlendirildiğim geldi kulağıma. Zaten yeterince kızgın olduğum için, dikkate almıyorum bunları. Bekleyip göreceğiz.

Kendine olabildiğince dikkat et, dinlen. Dali'nin yeni tablolarını merak ediyorum. Onun Nice'i sevdiğine sevindim.

Ona dostluklarımı ilet.

Her yerinden öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Buradan 3 Eylül'e doğru ayrılacağım.

235

[Paris, Mart sonu 1938]

İşte 2 ay süreyle adresim:

Shadyrock, La Garoupe, Antibes (Alpes-Maritimes).

Lüks baskısını beklerken¹ sana *Cours naturel*'i gönderttim.

Küçük çocuk, gidip dinleneceğim için memnunum.

Bizi görmeye gelmek istersen, seni davet ediyoruz. Madam Cuttoli'nin² evindeyiz, muhteşem bir yer. Yola çıkıyorum. Seni seviyorum, seni kucaklıyorum.

Paul

[Antibes, Nisan başı 1938]

Sevgili güzel küçük dorogaia, kitabı Taormina'ya gönderdim. Umarım sana ulaştırırlar.

Hayır, Antibes deniz kıyısında, ama burada geçireceğin birkaç günün seni çok rahatsız edeceğini sanmam.

Öyle ya da böyle, Rus baleleri Monte-Carlo'ya geldiğinde hâlâ burada olacağım¹. Gelirsen görüşürüz, Man [Ray] da bizimle.

Benim ilk hayranım olduğunu biliyorum. Bunu oldum olası biliyorum. Ve bunu göz önünde bulunduruyorum.

Ve seni hiç unutmuyorum büyük Galotchka'cığım.

Sana yakında yeniden yazarım.

S.k.s.

Paul

Kartpostal: Tours'dan görüntü, Loire'in kum yığınları
[Temmuz sonu-Ağustos başı 1938]

Maia Gala dorogaia,

Tours'u geziyoruz, burada bir ev arıyoruz.

*L'Ode à Dali'*yi, bir kopyayla birlikte aldığını umarım¹.

Pazar akşamı dönüyoruz ve salı günü Mougins'e (Alpes-Maritimes) Hôtel Varte-Horizon'a gidiyoruz. Muhtemelen pazartesi günü öğleyin 1 ya da 2'de öğle yemeği için sana uğrayacağım. Eğer dışarı çıkacaksan, rahatına bak.

Küçük Darys'e binlerce dostluk. Nusch seni öpüyor.

Ben de, çok kuvvetlice.

Paul.

Kartpostal: Hôtel-Restaurant La Pergola, Mougins.

Mühür: Cannes, 5 Ağustos 1938.

Alıcı: Madam Dali, 88, rue de l'Université, Paris VIIe.

Dorogaia Galotchka,

Odamıza yerleştik. Gel ama önceden haber ver, çünkü odalar sınırlı ve çok insan geliyor.

Harika bir hava var.

Seni öpüyoruz.

Paul

Cécile'e gönderdiğin 500 frangı aldım.

Hôtel Vaste-Horizon.

Mougins, Alpes-Maritimes, gare: Cannes.

Zarf:

Mühür: Cannes, 29 Ağustos 1938.

Varış mührü: Firenze, 31 Ağustos 1938, Colonnato (Firenze), 1 Eylül 1938.

Gönderen: Eluard 54, rue Legendre, Paris 17^e

Alıcı: Madam Dali, Villa Pozzaccio de Marchi, Colonnato (Quinto), Floransa (İtalya)

Mougins, Pazartesi 29 Ağustos

Dorogaia Galotchka, nihayet, Cécile'e gönderdiğin mektuplardan adresini öğrenebildim. Paris'e yarın dönüyoruz. Cécile burada, otelde üç hafta kaldı, sonra Decaunes'la¹ kamp yaptı. Çok iyi, çok uyumlu. İki gün önce Pireneler'e gitti.

Burada çok çalıştım, özellikle garip küçük metinler üzerinde (mektubun arkasında onlardan birini bulacaksın). Uzun şiirler de yazıyorum. Sana Paris'ten gönderirim.

Picasso çok az tablo yaptı, ama çok güzeller (Dora'nın², Nusch'un ve Mouginois'nın). Senin sözünü verdiğin yeni 500 frangı Cécile'e göndermek için elimden geleni yapacağım. Bana bir çek gönder (Grindel adına), çizgili de olsa fark etmez.

Sık sık seni düşledim burada. Beni çok seviyordun. Yaşam ne kadar da uzun!

Nusch size dostluklarını iletiyor.

Seni seviyorum ve öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Birleşmişler³

—

Benden daha uzun bir kayanın dibindeki girişiyle, senden daha uzun bir dağa temel oluşturan bir mağara. Girişten birkaç adım ötede, içinde ayak ayağa, baş başa birleştiğimiz bir odaya geçilen bir galeri.

240

[Antetli kâğıt:] *Hôtel de la Licorne, Lyons-La-Fôret (Eure).*

[Eylül 1938]

Küçük kızım,

Posta saati geliyor. Mektubuna çok memnun oldum. Seni o kadar çok düşünüyorum ki.

Biraz daha iyiyim. Sana yeniden yazacağım.

Seni sonsuza kadar seviyorum.

Seninim, Paul.

[Paris, 25 Eylül 1938'e doğru]

Pazar sabahı

Maia Galotchka dorogaia,

Fransa'ya dönmüş olduğuna ne kadar sevindiğimi bilemezsin. İtalya'da olduğunu bilmek yaklaşan savaş yüzünden beni çok kaygılandırdı.

Önceki gün, savaşa çağrılmaktan yakamı kurtarabilirsem elbette, yakında gidip oturmayı düşündüğüm bir ev tuttuk, Saint-Germain'de¹. Dün de, kısmi seferberlik ilan edildi (genel bir seferberlik ilam fazla sert olurdu, ama bu da bir o kadar kaygı verici). 1914'te "seferberlik savaş değildir" diyorlardı. Her yaştan subaylar (58 yaşına kadar) göreve çağrılıyor². Ve çok sayıda insan.

Dali seninle mi? Paris'e ne zaman döneceksin?

Neyse, rahatım, mutluyum. Gelemediğin takdirde nasıl acı çekeceğimi sen düşün. Senden haber alamayınca. Sen Rus, Dali'ye katalan. Peki ya onun resmi! Her şey bana inanılmaz derecede korkunç, olanaksız gelecekti.

Bu sabah adresini Cécile'e, Montlignon'a telgrafla bildirdim.

Geri dön, nazik, güzel, kıymetli küçük kız.

Nusch, her ikinize de sevgilerini söylüyor, h.y. öpüyorum.

S.k.s.

Paul

[Paris] Pazartesi, 3 Ekim [19]38

Dorogaia Galotchka,

Dönmeyi düşündüğün için mutluyum. Korkunç kaygılandım.

Sana 8 gün önce yazdım. Görünen o ki bu mektubu almadın.

Yarın Londra'ya gidiyorum, üç gün kalacağım. Sonra, gelecek hafta Saint-Germain'deki eve taşınacağız¹.

Çabuk dön. Sana anlatacağım çok şeyim var.

Seni seviyorum. h.y. öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Her ikimizden küçük Dali'ye çok sıcak dostluklar.

Nusch seni öpüyor.

243

[Le Pecq, Ekim sonu 1938]

Pazar

Galotchka dorogaia, güzel, ince ve açık mektubun beni memnun etti. Yaşam burada sakin geçiyor. Daha iyiyim. Çiçek yetiştirmeye başlıyorum ve üzerlerinden perdenin nasıl kalktığını görmeye geleceğini umuyorum.

Fraysse¹ beni görmeye geldi. Seni öve öve bitiremiyor. Cécile zayıf. Bu hafta 2 ya da 3 gün geçirmeye gelecek buraya. Üzüntülü. Yaptığı seçim konusunda ona söylediğimiz her şeyden dolayı, kendisini aşağılanmış, yaralanmış hissediyor². Onun yaşında, aşk nesnesinden çok aşktan söz edilmesinden hoşlanır insan. Gerçek olan aşktır. Nesne onun biçimini, niteliğini alır.

Ona nazik bir mektup yaz. O şu sıralar can sıkıntısı içinde zavallı küçük bir kız. Ve seni çok seviyor.

Senin gidişinden bu yana, ne yazık ki hiçbir şey yazmadım. Yeni şiirler yazarsam, gönderirim.

Seni öpüyorum. Seni seviyorum, sen tapılası küçük bir harikası.

S.k.s.

Paul.

Küçük Darys'e tüm dostluklarımızla.

[Le Pecq, Ekim 1938]

Salı

Dorogaia Galotchka,

Madam Cuttoli¹, 10 gün önce, tablonun bedelini on beş güne kadar ödeyeceğini söyledi. Bu parayı ondan istemeye cesaret edemiyorum. Ama ödeyeceği kesin, çünkü Hugnet'ye² tabloyu kırmızı marokenle çerçeveletti bile (Espinoza hafif çizikleri onarmıştı). Madam Cuttoli'ye öbür gün telefon edeceğim. Param olursa, sana hemen göndereceğim.

Bir köpeğimiz var, genç ancak çok zeki, ve şimdiden kocaman oldu. İyi yetiştirilmiş, uysal.

Annem, Cécile'in senin nazik mektubundan çok memnun olduğunu bildirdi telefonla. Derslerine başladı: stenografi ve hukuk. Ne Nusch ne de ben iyiyiz. Hava fazla yağmurlu. Paris'e hiç gitmiyoruz. Kırsal alan tam bir sessizlik kürü. Seni düşünüyorum, düşünüyorum. Seni 25 yıldır kucaklıyor, öpüyorum.

Paul.

245

Kartpostal: Saint-Germain-en-Laye, Şato ve Kilise¹

Gönderen: [Paul Eluard] "Gri Ev", Allée du Perruchet, Le Pecq (S. et O.)

Alıcı: Madam Dali, Madam Chanel² yanında, Villa Pausa, Roquebrune. Cap-Martin (Alpes-Maritimes).

[Kasım 1938]

Dorogaia, bizde kalabilirsin. Tren bir metro ağı gibi. Sabahın 1'ine kadar her 10 dakika da bir var. İçi de sıcak.

Evlilik tarihini henüz bilmiyorum³. Sana telgrafla bildireceğim. En iyisi yine de bir gün önce gelmen.

Şimdi artık yerleştik eve. Telefonumuz olacak yakında.
Küçük Darys'e binlerce dostluk.
Seni öpüyorum. S.k.s.

Paul

246

[Le Pecq, Kasım sonu-Aralık başı 1938]

Pazartesi

Dorogaia,

Eğer hemen gelmeyeceksen, sana birkaç kitap göndereceğim. Mektubu alır almaz yaz bana.

Breton ve gerçeküstücülerle uzun ilişkim kesin olarak bitti¹. Seni biraz neşelendireyim, işte Mösyö Breton'un son marifeti. G.L.M.'in şiir üzerine yaptığı bir soruşturmada adımın sıklıkla anıldığını görünce, tüm çömezlerini benim adıma anmaktan men etti². Bu berbat bir şey. Ernst, Maurice Heine, Man Ray, Penrose, Mesens, Hugnet, Hayter, Pastoureau, Duchamp, Scutenaire, Nougé, Magritte, Chavée, Arp, Bellmer, Matta, Miró, Picasso ve küçük Darys'le ilişkilerim çok iyi.

Cevabımda Breton'un, Péret'nin adlarını anmıştım; iyi ve güzel Darys'inkini de³.

*Dali cevap vermeli*⁴.

Bu yine de pek kötü değil.

Bir aydır Paris'e gitmedim. Artık hiç gitmemeyi düşünüyorum.

Garcia Lorca'nın küçük şiir kitabı Noel'e doğru çıkacak. G.L.M Japon kâğıda basılacak nüshalar için katılımcı arıyor⁵. Bildiğin adresler var mı?

Bana uzunca yaz. Seni s.k. seveceğim.

Paul.

VAZGEÇİLMEZ ŞİİR⁶.

Aşağıdaki soruyu sorduk: Şiiri bir yerlere yamama, değişmezleştirme, sınırlı değerlendirme girişimlerine karşı, ülke ve dönem sınırlamasına gitmeden, içinde zamanınızın sonsuzluğunu değil, yaşamınızın gizemli geçişinin sizden istediği VAZGEÇİLMEZLİĞİ bulacağınız 20 şiiri seçin.

Cevaplarınızı: G.L.M. 6, rue Huyghens, Paris 14 adresine gönderin.

247

[Le Pecq] 1 Ocak 1939

Dorogaia Galotchka,

mektubunu dün aldım. Sana yazmak için gelmesini bekliyordum. Biz de, ikinize mutluluk diliyoruz. Bu bizim için *her şeyden* önemli. Ve bu mutluluğu tehlikeye atmayın. Dali de her gün daha güzel tablolar yapsın – ve *Le Grand Mastrubateur*, *L'Amour et la Mémoire* ve *La métamorphose* gibi benim zevkime uygun şiirler yazsın.

Cécile'e için gönderdiğin 500 frangı kendisine verdim. Madam Cuttoli¹ 2 gün sonra Amerika'ya gidiyor. Bu sabah bana telefon ederek bugün ya da yarın bana uğrayacağını ve tablonun parasını vereceğini söyledi. Sana hemen para göndereceğim.

Son mektubumda da söylediğim gibi, Breton'la (ve onunla görüşen herkesle) aramda her şey bitti. Hugnet² gruptan dışlandı ve tehdit mektupları alıyor, özellikle benimle görüştüğü için. Duyduğuma göre, Max Ernst –bir roman bölümü biçiminde– Breton, Péret, Tanguy'e karşı küçük bir mizahi metin yazdı³. Benim yanımda olanlar ise Man Ray, Pastoureau, Penrose, Mesens (bu son ikisi uzakta olduklarından hâlâ Breton'la çok kötü değiller), Nougé, Magritte ve başka birkaç kişi daha, özellikle de siz ikiniz. Picasso hâlâ ortada.

N.R.F'e 200 sayfalık bir düzyazı kitap teslim ettim. Söylediklerine bakılırsa Nisan başında yayımlanacak. Başlığı: *Donner à voir*⁴. Ne düşünüyorsun? Küçük Darys bunu "Donner à boire" diye telaffuz edecektir.

L'Ode à Salvador Dali'nin baskısı tükendi⁵. Kitabı hafta sonunda alacağınızı sanıyorum.

Lévis-Mano⁶, 6 rue Huyghens -Paris 14- Japon kâğıda basılacak nüshalar için olası katılımcıların adreslerini kendisine göndermenizden çok mutlu olacak. Bir ara fırsat bulursan, bilirdir. Bu kitabın çok güzel olacağını düşünüyorum.

Gala ve Salvador Dali olarak imzalayıp seçtiğiniz 20 şiirle ilgili soruşturmaya cevap verirsiniz memnun olacağım⁷

Péret'den, Baudelaire'den ya da benden sevdiğin şiirleri biliyorum, ancak Puşkin ya da Rimbaud daha zor olacak. Dali de kuşkusuz başka şeyleri seviyor.

Daha önce yayımlanmış cevabımda Dali'nin adını andım⁸. Sizi eğlendireceğini umduğum birkaç küçük şiir kitabı gönderiyorum⁸. Arp, Chirico, Savinio⁹, Kafka dikkate değer. Yakında sana şiirler göndereceğim. Bana hemen cevap ver. Seni öpüyoruz.

S.k.s., senin mutluluğundur aslolan.

Paul

248

Dorogaia Galotchka,

Sana parayı aldığımı söylediğim mektuptan iki gün önce, içinde beş altı küçük kitap olan (Kafka, Chirico, Savinio¹ vb.) kalın bir mektubu postaya vermesi için Dora Maar'a² vermiştim. Bu kaybolan mektuplardan bıkkınlık geldi. Kişisel, dahası özel bir mektuptu bu. Neyse! Zarfın arkasında adresim vardı. Bana geri gelip gelmeyeceğini göreceğim. Ama yine de can sıkıcı bir şey. Mektup eline geçerse hemen bildir bana³.

Tamam, dolarları senin için saklayacağım (tam olarak 90 dolar). Aslında saklamam gereken 100 dolar olmalı⁴. Sen de bana 300 frank iade edeceksin. Çünkü böylesinin senin işine gele-

ceğini düşünüyorum. Doğrusu benim çok işime yaradı. Kayak yaparak kendini yorma. Bacaklarını kırma sakın. Güçlü ol.

Seni öpüyorum. S.k.s.

Paul

Nusch her ikinize de sevgilerini yolluyor.

249

[Le Pecq] 24 Mart [1939]

Galotchka dorogaïa,

öfkeli küçük Dali'nin bir vitrinden içeri girdiği ve tutuklandığına dair *Paris-Soir*'da çıkan haberden dolayı kaygılandım. Olayın ayrıntılarını bilmek isterdim. Yaralandı mı? Ona bir şey yapılacak mı? Her durumda, bu olay, beklenenin tersine, sergisine zarar vermedi¹.

Seni bekliyoruz. Kent dışında yaşam ağır geçiyor. Ve o uslu köpeğimiz çok hastalandı. Yüzünde tikler oluştu ve bir menenjitten korkuluyor. İşte yine iç karartıcı bir gösteri. Ama onu kurtaracağız, umarım.

Cécile, Hyères'de (Madam Decaunes, "Val-Rose", bd. d'Orient, Hyères-les- Palmes, Var). Orada kendini toparlayacağını umarım.

Konuklarım gitti, çok memnun kaldılar.

Sana başka ne söylemeli? Les 2 Maugots'da Dali'ye karşı korkunç iftiralar atıyorlar. Dali bir gün onlara cevap vermeye mecbur kalacak². Yoksa ona çok ciddi sıkıntı verecekler.

Bir şeyler yazmıyorum. Korkunç bir başıboşluk içinde yaşıyorum.

Seni bir an olsun unutmuyorum. Düş kuruyorum...

Nusch size tüm dostluklarını iletiyor. Sizi yakında tekrar görmeyi diliyoruz. Seni seviyorum. H.y. öpüyorum.

S.k.s.

Paul

[Le Pecq] 4 Mayıs [1939]

Dorogaia Galotchka,

bir süre önce yazdım ama sana. Ve dönüşünü bekliyordum. Ama çok uzun bir süreden beri yoksun ortada.

Kent dışında yaşam iyi. Biz de iyiyiz. Tüm günümü bahçe-de çalışarak geçiriyorum. Bunun ödülü de bedenimdeki tutulmalar, ama bu arada gayet hoş görünüyorum, yanaklarım, alnım ve ellerim bronzlaştı.

Kulağımı tedavi ettirmek için ilk adımları attım, hastaneye gittim, röntgenimi çekecekler. Güneş kanamaya yol açıyor çünkü.

Bu ay, iki kitabımın çıkacağını umuyorum; büyüğü düzyazı, öteki ince bir şiir kitabı. Her ikisi de N.R.F'ten çıkacak¹.

Amerika için radyoda uzun bir Rimbaud sunumu yaptım. Onu 24 Nisan'da dinleyebilirsiniz. Bu tür işleri sevmiyorum ve eğer para da ödemeselerdi yapmayacaktım.

Valentine'e² bir kart göndermelisin (2, rue de Sontay, Paris 16). Zavallı korkunç sıkıntılar içinde çırpınıyor, bu onu çok memnun edecek.

Cécile sık sık bizi görmeye geliyor. Bizde gördüğü insanlarla hoşça vakit geçiriyor. Babaannesi hasta, yaşılanıyor, ama karakteri düzeliyor.

Bu sabah "göçmen bir prenses"ten mektup aldım, Natalie [okunmuyor], seninle, 12 yıl önce Berlin'den Riga'ya yolculuk yapmış, seni hiç unutmamış. Şu anda Touquet'de ve senden haber olmak istiyor.

Ne kadar kısa olurlarsa olsunlar, mektupların bana keyif ve huzur veriyor, düşlere sürüklüyor.

Sana güveniyorum, beni sevebilirsin, hep kalbimdesin çünkü. Uzun bir yaşam, düşünebiliyor musun, birlikte. Yakında görüşmek üzere, güzel küçük Gala. Rahat ve mutlu ol.

Paul

Nusch ikinize de sevgilerini gönderiyor. Ayrıca Dali'ye onu çok sevdiğimizi söyle. Belki bir gün Pecq'e gelir bu nazik "ser-seri"! Hem başındaki cam kırıklarını da temizleriz³.

251

[Le Pecq] Salı 6 [Haziran 1939]

Güzel küçük Gala,

seni kaygılandırmak istemezdim. Bilmiyorum sana kim bu ufak rahatsızlıktan söz etti? Ve de nasıl?

İşte işin aslı: üç hafta önce, biraz öksürüğüm vardı, Urûç yortusu günü bahçede çalışırken, küçük bir kanamam oldu. Hemen gidip yattım. Yine bir miktar kan geldi. Bir saat sonra Mabil¹ geldi. Çok zayıf olduğumdan ve rahatsızlığımın yeniden başlamasından korkulduğu için (ayrıca kent dışıyla ilgili kötü bir deneyimim var), birkaç iğneden sonra, beni Neuilly'de bir kliniğe kaldırdılar. Yeni sistemlerle çok dikkatlice röntgenimi çektiler, koyulaşmış ciğerimde bronşların genişlediği ve kanlanma olduğu görüldü. Ayrıca kalbim de *çok* yorgun. Ama ne burada ne de tahlillerde Koch basiline rastlanmadı. Bu *kesin*: yani tüberküloz yok.

Epeyce zamandır, hiçbir şey umurumda değildi, boşlukta gibiydim. Kalbimi ve kan dolaşımımı düzenleyici tedavi yapıyorlar, şimdiden daha iyiyim. Pecq'de hava çok güzel, ama en azından bu yaz, bahçeyle uğraşamayacağım ve güneşte de kalamayacağım için artık pek eğlendirici değil. Yaşam düz, dümdüz. Kışın Paris'e dönmek durumundayım, görünüşte bu akıllıca bir iş. Belki biraz dağa gitmek de gerekecek. Tüm param yine bu işlere gidecek. Ne yapalım.

Ama yine de kaygılanma sen. Bu benim için iyi olacak; çünkü bunları yaşamasaydım tedavi olmayacaktım. Kulağım da daha iyi, şimdi o ikinci plana geçti.

Umarım gelirsiniz. Kitaplarım bu hafta çıkıyor, her ikisi de N.R.F'te yayımlanıyor².

Seni seviyorum. Seni öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Küçük Darys'e 1000 dostluk.

Paraya teşekkür ederim. Ben Bousquet³. 600 frank aldım, hoş bir şey.

252

[Le Pecq, Eylül 1939]

Cuma

Küçük Gala'm,

Hâlâ Pecq'deyiz. Yakında buradan gidebiliriz de. Cécile, Montlignon'da (Seine-et-Oise), rue des Ecoles, babaannesinin yanında. Gelecek adresimin neresi olacağını bilmediğim için bana Cécile aracılığıyla bir mektup gönder, o bana ulaştırır. Sanırım Arcachon'da¹ rahatsınız. Sakin, uslu ve sağlıklı olun orada.

Her ikinizi de kuvvetle kucaklıyoruz.

Paul

Cécile

Nusch

253

Zarf:

Mühür: Mignéres¹, Loiret, 28 Eylül 1939.

Alıcı: Madam Dali, 231, boulevard de la Plage (Villa Flamberge), Arcachon (Gironde).

27 Eyl[ül][19]39

Sevgili Galotchka,

Uzun mektubun ve Dali'nin sözleri moralimi düzeltti. Pek kötü sayılmayacak bir serviste elimden geleni yapmaya çalış-

mama karşı, çünkü bu hizmet günde 12 saat düşünmenizi engelliyor, kimi sabahlar ve akşamlar kendimi oldukça yorgun, çökmüş hissediyorum. Çünkü öksürüyorum ve Nusch da öksürüyor. (Sana köpeğimizin öldüğünü söylemiş miydin?) Görünüşüm fena değil, bronzlaştım ve yürüyüş egzersizlerine başladım bile.

Cécile, annem, daha sonra Man Ray ve ardından Valentine² ziyaretime geldiler.

Ama bana gerçekten iyi gelen senin mektubun oldu. Senin şefkatin benim için en değerli şey. Para konusunda kaygılanma. Maaş alıyorum ve az harcama yapıyoruz. Ama Nusch, tüm gün odasında tek başına kalamayacak, havalar soğuyunca geceleri gidip otelde³ kalacağım. Büroda bana bir oda ve bir masa hazırlayacaklar. Benimle çalışan insanlar çok nazikler. Paris'e dönmeyi isteyecek olursam bir büroda çalışmak zorunda kalmaktan korkarım, çünkü nefret ediyorum bundan (oradayken, uyukluyorum).

Bana yaşama isteği veren karşı konmaz bir umudun dışında her şeyi unutmaya hazır çok garip bir insan olup çıktım.

Paulhan bana yazıyor. *N.R.F*'in Kasım ya da Aralık sayılarında benim şiirlerimi yayımlayacak⁴.

Uslu ve güçlü olun. Sen olmasaydın, tüm yaşantım çöküp giderdi. Umudum da kalır mıydı? Yaşamın üzerine büyük köprüler kuruyorum, sen onun çıkış noktasısın. Artık beni bırakma. Mutluluğun, yaşama duyduğun güven benim için gerekli. Bizi gerçekten birbirimizden ayıracak olan savaşlar değil, içimizde gizlenen ve yok edilmesi gereken bu felakettir. Biz yaşamak, yaşayabilmek için seviyoruz birbirimizi.

Bana yaz, küçük kız.

Dalı'yi bizim için öp. Seni korkunç der. öpüyorum.

S.k.s.

Paul

Teğmen Grindel
Station Magasin
Mignéres-Gondreville (Loiret)

Mignères [Loiret] [1939 sonu]

İyiym. Çok yoğunum. Sizin için kaygılanıyorum: Bana he-men yaz.

Seni sıkı, sımsıkı kucaklıyorum, küçük kızım.

Paul

Teğmen Grindel

Station-Magasin

de Mignères - Gondreville (Loiret)

[Mignères] 18 Mayıs [1940]

Sevgili küçük Gala, bana yaz. İçinde sana ikinci sinekle¹ ilgili araştırmalarımı bildirdiğim son mektubumu almış olduğun-u sanıyorum.

Cécile, çalıştığı şirketin nakliyle birlikte muhtemelen başka bir yere tayin olacak. Kocasından haber alamıyor².

Çok yoğunum.

Senin birkaç satırın bana her şeyi unutturacak.

Darys'e dostluklar.

Nusch sizi öpüyor.

Bense, biliyorsun.

Paul

[Mignères] 9 Haziran 1940

Sevgili Gala

İkinci sinek satıldı, çok yazık!¹

Uzun süredir senden haber alamadığım için kaygılıyım.

Bana yaz.

İyiyim, Nusch da iyi.

İkinizi de sevgiyle kucaklıyoruz.

S.k.s.

Paul

257

Teğmen Grindel

Mösyö Charles Bleys'in evi

Esplanade Octave Médale

Saint - Sulpice - Tarne¹

20 Haziran [19]40

Sevgili Gala,

Karayoluyla üç gün üç gece süren oldukça hareketli bir yolculuğun ardından iki gün önce Saint-Sulpice'e geldim. Nusch, benden 24 saat önce yola çıkmıştı. Loire'ı geçmek ve korkunç tikanıklığı aşmak için zaman uygundu.

8 gün önce yönetim bürolarıyla birlikte Nevers yakınlarındaki Pougues-les-Eaux'ya çekilen Cécile'den doğal olarak haber alamadım. Muhtemelen oradan ayrıldı. Ondan haber alırsan, yaz bana ve adresini ver. Annem Paris'te kalmaya mecbur oldu. Böylesi daha iyi.

Size gelince, Arcachon'da kalın bence. En doğrusu bu. Hem nereye gidecektiniz ki?

Amerika'ya da göç etmediniz.

Bana çabuk yaz. *Ne olursa olsun*, ortalığın biraz daha sakinleşmesini bekleyerek bir süre daha burada kalacağımızı sanıyorum. Yaşam çok güç olacak – belki de benim için olanaksız.

Dali’yi ikimiz için öp.

Seni öpüyorum.

S.k.s.

Paul

300 frangı aldık. Çok teşekkürler.

258

Teğmen Grindel

Mösyö C. Bleys’in evi

Esplanade Octave Médale

Saint - Sulpice - la - Pointe

(Tarn) Fransa

7 Temmuz [19]40

Sevgili Gala,

Cécile’den haber aldım, hizmetçinle birlikte Arcachon’da kaldığın evde. Parası var.

Ben burada Nusch’la birlikteyim, daha ne kadar burada kalacağım bilmiyorum. Annem Paris’te kalmalı. Umarım Montlignon’da hiçbir şey yıkılıp yok edilmemiştir, tüm eşyalarım orada. Salıverilirsek nereye gideriz bilmiyorum.

Sizin haberlerinizi almak konusundaki sabırsızlığımı anlayabiliyorsun.

Bana hemen yaz. Figueras’ta kalacak mısınız?¹

Yorgunum ve üzgünüm. Yaz.

Seni ve Dali’yi tüm kalbimle kucaklıyorum.

Paul

Teğmen Grindel
Mösyö Bleys'in evi
Saint-Sulpice-la-Pointe
(Tarn) Fransa

27 Temmuz [1940]

Sevgili Gala,

22 tarihli mektubunu aldım. Çok mutlu oldum. Ne zaman Amerika'da olacaksınız, senden rica ediyorum, bana düzenli yaz¹. Paris'teki daireni düşündün mü? Bütün o eşyaları ne yapmayı düşünüyorsun, çünkü 1° daireyi elinde tutmanın muhtemelen sana bir yararı olmayacak, 2° onu elinde tutamaman da ihtimal dahilinde. Bu konuda bana yaz: sana yardım edebilirsem, yapacağım bunu, ya senin yerine kirasını ödeyeceğim ya da her şeyi (izin alarak) oradan taşıyıp bir eşya deposuna ya da başka yere yerleştireceğim. Birliğimden salıverildim², bir iki gün içinde Paris'e hareket edebileceğimizi sanıyorum. Şimdilik hayat önceki dönemlerden daha pahalı değil. Paris'te küçücük bir daire bulmam gerekecek (Montlignon'dan taşınmak güç olacak, araba yok çünkü), ardından da bir iş. Burada Gallimard ve Paulhan'la görüştim. N.R.F'in ve yayınevlerinin etkinliklerine yeniden başlaması çok az bir ihtimal. Durum çok nazik.

Cécile, Decaunes'un hapiste olduğunu yazmıştır sana³. Her şeye karşı çalışıyorum. Artık yalnızca kendim için. Her şey karanlık. Ancak sizden sıklıkla haber almak benim için büyük bir avunma olacak. Seni seviyorum. Gala, ne olursa olsun, seni hiçbir zaman unutmayacağım. Nusch da sizi kucaklamak için yanımda.

Mektubu alır almaz yazarsan bana, cevabını burada almak için zamanım olacak.

[imzasız]

[Paris] Pazartesi 7 Ekim 1940¹

Sevgili Gala, 35, rue de la Chapelle adresinde kalacağım, daire ucuz ve anneme de yakın, bu da hem onun, hem bizim yaşamımızı kolaylaştıracak. Her gün, her şey giderek daha güçleşiyor. Yarın, *Cahiers d'Art*'da *Le livre ouvert* başlığıyla küçük bir kitap yayımlıyorum². Onu sana göndermeye çalışacağım.

Man [Ray]'ı, Barr'ları³, Julien'i⁴ görürsen onlara sevgilerimizi ilet.

Dalı'nın çalıştığını ve tablolarını sattığını umuyoruz. Mutlu olmanız lâzım. Bir gün tekrar görüşeceğiz. Dalı'yi ve seni kucaklıyoruz, bildiğin gibi.

S.k.s.

Paul

[Paris] 18 Mart 1945

Galotchka dorogaia,

Adresini öğrenmiş olmaktan hem Cécile, hem ben büyük sevinç duyduk. Senden ayrı kalmak bizim için bir felaket oldu adeta. Küçük Gala'mızı ne zaman görebileceğimizi bilmek isterdik. Çok uzun, çok uzun oldu bu ayrılık. Şimdi yaşlı bir adam gibiyim. Gözlüksüz okuyamıyorum. Her şey değişti, kalbimden başka. Ve bütün o geçmiş çok uzaklarda kaldı, senin dışında, çünkü sen her zaman benim içimde olacaksın. Küçük Gala...

Bu geçen beş yılla ilgili ne diyeceğimi bilemiyorum. Mutlu anlarımız, mutsuz anlarımız oldu. Ama bizim mutsuzluğumuz pek çok insanınkinin yanında pek büyük değil. Ayrıca başkaları için de acı çektik ve seni temin ederim ki, bunun da nedeni vardı. Adalet ve nezaket duygum değişmediği için, acı çektim. Dehşet neredeyse sürekli olarak gözlerimizin önündeydi. Um-

duk, umutsuzluğa düştük, öfkelenedik, gücümüz yettiğinde sa-
vaştık – ve yaşlandık. Artık, gülmeyi pek beceremiyorum. Ama
yine de güzeldi Başkaldırı günleri.

40 yılının Ağustosundan beri rue Chapelle, 35 numarada
oturuyoruz (18), anneme çok yakın bir yer, çok iyi oldu, birbiri-
mize bakabildik çünkü. Cécile'in, rue Bac 34 numarada bir da-
iresi var. Kocası Luc Decaunes¹ hâlâ hapiste. Kaçma girişimin-
de bulunduğu için sıklıkla çok disiplinli kamplarda tutuldu. Şu
anda da böyle bir yerde olmalı. Çok felaket yaşadı. Cécile'le
birlikteliğinin ciddi biçimde tehlikede olmasından korkuyo-
rum. Büyük kızın son derece güzel. O senin kızın ve öyle oldu-
ğu için seviyorum onu. O bebek hali hep sürüyor. Film tanıtım-
ları ve gazetelere kısa yazılar yazıyor. Yetenekli, üstelik Kurtu-
luştan beri kendi geçimini sağlayacak kadar kazanıyor.

Nusch ve ben bir yıl boyunca saklanmaya mecbur kaldık².

Gestapo'dan kurtulma şansımız oldu.

Dairenizi bugüne kadar korumayı başardık. Ama çok yakın
bir zamanda eve el konacağı için (kapıcıya bu konuda haber ve-
rildi), sizin geri dönmeniz durumunda, daireyi boşaltmayı kabul
edecek kişilere ikinci elden kiralamayı uygun buluyoruz. Zaten
tehlike burada. Daire boş olmayacağı için, içinde oturanları çıkara-
mazlar. Tüm kırılabilir ve değerli eşyalarla hep temiz kalmış olan
küçük çalışma masasını, kapalı tutacağımız büyük salona koyaca-
ğız. Kapıcın gerçekten harika bir insan. Burada, bir eşya deposun-
da senin eşyaların olduğunu öğrendim ondan. Bu beni kaygılan-
dırdı. Eşyaları satıp kiraya saymalarından korkuyorum. Bu ne-
denle bana adresi ver, ödenmemiş kira ücretlerini ödeyeceğim.

Kurtuluş'tan beri, bugüne kadar şiirlerimden kazanmayı
umduğumdan çok daha fazla para kazanıyorum. 1917'de yap-
tığımız anlaşmalara göre, şimdi sana bir servet borçluyum³. Sa-
na gönderdiğim küçük bir kitap eline geçmiştir belki. Yakında
sana eklemelerle birlikte yeni bir baskı göndereceğim⁴.

Yakında *Le livre ouvert*'i (1937-1945) yayımlıyorum: 400 sayfa⁵.

İsviçre'de Picasso üzerine çok güzel bir kitap yayımladım
(140 röprodüksiyon)⁶. vb...

Her durumda, yaşamın burada çok güç olduğunu söyle-
mek gerek. Çok insan yatağa düştü. On beş gündür yatıyorum,

şimdi daha iyiyim, ama yataktan çıkamıyorum, çünkü ısınmak için yakacak bir şeyimiz kalmadı. Ocak ayında tüm çerçeveleri yaktık sobada. Hatta karaborsada bile kolaylıkla yakacak bir şeyler bulunamıyor. Bu kış görülmemiş biçimde soğuk geçti: 3 hafta boyunca kar yerde kaldı.

Bir ziyaret için gelebilse iyi olurdu, ama kışa kalmaman da gerekli. Yaşam şartları *çok ağır*. Ve hüznü. Ama sen burada olsan hüznü daha az olacak.

Dalı'yi bizim için sevgiyle kucakla. Seni kucakladığımız gibi. S.k. seninim. Paul

Sevgili küçük Gala, babam sana her şeyi anlattı geriye kalanı da sana anlatmak gerekiyor. Seni özlüyoruz ve seni çok seviyorum.

Dalı'yi ve seni öpüyorum. Bize yaz.

Cécile

262

Zarf: Paul Eluard, 35, rue de la Chapelle, Paris (France), uçakla.

Mühür: Paris, 2 Kasım 1945

Alıcı: Madam Gala Dali, Hôtel St. Regis, 55 th Street and Fifth Ave, New York N.Y. (U.S.A.).

7 Kas[ım] [19]45

Sevgili küçük Gala'm, uzun mektuplarımdan hiçbirinin sana ulaşmadığı duygusuna kapıldım gerçekten. Bir yıldan bu yana, ilginç sayılabilecek, yararlı sayılabilecek pek çok şeyle uğraşıp durdum. Şimdilerde biraz rahatlamaya başladım. Benden istenen her şeyi sistemli olarak geri çeviriyorum.

Sana gönderdiğim küçük kitabımı alıp almadığını hiç söylemedin bana: *Au rendez-vous allemand*. Onu sana en azından beş farklı kişi aracılığıyla gönderdim. Bize gönderdiğin tüm kolileri aldık sanırım, teşekkür ederiz. Ama Coffix'i kullanmaktan kaçın: garip bir ürün ve içilesi değil. Konsantre süt en yararlı

olanı. Sıvı yağ. Ve gerçek kahve: çekirdek halinde. Aragon ve Picasso'nun rahatları yerinde. Bizim de, iyiyiz.

Küçük Cécile bizden daha hızlı yaşıyor. İkinci evliliğini yapacak. Hep aynı havalarda. Neyse, ona kızmamak gerek. Uzun yıllar boyunca çok yalnız kaldı. İnsanın sevdiği şeyin kendine özgü bir gençliğinin olduğu yerdir aile. O seni özlemle seviyor.

Birkaç yıl önceki yardımın sayesinde, maddi olarak pek büyük bir sıkıntımız kalmadı, geçinip gidiyoruz. Bu noktada biraz sıçrama yapabildik. Şimdi, bu açıdan durumumuz iyi. Kitaplarım çok iyi satıyor. Yazdıklarımın çok üstünde talep geliyor.

Sana yataktan yazıyorum. Her zamanki gibi, kışa girerken, öksürüyorum. Ama bundan yararlanıp çalışıyorum.

Bugünlerde bize telefon edersin diye düş kuruyoruz: 3 dakikas 600 frank.

Her neyse, uygun olursa Paris'ten: Kuzey 26-40'ı iste. Anem çok yaşlandı. Nusch ağaran saçlarını boyatacak.

Bense iyice kumrallaştım. Seni her zamanki gibi öpüyorum.

Paul

Nusch sana tüm dostluklarını iletiyor ve Dalí'yi öpüyoruz.

263

Zarf: uçakla

Mühür: Paris, 3 Ocak 1946.

Gönderen: 35, rue de lo Chapelle (Marx-Dormoy), Paris 18.

Alıcı: Madam Gala Dali, Hôtel St. Regis, Fifth Avenue and 55 th St., New York N.Y. (U.S.A.).

9 Ocak [19]46

Maia Dorogaia Galotchka,

Cécile'le birlikte, pazartesi öğleden sonrası için bildirilen telefonunu boşuna bekleyip durduk. Ateş bastı bizi. Fırsat bulursan yeniden dene hemen. Robert de Saint Jean'ın¹ getireceği fotoğrafları da almadık henüz.

Yaklaşık iki ay yatakta kaldım. Her kış yaşadığım sık ve kesik öksürük. Nusch da öksürüp duruyor. Neyse, yaşamımız pek de hoş değil, ama maddi olarak, kendimizi oldukça iyi çikip çeviriyoruz. "Yazılar"ım için itibarlı bir biçimde ödeme yapıyorlar. Yazarlık haklarımı seninle paylaşmak konusunda 1917'de verdiğim söz aklıma geliyor sıklıkla. Bilmiyorum sözümü nasıl tutabilirim. Sana çok güzel birkaç kitap satın aldım, ama sana olan şükran borcumu karşılamaktan çok uzak bu. Tüm bunlar, seni eğlendirmek için, küçük kız.

Hoş olmayan bir şey de, bugüne kadar Breton ve tayfasının kaleme aldığı iftiralar. Onları elimden geldikçe önlemeye çalışıyorum, ama özellikle S[alvador] D[ali]'nin Franco'nun Amerika Büyükelçisinin portresini yaptığı söylentisini resmen yalanlamayı isterdim. Çok sayıda alçağın çenesini kapatmak istiyorum.

Kiracılarının mart sonunda gideceklerini sanıyorum. Bu pek de hoş değil, çünkü onlar da pek uygun olmayan başka insanları dairene sokacaklar.

Dönecekseniz bana önceden haber verin. Çünkü, 1° hem ev temiz olacak 2° hem de geldiğiniz takdirde evi boşaltmayı kabul edecek birisini bulmaya çalışacağım. Burada, daire sorunu çok nazik: iki daireye sahip olamıyorsunuz ve saptanmış olandan daha fazla odaya da sahip olamıyorsunuz.

Cécile sana vergilerini ödediğimizi söyledi mi? Artık borcun yok. Ev sahibi açısından korkacak hiçbir şey yok.

Arcachon'da bırakmak zorunda kaldığın kitaplar konusunda kaygılarım sürüyor. Bir sandıktaysalar, deniz iklimi onları yıpratmış olabilir, hatta tamamen mahvedebilir.

Nusch her ikinize de iyi bir yıl diliyor. Ben de. Ve seni her zamanki gibi kucaklıyorum. Hep hizmetkârın ve savunucun olacağım, inan.

S.k.s.

Paul

Zarf: [antetli kâğıt] *Cahiers d'Art*, 14, rue du Dragon, Paris 6

Mühür: Paris, 6 Mart 1946

Alıcı: *Madam Gala Dali*, 1801, Angelo Drive, Beverly Hills, California, (U.S.A.)

Gönderen: Paul Eluard, 35, rue Marx-Dormoy¹, Paris 18

Pazar 3 Mart

Dorogaia Galotchka,

Bu gece (gece yarısı) senden gelen telefonla ve benim sesi-
mi duyamamış olmanın sen de doğurduğu umutsuzlukla allak
bullak oldum. Ben, sesini çok iyi duyuyordum. Biraz boğuktu,
ama aksanını ve konuşma biçimindeki keskin ve masum tonu
yeniden yakaladım. Bana üşüyüp üşümediğimi sorman çok
hoştu! Paris karlar altında. Sana söyleyecek, yüz yüzeyleyen
neleyecek o kadar çok şeyim var ki.

Parrot'nun kitabı için canını sıkma. Senin, benim, Dali'nin
üzerine özel yaşamımız üzerine pek çok şey yazıldı. Bu metni
yayımlanmadan önce okumamıştım². İnsanlar, varsın istedikle-
ri şeyleri söylesinler: şiirlerim *hakikatin* ne olduğunu göstere-
cektir. Dali, seninle ilk kez ilişkiye girdiği günleri ifşa ettiği için
ona sitem etmeyi bir an olsun aklımdan geçirmiyorum³. İlişki-
mizin saflığı, o büyük sır içimde gömülü ve bu konuda söyle-
yeceklerim ya da başka şeyler, onu hiçbir zaman bozmayacak.
Bu nedenle, küçük kız, gülümse ve mutlu ol.

Cécile iyi. Dün kocasıyla buradaydı⁴. Yine, her zamanki gi-
bi, eli kolu hediyelerle dolu mutlu gitti. Kocası çok zeki biri de-
ğil belki, ama onu çok seviyor. Çok saf ve ona iyi davranıyor.
Hep o küçücük, o saf, o çok genç kız olarak kaldı. Aynı küçük
Cécile.

Bugün New York'tan, Victory Gift Percel Co tarafından gön-
derilmiş çok güzel paketini aldık. Bu çok iyi oldu, sana çok te-
şekkür ediyoruz, çünkü yaşam yeniden *oldukça* güçleşti burada.

Biarritz'ten iki gün önce döndük, orada Amerikan üniver-
sitesinde çok sayıda ders ve konferans verdim. Nusch da iyice

dinlendi. On gün kaldık, onur verici ve gönül okşayıcı söz ve tavırlarla çok iyi ağırlandık.

Dönüşünüzle ilgili olarak, her şeyi kaybetme tehlikesiyle yüz yüze olacağınızı düşünüyorum. Siyasi koşullar henüz tam olarak yerli yerine oturmuş değil. Ayrıca çok fazla tablo satabileceğiniz sanısına da kapılmayın. Şu sıralar piyasa kötü. İnsanlar paralarını dikkatli harcıyorlar. Öte yandan, yaşamın burada güç, çok güç olacağını hesap etmelisin. Çok para gerekir. Ve özellikle de her şey çok yorucu. Seni her zaman metroda görmeyeceğim, yürümek zorunda kalacaksın, ayrıca senin dairenin ısıtılması çok zor. Benimki küçük, ama Nusch da bir dakika durmuyor yerinde. Bana kalırsa, Dali'nin, burada yeniden bulmakta çok zorlanacağı belli bir ün ve avantajlara sahip olduğu Amerika'yı gerçekten terk etmek istiyorsanız, öncelikle buraya bir ziyaret, bir bilgi toplama ve işlerinizi düzenleme yolculuğu yapman gerekir. Senden istediğim kitap; Victor Hugo'nun tek ciltlik *Tüm Şiirleri*; fiyatı 4 buçuk dolar. Kitap Kanada'da çıkmış, ama yayıncının adını bilmiyorum. Neyse, çok önemli değil.

Serserinin VVV'sine⁵ sahip olmak isterdim. Genelde çağdaş sanat ve şiirle ilgili her şeyi bana göndermelisin: Fransızca ya da İngilizce kitaplar, dergiler, vb. Kitap kurdu olarak kaldım. Marie Laure'da⁶ gördüğüm Dali kataloglarına hiçbir zaman sahip olamadım. Bende yalnızca *The Secret Life* var.

Annemin sağlığı şöyle böyle, yaşlanıyor ve geçim olanakları sınırlı. Ona yardım ediyoruz, çünkü yaşam koşullarının değişmesine inanamıyor.

Sana son kitabımı göndereceğim: *Poésie ininterrompue*⁷, kitapta 700 dizelik bir şiir bulacaksın.

Rahatlığının ve mutluluğunun benim için önemli olduğuna inan.

Dali'yi bizim için öp. S.k.s.

Paul

Seni ilgilendirebilecek her şeyi saklıyorum.

Zarf: uçakla

Mühür: Paris, 28 Mart 1946

Alıcı: Madam Gala Dali, 1801 Angelo Drive, Beverly Hills, California (U.S.A.).

Gönderen: Paul Eluard'ın gönderisi, 35, rue Marx-Dormoy, Paris 18

27 Mart [19]46

Dorogaia Galotchka,

görüŖemediğimiz telefon konuşmasından sonra sana yazdığım uzun mektuba cevap vermeni isterdim. Ben seninkini aldım ve dairen için noterle görüŖtük. Casanova'da olduğu gibi ikinci elden kiralanacak ve istediğin zaman orada oturabileceğin konusunda güvencen olacak.

MuhteŖem paketlerini aldık, Cécile de.

3 gün sonra Prag'a gidiyoruz (konferanslar). Nusch 15 Nisan'da dönecek, ama ben Yugoslavya'ya, İtalya'ya ve belki Yunanistan'a gideceğim¹.

Cécile, nisan ayında kocasıyla birlikte İsviçre'ye gidecek.

Bana nisan sonuna doğru yaz. Birileri aracılığıyla Bay Breton'un *Arcane 17*'sini ulaŖtırmaya çalış², iyi ambalajla (bozulmasın – hâlâ bir kitapseverim).

Fotoğraflara teŖekkürler. Sen hâlâ aynı ölçüde gençsin, güzelsin.

Nusch ikinize de dostluklarını iletiyor. Bıyıklı Darys'e sevgiler.

S.k.s.

Paul

Zarf: uçakla

Mühür: Paris, 6 ağustos 1946

Alıcı: Madam Gala Dali, Del Monte Lodge, Pebble Beach, California (U.S.A.).

Gönderen: Eluard, 35, rue Marx Dormoy, Paris 18

6 Ağustos

Galotchka dorogaïa,

Çekoslovakya, İtalya, Yunanistan ve Yugoslavya'ya yapmış olduğum uzun yolculuğun yankıları belki sana kadar ulaşmıştır. 3 ay süren çok güç, çok yorucu, ama benim için çok yararlı bir yolculuk oldu. Her yerde coşkuyla karşılandım. Her türden serüven yaşadım ve bu da kendimi olduğumdan daha az yaşlı hissetmemi sağladı. Tüm İtalya'yı arabayla dolaştım. Napoli'den Atina'ya, ardından Selanik'e gemiyle geçtim, ağır ağır. Selanik'ten Belgrad'a karayoluyla ve trenle. Daha sonra Trieste, Venedik, Milano üzerinden Fransa'ya döndüm¹.

Döndüğümde beri burada aşırı bir yorgunluk içindeyim. Yaşam şimdi biraz daha iyi, o güzelim son paketlerini neşeyle açtık. Dali'nin katalog ve fotoğraflarını da. Son tablolarını çok seviyorum: Ekmek, özellikle de senin portrelerin. Galarina, Starların en parlağı. *Dali News*'u² almak isterdim. Amerika'ya giden ve sana ulaşmadığını sandığım benim *Choix de poèmes*'le³, yeni baskısıyla *Poésie ininterrompue*'mü⁴ sana götürüp verebilecek birisini bulmaya çalışacağım. Bir cümle de olsa, şiirlerim hakkında ne düşündüğünü yazmanın beni ne derece mutlu ettiğini yinelememe gerek yok. Çünkü, sen her zaman, biliyorsun, benim en iyi okurumsun.

Dairen için kaygılanma. Her şey en iyi biçimde senin çıkarların doğrultusunda düzenlendi. Eğer Hugnet'yi seçmemiş olsaydım, onu hiçbir zaman geri alamayacaktın. Çünkü kıran kırana bir savaşım söz konusu ve yasalar da giderek çok sertleşiyor.

Küçük Galotchkou'm, yaşam bize çok ağır bir ayrılık acısı ödetiyor. Mektuplarıma, sözcüğü sözcüğüne cevap ver. Ve se-

nin, özünde hep değişmeden kaldığını biliyorum, Clavedel'deki Gala'm, ebedi küçük kızım.

S.k.s.

Paul

267

Zarf: uçakla

Mühür: Montana-Vermala, 27 Kasım 1946

Alıcı: Madam Gala Dali [Del Monte Lodge Pebble Beach California, adresin üzeri çizilmiş] 5th Au, and 55 St. New York NY (U.S.A.).

Gönderen: Eluard, Mirabeau-Montana (İsviçre)

Montana, 25 Kasım [19]46¹

Maia dorogaia Galotchka, işte bir kez daha İsviçre'deyim, uzun bir süre için değil (ne yazık ki! burada iyi dinleniyorum çünkü), topu topu 3 hafta için. Cenevre'de bir hafta kaldım, kendimi baştan aşağı muayene ettirdim, çünkü fazla yorgundum ve rahatsızlıklarım çok fazlaydı. Sonuç çok kötü değil: nefesimi kesen şey, kalbimin alt kısmını ve diyafram kasımın hareketlerini rahatsız eden ve zatülcenpten kaynaklanmış olan doku birleşmeleri. Karaciğer fazla büyümüş, safra kesesinde taş var. Başka yaramaz bir durum yok. Ama burada yalnızım (Nusch, neyse ki Paris'te kaldı, çünkü annem çok güçsüz, hasta ve bugünlerde geri dönmeye mecbur olmaktan korktum – bugün gelen haberler çok daha iyi), kimseyle konuşmuyorum, çalışıyorum².

İki yıldan beri bir gün olsun tek başıma kalmadım. Bu da sinirlerimi zayıflatıyor. Sonunda seni yeniden gördüğümde, beni yaşlanmış bulacağından korkuyorum. Gerçekten de eskisi gibi gülemiyorum artık. Ama sana gülümseyebiliyorum benim küçük Gala'm, uzaktan da olsa, ikimizin de çok iyi tanıdığı bu dağlardan da olsa. Son mektubun benim için çok hoş, çok destekleyici oldu. Uzaktan, bunca yıl sonra, birbirimizi hoş tutmalıyız. Ne zaman döneceğini soruyorum kendi kendime, çünkü seni yeniden görmeliyim. Korkunç bu...

Bak işte biraz gülümsedikten sonra, bu yokluğun ağırlığı altında çökecek gibi oluyorum. Yine de başıyla beni: yılları saymak korkunç çünkü!

Cécile bebeğini nisan ayında bekliyor. Durumu iyi. Ona sık sık yaz. Noel için bir şeyler göndermeye çalış, bu onu çok memnun edecektir. O tatlı, güzel, şefkatli, zeki (yazdığı yazılar, kendi türünde, en iyileri – çok iyi yazıyor) ve benim gözümde şöyle kutsal bir yanı var ki, sana tapıyor. Kocasını, ne yaparsın, iyi bir çocuk, ama Cécile'in yanında yetersiz, Cécile de böyle birini yönlendirmeyi daha uygun buluyor olmalı. Yapacak pek bir şey yok. Ona kızamayız bundan dolayı. Kendi sorunu (umarım benim gibi düşünüyorsundur).

Öyle ya da böyle bir eksiği yok. Az para alıyor ve ben param olduğu için ona düzenli olarak destek oluyorum (özellikle bu hamilelik aylarında). Büyük bir beceriyle küçük işler de yapıyor verdiğim parayla!

Yakında, Chagall'in³ resimlediği güzel bir kitapla başka genç sanatçıların resimlediği kitaplar yayımlayacağım.

Muhtemelen Skira'nın yayınevinde, *Cours naturel*'in, F. Léger'in⁴ renkli taşbaskılarıyla süslenmiş gösterişli bir baskısını yapacağım. Dalí'nin yerinden fırladığını buradan görüyorum⁵.

Fransa'da yaşamak için çok para gerekiyor. Arkamızda özel yaşantımızın izlerini bırakmaktan kaçınmak konusunda benim gibi düşündüğünü (bundan eminim) umarım. Bu yüzden mektuplarını yırtıyorum...

Dönüşünden bu yana kendisiyle hiç karşılaşmadığım (görüşmediğim) Sayın Breton tarihi bir tavır içinde donup kaldı, her zaman ve her yerde sürgündeymiş gibi⁶. Geçmişi düşünüp de ona fazla hoşgörölü davranmaktan kaçının, çünkü Dalí'yi karalamak için hiçbir fırsatı kaçırmaz. Tepki olarak en berbat şeylerle desteklenmiş bir Breton'u görmek de artık benim için rahatsız edici bir şey değil. Bana gelince, bana rahatsız edici hiçbir şeyi kabul ettirmeye çalışmayan partimin kesinlikle hizmetindeyim. Tam tersine. Politikasını tümüyle destekliyorum⁷.

Sana daha başka ne anlatmalı? Gizlice önemli bir uğraşa verdim kendimi: Şiirsel yaşamıma tümüyle yeniden başlamak. Ama bunu sana çok büyük bir sır olarak söylüyorum: eğer *Di-*

dier Desroches diye birinden söz edildiğini duyarsan, işte o benim⁸. Nusch'un dışında kimse bundan haberdar değil. Yalnızca altında benim imzam olduğu için insanların güven duyarak şiirlerimi satın almasından bıktım. Desroches'un yayımlayacağı şiirleri, tıpkı Clavedel'deki⁹ gibi, yayımlanmış ilk şiirlerini göndereceğim sana. Birkaç ay önce çekilmiş bir fotoğrafta ne kadar güzelsin ve değişmeden kalabilmişsin bu akşam kıyafetinle. Bana sık sık fotoğraflarını gönder.

Kar yağıyor. Her şey sakın. Paris'e yaz, gelecek hafta döneceğim çünkü. Gittiğinden bu yana sende olan kitaplarımın bir listesini çıkar. Sana Hayter¹⁰ aracılığıyla kitaplarımdan gönderdim. Aldın mı?

Sen de bana, Dalí'nin kitaplarını –kataloglarını– ve sana eğlendirici gelen resimli şeyleri gönder.

Dalı'yi benim yerime kucakla.

Seni tüm kalbimle kucaklıyorum.

S.k.s.

Paul

268

[Paris] 10 Mart [1947]

Sevgili küçük Gala'm¹,

bana yazmayalı çok oldu. Sana yazalı neredeyse bir ay oluyor. Senden paketler aldığımı yazmıştım: üç büyük ve bir de küçük (babam da öyle). Bizi gerçekten kurtarıyorsun, çünkü çoğu zaman et kıtlığı oluyor ve yiyecek bir şeyler bulabilmek için artık pek koşturamıyorum. Şimdi gerçekten yusyuvarlak oldum ve kilo almaktan sıkılmaya başladım. Doğum yaklaşık 4-5 hafta sonra – çok yaklaştı ve biraz kaygılıyım. Ama normal davranıyorum. Doktor her ay muayene ediyor ve her şeyin yolunda olduğunu söylüyor. Son defa, çocuğun başının, olması gerektiği gibi aşağıda olduğunu söyledi. Yine de çok çabuk yoruluyorum ve daha fazla evde kalıyorum. Babamla sık sık görüşüyorum, senden söz

ediyoruz. Bana karşı şefkatli ve nazık, bir çocuk beklediğimden memnun olduğunu sanıyorum, ama Nusch'un ölümünün ardından avunamıyor ve ona nasıl yardımcı olabileceğimi bilemiyorum, çünkü doğal olarak, her şeye karşı özgür. Bana kitaplar, tablolar veriyor, beni neşelendirmek içinmiş, öyle diyor, ama ben onu neşelendirmek için ne yapabilirim ki.

Çocuk için bana giysi göndermek istersen, çocuk doğduğunda tek bir parça olarak ayakları, elleri, bacakları ve vücudu saran –sanıyorum fermuarlı– tulum çeşitleri yapılmış Amerika'da. Bana daha önce gönderdiğin her şeyi bir araya getirdim, neredeyse hepsi mavi. Umarım erkek olur, ama kız olursa da, ne yapalım.

Ayrıca bir de "denty" isterdim. Bana bir tane gönderebilirsen sevinirim, gönderdiğin paketlere tekrar teşekkürler.

Babaannem hiç dışarı çıkmıyor² ama birazcık daha iyi. Hastalanalı 4 ay oldu neredeyse. Kış çok sert ve bu yıl çok uzun, herkes grip. Ben de yakalandım. Dali'nin kitapları ne oldu? Çıktı mı, görebilecek miyim onları?

Ne zamana kadar New York'ta kalmayı düşünüyorsun ve projelerin ne?

BANA YAZ

Seni çok, çok seviyorum ve seni düşünüyorum. Seni ve Dali'yi öpüyorum. Gérard [Vulliamy] sevgilerini iletiyor.

Cécile

Sende varsa, bana Dali'nin yazılarını gönder.

Doğum için bir kliniğe gideceğim ve yaklaşık on gün kalacağım sanıyorum.

Galotchka dorogaia³, zaman istediği gibi geçiyor. Pek bir şey yapmıyorum, pek dışarı çıkmıyorum, bana yardım eden nazık dostlarım var. Senin gibi, Cécile de artık küçük bir anne. Doğuma daha bir ayı var!

Yaşamak çok zor. Cesaretimi yitirmedim. Her gün senden söz ediyorum, seni tanımayanlara bile. Ama artık yazamayacağımı düşünüyorum. Sık sık seni düşünüyorum, ama seni artık göreme-

mekten korkuyorum. Bu son aylarda hava çok soğuktu. Toprak hâlâ donmuş halde. Ama her zaman yakacak bir şeylerim oldu.

Cécile'in sağlığı çok iyi, mutlu, hiçbir şeyi eksik değil.

Paketlerin bize çok yararı oldu. Yemeklerini sıklıkla yalnız yiyen biri olarak bu benim için büyük rahatlık oldu.

Seni düşünüyorum, seni seviyorum, küçük Gala'm. Biz birbirimizden hiçbir zaman ayrılmadık. Seni büyük bir şefkatle öpüyorum.

S.k.s.

Paul

269

Zarf: uçakla

Mühür: okunmuyor

Varış mührü: Monterey, California], 20 Haziran 1947

Alıcı: Madam Gala Dali, Del Monte Lodge, Pebble Beace, California, (U.S.A.).

Gönderen: Eluard, 35, rue Marx-Dormoy, Paris 18

16 Haziran 1947

Galotchka dorogaia,

Sana çok daha çabuk cevap verebilirdim, ama şu son zamanlarda çok zor bir dönem geçiriyorum. Acım, belki biraz azaldı ama şimdi boşluk büyüdü, içimde ve çevremde. Biri erkek, biri kadın¹ iki genç dostun yardımı olmasaydı, kuşkusuz şimdi yaşıyor olmayacaktım. Ölüm, ölüm duygusu içimde çok büyük bir yer tutmaya başladı. Bunu önceden düşünmüyordum, hiçbir şey de beni ona hazırlamamıştı, bu benim için beklenmedik bir darbe oldu. Çalışmaya uğraşıyorum, bir süredir de bunu biraz başarıyorum, çünkü her gün gelip iğne yapıyorlar bana. Ne Cécile, ne de ben *L'Enigme de Guillaume Tell*'i² hiç görmedik. M. Levitzki ile dairede olan her şeyin dökümünü çıkardık, ama 2 metre uzunluğunda iki sandık ile eşya odasındaki bir kitap sandığı kaldı. M.

Levitzki İtalya'dan dönüşünde onları açtıracamız. Kuşkusuz daha sonra kapatıracamız, eşya odasının borcunu ödeyeceğim ve sanıyorum, onların önerisi üzerine sandıkları sigortalayacağım.

Tüm paketlerin için teşekkürler. Bu yalnızlığında, bana çok destekleri oldu. Ve onlar olmasa, çoğu zaman bilmem evde nasıl yemek yerdim. Lokantalar çok pahalı.

Cécile'in küçük kızı çok tatlı ve çok uysal. Onu çok sık görmüyorum, annemi de, çünkü aile bağlarının içimde giderek zayıfladığını görüyorum. Neyse, Cécile'e maddi olarak yardım ediyorum, düzenli olarak, çünkü birazcık bir şeyler yemek istiyorsan, hayat korkunç pahalı.

Macbeth için çok teşekkürler, çok güzel olmuş³, ithaf-desen de öyle. Gerçekten çok etkilendim bundan. İsviçre için hazırladığım büyük bir kitaba kendi şiirimle⁴, Dali'nin senin evindeki *L'âne pourri et les cailloux* tablosunu renkli bastıracağım⁴.

Seni, yaşamımızı, şimdi artık tehdit altındaki yaşamımı düşünüyorum. Yakında, içinde Nusch'un resimleri olan bir kitap alacaksın. Onu yeni bir takma adla imzalıyorum: Didier Desroches⁵. Rusya'ya, Polonya'ya, Macaristan'a, Brézilya'ya çağrıldım, ama cesaretim yok gitmeye.

İkinizi de öpüyorum. S.k.s.

Paul

270

Zarîf: uçakla

Mühür: Paris, rue de la Chapelle, 13 Ekim 1947

Alıcı: Madam Gala Dali, Pebble Beach, Del Monte Lodge (California) U.S.A.

Gönderen: Eluard, 35, rue Marx-Dormoy, Paris 18

13 Ek[im] [19]47

Dorogaia Galotchka,

yaşam benim için tuhaf bir biçimde sürüp gidiyor. Bunu sana bir gün anlatırım umarım. Uzun sabır anlarımın ardından,

dönem dönem umutsuzluk, çılgınlık ve uzun öfke nöbetleri geliyor. İçinde Nusch'un resimlerinin yer aldığı Didier Desroches imzalı kitabı aldığını umarım¹. Onu Caresse'e² vermiştim. Dali'nin *Don Quixhote*'sini edinmeyi çok isterdim³.

Tüm paketler için teşekkür ediyorum. Onlar olmasaydı, ne yapardım bilmiyorum.

Her şeyden koptuğumu hayal ediyorum. Ama bunun gerçekleşmesi ne yazık ki pek olası görünmüyor. Amerika'ya kesinlikle gitmeyeceğim. Bunu göze alamıyorum. Ama belki seni burada yeniden görebileceğim.

Gala'm, bu ağır ifadelerden ötürü bağışla beni. Çok ağır bir darbe aldım. Yaşamım bomboş.

Her yerinden öpüyorum. S.k.s.

Paul

271

Zarf: uçakla.

Mühür: Paris, 8 Kasım 1947

Varış mührü: Pebble Beach, 12 Kasım 1947

Alıcı: Madam Gala Dali [Del Monte Lodge Pebble Beach, California - Çizilmiş] Hôtel St. Regis, 5th. Ave, and 55 th. Street. New York, N.Y. U.S.A.

Gönderen: Eluard, 35, rue Marx-Dormoy, Paris 18

8 Kas[ım] [19]47

Dorogaia Galotchka,

Bize, Cécile'e ve bana yazmayalı uzun zaman oldu. Sıkılıyorz ve kaygı duyuyoruz.

Torunumuz dünya tatlısı. Altı aylık oldu ve üç dişi çıktı. Çok güleç bir çocuk ve çok zeki görünüyor.

Benim ödemekte çok zorlanacağım bir fatura gönderiyorum sana. Bu yıl, dairenin vergileri 16.000 franka çıktı. Hugnet¹ onları ödemek durumunda. Burada, kimse para konusunda ge-

linen noktayı kestiremiyor artık. Her şey giderek daha pahalılaşıyor. Çok çalışıyorum, bu da Cécile'e düzenli olarak yardım etmemi olanak sağlıyor. Ama kitap ve tablo alımı konusunda artık bana da fazla güvenmeyin.

Gelip seni görmeyi isterdim, ama dairemi ve de Nusch'un mezarını, ondan geriye kalan herhangi bir şeyi bırakıp gitme fikrini aklıma getirmek istemiyorum.

Dali'yi öp benim için.

Bana yazmalısın.

Paul

272

Zarf: Uçakla. By air mail.

Mühür: Paris, 21 Şubat 1948

Alıcı: Madam Gala Dali, The St. Regis, Fifth Avenue and 55 th. Street, New York (U.S.A.).

Gönderen: Paul Eluard, 35, rue Marx-Dormoy 18

21 Şubat [19]48

Sevgili küçük Galotchka, bu gece ikinizi de düşümde gördüm. Birlikte kent dışındaydık.

Kolay yazmadığını biliyorum ama, Cécile'e sık sık ve nazik bir biçimde yazmalısın, depresif bir ruh hali var ve doğum sonrası ağrılardan yakınıyor (karın ağrısı, bel ağrıları, zayıflama). Yaşam, bu kış yeniden güçleşti. 1000 franklık kâğıt para adeta bozuk para oldu. Kocası artık hiçbir şey kazanmıyor, artık kimse bir şey satın almıyor. Uzun bir süredir ona ayda 10.000 frank veriyorum, ama bu para da yeterli olmuyor. Kızın masrafı çok. Her şey çok güç. Artık kimse bana bir ödeme yapmıyor ve giderek daha fazla yalnızlaşmaya başladım. İşte şimdi de kar yağışı başladı ve hava çok soğuk. 4 odamı ısıtabilmek için küçük eski bir odun sobam var. Yiyecek bir şeyler bulmak, hazırlamak başlı başına bir sorun. Paketlerinin bize çok yararı oluyor. Ama

artık senden de bir şey gelmiyor. Bak, beni iyi anla. Seni sıkıntıya sokmak istemem, ama Cécile sıkıntıda. Çok gururlu, hiçbir zaman hiçbir şey istemiyor (babaannesinin de parası kalmadı), moral olarak ve maddi açıdan mutsuz. Çocuk, ister istemez onu evde tutuyor. Artık çalışabilecek bir durumu yok gibi. Artık onu sevmediğin ve onu görmek istemediğin duygusuna kapılmış. Oldukça dayanıklı olmasına karşın, senden her söz ettiğinde ağlıyor.

Bir kez daha söylüyorum, ebedi Gala'm, kaygılanma. Arada bir ona gerektiği gibi yazarak ve onu düşündüğünü kanıtlayan paketler göndererek bu sorunu çözebilirsin. İngilizceyi iyi okuyor ve Londra'dayken gördüğüm Dali'nin *Don Quixote*'u¹ gibi bir kitap onu çok memnun eder. Beni de kuşkusuz, hi! hi!...

Bir ay için beni Cezayir'e çağırıyorlar, ama Nusch'un yokluğundan dolayı dairemi artık terk edebileceğimi sanmıyorum.

Küçük Galotchka, seni yeniden görmeyi ne çok isterdim.
S.k.s.

Paul

Küçük Dali'yi benim için öp. Çok güzel tablolarının fotoğraflarını gördüm.

GALA'YA İTHAFLAR

AU DÉFAUT DU SILENCE [SESSİZLİĞİN YOKLUĞUNA],
Max Ernst'in yirmi deseniyle, Paris, 1925, G nüshası, Japon kâğıda
basılmış tek nüsha.

Ayrı bir kâğıt üzerinde;

Gala'ya

Ayna mı yitirdi yanılısamalarını yoksa dünya mı sıyrıldı donukluğundan? Kendi kendini işliyor toprak. Kışın güneşi bulmak için karı eşelemek yeter. Yazın, meyvelerin buzdan çekirdekleri var.

Kuşlar gösteriyor saatleri – öğle vakti, tutuşuyor kanarya; saat altı, titriyor hoppa (gün çatladı); gece yarısı, boş gözlere gece topları atan işkilli bir oyun bozan.

Hep elinizden kurtulacak tek bir varlık içindir gizlenecek yerler bir tek. Geceleri arayacak olursanız onu, ışığın içindedir; arasanız gündüzleri, uyuyor olacaktır. Kuralım aşkın tuzaklarını. Paul Eluard.

* CAPITALE DE LA DOULEUR [ACININ BAŞKENTİ], Paris, N.R.F, 1926. La fuma-Navarre çubuklu kâğıda yeniden basılmış 109 nüshadan biri. 9 nüshadan biri satış dışı.

F nüshası.

Eluard, Léautaud'nun hafifmeşrep kadın resmini karalayarak şunları yazmış: "Bunu ben yapmadım, hayır. Paul Eluard."

Şu sıralar, Gala, düşlerim yaşlanıyor. Seni terk edecek mi-

* Asteriksler, bu kitapların Pléaide (Tüm Yapıtları) dizisinde yeniden basıldığını gösteriyor.

yim geceleyin ve elinin, uyandıgımda, bir şafak gibi açılarak
her şeyi örtmesi için? bir oyun gibi.

Yeniden bulayım diye terk edecek miyim seni?

Kendimi yok edemem. Övündüğüm ve üzerinden geçtiğin
binlerce sözcük, binlerce hareketle, gösterişe kaçmadan yücelt-
meliyim seni.

Paul Eluard.

* CAPITALE DE LA DOULEUR, Paris, N.R.F., 1926

*Bu ithafı yayımlayan Pléiade, yanlışlıkla bunun 1931 yılında ya-
pılmış bir yeniden basımı olduğunu belirtmektedir; oysa bu tarihte ya-
pılmış bir baskı mevcut değil ve burada söz konusu olan özgün baskı.*

*İthaf, Au défaut du silence'tan bir şiirin son dizesini yineliyor:
"Altın dudaklı ağzın "*

XX. nüsha.

Paul Bonet tarafından ciltlenmiş.

İthaf:

Gala

Aşkın benim için yarattığı korkunç oyalanmalar

Paul Eluard

Temmuz 1931

* DÉFENSE DE SAVOIR [BİLMEK YASAKTIR], G. de Chiri-
co'nun kapak deseniyle, Paris, Éditions surréalistes, 1928.

*10 nüshası Japon, 90 nüshası Hollanda kâğıdına basılmış 100
nüsha.*

İnce kâğıda basılmış, numaralandırılmamış nüsha.

Elyazısı ithaf:

Sevdiğim kadın için,
benden yaşamımı gizleyen
ve aşkın
her yüzünü gösteren Gala için
özel olarak basıldı

Paul Eluard [ve enlemesine:] Tek bir varlık var: Gala.

L'AMOUR LA POÉSIE [AŞK ŞİİR], Paris, Gallimard, 1929
İnce kâğıda basılmış 12 nüshadan biri, yazara ayrılmış nüshalar, H.C.

1. işaretli

İthaf:

Gala

Bir tek o

Paul Eluard

* L'AMOUR LA POÉSIE, Paris, Gallimard, 1929

İnce kâğıda basılmış H.C. 8. işaretli.

Paul Bonet tarafından ciltlenmiş nüsha.

İthaf:

Söylediğim her şey,

Gala,

senin işitmen içindi

ağzım gözlerini hiç terk etmedi

Paul Eluard.

L'IMMACULÉE CONCEPTION [GÜNAHSIZ GEBELİK], André Breton'la birlikte, Paris, Corti, 1930.

Hafifçe renkli kâğıda (Hollanda kâğıdı) basılmış ve Salvador Dalí'nin gravürünü içeren nüsha.

Basılmış metindeki 32 "pozisyon"a elyazısıyla 33. bir "pozisyon" ekleyen ithaf:

Gala'nın nüshası

33 - Kadın her yerdeyse ve erkek, onun kendiliğinden terk ettiği her şeyi toplayıp bir araya getiriyorsa,

aşktır ortaya çıkan

Paul Eluard

bu satırlar altında tevazuyla

Gala'ya

ebedi kadına

André Breton

LA VIE IMMEDIATE [DOĞRUDAN YAŞAM], *Paris, Cahiers Libres*, 1932. Japon kâğıdına basılmış 10 nüshadan biri (9. nüsha): Tanguy'nin ofortu:

Gala'mın nüshası
özgür Gala'nın
1912'den beri
hep aynı sevdiğim
Paul Eluard
16.7.32

LA BARRE D'APPUI [DESTEK ÇITASI], *Pablo Picasso'nun üç ofortuyla illüstre edilmiş şiirler, Paris, Cahiers d'art*, 1936.

Eski Japon kâğıdına basılmış (27. nüsha), P. E. Picasso imzalı nüsha.

Gala'ya.
Her zamanki gibi
Paul

GALA'YA ŞİİRLER

Başlık listesi: (8 Eylül 1926'da basını tanımlanan) Acının Başkenti için [?] tasarı.

Küçük adiller¹

Gölüş evinin tepesinde
Niçin
[Gözlerinle]
Fırar canavarı
[Gözlerinle]
Bir renk madam
Birini güldürecek
Gözlerinle
Şu perişan gökyüzünde^a
Doğa buz tuttu
Kimse tanımadı onu
Değişen insanlar

- 34- Joan Miró
- 35- Her şeyin günü
- 36- İnsan imgesi
- [37- Büyük gün]
- 38- Gala'ya bir ânın
aynası^b
- 39- Saçların
- 40- Işıklar
- 41- Ağzın
- 42- O kadın
- 43- Gözlerinin kavisi
- 44- Her zamanki sevgili

*Genişletilmiş Tekrarlar
[...] den ölmek^c*

[GALA'YA ŞARKI]

Aşkı, güzel sevgilim, güzel bir şarkı vardı yapılacak

Sevmiyorum, sevmiyorum artık kadınları

Nefret ediyorum hepsinden

Bir tek Gala'yı sevdim ben

Başka kadınları görmüyorsa gözlerim, kanıtlamak içindir

Gala'dan başkasını bulamadığımı

Yaşama sevinci verecek bana,

Ve dahası ölme isteği.

O küçücük, bana verdiği bir parçacık mutluluk

Öylesine arıydı ki

Başka hiçbir şeyin bulunmadığı kapkara devasa bir madenden
çekip almak gerekti onu

Uçsuz bucaksız bir keder madeninden, tehditkâr, devasa bir yumruk
sanki

öylesine ufacık bir elmasa kapanmış ki, ama kör
ediyor dehşetengiz eli açma cesaretini göstereni

Bütün kadınlardan nefret ediyorum, panzehirlerden nefret ediyorum
uçuşan sineklerden

daha güzel bulutlardan, bütün tavanlardan, bütün hapislerden

Aşk'tan nefret ediyorum, Gala'yı seviyorum

Paul

Ölmekten ölmek
(1924)

KİN DUYMADAN¹

Gözlerdeki yaş, bahtsızlığı bahtsızların,
Faydasız kederler ve renksiz gözyaşları,
Bir şey istemiyor^a, duyarsız değil
Hapiste hüznü ve özgür kalsa hüznü

Hava hüznü, zifir karanlık
Bırakılmaz bir kör bile sokağa. Güçlüler
Oturmuş, iktidar güçsüzlerde
Ve kral ayakta, oturan kraliçenin yanında.

Gülüşler ve iç çekişler^b kokuşuyor küfürler
Dilsizlerin dilinde^c ve alçakların gözünde.
Hiçbir şey almayın elinize: bu yakar, bu tutuşturur!
Cepleriniz ve alınlarınız için yapılmış elleriniz

Bir gölge
Dünyanın tüm yıkımı
Ve üzerinde aşkım
Çıplak bir hayvan tıpkı.

Sessizliğin yokluğuna

(1925)

Ölmekten ölmek

(1924)

Boyadığında dişi şeytanı

Solgunlaşır¹

Yaşardı unutmak için².

Olduğu yerde yakalayiverecek sisleri

Ve çehresi her şeyin çevrelediği³

Güldürecek o kadını,

Taştan mıydı?

Yıkılacak⁴.

Acının Başkenti
(N.R.F., 1926)

Gözlerinin kavisi^a çevreler yüreğimi¹,
Bir halka çizer dansı ve dinginliği^b
Ve habersizsem artık ne yaşadığımdan^c
Gözlerin görmediği içindir beni her zaman.

Unutmaman gerekirdi beni²,
Dünyanın dışında olmam gerekirdi
Korkarım var olmaktan bir bu şiirle
Ya da şu değişken göklerle.

Gözlerinin kavisi çevreler yüreğimi¹,
Bir halka çizer dansı ve dinginliği,
Zamanın hâlesi, gece beşiği ve güvenli
Ve habersizsem artık ne yaşadığımdan
Gözlerin görmediği için beni her zaman.

Gün yaprakları ve çiğ yosunu
Rüzgârın sazları, gülüşler kokulu,
Dünyayı ışıla örten kanatlar,
Gök ve deniz yüklü gemiler,
Ses avcıları ve renk kaynakları^d,

İnci yatağı^b, şafakların buketi
Samanlar altında hoş kokularla^c, kar altında hoş kokularla^d.

KAMÇILARIN ALEVİNE¹

I

Kutsanmaktan aklaşmış bu güzel duvarlar,
Hep bana çalışırlar
Öyle ciddi ifadesi, ödemez hasarları
Kurcalar durur senin çıkını, lavantalar kraliçesi.

Özgür mü? Buyurgan bir parmakla gösterir gerdanı
Bileklerindeki ısıkların kaydığı koridorları
Teninde, şafaktan akşama^a, geçer modası dövmelerinin^b
Ve bulutsuz kapılar var sığınağında gözlerinin.

Ey kral katili! Giydiğin korse saray gözdelelerinin artık
Onlarındır, tüm gözdelelerin. Yalın çıplaklığın onda büyür
Ey yeni arabulucu, orada yalanırsın erguvan kırmızısında^c
Uluyan bir hayvan havalanır gülüşünün yarıklarında

Hazzı bulur bir tek tepelerde, dağlarda^d.

Paul Eluard

KAMÇILARIN ALEVİNE¹

II

Kasvetli metal, gün metali, kovuğunda yıldız
Ürkülesi çıkıntı, pejmürde meyve, yırtıcı aşk,
Bıçak yuvalığı, beyhude leke, sular altında lamba,
Aşk temennileri, küskünlük meyveleri^a, yoldan çıkmış aynalar.

Elbette, günü aydın olsun yüzümün!
Bir manzaradansa, büyük bir arzuyu daha açık gösteriyor ışık onda
Elbette, günü aydın olsun zıpkınlarınızın,
Çılgılıklarınız, sıçramalarınız ve gizlenen karnınızın!

Kaybettim, kazandım, bakın neyin üstüne çıktım^b.

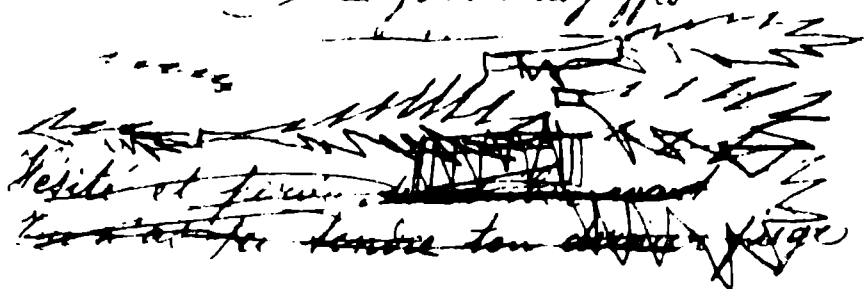
12 Şubat 1928'de basılan Bilmek Yasaktır'ın 1. Bölümündeki sekizinci şiirin taslağı.

[Kararsız ve yitip gitmiş, yenik düşmek¹
Tırmalamak senin karşında
Pençeler kafada]

[Kararsız ve yitip gitmiş, yenik düşmek önceden
Kuramadın son tuzağını]

Kararsız ve yitip gitmiş. Kendi içinde yenik düşmek^a
[Kuramazsın son tuzağını]^b
İmgelem tablosu – Yine hesaplar
Son tuzaklarını kurabilirsin hâlâ
Acının. Tırmalamak senin karşında^c
Kan misali yayılıyor pençeler
Etrafında
[Geri çekiliyorsun duyarsız, değişmez]
İşte tufan kafasını çıkarıyor sulardan,
Ateşten uzatıyor kafasını. Acı çekmeyi bilmiyorsun artık^d
Ve güneş düğümlüyor ışınlarını, alnını arıyor senin
Vurmak için aralıksız
Gecelerden çalmak için seni
Etkisiz güzelim büyüler!
Acı çekmeyi bilmiyorsun artık,
Geri çekiliyorsun duyarsız, değişmez somut,
Unutuluşunda gücün ve onun her yüzünün
Ve gölgen bir kilit senin

Hésite et perds, succombe
 Marche c'est devant toi
 Sur la tête les griffes les griffes

Hésite et perds Succombe en toi-même
~~Marche c'est devant toi~~
~~Sur la tête les griffes les griffes~~
 Celui de la douleur Marche c'est devant toi
 Les griffes se répandent comme du sang
~~Et de la douleur~~
~~Et de la douleur~~
 Surtout que le deuil sort la tête de l'eau,
 Sort la tête du feu Tu ne saurais plus
 Tu recules, sensible, invariable, contre
 Et ton ombre est une serrure

Sapasağlam
(15 Ekim 1930)

YORUM¹

Dengeler²
Bir günden
öbürüne
ya da
ölümün
bellegi
tam da
doğumdaki.

Mutluluğu³
o gün
bugün
belleğin
ölüm anındaki
zamanında hazır
doğum için.

Ak ağaçlar kara ağaçlar⁴
En gençleri doğa,
Yok talihin böylesi,
Ya doğmak ya da yaşlanmak.

Ak ağaçlar kara ağaçlar⁵
Gençleştirdiler bu akşam güneşi
Ver talihini ama doğmak
Unutmak için yaşlanmayı
Ya da yeniden bulmak için doğayı.

Commentaire

Les arbres blancs les arbres noirs
Les plus jeunes la nature
Et les ans ne se souviennent,
Du naître au vieillesse.

Les balances
D'un jour à
l'autre
du bien
la mémoire
de la mort
juste
à
la
naissance.

Le bonheur
un jour ou
l'autre,
de la naissance
à la mort juste,
juste pour la
naissance.

Les arbres blancs les arbres noirs
Le soir ont rappeuré le jour
Et le hasard mais naître
Pour oublier de vieillir
Ou pour retrouver la nature

Derya rüzgârlarının şiddeti¹
Eski çehrelerin gemileri
Kalıcı bir barınak
Ve silahlar, amaç kendini savunmak
Bir kumsal, pek az uğrayanı var
Bir el ateş, tek bir el
Uzun zaman önce ölmüş^a
Babanın şaşkınlığı.

Varoluşumda görmemek gerek gerçeği¹

Çıplaklığının hayaleti²
Yalınlığının çocuk hayaleti
Çocuksu hayvan eğiticisi tensel uykusu
Hayali özgürlüklerin

Berrak su yatağı narin yağmur
Okşamalarla örtünen tazelik³
ama beni okşayan eli⁴
Gülüşümdür açan
Gırtlığımdır tutan
Yok eden onu

Aşk hazineleri⁵

Ağzından söz ediyorsam eğer
Ağzını göstermek gerek

Doğan büyüyen çiçeklenen ve ölen
Yıldızlarının bakıştığı
Birbirine tapındığı
Gözlerinin göğü altında.

Ak ağaçlar kara ağaçlar⁶
[Açarlar gülüşünü]
Daha gençler doğadan
O talihe doğarken kavuşmak gerek
Yaşlanmak

Açıların inanılmaz elbirliği
kanatlar gibi tatlı⁷

Bakışlarla dumanlı tazelik⁸.

Berrak su yatağı narin yağmur¹
Okşamalarla dumanlı
Bakışlarla ve sözlerle dumanlı tazelik
Sevdiğimi örten aşk^a.

Beden ve günahkâr insanlar²
İnanılmaz elbirliği
Kanatlar gibi tatlı açılarının^a

Ama beni okşayan eli
Gülüşümdür açan
Gırtlığından tutan
Yok eden onu.

İnanılmaz elbirliği
Keşiflerin ve sürprizlerin.

Zekâları ve kurnazlıklarıyla¹
Sıradışı bir varoluş''

Şu tuhaf macera hevesiyle^b
Gizemli bir yol

Bu tehlikeli oyun için
Ayakları altında ölüyor ıstırap.

Yalınlığın ta kendisi yazmak¹
Bugün için el burada.

Arkamda kapandı gözlerim¹
Işık tutuşmuş gecenin boynu vurulmuş
Rüzgârlardan daha büyük kuşlar
Bilmezler nereye konsunlar^a.
Sakat buhranlarda çizgilerinde gülüşlerin
Aramıyorum artık benzerimi
Hayat güçten düştü imgelerim donuk
Dünyanın tüm kapalı kapıları söylediler son sözlerini
Karşılaşmıyorlar artık tanımıyorlar birbirlerini^b
Yalnızım yalnızım yapayalnız değişmedim hiç^c.

Şu düşkün hapislane^{1a}
Damı gökkubbe
Alev almış şu pencerede^b
Gösterir memelerini şimşek
Yemyeşil bir gece^c
Gülümseyen yok bu yalnızlıkta^d
Burada ayakta uyuyor ateş

İçimde.
Ama gereği yok bu kasvetin
Biliyorum gülümsemeyi
Ölümü kurutmak istemiyor arzuları öyle akıl almaz bir çehre^e
Büsbütün özgür bir çehre
Sonsuza dek koruyacak bakışını da gülüşünü de.

Bugün yaşıyorsam eğer
Yalnız değilsem eğer
Biri geliyorsa pencereye
Geliyorsa biri
Görmüyor beni yeni gözleri^f
Ne düşündüğümü bilmiyor
Suç ortağım olmayı reddediyor^g

Ve arıyor sevmek için

Dinlenebilir mi uyuyan¹
Görmez geceyi görmez görünmezi^a
Büyük yorganların altında
Ve çamurlar kanlı yastıklar üstünde

Başı damlar altında ve kapalı elleri
Yorgunluğun aletleri üstünde
Uyuyor hissetmek için gücünü
Böylesi bir sessizlikte kör olmanın utancı.

Denizin fırlattığı kıyılarda
Görmez gözleri fırtınalarla ağırlaşan geceyi
Susmak görmez sessiz duruşlarını
İnsanı kendi yontularına sokan rüzgârın^b.

İyi niyetli uyku^c
Uykunun bir ucundan öbürüne.

Bezginliğin köyleri¹
Kızların kolları çıplak
Çeşmeler gibi^a
Gençlik büyüyor içlerinde
Ve gülümsüyor ayak uçlarında.

Bezginliğin köyleri
Tüm varlıklar aynı birbiriyle

Bir kadın her gece²
Yolculuk ediyor gizlice.

Dağ deniz ve yüzen güzellik¹
Sefiller evinde
Gölgelikleri olmuş solgun gökkubbe ve onun üzerinde
Gizleniyor binlerce ve binlerce loş ışık.

Buraya böcekler giriyor²
Ateşin çıtırtılı gölgeleri
Kir pas içinde bir alev
Lekeliyor uykuyu
Tenden döşegini ve erdemlerini.

Işık kütlesi yuvarlanıyor başka dertlere^{3a}
Bir yansıma alanı katıyor gözyaşlarını gülüşlere
Ve kapatıyor gözleri ve her şey dolduruyor kendi yerini

İçmek görümün kadehlerinden^b

Doğrudan Yaşam
(15 Haziran 1932)

Çılgına dönmüş bir adam için makulce¹
Eridiğinde ağaç
Devrildiğinde mevsimlik ekin demetleri
Soyunmuş buzul gösterdiğinde
Yüreğinin dibini
Akıl, burnu havada
Servetin yoksul direği
Karınca başlı fener
Akıl umursamazlığının boyunduruğuyla.

Gösterin bana taşkın kurbanı
Kendi bağlarını yakan insanı.

Bütün ağaçlar bütün dalları onların onların bütün yaprakları¹
El alta çayırlar kayalar ve evler yığıla
Uzakta gözümün kuşattığı deniz
Bu imgeler gün be gün
Kötülükler erdemler öylesine kusurlu

Talihin sokaklarından geçenlerin saydamlığı
Ve senin inatçı arayışlarından sızan yolcu kadınlar
Kurşun yürekli saf dudaklı sabit fikirlerin
Kötülükler erdemler öylesine kusurlu
Davetkâr bakışların benzerliği

fethettiğin gözlerle

Bedenlerin bezginliklerin heveslerin karmaşası
Sözcüklerin tutumların fikirlerin yansıması
Kötülükler erdemler öylesine kusurlu

Tamamlanmamış insandır aşk.

İnzivalarla ateşe gitmeli rahibeler¹.

Kara dilli salon yalıyor efendisini²
Hoş kokulara boğuyor, sonsuzluğu oluyor onun.

Bir altın eğintisi bir hazine platin³
Birikintisi dibinde ürkünç bir vadinin
Sakinleri elsiz artık
Kendilerinden ediyor oyuncularını.

Beresina geçidinde koca memeli kızıl bir kadın⁴.

Şapkaların üstünden⁵
Bir kartal alayı geçiyor dört nala
Bir ayakkabı alayı
Düşkırıklığına uğramış fetişistlerin tüm koleksiyonları
Giderken cehenneme.

İyi kazanılmış altın kıyametleri⁶
Kara paranın⁷.

Kapı oldu bir testere gibi¹
Duvarların gücü oldu
Sebepsiz sıkıntı oldu
Dalkavuk döşeme
Dönmüş zarın reddedilen galip yüzüne
Kırılan camlarr oldu
Rüzgârın dramatik bedenleri orada parçalanıyordu^a
Çokbiçimli renkler oldu
Her günkü zaman
Terk edilmiş bir odada kaybetmiş bir odada
Boş bir odada.

HUZUR MESELESİ¹

Bu esintiye dünün bu güneşine
Dudaklarını birleştiren
Bu taptaze okşayış
Koşturmak için edebindeki hafif denizleri
Gölgede çizmek için onlardan
Yasemin aynalarını
Huzur meselesi.

O vakit¹
Doğanın suyu
Can çekişiyor villaların yakınında

Susan oğluyla konuşabildi patron
Her gün gülmüyor oğlan^a

Yirmi dakika için geçerli hepsi
Ve dört kişi için
Alıp götürüyor gülme hevesimizi

Oğul ayyaş geçiniyor.

BÜTÜN HAKLAR

Yansıla

İlkbahara asılmış çiçeklerin çiçeklenmiş gölgesini
Yılın en kısa gününü ve eskimo gecesini
Gönül gözüyle güze bakanların akıbetini
Güllerin kokusu bilge kavrulmuşluğu ısırganın
Ser saydam çamaşırlarını
Gözlerinin düzlüğüne
Göster ateşin yıkım gücünü eserlerini
Ve külünün cennetini
Akrep ve yelkovanla dövüşen soyut şey
Gerçeğin berelerini dize getirmeyen yeminleri
Göster kendini.

Kristal elbiseyle çıkabilirsin dışarı
Sürüp gider güzelliğin
Yaşlar okşayışlar gülüşler akıtır gözlerin
Sırrı yok sınırı yok
Gözlerinin.

Niçin koşturuyorlar onları¹
Koşturmuyorlar onları
Erken varış
Geç çıkış

Nasıl bir yol gerideki
İşin içine girince yavaşlık

Karşıtın kanıtları
Ve lüzumsuzluk

Sürüyle canlının uğursuz güneşi
Korumuyorlar yüreğini.

Su piyesleri oynayan eski oyuncu¹
Eskimiş saydam sefaletler
Şafağın göz okşayan kırmızı demiri
Geri veriyor körlere gözlerini
Katılıyorum duvarların yükselişine
Güçsüzlük ve yorgunluğun mücadelesine
Cümlesiz kış mevsimine.

Geçmişteki imgeler kendilerine göre sadakatliler
Hayal ediyorlar ateşi ve sayıklamaları
Muammalı elimin yolunu şaşırdığı koca bir labirent
Uzun zaman var ki peşimdeydiler
Erdem sanrıları
Ahlak ağacına astım kendimi
İyiliğin davulunu çaldım
Annemi okşadım^a.

Bütün gece uyudum
Yitirdim sessizliği
İşte neye sustuğunu bilmiyor sesler
Ve işte konuşuyorum
Sağırlaşmış olsam da duyuyorum ne dediğimi.

Ve öğretiyorum dinlerken kendimi.

Herkesin Güllü
(Aralık 1934)

- Eluard, 1934 Ağustosunda Brüksel'e doğru yola çıkmadan önce, Gala'ya aşağıdaki üç mektubu göndermiş olabilir. Nitekim:*
- 30 Temmuz 1934 tarihli 197. mektupta [Paris], Eluard Gala'ya: "Bugünlerde sana şiirler göndereceğim", diye yazar.
 - 200. mektupta (Brüksel?, Ağustos 1934) ayrılacağını duyurur: "Yola çıkıyorum, Pazartesi Paris'te olacağız." (bkz. ilk şiir, 1. not).
 - Son olarak ve en önemlisi, bu üç şiirin 202. mektupla aynı kâğıda yazılmış olmasıdır.

GÖK SIK SIK GECE ZANNEDER KENDİNİ

Mondal Parisli
Piçlerin kocamış soyundan
Yalnız sefil narin
Zar zor kazandığını görüyoruz hayatını
Püskürtmez düşmanlarını
Elinden kaçıp gider eşyaları
Evi çatlak dolu
Zayıflıyor yüreği
İşıltısını yitirdi gözleri
Bir fikir sahibi olmak için çok geç
Ne uyku ne de yaz yetişir imdadına
Düşünmüyor ölmeyi

Ne iyi ne kötü
Fırtınalı ovada
Çürüyor

İniltilerin kökleri
Beli bükülmüş yeşilliklerin
Üst üste yığılıp devrilmişler
Kitaplar gibi
Kasvetli menekşelerin tınısı kemik
Ve âtil solgun dudaklar gibi
Tıkanmış uçurumların anahtarları
Açılan eller tutulmuş
Çamurların ahenkli titremesine
Maun rüzgâr altında
Sinirler
Korkunç yağmurla şişmiş dumanlar altında
Yağlı toprak
Sağır güneş altında
Yürek

Ağır koşumları görkemli
Her günkü kötü havanın
Yolundan emin, insanlara karşın

Böylesi bir sefalet
Böylesi bir meydan okuma

Yine de gülüşler var havada
Delikanlı vaatlere alkış tutan
Hatırasız
Taze güneşin vaatleri
Güne karışan tüm alınların
Camlarında^a

Tuhaftır

Çünkü Mondal hakiki oğul üvey evlat
Yalnız yok hiçbir şeyi ve istemiyor hiçbir şey

Düşmanlarını alt etmeyi bile.

Paul Eluard

SUSUZLUKLA KAMÇILANMIŞ, SOĞUKTAN SUSAMIŞ

İncelmiş mavi bir sıcak
Dayanıyor döşemelere^a

Art arda sıralanmış güzelim tüyler arafa kadar
Kokulu yetişkin gül haşhaş ve meşalenin el değmemiş çiçeği
Hazırlamak için çıplak kadınların örtülü tenini

Savaklar ısıldıyor kapıda
Mücadele sevimli bir hal almış olsa da aşmalı
Güneş serpiştirilmiş dağları
Büyük bitki yataklarını

Ve sürdürmek^b
İlkyaz fırtınası parmaksız bir el gibi
Bir çantadaki kedi gibi
Bir devekuşu furyası muştular çalkantılı yazı
Ağırlarla sırlı
Çeşitleniyor susuzluklar dağılan sislerle ilerliyor
Hana kadar dalgasına kadar
Kudurgan ayyaşların tepesindeki tutuşmuş dolu dizgin taşların.

BİR BEN DURURUM DOYMAZLIĞI KARŞISINDA

Fedakârsın deviniyor dünya
Hazla kuşatılmışsın ateş gibi
Karanlıkta daha iyi yol alıyorsun bir gölgeden
Bağışlanmış can

Tüm bedeninde atıyor yüreğin
Sevdiğin sığınaklarda
Gecenin beyaz çayırlarında
Sulara gömülmüş ağaçlar altında

Geçiriyoruz ömrü
Devirerek saatleri
Mucidiyiz zamanın

Ve bir anda her zamanki gibi
Güneşten ve kuşlardan^a
Esiyorlar gözlerine
Konuyorlar gözkapaklarına
Kıpırdama
Uzuvlarındaki çiçek taçları
Daha inceliksiz şenlikler için
Tek bir hareket yok görünürde
Sabit sanıyorlar bizi
Sır olmuşuz öylesine

Gerçek ağırlığını esirgeme şafaktan
Dengenin şirazesini ufuktan
Rüzgârla arınmış bir hava akınının krateri^b
Çıldırılmış saçlarında
Güneşin dudakları arasında binlerce köpük dalgası
Ya da kanının çırpınan kanadı

Esirgeme kuvvetini sıcaklığını
İri, hoyrat, acı yazını
Avuçlarının ve ağzının
Esirgeme duru yorgunluğunu

Tatlılığını güvenini esirgeme
Gözlerinin enginliğinde
Kâh göz alıcı bir şato
Rüzgârlara açık bir kelebek gibi
Kâh berbat bir virane

Son bir okşayış
Ayırmak için bizi
Kâh şarap kâh bir ırnak
Bir kovan gibi kapalı

Gel yanıma uysalım gel ki unut
Gel ki yeniden başlasın.

YANLIŞ, OLUMSUZ SOĞUTUR HAYATI KENDİNDEN¹

I

Söylemeyin taş yolunda
Ekinlerle yarılmış taş duvarlı evlerin
Söylemeyin utanırım bu solunmaz kartal
Yakalayacaktı sizi gırtlığınızdan dil hasatlarının ışığında
Korku sular boyunca solmuş bir çiçek sanki
Ters rüzgârda giden sinirlerin pruvası
Hükümdar diz çökme
Ün salmış anakara
At ve toplaşmış burjuvalar kadar biçimsiz
Bir ölüm makinesine dönüşme
Sakın, yeni çılgınlıkların tehlikeli coğrafyalarından

Kokuların dalların kılavuzluğundaki inatçı ellerden
Görüşme odasından çıkan kulaktan
Düşlerin donmuş merhametinin dayattığı okşamalardan
Kırıp geçseydin alnımı
İğne başında yakalardın sonsuzluğu.

II

En bildik çarklar kırılıyor
Hapishanelerin eldivenli elinde
İşıltılı devinim duruyor geçiyor gölgeler^a
Telaşla kat edilmiş yol
Yıldız denizinde dolaşırken dönenceler
Banliyölerde şakırken kuş döşeli gökler
Gelip vuruyor karaya burada
İncilere yönelmiştik frambuazlara
Harikalara duyarlı sinelere
Fırtınanın yabancı güllerine

Ve cahillerin alfabesini öğreniyoruz şimdi^b.

III

Yazgısına bırakmak için canı
İşte böyle yabancı taşkınlık pırıltılı savaklarıyla^c
Dikey ve soluk yataklar üstünde karşıt yansımalarıyla
İkiz alevlerin makası^d
İşte işitilmek için söylenen sözün dehşetengiz harareti

Boşluğu arayan el
Asılmış avı boğulmuşlara olta
Kudurgan büyük soğuklar çölün öksesi
Görüntülerle ölümüne mücadele.

IV

Alacakaranlık öleyazan bu bukalemun
Üstüme yapışan şu deli
Onu pamuklara sarmak gerekirdi
Bir gözünü bırakmak açıktaki, yeterli
Odam süslendi gece için
Eşiğinde geceliğinin
Bir şenlik başlangıcındaki yağmur gibi
Odam ayrılıyor evrenimden
Ve burada olmayanı tanımıyorum artık

Güzel bir büyücüde bir süt çanağı vardı
Gizlice bir yerde anlaşılmaz oyuncaklarla
Çölün öksesinden söz ettim ve çöl bir anı
Sefil küçük pelinler yeşeriyor kuraklıkta
Tembel sessizliğin postunda
Bahtsızlığından söz eder ya insan
Bir tek masumlara dokunan kelimelerle

Bir de bilirim ki bulutlar ağır ve basık gırtlak
Büker bakir ormanların belini uzatır yosun bataklarına
Kımıldasın okyanus düşen bir telek gibi
Köprüde yıldızlar
Gelin olmuş kumsallar tek kanatla uçuyor şimdi

İlk beyaz ekmekten daha iyi bir kızda bilirim ki
Vardı o cüret gerçeğe açılmaya

Hakikat, bitimsiz maiyetiyle
Çocuksu aşikârlığı^f.

BİR SARAY YAPTIRDI KENDİNE
BENZEYEN ORMANDAKİ BİR NEHRE
ÇÜNKÜ TÜM DÜZENLİ GÖRÜNÜMLERİ İŞİĞİN
GÖMÜLMÜŞTÜ DİBİNE AYNALARIN
VE ERDEMİNİN SAYDAM HAZİNESİ
PSİLİKBÖCEĞİ MİSALİ
YUVALANMIŞTI ALTINLARIN, ZÜMRÜTLERİN DİBİNE¹

Bir güneş yuvarlağı üstünde bir bulut bataklığı
Bir kuars sağnağında saman yüklü bir gemi
Beni aşan küçük bir gölge
Benden küçük bir kadın
Ters rüzgârda bir kırlangıç beyninin
Kabaran dalgalara ilişmiş şefkatli gözün kaynağının^a
Ağırlığında, pigmelerin tartısında

Bir gün daha uzakta diriltir ufuk
Ve gösterir hiç bitmeyen günü doğan güneşe
Çatı devrilir ki girsin manzara içeri
Eski moda danslara benzer duvar müsveddeleri
Mum barınakları doğuran ölümüne bir düellonun iç karartıcı sonu
Toprağa verme bir pire öldürür gibi

Kahkaha, hazırlanan bir palet^b
Aşamaları yakıp geçiyor renk
Koşuyor kamaşan gözlerden körleşmelere
Maviliğin buzullarına kan yollarını gösteriyor

Geçerken bağılıyor rüzgâr
Gümbürtülü gökler debeleniyor yeşil sirkte^c
Böceklerle kaynaşan bir gölde
Vadinin kadehi saydam ve tatlı bir ateşle dolu
Kuş tüyü sanki
Toprağı arayın
Yolları arayın ve kuyuları uzun yeraltı damarlarını
Yoldaşım olmayanların kemiklerini
Artık kimsenin sevmediği
Bulamam ki kökleri
Işık destekler beni^d

Arayın geceyi^e

Hava güzel bir yataktaki gibi
Ateşli tapınan kızların en güzeli
Diz çöküyor âşığının uyuyan heykelleri önünde
Düşünmüyor uyuduğunu
Hayat soyunuyor gölgeye yeryüzüne
Hava daha da güzelleşiyor gece gündüz
Sevgililerin en güzeli
Sunuyor açılmış kollarını
Kollarıyla geliyor uzaklardan
Düşlerinin öbür ucundan
Ürperti merdivenlerinden geçerek ve ayın basamaklarından dörtnala

Soluk tıkayan sık ormanlardan
Sabit fırtınalar^f
Baldıran sınırları
Acı geceler
Kurşuni ve ıssız sular
Zihnın paslarından geçerek
Uykusuzluk duvarları^g
Titriyor küçük kız âşık şakaklarında
Yukarıdaki yüreğe tutunuyor öpüşlerin parmakları
Bir şefkat köküne
Kuşların sandalına yaslanıyor
Bitimsiz sadakat
Yarından kuşku duymayan saatler dönüyor başının etrafında
Alnında tüm gizemleri çözüyor okşayışlar
Saçlarından
Düşlerinin en güzelinin süslü elbisesinden^h
Uçup gidecek hatıralar
Geleceğe şu çıplak pencere
Beni aşan küçük bir gölge
Büyülü bir gölgeⁱ.

Şafağın kapısında bir horoz¹
Saatleri çalan bir horoz
Kırıyor gece saatini sürat çakıllarında

Dallardaki av yerinden uğrıtılıyor
Eşitlikten uzak iki saydamlık arasında
Hemen kaldırmayacağız başımızı
Ölü yıldızlara^a
Toplaşan ışığa
Ama bir muranadan daha obur bir ağza indirmek onu^b
Gözkapaklarının altında saklanan bir ağza
Yeni düşlere gebe bir ağza
Sabanların en yumuşak
Lüzumsuz vazgeçilmez

Biliyor her şeyin yerini
Sessizliğiyle yüklü^c
İsyankâr yeminlerin dağılmış kolyesi^d
Döşek yerine bir başka ağız
Ateşli otların yoldaşı
Tuzakların düşmanı
Vahşi ve herkes için budanmış
Dili unutan ağız
Gecenin seraplarıyla aydınlanmış ağız

Bu aşikâr yolda ilk adım
Bir çocuk gibi sıra dışı
Sonsuz binlerce orkide
Parlak ateşli yaşayan köprü
İmge yankı sürekli bir doğuşun yansıması

Bir ânı kazanmak bu
Asla şüphe etmemek için hayatta kalmaktan.

Doğal Akış
(10 Mart 1938)

BİR SUÇLUYA¹

Dikenlerin düşmanı göz hüznün kusursuz senin
Gizlemeyi öğren işkencenin
Sana çöl sınırlarını genişlettiğini
Bırak yapsınlar işlerini güleç cellatlar

Susuzluğunun yazında büyük sıcak vurgunlarıyla
Durduruyor değirmenlerini tasalı bir güneş
Gevezelikten başka nedir cesaret
Derhal çürüsün iyi öğütlerin tuzu biberi

Günlerin çamuru kurumuş yakalayamaz bu köleleri
Bağlanmış parmakları arasında kalıntıların
Karşı duruyorsun lekeli umuda dayanıyorsun ateşe
Bir yarındır rakibin sus düşünme^a.

Paul Eluard

GALA'NIN PAUL ELUARD'A MEKTUPLARI

(Kasım-Aralık 1916)

1924'ten 1948'e kadar Eluard'ın kendisine yazdığı mektuplara Gala'nın verdiği cevapları yayımlama olanağımız yok, çünkü bir mektubunda da belirttiği gibi, Eluard onları savaştan sonra muhtemelen yok etti (bkz. 267. mektup). Bu nedenle burada, Gala'nın Eluard'a yazdığı bilinen otuz kadar mektubun birkaçını yayımlama yoluna gittik. Robert Vallette'e ait bu yayımlanmamış mektuplar Birinci Dünya Savaşı sırasında yazıldı.

1914'te silah altına alınan Eluard, sağlık nedenleriyle cephe gerisinde görevlendirilir, daha sonra 1916 Ağustosunda, cepheden binlerce yaralı askerin getirildiği, savaş alanının birkaç kilometre yakınındaki Hargicourt'daki (Somme) 18. Tahliye Hastanesi'nde görev yapar. Dört ay sonra, 28 Kasım 1916'da, Eylül ayında Rusya'dan dönmüş olan Gala'nın ısrarları, dahası tehditlerine karşın, Eluard, 95. topçu alayına geçer. Eluard'ın savaş sırasındaki mektuplaşmaları için *Gençlik Mektupları*'na başvurulabilir (Cécile Eluard tarafından derlenmiş belgeler, Robert Vallette'in sunuş yazısı ve notları, Paris, Seghers, 1962).

Yakınları –ya da onu “uzaktan tanıyanlar” tarafından– sıklıkla gururlu, hırslı ve ahlaki planda rahat birisi olarak betimlenen bir kadın imgesinden farklı bir imge ortaya koyan tümüyle yeni, bilinmeyen bir portredir bu on beş mektubun ortaya koyduğu. 22 yaşında, âşık, “çılgınlık” derecesinde taşkın (histerik olduğunu kendisi de söyler), şaşırtıcı dercede dinsel, ahlaki ve fiziksel bir saflık idealiyle dolu (Eluard, 1917 Şubatı'nda evlendiklerinde, hem kendisinin hem de Gala'nın daha önce bir başkasıyla birlikte olmadıklarını kızına yinelemekten hoşlanırdı), ve kuşkusuz, Eluard'ın 1930-1940'lı yıllarda mektuplar yazdığı olgun kadından çok, Clavadel'deki o küçük Rusa daha yakın bir kadındı o zamanki Gala. Bununla birlikte Fransızca ve re-

sim eğitimini sürdüren bu saf yürekli nişanlıda, kısa bir süre sonra gerçeküstücü efsaneye girecek ele avuca sığmaz bir kadının tartışılmaz yetkesinin izlerini bulmak olası (gerçeküstücüler ona “kule” adını verecektir). Kültürlü bir kadın olmasına karşın, Gala orta düzeyde bir Fransızcayla yazar. Eluard’ın mektuplarının tersine (bu mektuplar üzerinde yapılmış kimi düzeltmelere bakınız), Gala’nunkileri olduğu gibi yayımlıyoruz – anlamı biraz kapalı olsa da, anlaşılması her zaman kolaydır bu mektupların. Mektupların okunması kimi zaman güç olmakla birlikte anlatım biçimi daha içtendir ve kullanıma pek uygun olmayan kimi imgelerle biçim daha bir zenginlik kazanmıştır. Kimi zaman ne anlama geldiğini çözümleyemediğimiz ve cümleleri okunmaz kılan sözcükler nedeniyle söz konusu cümlelerin yerine [...] işaretini koyarak mektuptan çıkardık.

[Paris, Kasım ortası 1916]

Benim küçük Paul Eugène'im, dorogoï moi, sabah koşuşturup durdum: Para almak için bankadaydım, trene bindim. Dönerken, sizde bir sürü insan buldum. Bray'li teyzen iyileşmiş. Çok konuşuyordu, çok da gürültü yapıyordu. Bizi evlerine çağırdı. Daha sonra, annenle teyzen gittiler, bense senin odanda yalnızım, yatağının üzerine uzandım. Şimdi yalnız kalamıyorum. Korkuyorum. Bir anda kafama çılgınca fikirler üşüşüyor, gidişin aklıma geliyor ve gerisi: Sözcüğün mahkûmu. İçim hiç rahat değil, çok ağlıyorum, titriyorum, gücümü yitiriyorum. Sana diz çökerek yalvarıyorum eyleme kalkışma, olduğun yerde kal bana hemen cevap ver: "kalıyorum ve içtenlikle gitmek İSTEMİYORUM. Hep orada kalmak için elimden geleni yapacağım" Ben senin için her şeyi yapıyorum, her şeyi her zaman senin için yapacağım. Sen de bunu benim için yap, şımart beni, acı bana. Hiçbir şeyim yok, ne gururum ne hırsım, kendimi senin karşında çıplakmış gibi ve çok zayıf hissediyorum.

Eğer bedenimi seviyorsan zarar verme ona [...] şimdi yaptığın gibi. Ağlıyorum, kendimi çok yorgun hissediyorum ve sinirlerim çok gergin neredeyse hiç uyumuyorum. Onu bozmalı, ancak daha zekice.

Tehlikeye atma kendini, bana huzur, rahatlık ver. Buna ihtiyacım var, annen bunu biliyor. Beni seviyor annen, dikkat ediyor, bana bakmak için çabalıyor. Son günlerde özellikle ya çıldırmış ya da kansız gibiyim – ağlamak, derin umutsuzluk, kor-

kunç kayıtsızlıklar içindeyim. Senden gelecek bir tek söz beni "iyileştirme"ye yeterli.

Ne kadar uysal olduğumu seni ne kadar düşündüğümü bir bilsen yalnızca senin için "yazıp çiziyorum" Yardım et bana.

Akşam – mektubunu bekliyorum. Ismarladığın tüm kitapları annen satın alamayacağı için sana hediye etmek istiyorum ve bir iki kitap satın almak istiyorum. Onları sana hemen göndereceğim.

Bugün senin o hep üşüyen, yere sere serpe uzanmış halini resmetmek istiyorum.

Daha sonra "Kukla"ya yeniden başlayacağım.

Ardından annenle imla çalışacağım. Sonra gidip yatacağım, yatakta biraz okuyacağım, senin için, ikimiz için dua edeceğim.

Günaha eğilimim olduğu için parfümü çok seviyorum. Eğer izin verirsen Coty beyazını satın alacağım. Ama bunun yararsız olduğunu düşünüyorsan söyle bana doğrudan, ZEVK'le yapmayacağım çünkü bunu istiyorsun.

Seni seviyorum sevgili dostum, tapılası küçük ruhum "do-uchencka moja" (bunu sana Rusça söylüyorum çünkü şimdi bu dili öğreniyorsun). Seni kutsuyorum, seni öpüyorum.

Bugün senden mektup gelmedi.

Ne kadar da "teselli edici"!

Hatta "keyiflendirici"! Ah sevgili, tatlı, iyi kocacığım.

Beni rahatlat. *Buna kesinlikle ihtiyacım var.*

Görüşmek üzere. Seni tatlı tatlı öpüyorum sonsuza kadar senin olacak karın.

Gala.

[Paris 17 ? Kasım 1916]

Zavallı küçük çocuğum, canım dorogoi'm,
dünkü, bugünkü mektupların çok üzüntü dolu: benden
hep kuşku duyuyorsun.

Korkunç şeyler düşünüyorsun: aşkı sevdiğin için bana "tutunuyorsun" beni sevdiğin için değil. Arada bir "fahişemsi" niteliklerimden söz ediyorsam, inanın bana, bu gerçekte doğru değil, ben öyle biri değilim, benim öyle derin niteliklerim yok. Benim Tek ve Kutsal aşkım sensin – senin düşüncelerin, senin bedenin, senin ruhunnnn. Seni tanımadan önce bir başkasıyla asla seninle olduğum gibi olmadım. Tek bir erkeği öpmedim, hepsini aşağılıyordum, bana ilgi gösterdiklerinde onlarla alay ediyordum. Eğer onlara bir biçimde elimi veriyorduysam, bu elimi bir mummyaya veriyormuşum gibiydi ya da beni rahat bıraksınlar diye, onlar da bunu çok iyi biliyorlardı. Ve sonra onu aşağıladığımı, *ondan nefret ettiğimi, yaşamımda çok kötü bir rol oynadığımı biliyordu ve bundan dolayı da acı çekiyordu. Bu gerçekten pis bir şey ama çok yorgunum çok sinirliyim. Sık sık içten gelen bir dürtüyle birdenbire ağlamaya başlıyorum.* Bu pek içimde olan bir şey değil, yemin ederim sana saflığımı kaybetmiş değilim, yok böyle bir şey, *mutlağımın, aşkımın karşısında bunların hiçbir anlamı yok.*

Bugünlerde, benzer cümlelerinden birini anımsıyorum ve ağlıyorum sen bunu bağışlamak istemesen de yaşamım, mutlak aşkım bağışlıyor beni, *mutlağım, yanımda olanı asla içimde olmayanı kendi ellerimle çıkarıp atıyorum.*

[...] *Bu tümüyle aptalca bir zaaf, aptal, zavallı bir yaşlı kadının zayıflığı bu. Ama kaygı verici değil, böyle düşünüyorum çünkü geceleri neredeyse hiç uyumuyorum deliler gibiyim düşüncelerim bir yerden bir yere sığıyor, oynuyor, koşuyor – düşüncelerim sinematografik sanki. Bu hafta dinlenmek – okumak olabildiğince çok uzun zaman yatakta kalmak ve hiçbir şey yapmamak istiyorum. Çok yorgunum, huzura ihtiyacım var – işte sana açıklama– "bana yumuşak, şefkatli olmamı hiçbir za-*

man  almayı dşnmememi ğtlyorsun. Tuhaf bir Şey bu (ben öyle bulmuyorum). Cevap vermek zorunda olduğumu görünce de, kaçıyorsun” sözlerine cevap. Sana bir kez daha ve son kez olarak Şunu yineliyorum ki sana karşı kesinlikle drstm, itenim, hiçbir zaman art düşüncem yok. Bu “korkaklık” yüzünden değildi, benim korkacak hiçbir Şeyim yok, bu benim gerçek duygularımdı, iyiydim, Őefkatliydim ve senin Őefkatine de ihtiyaç duyuyordum. Hepsi bu. Eğr bunu bir kusur, bir kötülük olarak düşünüyorsan bağışla beni bundan dolayı. Ve eğr yeniden başlamak, cevaplanmamıŐ sorudan yeniden söz etmek istiyorsan bu benim için çok “ağır” bir Şey, yorgunum – ama istersen seninle zevkle yeniden konuŐurum. Gördüğün gibi, çok söz dinlerim, her Şeyden sonra tüm sitemlerin ve hakaretlerinden sonra bile. Bunu sık sık yapmamak gerek, tehlikeli bir Şey. GeçmiŐte yaşadığımız gönül okşayıcı Şeyler hakkında kötü düşünme. Clavadel’de “değışen Şeyler” konusunda büyük kuşku duyuyordum zaten. Hep bunların bir kusur olup olmadığını düşünüyordum. Bu iki yıl içinde, aşkım çok Şey öğretti bana hayranlık uyandırıcı ve muhteşem Şeyler. Senden çok ciddi olarak rica ediyorum bu tür tiksindirici Şeyler söyleme. Ya da ikna olduğunda böyle düşündüğünden buna inandığından emin olduktan sonra bir kez söyle ve sus. Ama kuşku duyma. Beni ne kadar üzdüğünü bir bilsen. Bunun dışında başka bir Şey diyebilecek durumda değilim, sadece seni seviyorum, hiçbir özelliğim yok ne yeteneğim, ne zekm, ne iradem, hiçbir Şeyim, hiçbir Şeyim, hiçbir Şeyim yok, aşkım var sadece. Korkunç bu. Bu nedenle seni kaybedersem ben de kendimi kaybederim, Gala olamam, binlerce binlercesi gibi zavallı bir kadın olur ıkarım.

Seni tanımamıŐ olsaydım kaybolmuş olmayacaktım çünkü hiç kimseye kendimi tam olarak vermeyecektim. Yani hiç kimseyi sevmiyordum karŐılaŐtığım insanların hiçbirini sevemeyecektim, kendi kendime, bağımsız kalacaktım hep. Ama seninle karŐılaŐtığım için mutluyum. Yaşamını kutsuyorum. Yalnız, bir kez Şunu anlayan gerekir kendime ait hiçbir Şeyim yok, her Őeyime tümüyle sen sahipsin. Ve eğr beni seviyorsan yaşamına sıkı sıkı sarılacaksın çünkü sen olmadan ben boş bir zarf gibi-

yim. Yaşamım senin üstüne kurulu. Beni seviyorsan onu kendin için korursun nefret ediyorsan benden onu fırlatıp atarsın ya da onu kötü niyetle, hoyratça kullanırsın. Bunu yapabilirsin, buna hakkın var, çünkü bu sana ait bir şey.

Sana söylediklerim son derece içten. Fazlaca sömürmemek için genelde onu saklarlar, ama ben sana mutlak biçimde inanıyorum. Ayrıca sen çok iyi bir insansın.

Yalnız korkunç şeyler söylememek gerekir, bu beni üzüyor, *beni mutsuz ediyor*.

Okumam gereken şeyleri yaz bana, bu haftayı "okuma"ya ayıracam. Çok memnunum. Bu günlerde düşler kuruyorum. Bugün, bu hafta için son kez Bouget'ye gidiyorum.

Daha sonra, bir iki dersi kaçıracağım.

Geçen gün (cumartesi galiba) eski eşya satan bir dükkânda çok sade biçimde işlenmiş kırmızı renkli ahşaptan eski bir kol-tuk gördüm. Soracağım eğer pahalı değilse onu büromuz için satın alacağım (param olduğunda).

Önümde karışık, anlaşılması zor şeyler varsa basit, gerçek, özellikle de küçük burjuva şeyleri düşünmekten hoşlanıyorum. O zaman kendimi küçücük hissetmek istiyorum ve sade, sıradan, gündelik ve etkileyici şeyler içine gizlenmek istiyorum.

Bana inan, sevgili kocam, bana inanmazsan yaşam olanaksızlaşır ve şimdi birlikteliğimize çok yakın bir zamanda gerçekleşecek ortak yaşamımıza inanıyorum. Dün, Boulogne ormanlarında annenle dolaşırken yaşamlarımızla ilgili projeler yaptık (çok şey söylemiyordum, daha çok onu dinliyordum).

Savaşın bir an önce bitmesini, bizim de hemen evlenmemizi ve yaşamımızı düzenlememizi söylüyor, istiyor. Güneş giren bir dairemizin olmasını ve onu döşememizi, vb. vb. istiyor. Seni korkunç derecede seven bir kadının küçük düşleri bunlar. Annen gerçekten âşık sana.

Her yerinden ve ellerinden öperim. Sonsuza dek karın olacak

Gala

Sana her gün yazıyorum. Annenin babanla ilgili olarak sana söyleyeceği şeyi yap. Bu beni kaygılandırıyor. Sağlığından söz et.

3

[Paris] 17 Kas[ım] 1916]

Bugün sana uzun bir mektup gönderdim.

üzülme.

Sen huzurlu olasın diye tüm, tüm yaşamımı veririm.

Kızma bana. Yaşamının kötü anlarını aklıma getirmiyorum.

Benim için *yoklar*.

Hiçbir zaman şunu söyleme — eğer geçmişteki tüm güzel dokunuşlarımız bana kirlenmiş gibi gelir.

Bunu söyleme. Belki söylediğin şeyi anlamıyorsun. İyi düşün dorogoï'm. Böylesine sert, böylesine korkunç sözcükleri bulan sen olamazsın. Benim de böyle düşünmemem gerek, çünkü o zaman yaşamım tümüyle mahvolur. Bunu söylemek, buna inanmamak gerek. Sadece okşayışlar değil, benim tüm yaşamım, en iyi, en kutsal şeyim bu. Eğer bir gün sana pislik gibi gelecekse hemen söylemelisin bana.

Beklememelisin, korkunç bir şey olur bu. Benden nefret et, istersen hakaret et bana ama aşkıma dokunma. Bunlara gerek yok inan bana sana söylüyorum sahip olduğum tek şey aşkım, tümüyle sahipsin bana, ne düşüncelerimde, ne fikirlerimde, ne gerçekte, ne yaşamımda, ne duygularımda pislik var. Eğer seninle her şeyi yapıyorsam —“tuhaf şeyler”— senden emin olduğum içindir, seni seviyorum çünkü, her şey seninle saf, seninle güzel, seninle doğru.

Kirli (sözcüğün tam anlamıyla) mektubumdan dolayı beni bağışla

Sinirlenmemelisin, sakın ol yalvarırım sana. Sıkıntını, boğuntunu anlıyorum ve beni hasta ediyor bunlar sakın ol, hiçbir

şey yapma beni biraz seviyorsan, birazcık seviyorsan. Geceleri uyumuyorum. Huzurlu (en muhteşem anlamıyla) hafif ve keyifli olacaksın. Bunun sözünü veriyorum sana. Tümüyle huzurlu ve çok güçlü olacağım. Güçlerimizi böyle boş yere harcamayalım.

Beni bağışla, beni bağışla, rica ediyorum senden.

Bana hemen yaz ne düşünüyorsan bu konuda.

Kartın acı veriyor bana. Acı çekiyorum, kötüyüm, dorogoi'm, dorogoi'm, maltchik'im.

Benden nefret etmemelisin.

Kendine – bize zarar vermemelisin. Bağışla beni.

Sonsuza kadar karın. Gala. Seni öpüyorum.

Bana, muhteşem yaşamımıza karşı çıkma. Hayranlık uyandıracak biçimde yaşayacağız çünkü biz birbirimizin benzeriyiz ve bu da çok "seyrek" görülen bir şey!! Böyle olduğumuz içinde, bu durumu yitirme!!! [?] Seni biraz eğlendirmek istiyorum. Ama çok keyifli değilim, Charlot gibi değilim.

Takma kafana! Geldiğinde açıklayacağım sana, şimdilik tam olarak inan bana, yeter.

Bana soruyorsun: "eski şeylerden mi söz ediyorsun yenilerden mi" Tabii ki eski şeylerden. Şimdi *tümüyle* saf ve temizim. Senin hoşuna gitmeyecek hiçbir şey yapmıyorum, ne bir jest, ne bir düşünce, ne bir hareket, ne bir sözcük.

Her şey senin için. Aşkta mutlak olabilirsin çünkü ben öyleyim. Senden hiçbir şey gizlemiyorum. Tüm yaşamım açık seçik ortada, tümüyle sana ait. Kuşku duyuyorsan bunu annene sor. Kimseyi tanımıyorum, derslerimin dışında dışarı da çıkmıyorum. Annem babam dışında KİMSEDEN mektup da almıyorum.

Seni öpüyorum sevgili çocuğum, dorogoi'm.

Benden mektup almamış olmana şaşırdım. Sana her gün yazıyorum ve son olarak da uzun bir mektup yazdım.

Gelecek defa daha derli toplu yazacağım. Bu son olsun.

Seni sonsuz derecede seviyorum. Her yerinden öpüyorum. Sonsuza kadar karın, Gala'n.

[Paris, 19 ? kasım 1916]

Sevgili kocam,

Çok "tuhaf" mektubunu aldım, korkak olmanın utancından söz ediyorsun: "Yalvarırım sana, bırak daha zorlu bir yaşamım olsun, ama daha az hizmet edeyim başkalarına, hizmetçilik yapmayayım". Ne demek istiyorsun(?) "bırak kurtulayım şu yaşamdan, bırak gidip savaşayım."

HAYIR, HAYIR VE HAYIR KESİNLİKLE HAYIR. Sana yalvarıyorum ilk izninden önce *hiçbir şey* yapma. O zaman bana söylersin gerçekten tam olarak ne yapmak istediğini bunu birlikte düşünüyoruz. Ama önceden bir şeyler yapma.

Eğer bunu yaparsan, bu onulmaz bir acı olur, o zaman da bunu bana karşı evet sadece bana karşı yapmış olursun, iyice anla bunu. Yüz yüze konuşmamızdan önce senin için bir değişiklik istemiyorum. Yeşil örgü giysiyi seni memnun etmek için üç gün boyunca giyindim, görüyorsun seni ne kadar çok düşündüğümü, seni memnun etmeyi ve seni üzmemeyi ne kadar çok istediğimi görüyorsun. Aynı şeyleri senin de yapmanı isterim. Birbirimize yardım etmeliyiz.

Senin için her şeyi yapacağım ödül olarak her şeyi iste benden, bedeli ne olursa olsun itaat ederim sana.

Gerçekten bunu pek söylemiyorum, sen de pek farketmiyorsundur belki, ama senin için çok şey yaptım yapıyorum. Tüm yaşamımı, düşüncemi, kanımı sana adıyorum. Her kadın böyle yapmaz, "ve o zaman" çekip gideceksen. nereye olacağını sen bilirsin, sanki beni, benim yaşamımı reddediyormuşsun gibi olacak. O zaman bana ne kadar çok acı vereceğini düşleyemezsin bile. Sana söylediğim şey çok karışık anlayıp anlamayacağını bilmiyorum. Aldanıyorsun – [bir bilsen bunu?] aşkımız acı çekmeyecek o zaman. Bayağılığa, küçük burjuvalara katlanmamak bağışlanamaz bir zayıflık, sıradan bir gurur. Peki aşkımız yaşamımız adına neye katlanabilirsin sen. İki ay içinde seninle birlikte olacağımı bilsem, *yaşadığımı* bilsem, beni gerçekten (gururundan da çok, korkak görünme korkundan da

çok) sevdiğini bir bilsem, her şeye, en kötü şeylere katlanırdım ben. Sen beni hiç sevmiyorsun (...).

Mektupların gibi bu da bana hep acı veriyor. İçim hiç rahat değil. Bana giderek daha fazla acı çektiriyorsun.

Umudumu yitirdim. Neden bundan söz ediyorsun söz etmeye cüret ediyorsun? Ben senin söylediğin her şeyi en önemsiz ayrıntılarıyla yerine getiriyorum. Sense, sakın, rahat olmam için bana yardım etmiyorsun, beni çıldırtıyorsun. Eğer bu seni birazcık olsun rahatlatacaksa ben her şeyi yapmaya, her şeye katlanmaya hazırım. Sen bunu istemiyorsun.

Gururunun üzerine çık, isteyen istediğini söylesin senin arkandan. Eğer burada kalırsan, bu aşkının en büyük kanıtı olacaktır ciddi olarak. Ben bunu sana kanıtladım. Kalkıp senin evine geldim. Sen de kendininkini kanıtlamaya.

Burada küçük burjuvalarla kalmak korkaklığın tam tersi. Yaşamını tehlikeden uzak tutma konusunda sana yalvarmamın –sadaka ister gibi– benim için ne büyük bir düş kırıklığı olduğunu bir bilseydin. Benim seni sevdiğim gibi sevmiyorsun beni. (Sana yalvarmaya cesaret edemiyorum. İnsanın daha “büyük” daha “ciddi” bir şeyi olmadığında sevdiği küçük zavallı bir kadın gibi hissediyorum kendimi. Her şeyden nefret ediyorum.) Bu hafta iyice dinlenmeyi, sakın sakın bir şeyler okumayı düşünüyordum. Bu olanaksız. Ne kadar acı çektiğimi bir bilseydin. Beni sevmediğini, güçsüz olduğumu, benim için yapabilecek ciddi hiçbir şeyin olmadığını hissediyorum, sen, kalabalığın aptalca heyecanı önünde sürüklenen o gururlu genç insanlar gibisin. Senin acını hafifletirim umuduyla geldim. Ve aldandım?! [...].

Bu durumda, ben de hastabakıcı olarak çekip gideceğim. Bu benim açımdan tümüyle şaklabanca bir şey olacak. Kötü bir şey bu benim için. Çünkü ben hiç de güçlü değilim. Ev işleri, dersler bile beni çok yoruyor ve resim derslerimi bırakmak zorundayım. Cumartesi günü resim öğretmenine son kez gideceğim. Üzüntü verici bir şey bu.

Gerçekten, gerçekten bunun sözünü veriyorum sana (seni ürkütmek değil amacım) hastabakıcı olarak çekip gideceğim. Sağlığım için tehlikeli bu, ama benim istediğim gibi beni sev-

mezsen, yani "oldukça" kesinlikle çok üzüleceğim. Kendimi birdenbire yok etme cesaretim olmadığı için; yavaş yavaş tüke-
neceğim. Bunlar öteki mektuptaki "tehditler"im. İnan bana bu-
nu yapacağım senin kadar enerjim var ve senin kadar umutsu-
zum. Sen rahat olmadıkça Paris'te kalmamın bir yararı yok.

Seni öpüyorum sonsuza kadar karın

Gala

senin mutsuz kızın

*Vers et prose'*u biraz okudum. Sana iki gün sonra Tolstoy'un
"*Serge Baba*"sını göndereceğim.

Güzel mektubuna çok teşekkür ederim beni mutlu ediyor-
sun. Sana yalvarıyorum beni rahatlat buna mutlak biçimde ge-
reksinim var.

5

[Paris, 20 Kasım 1916'ya doğru]

Sevgilim ve dorogoï maltchik,

*Vers et prose'*u okuyorum. Bir günde aşağı yukarı bir kitap
bitirdim. Her şeyi okuyorum. Jean Moréas'ın Remy Belleau'su
biraz özel ve biraz eski ve biraz da sıkıcı. Emile Verhaeren'in
"Yaşlı Erkek ve Kadınların Dansı"na pek bayılmadım doğrusu,
kuşkusuz onun daha iyi yapıtları var. P. N. Roimard'ı da çok
çok sevmedim, birazcık sevdim. Hugues Rebelle: "Erkeksi giysi
ve sefil soylu", hiç sevmedim. Çok yüzeysel ve iddialı.

G. Apollinaire'i çok, giderek daha çok seviyorum – André
Salmon'un düğününde okunmuş şiir.

Jules Romains'in de oldukça güzel dizeleri var. André Sal-
mon'un "Delinin Romançerosu", tuhaf, belki hoşuma giderdi
içtenliğine inanabilmiş olsaydım. Zeki olduğu hissediliyor ama
zeki olmaktan çok yetenekli belki.

Saint Georges Bouhélier'nin *Albert Fleury*'si. Ve Albert Fle-
ury'nin dizeleri "acının kavşağında"

Çok seviyorum onu.

[...]

Bu arada, "Kara Suratlar"a gelince, sen istemiyorsan ben alacağım. Şimdilik 1. baskısı tükendi ve bir süre sonra 3. baskı da tükenecek.

Tolstoy'u kitaplığımız için değil sadece seni memnun etmek, seni orada oyalamak için satın aldım çünkü sen Rus kitapları okumayı çok istiyordun ve Dostoyevski'yi bulamadım (tüm Rus yazarlar içinde en çok sevdiğim o). Bunlar benim en sevdiğim şeyler. Tolstoy konusunda memnun olmadığın, senin hoşuna gitmek için yaptığım şeyleri beğenmediğin için üzgünüm. [Şarkı ?] için çok teşekkürler. Yemek yerken bir yandan da yazıyorum, annen senin tüm kusurlarının bende de olduğunu söylüyor.

Bundan gururlandığım için çok aptal olmalıyım.

Çorba içerken dilimi ısırdım.

İsmarladığın şeyleri alamadım çünkü yorgunum ve dinlenmeye ihtiyacım var.

Bugün bir Rus kitabı satın almak için annenle dışarı çıktım. Buna pişman oldum çünkü çok yorgunum.

Yarın hizmetçimiz Gervaise 3 günlüğüne gidiyor ev işlerini odanı düzenleme işini annenle yapmak istiyorum.

Savaş alanına gitmeyeceğine söz vererek şımart beni. Üst düzey lüksü seviyorum. Yani, eşya lüksünü değil düşünce, duygu lüksünü, vb.

Sana hediye göndereceğim – adamı, yalnız kırma onu üzülrüm ona tapıyorum. Senin de onu seveceğini umuyorum. Ondan sıkıldığında bana gönderirsin yeniden.

Beni mutlu etmek isteyeceğini umuyorum, umuyorum, savaşa gitme.

Tüm mektupları okudum. Madam Maeary'nin mektuplarına çok güldük.

Beni çimdikleyip durmanızdan hoşlanmıyorum incindim.

Beni tüm kadınların en mutlusu yapabilecekken özellikle mutsuz etme beni. Savaşa gitme. Benim karşı çıkmama karşın bunu yaparsan bunun ne kadar ciddi sonuçlar doğuracağını düşünemezsin.

Her şey için teşekkürler.

Seni her yerinden öpüyorum sonsuza kadar karın, Gala'n.
Huzurlu ve sakın ol.

6

[Paris, 20 Kasım 1916'ya doğru]

Sevgili küçük çocuğum, bugün "bizim" odamızı bir uzman gibi düzelttim. Ev işi yapmayı sevmiyorum ama (annen de bunu söylüyor) bu işi iyi yapabileceğim gibi geliyor bana. Ama hiçbir zaman bir ev kadını havasında olamayacağım, temiz, bakımlı (kokular sürünmüş elleri bakımlı) bir kadın olacağım ve çok çok okuyacağım. Desen çizeceğim ya da çeviri yapacağım. Her şeyi yapacağım ama hiçbir şeye dokunmayan bir kadın havasında olacağım. Annem bana "benekli giysili prenses" diyor çünkü hiçbir zaman hiçbir şey yapmadım, kendim için bile. Ama senin için ev işi yapacağım. Göreceksin evimiz çok iyi, çok temiz olacak. Ama hiç kimse beni çalışırken görmeyecek, sen bile.

Trikonu örmeye başladım yeniden. Onu yapmak konusunda çok ısrarcı olduğum için annen gülerек, peki o zaman asker kocanız için yapın bakalım dedi. Tabii ki hi hi hi hi hi

Çünkü çok mutlu olmuştum, keyiflenmişim. Ve onu gayet de iyi yapıyorum yani annen çok şaşırmıştı. O hâlâ ev kadınlığına yeteneğim olduğunu söylüyor. Senin için mutluyum. Ev işinden nefret ediyorum hiçbir şey getirmiyor küçük kadınların gücünü, o küçücük güçlerini yok ediyor. Günlük bir iş her an yineleniyor ama bir erkeğin yaptığı iş gibi kitap alınabilecek bir para getirmiyor. Bu işin zorunlu olduğunu da anlıyorum ama. Kirlilikten nefret ediyorum, korkuyorum.

Gerçekten değişiyorum babam ya da annem senin kazağını yamarken beni görmüş olsaydı. Onların yüzündeki şaşkınlığı görmek isterdim. Babam bana aşk hastası olduğumu, aşka çıl-

gınca bağlandığını söylerdi. Bunu ciddi olarak söylüyordu pek çok kez beni doktora götürmek istemişti. [...]

Öncekinden daha fazla Fransızca çalışıyorum.

G. Kahn'ın konferansına gitmek istiyorum. Çok ilgimi çekiyor.

Tüm zamanını dilbilgisi kitabı, aptalca, öldüresiye sıkıcı Fransızca kompozisyonları okuyarak "yitirmek" üzüntü verici bir şey. Biraz kendimi şımartmak istiyorum. *Vers et Prose*'la Ch[arles] L[ouis] Ph[ilippe]'ten bir şeyler okumak istiyorum. Montparnasse'lı Bubu'yü okumayı NE ÇOK İSTERDİM. Tüm Fransız "düzyazıcılar" içinde (eleştirmen ya da şairlerden söz etmiyorum) en çok sevdiğim Ch[arles] L[ouis] Ph[ilippe]. Fransızlar arasında, değişik konular seçmek ve işlemek konusunda onun kadar çizgi dışı fikirleri tavırları olan yok, öyle ki buna bayan Rus yazarlarda özellikle Dostoyev[ski]'de rastlamak olası. Ama o Dost[oyevski]'den daha az karışık daha anlaşılır ve daha yalın.

Yarın Rus'u görmek istiyorum.

Sevgili tatlı çocuğum, tapılası kocam seni ağzından ve her yerinden öpüyorum. Sonsuza kadar karın, Gala'n.

7

[Paris, 20 Kasım 1916'ya doğru]

Senden bir mektup, çok iyi bir mektup aldım ve beni her yerde bir an olsun yalnız bırakmayan o projenden yeniden söz etmemiş olsaydın benim için kesinlikle çok rahatlatıcı olacaktı. Beni mutlu etmek senin için kesinlikle çok kolayken böylesine umutsuzluğa itme beni. Bana açıklıkla, dürüstçe hiçbir şeyi değiştirmek istemediğini, savaşa gitmeyeceğini, şimdi bu isteği-

nin yok olduğunu, bunun geçici bir şey olduğunu anladığını söyle. Beni dövsen, yüzüme tükürsen bu, savaşa gitmek istegiinden daha az üzüntü verici, daha az onur kırıcı, daha az korkunç olurdu.

Düşleyemeyeceğinden daha fazla acı veriyor bu bana. Çok iyi biliyorsun ki, ikimiz de çok tuhaf ve alışılmamış insanlarız. Başkaları için önemsiz, anlamsız şeyler, bizim için çok önemli tüm bir yaşamı değiştirebilecek şeyler olabiliyor. Savaşa girme, yalvarıyorum sana, sakın, rahat ol.

Seni seviyorum sevgili küçük çocuğum, senin için HER ŞEYİ yaparım yeter ki savaşa katılma.

Koyu mavi kaputun için üzülme. İzin gününe az zaman kaldı. Günler akıp gidiyor, her geçen gün bizi birbirimize yaklaştırıyor.

Yalnız gerçekten de sakın ve rahat olmak gerek çünkü ne durumda olduğunu buradan hissedebiliyorum ve sen de bunu saklayamayacaksın. Sakın olmak gerek çünkü sen öyle olmazsan ben de olamıyorum ve bu beni güçsüz ve çok sinirli yapıyor, bu nedenle hem kendi gücünü hem de benimkini koruman gerek. Ben kesinlikle güçlü değilim. Ve sen sakın, “aklı başında” olursan bundan daha iyi bir ilaç olmaz benim için. Ve güçlü oluruz ve savaştan sonra göreceksin krallar gibi yaşayacağız – bağımız, tek başımıza ve kitaplarımız, düşüncelerimiz, sözcüklerimiz, okşayışlarımızla, sadece bizim olan, bize ait olan şeylerle. Yaşamımız kesinlikle özel olacak. Ve onca aradığın “mutlak” olacaksın. Farkında olmadan öylesin zaten. Seni bunun için seviyorum. Sen tümüyle böylesin. Daha önce olan şeyler senin içinde zaten olmayan, senin dışında olan şeylerdi. “Şeytan” Eugène’le senin hiçbir ilgin yok çünkü o, kadın kendisine yaklaştığında mutlaklığını kaybediyordu. Kadın karısından daha çok içindeydi onun. Köylü kadını Lise’den daha çok karısı gibi hissettiğini söylüyor o. İşte tam burada bir ikileşme ortaya çıkıyor. Peki seninle ne ilgisi var bunun?!! Belki yok?! O zaman sen söyle bunu bana. Her zaman –hayır– diyorsun ve ben de inanıyorum buna. Bizim aşkımız tam bir bütünlük, onda belirsiz, karışık hiçbir şey yok. Bununla hiçbir ilgisi yok.

Kendine acı verme, geçmişini hiçbir zaman düşünme. Öyle bir şey yok. Bunun nedenini birlikte olduğumuzda açıklayacağım sana.

Bu arada senin o çok üzüyenini – onu senin evinde daha önce büyüttümüşüm henüz çok küçük. Onu çok seviyorum. Daha sonra (şimdi, daha sonrasının projelerini yapmaktan korkuyorum, çünkü sen savaşa gitmeyi çok istiyorsun, o zaman da daha sonrası olmayacak, daha sonrası yok olup gidecek. İnan bana, savaşa girmemek gerek, “daha sonrası”nı feda etmemek gerek. O çok güzel – muhteşem, lüks, ince, özenli, benzeri olmayan bir lüks– uzak, La Fayette’in lüksünden de uzak bir lüks.) Evet, çok daha sonra tüm bunları çerçeveletmiş olacağız. Değil mi? Onları –KENDİ– büromuza koyacağız.

Derslerimi bırakmak zorunda kalmış olduğum için üzgünüm, ama Fransızca sınavlarından sonra yeniden başlayacağım. Bugün Madam Maeary için çok çalıştım.

Normandiya’daki o çok zor anları çok düşün özellikle. Bu seni memnun edecek ve daha rahat, daha az mutsuz olacaksın. Çünkü bu gerçekten muhteşem. Daha fazla ayrıntı vermek istemiyorum, çünkü sen bunu iyi biliyorsun.

Normandiya’daki yaz için hafif giysilerle ilgili fantastik fikirlerim var. Olabildiğince güzel olmak istiyorum. Ama bunun için görünüşümün sağlıklı olması gerekir. Oysa yeniden solgunlaştım. (Kaygılanacak bir şey yok çünkü kışları hep böyle olurum ben. Ama beni uzaktan tedavi etmen gerekir. Yani sakın, rahat olman, o zaman ben de öyle olacağım, her gece rahat uyuyacağım. Şimdiki gibi değil.) Açık mavi çizgili beyaz bir giysi, göğüs hizasından başlayan geniş bir etek yapmak istiyorum (paramı alınca). Bu kez mutludur umarım. Sadece okumaya zaman bulamıyorum. Çünkü sabah “bizim” odamızı düzelttim, daha sonra dilbilgisi ve Fransızca kompozisyon çalıştım, ardından mektubunu yazıyorum [...]

Ne Rus ne de Fransız dostlarım olacak, dostlarım olmasını sevmiyorum.

Rusa sadece bir kez gideceğim

[İmzasız]

[Paris, 25 Kasım 1916'ya doğru]

Bugün sana mektup gönderdim.

Ben gerçekten aptalım –birlikte yaşadığımızı düşünüyorum– düşlerim önemli değil, küçük ayrıntıları düşünüyorum odanda ki koltuğu, küçük odamı, kitapları, vb. vb. Madam Maeary, diplomam olsa 150, 200, 250 frank kazanabileceğimi söylüyor. Ben de bu parayı senin için, senin lüksün için — yani satın almak isteyeceğin kitaplar için, yapacağımız yolculuklar için, vb. harcardım. Eğer çekip gitmek istiyorsan, benden ayrılmak istiyorsun demektir ve seni tutamam, kendimi zayıf hissediyorum. Gitmek istiyorsan (“eylem yapmak”) –beni terk etmek istiyorsun çok aptalım ben– üstüne yapışıp kalacak değilim — eğer bunu istemiyorsan beni terk etmek istiyorsan, gitmek istiyorsan seni nasıl yanımda tutabilirim bilmiyorum, seni hep, sonsuza dek, tümüyle sevmek elimdeki Tek olanak. Ama bu da seni kandırmaya yetmiyor. Yapacak hiçbir şey yok elimde. Ama sevgili kocam, eğer beni seviyorsan neden bana böylesine acı çektiriyorsun, seni anlamıyorum. Acımı, üzüntülerimi dindir. İlk izinden önce savaşa girmeyeceğine söz ver. Tek başına karar verme. Buraya geldiğinde projelerini anlatırsın bana ve birlikte bunların onca zahmete değip değmeyeceğine karar veririz. Senin karın olduğumu unutma, beni bu derece aşağılama, çok ciddi sorunlarda bensiz karar verme. İyi bir mektup bekliyorum senden.

Olabildiğince hızlı yaz, cevap ver.

İçinde kitaplar olan paket –Tolstoy (iki kitap) Kara Suratlar, Le Mercure– ayın 16'sında gönderildi.

Beni rahatlatmak isteyeceğinden eminim çünkü beni sevdiğine, bensiz yaşayamayacağına tüm varlığımla inanıyorum. Şimdi böyle olduğunu düşünmüyorsan da daha sonra göreceksin. Sensiz yaşayamam sensiz yaşayamayacağımı da çok iyi biliyorum. Bu nedenle yaşamını korumanı öğütlüyorum sana. Benim yaşamım *ayrılmaz biçimde* hep seninkiyle.

İnan bana, sensiz yaşayamayacağım, bu kesin, sonsuza kadar karın,

Gala.

Tapılası bedenini ve ellerini öpüyorum.

Benim gibi ol, uysal.

Birlikte yaşayacağımız günleri düşün ve bugünü unut. Yakında sana yine kitaplar göndereceğiz.

Seni bunca ve sonsuza kadar seven küçük kızını korkutmamalısn.

Sana tapıyorum, seni seviyorum. Seni sevmek korkunç bir şey, çocuğum, sevgili kocam seni ne kadar sevdiğimi bir bilseydin. Beni üzmemelisin, üzmemelisin.

Beni gerçekten çok seviyorsun.

İyi huylu ve çok çok şıarmış çocuğumdan iyi bir mektubu sabırsızlıkla bekliyorum.

9

[Paris, 25 Kasım 1916'ya doğru]

Bana güven verecek, beni rahatlatacak mektubunu bekliyorum ve sen hâlâ gidişinden söz edip duruyorsun. İstemiyorum bunu. Beni iyi anla bu beni aşıyor, "cüretkâr vahşi" OLAMIYORUM bu konuda. Eğer gidersen çok üzüleceğim ve hastabakıcı olarak (rus) kamp(ın)a gidip kendimi hasta edeceğim. Bunu Rus'tan isteyeceğim onun bu kampla sıkı ilişkileri var. Çünkü sıkıntıdan, kaygıdan ölemem. Söz konusu "belirli bir süre tehlike" beni tümüyle (moral açısından da) hasta edecek. Benim hislerim olduğumu, yaşıma göre çok fazla sinirli olduğumu unutmadan gerek. En ufak meseleler beni kendimden geçiriyor ve seninle ilgili her şey beni kesinlikle çılgına çeviriyor. Bu aptalca, ama hep mektubunu bekliyorum, öncelikle de yaşıyor olduğunu öğrenmek için.

Beni rahatlat, buna ihtiyacım var, yardım et bana, kocam, çünkü sen pek çok insandan daha iyi iğne ve pansuman yapıyorsun.

Seni yanında tutması için doktorla iyi geçin.

Senin için her zaman, sürekli korkuyorum. Bu üç yıl içinde

yalnızca bir hafta sen yanımdayken huzurluydum (çok iyi uyuyordum, kendimi güçlü, güvende hissediyordum). Uykuya dalmadan önce, “Bugün mutluyum “maï moltchik dorogoïo” hayatta, benden uzakta uyumuyor” diyordum kendi kendime.

Ve şimdi de, senin için her akşam: “Tanrım moltchik’imin, dorogoï’min yaşamını koru” diye dua ediyorum.

Bak kuzinin Berthe hasta geçenlerde annene her şeyden bıktığını ölmek istediğini söylüyordu. Şimdi epeyce sakın insanın sevdiği kişilerden uzak olmasının ve onların tehlikeye koştuklarını bilmenin ne kadar korkunç bir işkence olduğunu bilemezsin sen. Bu bir cehennem azabı. Bunu yüklenemiyorum kendimi güçlü hissetmiyorum. Çok şeyi tehlikeye atıyorsun, çünkü sen gidersen mutlaka ben de gideceğim ve bu benim için öldürücü bir şey. Sandığından çok daha zayıfım ben çünkü çok sinirliyim ve son zamanlarda hep yere düşüyorum. Cesur olmak, rütbe almak istiyorsan, vb. vb. her ne pahasına olursa olsun pek bir önemi yok [...]

Ah! Böyle konuşarak bana ne büyük, ne derin bir acı verdiğini açık seçik bir görebilseydin, bir bilebilseydin. Söyle bana, söyle bana yalvarıyorum (sana hep yalvarıyorum) gitmek istemediğini, gitmeyeceğini.

[İmzasız]

10

[Paris] 26 Kas[ım] [19]16

Benim olan, tümüyle bana ait olan (böyle istiyorum) kocam. Verdiğin sözlere “kocaman” teşekkürler. Sana inanıyorum ve şimdi daha sakınım, daha rahatladım. Kendimi biraz toparladım, küçük çocuğuma vereceğim hediyeleri düşünüyorum, çocuğumun hoşuna gitmek için daha çekici olmanın yolunun bu olduğunu düşünüyorum. Yapacağım her şey için senin burada olacağın zaman, bekliyorum. Sadece senin için yapacağım bunları. Pazartesi günü annenle sana kitaplar alacağız. Ama

hepsini bir seferde göndermeyeceğiz ve sen de bunların ne olduğunu bilmeyeceksin. Tüm mektuplarını gözden geçirdim bir sipariş var mıydı diye. Yalnız, sevgili moltchik'im dikkat et orada kalmak ya da yardımcı hizmet bölüğüne yeniden dönmek için elinden geleni yap (bu benim en huzurlu, en ciddi, en çok arzu ettiğim düşün). Ne yapılması gerektiğini bilmiyorum, belki de kadın yandaki odadayken Serge Baba'nın yaptığını yapmalı. Bilmiyorum ne yapmalı ama yeniden bölüğüne dönebilirsen – yaşamım netleşecek bir anda önümde, çünkü o zaman gelecekteki yaşamımıza güven duyabileceğim. Ben, Fransa'da senin yanında kalayım diye elimden geleni yapacağım, babamın Rusya'da dönmemi istemesi durumunda [...] Seni beklerken, ilerde emekliliği hak etmek için para kazanabilmek amacıyla bir diploma almak istiyorum. Gördüğün gibi her şeyi öngörüyorum ve seninle kalmak için her şeyi yapıyorum, yine korkunç bir ayrılık yaşamayalım diye. Sen de bana yardımcı ol, elinden geleni yap, *cepheye gönderilmeden önce* yardımcı hizmet bölümünde kalabilmen için bir şeyler uydur. Bunu düşündüğümde önümdeki yaşamımı kara bir delik gibi görüyorum. Bu bir karşılaştırma değil, gerçek bir duygu.

Lütfen ciddi sonuçlar doğurabilecek bir davranış sergileme. Her tarafta korkunç örnekler var. Berthe'in nişanlısı. Uzun süredir ona yazmıyor ve bir hücumun ardından. Sen neden bu kuralın dışında olarsın. Bugünün kuralı öldürülmek, ölmek. Bunu söyleyemem, bunu düşünemem, buna inanamam, bunu yapamam sevgili çocuğum, sevgili oğlum. Gerçekten de kendimi senin annen, karın, kız kardeşin, çılgın nişanlın, her şey gibi hissediyorum. Kendimi senin "içine girmiş" hissediyorum, sana bağlı değilim, içine girdim ve düşünceni, kanını, etini, biçimini, iradeni hissediyorum. Senin tehlikede olduğunu bilmek istemiyorum bu beni aşıyor. Neden silahlı bölüğe gönderilmen için elinden gelen her şeyi yaptın. Bu hatayı kesinlikle onarmak gerek. Ama bu sorunu şimdilik burada bırakıyorum. Biraz dinlenmelisin çünkü bu sonucu beklemediğini çok iyi biliyorum ve bu da seni çok rahatsız ediyor. Seni çok iyi anlıyorum. Bu yaptığın ne gururdan ne de yurtseverlikten. Bunu yazıyorum

çünkü bana “hayır” demeni istiyorum. Biliyorum seni çeken sadece umut. Bu çok tehlikeli ve umut da çok kırılğan. Eğer kendi yaşamını değil, benimkini tehlikeye atmak istiyorsan çünkü senin içinde yaşamaktan daha az korkunçtur ölmek (kendimi acındırmak için değil bu, sadece gerçeği söylüyorum) yap bunu. Senden sonra bir dakika, bir saat – dayanılmaz bir şey. Yardımcı hizmet bölüğünde kalman için elinden geleni yap, *kesinlikle* cepheye, siperlere gitme. İnan bana bir yıl sonra savaş bitmiş olacak. Bu kâbustan canlı çıkmak için tüm güçleri kullanmak gerek. Ve sonra kurtarılmış yaşamından hiçbir zaman pişmanlık duymayacaksın, bunun *sözünü veriyorum sana*, çünkü yaşamımız gösterişli, muhteşem olacak. Bu sinir bozucu ve hep yinelenen sorunu burada kesmek istiyordum. Ama bu kez bitiriyorum – biraz dinlenmelisin. Zavallı başın bu sıkıntılarla boğuşmaktan ağrıdı sanırım.

Şimdi eğlendirici ya da hoşuna gidecek şeyler başlıyor –ilk olarak karısının ve annesinin, bu iki çılgının şımarttığı sevgili kocam– yarın gidip küçük çocuk için küçük kitaplar satın alacağımızı yineliyorum sana. Ayrıca mutfak için gravür satın alacağım (son zamanlarda birlikte yaşayacağımız günler için projeler yapmak istemiyorum, o günlerin gerçekten geleceğinden çok kuşkuluyum – beni bağışla, beni bağışla maï moltchik dorogoï, yaşlı çılgının biriyim, ama yine de yaşlı değilim çok gencim 22 yaşındayım!!! hi hi hi. Ve yaşlı bir kadının öngörülleri var bende.)

Bu trajik inzivamı bağışla..

Bunu sizden saklamak istiyordum, ama çok gevezeyim, uzaktaki dostum ve elimden başka şey de gelmiyor –babamdan (bir hafta önce) Bay Fedor Dostoyevski’nin Ecinniler’ini istedim– _egopr Doemoebekin.

Bir fikrim var – buraya geldiğinde, senin desenlerinden bir albüm yapmalı. Onu istediğimiz gibi ciltleriz. Bu uygun bir iş olacak. Rusçada “uygun yaşam” denince bir kadının –eş– bir erkekle –kocası– olan yaşamı kastedilir. Eşanlamalı cümleleri bulmak hoşuma gidiyor.

Yine inziva –yine bir rica– çok ciddi, çok önemli – yaptığın şeyi bir daha hiç düşünmeyeceğine söz ver bana. Sen HİÇBİR

ŞEY, HİÇBİR ŞEY yapmadın, anlıyor musun. Hiç yalan söylemem ve bunu içtenlikle söylüyorum, inan bana.

Vers et prose'un ikinci kitabını okumak istiyorum, çok ilginç, okuması çok "hoş" Ve Paris gecelerini. Yalnız bugün (Pazar) okumak çok zor, çok kalabalık var – teyzen, Normandiyalı teyzenin adı neydi bilmiyorum ve İtalya'dan akrabaların olan iki kadın.

Yaşamını kutsuyorum, var olduğun için sonsuz müteşekkirim. Düşüncene, zihnine, bedenine, tavırlarına, her şeyine, her şeyine, her şeyine tapıyorum ve sonsuza kadar.

Humanité konusunda oldukça memnunum. Victor Snell'den, yazıyı yayımlanmadan önce sana göndermesini rica edebilir miyiz.

Seninle herkesten uzakta, anne ve babandan da uzakta yaşamayı ne çok isterdim.

Sadece seninle ve kitaplarla. O zaman iyi ve çok okuyabileceğim ve seni çabuk yakalayabileceğim, çünkü epeyce ilerlemiştim. Madame Maeary için değil ama gözle görülür biçimde senin ve benim için. Apollinaire gibi "tuhaf" şeyleri daha iyi anlıyorum ve diğer yandan mükemmel Fransızca'yı daha iyi hissediyorum. Eğer senin için çok olanaksız değilse bana daha uzun mektup yaz. Biliyorsun senin sözcüklerini okuyabilmek büyük bir zevk.

Okumak istiyorum, sana akşamleyin yine yazacağım.

Her yerinden en tatlı ve en kuvvetli "şiddetle" öperim.

G. Kahn'ı, Jammes'i okudum (onları çok seviyorum, ama eskisi kadar değil). Şiir, onlarda var olandan daha *derin*, daha *ciddi*, daha zorunlu ve daha gerekli bir şey. Doğal ve içtenler ve çoğu zaman çok zekiler. Ama (...) den uzaklar. Tüm adları unutuyorum ve sıklıkla da sözcükleri. Hafızam zayıf.

Eğer gidersen bu korkunç bir şey olur: pek çok trajik durum var: mahkûmlar, ölümler, [...].

Seni korkunç seviyorum, sevgili çocuğum, sevgili dorugo'm. Uslu ol, sakin ol, tehlikeli hiçbir şey yapma. Kendine baktığın için memnunum.

Gerçekten mükemmel yaşayacağız, az parayla çok güzel bir çevremiz olacak çünkü biz (ikimiz) her şeyi zevkle ve canlı bir biçimde düzenleyebilmeyi çok iyi biliyoruz.

Çizgilerin ve renklerin gerçeğe uygun olması gerekmez, önemli olan kesinlikle gerçekliğe uygun düşen izlenimler, gerçeğin doğurduğu izlenimle yarattığım izlenim.

Bugün annenin evinde çok kalabalık vardı – Mathilde [...] (güzel biri, Matmazel [...] tarzı bir güzelliği var). Ve sonra Germaine kim olduğunu bilmiyorum ama ondan nefret ediyorum iki defa evlenmiş ve ikinci kocası hakkında şöyle diyordu: ne yazık ki asker olmadan önce öldü, bu nedenle kalacak bir yerim (param) yok. Ve çok rahat tavırlar, sınır tanımayan, uygun-suz biri anlayacağını. (Biraz abartıyorum ama "öfke"den kudurdum, ağladım. Bu kadar sinirli olmam tuhaf. Ama çılgının biriyim ben ve senin için korkuyorum.) Bunu annene söyleme, onu sevmiyor ama üzülür. Annen seni seviyor ve seni kucaklıyor.

Seni öpüyorum sonsuza kadar karın olacağım.

11

[Paris] 27 Kas[ım 1916]

Sevgili çocuğum, bugün Delessale'daydık (kitapçı). Senin ısmarladığın her şeyi çok önceden satmışlar: Edgar Poe ve Ch[arles] L[ouis] Ph[ilippe] katalog çıkmadan satılmış. Sadece Mükemmel Aşçı'yı aldık bizim aşçı kadın için çok iyi oldu ama umutsuzluğa kapılma sevgili çocuğum moltchik'im, çünkü ben şimdiden, gerçekten korkunç üzgünüm sana kitapları göndere-medğim için. İki hafta sonra (15 gün) yeni bir katalogları olacakmış ve bize istediğin kitapları ısmarlayacaksın (ben 25 fr. harcayacağım kitaplar için, annen de 10 fr.).

Öldürölmüş şair G[uillaume] Apo[llinaire]'den bir şey varsa öbür gün alacağız.

Sakin ol maltchik'im, her durumda 16 tarihli Mercure elinde olacak. Kızma, gerçekten bu benim suçum değil.

Ama şimdi bana siparişlerini bildir onları alacağım. Üzülmeyi hiç istemiyorum. Bekle biraz, yakında kitapların elinde olacak. "Bizim" için bir şeyler satın aldım (kendim için çünkü onu giyecek olan benim ve senin için çünkü onu SADECE sen burada olduğun zaman giyeceğim. Bunun sözünü veriyorum sana ve bunu SADECE senin hoşuna gitsin diye yapıyorum yemin ederim inan bana.)

Elbise için siyah kumaşı, bluz için pembeyi ve alt kısmı kürkölü Rus süveteri için yaldızlı kumaşı satın aldım*

Beğenilmek isteyen kusurlu bir kadın olduğumu düşünme, bunu gerçekten söylüyorum sana inan bana. Bunu senin için yapıyorum. Cephe denen bu pislikten döndüğünde insanın evinde karısını güzelce giyinmiş, hoş kokular sürmüş olarak görmekten mutluluk duyacağını düşünüyorum (çünkü, kızma bana, parfüm de satın aldım ama söz veriyorum sana onu sen buraya gelmeden sürmeyeceğim). Üzölme ve kızma. İnan bana tüm bunlar senin hoşuna gitmek için. Hiç dışarı çıkmıyorum evde kalışım sadece senin için. Karını güzel giyinmiş görmekten gurur duyacağını biliyorum.

Bana yaz lütfen yaşadığın şeyleri her gün bana ayrıntılarıyla yaz.

Ormanlık yerlerde, hiçbir yerde dolaşma öldürülebilir ya da tutsak edilebilirsin *tesadüfen*. Söz ver bana. Dikkat et, senin için, yaşamın için ne kadar kaygılandığımı bir bilsen. Özellikle bu mutsuz dönemi bir felâkete uğramadan geçirebilirsek mutlu olacağımızı biliyorum az görölen bir çift olduğumuz için yaşamımız muhteşem olacak. Sana tapıyorum. Çok sakın, çok iyiyim [...]

* Çeşitli renklerde kumaş parçaları mektuba iliştilirilmiş. Gala, sayfa kenarına giysinin modelini çizmiş.

Yanılıyorsun iki ay içinde izne ayrılacaksın üç ay içinde değil. Bu ayın şu birkaç gününü sayma. Seni her zaman sonsuz seviyorum, her an seni düşünüyorum. Seni usulca öpüyorum sonsuza dek karın.

Seni seviyorum benim sevgili çocuğum. Her yerinden öpüyorum. Hiçbir şey yapmaya kalkışma sabırlı ol, iyi ol. Yalvarıyorum sana. Neden bana daha uzun yazmıyorsun. Görüşmek üzere mai dorogoï. Ne oldu sana, neden ateşin 38'e çıktı.

[İmzasız]

12

Zarf.

Gönderen: Madam Gala Diaconova'nın gönderisi, 3, rue Ordener, 3, 18. bölge Paris.

Mühür: Paris, rue de la Chapelle, 16 Kasım 1916.

Alıcı: Eugène Grindel, H.O.E. - 18, posta bölgesi 200.

Biricik çocuğum, sonsuza kadar hep benim olan çocuğum. Senden başka hiçbir şey, hiçbir şey istemiyorum bu dünyada. Rahatsızım, iyi değilim. Kendini koru, kıymetlilerin kıymetlisi yaşamını koru, o tümüyle benim. O bizzat benim, sende yok oluyorum ben.

Kendimi toparlayabilirsem bu akşam da yazacağım sana.

Bugün koşuşturmak zorundayım. Gidip sana kitaplar alacağım. Seni kuvvetle öpüyorum. Sonsuza kadar karın.

Gala

Mektubunu aldım, yalnızım, rahat rahat ağlayabilirim, hasta olman korkuttu beni. Neyin var yaz bana. Bunu niçin benden saklıyorsun. Tanrı'dan her şeyi, her şeyimi, sahip olduğum her şeyi, "zenginliği", rahatlığı, tüm kitaplarımı almasını, iki elimi kesmesini diliyorum, yeter ki seni tüm felâketlerden ko-

rusun, seni bana bağışlasın. Tanrım bunun için yalvarıyorum sana, herkese. İsterlerse herkesin önünde meydanlarda yalvarırım, kim olursa olsun ona yalvarırım, yeter ki sevgili çocuğumu bıraksınlar bana. Mektubunun zarfını gördüğümde, tuhaf bir şey ama başına neler geldiğini bir anda kestirebiliyorum.

13

[Paris] 19 Kas[ım 1916]

Sevgili kocam, sevgili çocuğum, bana sen demelisin. Böyle si daha özel olur. Ve olabildiğince daha fazla özel olmaya ihtiyacım var, seninle olabildiğince daha çok iç içe, içten, özel olmak istiyorum. Birbirimizin yanındayken seninle senli benli değilsem bu dokunuşlarımda sana karşı çok rahat olduğumdan ve manevi duygularımın dile getirilmesinde çok çekingen olduğumdan. Senin yanında olduğumda, sokakta, tramvayda, metroda ve seninle sessizce konuştuğumda, seninle içimden konuşuyorum ve sana sen diye hitap ediyorum.

Mektuplarında bana “siz” diye yazdığında bu beni ürkütüyor, beni üzüyor, benden uzaklaşıyorsun gibi geliyor bana.

Tuhaf bir şey bu – sensiz yaşamam olanaksız, son derece zorunlu, vazgeçilmez bir şeysin sen benim için. — [...] — Sen gidersen ben anormalleşirim, güçsüz olur, yaşlanırım. Yorucu ve umutsuzluk verici bir kaygı, tam bir cesaretsizlik içine düşerim.

Seninleyken kendimi güçlü, güven içinde, kendimden, düşüncelerimden eylemlerimden emin hissediyorum. Senden ayrılmam demek acı çeken *bir şey* olmam demektir. Berrak ruu-uuhumu yitirir onun yerinde karanlık bir nokta ya da karışık bir şey olurum.

Sevgili moï dorogoï moltchik, solnicko moë dorogoï, seni ne kadar sevdiğimi bir bilsen ve ne kadar acı çektiğimi, sana ne kadar ihtiyaç duyduğumu bir bilsen.

İzninin son günlerinde (sözcüğün tam anlamıyla) huzurluydum, güçlü ve kendimden emindim. Bunlar benim için yep-

yeni hisler (bu son üç yılda bir gün olsun rahat yüzü görmedim) ve uzun zamandır arzuladığım şeyler. Öylesine huzur dolu günlerin ardından huzuru yitirmek ne kadar da üzücü ve zor bir şey.

Bizim huzurumuz bir küçük burjuva huzuru değil, güç ve güzelliğin ta kendisi.

Bağışla beni çok zayıfım ve çılgınlığım baş gösteriyor yine: senin için korkuyorum. Sakinleştir beni, rahatlat, benim için çok ağır ve zor olan bu konuyla ilgili birkaç satır yaz her defasında. Şimdi, yaşamımızda korkunç olan hiçbir şey yok artık (bu sorun dışında). Tanrı'nın bizi bağışladığını sanıyorum çünkü artık *hasta* değilsin.

Geçmişin yok şimdi, anneciği, kız kardeşi ve karısı tarafından şımartılmış küçük çocuğumsun sen benim.

Sen benim tapılası sevgili çocuğumsun. Benim yanımda gençliğini, iyiliğini ve zihin açıklığını buluyorsun. Mutluyum.

Benim bu kötümser konumum (durumum) hakkında kaygıya kapılma. "Kanıyorum", belki de nedeni bu. Kadınlar zavallı ve kimi zaman da üzüntülü varlıklardır. Sonsuza kadar dostumsun, seni seviyorum ve seni *sonsuz* seviyorum. Değişmeyen tek gerçek bu.

Akşam –dorogoïo, dorogoï, dorogoï tümüyle tuhaf şeyler olup bitiyor: benimle aynı duyguları, aynı düşünceleri yaşıyor-sun– Pazar günkü mektubunu alıyorum ve sana yazdığım mektubun aynısı buluyorum [...], aynı aşk heyecanı. Gerçekten de biz birbirimize karıştık: sen ben oldun, ben de sen.

Dokunaklı bir şey anımsadım –Clavadel'de sen Matmazel [...] ile "iyi" yken, o zaman ben, belki de ilk kez Tanrı'ya yalvarıyordum tapılası çocuğumu bana geri versin diye. Ve işte sen benimsin (ve ben de sonsuza kadar seninim, tüm ruhumla bedenimle zihnimle).

Tümüyle sana bağlı olduğumu görüyorum, sensiz yaşayamam. Ve senin için de aynı şey geçerli.

Yine "tuhaf" bir şey geldi aklıma – sen bana yazmadan önce söyleyeyim: her gün çok yaz ve sonra "hepsini biriktirip" gönder bana.

Aklımda bu düşünceyle adresini bilmeden uzun mektubuma başladım.

Yalvarırım kaygılara kapılma. Sözünü unutma. Birlikte yaşamamız gerekiyor. Gerçekten, gerçekten sevgili kocam, söz veriyorum sana, yaşamımız güzel, muhteşem, derin ve özel olacak. Güçlü ve sağlıklı olacağım: yani "güzel", kendimi sana beğendirmek için her şeyi yapacağım. Yaşamı ve çevreyi yalnızca bizim için özel olarak düzenlemeyi becerebiliyorum. Sen YAŞAMINI KORU yeter. Her şeyi *bizim* için yap. O hassas konuyu unutma. Biraz dilbilgisi, biraz aritmetik öğreniyorum. Ayrıca Pascal'ın "Düşünceler"ini okuyorum.

Ben sözümü tutuyorum, iştah şurubu içiyorum, çok iyi yiyorum ve annen de çok yediğim için söyleniyor bana. Anneniz bana dikte yaptırdı.

Tüm bedenini öpüyorum. İyi geceler, küçük kardeşim, mon dorogoi maltchik.

[İmzasız]

14

[Paris] 22 Kas[ım 1916]

Mektubunu aldım. Evlilikten söz ediyorsun –önerimi yinelemiyorum– hemen evlenelim. "Ama", belki formaliteler açısından güçlükler çıkar. Bugün ya da yarın bilgi almak için Rus konsolosluğuna gideceğim.

Din konusunda, sana bir öğüdüm var, vicdan öğüdü.

Ben yeryüzünün, dünyanın, dünyaların tüm insanların tek bir Tanrısı olduğuna ve Tanrı'nın da tüm dinleri kabul ettiğine inanıyorum (dinler içtenlikliyse). O, vahşinin dinini katoliğin, ortodoksun vb. diniyle aynı neşeyle kabul eder. O her yer-

dedir. O tektir. O herkes içindir. Ve bu yüzden aynı Tanrı'ya sahip olduğumuzu biliyorum.

Benim için Ortodoks, Katolik fark etmez, yeter ki inançlı biri olsun. Ben gerçekten derinden inanıyorum. İşte bu nedenle (tek neden bu) kesinlikle kilisede evlenmek istiyorum. Ortak yaşamımızın başlaması benim için çok ciddi bir an ve Tanrı'nın aşkımızı kutsamasını istiyorum. Kutsuyor onu hasta değilsin çünkü.

Öğüt – insanın dinini değiştirmesinin bir günah olduğuna nasıl inanabilirsin. Tanrı'nın tüm dinlerde her yerde var olduğuna inanıyorum. Ama senin için, bir erkek için dinimi böyle kolay değiştirmem belki Tanrı'ya bir ihanet olur.

Bunları açıklamak zor. Bunlar senin şiirlerin gibi özel şeyler. Beni anlayıp anlamadığını bilmiyorum. Belki insanın din değiştirme hakkı olmadığını düşünüyorum, kimsenin hakkı yok, eğer din değiştirilirse günah işlenir. Kimse, Yahudi, Katolik, Ortodoks, değiştirmemeli. Belki bu nedenle babam mutsuz. Bilmiyorum bilmiyorum.

Ancak şuna mutlak biçimde inanıyorum ki, Tanrımız, kızıl ya da kara derili bir vahşinin Tanrısı, benim Tanrım tüm dünyaların tek Tanrısıdır.

Beni anlıyorsan yardım et bana. Eğer bunun bir günah olduğunu düşünmüyorsan. –Katolik olmak istiyorum Paris'te bir rahibeyi önermesi için kendi rahibine yaz.

Dün Bourget'deydim. Tramvayla dönerken birinci vagona bir bilet aldım vagonun dibinde tek kişilik bir yerde otuyordum. Bilmiyorum karşımda birileri var mıydı. Çok yorgun ve üzüntülüydüm, yaşamımdaki (!!!) en hüzünlü şeyleri düşünüyordum, kaygılıydım – küçük bir kızken anne ve babamın “üzüntü”süydü bu. Ardından ayrılığımız, hastalıklar, Aşkımız, vb, vb. Ve beni bekleyen şeyleri düşünüyordum yine.

Kimseyi görmüyordum kendi içimde kaybolmuştum tümüyle kendi içime gömülmüştüm. Ve bir anda korkunç bir kahkaha, bir kalabalığın kahkahasını işittim. (Rusya'da böyle bir şey göremezsin, insanlar daha sakindir). Bütün bunlar be-

nim arkamda platform üzerinde oluyordu –insanlar yüksek sesle konuşuyor, bağılıyor, *dalga geçiyorlardı* (!! beni kutla!) ve bir kadının tiz ve kulak tırmalayıcı sesi özellikle sinirlerimi bozuyordu. Tramvay ilerliyordu ve ben de daha hızlı gitsin istiyordum –tramvayla uzaklaşabilmeyi umuyordum “aklımsıra” Arkamdaki çığlıklardan, kalabalıktan ve gürültülerden nefret ediyordum. Tramvayı, o sakın, duyarsız makineyi, bu “iğrenç” gürültüler olmadığında seviyorum.

Rusça 4 kıta dizeler yazdım Rusça yazamıyorum – dilimi kaybediyorum, Rusçayı unutuyorum.

Bildiğin gibi seni –sonsuz– seviyorum. “HER ŞEYİ” yap beni memnun etmek için (“nazik mesele”).

Bugün annenle belediye başkanına gidiyoruz.

[İmzasız]

15

Zarf:

Gönderen: Matmazel Diaconova'nın gönderisi, 3, rue Ordener, 3, 18. böl. Paris.

Mühür: Paris, rue de la Chapelle, 29 Kasım 1916.

Alıcı: P. Eugène Grindel, 95. piyade alayı – 9. Tabur 36. Birlik, Birinci Kol, 182. Posta bölgesi.

29 Kas[ım]

Sevgili çocuğum, dün akşam nihayet iki mektup aldım senden, 25 ve 27 tarihli. Ne kadar mutlu olduğumu düşünemezsin, çünkü her zamanki gibi aklım başımda değil ve korkunç şeyler düşünüyorum. Şimdi biraz rahatladım gibi – belki birkaç gün için çünkü görüyorum ki yaşamımda hep zor sorunlar vardı, oldu ve olacak. Bu gece seni gördüm düşümde, üzgündün, büro gibi bir yerde yere oturmuş ağlıyordun. Ben

de seni okşuyordum sana çok yumuşak davranıyordum sonunda sakinleşmiştin.

Çocuğum, bana her gün yazdığını düşünüyorum ama 26 tarihli mektubunu almadım.

Annenle Descouleurs'lere gitmeyi düşünüyoruz. İzin belgesini alabilirsem ben de gideceğim.

Baban pazar ya da pazartesi geleceği için belki salı çarşamba günü gideceğiz. Ama yine de kesin bir şey söylemek olanaksız çünkü babanın gelişine bağlı.

Bugün annenle Saint Paul'a gidiyoruz.

Sana *kesinlikle* inanıyorum – kadınlardan korkmuyorum. İki büyük gücün –pek çekici olmasa da– benim ve Tanrı'nın seni cezbetmelerinden alıkoymak için yeterli olacağını biliyorum – çünkü oradaki kadınlar çok çok kötü, çok kirli, çok kadınsılar.

Hiçbir şey okumuyorum, her zaman olduğundan daha aptalım. Senden kaynaklanan korkularım beni aptallaştırıyor ve gücümü tüketiyor.

Tıraş edilmiş saçlarınla çirkin olacağını düşünme. Taptığım sevgili kocam, zavallı çocuğum sen yakışıklı bir erkeksin.

Benim biricik maltchik'im, seni sonsuz seviyorum. Güçlü ol, bana sözünü verdiğin şeyi yap.

Evlilik için özel izin verilip verilmediği ve iznin sadece 4 gün mü yoksa daha fazla mı olduğunu iyice soruştur. Hüzün verici bir şey bu çünkü en azından iki gün gerekiyor formaliteler için *bize* kalansa sadece 48 saat. Ne kadar da az bir zaman! Ama yine de daha uzun bir izin olabilirse iyi olacak bizim için, tadını çıkarınız.

Ayrıca belgeler, her şey mutlaka hazır olacak.

Ama kilise Tanrı tarafından kutsanmadan önce hiçbir şey yapılmaması gerektiğini bilmelisin. İstemiyorum bunu ve bu kez beni anlayacağını umarım.

Hep bu özel günlerimizi (bu iki güncüğü) düşünüyorum – yalnızca o günü ve akşamı ve geceyi. Hiç dışarı çıkmayacağız ya da bir saatlik güzel bir gezi için, sabah serinliğinde.

Sevgili çocuğum beni çok sev, beni düşün sıklıkla, olabildiğince sıklıkla, unutma beni ve ikimizin de isteğini yerine getir – kurtar yaşamımızı.

Seni kutsuyorum sevgili kocam.

Her yerinden öpüyorum, benim sevgili maltchik'im..

Her gün yaz bana, kadınlara bakma çünkü geçen defa metroda gördüğümüz gibi güzel olanları var.

Buna gerek yok, benim temiz erkeğim (öylesin sen, BUNU SANA SÖYLÜYORUM, sana karşılık veriyorum). Çünkü şimdi her şey – en küçük şey, anlamsız istek– sonsuza dek kirletecek geçmiş, şimdiki zamanı ve sonsuza dek yıkacak geleceği. Haklısın.

Koru aşkımızı, kurtar yaşamımızı.

Gerçekten yaşamımız muhteşem huzurlu ve güçlü olacak. Bunun sözünü veriyorum sana.

Seni öpüyorum ellerinden öpüyorum sonsuza kadar karın.

Gala.

Geldiğinde küçük kızına bir hediye getir çok uysal o ve senin küçük hediyelerini seviyor ağaçtan yapılmış bir hayvanın kutusunu sevdiği gibi. Bu yanını saklasa da gerçekte bu tür hediyeleri almaktan mutlu oluyor. Her zamanki gibi hediye getir. Kutuna bak ben ona arada bir hayranlıkla bakıyorum.

[*Aynı zarfın içinde bir gazete kâğıdından koparılmış bir parçada şunları yazılı:*] acılı ve hüznünlü olduğunu söylüyorsun. Benim o zaman ne kadar hüznünlü ve acılı olduğumu tahmin et o zaman çünkü ben sana (ciddi olarak, gerçekten) üzüntü vermiyorum. Ayrıca çevre pek önemli değil, bunu anlayacaksın iyice... Hüznünlüysen – bunun asıl nedeni birbirimizden ayrı olmamız, çevre değil. Ayrılık nedenimiz savaş olacak.

Notlar

1. Mektup

1. San Cristobal (Venezuela)

2. 24 Mart 1924'te Eluard, Atlas Okyanusu'ndaki adalara yapacağı ani yolculuğu acele bir kartla babasına bildirir: "24 Mart 1924. Sevgili babacığım, dayanamıyorum artık. Yolculuğa çıkıyorum. Benim sürdürmem için giriştiğin tüm işleri sana bırakıyorum. [Eluard, dört yıldan fazla bir süredir babasının kurduğu bir emlak şirketinin ortağıydı.] Ama üzerimdeki parayı, 17000 frangı yanıma alıyorum. Ne polisi, ne de detektifleri, kimseyi takma peşime. Ayağıma dolanacak birini anında zararsız hale getiririm. Bu da senin adını lekeler.

Herkese, genel olarak anlatacağın şu olmalı: *herkese*. Paris'e gelirken bir kanama geçirdim, şimdi bir sağlık ocağındayım, daha sonrası için de İsviçre'deki bir sanatoryuma gittiğimi söylersin.

Gala ve Cécile'e [Eluard ve Gala'nın kızı] çok iyi bak.

Eugène.

[...]

(Robert D. Valette tarafından, *Eluard, Livre d'identité*'de (Tchou, 1967) tıpkıbasımı yapılmış ve *Europe* dergisinde (1962, 16. sayfa) aynı kişi tarafından transkripsiyonu yapılarak yayımlanmış bu mektup Cécile Eluard koleksiyonundan alınmıştır.)

Böylece Eluard, tek başına, yaklaşık yedi ay sürecek bir yolculuk için Marsilya'dan gemiye biner. Yolculuğu sırasında sırasıyla "Antil Adaları'nı, Panama'yı, Okyanusya'yı -Tahiti'de, Cook adalarında, Yeni Zelanda'da, Avustralya'da mola verir- [...] Java'yı, Sumatra'yı, Çinhindi'ni ve Seylan'ı ziyaret eder". (Louis Parrot, *Paul Eluard, Poètes d'aujourd'hui*, 1972, s. 26)

Eluard'ın bizzat kendisinin "aptal yolculuk" olarak nitelediği, nedenleri -çok çeşitli olmalı- üzerinde çok yorumlar yapılan bu yolculukla ilgili elimizde sınırlı sayıda belge var.

Robert D. Valette tarafından *Livre d'identité*'de (s. 50) ve *Europe* dergisinde (1962, s. 17) Eluard'ın bir başka telgrafı da yayımlandı. Eluard, telgrafında Gala'nın 12 Ağustos 1924'te Saygon'a geldiğini bildirir: "Gala geldi (.) Bu şekilde size kavuştuğum için mutluyum (.) Bu ayrılığın sebebi kesinlikle siz değilsiniz. Telgrafla cevap verin (.) Sizi hep sevdim (.) Grindel (.) Hôtel Casino. Saygon." Gala, Eluard'la buluşmaya tek başına gitmiştir, ama o dönemde Eaubonne'da Eluard ve Gala'yla birlikte oturan Max Ernst'e göre de, kendisi Saygon'a birkaç gün sonra gelmiştir, "[Max Ernst] Çinhindi'ne gitmek için gemiyle yola çıkar... Burada, Max Ernst, Eluard'ı "sonsuz dek yok olmak" projesinden vazgeçmeye ikna eder. Babası da, oğlunun kendisine karşı biraz kabaca olan bu davranışının üzerine sünger çektiğini söylemesi için Gala'yı görevlendirir. Max bu kararı doğrulamak için buradaydı. (Max Ernst, *Écritures*, N.R.F, 1970, s. 48). Birkaç gün sonra, Eluard, Gala'yla birlikte Fransa'ya dönüşünü 28 Ağustos 1924'te yine telgrafla bildirir; 27 Eylül 1924'te Marsilya'ya varırlar (Bkz. *Europe* dergisinde yayımlanmış telgraflar (1962, s. 17)

Ama Mart ve Ağustos 1924 tarihleri arası hiçbir yazılı belge mevcut değil. Tahiti gezisinden geriye kalan sadece birkaç Tahitili kadın fotoğrafıyla Eluard'ın peştemalli fotoğrafları; bu fotoğraflar Pléiade albümünde (s. 77-79) basılmıştır.

Gala'ya mektuplarında, Eluard bu yolculukla ilgili sadece bir kez anırtırma yapacaktır: "Doğrusu pek tuhaf Nice'e tüm bu gelişlerim, burada kalışlarım. Hôtel Alexandria, Hôtel Beaulieu ile Hôtel de Hollande'm karşısında, burada, 5 yıl önce, yolculuktan önce kalmış ve ağlamıştım.... evet, uzun uzun ağlamıştım, 5 yıl önce. Bu sabah, 5 yıl öncekiyle aynı şeyleri hissettim – ama geri dönüşümle hafiflemiş duygulardı bunlar." (48. Mektup, Nice, Haziran 1929)

Buna karşın Eluard, Gala'ya çok kez adalara duyduğu özlemi dile getirecek ve hiçbir zaman gerçekleşmeyecek olan projelerden söz edecektir. (Özellikle bkz. 82. Mektup. "Salomon adalarına ya da Yeni Gine'ye gitmeyi çok istiyorum. (...) Sürdürdüğüm yaşamla pek uzlaşmayan büyük hüznü bir düşün peşinden gittiğimi söylemeliyim.") Adalara hareketinden önce, Eluard, gerçekten de Nice'te bir süre kalmış ve her şeyi satması için Gala'ya Nice'ten bir vekâletnâme göndermiştir (bkz. Valentine Hugo'nun 1937 yılı ajandası, Jean Hugo koleksiyonu; bu bilgiler Gateau'nun *Paul Eluard et la peinture surréaliste* adlı yapıtında da yer almaktadır, Droz, 1982, s. 88. Bu satış, 7 Temmuz 1924'te Hôtel Drouot'da yapılmıştır.

3. Helena Dmitrievna Diakonova, diğer adıyla Gala.

4. 1923 yılında, Eluard Saint-Brice'de oturduğu evden taşınarak Montmorency ormanı yakınındaki Eaubonne villasına yerleşmiştir; burada, Gala, Cécile ve 1922 yılından bu yana kendileriyle kalan Max Ernst ile birlikte oturmaya başlamıştır. Babasının Eluard'a hediye ettiği bu evde,

Max Ernst duvarları, tavanı ve kapıları tümüyle fresklerle süslemiştir. 1968 yılında Paul Eluard'ın kızı tarafından bir mucize eseri yeniden bulunan bu freskler, A.F. Petit galerisinde tuval üzerine aktarılarak sergilenmiştir. Bu vesileyle lüks bir katalog da basılmıştır: *Max Ernst, Peintures pour Paul Eluard*, Denoël, 1969.

5. Gala, o sıralar Eaubonne'dan Almanya'ya gitmek için ayrılmış olmalı. Bu durumda, burada Gala'nın, Eluard'ın mektuplarını alabilmesi için Almanya'daki adresini yazdığı zarflar söz konusu olmalı.

6. "Roland Tual (1902-1956). Max Jacob'la dost olan Roland Tual onun aracılığıyla Michel Leiris'le, daha sonra da Aragon ve Breton'la tanışmıştır. 1925-1927 yılları arasında gerçeküstücü etkinliklere katılmış, çok sayıda manifestoya imza atmış ve 1926'da gerçeküstücü galerinin yöneticisi olmuştur. Ne ressam ne de yazar olan Roland Tual, özellikle genç yetenekleri bulup ortaya çıkaran biri olmuştur; André Masson'u M. Leiris'e tanıştıran odur. Daha sonra, daha çok prodüktörlük ya da yönetmenlik yaparak kendini sinemaya vermiştir." (*Dictionnaire générale du surréalisme et de ses environs*, P.U.F., 1982, s. 414.)

7. Meryem Ana'nın kendisine görüldüğü iddiasının ardından, ("Meryem Ana ona gülümser ve üç sözcük söyler: "İyilik, Aşk, İnsanlık" Max Ernst, *Écritures*, N.R.F., 1970, s. 37), Karl Nierendorf 1917'de Kaïros Verlog adıyla bir yayınevi açar, bir dergi çıkarır ("Der Strom") ve "Société des Arts"ı kurar; burada, özel olarak hazırlanmış bir salonda Dada Baargeld ve Max Ernst'in yapıtları sergilenecek, ancak skandal yaratan birkaç kışkırtmanın ardından her iki ressam da sergiden çıkarılacaktır.

2. Mektup

1. Telgrafçı –büyük ihtimalle yanlışlıkla– alış tarihini 27 Temmuz 1929 olarak belirtmiş. Öncelikle, varış mührü üzerindeki tarihin, telgrafçının elle yazdığı tarihten daha güvenilir olduğu düşünülmeli. Bu nedenle bu telgrafi 1925 tarihli sayıyoruz. Bununla birlikte, Eluard'ın Gala'yla buluşmak üzere Leysin'e yakında gideceğini –ki Gala ve Crevel'le birlikte Cadaquès'e, Dalí'nin yanına gitmeden önce, 1929 yılının Ağustos ayı başında bu yolculuğa çıkacaktır– bildirmiş olması, telgrafçıya hak verdiriyor çünkü bu telgraf, 1929 yılı Temmuz ayının son mektubundan sonra 59 ve 60. mektuplar arasında yer alıyor.

3. Mektup

1. Maya (ya da maia) daragaia: Rusça "sevgilim" demek. Eluard, ki-mi zaman Gala için bu sözcüğün eril biçimini kullanır: "mon dorogoi"

2. Eluard, önce Moskova yazmış, sonra üstünü karalayıp Leningrad yazmış.

3. Max Ernst ile Paul Eluard arasındaki bu kavgaya, Marie-Berthe'e göre, Eluard adalara yolculuğa çıkmadan önce, Max Ernst'in Eaubonne'da kalırken Gala'yla ilişkiye girmesinin doğurduğu kıskançlık neden olmuş.

Paul Nougé'ye yazdığı 25 Mayıs 1927 tarihli mektubunda, André Breton kendi evinde meydana gelen bu "karmakarışık ve (...) üzücü olay"a fazla ayrıntı vermeden üstü kapalı bir biçimde değinmektedir (*Lettres surréalistes*'de yayımlanmış mektup, Les lèvres nues, no: 81-95, Brüksel, 1973, belg 91).

4. Marie-Berthe Aurenche, Max Ernst'in 1927'de evlendiği ikinci karısı.

5. Bu mektubu yazarken duyduğu aşırı öfkeden dolayı Eluard'ın, "senin tarzında" yazacakken "benim tarzımda" yazması bir dil sürçmesi olarak algılanmalı; yoksa, bir yandan Marie-Berthe'in -kuşkusuz kıskançlık dolu- tavrını, diğer yandan Max Ernst'in Eluard'la müstakbel karısı arasında yaptığı ilginç özdeşleştirmeyi ve nihayet Max Ernst'i "yalancı" olmakla suçlayan Eluard'ın öfkesini anlamak olanaksızlaşır. Bunu izleyen mektupta, Eluard gerekli düzeltmeyi yapacaktır: "Max'a yazma. Marie-Berthe seninle ilgili kötü şeyler söylemişti." Eluard'ın kendisini Gala'yla karıştırmasından kaynaklanan bu tür dil sürçmelerinin tek örneği değil bu. (Özellikle, bkz. 53. mektubun 3. notu ve 91. mektubun 2. notu.)

6. Eluard, Max Ernst ile 1921'de tanışmıştı. "Bir anda, hep sürececek bir dostluk doğdu" (Max Ernst, *Écritures*, N.R.F., 1970, s. 45.). Sonraki yıl, Max Ernst'in kolajlarıyla resimlenmiş *Répétitions* ve Max Ernst ile Paul Eluard'ın ortak ürünü *Les malheurs des immortels* yayımlanır. Aynı yıl (1922), Almanya'da oturan Max Ernst, vize alamadığı için Paul Eluard'ın pasaportuyla Fransa'ya girer ve onunla, önce Saint-Brice'te, sonra 1924 yolculuğuna kadar kalacağı Eaubonne'da oturur.

Répétitions (1922) adlı şiir kitabı *Max Ernst* (1) başlıklı şiirle açılır, ve

Bir köşede çevik enest

Küçük bir giysinin eldeğmemişliğinde döner

dizelerini Charles Whiting şöyle çözümler: *Ensestin, Eluard ve Ernst arasındaki neredeyse kardeşçe ilişkiye bir gönderme olduğunu, eldeğmemişliğin ve küçük giysinin de Eluard'ın Gala'ya bakışının tipik anlatımlarından biri olduğunu görmemek gerçekten güç.* (Ch. Whiting, *Eluard's poems for Gala*, The French

Review, 1968, J.C. Gateau tarafından *Eluard et la peinture surréaliste* (Droz 11982, s. 55) adlı kitapta alıntı olarak verilmiş.

7. 3, rue Ordener, Eluard'ın ailesinin oturduğu ev. Madam Grindel –kocas 1927 yılında vefat eder ölümüne kadar (Ocak 1955) bu evi koruyacaktır.

4. Mektup

1. Eluard önce 29 Haziran tarihini atmış, sonra Haziran'ın üstünü çizip yerine Mayıs yazmış.

2. Cümle köşeli parantez içine alınmış.

3. Bkz. 1. mektup 7. not.

4. Eluard'ın teyzelerinden biri.

5. Galerie Surréaliste'te 27 Mayıs'tan 15 Haziran'a kadar sürecek *Yves Tanguy et objets d'Amérique* sergisi. Kataloğun "Gerçek Bir Kıtaya Dair" başlıklı önsözünü Paul Eluard yazmıştır.

1938'de Eluard'ın Roland Penrose'a sattığı yapıtlar listesinde (liste bizzat Eluard tarafından hazırlanmış), Tanguy'nin bu sergide satın alınmış 20 desenini içeren bir defter yer almaktadır.

6. Altında Louis Aragon'un da imzası bulunan bu el ilanında, gerçeküstçülük, Lautréamont'un toplu yapıtlarının bir altıncı baskısını (Paris, Au Sans-pareil, 15 Mart 1927) hazırlamış olan ve Isidore Ducasse'ı, "1869 yılı halk toplantılarında Aziz Paul'ün mektuplarını alıntılarla konuşan siyasi kışkırtıcı Féliý Ducasse'la" karıştıran ve kısa bir süre önce gruptan ihraç edilmiş Philippe Soupault'yu kınarlar.

7. Bkz. 3. mektup 4. not.

8. Bkz. 3. mektup.

5. Mektup

1. "Fraenkel (Théodore), 27 Nisan 1896'da Paris'te doğdu. 1964'te öldü. Chaptal Lisesi'nde ve daha sonra Tıp Fakültesinde birlikte okuduğu André Breton'un gençlik arkadaşı olan Fraenkel, entellektüel rahatlığından çok etkilendiği Jacques Vaché'yle tanışır. Alaycı, aydın, Alfred Jarry'den etkilenmiş olan Fraenkel, Dada akımının akıldışı tepkilerinin çecikiliğine kendini kolayca kaptırır ve akımın çok sayıda etkinliğine katılır... (Hugnet, *L'Aventure Dada* (1916-1922), Seghers, 1971.)

Exemples adlı kitabından önceki *Les nécessités de la vie et les conséquences des rêves* başlıklı şiir derlemesinde yer alan *Rendez-vous. N'importe où* şiirini kendisine 1921 yılında ithaf etmiş olan P. Eluard'la da yakın dost olmuştur.

2. Chirico'nun tablosu.

3. Alphonse Kann [Paris, 1868-Londra 1948]; İş adamı, zengin koleksiyoncu; kübist ve gerçeküstücü çevrelerle dostluklar kuran Kann, özellikle Paul Guillaume ve *Voyage à travers la peinture* adlı kitabında (Bordas, 1945) övgü dolu bir portresini yapan Pierre Loeb gibi satıcılarla da yakın ilişkiler kurar.

4. Bkz. 1. mektup 6. not.

5. Bkz. 1. mektup 7. not.

6. Bkz. 3. mektup.

7. Cümle bu şekilde sona eriyor; burada bir sözcük eksik olmalı. Ama bu unutkanlık isteyerek de yapılmış olabilir; Eluard, böylece Gala'nın Rusya dönüşünde ne kadar memnun olacağını anlatmak istiyor olmalı.

6. Mektup

1. Eluard'ın Mart 1929'da Almanya'dayken kaldığı Hôtel de Berlin.

2. Burada sözü edilen kişi Vavin-Raspail galerisinin müdürü Max Berger olmalı.

3. Bkz. 1. mektup 7. not.

4. Madam Grindel'in şoförü.

5. Bkz. 3. mektup.

7. Mektup

1. Bu mektup ve telgrafı bulamadık.

2. Birisi Mart 1928'de olmak üzere (*Paul Klee*, galeri Albert Fechtheim, 18 Mart 1928, 56 yapıt. Crevel'in bir metniyle: "*Teşekkürler Paul Klee*"). Flechtheim galerisinde çok sayıda sergi açıldı. 1928'de, Eluard, Paul Klee'den *L'amour la poésie* adlı kitabını resimlemesini istemişti; 3 Mayıs'ta, René Laporte'a şöyle yazıyordu: "Bugünlerde, Paul Klee'nin birkaç deseniyle birlikte bir şiir kitabı yayımlamak istiyorum. İllüstre kitaplar yayımlayıp yayımlamadığınızı bilmiyorum. Yayımlayabiliyorsanız, kitabımı size vereceğim" (Paul Eluard'ın J. C. Gateau'nun *Paul Eluard et la peinture surréaliste* adlı kitabında yayımlanmış mektubu). Bu projenin neden gerçekleşmediğini bilemiyoruz.

3. "Marcel Noll. Strasbourglu Marcel Noll [...], 1923 yılının sonlarından başlayarak gerçeküstücü grubun etkinliklerine katıldı; Breton, onu gerçeküstücülüğe derinden bağlı kişiler arasında gösterir. Nolle çok sayıda ortak bildiriye imza attı ve *La Révolution surréaliste*'te düş öyküleri ve gerçeküstücü metinler yayımladı. 1929 yılında gruptan uzaklaşmadan ön-

ce, gerçeküstücü galerinin bir dönem yöneticiliğini de yaptı.” (*Dictionnaire générale du surréalisme et de ses environs*, P.U.F, 1982, s. 302).

8. Mektup

1. Eluard'ın hastayken 1928-1929 kış, boyunca kalacağı İsviçre sanatoryomu.

2. René Nelli [1906-1982]. İki dilli şair, denemeci. Oksitan şiiri üzerine incelemelerin yanında, şiirler ve “Oc” dilinde bir opera yazmıştır. Joë Bousquet'nin dostu olan Nelli, onunla *Chantiers* dergisini kurmuştur.

3. Paul Eluard, René Nelli'yle Joë Bousquet'nin aracılığıyla eşya karşılığında resim alışverişi yapıyordu; “önerilerimizin Nelli'nin hoşuna gitmesinden mutluluk duyuyoruz. Umarız onun objelerini sevdiğimiz kadar o da bizim tablolarımızı sever. Kıskanç kişiler aramıza girmesin diye, bu alışverişten olabildiğince az kişi haberdar olursa iyi olur. Böylelikle bundan sonra başka alışverişler de yapabiliriz belki.” (Paul Eluard, *Lettres à Joë Bousquet*, 1973, s. 28. Arosa'dan yazılmış mektup, 5 Mart 1928), mektupta daha sonra şöyle diyor Eluard: “Nelli, gönderileri konusunda kaygılanmak istemiyorsa, onları Madam Grindel, 3, rue Ordener adresine göndersin. (agy, s. 30)

4. Joë Bousquet (1897-1950), Fransız yazar. Carcassonne'da doğdu. René Nelli'yle 1928 yılında *Chantiers* dergisini kurdu. *Cahiers du Sud* dergisini çıkaranlardan biri oldu. 1916 yılında gönüllü olarak savaşa katıldı ve iki kez yaralandı; omuriliğini parçalayan bir kurşun nedeniyle ayakları felç oldu ve yaşamını yatalak sürdürmek zorunda kaldı. 1924 yılında gerçeküstücülerle tanıştı ve onlarla birlikte pek çok bildiriye imza attı. İlk yazılarını Gala'ya teslim etti. Paul Eluard ve Joë Bousquet arasındaki ilişkiler konusunda, bkz. *Lettres à Joë Bousquet*, Lucien Scheler'in önsözü ve notlarıyla, Éditions François Réunis, 1973.

10. Mektup

1. Eluard Marsilya'dan dönüyordu; bkz. 11. mektup.

2. Eluard'ın babasının kurduğu ve Eluard'ın da ortağı olduğu emlak şirketinden sorumlu noter kâtibi. 1927'de ölen Eluard'ın babası, karısına ve oğluna, kazançlı emlak işlerinden sağladığı önemli bir miras bırakmıştı. Bu miras belgelerini bulamadık. Ama mirasın Madam Grindel ve oğlu arasında iki eşit parçaya bölündüğü ve Madam Grindel'in, en azından savaş sonrasına kadar, Montlignon'daki villasında hizmetçisi, şoförü ve iki bahçıvanıyla çok rahat bir yaşam sürdüğü göz önüne alınırsa boyutlarının

* IX yüzyılla XII. yüzyıl arasında Orta Fransa'da konuşulan dil. (Ç.N.)

büyüklüğü konusunda bir fikir edinilebilir. Bu hareketsiz ama zengin otuz yıllık yaşamın, yaşanan onca kriz ve savaşın ardından, ve eldeki tüm menkul ve gayrimenkul kalıtın iyi yönetilememiş olmasına karşın, Madam Grindel 1955 yılında öldüğünde, geride hâlâ önemli bir miktarda gayrimenkul ve menkul değer kalmıştı. Kaldı ki Gala da, babasının öldüğünün ardından Eluard'ın "çok zengin" olduğunu söylüyordu.

3. Eugénie Lavidrière, Eluard'ın teyzesi.

11. Mektup

1. Şirketin işleri için bkz. 10. mektup, 2. not.

2. Bkz. 5. mektup, 1. not.

3. Bkz. 10. mektup, 3. not.

4. Madam Grindel'in, oğlunun Eaubonne'daki evinin yanında bulunan kır evi.

5. 1928 yılı Kasım ayı ortalarına denk düşen ve Eluard'ın Joë Bousquet'e yazdığı bir mektupta sözünü ettiği Fortugé'nin şarkısı; mektubu alıntılaman L. Scheler; "26 yaşında ölen Fortugé bir sanatçı – büyük bir sanatçı hem de, bir sanatçı sonuçta. Avazı çıktığı kadar bağırıp durmuyor. Tüm şarkılarını bir dönüşüme uğratiyor. Tüm bir Lautréomont'u, "Ah! Dünya ne kadar da acımasız şu yaşamda" adlı parçada bulmak olası. (*Lettres à Joe Bousquet* 1973., s. 57). René Crevel'in *Êtes-vous fous?* adlı kitabı, "Paul ve Gala Eluard'a" ithaf edilecektir" (Bkz. 39. mektup)

6. Paul Eluard'ın o zamanlar on yaşında olan kızı Cécile Grindel'e Crevel'in taktığı ad.

12. Mektup

1. Bkz. 10. mektup, 2. not.

2. Afrika ve Okyanusya kökenli obje uzmanı olan Charles Ratton bu satışı yapacaktır: "*Afrika, Amerika, Okyanusya Heykelleri. André Breton ve Paul Eluard Koleksiyonu*" (bkz. 101. mektup, 2. not). 1936 yılında düzenlenecek olan gerçeküstücü eşya sergisi de yine Charles Ratton'un galerisinde gerçekleşecektir.

3. Janine Bouissounouse (1905-1978). Eluard'ın dostu; özellikle de 1929 yılında yayımlanacak olan *L'Amour la poésie* kitabının yayım işleriyle uğraşacaktır (Bkz. 1929 tarihli mektuplar). Paul Eluard'ın 1928-1929 yıllarında Janine Bouissounouse'a yazdığı mektuplardan belirli bölümler, *Europe* dergisinin, Temmuz-Ağustos 1953 tarihli ve 91-92 nolu sayılarında Janine Bouissounouse tarafından yayımlanıp yorumlanmıştır: *Sur les lettres*

de Paul Eluard "Paul Eluard'ın Mektupları Üstüne"), s. 209 ve devamı.). Bouissounouse kendi özyaşam öyküsünün II. bölümünü 1927-1928 yıllarında Paul Eluard'la olan ilişkilerine ayırmıştır. (*La Nuit d'Autun*, Calmann-Lévy, 1977).

4. Bkz. 8. mektup, 2. ve 3. not.

13. Mektup

1. Eluard'ı tedavi eden doktorlardan biri.

2. Bkz. 12. mektup, 2. not.

3. Seine sokağındaki galerisinde Max Ernst, Miró gibi sanatçıların yapıtlarını sergileyen tablo satıcısı. Max Ernst'in 1926 yılında Paris'teki ilk büyük sergisi de bu galeride gerçekleşmişti. Sergi katoloğu Paul Eluard, Benjamin Péret ve Robert Desnos'un şiirlerini kapsamaktadır.

4. Bkz. 12. mektup, 3. not.

5. Gala'nın köpeği.

14. Mektup

1. Eluard, önce "melankolik bir halde dönecek olmak" yazmış, sonra da "melankolik" sözcüğünü karalamış.

2. Hastalığından kalma bir deformasyon olarak Paul Eluard'ın bir omzu ötekenden daha düşüktü.

3. *L'Amour la poésie* kitabının ikinci bölümündeki *Comme une image*'ın [Bir imge gibi] üç şiiri ilk kez, *Décalques* [Kopyalar] başlığı altında *Cahiers du Sud* dergisinde yayımlandı (Nisan 1928, sayı 100, s. 254-257).

15. Mektup

1. Rusça "seni seviyorum"

2. Bkz. 12. mektup, 3. not.

3. Blok (Aleksandr) 1880-1921. Rus şairi. Gorki'nin *La Chronique* adlı dergisinde şiirleri yayımlandı. Ekim devrimini coşkuyla karşıladı; geçici hükümette görev aldı. En önemli yapıtlarından biri olan *On İnkiler* 1918'de yayımlandı.

Paul Eluard'ın 1918 yılında Gala'yla birlikte Alexandre Blok'un bir başka kitabını, "küçük bir şaheser" olan, "Küçük Sahne"yi çevirmeye giriştiği anlaşılıyor. (Bkz. Paul Eluard, *Lettres de jeunesse*, Seghers, 1962, s. 180 ve 182. R.D. Valette bu çevirinin kaybolduğunu not ediyor.)

4. 1927 yılında meydana gelen Paul Eluard-Max Ernst "kavga"sının ardından henüz tam bir barışma gerçekleşip gerçekleşmediğini bilmiyoruz (bkz. 1927 yılının Mayıs ve Haziran mektupları).

15 Ekim 1928'de, Eluard, Şubat ayında çıkmış *Défense de savoir* adlı şiir kitabını, gecikmeyle bir ithaf yazısı eşliğinde sunar:

"Sevgili Max,
hiçbir şey, hiçbir zaman
silmeyecek dostluğumuzu
Arosa, 15 Ekim 1928"

Nihayet, 1928'in Aralık ayında Max Ernst, Eluard'ı Arosa'da ziyaret edecektir (Bkz, Paul Eluard, *Lettres à Sœur Bousquet*, Les Editeurs Français Réunis, 1973, s. 66. Arosa Mektubu, 20 Aralık 1928).

5. Burada Eluard (özellikle) okunamayan bir sözcük yazmış, sonra parantez içinde "(İstediğin her şey)" sözünü yazmış.

16. Mektup

1. Elias Lönnrot tarafından 1835'te yayımlanmış Fin destanı (23 000 dize). *Kalevala*, beş kez Fransızcaya olmak üzere onlarca yabancı dile çevrildi.

2. Walter Bondy (1880-1940), Çek kökenli ressam. Münih Holosi Akademisi'nden Pascin'in meslektaşı olan Bondy, 1906'da Paris'e yerleşir ve Orta Avrupa sanatçıları grubu olan *Dôme*'a katılır.

3. Bkz. 1. mektup, 6. not.

4. *L'Amour la poésie*'nin ikinci bölümünün ilk şiiri *Comme une image*. 1929'da yayımlanan *L'Amour la poésie*, "*Gala'ya bu bitimsiz kitap*" yazısıyla ithaf edilmiştir.

a. Eluard, buraya, itinayla üstünü çizdiği bir sözcük yazmış önce. Belki "ararım...."?

5. Lucerne'e Gala'nun yanına gitmek için. Buradan, Ağustos ayının sonuna kadar kalacakları Seelisberg'e (İsviçre) birlikte gideceklerdir. René Crevel de Temmuz ayında onlara katılacaktır (Bkz. Paul Eluard, *Lettres à Sœur Bousquet*, Les Editeurs Français Réunis, 1973, s. 39 ve 44.)

17. Mektup

1. Tablo satıcısı Paul Guillaume.

18. Mektup

1. *Chantiers*: (Aylık Dettlerler). Müdür: René Nelli, Sekreter: Joë Bousquet, Carcassonne, 8 forma. Nisan 1928 tarihli 4. sayıda, *L'Amour la poésie*'den üç şiir yayımlanır. *Chantiers*'de ayrıca Bousquet ve Nelli'nin de şiirleri yayımlandı. Lucien Scheler'e göre (Paul Eluard, *Lettres à Söe Bousquet*, s. 210), Eluard'ın beğendiği René Nelli'nin üç şiiri *Chantiers*'nin 3. sayısında yayımlandı (Mart 1928, s. 11-13): I. *La Gitane*; II. *La Sirène*; III. *L'innacent*.

2. Bkz. 8. mektup 4. not.
3. Bkz. 8. mektup 2. not.
4. Bkz. 1. mektup 6. not.
5. Bkz. 12. mektup 3. not.

19. Mektup

1. Arosa'dan Seelisberg'e gitmek için Eluard'ın büyük bir sandık alması ilginç (bkz. izleyen mektup). Belki de Gala'yla daha uzak bir yolculuğa çıkmayı düşünüyordu.

20. Mektup

1. *L'Amour la poésie*'nin ikinci bölümü olan *Comme une image*'in dokuzuncu şiiri.

21. Mektup

1. İmza okunmuyor.

23. Mektup

1. Paul Eluard'ın hiçbir kitabı başlıksız yayımlanmamıştır; burada söz konusu olan –başlığını kızının koyduğu– 1929 Nisanı'nda çıkacak olan ve kapak üzerinde *L'Amour la poésie* başlığı taşıyan kitap olmalı. Eluard ilk baskının düzeltmelerini Ocak ayında yapacaktır (bkz. Eluard'ın, Janine Bouissounouse'a yazdığı, *Livre d'identité*'de tekrar basılan mektup).

25. Mektup

1. Eluard'ın hissedarı olduğu şirketin yönetim kurulu (bkz. 10. mektup, 2. not).

2. Bkz. 12. mektup 2. not.

3. Gala kâğıt falı bakardı. Eluard'da kimi zaman kâğıt falcılarına giderdi. Tüm gerçeküstücüler, başta Breton olmak üzere, ezoterizmle ve özellikle de kehanet ve astrolojiyle, yakından ilgileniyorlardı (bkz. 84. mektup, 3. not).

4. Bkz. 12. mektup, 3. not.

5. *Beyaz Gölgeler*: özgün başlığı: *White Shadows on the South Seas*. U.S. 1928. Real: W.S. Van Dyke ve Robert Flaherty.

"Avrupa'da gösterilen ilk sesli film... Hikâye Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de çocuksu bulundu. Bununla birlikte, olay sömürgeciliği konu alıyordu. Özellikle de etkileyici aşk öyküsü ve leitmotif şarkısı ("Eskiden bir gölge gibi hissederdim onu üstümde, ama sevdiğim sen olunca, artık hiçbir şey eskisi gibi değil.") gerçeküstücüleri çok heyecanlandırmıştı." (G. Sadoul, *Dictionnaire des films*, Seuil, 1976). Bu film, *Altın Çağ*'ın müsadere edilmesinden sonra yayımlanmış olan ve Paul Eluard'm da imzaladığı bildirgede anılan beş filmten biridir: "Buraya kadar sunulmuş bu bitip tükenmez film şeridinden *Beyaz Gölgeler*'deki vahşi aşkı değil de neyi tutacağız akılda..."

6. Eluard'ın bir Alman dostu.

7. 15 Ocak 1929 tarihli *Variétés*'nin 9. sayısında, Eluard'ın bir fotoğrafı bulunmaktadır.

26. Mektup

1. Bkz. bir önceki mektup: "Trende Hintlilere benzeyen ve İngilizce konuşan Berlinli bir kadınla tanıştım, bana adresini verdi. Paris'te yapacak bir şey bulamazsam, üç günlüğüne Berlin'e gitmeye can atıyorum."

2. Bkz. 12. mektup, 3. not.

27. Mektup

1. "Kniga" Rusçada kitap demek; burada sözü edilen Rusça kitaplar satan bir Berlin kitapçısı olmalı.

2. Bkz. 12. mektup, 2. not.

3. Georges Salles, primitif eşya koleksiyoncusu; 30'lu yıllarda Louvre müzesinde görevliydi.

4. Thea (Elizabeth Dorothea) Sternheim, daha çok Mops ya da Mopso takma adıyla tanınır, A. Thirion'un *Révolutionnaire sans Révolution* adlı kitabında bir portresini yaptığı ve Crevel'in de dostu olan ressam ve tiyatro dekoratörü: "Zekidir, uyuşturucu kullanır, çok geniş burnuyla, güzel gözleriyle ve bir lezbiyeni anımsatan ağzıyla çekici bir çirkinliği vardır. Erkeklerle olduğu kadar kadınlara da ilgi duyardı. (Thirion, *Révolutionnaire sans Révolution*, Laffont, s. 353.)

28. Mektup

1. Bkz. 27. mektup, 4. not.

2. Yine André Thirion'a göre, (*Révolutionnaire sans Révolution*, s. 202), Eluard'ın daha sonra "La Pomme" [Elma] diye adlandıracağı Alice Apfel, "Bir kalp gibi tatlı" Gala tarzında genç bir Berlinli kadındı. "Obur (bir) kadın" ve "uçarı" tabiatlı olan Alice, Rudolf von Ripper adında bir serüvenciyle monden bir yaşam sürüyordu – Eluard'ın Mops ve Madam Apfel ile birlikte evine gitmeyi düşündüğü kişi bu "genç adam" olmalı.

3. Max Ernst'in o vakitler yapıtlarını sergilediği galeri.

4. George Grosz (Berlin 1893-1959), Alman ressam ve karikatürist. Helsenbeck ve Haussmann tarafından yaygınlaştırılan dada hareketine katıldı. 1929 yılında yaptığı Paul Eluard karikatürü Pléiade albümünde yayımlanmıştır.

5. Bkz. 6. mektup, 2. not.

6. Bkz. 1. mektup, 6. not.

7. Herwarth Walden'in karısı ve ortağı (Bkz. 7. mektup); halka açık ünlü Walden koleksiyonunu I. Dünya Savaşı'ndan önce kuran odur; Herwarth Walden savaştan sonra *der Malig Verlag* adlı dergiyi kurdu; aynı zamanda *der Strum* adlı dergiyle aynı adı taşıyan bir galerinin müdürlüğünü yaptı.

29. Mektup

1. Bkz. 12. mektup, 3. not.

2. Bkz. 27. mektup, 4. not.

30. Mektup

1. Bkz. 28. mektup, 4. not.

2. 1923'te yayımlanmış karikatür derlemesi (1915-1922).

3. Eluard, Bavyera'ya 27 Mart 1929'da gidecektir. (Bkz. Paul Eluard'ın annesine gönderdiği yayımlanmamış kartpostal.)

4. Bkz. 27. mektup, 4. not.

5. Bkz. 12. mektup, 3. not.

6. *L'Amour la poésie*, Gallimard, Mart 1929. Baskı sayısı: Numaralanmış 650 nüsha ve yazara ait 30 nüsha ile, yeşil kâğıt üzerine yeniden basılmış 12 satış dışı nüsha.

7. *L'Amour la poésie*'nin Gallimard'da yayımlanması işiyle Janine Bouissounouse ilgilenmiştir (Bkz. Paul Eluard'ın, *Livre d'identité*'nin 81. sayfasında yeniden basılmış olan ve *Europe* dergisinin Temmuz-Ağustos 1953 tarihli sayısında yayımlanan Janine Bouissounouse'a mektubu.)

31. Mektup

1. Bkz. 27. mektup, 4. not.

2. Bkz. 26. mektup, 1. not.

3. Bkz. 28. mektup, 7. not.

4. Bkz. 12. mektup, 3. not.

5. Bkz. 30. mektup, 6 ve 7. notlar.

6. Bkz. 28. mektup, 4. not.

34. Mektup

1. Eluard 1912 yılında Gala'yla Clavadel'de tanışır; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Gala'yla bir süre Versailles'da oturur; Cécile, 1918'de Bray-et-Lu'de dünyaya gelir, Eluard ve Gala'nın 1923'ten itibaren Eaubonne'da otururlar ve Eluard hastayken, Gala'yla birlikte 1928-1929 yılı kışında Arosa'da kalacaktır.

2. Bkz. 27. mektup, 4. not.

3. Bkz. 28. mektup, 2. not.

4. Bkz. 12. mektup, 3. not ve 30. mektup, 7. not.

5. Gala ve Eluard'ın 1922 yılında Max Ernst ile tatillerini geçirdikleri Tyrol kenti (üçünü bir arada Imst'te kayak yaparken gösteren fotoğraf Pléiade albümünde yayımlandı, s. 71).

6. Eluard, önce "ötekiler beni sıkıyor" cümlesini yazmış, sonra bunu karalayarak, "ötekiler yalnızca eğlence..." cümlesini eklemiştir.

35. Mektup

1. Paul Eluard 3 Nisan'dan itibaren orada olacaktır (bkz. 36. ve 37. mektuplar.)

2. Bkz. 12. mektup, 3. not ve 30. mektup, 7 not.

3. *L'Amour la poésie*'nin Gala'daki nüshalarından birinde şu ithaf yazılı: "Söylediğim her şey, Gala, senin işitmen içindi. Ağzım gözlerini hiç terketmedi."

4. Bkz. 27. mektup, 4. not.

5. Bkz. 28. mektup, 2. not.

38. Mektup

1. Gala, 10 Mayıs 1929'da Marsilya'da Regina Hôtel'de olacaktır.

39. Mektup

1. Bkz. 8. mektup, 4. not.

2. Bkz. 7. mektup, 2. not ve 28. mektup, 3. not.

3. *L'Amour la poésie* kitabıyla ilgili basın dosyası (bkz. 30. mektup, 6. not).

4. Bkz. 28. mektup, 2. not.

5. Bkz. 27. mektup, 4. not.

6. Eluard, Marsilya'ya gitmeden önce Joë Bousquet'yi görmek için Carcassonne'a gidecektir.

7. "Akışma": Gala'nın uydurduğu ve "regl" durumunu belirten bu söz, Eluard'ın Gala'ya yazdığı mektuplarda belirli aralıklarla karşımıza çıkacaktır.

8. Bu kişinin kim olduğunu bilmiyoruz, ancak "kıızıl kadın", muhtemelen "Moulin Rouge"da çalışan biri olmalı.

9. *Êtes-vous fous*: René Crevel'in yapıtı, Paris, Nouvelle Revue Française, 2 Nisan 1929'da basılmış. Eluard çok beğendiği bu kitap için bir bilgi notu yazmıştı; Janine Bouissounouse'a şöyle yazıyordu; "Bu beni büyülüyor adeta, bu kitabın ne kadar büyük bir kitap olduğunu hiçbir zaman tam olarak dile getiremeyeceğim. Bu zavallı dostumuz kadar saf, temiz kalabilmiş çok az insan var." (*Europe*, Temmuz-Ağustos 1953, s. 210).

10. Bkz. 11. mektup, 5. not.

40. Mektup

1. *L'Amour la poésie* ve *Êtes-vous fous* için basın dosyası (Bkz. 30. mektup, 6. not ve 39. mektup, 9. not.)

42. Mektup

1. Bkz. 30. mektup, 6. not ve 25. mektup, 6. not.
2. Bkz. 28. mektup, 2. not.
3. Bkz. 12. mektup, 3. not.

43. Mektup

1. Bkz. 39. mektup, 7. not.
2. Bkz. 28. mektup, 2. not.
3. Bkz. 12. mektup, 2. not.
4. Bkz. 3. ve 15. mektuplar, 4. not.
5. Bkz. 8. mektup, 4. not.

6. *Variétés*, çağdaş düşünceyi yansıtan aylık dergi, Müd.: P. G. Van Hecke, Brüksel, Éditions variétés, seri dışı özel sayı: "1929'da gerçeküstücülük", Haziran 1929. Bu sayıda, Paul Eluard'dan bir metin: *L'art sauvage* "Vahşi Sanat" ve bir şiir vardır: *Derrière moi mes yeux se sont fermés..*

7. Saint-Denis'deki Paul Eluard Sanat ve Tarih Müzesi Fonu'nda, Mops'un yaptığı bir Paul Eluard portresi bulunmaktadır; portre üzerinde şu ithaf vardır: "Beni zavallı inek olarak adlandıran DOST için, yine de olabildiğince büyük bir aşkla ve tüm ?'mle, MOPSA."

Mops'la ilgili olarak, bkz. 27. mektup, 4. not.

8. Bkz. 30. mektup, 6. not.

44. Mektup

1. Londralı Afrika ve Okyanusya kökenli obje satıcısı.

2. Pierre Loeb, Paris'te gerçeküstücülerin yapıtlarını sergileyen bir galerinin sahibi tablo satıcısı (2, rue des Beaux-Arts). Kasım 1925'te yapılan ilk gerçeküstücü sergi Galerie Pierre'de gerçekleştirilmişti.

3. André Gaillard (1894-1929), Fransız şairi, 1913 yılında Jean Ballard tarafından kurulmuş ve Léon-Gabriel Gros tarafından yönetilen ve büyük oranda şiire ayrılmış, Marsilya'da yayımlanan edebiyat dergisi *Cahiers du*

sud'ün yöneticilerinden biri (1952 yılında, derginin bir sayısı Paul Eluard'a ayrılacaktır).

André Gaillard'ın şiir yapıtları, 1940 yılında bu dergide yayımlanacaktı. Bir falezin üstünden kaza sonucu düşmesiyle trajik bir biçimde 17 Aralık 1927'de yaşama veda edecektir. Eluard'ın *Chanson complète* (1939) kitabında yer alan *Trois poèmes inachevés*, Gaillard'a ithaf edilmiştir.

46. Mektup

1. Bkz. 44. mektup, 3. not.

2. Eluard, önce "epey 'shoking' ve mesafeli birçok kadın" yazmış, daha sonra "burjuva" nitelemesinde karar kılmış.

47. Mektup

1. Baron (Jacques): 1905'te doğmuş Fransız şair; *L'allure poétique* (1924) ve *Paroles* (1923-1927) adlı yapıtlarıyla ilk dönem gerçeküstücülerden. *Littérature* ve *La Révolution surréaliste* dergilerine katkıda bulunmuştur. 11 Mart 1929'da, Rue du Château'daki toplantıda Breton tarafından gruptan çıkarıldı.

2. Bkz. 44. mektup, 3. not.

48. Mektup

1. Eluard'ın 1924 yılında yaptığı dünya turu (bkz. 1. mektup, 2. not).

2. Bkz. 44. mektup, 3. not.

49. Mektup

1. Keller: Tablo satıcısı; Paris'teki Georges-Petit galerisinin de müdürüydü.

2. Bkz. 44. mektup, 3. not.

50. Mektup

1. Bkz. 44. mektup, 3. not.

2. "Özel kino" anıştırması, Eluard ve Gala'nın Marsilya'da buluşacaklarına işaret ediyor olmalı.

3. Bkz. 99. mektup, 7. not.

4. Söz konusu şiir, muhtemelen bu mektubun sonuna eklediğimiz şiir olmalı; bu şiir, mektuptan ayrı olarak diğer şiirlerle birlikteydi.

5. Bu deseni bulamadık.

6. Eluard, önce, "Onları Gaillard'a göster, belki hoşuna gider" yazmış; daha sonra da, "hoşuna gider" biçiminde düzeltmiş.

7. *À toute épreuve* (1930) adlı şiir kitabının ilk bölümünü oluşturan "*L'univers solitude*"ün on üçüncü şiiri.

a. İlk sözcük karalanmış; Eluard, önce, "*Şu düşün hapishane...*" yazmış (eklerde bu şiirin farklı biçimlerine bakılabilir).

b. Burada da, Eluard önce "*Tutuşmuş şu pencere...*" yazmış.

52. Mektup

1. Bkz. 38. mektup, 1. not.

2. Burada sözü edilen kişi André Gaillard olmalı; ama Gaillard, Eluard ve Gala arasında ne geçtiğini bilemediğimiz için Eluard'ın, şu cümlesini temellendiremiyoruz: "G.'nin tavrı benim için iğrenç" Bkz. 44. mektup, 3. not.

3. Eluard'ın P(omme) [Elma] diye adlandırdığı Madam Apfel (Bkz. 28. mektup, 2. not).

4. Bu baş harfin kimi belirttiğini saptayamadık. Eluard'ın 159. mektupta Gala'ya anlattığı rüyasındaki genç "(Arosa'lı) Beer" olabilir mi? *Livres d'identité*'de tekrar basılan (s. 70-71) fotoğrafta bir kıyafet balosunda Gala'yı dizlerinin üstüne oturtmuş görünen yine aynı kişi olabilir mi?

5. Bkz. 49. mektup, 1. not.

6. Adolphe Basler, *Henri Rousseau: sa vie, son œuvre*, Paris, Librairie de France, 1927. Kapakta "Rousseau'nun resmettiği bir palet" var.

7. Bu telgrafı bulamadık.

53. Mektup

1. Bkz. 28. mektup, 2. not.

2. Bkz. 52. mektup, 4. not.

3. Eluard, önce "eğer [senin]le olmayı istersen yazmış, sonra da bu hatayı düzeltmiş (bkz. 3. mektup, 5. not.).

4. Eluard'ın sadece Ekim ayında oturacağı rue Becquerel'deki daire. Gala'nın bu konuda ne düşündüğünü bilmesek de, başlangıçta Eluard Gala'yla birlikte burada oturmayı düşünüyordu. Gerçekte, Dali ve Gala bu daireyi Paris'e her gelişlerinde kalacakları bir yere dönüştürmeden ön-

ce Eluard aylar boyunca bu dairede yalnız oturdu. Gala ve Dali, 1930 yılının ilkbaharından 1932 yılının Temmuz ayına kadar yıl içinde bir çok ay rue Becquerel'deki bu dairede oturdular. (Bkz. 148. mektup, 1. not.)

54. Mektup

1. "La P[omme] diye çağrılan Alice Apfel. Bkz. 28. mektup, 2. not.

2. "Goemans (Camille) (1900-1960), Henri Michaux'yu da kattığı Frang Hellens'in *Disque vert* dergisine yazılar verir. Sağlığında yazılmış ilk ve tek kitabı olan *Peuples*, 1924 yılında Éditions du Disque vert'den çıkar. Nougé ve Lecomte'la "Correspondance" grubunu kurar (1924). 1926-1930 yılları arasında Paris'te yaşar. Gerçeküstücü etkinliklere aktif olarak katılır; özellikle *Le Révolution surréaliste* dergisinde yazıları yayımlanır (15 Aralık 1929, 12. sayı). 1929 yılında Cadaquès'teki evinde bir süre yanında kaldığı Salvador Dali'nin ilk kişisel sergisini gerçekleştireceği ilk gerçeküstücü galeriyi "49, rue de Seine" adresinde açar. 1930 Martı'nda, kataloğunda Aragon'un, *La peinture au défi* başlıklı önemli bir önsözünün yer aldığı ilk büyük kolaj sergisini gerçekleştirir. 1930 yılında, Goemans, pek çok Fransız ve Belçikalı gerçeküstücüyle bireysel düzeyde bağlarını koparmadan gerçeküstücü gruptan ayrılır." (*Peintres de l'imaginaire symbolistes et surréalistes*'ten alınmış not, Galeries Nationales du Grand-Palais, Paris, 4 Şubat-8 Nisan 1972.)

3. Söz konusu film, Studio 28'de 1929 yılında gösterime sunulacak olan, Salvador Dali ve Luis Buñuel'in senaryosunu yazdıkları *Endülüis Köpeği*.

4. Bkz. 52. mektup, 4. not.

55. Mektup

1. "La P[omme] diye çağrılan Alice Apfel. Bkz. 28. mektup, 2. not.

2. Bkz. 49. mektup, 1. not.

57. Mektup

1. Bkz. 1. mektup, 4. not.

2. Bkz. 44. mektup, 3. not.

3. 1929 yılının 15 Eylül tarihli *Variétés* dergisi (numarasız); dergide, Eluard'ın, Benjamin Péret üzerine yazdığı bir yazı var: *L'arbitrardiction, la violence, la la poésie* (Keyfilik, çelişki, şiddet, şiir").

1. 1956 yılında ölen Serge Moreux. Moreux dekoratördü, ama aynı zamanda mimar, müzikolog ve besteciydi.

60. Mektup

1. Bu tuvalet masasının üstündeki aynaya Paul Eluard'ın el yazısıyla, "Bir tek okşayışla seni pırıl pırıl parlatacağım" yazılmıştı. (*L'Amour la poésie*'nin ilk bölümünün 17. şiiri). Bu ayna *Livre d'identité*'de de (Tchou, 1967, s. 92) yer almıştı.

61. Mektup

1. Camille Goemans (bkz. 54. mektup, 2. not) ve karısı, Dali'nin Cadaquès'teki evinden dönüyorlardı (bkz. 62. mektup, 1. not).

62. Mektup

1. Eluard, Dali'yle, C. Goemans'ın aracılığıyla Mart 1929'da tanışmıştı: "Bir akşam, müstakbel tablo satıcım Goemans beni Tabarin balosuna götürdü. Bir ara, kapı ağzında, işlemeli bir elbise giymiş bir kadının eşlik ettiği birisini işaret etti: "Bak, gerçeküstücü şair Paul Eluard. Paris'te çok önemli bir kişi, üstelik tablo da satın alıyor. Karısı İsviçre'de. Yanındaki kadın bir dostu."

"Onların yanına gittik ve şampanya şişeleri arasında tanıştık. Eluard, bana bir efsane kişisi gibi göründü; sakın sakın içiyor ve çevremizdeki tatlı kadınlara dalıp gidiyordu. Ayrılmadan önce, ertesi yaz Cadaquès'e gelmeye söz verdi.

Ertesi akşam, trenle İspanya'ya döndüm [...] (S. Dali, *La vie secrète de Salvador Dali*, Gallimard, 1979, s. 227.)

Dali'nin konuğu olarak Eluard, Gala ve Cécile'le birlikte gerçekten de, 1929 yılı Ağustosunda Cadaquès'e gitti; Magritte'ler, Goemans'lar ve Buñuel daha önce gelmişlerdi. Eluard, karısı ve kızıyla Miramar oteline yerleşti.

Varışlarının ertesi günü, hâlâ bâkir olan Dali, Gala'da "Gradiva"sını, "Galotchka rediviva"sını bulur ve onu baştan çıkarmak içi koç pisliğiyle yunar üstünü; kulağının arkasına bir sardunya koyar ve koltuk altılarını bereleyip kanatır, ve "kibarlık olsun diye" kanı yayar her yerine.

Dali'nin *Le Jeu lugubre* tablosundaki kimi oğlulardan hareketle onun pislik dūřkūnlūğūnden kaygı duyan ve onda "yarı deli bir dahi" keřfeden Gala ise, net bir kanıya varmaya kararlıdır. İrtesi gece, birlikte Creus burnu kayalıklarında dolařmaya giderler. Dali'nin, pislik dūřkūnlūğū konusunda gūven vermesinden sonra ("pislik dūřkūnū olmadığıma yemin ederim"), bir daha ayrılmamaya karar verirler. Tūm bunlar, kuřkusuz doğrulanamamakla birlikte elimizdeki muhtemel tek gerçek kanıta, Dali'nin anılarına dayanmaktadır (*La vie secrète de Salvador Dali*, Gallimard, 1979, s. 236 ve devamı).

Eylūl ayında, herkes, Eluard da dahil –mektuplardan anlaşıldığına gōre Cécile dışında–, Gala ve Dali'yi Cadaquès'te bırakarak Paris'e dōner.

63. Mektup

1. Bkz. 12. mektup, 2. not.
2. Bir "12" ya da "15" orta boy bir tabloya işaret eder.
3. Bkz. 49. mektup, 1. not.
4. Bkz. 54. mektup, 2. not.

64. Mektup

1. Dali'nin, Eluard 1929 yılında Cadaquès'teyken yaptığı bu portre, Salvador Dali sergisinin katalogunda basılmıştır. (Centre Georges Pompidou, 18 Aralık-21 Nisan 1980, s. 154). 1929 tarihli *Le Jeu lugubre* 151. sayfada basılmıştır (Ayrıca, bkz. 62. mektup, 1. not ve 70. mektup, 10. not). Bu iki tablo, 20 Kasım-5 Aralık 1929 tarihleri arasında Goemans galerisinde sergilenecektir.

65. Mektup

1. Dali'nin Goemans Galerisi'de 20 Kasım 1929'da yapılan ilk Paris sergisinin aılışından iki gūn ōnce, Dali ve Gala Paris'ten birlikte ayrılırlar ve ōnce Barselona yakınlarındaki Stiges'e, daha sonra, oradan, 10 Ocak 1930'da Cōte d'Azur'e gidip Carry Le Rouet'deki Hōtel du Chāteau'ya yerleşirler.

"[...] Cōte d'Azur'e gittim. Gala bizi kimsenin arayıp bulamayacağı bir otel biliyordu [...] İki ay boyunca otelden dışarı adımıımı atmadık! (S. Dali, *La vie secrète de Salvador Dali*, Gallimard, 1929, s. 274-275).

2. Bkz. 49. mektup, 1. not.

3. Eluard da Breton ve Gala gibi 1900 yılına ait kartpostal koleksiyonu yapıyordu. Her üçünün satın aldıkları, hediye ettikleri ve değiş tokuş ettikleri kartlarla ilgili bilgiler tüm mektuplaşma boyunca izlenebilir.

66. Mektup

1. Bkz. 49. mektup, 1. not.

67. Mektup

1. *Jude the obscure*, Thomas Hardy'nin oldukça kasvetli bir romanıdır.

2. Eluard'ın o dönemde yaptığı bu çok büyük harcamalar dikkat çekici (bkz. 10. mektup, 2. not).

Gerçekten de, 16 Ocak tarihli bir önceki mektupta da görüldüğü gibi Eluard, 29.800 franklık eşya satmış; büyük bir ihtimalle birkaç gün sonra gönderilmiş olan bu mektupta –nitekim Eluard 30 Ocak'ta Paris'e dönecektir (Bkz. 68. mektup)– sadece 4.000 frankın kaldığını öğreniyoruz. Eluard'ın birkaç günde harcadığı bu 25.800 frank, Dalí'nin Port Lligat'da satın alıp modernize ettiği ev için harcadığından daha fazla bir tutar oluşturmaktadır; Dalí, bu konuda Vikont de Noailles'a şunları açıklar: “Sizden Cadaquès'te yaşamaya projelerimi gerçekleştirmek konusunda yardım istemeye karar verdim. Bu bağlamda somut bilgiler edindim, şöyle ki 20.000 franka küçük bir balıkçı evi satın alıp onu sağlıklı bir biçimde içinde oturulabilecek hale getirebileceğim...”. Bu yardım karşılığında, Vikont de Noailles Salvador Dalí'nin gelecek bir zamanda yapacağı tablolarından birisini seçebilecekti.

3. Hyères'de bir villası olan sanat koruyucusu Vikont de Noailles, çok sayıda gerçeküstücü tablo satın aldı. Dalí, Fransa'ya gelişinde onda kaldı. *Altın Çağ*'ı o finanse etti; ayrıca ilk özel gösterim de onun evinde yapıldı.

4. Bkz. 28. mektup, 2. not.

5. “Savinio (Andrea de Chirico, diğer adıyla Alberto), İtalyan müzisyen, yazar ve ressam; Giorgio de Chirico'nun kardeşi; 1891 yılında Atina'da doğdu, 1952'de Roma'da öldü. Şiirsel metinleri, özellikle *Soirées de Paris*'nin 1914'te yayımladığı *Les chants de la mi-mort*, Chirico ile birlikte sürdürdükleri serüvenin lirik bir yorumu gibidir. 1927 yılında, Paris'te metafizik, daha çok da fantastik resimden etkilenmiş tarzda resimler yaptı. Ama onun derin mesajını XX. yüzyılın en özgün külliyatlarından biri olan yazılı yapıtlarında aramak gerekir daha çok.” (José Pierre, *Le surréalisme*, Éd. Rencontre, Lozan. Paris, 1967, s. 193.)

6. *Bifur*, 1929, sayı 4, s. 72-90: A. Savinio: *Introduction à une vie de mercure* (“Bir merkür yaşamına giriş”).

69. Mektup

1. Yvonne Bernard, Camille Goemans'ın kız arkadaşı (Bkz. 54. mektup, 2. not)
2. José Vovelle'e göre (*Surréalisme en Belgique*'in yazarı, Brüksel, 1972), Rott, Goemans galerisinin finansörüydü.

70. Mektup

1. *Un Cadavre*, *Cadavre* için özel baskı, 288, rue de Vaugirard, Paris (15 Ocak 1930); Anotole France'a karşı 1924 yılında yayımlanmış eleştiri yazısının başlığı olan [Bir Kadavra] metnini, Ribemont-Dessaignes, Vitrac, Limbour, Morise, Jacques Baron, Michel Leiris, Raymond Queneau, J.-A. Boiffard, Robert Desnos, Jacques Prévert ve Georges Bataille imzalamıştı. Metin, *La Révolution surréaliste*'in 12. sayısında (Aralık 1929) yayımlanmış *İkinci Gerçeküstücü Manifesto*'ya bir yanıt niteliğindeydi; bu manifestoda, Breton, belli sayıda gerçeküstücünün ve *Grand Jeu*'ye yazı veren sanatçıların gruptan atılmasını istiyordu. Metinde, ilk sayfanın ortasında, Breton'un gözleri kapalı ve alnının çevresinde dikenli bir taç bulunan bir fotoğrafı vardı – Breton o zaman 33 yaşındaydı. Breton da, *İkinci Manifesto*'nun piyasaya sürülen baskısında bu eleştiriye cevap verecektir. (Ed. Kra, 1930 Mart sonu).

2. İlk kez *La Révolution surréaliste*'te yayımlanan *İkinci Manifesto*'nun, piyasaya sürülen genişletilmiş baskısı.

3. Baudelaire gibi, Edgar Poe da *İkinci Manifesto*'da saldırıya uğramıştı: "Poe, polis dergilerinde, çok doğru olarak bilimsel polislerin ustası olarak gösteriliyor... Edgar Poe'nun üstüne şöyle bir tükürelim.". *İkinci Manifesto*'nun piyasa baskısında, Breton, Mary Roget'nin katledilme öyküsünde, bizzat Poe'nun bir notunu ekleyerek, "bu parçanın yazılıp yayımlandığı tarihte (Kasım 1842) henüz çözülmemiş olan bu giz"i aydınlatılmasına Poe'nun katkıda bulunduğunu göstermeye çalışmıştı (Marie Roget'nin Gizemi'ne Giriş Notu).

4. "İnsanda olduğu kadar tüm örgenli varlıklarda güzel ile iğrenç olanın ayrılmaz birlikteliğinin ortaya konması, ve netice itibarıyla iğrenç bir varlık kaynaşması olan bu aşağılık dünya, Georges Bataille'in sürdürdüğü bu intihar girişimi Breton ve Eluard'ı çok kızdırdı." (Eluard, *Lettres à Joë Bousquet*, Ed. Français Réunis, 1973, L. Scheler'in notu, s. 130).

Documents'da, Bataille ayak başparmağına övgü yazmıştı: "Ayak başparmağı, insan vücudunun en insansal bölümüdür... Ayak başparmağının biçimi özel olarak çok garabet değildir: bu biçimiyle, vücudun diğer bölümlerinden ayrılır, örneğin sonuna kadar açılmış bir ağızdan..." (*Le gros orteil* ("Ayak başparmağı") yazısı, *Documents* dergisinin Kasım 1929 yılı, 6.

sayısında, devamında Jauques-André Boiffard'ın fotoğraflarıyla basılmıştır. A. Breton da, "Jarry'nin sözünü ettiği ve tabağının içine düşen adsız süpürge, M. Bataille bayıldığını söylüyor buna" diyerek bir anımsatmada bulunur (*La Révolution Surréaliste*'te yayımlanan *İkinci Manifesto*, sayı 12, s. 16).

Piyasa baskısı için Breton şu notu eklemiştir: "Marx, Demokritos ve Epi-küros'ta Doğa Felsefesinin Farklılığı adlı yazısında, her çağda saç-filozofları, tırnak-filozofları, ayak başparmağı filozofları, bok-filozoflarının, vb. nasıl doğduğunu gösteriyor bize." (*Manifestes du surréalisme*, Pauvert, 1972, 187. sayfadaki not).

5. Saint-Cyr Askeri Okulu'na birinci sırada kabul edilen Keller'e hitaben yazılmış "Nogaro, 16.8.1929" tarihli bu mektubu Georges Sadoul ve Jean Caupenne kaleme almıştır; mektup, bu "olay"ı anlatan farklı belgelerle birlikte *Surréalisme au service de la Révolution*'un 1. sayısının 34 ve 35. sayfalarında yayımlandı. Mektupta, Sadoul ve Caupenne, Keller'i, hemen istifasını vermezse, Saint-Cyr Meydanı'nda kışına tekme vurmakla tehdit ettiler. Bunun üzerine Paris Askeri Valisi general Gouraud, Sadoul ve Caupenne'den halkın önünde özür dilemelerini istedi; Caupenne bu isteği yerine getirdi. Ama Sadoul bu isteği reddetti –Sadoul bu isteği daha sonraları 1932'de yerine getirecekti– ve "3 ay hapis cezası ve şartlı tehdit suçuyla 100 frank para cezasına çarptırıldı. Cezadan kurtulmak için, Sadoul Aragon ve Elsa ile birlikte Kharkov Kongresi'ne katılmak için S.S.C.B'ye gitti. Bu "Aragon Olayı"nın başlangıcı olacaktır.

6. Kendisine sorduğumuz bir soruya verdiği yanıtta da belirttiği gibi, A. Thirion, o zaman İsviçre'de bulunuyordu: "Paris, 20.XI.83... O zaman babamla birlikte İsviçre'deydim. Gazeteler, Lorraine ve Rhénanie bölgelerindeki birlik hücreleriyle Komünist Parti'nin antimilitarist örgütlenmesine karşı geniş kapsamlı bir polis harekâtı sonunda yakında ele geçirileceği söylentisini yaymıştı. Bu söylenti temelsizdi."

7. Bkz. 54. mektup, 2. not.

8. 1927'den 1932'ye kadar gerçeküstücü gruba katılmış olan Suzanne Muzard. Nadja'nın ölümünden sonra Breton'un yaşamına girdi. İlk karısı Simone'dan ayrılan Breton, onun için, adını vermeden *Union libre* şiirini yazdı (1931). Breton, Suzanne'dan ayrılmasını *Vases communicants*'da anlattı. Suzanne da, Breton'la ilgili anılarını, onları *Autobiographie du surréalisme* adlı yapıtında yayımlayan M. Jean'a anlattı. (s. 321-325).

9. 1930'a doğru lunaparkta çekilmiş, Gala, S. Dali, P. Eluard, V. Hugo, R. Crevel, R. Char, G. Sadoul ve A. Breton'un birlikte fotoğrafları *Livre d'identité* de basıldı.

10. Aralık 1929'da, "Picasso'nun resimlerinin iğrenç, Dali'ninkilerin de korkunç bir çirkinlikte" olduğunu söyleyen Bataille, yönettiği *Documents* dergisinin 7. sayısında Dali'nin *Le Jeu lugubre* adlı tablosunun (bu

adı tabloya Eluard, Dalı'nın de onayını alarak verdi: psikanalitik bir incelemesini yaptı; Bataille tablonun bir şemasını vererek şu notu yazdı altına: "Salvador Dalı'nın *Le feu lugubre* tablosunun konusundaki çelişkili figürlerin psikanalitik şeması" (A, B, C - D biçiminde bir dizi not, her ögenin bir çözümlemesini yapıyor.) G. Bataille'a göre: "Dalı'nın benimsediğı "iç karartıcı oyun" adı bile, içinde içdiş edilmenin doğuşu ve bunun yol açtığı çelişkili tepkilerin büyük bir ayrıntı zenginliğı ve olağanüstü bir anlatım gücüyle yansıtıldığı bu tablonun görünen değerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir..." Bataille daha sonra her ögenin ayrı ayrı çözümlemesini sürdürür.

11. Dalı, Eluard'ın kendisine önerdiği bu yazıyı yazmayacak ve *Le feu lugubre* tablosunu o zaman elinde bulunduran Charles de Noailles'a, tablonun fotoğrafının ilerde yayımlamayı reddetmesini yazmakla yetinecektir; "Aziz dostum, dostum Paul Eluard tablolarımın fotoğraflarını *Documents* dergisine verdiğinizi söylüyor. Bunu yapmamanızı sizden özellikle rica ediyorum, çünkü Georges Bataille'ın fikirleri benimkilerin tamamen karşısında..." (Salvador Dalı sergisi kataloğunda yayımlanmış mektup, Retrospektif 1920-1980, 18 Aralık 1979-21 Nisan 1980, Centre Pompidou, s. 153).

12. Bkz. 39. mektup, 7. not.

13. Eluard'ı tedavi eden doktorlardan biri olmalı.

14. Bu şiir daha önce yayımlanmadı.

71. Mektup

1. Gala'da zatülcenp vardı. "Bu hastalık onu öylesine kırılgan kılmıştı ki, kocaman bir gardenyayı kokladıktan sonra bitkinlikten neredeyse ölecek noktaya gelen Raphaël Kirchner'in perilerinden birine benziyordu." (*La vie secrète de Salvador Dalı*, s. 285)

2. Paul Eluard'ın sadece bir akciğeri çalışıyordu.

3. Eluard'ın Joë Bousquet'ye yazdığı bir mektupta da belirttiğı gibi, Gala ve Dalı 10 Mart 1930'da İspanya'ya gitmişlerdi.

4. Paul Eluard, René Char ve Alice Apfel.

5. Bkz. 70. mektup, 8. not.

6. Eluard burada adresi yeniden yazmak yerine, üst satırdaki, "Avignon. Hôtel Regina"yı yuvarlak içine almış.

72. Mektup

1. Madridli bir dostlarının çağrısı üzerine Gala ve Dalı, Paskalyada Malaga'ya gideceklerdir. *Vie secrète*'de yazdığı gibi, Eluard için Clavadel

ne idiye Malaga'da Dali için biraz o olmuştur: "Malaga'dan bu yana, bana zevkin ilkelerini keşfettiren Gala'nın öğrencisiydim. Bana her işin gerçeğini öğretti o. Gilylmeyi, basamaklardan otuz altı kez düşmeden inmeyi, para kaybetmemeyi, yediğim piliç budunu tavana fırlatmamayı, düşmanlarımızı tanımayı öğretti." (*La vie secrète de Salvador Dali*, s. 328). Daha basit bir biçimde de olsa, Eluard da 1912 yılında Clavadel'de Gala'ya: "sizin çömezmişim" diyordu.

2. Eluard ve Gala'nın Eaubonne'daki evleri. Bkz. 1. mektup, 4. not.

3. Bkz. 49. mektup, 1. not.

4. Dali, Breton'un kitapları için sadece iki kapak yaptı: 1930'da yayımlanmış *İkinci Manifesto* ve 1982 de yayımlanmış *Le revolver à cheveux blancs*. Burada, bu iki kitaptan biri söz konusu değil, desenin kullanılması da olası değil (Bkz. 73. mektup, 5. not.)

73. Mektup

1. Bkz. 28. mektup, 2. not.

2. Bkz. 44. mektup, 2. not.

3. *Ralentir travaux* (Paris), Éditions surréalistes, 1930. 30 Nisan 1930'da basımı tamamlanmış. Gaffé satışına ait Çin kâğıdına basılmış 1 no'lu nüshada, *L'école buissonnière* adlı şiirin bulunduğu sayfada el yazısıyla şunlar not edilmiş: "Isle-sur-Sorgue'dan Avignon'a giderken bir akşam otomobilde yazılmış şiir." Gerçekten de yazılar titrek. İlk sayfalardan birinde de kâğıdın yan tarafında şu not var: "Matbaacıya verilmiş elyazması nüsha. (yok olmuş projeler). Avignon, 25-30 Mart 1930"

- Char'in matbaacısı, 39, rue Emile-Jamas (Nice) adresindeki A. Languier idi.

- "200 nüsha": baskıya gelince; 8 nüsha Çin kâğıdı, 22 nüsha Hollanda kâğıdı, 250 Lafuma-Novarre ve 20 H.C. nüshası çeşitli kâğıtlara.

4. *La peinture au défi*, Goemans Galerisi, Mart 1930. Kolaj çalışmalarına ayrılmış ilk yapıt.

5. Bkz. 72. mektup, 4. not.

1934'te G. Hugnet'nin *Onan*'ı çıkacaktır; Salvador Dali'ye ait kapak süslemesinin altında şu yazı vardır: "sağ elimle kan gelinceye kadar, kemiğe kadar, çeneğin helezonlarına kadar mastürbasyon yaparken, sol elimle yaptığımı "ispanyol- grafizmi!"

6. *Le tombeau des secrets*, Nîmes, A. Languier matbaası, 5 Nisan 1930, André Breton ve Paul Eluard'ın bir kolajıyla. Yapıt 12 fotoğraf içermektedir; fotoğraflardan onunun karşısında birer şiir bulunmaktadır.

7. Marc Chadourne'a verilmiş takma ad: *Vasco*, onun 1927'de yayımlanmış ilk başarılı romanıdır.

75. Mektup

1. Bkz. 28. mektup, 2. not.
2. Bkz. 43. mektup, 6 not ve 57 mektup, 3. not.

76. Mektup

1. *À toute épreuve*'de yer alan *L'univers-solitude* başlıklı şiirlerin başlıksız şiiri. Mektubun başında bulunması gereken bu şiir, Gala tarafından kesilmiş ve Eluard'ın kendi elyazısıyla kaleme aldığı diğer şiirlerin arasına konmuştur. Biz, şiiri bu mektuptaki yerine koyuyoruz.

77. Mektup

1. Bkz. 39. mektup, 7. not.
2. Bkz. 70. mektup, 8. not.
3. Yvonne Goemans, Camille Goemans'ın karısı (bkz. 54. mektup, 2. not).

4. Roland Tual (bkz. 1. mektup, 7. not). Burada söz konusu olan, 1930 yılında Hôtel-Drouot'da gerçekleşen okyanusya kökenli obje satışı. Bu satışta, özellikle çok nadir bulunan ve çok büyük bir ihtimalle Gala'nın 1924 yılında Almanya'da aradığı hayvan kabuğundan yapılmış bir maske yer alıyordu (bkz. 1. mektup)

5. Burada sözü edilen, *Un cadavre* adlı metni yayımlayan "muhalif" gerçeküstücülere karşı Breton'la dayanışmayı amaçlayan ve Alexandre, Aragon, Buñuel, Dali, Eluard, Ernst, Malkine, Péret, Sadoul, Tanguy, Thirion, Unik ve Valentine'in imzaladıkları ve *Gerçeküstücülüğün İkinci Manifestosu*'na eklenen metin olmalı. Bununla birlikte, Thirion'a göre, Eluard bu metni Aragon'la değil kendisiyle birlikte hazırlamış.

Dali'nin de adı bu metinde geçiyor, ama Dali'nin muhtemelen bu metnin hazırlanmasına bir katkısı olmadı. Her durumda, "Breton'daki resim anlayışı" ile ilgili herhangi bir yazıya rastlanmıyor metinde.

78. Mektup

1. Gala ve Dali, o zaman tümüyle beş parasızdılar, o kadar ki bir telgraf gönderecek paraları yoktu (*La vie secrète de Salvador Dali*, 1979, s. 289 ve devamı)

2. *İkinci Manifesto*'nun yayımlandığı dönemde Breton tarafından ger-

çeküstücü hareketten çıkarılan Robert Desnos, Breton ve Eluard'a şiddetle saldırdığı bir *Üçüncü Gerçeküstücü Manifesto* yazdı (bkz. Nadeau, *Documents surréalistes*, s. 306-310)

Bu *Üçüncü Manifesto*, A. Breton'un 16.4.1930 tarihinde Gala'ya yazdığı (yayımlanmamış) bir mektupta da belirttiği gibi 15 Nisan 1930'a doğru yayımlandı: biliyorsunuz Desnos'un yazdığı bir *Üçüncü Manifesto* çıktı (tam bir rezalet) "

3. Bkz. 70. mektup, 8. not.

4. Bkz. 67 mektup, 3. not.

5. Mayakovski: Rus şairi (1894-1930). 1912 yılında fütürizm akımına katıldı. Devrim sırasında siyasi propogandadan sorumluydu. Söylendiğine göre, sevdiği kadın komünist değildi ve onu görmek için yurtdışına çıkmasına Sovyet yetkililerin izin vermemesi üzerine, 14 Nisan 1930'da Moskova'da canına kıydı (bkz. izleyen 79. mektup; "Mayakovski Polonyalı bir diplomatla evlenen bir kadın yüzünden canına kıydı."). Gala'ya 16 Nisan 1930'da gönderdiği bir mektupta, Breton Gala'ya Rus şairin ölümünü haber verir: "Mayakovski, geçen gün Moskova'da canına kıydı. Aşk acısından olduğu söyleniyor, eğer gerçekten böyleyse çok kötü bir formül..."

Le Surréalisme au service de la révolution'un ilk sayısında (Temmuz 1930, s. 16-22), Breton, Mayakovski'nin canına kıymasını konu alan "Aşkın kayığı günlük yaşama çarparak parçalandı" başlıklı uzun bir yazı yayımlar (Bkz. 79. mektup, 10. not.)

6. Gerçeküstücülerin Ella diye çağırdıkları Elsa Triolet, Mayakovski'nin baldızıydı.

7. Bkz. 73. mektup, 3. ve 6. notlar.

79. Mektup

1. Rue Becquerel'deki daire, Ekim 1929'da oturulacak hale geldi ve Gala, Dali'yle 18 Kasım'da balayına çıktı (*La vie secrète de Salvador Dali*, s. 262): Gala, Paris'e artık çok seyrek gelecekti.

2. Eluard, Gala'ya 1912 yılında 17 yaşındayken rastladı.

3. Bkz. 67. mektup, 3. not.

4. Bkz. 44. mektup, 2. not.

5. Bkz. 54. mektup, 2. not.

6. Bkz. 49. mektup, 1. not.

7. Bkz. 12. mektup, 2. not.

8. *Au défaut du silence* (Paris, 1925) [Max Ernst'in 20 deseniyle birlikte]. Gala'nın nüshası, G. diye numaralanmış ve Japon kâğıda basılmış tek nüshadır; Max Ernst'in tüm desenleri ayrı ciltlenmiştir. Bkz. ilişikteki ithaf.

9. *Littérature*, aylık dergi, 1. seri: Mart 1919'dan Ağustos 1921'e kadar. Dergi müdürleri: Louis Aragon, André Breton, Philippe Soupault. 2. seri: Mart 1922'den Haziran 1924'e kadar. Müdür: André Breton, *Littérature*, Eluard'ın çok sayıda şiirini yayımlayacaktır.

Eluard'ın beklediği bu "6000" trangın, "birinci kalite Çin kâğıdına basılmış ve Legraire'in ciltlediği *Les champs magnétiques*'in nüshasının yarı fiyatından fazla olduğu düşünülürse, burada *Littérature* dergisinin özel, ve belki de çok lüks bir baskısının söz konusu olduğu düşünülebilir.

10. Bu mektup, *Surréalisme au service de la révolution*" dergisinin 1. sayısında basıldı: "Herkes söylüyorum, ölümünden dolayı kimseyi suçlamayın. Rica ediyorum, dedikodu da yapmayın. Şu anda ölü olan bu kişi, ondan nefret ederdi. Anneciğim, kız kardeşlerim, dostlarım bağışlayın beni: bu bir yol değil (hiç kimseye de önermiyorum), ama başka çarem kalmamıştı. Lili, beni sev. Yoldaşım hükümet, ailem: Lili Brik, annem kız kardeşlerim ve Veronica Vittoldovna Pollonskaya. Onlara, onları yaşatabilecek olanakları sağlarsan müteşekkirim. Başlamış olduğum şiirleri Brik'lere ver. Orada bir araya gelecek hepsi. Hani denir ya, "olay kapandı". Aşkın kayığı günlük yaşama çarpıp parçalandı. Yaşamla ödeştik. Artık bir yararı yok acıları, mutsuzlukları, karşılıklı hataları deşip durmanın. Mutlu olsun! Vladimir Mayakovski." Aynı zamanda bkz. 78. mektup, 5. not.

11. Tüberküloz olan René Crevel, Ekim 1929'da İsviçre'de ameliyat oldu: "... Bir aylık bir tüberkülin uygulanmasından sonra (1 Ekim'e doğru), eğer bir iyileşme olmazsa, Lozan'da muhtemelen kaburga kemiklerimi kesecekler." (René Crevel'in Gala'ya yazdığı yayımlanmamış bir mektup).

12. Şarkıcı. 1925-1930 yıllarında, kendisine tutkuyla bağlanan ama aşkına karşılık vermediği Robert Desnos'la dost oldu. 1930'da trajik bir biçimde öldü (bkz. Marie-Claire Dumas'nın *Robert Desnos ou l'exploration des limites* adlı yapıtı, Klincksieck, 1980, s. 75-78).

13. Marcel Noll, Galérie surréaliste'i yönetiyordu (bkz. 7. mektup, 3. not). Joë Bousquet'ye Arosa'dan gönderdiği 17 Ekim 1928 tarihli bir mektupta, Eluard Bousquet'yi uyarır: "... Noll hazretlerinin rezillikleri (ve alçaklığı) konusunda sizi uyardılar mı? Bunu söylüyorum, çünkü sizin saflığınızı kötüye kullanabilir. Çok sevimsiz bir şey böyle uzaktan hor görülme, hiçe sayılmak, aldatılmak..." (*lettres à Joë Bousquet*, 1973, s. 50). L. Scheler'in notu da konuya açıklık getiriyor: "Breton da, Eluard'ın burada dile getirdiği kanaati paylaşmıyor değildi."

14. Bkz. 78. mektup, 6. not.

15. Bkz. 73. mektup, 3. not.

80. Mektup

1. Bkz. 44. mektup, 2. not.
2. Bkz. 67. mektup, 3. not.

82. Mektup

1. Eluard, "Le Berry-Paris" kafesinin zarfını kullanmış.

2. Afrika ve Okyanusya objeleri satıcısı; 18, rue de Seine adresinde bir mağazası vardı.

3. Senaryosu Buñuel ve Dali'ye ait olan, ama Dali Malaga'dayken Buñuel'in tek başına gerçekleştirdiği *Altın Çağ* filmi (*La vie secrète de Salvador Dali*, s. 289). Halka ancak Ekim 1930'da gösterilecek olan *Altın Çağ*'ın fotoğrafları Temmuz 1930'da *Surréalisme au service de la révolution* dergisinin 1. sayısında basıldı. Film Temmuz ayında gören birkaç kişi, "Noailles'ların evinde aileye yakın birkaç kişinin hazır bulunduğu ilk gösterim"de görmüşlerdi filmi (Buñuel, *Mon dernier soupir*, Laffont, 1982, s. 142). Noailles'lar, Paris'te Place des Etats-Unis'de kendilerine ait otelde "Paris'in ilk sesli sinema" salonunu açmışlardı (aynı yapıt, s. 154). Buñuel, tüm gerçeküstücülerin gösterimde hazır bulunduklarını belirtiyor – kuşkusuz Paul Eluard'ın dışında herkes. Buñuel'in kendisi de o zaman Los Angeles'ta bulunuyordu.

4. *Le surréalisme au service de la révolution*, 1. sayı, Librairie Corti, Temmuz 1930. Müdür: André Breton. Dergi kapağının arkasında şu sözler yazılı: "Radiana yöntemiyle hazırlanmış kapak. (Kapağı kuvvetli biçimde tutun ve karanlıkta bakın); o zaman fosforlu bir başlık ortaya çıkıyor: *Le Surréalisme au service de la révolution*. Hollanda kâğıdına lüks baskı, numaralanmış 15 nüshayla sınırlıydı, ama tüm nüshalar "ışılıtlı"ydı.

83. Mektup

1. Eluard'ın Haziran 1938'de Roland Penrose'a sattığı yapıtlar listesinde "Yeni-Zelanda kökenli kalıbı çıkarılmış bir kafatası" yer alıyordu.

2. Bkz. 49. mektup, 1. not.

3. Pierre Coll'ün Paris'te bir tablo galerisi vardı. Haziran 1930'da Coll ile bir sözleşme yapan Dali bu galeride Haziran 1931, Haziran 1932 ve Haziran 1933'te sergi açacaktır.

4. *Le Surréalisme au service de la révolution*'un Hollanda kâğıdına basılmış 15 nüshası için lüks abonman.

5. Valentin'in, "Bunu size söyletmezler" adlı yazısı *Le Surréalisme au ser-*

vice de la révolution'un 1. sayısının 45-48 sayfalarında yayımlandı. Bu yazıda, Belçikalı gerçeküstücü Albert Valentin, *L'intransigent* adlı dergide yayımlanan ve "şaşırtıcı" bir fiziksel benzerlikten yola çıkarak Baudelaire ile "adli vekalet komiserliği yapan Léon Améline" adındaki biri arasında koşutluk kuran bir yazıya karşı çok ağır bir yazı kaleme alır.

6. *Le Surréalisme au service de la révolution*'un ikinci sayısında çıktı, 8. 7-8, "Kastilyalı ve Katalan Aydınları"

7. İkinci sayı, s. 3-5: *Sade'nin Güncelliği*

8. İkinci sayı, s. 18-19: *Temel Alanlarda Aykırı Muhalefet Formüllü*

9. İkinci sayı, s. 21: *Birinci sıra*

10. İkinci sayı, s. 26-29; *Şakalar ve bilinçaltı*

11. İkinci sayı, s. 24-25: *Katil Foch'un Yaşamı*. (Kısa bir süre önce vefat eden mareşal Foch'a karşı yazılmış olan) bu yergi dolu şiirin yayımlanmasından sonra (Ekim 1930) *La Liberté*'nin edebiyat eleştirmeni şiiri yazarın kurşuna dizilmesini ister. Buna mukabil, Clémenceau'dan söz edilmez.

12. Maria Benz, diğer adıyla Nusch (Eluard kimi zaman Nush olarak yazar); 1934'te Eluard'la evlenir. Eluard ona 1930 Mayıs'ında rastlamıştı. Eluard, Nusch'la karşılaşmalarını Alain Trutat'ya yazdığı bir ithaf yazısında şöyle anlatır: "René Char'la birkaç aylık bir dostluğumuz vardı, onunla birlikte 1930 yılının bir Mayıs gününde sokakta yürürken küçük Nusch'la karşılaştım..." (*Livre d'identité*, bu anı s. 212'de basılmıştır.)

13. Eluard, Cadaquès'e Ağustos'ta gidecektir. Annesine Avignon'dan gönderdiği 12.8.1930 tarihli kartpostalda, "Yarın gemiyle Marsilya'dan Barselona'ya, oradan da Gala'yı görmeye gideceğim..." der. Ayrıca Gala'ya yazdığı 87. mektuba da bakılabilir. Eluard, Gala'nın yanına René Char'la birlikte gidecektir (bkz. 85. mektup): "Char önceki gün geldi - seni görmeye onunla birlikte geleceğim" (Cannes, 1 Ağustos 1930). 1930 yılında Cadaquès'te çekilmiş iki fotoğraf kimi zaman Dalí'yi, kimi zaman Eluard'ı Gala, Nusch ve René Char'la birlikte göstermektedir; bu fotoğraflar *Livre d'identité*'nin 88-89. sayfalarında basılmıştır. René Char'ın Tüm Yapıtları'nda (Bibliothèque de la Pléiade, Gallimard, 1983) Cadaquès'e yapılan bu ziyaret yanlışlıkla 1931 yazı olarak gösterilmiştir: "Yazın, Nusch ve Paul Eluard ile birlikte deniz yoluyla İspanya'ya yolculuk. İtalyan yük gemisi M. N. Catalani'ye binmişler ve Barselona'da mola verdikten sonra Salvador Dalí ve Gala'nın yerleştikleri Cadaquès'e gitmişlerdir. Yolculuk boyunca, Eluard *À toute épreuve* adlı şiir kitabını yazmış ve elyazması metni René Char'a vermiştir." Oysa, *À toute épreuve*'ün basımı 15 Ekim 1930'da yapılmış ve 1931 yılında da Eluard'ın elinden pasaportu alınmış ve İspanya'ya gitmesi olanaksızlaşmıştır (bkz. 102. mektup, 4. not.)

84. Mektup

1. Albert Valentin, René Clair'in *A nous la liberté* adlı filminin gerçekleşmesine katkıda bulunduğu için 1931 yılında gerçeküstücü hareketten çıkartılacaktır. *Le Surréalisme au service de la révolution*'ın 4. sayısında (Aralık 1931), Paul Eluard ve René Crevel, "ticari bir film" adlı yazılarında "devrim karşıtı bu film"i eleştirecekler ve Albert Valentin'i, "bizi aldatmaya kalkışan bu adam"ı, böyle bir filme katkısından dolayı suçlayacaklardır.

2. Barselona yakınlarındaki kumsallarıyla ünlü tatil beldesi.

3. *Le Surréalisme au service de la révolution*'un kapağındaki arma. *La Révolution Surréaliste*'in 12. sayısında (15 Aralık 1929), 15. sayfada Breton'un şu notu var: "1896-1898 yılları arasında aynı hizaya gelen ve her 45 yılda bir gerçekleşen Uranüs'le Satürn'ün bu buluşma -Aragon'un, Eluard'ın ve benim yıldız haritalarımızı belirleyen bu buluşma- (Aragon 1897'de, Eluard 1895'te ve Breton 1896'da doğdu), Choissnard'dan öğrendiğimize göre, astroloji alanında pek araştırılmamış olsa da, büyük olasılıkla derin bir bilim aşkına, gizemleri kurcalamaya, büyük bir kendini yetiştirme ihtiyacına işaret ediyor" (Anlaşılabileceği gibi Choissnard'ın sözcükleri pek anlaşılır gibi değil). "Kim bilebilir, der Choissnard, Satürn ile Uranüs buluşmasının yeni bir bilim okulunun doğmasına neden olmayacağını? Bir yıldız haritasında yerli yerine oturtulmuş bu görünüm, düşünmeye, öngörüye, bağımsızlığa yeteneği olan, birinci derecede araştırma yapma yeteneği olan bir insanın doğasıyla uyum içindedir." Bu satırlar 1893 yılına ait, ve 1925 yılında da Choissnard öngörüsünün gerçekleşmekte olduğuna dikkat çekmektedir.

85. Mektup

1. Bkz. 49. mektup, 1. not.

2. *La Revue française de psychanalyse* dergisinde, 3. yıl, 2. sayı. G. Do-in ve arkadaşları (15 Aralık 1929'da baskısı yapılmış) s. 272'den 353'e: Dr. Louis Jekels: *Napoléon'un yaşamının dönüm noktası* (Almancadan çevrilmiş); s. 355'ten 393'e; Jean Frois-Witmann: *Modern sanat üzerine psikanalitik görüşler*. Bu yazının sadece bir bölümü gerçeküstücülüğe ayrılmış; yazı, aynı zamanda ekspresyonizm ve kübizmi de inceliyor. Özellikle iki bölüm gerçeküstücülüğe ayrılmış: *İmge ve bilinçaltı* (s. 371-374) ve "İmgedeki çağrışım" ve otomatizm konusunu işleyen *Yeni ve Sürpriz* (s. 374-376). Yazılarda, Breton'dan, özellikle de *Manifesto*'dan (1924), ve gerçeküstücülüğün iki büyük öncüsünden *Lautréamont* ve *Rimbaud*'dan çok sayıda alıntı vardır.

Psikanalist Frois-Witmann gerçeküstücü grubun etkinliklerine, özellikle de *Minotaure* dergisine katkıda bulunacaktır.

3. Bkz. 83. mektup, 6. not.

86. Mektup

1. 14 Eylül 1889'da doğan Jacques Rigaut dadaist akıma katıldı; 1. İntiharın içten gelen "bir yönelim" olduğunu söyleyen Rigaud, *Littérature* dergisine yazılar verdi; bu yazılarından birinde (1920) "farklı intihar biçimleri"ni betimlemekteydi (bu metin, 15 Aralık 1929'te, *Jacques Rigaud* başlığıyla *Le Révolution surréaliste* dergisinde yeniden basıldı): "Jacques Rigaud, Lord Patchogue adıyla kendisiyle özdeşleştirdiği bir kişi yaratmış; hatta kartvizitlerini bu ad altında bastırmıştı. Daha önce başarısız kalan bir intihar girişimini tekrarlayarak 5 Kasım 1929'da intihar etmişti. Geride bıraktığı el yazmaları arasında "Lord Patchogue" adlı bir yazınsal deneyimle bu metne ilişkin notlar bırakmıştı. Raoul de Roussy de Sales, *la Nouvelle Revue Française*'de (1930), "Lord Patchogue" başlığı altındaki yazısında, bu metni ve notları bir araya toplamıştı. (*La N.R.F.*'in notu: "Jacques Rigaud, Drieu la Rochelle'in öykü kahramanına model olmuş kişi olarak görüyordu kendisini: *La valise vide*). Aynı sayıda (s. 251-255), Victor Castre, *Jacques Rigaud'nun İntiharı Üstüne*" başlıklı bir yazı yayımladı.

2. Bkz. 83. mektup, 6. not. *Kastilyalı ve Katalan Aydınlar* adlı yazısının ardından Dali'nin iki küçük metni yayımlanacaktır: *Expositions* ("Sergiler") ve *Arrestation d'un exhibitionniste dans le metro* ("Metroch bir teşhircinin tutuklanması") (*Le Surréalisme au service de la révolution*, 2. sayı, s. 8 ve 9.)

3. Simon Schabacher, diğer adıyla Henri Duvernois'nın (1875-1937) yapıtı. *Hortensia Kardeşler*'in özgün baskısı 9 Mart 1931'de tamamlandı; için, Eluard bu metni bir dergide okumuş olmalı.

4. Bkz. 49. mektup, 1. not.

5. F. Picabia'nın Güney Fransa'da bir şatosu vardı.

87. Mektup

1. Bkz. 54. mektup, 2. not.

2. Bu deseni bulamadık.

89. Mektup

1. Bkz. 86. mektup, 1. not. Bu bir "ek" değil, *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 2. sayısı olacaktır (bkz. 90. mektup). Paul Eluard'ın *Lord Patchogue* adlı metni 16. sayfada yayımlanacak; ayrıca Victor Castre ile *la N.R.F.*'i şiddetli eleştiren notlar da bu yazıyla birlikte basılacaktır.

2. 86. mektup, 2. not.

90. Mektup

1. *Le Surréalisme au service de la révolution*'da Dalí'nin yalnızca *Le grand masturbateur*'ü basılacaktır (s. [39]). Bkz. 86. mektup, 2. not.

2. Gerçeküstücü grubun etkinliklerine katılan Perulu şair ve ressam Cesar Moro.

3. Önce, *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 2. sayısında çıkacak olan *L'immaculée conception*'un (Ekim 1930, s. 10-14) birinci bölümü; tam metin 24 Kasım 1930 yılında satışa çıkacaktır. *Cahiers d'Art*'da (1935; sayı 5-6, s. 137) kitabın yazarları şöyle diyorlar: bu kitap on beş günde ve yalnızca boş zamanlarımızda yazıldı"

91. Mektup

1. Eluard ve Gala, ancak 1932 yılının Ocak ayında boşanacaklardır. Eluard önce, "Boşanmaktan söz ettiğimiz anda." biçiminde yazmış.

2. Bkz. 3. mektup, 5. not.

3. Bkz. 83. mektup, 1. not.

4. Chirico'nun 1914 tarihli tablosu.

94. Mektup

1. Jean-Auguste-Gustave Binet, diğer adıyla Binet-Valmer (1875-1940). Cenevre'de doğmuş Fransız romancı. 1914 yılında Fransız vatandaşı olmuş, savaşa katılmış ve 1919'da Meçhul Askere ve Rethondes Anıtına Saygı fikrini ortaya atmıştır. Ayrıca *l'Action française*'in aktif bir propagandacısı olmuştur.

Prosper Bourguillard, impuissant, Président du Conseil, yayımlanmamış, tam metin roman, *Les Oeuvres libres*'de (aylık dergi, sayı: 55, Ocak 1926) yayımlandı.

2. Sözü edilen Brice Parain olmalı, "Déflective'in eski yöneticisi (...), halen "L'Humanité'ye gönderilmiş kitaplar köşesinin sorumlusu (Le Surréalisme au service de la révolution'un 2. sayısında, 43. sayfada basılmış bir fotoğraf yazısı; ancak – L'Humanité'de H. Barbusse üzerine yazıldığı söylenen bu yazıyı bulamadık.

3. Buñuel ile Dali tarafından gerçekleştirilmiş olan *Altın Çağ*'ın gösterimi 28 Ekim'den 3 Aralık 1930'a kadar Studio 28'te yapıldı. 3 Aralık'ta "Yurtseverler Birliği" ve "Yahudi Karşıtları Birliği" temsilcileri gösteri salonunu tahrip edip giriş holünde sergilenen gerçeküstücü tabloları bıçak darbeleriyle parçaladılar. Film polis tarafından yasaklandı.

95. Mektup

1. Kart ters çevrilince ortaya bir kadınlık organı çıkıyor.

96. Mektup

1. Otelin antetli kâğıdında yerleşim alanının bir fotoğrafı basılmış. Eluard, René Char'la birlikte kaldığı şalenin yerini bir okla işaretlemiş.

2. *Nouvelles littéraires*'in 10 Ocak 1931 tarihli sayısında (s. 7) Jean Casou'nun *L'Immaculée conception* üzerine bir yazısı var.

97. Mektup

1. Satış eksperi.

2. Valentine Hugo (1887-1968). Ressam ve müzisyen; 1919'da ressam Jean Hugo ile evlendi. Çok sayıda tiyatro ve bale dekoru gerçekleştirdi. 1930'da gerçeküstücülerle tanıştı. Eluard'la sıkı bir dostluğu oldu ve onun çok sayıda kitabını resimledi: *Appliquée*(1937), *Médiuses* (1938), *Les animaux et leurs hommes* (1940), *Blason des fleurs et des fruits*'nin elyazması kopyası. Hugo, aynı zamanda Achim d'Arnim'in *Les contes bizarres*'ı (1933) ile La Motte-Fouque'nin *Ondine*'ini de (1943) resimledi.

Valetine Hugo'nun ayrıntılı bir biyografisi için, Anne de Margerie'nin *Valentine Hugo 1887-1968*, (Damase, 1983) adlı yapıtına başvurulabilir.

3. Paul Eluard ve André Breton'un, Salvador Dali'nin *La femme visible*'i (15 Aralık 1930'da basımı tamamlamış) için hazırladıkları açıklayıcı not, *Cahiers d'Art*'ın 1. sayısında (6. yıl, 1931) 60. sayfada da yayımlandı.

98. Mektup

1. 3 Aralık 1930'da Studio 28'de gösterilen *Altın Çağ*'ın Vikont de Noailles tarafından finanse edildiğini anımsatalım (Bkz. 67. mektup, 3. not). Stüdyo 28 skandalından bir ay sonra, 2 Ocak 1931'de Nancy Cunard, Londra Gaumont Theater'da *Altın Çağ*'ın özel bir gösterimini gerçekleştirmişti.

2. Bkz. 28. mektup, 2. not.

3. Aragon, Georges Sadoul ve Elsa Triolet'yle birlikte, Kasım 1930'da 2. Uluslararası Devrimci Yazarlar Konferansı'nın yapılacağı Kharkov'a gitmişti. Burada, kendilerine de imzalatılan bir metin yayımlanmıştı (bu metin 1 Aralık 1930'da *Paillasse*'ta da yayımlandı). Metinde, yazarları *İkinci Manifesto*'dan ("diyalektik materyalizme karşı çıktığı sürece") desteklerini çektiklerini, freudcu öğretiyi "idealist bir ideoloji" ve troçkizmi "sosyal-demokrat ve devrim karşıtı bir ideoloji" olarak gördüklerini, yazınsal etkinliklerini "komünist partinin disiplini ve denetimine tabi tutmayı" kabul ettiklerini belirtiyorlardı. 1930 yılında, Breton tarafından bir açıklama yapmaya çağrılan Aragon ve Sadoul, *Aux intellectuels révolutionnaires* başlığıyla bir manifesto kaleme alarak, freudcu öğretiye ve troçkizme karşı Kharkov'da alınan tavırları üstü kapalı olarak kabul etmediklerini ve gerçeküstücü grupla olan dayanışmalarını açık bir biçimde sürdürdüklerini belirtmişlerdir. "Kriz, ilke olarak aşılmıştı. Çok hasta olan Sadoul, bu manifestonun ardından Paris'i terkedip uzun aylar boyunca kalacağı İsviçre'ye gitti. Aragon ise, grup içindeki yerini aldı, ama her şey bir kez yerinden oynamış ve çanlar çalmaya başlamıştı." (Thirion, *Révolutionnaire sans Révolution*, Laffont, 1972, s. 304.)

4. Bkz. 97. mektup, 3. not.

99. Mektup.

1. Sadoul'un 1930 yılında "Keller Olayı" dolayısıyla 3 ay hapis cezasına çarptırılması (bkz. 70. mektup, 5. not).

2. Sadoul, Nancy'liydi.

3. Gerçeküstücü kitap ve el yazmaları 1956 yılında Hôtel-Drouot'da satışa çıkarılan zengin koleksiyoncu René Gaffé, Eluard üzerine 1945 yılında bir kitap yazacaktır (*Eluard*, Paris-Brüksel, Le Cheval ailé, 1945).

100. Mektup

1. Eluard, "işte sana bir mektup daha" demek istiyor kuşkusuz (bkz. 3. mektup, 5. not).

2. 1900 sanatına tutkun olan Salvador Dali, "modern Stil"ın yeniden keşfinin öncülerinden biri oldu: "1929 yılında ve *La Femme visible*'i gerçekleştirdiğim sıralarda, modern stil'in başdöndürücü mimarisini, mizah gölgesi olmaksızın, sanat tarihinin en özgün ve en olağanüstü fenomeni olarak algılayan ilk ben oldum sanırım De la beauté terrifiante et comestible de l'architecture modern stylo ("Modern Stil Mimarının Dehşet Veren ve Tüketilen Güzelliğine Dair", *Minotaure*, sayı 3-4, s. 69-76, 1933.)

3. Eluard kuzinlerinden biri.

101. Mektup

1. Bkz. 12. mektup, 2. not.

2. Bu satış, Paris'te Hôtel-Drouot'da 3 Temmuz 1931'de yapılacaktır: "*Afrika, Amerika, Okyanusya Kökenli Heykeller, André Breton ve Paul Eluard Koleksiyonu.*" Afrika ve Okyanusya objeleri konusunda uzman olan Charles Rotton, daha önce 7 Temmuz 1924 yılındaki satışı yapan değer tahmincisi Bellier ile bu satışı gerçekleştirecektir. (Bu satış kataloğunun kapağı *Livre d'identité*'de yeniden basılacaktır, s. 106)

3. Sömürge Sergisi, Mayıs 1931'de Vincennes'de açılacaktır. Bu vesileyle, gerçeküstücüler bu sergiye karşı üç el ilanı yayımlayacaklardır (ikişi: *Sömürge Sergisini Ziyaret Etmeyin* ve *Sömürge Sergisinin İlk Bilançosu*, Nadeau'nun *Documents surréa listes* kitabında (s. 325-327 ve 330-332) yayımlanacaktır.

Aynı zamanda bkz. 120. mektup, 1. not.

102. Mektup

1. Bkz. 99. mektup, 3. not.

2. Bkz. 49. mektup, 1. not.

3. Bkz. 101. mektup, 2. not

4. Paul Eluard, 1931 yılında pasaportsuz kalacaktır. Robert Valette *Livre d'identité*'de (s. 109) Dış İşleri Bakanlığı'ndan René Crevel'e hitaben yazılmış ve 11 Temmuz 1931 tarihli bir mektubu yayımladı (René Crevel, Madam Cuevas aracılığıyla Eluard'ın işlerini takip ediyordu); "Bu konuda Emniyet Müdürlüğü'nün kesin bir tavrıyla karış karşıyayız. M. Edouard Grindel [*aynı yazım*], diğer adıyla Paul Eluard'ın çok kötü ve kaygı verici

bir dosyası olduğu anlaşıyor..." Bu mektuba Eluard şu notu eklemiş: "iki yıl süresince pasaport alamamamla ilgili olarak, tam neyle suçlanmış olduğumu (ve halen neyle suçlandığımı) hiç anlayamadım."

5. Bkz. 97 mektup, 2. not.

103. Mektup

1. Bkz. 98. mektup, 3. not.

104. Mektup

1. *La vie immédiate*'taki *Par une nuit nouvelle* adlı şiirin taslağı (Paris, Ed. de Cahiers Libres, 1932).

İzleyen mektupta Eluard, "Tümüyle senin için yazılmış bir şiir gönderiyorum. Bunu son mektubumdan da biliyorsun." diye söz ettiği şiirin tamamlanmış halini Gala'ya gönderecektir.

105. Mektup

1. İzleyen mektupta "galigrafi" biçimini alacak "kaligrafi" sözcüğü (bkz. 106. mektup, 1. not), muhtemelen Dali'nin Gala'ya yazdığı bir şiirin elyazmasını –belki de Aralık 1931'de çıkacak olan *Amour et Mémoire*'dan bir parçayı– gösteriyor.

Eluard önce, "Dali'ye "tipografi"si için teşekkür et" diye yazmış. Bu durumda burada "Gala Eluard'a" adanmış *La femme visible* (Aralık 1930) gibi basılmış bir kitap da söz konusu olabilir.

2. *La vie immédiate*'da yer alan *Par une nuit nouvelle* adlı şiir.

106. Mektup

1. 'Galigrafi' sözcüğü bu kez kuşkusuz Dali'nin bir metnine (?) değil (bkz. 105. mektup, 1. not), doğrudan Gala'ya işaret etmektedir.

2. Bkz. 101. mektup, 2. not.

107. Mektup

1. Eluard Lunel'e, Jean ve Valentine Hugo'nun yanma gidecektir (bkz. izleyen mektup).

2. Bkz. 102. mektup, 4. not.

108. Mektup

1. Bkz. 39. mektup, 7. not.

109. Mektup

1. Eluard, Char'ı gerçekten de Avignon yakınlarındaki Gordes'da ve Marquis de Sade'ın şatosunun kapısında görecektir (bkz. *Livre d'identité*'de basılmış fotoğraflar, s.102-103).

"V. Hugo'nun not defteri (yayımlanmamış, Jean Hugo koleksiyonu), Char'ı ziyaret tarihini 2 Mart olarak göstermektedir" (*Paul Eluard et la peinture surréaliste*, Gateau, Droz, 1982, s. 165). Eluard, Crevel'i de gerçekten gördü mü? Mart ayında, Eluard ve Gala Grimaud'da Hôtel Beausoleil'de buluşacaklardır (bkz. 133. mektup, Mart 1932): "...seninle bundan tam bir yıl önce birlikte olduğum bu otel..."

2. Bkz. 102. mektup, 4. not.

110. Mektup

1. Eluard, kendisinin de bilmediği nedenlerden ötürü pasaport alamıyordu (bkz. 102. mektup, 4. not). Gala'ya Lunel'den yazdığı bu mektuptan kısa bir süre sonra Nusch'a şunları yazacaktır: "Cumartesi. Pasaport talebim yine reddedildi. Bu durumda, Perpignan'a Çarşamba günü gidip Gala'yı bir gün bekleyeceğim. Sonra, Char ve Crevel'i görmeye gideceğiz..." (*Livre d'identité*'de yayımlanmış mektup, s. 108.) Robert Valette bu mektubun 1931 yazında yazıldığını belirtiyor, muhtemelen bu saptamayı da pasaport talebinin reddedildiği 11 Temmuz 1931 tarihini temel alarak yapıyor. Bununla birlikte, Eluard'ın o zaman Lunel'de bulunması, Nusch ve Gala'ya Char ve Crevel'i ziyaret etme fikrini açıklaması (bkz. 109. mektup) bizi bu mektubun daha çok Mart ayı başında yayımlanmış olduğu düşünöncesine götürüyor. *Livre d'identité*'de yayımlanmış pasaport reddiyle ilgili mektup, büyük bir ihtimalle Eluard'ın aldığı bu tür mektuplardan birine işaret yapıyor.

2. Bkz. 97. mektup, 2. not.

111. Mektup

1. Eluard, Nusch, Breton, Valentine Hugo ve Sadoul.

2. *Critique de la poésie. La vie immédiate*'ın baskısı 25 Haziran 1932'de

tamamlanacaktır. Bu şiir ilk kez *Le Surréalisme au service de la révolution*'da yayımlanacaktır (sayı 4, Aralık 1931).

Bkz. mektubun sonundaki şiir.

3. Bu mektup ve bgir sonraki aynı kâğıda yazılmıştı ve aynı zarfta bulunuyorlardı.

4. Gala'nın fibromu (teldoku uru) vardı; yıl sonunda ameliyat olacaktı (bkz. 123. mektup, 1. not).

112. Mektup

1. Bkz. 102. mektup, 4. not.

114. Mektup

1. Bkz. 97. mektup, 2. not.

2. Bkz. 111. mektup, 2. not.

115. Mektup

1. Paul Eluard Gala'yı görmek için Vernet-les-bains'e gitti. Bkz. Gala'nın Vernet-les-bains'den Valentine Hugo'ya yazdığı (tarihsiz) mektup (yayımlanmadı): "... Çok mutluyum ve Paul'ü yeniden gördüğüm için de... Yarın, Paul Paris'e gidiyor ve biz de, hepimiz, öbür gün Cadaquès'e geçeceğiz..."

116. Mektup

1. Bkz. 119. mektup, 3. not.

2. Jacques Viot, gerçeküstücü grup üyesi. *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 1. sayısında (Temmuz 1930), Viot'nun bir yazısı var (s. 43-45): *N'encombrez pas les colonies* ("Kolonileri Doldurmayın").

Viot, 12 Haziran'dan 17 Haziran 1925'e kadar Galeri Pierre'de bir Miró sergisi düzenledi. Aynı yıl (1925) Max Ernst, Arp ve Miró ile bir sözleşme yaparak sergi düzenleme hakkını aldı.

3. *L'action de la justice est éteinte*, Paris, Édition surréalistes, Librairie José Corti, 30 Temmuz 1931.

4. Aragon, *Persécuté persécuteur*, Paris, Éditions surréalistes, 25 Ekim 1931.

5. Viot'un *Le surréalisme au service de la révolution*'da yeni yazıları olmayacaktır.

6. Bu şiirler mektupla birlikte değillerdi. Muhtemelen, Eluard'ın süslemeli eski kâğıtlar üzerine kopya ettiği *La vie immédiate* kitabındaki şiirler olsa gerek.

7. Pierre Unik (1909-1943). Çok genç yaşta gerçeküstücü gruba kabul edilmiş olan Unik'in ilk metni, "Yaşasın Gelin", *La Révolution surréaliste*'in 6. sayısında (1926) basıldı. 1927'de Breton, Aragon, Péret ve Eluard'la birlikte Komünist partiye girer ve onlarla birlikte gerçeküstücü harekete karşı çıkanlara karşı "Gün Ortasında" adlı broşürü yayımlar.

"Aragon Olayı" sırasında, *Paillasse* dergisinde yayımlanan yazıyı imzalayanlarla birlikte hareket etmeyi reddederek, gerçeküstücülerle bağlarını koparacak olan *Bir şiirin çevresinde* adlı el ilanını Maxime Alexandre ile kaleme alır (*Dictionnaire général du surréalisme et de ses environs*, P.U.F, 1982, s. 417).

117. Mektup

1. Önden ve arkadan bir meleği gösteren kartpostalda şu yazı var: "önce" ve "sonra"

2. Gala, Dali ve René Crevel.

3. Bkz. 116. mektup, 7. not.

118. Mektup

1. Bkz. 119. mektup, 3. not.

2. Bkz. 116. mektup, 2. not.

3. Bkz. 116. mektup, 7. not.

4. Eluard önce, "İlişte bir şiir sunuyorum (mektubun arkasında)", yazmış, sonra da üstünü çizmiş.

5. Bu belgeyi bulamadık (gazete kupürü olabilir mi?).

6. "Tzara'nın evinde, 6 Ekim 1931'de yapılan toplantının tutanak kopyası"nın da gösterdiği gibi, Breton o zamanlar büyük bir moral bozukluğu içindeydi (André Thirion'un özgün belgeler üzerinden 5, 6 ve 7 Ekim 1958'de çıkardığı kopya), s. 6: "Bret[on], eğer bir 3. sayının çıkarılması kararlaştırılırsa, (*Le Surréalisme au service de la révolution*) aşağı yukarı tüm yazılar basılır, o zaman da bu sayının ne olacağı ortada, 1. ve 2. sayılardan farkı olmayacak, herkes kendi havasını katacak, bu durumda ideolojik verim alınamayacak. Bence bu zahmete değmez.

Diğer çözümler: Şu an için gerçeküstücülük sözcüğünü kullanmaya devam etmemiz olanaklı mı (?) Herkesin kendi ifade biçimini bir yana bırakacağı ve farklı bir topluluğa hitap edecek bir sayı hazırlamak gerekecek. Birisini ya da bir şeyi düşünerek bir şey yapmak – uğultu halinde konuşmalar...”

7. *Livres et publications surréalistes*, José Corti (1931), s. 7, Salvador Dalí'den, "1932 yılında çıkacak: *L'amour et la mémoire*, Guillaume Tell, epik şiir, çağlar boyunca gerçeküstücü resim" Parisli bir yayıncı ve kitapçı olan José Corti çok erken bir tarihte gerçeküstücü kitap ve yayınlar konusunda uzmanlaştı. Bu kataloğun iç kapağında gerçeküstücülerin ünlü sözü "Okuyun/Okumayın" yer almaktadır.

8. Paul Eluard böylece en azından kartpostal albümlerinden birisini notlarla doldurdu.

119. Mektup

1. İspanyol sanat hamisi, Crevel'in, sonra da Dalí'nin dostu, Cuevas Markisi Jorge de Piedrablanca de Guana'nın eşi (1885-1961). Pasaportunu yeniden alabilmesi için Eluard adına çok kez girişimde bulundu (bkz. 102. mektup, 4. not). 1933 yılında kurulan ve Dalí'ye üretiminin bir kısmını düzenli olarak satma olanağı veren bir grup dost koleksiyoncunun oluşturduğu *Zodiaque* grubunun katılımcılarından. Ballet International'in müdürlüğünü yapan kocasıyla birlikte Dalí'nin çok sayıda balesine maddi destek sağladı.

Eluard'ın daha sonra "yaşlı bayan" nitelemesiyle kimi kastettiğini bilmiyoruz.

2. Gerçeküstücüler, kilise ve manastırları ateşe veren İspanyol devrimcileri desteklemek için *Au feu!* başlıklı bir el ilanı yayımlamışlardı. İlanda, "Burjuva Cumhuriyet'in uygulamalarını eleştiriyorlardı (krallığın yıkılmasından sonra, Nisan 1931'de Cumhuriyet ilan edilmişti); Cumhuriyet'in ilk icraatı "katolik dininin devlet dini olarak kaldığını ve tüm kutsal yapıları ayaklar altına almak isteyenlerin kuvvet kullanılarak sindirileceğini ilan etmek" olmuştu.

3. Dalí'nin bu soruşturması çok tepki çekmişti. Bkz. "Tzara'nın evinde 6 Ekim 1931'de yapılan toplantının tutanak kopyası" (Özgün belgelere dayanarak 5, 6 ve 7 Şubat 1931'de A. Thirion tarafından hazırlanmış ve Saint-Denis Müzesi Paul Eluard Fonu'nda saklanan kopya metin). S. 6: "... Buñuel — Breton, gerçeküstücülük sözcüğünün ortadan kalkması gerektiğini söyledi. Aragon bir ara çözüm öneriyor ve felsefi olarak bunu temellendirebileceğini, ancak bunun herkes için geçerli bir gerçeküstücülük olmayacağını söylüyor. Örneğin Dalí'nin 3 yıl

önceki* soruşturması. Breton — Bu tür bir soruşturmaya hiçbir zaman hoşgörüyle yaklaşmam, Aragon da öyle.

Aragon, Dalı'nın Dusseldorf vampiri ve insancıl duygular üzerine soruşturmasını anımsatır.

120. Mektup

1. Komünistler tarafından Sovyet pavyonunda düzenlenen "Sömürge Karşıtı Sergi", Mayıs-Haziran 1931'de gerçekleştirilen ve gerçeküstücülerden de tepki alan "Sömürge Sergisi"ne bir yanıt vermek amacıyla 20 Eylül 1931'de izleyicilere kapılarını açtı. Eluard ve Aragon kimi standların dekorasyonu ile ilgilenmişlerdi (bkz. 101. mektup, 3. not)

2. Bkz. 119. mektup, 3. not.

121. Mektup

1. Bkz. bir önceki mektubun notu.

2. Gerçeküstücülerin 1931 sonbaharında kısmen haberdar oldukları *Les Vases communicants*. "Tzara'nın evinde, 5, 6 ve 7 Şubat 1931'de yapılan toplantı tutanağı kopyası"nın (özgün belgelere dayanarak 5, 6 ve 7 Şubat 1931'de A. Thirion tarafından hazırlanmış ve Saint-Denis Müzesi Paul Eluard Fonu'nda saklanan kopya metin) 4. sayfasında şunlar yazılı: Eluard — Breton'un ve diğer arkadaşların, kısmen bildiğimiz kadarıyla Breton'un kitabının (*Les Vases communicants*) amacının kitleleri etkilemek olduğuna inanıp inanmadıklarını merak ediyorum. Breton — Benim bu kitapla göstermek istediğim şey, kişisel gelişimin beni komünizm konusunda nasıl bir kararlılığa getirdiğidir..."

122. Mektup

1. Bu şiir mektubun sonunda yer alıyor (bkz. 3. not)

2. Burada sözü edilen, *Le Surréalisme au service de la révolution*'da Aralık 1931'de yayımlanmış (IV, 31 - (36)) ve *Port Lligat*, 17 Ekim 1931

* Doğrusu 3 ay olmalı; çünkü 1928'de Dali gerçeküstücüleri daha yeni yeni tanıyordu. Dalı'nın "insancıl fikirler" konusunda soruşturmasındaki soruların ne olduğunu tahmin edebiliyoruz. Benzer biçimde, Dali, kendi buluşu ve içinde süt bulunan likör bardaklarıyla süslediği smokinini gerçeküstücü bir nesne olarak gruba sunduğunda, Aragon'un ayağa kalkıp büyük bir heyecanla, çocukların içmeye bulamadıkları bu sütün böyle harcanmasına gösterdiği tepkiyi de anlayabiliyoruz... Bu soruşturma sonuçta yayımlanmadan kalacaktır (bkz. 120. mektup)

tarihini taşıyan Salvador Dalí'nin *Rêverie*'si olmalı (Fransız Komünist Partisi tarafından pornografik olmakla suçlanan bu metin, 1932 yılı başında patlak verecek "Aragon Olayı"nın kökeninde yer alacaktır). *Rêverie*'nin girişinde, "Gündüz fantezileriyle rüya ve gerçeklikten bir arada arta kalan şeyler hakkında" Eluard'ın üstükapalı biçimde sözünü ettiği türden bir cümle yok; ancak *Rêverie*'nin sonunda böyle bir şeye rastlanıyor: Bornozumunu çıkarıp Dulita'nın üstüne atıyorum, aynı anda Mathilde ve Gallo ortadan yok oldular ve Dulita sevdiğim kadına dönüştü ve rüyanın anısındaki aynı imgelerle birlikte düş de son buldu." Eluard'ın sözünü ettiği cümlelerin bu olup olmadığını, ya da Eluard ya da Breton tarafından sansür edilen bir cümlelerin burada söz konusu edilip edilmediğini anlamak zor görünüyor (bkz. 123. mektup, 2. not). "Breton tarafından ortaya atılan (bu) fikir" e gelince, Eluard; kısmen haberdar olduğu ancak çok önem verdiği *Bileşik Koptar*'a bir göndermede bulunuyor (bkz. 121. mektup, 2. not) — *Les Vases communicants*'dan bir parça, *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 4. sayısında *Rêverie*'yle birlikte yayımlanacaktır. Psikologlar tarafından yapılmış rüya yorumlarını konu alan bir eleştirinin ardından, Breton kitabında Freud'ün savını geliştirerek rüyanın başlı başına bir yaşamı, fizik ötesi bir kökeni olmadığını, rüyadaki olayların doğrudan doğruya uyanıkken yaşanan olaylardan kaynaklandığını, rüya ile daha önce yapılmış, yaşanmış şeyler arasında bir karışıklık olmadığını göstermeye çalışır: "Geleceğin şairi, yaşanmış şeylerle rüya arasında bir fark olduğunu öne süren fikirlerin üstesinden gelecektir..." Breton'la Dalí ilk anda rüya ile uyanıklık arasında bir iç içelik olduğuna inansalar da, Dalí, rüyadan —"rüyaların kalıntısı" ya da "rüya anısının imgeleri"— belirli bir gerçeklik biçimi ("gündüz fantezileri" ya da "düş"ün uyanık olarak sürmesi) doğduğunu söyler; Breton ise, akış ya da yükselmenin, tersi bir biçimde, yani uyanıklıktan rüyaya doğru işlediğini belirtir. Son olarak, Dalí'nin metnine katkısı konusunda, Eluard'ın mektubunu da ekleyerek sordüğümüz bir soruya Thirion'un verdiği yanıt şöyle: " [...] Bu mektuptan hiç haberim olmadı. 1931 yılı yazına ait olmalı, belki de 1933 yılının ilk üç ayına (daha çok da, *Le surréalisme A.S.D.L.R.*'un 5. ve 6 sayılarının yayımlanmasından önceki döneme) ait. Mektupta Dalí'nin hangi metnine gönderme yapıldığını anlamış değilim. *Dalı ile işbirliği içinde olmama* bir gönderme değil bu. Eğer mektup 1931 yılına aitse, bana göstermiş olduğu bir metinle ilgili yaptığım gözlemleri Dalí'nin dikkate almış olması olası. *Bu durumda, Breton'un sözü edilen kitabı muhtemelen Les Vases communicants olmalı.* Eluard'ın gönderdiği ve ideolojik bir uyarı içeren bir telgrafi hiç anımsamıyorum." (Vurgular bize ait). O halde, bu mektubun, 1933 yılına değil 1931 yılına ait olduğu konusunda hiçbir kuşkuyla yer olmamalı, çünkü *La vie immédiate* 1932 yılında yayımlandı (bkz. 3.

not), ve André Thirion'un da dediği gibi, Breton'un üstü kapalı biçimde anılan kitabı çok büyük olasılıkla *Les Vases communicants*. Ama Eluard, kendisinin de açıkladığı üzere, *Les Vases communicants*'ın ilk iki bölümünden ancak Eylül ayında haberdar oldu (bkz. 121. mektup, 2. not; bu mektup, anılan "sergi"yi –muhtemelen kapılarını 20 Eylül'de açan Sö-mürge Sergisi–tarihlendirmemize olanak tanıyor. Bu mektubu A. Thirion'a iletmedik). Bu durumda, bu mektup, en erken 1931 Eylül'üne ya da eğer burada sözü edilen Dalí'nin *Rêverie*'si ise (17 Ekim 1931) Ekim sonu ya da Kasım başına ait olabilir.

3. *La vie immédiate*'ın (1932) (başlıksız) ilk şiiri.

123. Mektup

1. Gala, Saint-Cloud yakınlarında doktor Jacquemaire'in (Jean Hugo'nun çocukluk arkadaşı) kliniğinde tedavi olacaktır (Valentine Hugo'nun yayımlanmamış bir notu; Gala'nın Valentin'e yazdığı 7 Ocak 1932 tarihli bir mektubun arkasına yazılmış not)

2. Eluard'ın sözünü ettiği bu değiştirilmiş cümle ve bu metin nedir? Muhtemelen *Rêverie* metninin bir cümlesi (bkz. 122. mektup, 2. not.)

3. Bu şiirleri mektubun içinde bulamadık. Belki de bunlar, ek olarak yayımladığımız Eluard'ın el yazısı şiirleri arasında yer alıyor. Eluard önce, "sana pek de ahım şahım olmayan [iki ya da üç] kısa şiir gönderiyorum..." yazmış.

124. Mektup

1. A.E.A.R. (Devrimci Yazarlar ve Sanatçılar Derneği). Paul Vaillant-Couturier tarafından kurulmuş olan dernek, komünistlerle Henri Barbusse taraftarlarını bir araya topladı. Derneğin faaliyete geçişi, 5 Ocak 1932'de M. Fréville'in *L'Humanité*'de yayımlanan bir notuyla duyuruldu. 28 Ocak 1932'de Jean Peyrable'in *L'Humanité*'de yayımlanmış bir yazısında, derneğin ilk toplantısının çok yakın bir zamanda yapılacağı duyuruldu.

2. Aragon, 16 Ocak 1932'de *Front rouge* adlı şiirinde askerleri itaatsizliğe ve cinayete teşvik etmekle suçlanmıştı (bu şiir, Nadeau tarafından *Documents surréalistes*'in 340-342. sayfalarında yeniden basıldı. Bunun üzerine gerçeküstücüler hemen Aragon lehine bir imza kampanyası başlattılar: "Bir şiir metnini hukuki amaçlarla her türlü yorumlama girişimlerine karşı çıkıyoruz ve kovuşturmanın derhal durdurulmasını talep ediyoruz. İmza Bu kâğıdı *Le surréalisme a.s.d.l.r.*, 42, rue Fontaine Paris (9.) adresine gönderiniz."

Bu kampanyayla birlikte, gerçeküstücüler, her çevreden, özellikle de *L'Humanité*'den saldırılara maruz kaldı: "...Bu olayın gerçeküstücüler tarafından reklam amacıyla kullanılmasına kesin olarak karşı çıkıyoruz... İşçilere yapılan baskılar karşısında kollarını kıpırdatmayan, ama o değerli kişiliklerine hafiften dokunulduğunda yeri göğü inleten bu kendini beğenmiş aydınların tavrını benimsemiyoruz. Gerçeküstücü imza kampanyası sözün kisası tam bir korkaklık, bir böbürlenme örneğidir. Onlar şiirin içeriğini savunmak yerine, "kızıl cephe"lerinin her kesiminde geri çekilmektedirler. Onların devrimciliği sözden ibaret..." *L'Humanité*'nin 9 Şubat 1932 tarihli sayısının 2. sayfasında yayımlanmış yazı: "Aragon'un suçlanması"

Bu yazıya cevap olarak, Breton *Misère de la poésie* başlıklı bir broşür yayımlayacaktır. (bkz. 129. mektup, 1. not)

3. Bkz. 102. mektup, 4. not.

4. "Heine (Maurice), 1884-1940. Denemeci ve eleştirmen. Çalışmalarının büyük bir bölümünü Marquis de Sade'ın yapıtlarının tanınmasına ve yayımlanmasına ayırdı. 1930 yılından itibaren gerçeküstücü yayınlarda yazıları yer aldı. *Minotaure* dergisinin 10-13. sayılarının yayın yönetmenleri arasındaydı (1937-1938)" (M. Jean, *Autobiographie du surréalisme*, Seuil, 1978, s. 475).

125. Mektup

1. Jean Peyrable'ın *L'Humanité*'nin 28 Ocak 1932 tarihli sayısında yayımlanmış yazısı (s. 4): "Devrimci Sanatçıların Fransız Kolu Üzerine" Bu yazıda, "sanat için sanat" görüşünü savunan gerçeküstücüler "bireycilik"le suçlanmaktadır.

2. Bkz. 102. mektup, 4. not.

3. Bkz. 124. mektup, 2. not.

126. Mektup

1. Aragon, Unik, Sadoul ve Maxime Alexandre, *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 4. sayısında Dalí'nin *Rêverie* başlıklı metninin yayımlanmasının ardından, Lafayette sokağındaki Komünist Parti merkez binasına çağırılırlar: "Komünist Parti'ye üye olan tek gerçeküstücü sanatçılar olarak Aragon, Pierre Unik, Sadoul ve ben, Lafayette sokağı 120 numaradaki parti merkezine çağırıldık... Ayakta duran kısacık boylu birisi, derginin ilk sayısını eline aldı ve Dalí'nin *Rêverie paranoïaque* başlıklı metnini doğrusu çok garip bir biçimde yorumlamaya koyuldu..." (M. Alexandre, *Mémoires d'un surréaliste* içinde, s. 109, görünüşe göre bir hata yapmış ve

bu çağrının Mart ayında yapıldığını belirtmiştir). Kendilerine “gerçeküstücülükten vazgeçmeleri” söylenir. Ama onlar buna şiddetle karşı çıkarlar.

2. Aragon için başlatılan imza kampanyası (bkz. 124. mektup, 2. not), birkaç gün içinde 300 imzayı geçer; Breton tam listeyi *Misère de la poésie*’de yayımlayacaktır.

127. Mektup

1. Clément Vaulet, diğer adıyla Vautel (1876-1954), 1938’ten 1940’a kadar, yazarını her gün *Le Journal*’deki “Benim Filmim” adlı köşesinde yayımladı. “Aragon Olayı” ile ilgili olarak, bkz. 124. mektup, 2. not.

2. Roland de Renéville, *La N.R.F.*’in 1 Şubat 1932 tarihli sayısında (s. 284-285) çıkmış yazı, “Gerçeküstücü Şiirin Son Durumu”; 286-291. sayfa-larda Dali’nin *La Femme visible* adlı kitabı değerlendirilmektedir (bkz. 97. mektup, 3. not.).

3. Breton’un cevabı *La N.R.F.*’in 1 Temmuz 1932 tarihli sayısında yayımlandı (s. 151-155); Breton ile A. Rolland de Renéville arasındaki yazışma; 2 Şubat 1932 tarihli. Breton, ayrıca *Point du Jour*’da çıkan (s. 122-132) bu yazıya cevap verdi.

4. J. Robert Duron’un *Paul Eluard* başlıklı bu yazısı *Échanges*’ın Kasım 1931 tarihli 5. sayısında yayımlandı (s. 101-118). Eluard’ın cevabı dergide yayımlanmadı, çünkü bu, derginin son sayısı oldu.

128. Mektup

1. Picasso, Aragon için açılan imza kampanyasına katılanlar listesin-de yer aldı. Bkz. 124. mektup, 2. not.

2. Gerçekte dernek daha önceden kurulmuştu (bkz. 124. mektup, 1. not). *L’Humanité* burada, her zaman düzen bozucu olarak görülen gerç-eküstücülerin, derneğin gelişmesini ve kesin olarak faaliyete geçmesini en-gellediklerini üstü kapalı bir biçimde anlatıyor.

3. “Nadrealizam danas i ovde” (“Günümüzde ve Burada Gerçeküs-tücülük”) Beograd Broj 2 Godina (Belgrad). II. Yıl, sayı 3, Haziran 1932. Bu sayıda, Dali, “Yaşasın Gerçeküstücülük” (ziveo nadrealizam), “Bir Gerçeküstücü Roman Parçası”nı yayımlar ve derginin 2. sayısında “arzu” üzerine yapılan soruşturmaya cevap verir (bkz. 137. mektup, 4. not.). Elu-ard’ın *La vie immédiate* kitabından iki (çeviri) şiir yayımlanacaktır: *Les der-niers clichés* (poslendji otisci) ve *La dernière main* (postendia ruka).

1. *Misère de la poésie* (Nadeau tarafından kısmen *Documents surréalistes*'de yayımlandı, s. 345-353). *L'Humanité*'de yayımlanan yazıda şöyle deniyor (bkz. 124. mektup, 2. not): "Devrimcilere kadar uzanan bir hareketin sözcüleri olan ve gerçeküstücülerini sorumluluktan kaçmakla suçlayan Roland, Gide gibi aydınlarla Breton arasında tartışmalar çıkar." (Nadeau, s. 146). Bu saldırılara cevap vermek için Breton *Misère de la poésie*'yi yazar. André Gide'in tavrıyla ilgili olarak, André Gide ile Roger Martin du Gard arasındaki 2 Şubat-11 Mart dönemini kapsayan yazışmaya bakılabilir (Paris, Gallimard, 1968).

Gaffé satışı içinde yer alan (1956) ve halen Bibliothèque Nationale'de N.a.f. 25094 koduyla kayıtlı "Aragon Olayı" dosyasında, üzerinde düzeltmelerin yapıldığı elyazması metnin tamamı bulunmaktadır; bu metin 26 Şubat 1932 tarihlidir.

3. *Ris donc Paillasse* üzerine yazılmış bu makaleyi bulamadık. Burada söz konusu olan metin, Aragon'a karşı yazılmış ve henüz yayımlanmamış (bkz. 133. mektup, 2. not) el ilanı *Paillasse* olamaz. *Paillasse* (Palyaço) bir soytarıdır. *Ris donc Paillasse*'in, Dali'nin yayımlanmamış bir denemesinin başlığı olduğunu da belirtelim: *Ris donc Paillasse* yıllardır hazırlanmakta olan bir denemenin başlığıdır. Dali, bu denemede, izleyicileri en çok güldürecek ve heyecanlandıracak şeyin, kafasından manevi ya da fiziksel bir darbe almış soytarının tavrı olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. bkz. "Mavi Melek" in sonu (S. Dali, *Journal d'un génie*, Ed. de la Table Ronde, 1964, s.28, 1. not.).

3. *La vie immédiate*'da *Le temps d'un éclair* başlığıyla yer alan şiir. Diğer şiirlerle bir arada bulunmuş olan bu şiir bu mektuba eklenmiş olmalı.

1. *Misère de la poésie*, bkz. 129. mektup, 1. not.

2. Pierre Unik, Maxime Alexandre ve Georges Sadoul gibi, kesin olarak gerçeküstücülükten ayrılarak Aragon'un yanında yer alır. Bununla birlikte, Maurice Thorez'ye yazdığı ve "Aragon Olayı" dosyasında bulunan bir mektupta da görüldüğü gibi, Unik'in komünist görüşleri benimsemesi çok kolay olmamıştır. Pierre Unik, bu mektupta, bir toplantı sırasında partili bir yoldaşın kendisine yönelttiği "burjuva bir yozlaşma hareketi" olan gerçeküstücülüğe mensup olduğu yolundaki eleştiriye ve hem Komünist Parti'ye üye olup hem de *Le Surréalisme au service de la révolution*'da yazı yazamayacağı uyarısına karşı çıkar: "Parti üyesi yoldaşların kendilerine şu sözleri söylediğimde ne diyeceklerini merak ediyorum: yoldaşlar, artık sizinle

birlikte mücadele etme hakkım yok (...) çünkü, ben yozlaşmış bir burjuvayım. Yoldaş, öyle sanıyorum ki parti üyesi arkadaşlar bunu öncelikle tatlı bir şaka olarak alacaklardır, ama sonrasında bunun muhtemelen kötü bir şey olduğuna hükmedeceklerdir, çünkü arkadaşlar kendileriyle alay edilmesinden hoşlanmazlar, çünkü benim gerçeküstücü, dişiçi ya da uyurgezer olmam arkadaşların pek umurlarında değildir..." Tüm bunlara karşın, Pierre Unik seçimini yapacak ve komünistleri tercih edecektir. 1932 Nisan'ında, P. Unik ve M. Alexandre, gerçeküstücü grupla ilişkilerini koparacakları *Au tour d'un poème* başlıklı el ilanını yayınlattılar. Buñuel'e gelince (zaten Komünist Parti'ye kayıtlı değildi), o hep gerçeküstücü gruba yakın olacaktır.

4. *Misère de la poésie*'nin lüks baskısı Hollanda kâğıdına basılmış 20 nüshayla, çok ince kâğıda basılmış (sayısı belli olmayan) birkaç nüshadan oluşmaktadır.

131. Mektup

1. Raymond Roussel'in kitapları. *La Révolution surréaliste*'in 4. sayısında (Temmuz 1925), Paul Eluard *L'Étoile au front* üzerine bir yazı kaleme almıştı. 6. sayıda (s. 41) *Nouvelles impressions d'Afrique* üzerine Dalí'nin bir notu yayımlanacaktır.

2. İrlandalı tiyatro yazarı John Millington Synge'in (1871-1909) oyunu. Eluard, *Premières vues anicennes*'de (1937), *Balladin du monde occidental*'den kısa bir alıntı yapar.

132. Mektup

1. Bkz. 130. mektup, 3. not.

2. 7 Mart 1932 tarihli iki sayfalık bu mektup, G. Sadoul'un *Misère de la poésie*'nin içeriğiyle olan anlaşmazlığını ortaya koymaktadır; mektup "Aragon Olayı" dosyasında yer almaktadır (26 ve 27 Nisan 1956 da yapılan Gaffé satışı, dosya şu anda Bibliothèque Nationale'dedir).

Alberto Giacometti de Breton'a benzeri bir mektup göndermiştir (Aragon dosyası).

133. Mektup

1. Aragon, Unik, Alexandre ve Sadoul'un Komünist Parti merkezine çağrılmalarından sonra (bkz. 126. mektup, 1. not), *Misère de la poésie*'nin yazımını bitirmiş olan Breton, Lafayette sokağında yaşayanları

anlatan bir notu bu broşüre eklemeye karar verdi. Breton'un kendisine metni okuduğunda, Aragon broşürün yayımlanmasını kabul etti, ama kişisel olduğu gerekçesiyle Komünist Parti'de yaşananlarla ilgili notu çıkarmasını istedi. Breton ise hiçbir şeye dokunmadan tüm metni yayımladı. Aragon da bunun üzerine 10 Mart 1932'de *L'Humanité*'de yayımlanan kısa bir yazıda "Breton'un broşürünü tümüyle" kabul etmediğini açıkladı. "Devrimci Yazarlar Derneği tarafından yayımlanan açıklama":

"Yoldaşımız Aragon, André Breton imzasını taşıyan *Misère de la poésie* "*l'affaire Aragon*" *devant l'opinion publique* [Şiirin Sefaleti, Kamuoyu Önünde "Aragon Olayı"] adlı bir broşürün yayımlanmasından kesinlikle haberdar olmadığını bildirmiştir. Bu broşürün tüm içeriğini ve adı çevresinde yayılan söylentileri reddettiğini, her komünistin yapması gerektiği gibi sınıf mücadelesine ters düşen ve sonuçta devrim karşıtı olan bu saldırıları kınadığını özellikle belirtmektedir." (bu yazı *Paillasse*'ın başında yer almaktadır).

2. Burada sözü edilen *Paillasse!* başlıklı metindir. "Aragon Olayı"nın Sonu, Mart 1932. Devrimci Yazarlar Dereğın tarafından Yayımlanan Açıklama" Yazıda, imzaları olanlar: René Char, René Crevel, Salvador Dali, Paul Eluard, Max Ernst, Benjamin Péret, Yves Tanguy, André Thirion, Tristan Tzara (ileride Eluard tarafından anılan isimlerin listesiyle aynı). Eluard, Grimaud'dan André Thirion ve T. Tzara'ya da mektup yazmıştı. P. Eluard tarafından A. Thirion'a gönderilen tarihsiz bir kartpostalda, Thirion'dan olduğu kadar Crevel, Char ve Tzara'dan da "Aragon'un skandal yaratan bu tavrını eleştiren" bir bildiri yayımlamaları isteniyordu; bu kartpostal Saint-Denis Müzesi Eluard Fonu'nda saklanmaktadır.

3. 1924 yılında Anotole France'a karşı yayımlanan el ilanında, Aragon S.S.C.B'yi böyle adlandırıyordu: "Bugün Maurras tapiri ve "beyni sulanmış Moskova tarafından alkışlanan edebiyatçı..." (Louis Aragon. "Siz daha önce bir ölüyü tokatladınız mı hiç"; bu metin "*Un cadavre*" içinde yer almaktadır; ayrıca, Nadeau bu metni *Documents surréalistes*'de yayımlamıştır, s. 200.

4. Eluard'ın burada dile getirdiği görüşü Thirion da paylaşıyordu: "Aragon teslim bayrağı çektiğinde yanına Alexandre, Unik ve Sadoul'u da aldı. Aralarında Giacometti gibi kişilerin de bulunduğu kimi kararsızlarsa ilkelerden çok dostluk adına hareket ettiler." (Thirion, *Révolutionnaires sans Révolution*, Laffont, 1972, s. 350.)

5. Bkz. 116. mektup, 7. not ve 130. mektup, 3. not.

6. Bkz. 67. mektup, 3. not.

134. Mektup

1. 1932 yılı Mart ayında, Breton ve Valentine Hugo Cadaquès'te Dali'nin yanında bulunuyorlardı. Bu "birkaç satır"lık mektubu bulamadık.

135. Mektup

1. Madam Grindel'in Montlignon'da bir evi vardı ve Eluard, Eaubonne'daki evini annesine satmayı düşünüyordu. Bu satış işi gerçekleşmedi.

2. Eluard gerçekten de bir şiir yazacaktır: *Salvador Dali*. Bu şiir ilk kez 26 Mayıs-17 Haziran arasında, Pierre-Colle galerisinde açılacak olan Dali sergisinin kataloğunun giriş bölümünde yayımlanacak ve daha sonra *La vie immédiate*'da yer alacaktır.

3. Bu şiirleri mektubun içinde bulamadık. Belki de ek olarak verdiğimiz şiirler arasında yer alıyor.

4. Eluard korkularında haklı çıkacaktır (bkz. 137. mektup, 3. not)

136. Mektup

1. Bkz. 116. mektup, 7. not ve 130. mektup, 3. not.

2. Aslında Buñuel *Altın Çağ*'ı "yadsımaya" kalkışmış olabilir (bkz. 94. mektup, 3. not), çünkü Salvador Dali'nin de anlattığı gibi filmin sivrilikleri epeyce törpülenmiş bir ikinci versiyonunu gerçekleştirmiştir: "Buñuel komünist olunca, *Altın Çağ*'ın en çılgın bölümlerinin sivriliklerini törpüleyerek onu marksist ideolojiye uyarladı. Benim fikrimi sormadan, kendi keyfince filmin adını Marx'tan aldığı yeni bir adla değiştirdi. Gerçekte, filmin bir değeri vardıysa eğer, içerdiği anarşiden geliyordu. Bu ikinci versiyonu hiç görmedim" (*La vie secrète de Salvador Dali*, Gallimard 1979, s. 296; not). Ama *Dictionnaire générale du surréalisme et de ses environs*'a göre (P.U.F., 1982), Buñuel bu ikinci versiyonu 1937'ye doğru vizyona soktu; filmin başlığını da Marx'ın bir sözünden aldı: "Bencil Hesabın Donmuş Sularında" Sözlük, bu ikinci versiyonun ne zaman gerçekleştirildiğini belirtmiyor, ama Dali'nin "Buñuel komünist olunca" sözü –gerçekte Buñuel Komünist Parti'ye kayıtlı olmasa da– filmin 1932'lere doğru gerçekleştirilmiş olabileceğini akla getiriyor.

3. Dali, 1930 yılında *Dormeuse-cheval-lion invisibles*'in çok sayıda versiyonunu yaptı. Bu versiyonlardan biri, 1930 sonuna doğru Studio 28'de *Altın Çağ*'ın gösterimi sırasında sergilenmiş yapıtların kataloğunda 5 numarayla yer almıştır.

4. Bkz. 124. mektup, 1. not.

5. Bkz. 133. mektup, 2. not ve 137. mektup, 3. not.

6. Bkz. 135. mektup, 2. not.

7. Bkz. 97. mektup, 2. not.

8. 1933 yılında 6. sayıyla birlikte çıkacak olan *Le Surréalisme au Service de la révolution*'un 5. sayısı.

9. Bu metin muhtemelen yayımlanmadı.

10. 1934 yılında çıkacak olan ve André Breton ve Paul Eluard'ın birlikte hazırladıkları seçki: *La petite anthologie poétique du surréalisme*. Paul Eluard'm eksiksiz bibliyografyası içinde yer almayan bu antolojinin, sadece önsözünü yazmış olmasına karşın, Georges Hugnet'ye ait olduğu belirtilmektedir.

Paul Eluard, 1 Ocak 1934 tarihli bir mektubunda Tzara'ya, antolojisi-ne hangi şiirlerini alabileceğini sormaktadır: "Pazartesi... Gilbert Lély, biz-den *La petite anthologie poétique du surréalisme* başlığı altında cep boyutunda 128 sayfalık bir antoloji yapmamızı istiyor."

Giriş konusunda henüz karar verebilmiş değiliz: ya metin *This quarter*'ın başında yer alacak biçimde Breton tarafından yayımlanacak ya da Hugnet'den giriş yazısını yazmasını isteyeceğiz...

Bu kitapçık bir ay sonra çıkacak. Tüm metinleri Perşembe günü Lély'ye vermek zorundayız." (Mektup, Jacques Doucet'nin kitaplığında saklanmaktadır. Ayrıca bkz. 196. mektup, 3. not.)

Dali'den bu antoloji için seçilmiş metinler için, bkz. 143. mektup, 2. not.

137. Mektup

1. *Certificat* (Eluard'ın el yazısıyla 23 Mart 1932 tarihini attığı Lucien Scheler'in nüshası *Livre d'identité*'de basılmıştır, s. 110).

2. Dali'nin *Rêverie*'si hakkında: " [Aragon], ki kendisinin gizlice basılmış üç kitabı var, kimi kötü niyetli kişilerin pornografik yapıt suçlaması yöneltme ihtimaline karşı, Dali'nin bizim yayınlarımıza yazı vermesini engellememizi istemek cüretini gösterdi." (*Certificat*). Ayrıca, bkz. 126. mektup, 1. not.

3. Robert Valette'e göre, "el ilanına imza atanlardan biri olan René Char'ın elinden çıkmışa benzeyen" ve Eluard'ın buradaki yargısını doğrulayan notlanmış nüshaya bakılabilir. Metni kaleme alanlardan biri olan Thirion da Eluard'la aynı görüşü paylaşıyor gibi. *Paillasse!* konusunda otuz yıl sonra yazdığı bir yazıda şöyle diyor: "... İfadeler oldukça zayıf. Metin Crevel, Char ve benim aramda gerçekte hiç varolmayan bir işbirliği sonucu ortaya çıktı. Yazıda çok sayıda yazım hatası var[...] Eluard metni-

mizin pek güçlü olmadığı yarışında bulundu. Muhtemelen Breton da böyle düşünüyordu." (*Révolutionnaires sans Révolution*, Laffont, 1972, s. 351). Evet, Breton da böyle düşünüyordu; Crevel'in Gala ve Dalí'ye gönderdiği yayımlanmamış bir mektuba göre, Eluard ve Breton bu broşürü "fazlasıyla ılımlı buluyorlar" ve cümle yapılarını sert bir biçimde eleştiriyorlardı: Gerçeküstücüler olarak, kendimizi siyasal eylemlerden alıkoymak için şiiri gerekçe göstermiyoruz..."; buna karşın, yine bu mektuba göre, Dalí broşürü benimsiyordu.

4. Yugoslav gerçeküstücü Marco Ristitch tarafından yapılmış soruşturma. Eluard'ın bu soruşturmaya verdiği cevap *Nadrealizam danas i ovde*'nin (Haziran 1932) 3. sayısında basıldı.

Morio Ristitch'in soruşturmasında yer alan sorular şöyleydi:

"1) İnsan arzularına, özellikle de kendi arzu ve isteklerinize nasıl bir değer veriyorsunuz?

2) Arzu ve isteklerinizin içten gelen yönelimlerinize ve görevlerinize çatışmaya girebileceğini (bu sözcüklerin çeşitli anlamlarını düşünerek) düşünüyor musunuz? Evet diyorsanız, bunlar hangi istekler, hangi arzular, hangi görevler? Bu çatışmayı kuramsal ve uygulamalı durumlar açısından nasıl çözüyorsunuz?

3) İçinizde suçlu, rezilce diye nitelendirilebilecek ya da, kişisel olarak sizin pis, aşağılık, rezilce bulduğunuz gizli arzular var mı? Eğer varsa, nasıl bir tutum izliyorsunuz? Onlara karşı savaşıyor musunuz, ya da düşleminizde ya da gerçeklik içinde somut olarak onları gerçekleştirebiliyor musunuz? Bu durumda iradenize ve vicdanınıza ne tür bir rol biçiyorsunuz?

4) Yüce arzularınız var mı? Onları gerçekleştirmek için ne yapıyorsunuz? Sizin soylu bulduğunuz arzularınız hangileri?

5) "Arzu" sözcüğünün kullanıldığı tüm alanlarda temellendirildiğini düşünüyor musunuz? Genelde arzu diye adlandırılan çeşitli gereksinimlerimiz arasında bir ayırım yapılması gerektiğini düşünüyor musunuz? Örneğin, duyumsal, maddi (açlık, libido) gereksinimlerle maddi olmayan, manevi (müzik dinleme gereksinimi) gereksinimler arasında bir farklılık olduğuna inanıyor musunuz? Her birine nasıl bir rol ve değer veriyorsunuz?

6) Kimi ayrımların yanlış yapıldığını, onların ortadan kaldırılması, arzu kavramına daha geniş ve aynı zamanda daha belirgin bir anlam verilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

7) Arzu konusunda anne-babalara ve eğitimcilere nasıl bir rol biçiyorsunuz? Eğer varsa, kötü eğitim yöntemlerinde ne tür tehlikeler görüyorsunuz, ve iyi olanların ne tür yararlar sağladığını düşünüyorsunuz?"

5. Bu soruşturmaya verilen cevap mektuba eklenmiştir (bkz. mektubun sonu).

6. Bkz. 135. mektup, 1. not.
7. Madam Grindel'in işlerini takip eden iş adamı.
8. Bkz. Marco Ristitch'in 4. nottaki soru metni.
9. Bkz. 135. mektup, 2. not.

138. Mektup

1. Bkz. 97. mektup, 2. not.
2. Eluard ve Gala'yı 1913 yılında Clavadel'de soyтары kılığında poz verdikleri fotoğraf. Bu fotoğraf, diğerleriyle birlikte *Europe* dergisinin Kasım-Aralık 1962 sayısının kapağında basıldı.

139. Mektup

1. Bkz. 97. mektup, 2. not.
2. Bkz. 67. mektup, 3. not.

140. Mektup

1. Bkz. 135. mektup, 2. not.
2. Bkz. 137. mektup, 1. not.

141. Mektup

1. Yves Tanguy, *La vie immédiate*'da yer alan şiir.
2. Bkz. 137. mektup, 1. not.
3. Bkz. 116. mektup, 7. not ve 130. mektup, 3. not.
4. 1932'de Miró, Georges Bizet'nin *Jeux d'enfants* balesinin dekorlarını yapar. Birkaç yıl önce, Mayıs 1928'de, gerçeküstücüler, dekorları Ernst ve Miró tarafından yapılan Diaghilev'in *Romeo ve Juliette* balesinin temsiline tepki göstermişlerdi (bkz. A. Breton ve Aragon'un kaleme aldıkları "Protesto", *La Révolution surréaliste*, 7 sayı, s.31).

142. Mektup

1. 1932 yılının başında gerçeküstücü grup üyelerinin günlük yaşamı "ekonomik krizin yaygınlaşmasıyla giderek zorlaşmıştı. Eluard, Fontaine

sokağına gelip Breton'un evine yerleşmişti. Oturduğu bu sade daire Becquerel sokağındaki dairenin burjuva konforuyla karşılık içindeydi." (Thirion, *Révolutionnaires sans Révolution*, Laffont, 1972, s. 351.)

143. Mektup

1. André Breton'un *Le revolver à cheveux blancs* ve Tristan Tzara'nın *Où boivent les loups* başlıklı kitaplarıyla aynı zamanda, Haziran 1932'de Éditions des Cahiers Libres'de çıkacak olan *La vie immédiate*.

2. *La femme visible*'den alınmış olan *Grand Masturbateur*'den parçalar *Petite anthologie poétique du surréalisme*'de basılacaktır, s.74-77; ayrıca, *Guillaume Tell*'den (1932) parçalar (s. 79-80) ile *L'amour et La mémoire*'den (1931) parçalar da (s. 81-82) antolojide yer alacaktır.

144. Mektup

1. Bkz. 143. mektup, 1. not.

145. Mektup

1. René Laporte (1905-1954), Şair ve yayıncı; Laporte, gerçeküstücülerin yapıtlarını yayımladığı ve sergilediği Les Éditions des Cahiers Libres'i yönetiyordu. 5. sayıdan itibaren (Mayıs 1933), J. Corti'nin yerine *Le Surréalisme au service de la révolution*'un yayıncısı ve mutemedi oldu.

2. *Comme deux gouttes d'eau*, Paris, J. Corti, (1933). Jacques Doucet'nin kitaplığında bulunan kitabın elyazması kopyası 1932 tarihlidir. Baskı yeşil kâğıt üzerine 175 nüsha olarak gerçekleştirildi.

3. *Comme deux gouttes d'eau* illüstrasyonsuz basılacaktır.

4. Cécile Eluard'ın koleksiyonuna dahil olan bu elyazması basılmış versiyona göre önemli farklılıklar içermektedir.

5. Dali'nin *Babaouo, un film surréaliste* adlı çalışması 1932 yılı Temmuz ortalarına doğru Cahiers Libres'de yayımlandı: 19 Temmuz 1932 tarihli bir mektupta, Breton Tzara'ya şöyle yazıyor: "*Babaouo* yayımlandı, Eluard'a, bana bildireceğiniz adrese bir nüsha göndermesini söyleyeceğim. Dali İspanya'ya döndü bile" (M. Sanouillet'nin *Dada à Paris* adlı yapıtında basıldı, P. Pauvert, 1965, s. 459).

6. *This Quarter - Surrealist number*, cilt V, sayı 1, Eylül 1932, Eluard'ın *Poetry's Evidence* başlıklı bir yazısının yayımlandığı dergi. Yazının Fransızca çevirisi yayımlanmadı. Paul Eluard bu yazıyı 1936 yılında Londra'da

vereceği "Gerçeküstücü Bir Şiir" adlı konferansında kullanacaktır. Bu Fransızca versiyon, Tristan Tzara'daki elyazması örneğe göre yayımlanacaktır (söz konusu yazma, bugün Lucien Scheler koleksiyonundadır).

Tümüyle gerçeküstücülüğe adanmış olan bu İngilizce sayıda, Dali'nin çok sayıda şiiriyle uzun bir kuramsal metni de yayımlandı: *The object reveled in surrealist experiment* (s. 47-48).

Gala bu sayıyı henüz almamıştır (bkz. 148. mektup: "İngilizce basılacak sayı 17 Ağustos'a doğru çıkıyor.").

7. Bkz. 97. mektup, 2. not.

8. Corti yine de, aralarında *L'Immaculée Conception*'un da (1930) bulunduğu çok sayıda kitap basmıştı. Ama Eluard, önemli bir yayınevinin başındaki Laporte'un tersine, onu bir yayıncı değil, bir kitapçı(-yayıncı) olarak görüyordu. Nitekim aynı mektupta, Corti'nin *Comme deux gouttes d'eau*'nun nüshalarını yayımlayacağını değil, kendisinden satın alacağını söylemiyor muydu? Yine de kimi yazarlar masraflarını kendileri karşılamak üzere Corti'de kitap bastırıyorlardı. Ayrıca bkz. 118. mektup, 7. not.

146. Mektup

1. Bkz. 97. mektup, 2. not. Valentine Hugo'nun üç tablosu *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 5. ve 6. sayılarında basılacaktır.

2. Valentine Hugo, o zamanlar Fontaine sokağında, Eluard gibi Breton'la birlikte oturuyordu (bkz. 142. mektup, 1. not). "Bu tek oda", Eluard'ın Nisan 1933'te ayrılacağı bu stüdyo olmalı.

3. Bkz. 145. mektup, 3. not.

147. Mektup

1. Bkz. 145. mektup, 3. not.

2. Salvador Dali, *L'Amour et la Mémoire*, Paris, Ed. Surréalistes, 1931.

3. Bkz. 136. mektup, 3. not.

4. Bkz. 145. mektup: "Şiirin sonunda kadınlardan çok söz edildiği için (...) bu desenin çok sayıda kadını temsil etmesini isterdim." Dullita, Dali'nin *Rêverie*'sindeki kadın kahramanın adıdır, Matilde (Eluard'ın yazdığı gibi "h"siz) Dullita'nın annesidir (bkz. 122. mektup, 2. not). Ellena, Dali'nin zihninde muhtemelen Gala'yı -Hélène- temsil etmektedir; Gala, *Rêverie*'de belli bir rol üstlenmektedir. Bu, Eluard'ın *Comme deux gouttes d'eau* adlı şiiriyle Dali'nin "Düş"ü arasında bir ilişki olduğu anlamına gelebilir mi?

148. Mektup

1. Dali ve Gala, 1932 Temmuz ayında, Becquerel sokağı 7 numaradan Ganguet sokağı 7 numaraya taşınacaklardır.
2. Bkz. 145. mektup, 5. not.
3. Bkz. 145. mektup, 6. not.

149. Mektup

1. Dali, *Babaouo'*'nun yayımcısı R. Laporte'tan, kendisine ithafen bir nüsha gönderemediği için özür diledi (bkz. 145. mektup, 1. ve 5. notlar): "Sevgili dostum; size ithafen bir nüsha gönderemediğim için bağışlayın beni, kitap tükendi; Paris'ten lüks nüshaların basımından önce ayrıldım. Baskıyı çok iyi buluyorum. Çok ses getirecek fotoğraflar üzerinde çalışıyorum; *Babaouo'*'nun konduğu vitrinler bu fotoğraflarla çok eğlenceli bir biçimde süslenecek..." (*La vie publique de Salvador Dali*, Centre Pompidou, s. 30)
2. Bkz. 67. mektup, 5. not.

150. Mektup

1. Paul Eluard'ın René Laporte'a yazdığı ve Breton tarafından da imzalanmış olan, *La vie publique de Salvador Dali*'de (Centre Pompidou, 1980, s. 30) yayımlanan bir mektuba göre, Eluard 5 Ağustos 1932'de Castellan'a gidecektir.

152. Mektup

1. Bkz. 148. mektup, 1. not.

153. Mektup

1. Bkz. 102. mektup, 4. not.
2. René Crevel
3. Bkz. 97. mektup, 2. not.

154. Mektup

1. Eluard imzasını taşıyan ilk şiir kitabı *Le devoir et l'inquiétude*'ün (1917) yayıncısı, Eluard'ın dostu, yayıncı ve ciltçi Jules Gonon.

2. *Nuits partagées, La vie immédiate*'da (Haziran 1932) basıldı. 12 Ağustos 1932 tarihli haftalık dergi *Gringoire*'da, Fransız Akademisi üyesi Marcel Prévost'nun "Çağcıl Şiir" adlı yazısı, Sébastien-Charles Levonte ("Fransız şiiri ödülünü iki kez aldı") ve "karşıt şiirsel kutupta" yer alan Paul Eluard'ı konu alıyor. Metinde kaldırılmış olan "noktalama"yı tekrar koyan Prévost Eluard'la ilgili olarak şunları söylüyor: "Aynı kitap içinde (*La vie immédiate*), *Nuits partagées* başlıklı önemli bir parçayı severek okudum (s. 34-45). Düzyazı biçiminde, ya da en azından düzyazı gibi basılmış bir parça. Her karşılaşmada farklı ve benzer bir erkek ve bir kadının aşk dolu buluşmaları üzerine yazılmış bir tür gizli senfoni.."

155. Mektup

1. Basılı metin, mektubun başına yapıştırılmış.
2. Bkz. 145. mektup, 1. not.

156. Mektup

1. Bkz. 145. mektup, 1. not.

157. Mektup

1. Vereme yakalanmış olan Crevel, Paul Eluard'la sanatoryumda buluşacaktır.

2. *Comme deux gouttes d'eau*, 15 ya da 20 Ocak'ta çıkacaktır (Bkz. *Europe*, s. 122, Eluard'ın kızına yazdığı 20.01.1933 tarihli mektup: "[...] Küçük kitabım çıktı[...]")

3. Muhtemelen *L'Objectivité poétique* (bkz. 165. mektup, 4. not).

4. Bkz. 118. mektup, 7. not.

5. Markiz Cuevas de Vera (bkz. 119. mektup, 1. not.)

158. Mektup

1. Bkz. 118. mektup, 7. not.

2. *Nouvelle équipe*, Brüksel, Ekim 1926-1932 [I-VI], *Esprit*, uluslararası

dergi, Paris, Ekim 1932 (I, sayı 1), *Phare (le) de Neuilly*, aylık dergi, Neuilly-sur-Seine, 1933 (sayı 1).

159. Mektup

1. Bkz. 52. mektup, 4. not.

2. Bkz. 145. mektup, 1. not.

3. Nusch'un, Passy'den 1 Şubat 1933'te Valentine Hugo'ya yazdığı bir mektupta duyurduğu gibi, Crevel 1 Şubat 1933'te Passy'ye gelecektir.

4. Skira yayınevi, 1933'te *Maldoror'un Şarkıları*'nı Salvador Dalí'nin 52 ofortuyla birlikte yayımlayacaktır.

5. Bkz. 118. mektup, 7. not ve 145. mektup, 2. not.

160. Mektup

1. *La rose publique* (1934) adlı kitapta yer alan *La lumière éteinte...* adlı şiir. Şiirin elyazması kopyası "Passy (Haute-Savoie), 10 Şubat 1933" tarihini taşıyor (bkz. 161. ve 163. mektuplar).

2. Eluard, önce "Dali ölecek olursa (ya da delirirse)" yazmış, sonra bu ikinci olasılığın üzerini özenle karalamış.

3. Dali, Gala'yla 30 Ocak 1934'te evlenecektir.

4. Dali, 1929 yılı sonundan beri babasıyla dargındı: "Paris sergileri üzerine Eugenio d'Ors'un yazdığı bir yazıdan, Dali'nin ailesi, Goemans galerisinde sergilenen yapıtlar arasında üzerinde şu yazı bulunan renkli bir litografik baskının olduğunu öğrenir: "Kimi zaman zevk olsun diye annemin portresine tükürüyorum." Bu kışkırtıcı sözler ve Gala'yla olan ilişkisi yüzünden ailesiyle ilişkileri kopan Dali, babasını ancak 1948 yılında Avrupa'ya döndükten sonra yeniden görecektir. (*La vie publique de Salvador Dali*, Centre Pompidou, 1980, s. 22.)

5. Bkz. 158. mektup, 2. not.

6. Bkz. 118. mektup, 7. not.

7. Bkz. 145. mektup, 2. not.

8. *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 5 ve 6. sayıları bir buçuk yıllık bir aradan sonra, 1933 Mayıs'ında aynı anda çıkacaktır.

161. Mektup

1. René Char'a yazdığı 2 Şubat 1933 tarihli bir mektupta, Paul Eluard ondan, bu şiire birkaç ad bulmasını ister: "Uzun bir şiir yazdım: tam 70 dize! Ancak, şiire bir başlık arıyoruz. Bana 6 başlık bul, birisini seçece-

ğim..." (*Livre d'identité* de yayımlanmış mektup, s. 125): René Char, Eluard'a gerçekten de başlıklar önerdi mi? Eğer önerdiyse, *La lumière éteinte* onlardan biri miydi? Bilemiyoruz.

2. Boris Kochno, "Ballets russes" koreografı ve Dali'nin dostu. Bir arkadaşına yazdığı 18 Nisan 1933 tarihli bir mektubunda da belirttiği gibi, Dali senaryoyu başlangıçta kendisi yazacak ve balenin dekorlarını yine kendisi hazırlayacaktı; mektupta *Minoture* için projelerini açıkladıktan sonra şöyle diyor: "... Tüm bunlara ilaveten, Kochno için hazırladığım gösteri çok umut vaat ediyor." (*La vie publique de Salvador Dali*, Centre Pompidou, s. 34). Ancak, Daniel Abadie'yle yaptığı görüşmede B. Kochno'nun da belirttiği gibi bu proje bir sonuca ulaşmamıştır.

"D. Abadie: Dali'yle çok sayıda proje ürettik, ama bizim dışımızdaki nedenlerden ötürü, bunları hiçbir zaman gerçekleştiremedik; ayrıca, onun balelerinden sadece sıradan bir seyirci olarak söz edebilirim." (*La vie publique de Salvador Dali* de yayımlanmış görüşme, Centre Pompidou, s. 87)

162. Mektup

1. Bu kartpostal, Robert Valette tarafından, *Europe*'ta (1962, s.22) "Kızına Mektuplardan Seçmeler" de, yanlışlıkla, "Arosa, 1932'ye doğru" diye tarihlendirilerek basıldı.

2. Bkz. 163. mektup, 3. not.

163. Mektup

1. Bkz. 164. mektup, 1. not.

2. René Crevel.

3. Önce *Le Surréalisme au service de la révolution*'da yayımlanan bu şiir daha sonra *La rose publique*'te (1934) yer aldı.

Aşağıda, elimizdeki elyazması metne göre değişiklikler gösteren şiirin son biçimini sunuyoruz:

a. Son biçimde ilk on iki dize altı dizeye indirilmiş:

"Bir kır sabahı
Bu kırlarda konakladı
Ne bıraktı kendinden giderken

Buydu tek istediğim
Öncelikle bir zırh yıkıntıları arasından seçilmiş
En nakışlı şafağın"

b. Son biçim:

“İçiyorlar güneşin kaynağından”

c. Son biçim:

“İnciler gibi şarkı söylüyor balıklar”

d. Son biçimde bu tek dizenin yerini şu dizeler almış:

“Güzel bir ağaç sıkıntılı günler
Gönül gözüyle işleyen bir aygıt
Bir tane daha”

e. Son biçim:

“Zırhın içindeki saydam güzel”

f. Son biçimde bu son iki dizenin yerini şu dizeler almış:

“Habersiz ağaçlardaki demirinden ve kırmızı güllerden
Arzularımı eriten.”

164. Mektup

1. Jaroslav Hasek (1883-1923). Çek romancı, öykücü ve gazeteci; *Aslan Asker Şvayk ve Diğer Öyküler*'de (1912) ortaya çıkan popüler tip Şvayk'ın yaratıcısı; bu tipleme *Aslan Asker Şvayk Birinci Dünya Savaşı'nda* (1917) adlı kitapta geliştirilecek ve *Aslan Şvayk'ın Başına Gelenler* (1920-1923, bu yapıt tamamlanamayacaktır) adlı öyküde son biçimini alacaktır. Önceleri anarşist olan Jaroslav Hasek, savaş çıkınca Rusya'da bulunan Çek ordusuna katılır ve Bolşevik devrimini savunur. Daha sonra ülkesine döner, ama alkol bağımlılığı yüzünden sağlığı bozulur ve 40 yaşında ölür. “Çekoslovakya'da Gerçeküstücülük” (N.R.F., 1983) sayısına yazdığı girişte, Peter Kral, Hasek'i “başkaldırısında bile dada-cı” diye niteler.

1 Mart 1933 tarihli bir mektupta (*Livre d'identité*'nin 120-121. Sayfalarında, bu mektubun tarihi yanlışlıkla 1932 olarak verilir). Eluard, Valentine Hugo'ya “Jaroslav Hasek'in *Aslan Asker Şvayk'ın Serüvenleri*'ni tavsiye eder: “Çok ses getirecek bir yapıt. Çok özel bir mizah anlayışı var.”

2. 1933 yılının başında Breton, Devrimci Yazarlar ve Sanatçılar Derneği'ne (A.E.A.R.) üye olur (Bkz. 124. mektup, 1. not). *Commune*, A.E.A.R.'ın çıkardığı dergiydi ve Breton bu dergiyi hiçbir zaman yönetmedi.

3. Bkz. 160. mektup, 8. not.

4. Bkz. 145. mektup, 1. not.

5. Skira (Albert). Picasso'nun resimlediği Ovidius'un *Başkalaşım-lar'*ının ve Matisse'in resimlediği Mallarmé'den *Poésies'*nin yayımcısı.

6. İlk sayısı 1 Haziran 1933'te yayımlanacak olan *Minotaure*. Dergiyi Tériade yönetecek, Breton, Eluard, Duchamp, Heine ve Mabille yayın kurulunu oluşturacaklardır.

7. *La Critique Sociale'*in Ocak 1933 tarihli 7. sayısında, Georges Bataille *Cahiers Libres'*in Haziran 1932 tarihli sayısında yayımlanmış üç kitabın eleştirisini yapar (Breton'un *Le revolver à cheveux blancs'*ı, Tzara'nın *Où boivent les loups'*su ve Eluard'ın *La vie immédiate'*ı). Georges Bataille, Paul Eluard'la ilgili olarak, yazdığı şiirin "modern edebiyat hayranı bir grup amatör tarafından çok sevildiğini, ancak yazdıklarının şiirle bir ilgisi olmadığını" belirtir; René Crevel'e gelince, Bataille *Clavecin de Diderot'*yla ilgili olarak da, neticede yazarın "kendi aptallığını ortaya sermekten başka bir iş yapmadığı"nı söyler. Eluard, *İkinci Manifesto'*nun hedef tahtalarından biri olan Bataille'a karşı hiçbir zaman alt edemeyeceği bir kin duyacaktır (bkz. 70. mektup, 4. not); "André'yi (Breton) Cocteau ile karşılaştıran ve *Gecenin Sonuna Yolculuk'*ün övgüsünü yaparken insanın kendi ölü-müyle yaşadığını yazan Bataille gibi iğrenç kişiler"le bir arada olmayı hep reddedecektir. (1 Mart 1932'de, Passy'den Valentine Hugo'ya yazılmış bu mektup *Livre d'identité'*de (s.120-121) yayımlanacaktır. Bataille'ın *Minotaure'*da yazı yazması pek çok kez tartışma konusu olacaktır (bkz. izleyen mektuplar). Gerçekte, gerçeküstücülerle Bataille arasında bir yakınlaşma sağlamaya çalışan *Minotaure'*ün yöneticisi Tériade olacaktır: "*Documents* adlı dergiyi çıkaran Bataille'a öncelikle *Minotaure* için başvurdum; ama-cım, o zaman Bataille'ı kabul etmeyen gerçeküstücüleri ona yaklaştırmak-tı. Bataille'ın kuramlarında bir şeyler Breton'u rahatsız ediyordu; yine de gerçeküstücüler dergime önemli katkılarda bulundular." (Tériade, "Daniel Abadie'yle Görüşme", 31.10.1978.) Tériade'a göre *Minotaure'*ün isim ba-bası da olan Bataille, aslında derginin sadece 8. sayısında yazı yayımla-mıştır (Haziran 1936); Eluard bu sayıya yazı vermemişti.

8. Bkz. 161. mektup, 2. not.

165. Mektup

1. Bu şiir için mektubun sonuna bakınız.

2. Madam de Cuevas. Bkz. 119. mektup, 1. not.

3. *Les pieds dans le plat*. Paris, Editions du Sagittaire, 1933.

İlk kez *Le Surréalisme au service de la révolution*'da yayımlanmış olan bu şiir

(sayı 5, Mayıs 1933, s.13-14), *La rose publique*'te yer almaktadır. Basılı metne göre farklı olan dizeler aşağıda verilmiştir.

a. Son biçim:

“Göçebelerle kılavuzların savaşı”

b. Eluard şiirin son biçiminde bir sözcük eklemiştir:

“Tedirgin yıldızların labirenti”

c. Son biçimde bu dizenin yerine aşağıdaki dizeler kullanılmış:

“Geri gelmeyecek sabah
Yok olup giden kızıl sarı gölge”

d. Eluard şiirin son biçimine bu dizeden sonra, burada yer almayan iki dize eklemiştir:

“Hiçbir şey tutamaz yerini sevme bahtsızlığının
Hiçbir şey, bahtsızlıktan başka”

e. Son biçimde, bu son iki dizenin yerine şu iki dize konmuş:

“Kurşundan kulaklarını güne verip
Tükenmiş orkestralarla döşeli duvarlar boyu”

Bu düzeltmeyi Eluard çok kısa bir süre sonra yaptı, çünkü şu iki dize, “Umutsuzca kürek çeken ağaçlar arasında / İlbahara doğru”, Dalí'nin hoşuna gitmemişti (bkz. 169. mektup, 1. not).

f. Son biçim:

“Alçaktaki kafaların biçerdöver gülüşü”

g. Son biçim:

“Ve büyük ve tensel bir yazıyla seviyorum”

h. Kesin biçimde, bu son iki dizenin yerini şunlar almış:

"Aklı alıp götürecek gülüşler
Yaşama son verecek hıçkırıklar"

i. Şiirin burada yer almayan son dördlüğü, Dali'ye yazılmış bir sonraki mektubun sonunda yer almaktadır.

166. Mektup

1. *La rose publique*'teki *L'Objectivité poétique*'in son dördlüğü.

Ayrı bir yerde yer alan bu dördlük mektuba iliştilmemiştir; ama Dali'ye yazılan bu mektupla birlikte düşünülmeli. Şiirin son biçimine göre farklı olan dizeleri aşağıda gösteriyoruz:

a. Son biçim:

"Kül oluyor alevlerin sığınağı"

b. Son biçim:

"En sadık sözcükler"

167. Mektup.

1. Rusça "tatlım" demek.

2. Bkz. 164. mektup, 1. not.

3. Bkz. 166. mektup, 1. not.

4. Madam de Cuevas. Bkz. 119. mektup, 1. not.

5. Bkz. 169. mektup, 2. not.

6. Eluard'ın Dali'ye verdiği ad.

169. Mektup

1. Önce, *Le Surréalisme au service de la révolution*'da (5. sayı, Mayıs 1933) yayımlanacak olan ve *La rose publique*'te yer alan *L'Objectivité poétique*'in iki dizesi. Gala düzeltmeleri yapmayacaktır (bkz. 165. mektuba eklenmiş el yazması şiir).

2. Eluard'ın kendi yazısıyla kopya ettiği Dali'nin bu soruşturmasının elyazması örneği J. Doucet Kitaplığı'nda bulunmaktadır (171. mektupta, Eluard, soruşturmayı kendisinin yeniden kopya ederek dağıttığını belirtir).

“Gerçeküstücü deney.

1° Bugünlerde, size en “şiiisel” görünen, başka bir deyişle sizin için en nadir, en olağandışı ruhsal tasarımı, duş, çatışma olabilecek iki nesne ya da şey (doğal ya da yapay) nedir?

2° Hangi nesnel nedenlerle bu seçimi yapıyorsunuz?

3° Hangi öznel nedenlerle?

4° Hangi akıldışı nedenlerle?

Anılardaki nesneler ya da şeyler için aynı sorular geçerli.

Düşlerdeki nesneler ya da şeyler için aynı sorular geçerli.

Salvador Dali

Port Lligat

Cadaquès (Gerona)

İspanya”

3. Yves Tanguy’le birlikte kaleme alınmış böyle bir el ilanının varlığı şüpheli görünüyor; ayrıca buradaki “gece” bağlamı, Eluard’ın daha çok bir düşten söz ettiğini akla getiriyor.

170. Mektup

1. 54, Legendre sokağı, Eluard 1938 sonbaharına kadar Nusch’la birlikte bu adreste oturacaktır.

2. Eluard bunu Cadet sokağında yapılacak konferans ilanının arkasına yazmış (A.E.A.R için bkz. 124. mektup, 1. not).

“Devrimci Yazarlar ve Sanatçılar Derneği

13, Rue Faubourg, Montmartre

KÜLTÜRÜN KARŞISINDAKİ FAŞİZM

Salı, 21 Mart, Saat 20³⁰, 16 Rue Cadet, Grand-Orient salonunda.

ALMANYA’DAKİ TERÖRE

VE FRANSIZ EMPERYALİZMİNE KARŞI

AYDIN EMEKÇİLERİN PROTESTO TOPLANTISI

ROMAIN ROLLAND VE HENRI BARBUSSE’ÜN

onursal ve ANDRE GİDE’in oturum başkanlıklarında.

Katılanlar: A. P. ANTOINE, BERLIOZ, J. R. BLOCH, R. CREVEL, E. DABIT, Dr. DALSACE, P. ELUARD, E. FAURE, R. FRANCO, G. FRIEDMAN, F. JOURDAIN, B. LECACHE, A. MALRAUX, OZENFANT, PROF. PRENANT, P. SIGNAC, Ch. VILDRAC, PROF. H. WALLON, M. WILLARD ve bir Alman yazar.

Giriş ücreti: 5 frank, A.E.A.R. üyeleri için 3 frank.

Gerçeküstücüler tarafından "işçi sınıfının en tehlikeli karşıtları" arasında yer almakla ve "kapitalist rejimde ulusal savunmadan ve burjuva demokrasisinden vazgeçmemekle" suçlanan (Thirion, *Révolutionnaires sans Révolution*, Laffont, 1972, s. 288, 292) sosyalist eğilimli haftalık *Feu* dergisinin yazarı ve *L'Humanité*'nin edebiyat yazıları sorumlusu olan, daha sonra da *Le Monde*'un yöneticiliğine getirilen Henri Barbusse, gerçeküstücülerin en nefret ettiği isimlerden biriydi; daha 1926 yılında, André Breton'un *Légitime défense* başlıklı el ilanının hedefiydi Barbusse. 1933 yılının ilkbaharında, Eluard'ın da imzalayanlar arasında bulunduğu *La mobilisation contre la guerre n'est pas la paix* adlı manifesto, "Amsterdam Pleyel Kongresi"ni düzenleyenlerle, soyut bir tanrıbilimden daha tehlikeli olan insancı bir gizemciliğin aktif propagandasını yapan "İsa"nın yazarı Barbusse ve Gandi'nin savunucusu Rolland'ı "devrim karşıtları" olmakla suçluyordu. Gide'e gelince; *Le Surréalisme au service de la révolution*'da yayımlanan (5. sayı, 15 Mayıs 1933, s. 29). Benjamin Péret'nin "Gide'in Din Değiştirmesi" adlı son derece sert ve alaycı şiiri yanında, yine B. Péret ve Eluard'ın hazırladıkları basın duyurusunda diğerleri gibi topa tutuluyordu; bu bağlamda, özellikle Gide'in Cadet salonunda 21 Mart 1933'te yaptığı konuşma eleştiriliyordu. Haziran 1933 yılı başlarına ait tarihsiz bir mektupta Eluard, Joë Bousquet'ye şunları yazıyordu: "Bu dernek için en ideali, sadece ünlü, ama bir görüşü olmayan, zararsız aydınları bir araya toplamak galiba. Böylelikle Elie Faure'la Tanrı'dan, Barbusse ve Gide'le İsa'dan, J. R. Bloch'la her şeyden söz edebilirler." (*Lettres à Joë Bousquet*, Les Editeurs Français Réunis, 1973, s. 84).

3. 1933 Şubat ayında, Reichstag yangınından sonra, Reich'in yeni şansölyesi Hitler, komünistleri bu saldırıdan sorumlu tutacaktır. Nazilerin kara listesine alınan Bertolt Brecht (1956'da ölecektir) ve Ludwig Renn, komünist olmalarına karşın öldürülmeyip sürgüne gitmeye zorlanacaklardır.

4. Bkz. 160. mektup, 8. not.

5. *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 6. sayısında yer alan *Recherches expérimentales sur la connaissance irrationnelle* ("Akıldışı bilgi üzerine deneysel araştırmalar") yazısı. Yorumları yazan Paul Eluard. Soru metinleri 5, 11 Şubat ve 12 Mart 1933 tarihini taşıyor.

6. *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 5. ve 6. sayılarında Dalí'nin 3 tablosu tam sayfa yayımlanacaktır: *Hallucination partielle: six images*

* Ünlem işaretini Paul Eluard koymuş.

de Lénine sur un piano (sayı 5, s. 55). *Meditations sur la harpe* (sayı 6, s. 62), *Gala et L'Angélus de Millet* précédent immédiatement la venue des anamorphes cosmiques (sayı 6, s. 63).

7. Gerçekte tablo *L'énigme d'une journée* başlığıyla verilecek ve "Bir tabloya –Giorgio de Chirico: Bir Günü Gizi– akıldışı nüfuz edebilme ve yönelme olanakları üzerine" yapılan soruşturmaya örnek oluşturmaktadır (*Le Surréalisme au service de la révolution*, sayı 6, s. 13-16, 11 Şubat 1933).

8. *Spektrum, Dictionnaire abrégé du surréalisme*'de (1938) "Gerçeküstücü Dergiler" maddesinde anılmaktadır. *Spektrum* dergisinin yazı işlerinde ortaya çıkan anlaşmazlık sonucunda kurulmuş olan Spektrum Yayınları tarafından basılmış, "Fransk Surrealism" (1933) başlıklı küçük bir şiir kitabı söz konusu. Bu antolojide, Eluard'ın Gunnar Ekelöf tarafından çevrilmiş iki şiiri yayımlanmıştır.

S. 55: *En för alla* ("Une pour toutes" *La vie immédiate*'da (1932) yer alan bir şiir)

S. 59: *Den sovande Kan han villa* ("Peut-il se reposer celui qui dort", *À toute épreuve*'de başlıksız yayımlanmış şiir).

Gunnar Ekelöf, bu küçük kitabı Stockholm'de, 1962 yılında kimi değişikliklerle yeniden basmıştır.

Biz sadece bu baskıyı inceleyebildik; kitabın özgün baskısı, Sainte-Geneviève Kitaplığı'nın Kuzey Ülkeleri Bölümü de dahil hiçbir Fransız kütüphanesinde bulunmuyor. Özgün baskıyla ilgili bilgilerimizi Paul Destribats'ya borçluyuz.

9. Bu sergi, 7-18 Haziran 1933 tarihleri arasında Pierre Colle galerisinde açılacaktır. Paul Eluard'dan bir eşya sergilenecektir: *Objet basé sur la perversion des oreilles* (katologda 14. sırada). Ayrıca bkz. 83. mektup, 3. not.

10. Bu şiiri mektubun içinde bulamadık. Belki de ekte sunduğumuz şiirler arasında yer alıyordur.

171. Mektup

1. Bkz. 164. mektup, 7. not.

2. Bkz. 124. mektup, 1. not.

3. Bkz. 170. mektup, 2. not. 1933 Haziran ayı başlarında, Eluard, Joë Bousquet'ye şunları yazacaktır: "... Örneğin Cadet sokağındaki büyük Gide mitinginde yaptığım konuşma, sahnedeki "Légion d'honneur" sahibi ondan fazla kişiyi üzdü, gücendirdi. Vaillant-Couturier'nin dediği gibi, 'Eğer büyük nişan sahipleri gelseydi, onları daha da iyi ağırlardık...' (Paul Eluard, *Lettres à Joë Bousquet*, Les Éditions Français Réunis, 1973, s. 85).

4. Alfred Kurella, Komintern üyesi; Fransa'daki rolü "uygun önlemlerle gerçeküstücülerin burnunu sürtmekti" (Thirion, *Révolutionnaires sans Révolution*, Laffont, 1972, s. 310).

5. Gerçeküstücülerin A.E.A.R'den kesin olarak kopmaları, *Yaşam Yolu* adlı Rus filmindeki "yurttaşlık ve ahlâk kavramları"nı şiddetle eleştiren F. Alquié'nin bir mektubunu *Le Surréalisme au service de la révolution*'da yayımlattığı suçlamasıyla (sayı 5, 1933, s.43) André Breton'un dernekten atılmasıyla gerçekleşecektir (Breton, *Entretiens*, Gallimard, 1969, s. 171).

6. Bkz. 169. mektup, 2. not.

7. Bkz. 165. mektup, 3. not.

172. Mektup

1. Bkz. 170. mektup, 5. not.

2. *Actualité de Sade IV*. Justine'den Yeni Justine'e, yayımlanmamış "küçük yazılar"la (*Le Surréalisme au service de la révolution V*, s. 4-10). Ayrıca bkz. 124. mektup, 4. not.

3. *Picasso dans son élément* [Kendi Elementinde Picasso], *Minotaure*, I, s. 9-30.

4. 10 Nisan 1933'te, Eluard *Le Surréalisme au service de la révolution*'un yeni yöneticisi Laporte'la 3000 frankı borç olmak üzere 6.000 franklık bir ödeme sözleşmesi imzaladı (bkz. 145. mektup, 1. not). Üç gün sonra, 13 Nisan'da, bu mektubun sonunda da belirttiği gibi, Eluard, Vicomte de Noailles'a bir mektup yazarak kendisinden elyazması metinler ya da tablolar karşılığında beş bin frank para istiyordu: "Hoşgörümüze sığınarak, şu anda gereksinim duyduğum beş bin frank karşılığında, eğer uygun görürseniz, eskiden olduğu gibi elyazmalarının hepsini ya da daha ilginç gelecekse, örneğin Chirico'nun bir tablosunu ya da gelip evimde seçebileceğiniz herhangi bir ressamın tablosunu öneriyorum. Bu önemli ricadan dolayı beni bağışlayın, ama bir buçuk yıldan beri çıkmayan dergimizi düşününün, tüm etkinliklerimiz ona bağlı. Sizin yardımınız olmadan durumumuz umutsuz." (Librairie les Mains libres, 2 no'lu katalog, sayı 64). Charlot de Noailles'ın Eluard'ın isteğine yanıt verip vermediğini bilmiyoruz.

[Paul Eluard ile René Laporte arasındaki sözleşme]

"Aşağıda imzası bulunanlar arasında şu anlaşma yapıldı: Bay René Laporte, en geç gelecek 20 Mayıs'a kadar, kaza ya da çok önemli bir durum dışında, *Le Surréalisme ASDLR*'in 5. ve 6. sayılarını yayımlamayı kabul eder; ayrıca, Bay André Breton'un tek başına sorumlusu olduğu yayımlanmamış metinlerle ilgili bir itirazda bulunamayacağı gibi, *Cahier Libres*

adı da genel mutemetin unvanıyla birlikte dergi üzerinde yer alacaktır. Her iki sayı otuz altı sayfa metin ve kuşe kâğıda basılmış 12 sayfalık resimlerden oluşacaktır. Her bir sayı önceki sayılarda olduğu gibi aynı kâğıtlara basılacaktır.

Buna mukabil, Paul Eluard 1) Bay Laporte'un isteğine göre *Cahiers Libres*'in hisse senetlerine dönüştürülebilecek 3000 franklık ödünç para sağlamayı, 2) Bay Laporte'a 3000 frank ödemeyi, Bay Laporte da, Bay Eluard'ın 3850 frank borçlu olduğu Imprimerie Union'a bu parayı ödemeyi ve Bay Eluard'a sayfa başına 400 franklık reklam parası vermeyi kabul eder. Bununla birlikte, Bay Laporte kendi getireceği reklam sayfaları için üçte bir oranında pay alacaktır. Bay Laporte'a kendi gerçeküstücü kitapları için dergide ücretsiz iki sayfa ile yakında çıkacak kitapların ilanları için de bir sayfa ayrılacaktır. Kitapçı Bay Corti'ye *Les Éditions Surréalistes* (Gerçeküstücü Yayınlar) için ücretsiz bir sayfa ayrılacak. Bay Laporte, her iki sayıyı birleştirmek için kullanacağı bant masrafıyla *Les Nouvelles Littéraires* ve *Lu* dergilerinde her biri için 30 satırlık ilan masraflarını karşılayacaktır. Bay Laporte, satışlar üzerinden Bay Eluard'a ödeme yapmayacak, ama kendisine 350 nüshayla Hollanda kâğıdına basılmış 20 nüsha verecektir. Her iki sayı birlikte 18 franka satılacaktır. Bay Eluard, ilk 4 sayının 40 koleksiyonunu cilt için bedava alacaktır. Bu sayının üstüne çıkılması durumunda, masraflarını Bay Laporte'un karşılayacağı ciltlenmiş koleksiyonların satışının üçte biri bay Eluard'a verilecektir.

10 Nisan 1933'te Paris'te iki nüsha olarak düzenlenmiştir.

Okuyup onayladım.

Paul Eluard"

(Saint - Denis Müzesi P. Eluard Fonu)

5. Bkz. 124. mektup, 1. not ve 171. mektup, 5. not.

6. Madam de Cuevas. Bkz. 119. mektup, 1. not.

7. Achim d'Arnim, *Contes bizarres*, André Breton'un önsözü ve Valentine Hugo'nun illüstrasyonlarıyla, *Cahiers Libres*, 1933. *Contes bizarres*'in yeni bir Fransızca baskısı için bu giriş yazısının bir bölümü *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 6. sayısında (s. 5-9) basıldı. Dali, 9. sayfada anılıyor.

8. Bkz. 67. mektup, 3. not.

9. Gala, "Recherches expérimentales"ın birincisine cevap verecektir, *Boule de cristal des voyantes* ("Kâhin Kadınların Kristal Küresi") (*Le Surréalisme au service de la révolution*, 6. sayı, s. 11).

10. Terry (Emilio): Mimar, Dali'nin yapıtlarının düzenli satışını sağlayan koleksiyoncular grubu *Zodiaque*'ın ortaklarından.

173. Mektup

1. Bkz. 164. mektup, 7. not.

2. *Interprétation paranoïaque-critique de l'image obsédante "l'Angelus de Millet"* ("Millet'in Angelus'u" saplantısal imgesinin paranoyak-eleştirel yorumu"), *Minotaure*, 1933, sayı 1, s.65-67. Breton'un yazısıyla ilgili olarak, bkz. 172. mektup, 3. not. Bu ilk sayıda Tzara'nın yazısı yer almayacaktır.

3. Bkz. 170. mektup, 6. not.

4. Bkz. 145. mektup, 1. not.

5. *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 5. sayısında (s. 45-48), Dali'nin *Les objets psycho-atmosphériques* ("Psiko-atmosferik nesneler") başlıklı yazısı yayımlanacaktır. 6. sayıda (s. 40-41), Dali *notes-communications* ("notlar-bildiriler") adıyla bir dizi yazı yayımlayacaktır (üç yazı).

6. Bkz. 172. mektup, 2. not.

7. *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 6. sayısında (s.1-5) *En lisant Hegel* ("Hegel'i Okurken") başlığı altında, André Thirion, Lenin'in Hegel'in *Mantık*'ını okurken aldığı bir dizi notu yayımlayacaktır.

8. Bkz. 170. mektup, 5. not.

174. Mektup

1. Madam Grindel'in şoförü.

2. Bkz. 170. mektup, 5. not.

3. Basın duyurusu: B. Péret'yle birlikte, s. 19-28, *Le Surréalisme au service de la révolution*'un 5. sayısı.

4. *La lumière éteinte* (V, 12) ve *L'objectivité poétique* (V, 13). 5. ve 6. sayılarda yayımlanacak iki şiir.

5. *Minotaure*'un 1. sayısında (1 Haziran 1933), Matisse'in metin dışında verilen bir Baudelaire portresiyle birlikte çıkan *Le miroir de Baudelaire* ("Baudelaire'in Aynası").

6. Bkz. 145. mektup, 1. not ve 172. mektup 4. not.

7. Bkz. 164. mektup, 7. not.

8. Bkz. 173. mektup 2 ve 5. not.

176. Mektup

1. Muhtemelen, Eluard'ın mektuba iliştilmiş makalesinin elyazması sayfaları (bkz. 170. mektup, 5. not).

2. Bkz. 174. mektup, 4. not.

3. Bkz. 165. mektup, 3. not.

4. Bkz. 170. mektup, 8. not. Aslında Dali'nin bu iki metni çevrilerek *Spektrum*'da yayımlanacaktır.

— Surrealistika föremal ("Gerçeküstücü Nesneler"), daha önce *Le*

Surréalisme au service de la révolution'un 3. sayısında (Aralık 1931, s. 16-17) yayımlanmış metin.

— Sammandrag av en kritik över filmens historie ("Kısa Bir Eleştirel Sinema Tarihi", *Babaouo'*nun giriş yazısı, 1932).

5. Bkz. 83. mektup, 3. not ve 170. mektup 9. not.

6. Bkz. 172. mektup, 7. not.

7. Bkz. 161. mektup, 2. not.

177. Mektup

1. Yanlışlıkla Ağustos 1932 olarak tarihlenmiş (doğrusu 1933) ve *Europe*'ta yayımlanmış (1962, s. 24) bir mektupta, Eluard aşağı yukarı aynı sözcüklerle, kızına biraz da utanarak ("(...) Geçinebilmek için neler yapmıyor ki insan") bu sipariş işinden söz ediyor. Robert Valette'in bir notundan "bu şarkının Eluard tarafından yapılmış Fransızca versiyonunun kabul görmediği; onun yerine bir başkasının yeğlendiği"ni öğreniyoruz; ama Valette bu şarkının adını vermiyor, biz de ne olduğunu bilmiyoruz.

2. *Man Ray, La rose publique*'in son şiiri. Bu şiir ilk kez, Man Ray'in *Photographs 1920-1934* adlı yapıtında (James Thrall Soby-Hartfort Connecticut) yayımlandı (Saint-Denis Müzesi'nde Man Ray'in Paul Eluard'a ithaf notunu taşıyan (1934) bir nüsha var) *Man Ray* adlı şiir (Fransızca ve İngilizce) 24 ve 25. fotoğraflar arasında yer alıyor (onları çıplak kadın fotoğrafları izliyor). Paul Eluard ve Breton'un fotoğrafları 72 ve 73. sıra numarasını taşıyorlar.

3. *Minotaure*'da yayımlanmış soruşturma (sayı 3-4, 12.12.1933, s. 101-102): "Soruşturma: Yaşamınızın en önemli karşılaşmasının ne olduğunu söyleyebilir misiniz? Bu karşılaşma size hangi noktaya kadar tesadüf, olacağı varsa olur izlenimi verdi, vermekte?"; soruşturmayı hazırlayanlar André Breton ve Paul Eluard.

4. *Minotaure*'un 3. ve 4. sayılarında böyle bir şey yayımlanmadı.

5. *Minotaure*, 3. ve 4. sayılar, s. 85-100: *Les plus belles cartes postales, 1906-1907* ("En Güzel Kartpostallar, 1906, 1907"). Siyah-beyaz ve renkli basılan, Paul Eluard'a ait 125 kartpostallık bir albüm.

178. Mektup

1. Picasso'nun resimlediği Ovidius'un *Başkalaşım*lar'ı (1931) ve Matisse'in resimlediği Mallarmé'nin *Poésies*'si (1932).

2. Bkz. 99. mektup, 3. not.

3. Bkz. bir önceki mektup: "... Annem iyice çekilmez oldu. Eğer tüm

bir yaz beni burada ve bir de meteliksiz bırakırsa, Cécile’i onun yanından almamız gerekecek” Tehdit etkili oldu.

179. Mektup

1. Bkz. 178. mektup, 1. not.

2. Paul Eluard, tatilini düzenli olarak Ramsgate’de geçiren kızının yanına gider. Brüksel’den Valentine Hugo’ya gönderdiği bir mektupta (Grand Hôtel des Colonies, 15 Ağustos 1933), Eluard iki gün sonra Ramsgate’e gitmeyi düşündüğünü belirtir (La Librairie *Les mains libres* tarafından satılmış mektup, katalog no 1, sayı 70).

3. Edouard Mesens (1903-1971). Şair, Belçika gerçeküstücüler grubunun kurucularından biri. Başlangıçta müziğe olan eğilimiyle Erik Satie hayranıdır. Ama müzikten çabuk vazgeçer, kendisini şiire verir ve gerçeküstücülüğün ilk savunucusu olur. 1925’te Magritte’le birlikte *Césophage* adlı dada eğilimli bir dergi yayımlar. *Variétés, Documents* 34’te yazıları yayımlanır; *Violette Nozières*’i yayımladığı Nicolas Flamel yayınlarını kurar. *Sélection, Cahiers d’Art* ve *Minotaure*’da da yazıları yayımlanır...

1938’te Brüksel’de Güzel Sanatlar Sarayı’nda gerçeküstücü sergiyi düzenledikten sonra, Mesens Londra’ya yerleşir ve orada *London Gallery*’nin yönetimini ele alır (Penrose’la birlikte); burada *London Bulletin* dergisini yayımlar (*Peintres de l’imaginaire-Symbolistes et surréalistes belges, Galeries Nationales du Grand Palais, Paris, 4 Şubat-8 Nisan 1972*, adlı yapıttan alınmış not).

4. Paul Nougé (1985-1970), Birinci Dünya Savaşı’nın hemen ardından, Belçika Komünist Partisi’nin kuranlar arasında yer alır.

1924’te, Goemans, Magritte, Lecomte ve Mesens *Période* dergisi için bir tanıtım yazısı yayımlarlar, 1924 Ekim ayında bir karşı tanıtım yazısı yayımlayan Nougé’nin muhalefeti üzerine bu dergiden vazgeçilecek; Goemans ve Lecomte’u ikna eden Nougé, onlarla birlikte *Correspondance* adlı dergiyi kuracaktır (22 Kasım 1924-20 Eylül 1925). Ekim 1925’te, *La révolution d’abord et toujours* adlı el ilanını imzalayanlar arasında yer alır. İlk şiir kitabı *Clarisse Juranville: quelques écrits et quelques dessins* başlığıyla yayımlanır. Desenler René Magritte’e aittir. 1928’de, Magritte, Scutenaire ve Mesens’le birlikte *Distances* dergisinde yazılar yayımlar. *La révolution surréaliste*’de (1924), *Documents* 34, *London Bulletin* (1939) dergilerinde yazıları yayımlanır... (*Peintres de l’imaginaire-Symbolistes et surréalistes belges* adlı yapıttan alınmış not. *Galeries Nationales du Grand Palais. Paris, 4 Şubat-8 Nisan 1972*).

5. Bkz. 83. mektup, 3. not.

1. Bu sayı iki sayı olarak basılacak (3. ve 4. sayılar, Aralık 1933), Eluard'ın iyimserliği bir anlamda doğrulanacaktır, çünkü gerçeküstücüler bundan böyle *Minotaure*'da düzenli olarak yazı yayımlayacaklar ve dergide önemli bir yere sahip olacaklardır. Uyarı, "derginin bu modern hareketin düşüncesini oluşturan ve onun gelişimine katkıda bulunan öğeleri bir araya getirme, birleştirme" isteğini ortaya koymaktadır. "*Minotaure* somut olarak güncel bir dergi olmayı amaçlamaktadır."

2. Tériade: Sanat eleştirmeni; *Cahiers d'Art* dergisinde yazıları yayımlandı. Maurice Raynal'le birlikte *L'Intransigeant*'ın sanat sayfasını da hazırlıyordu. Eluard, 1929 yılında Dalí'nin ilk sergisi nedeniyle *L'Intransigeant*'da şu sözleri yazan Tériade'a oldukça karşıydı: "Tüm bunlar nasıl da eskimiş, taşra kokuyor, dahası ilk sayfada görünmek isteyen bir taşra umutsuzluğunu yqansıyor." Matisse'in resimlediği Mallarmé'nin *Poésies*'sinin yayını konusunda Skira'ya yadım eden Tériade, çok sayıda "resam kitabı" yayımlayacaktır (Bkz. *Hommage à Tériade*, Centre national d'art contemporain, Grand Palais, 6 Mayıs-3 Eylül 1975).

3. Bkz. 177. mektup, 5. not. Bu "gizli ek"le ilgili hiçbir şey bulamadık; bu projeden vazgeçilmiş olabilir.

4. André Breton, *Le message automatique* ("Otomatik mesaj") (3. ve 4. sayılar), s. 55-65.

5. Benjamin Péret, *Au paradis des fantômes* ("Hayaletlerin Cennetinde") (3. ve 4. sayılar), s. 29-35.

6. Tristan Tzara, *D'un certain automatisme du goût* ("Beğeninini Belli Bir Otomatizmine Dair") (3. ve 4. sayılar), s. 81-84.

7. *Minotaure*'un 3. ve 4. sayılarında Piaget'nin yazıları yer almayacaktır. 182. mektupta Piaget'nin bu yazısına bir gönderme var.

8. Bu yazı da *Minotaure*'da yayımlanmayacaktır.

9. Sadece Rimbaud'nun yıldız falı yayımlanacaktır (3. ve 4. sayılar, s. 38).

10. Brassai...: *Du mur des cavernes au mur d'usine* ("Mağara Duvarından Fabrika Duvarına"), Paris graffitileriyle dolu bir duvar resmiyle (3. ve 4. Sayılar, s. 6-7).

11. *Maldoror'un Şarkıları* için Dalí'nin yaptığı ofortlara tek sayfa ayrılacaktır.

12. Salvador Dalí, *De la beauté terrifiante et comestible de l'architecture modern'style* ("Modern Stil Mimarının Dehşet Veren ve Tüketilen Güzelliğine Dair") (3. ve 4. sayılar, s. 69-76)

13. *L'extase de la sculpture et Invention de la sculpture hystérique* ("Heykelin Esrimesi ve Histerik Heykelin Bulunuşu"), "Esrik" iki heykel fotoğrafı, Dalí'nin modern stil üzerine kaleme aldığı yazı içinde kullanılacaktır

(s. 73). Bu sayıda, ayrıca Dalí'nin "Esime olgusu" üzerine bir yazısı var (s. 76-77).

14. Frois-Witman, *L'art moderne et le principe de plaisir* ("Modern Sanat ve Zevk İlkesi") (3. ve 4. sayılar, s. 79-80).

15. *Emancipation de la peinture* ("Resmin Özgürleşmesi") (3. ve 4. sayılar, s. 9-21).

16. Borès'in (s. 15) ve Beaudin'in (s. 8, 9, 16 ve 19), Tériade'in yazısında verilen röprodüksiyonları.

17. Bu sayıda yer alamayacak.

18. Bu sayıda yer alamayacak.

19. Laurens (s. 48-49), Maillol (s. 52-53), Brancusi (s. 41-42), Giacometti (s. 52-53). Ayrıca Jacques Lipchitz ve Charles Despiau'nun (s.44-45) atölye çalışmaları da basılacaktır.

20. Altı "istem dışı heykel" (hepsi anonim) 68. sayfada basılacak; "kıvrılmış otobüs bileti...", "kıvrılmış otobüs numarası...", "modern stilde otomatik biçimler sunan sabun parçaları.", "süsleme ekmek ve modern stil" "...", "diş macununun biçimsel rastlantısı..." ve "Bir zihinsel özür lüden elde edilmiş basit sarmal bezek..."

21. Dalí, Eluard'ın öğüdünü tutacaktır. 5 Eylül 1933'te, o zamanlar Cadagües'te bulunan Marcel Duchamp, Man Ray'e bir mektup yazarak oraya gelip kendisi, Mary Callery ve Dalí'yle buluşmasını ister. Dalí tarafından da imzalanmış olan bu mektupta, Duchamp, Dalí'nin "*Minotaure*'da basılmak üzere Barselona'nın modern stilde yapılmış evlerinin fotoğraflarını istediğini" belirtir. (*Les mains libres*, 3. sayı, s. 31). Man Ray gerçekten de bu fotoğrafları çekecek ve bunlar *Minotaure*'un 3. ve 4. sayılarında (s. 69-76), Dalí'nin *De la beauté terrifiante de l'architecture modern'style* ("Modern Stil Mimarının Dehşetengiz Güzelliğine Dair") adlı yazısında basılacaktır.

22. Söz konusu olan muhtemelen *L'extase de la sculpture* ("Heykelin Esimesi") (sayı 3-4, s. 73).

23. Duchamp sayı 3-4'e katılmayacaktır. Satranç oyuncusu olan Duchamp bu konuda birçok yazı yazmıştır.

24. Eluard'ın izleyen mektuplardaki tüm ısrarlarına karşın, Dalí *Minotaure*'un soruşturmasına cevap vermeyecektir: "Karşılaşma Üzerine Soruşturma" (sayı 3-4, s. 101).

25. Josep-Vicente Foix 1894'te Barselona'da doğdu. 1917'den itibaren, Tzara, Soupault ve Reverdy'nin metinlerinin İspanya'da ilk kez yayımlanacağı *Trossos* dergisini yönetti. Miró ve Dalí'nin çok yakın dostu olan Foix, yazı işlerini J.-S. Gash ve Dalí'yle birlikte yürüttüğü *L'Amic de les Arts* adlı dergisinde, Miró ve Dalí'ye geniş yer ayırdı (*Dictionnaire général du surréalisme et de ses environs*'dan alınmış not, P.U.F., 1982, s. 170).

181. Mektup

1. Bkz. 177. mektup, 2. not. Gala, 1934 yılında yayımlanacak olan, ama bizim belgeler arasında rastlamadığımız bu şiirin elyazmasını almış olmalı.

2. *Le phénomène de l'extase* ("Esime olgusu") (*Minotaure*, sayı 3-4, s. 77). "Esrik" insan yüzü fotoğraflarından oluşan bir montaj çalışması.

3. Bkz. 180. mektup, 23. ve 24. not.

182. Mektup

1. Tériade'ın, *Emancipation de la peinture* (*Minotaure*, sayı 3-4, s.20) başlıklı yazısında, Dali'nin *Variation sur le chevalier de la mort*'unun siyah-be-yaz röprodüksiyonu yer almaktadır. Tériade için bkz. 180. mektup, 2. not.

2. Dali'nin *Maldoror'un Şarkıları* için yaptığı ofort.

3. Dali'nin soruşturmaya cevap vermemesi ve istem dışı heykellerin anonim kalması yüzünden, Dali adı *Minotaure*'da sadece 4 kez anılacaktır (tablo, modern stil, esime olgusu ve *Maldoror* illüstrasyonları).

4. Bkz. 181. mektup, 2. not.

5. *Minotaure*'un bu 3-4. sayıları için, sadece bir önceki mektupta anılmamış referansları belirtiyoruz.

6. Maurice Heine: *Note sur un Classement Psycho-Biologique des Paresthésies sexuelles* ("Cinsel Nitelikli Dokunma Yanılgılarının Psiko-biyolojik Bir Sıralaması Üstüne Not"), sayı 3-4, s. 36. Ayrıca bkz. 124. mektup, 4. not.

7. Jacques Lacan: *Motifs du crime paranoïaque-Le crime des sœurs Papin* ("Paranoyak Cinayetin Nedenleri-Papin Kardeşler Cinayeti"), *Minotaure*, sayı 3-4, s. 25-28.

184. Mektup

1. "Paul Eluard Grindel tarafından kızına (Madam Fossat'nın yanı, 14, rue de Massigny, Nice (Alpes-Maritimes))" yazılmış ve ona Eluard'la Nusch'un "nihayet yerleşmiş" olduklarını bildiren yayımlanmamış bir kartpostal "26 Ocak 1934" tarihini taşıyor. *Europe* dergisinin 1953-1962 sayısında basılmış olan (10 no'lu mektup, s. 125) mektup da bu tarihe ait olmalı; bu nedenle 1936 tarihi yanlışlıkla konmuş.

2. Bkz. 179. mektup, 3. not.

3. 1926-1929, daha sonra 1935-1936 yıllarında, Vriamont, kardeşi René Magritte tarafından partiyonları resimlenen Paul Magritte'in şarkılarının yayıncısı oldu. Edouard Mesens'in yakın dostu olan Vriamont, onun yönettiği ve özellikle 1933 yılında *Violette Nozières*'i yayımlayan Nicolas Flamel yayınlarını finanse etti.

4. Bkz. 178. mektup, 1. not.

5. Bkz. 67. mektup, 2. not.

6. Dali'nin hiçbir kitabı bu dönemde Denoël'de yayımlanmadı.

7. Burada söz konusu olan Eluard'ın hiç görmediği ve savaştan sonra da göremeyeceği *L'Enigme de Guillaume Tell* olmalı (bkz. 16 Haziran 1947 tarihli 269. mektup, Eluard, bu tablo konusunda Gala'ya yakınıdır). Bu çok büyük tablo (boyu 3 metreden fazla, eni 2 metre) 1933 yılına ait; tablo 2 Şubat-11 Mart 1934'te Grand Palais'de, Salon des Indépendants'da sergilendi. Bir koltuk değneğiyle desteklenmiş koca poposuyla Lenin, kollarında tuttuğu "Küçük Dali"yi yemeye hazırlanmaktadır. Breton'un hiç beğenmediği tablo, ona göre "son derece saçma bir Lenin imgesi" veriyordu (*Entretiens avec André Parinaud*, N.R.F., 1952). Gerçeküstücü bir "grup komando" tabloyu parçalamaya kalkıştı. Bu tablonun sergilenmesi, 5 Şubat 1934'te Dali'ye yapılacak çağrının nedenlerinden biri olacaktır (bkz. izleyen mektuplar).

185. Mektup

1. Bir önceki mektupta sözü edilen *L'Enigme de Guillaume Tell* 2 Şubat'tan itibaren sergilendiğine göre (bkz. 184. mektup, 7. not) bu mektubun, 3 Şubat ile, Breton'un evinde, Dali'nin gruptan çıkarılması konusundaki önerilerin görüşüldüğü 5 Şubat tarihli toplantı arasında (bkz. 189. mektup, 1. not.) yazıldığı rahatlıkla söylenebilir. Oysa Eluard'ın da bizzat çağrılı olduğu ve görüşlerini mektupla bildirmesinin istendiği 5 Şubat toplantı çağrı telgrafı, alıcılara göre 2 ya da 3 Şubat 1934 tarihini taşıyor. Bu arada, Eluard'ın mektubunda, "bir toplantı olursa" sözlerini, "5 Şubat için belirlenen toplantı gerçekten olursa" anlamında almak gerekir. Breton'un toplantı sırasında Eluard ve Tzara'nın bu mektuplarını okuyup okumadığını bilmiyoruz, ancak toplantıya katılan herkes Eluard, Tzara ve Crevel'in, Dali'nin gruptan çıkarılmasını kabul etmedikleri konusunda bilgilendirildi (bkz. 189. mektup, 3. not).

2. Nazizmin yükselişe geçtiği bu dönemde, Dali Hitler'i Maldoror'la karşılaştırıyordu. Daha 1933'te, Dali "Hitler'i gerçeküstücü açıdan değerlendirmek" gereğini vurguluyordu; ona göre, "sadece gerçeküstücüler bu konuda hoş şeyler söyleyebilecek" durumdaydılar (18 Aralık 1979-12 Nisan 1980 tarihleri arasında Centre Pompidou'da düzenlenen Dali sergisi katalogunda yer alan, Dali'nin Breton'a 29 Temmuz 1933 tarihli mektubu). Kırk yıl sonra Hitler'le Lenin'i birleştiren Dali, "Hitler'in tombul iştah uyandırıcılığı"nda, cinsel arzularımı kışkırtan nedenler konusunda ısrarlarını hep sürdürecektir: "Lenin ve Hitler cinsel anlamda beni en üst düzeyde kışkırtıyorlardı. Daha doğrusu Lenin'den çok Hitler. Tombul sırtı,

özellikle bedenini sıkın palaskası ve omzu kayışlı üniforması içinde onu gördüğümde, içimde Wagner müziğini dinlerken duyduğum coşku gibi heyecan verici bir tür iştah uyanıyordu. Hitler'i sıklıkla kadın olarak düşünüyordum." (Dali, *Comment on devient Dali*, Laffont, 1973, s. 153).

3. Eluard'daki aynı kaygıya burada da rastlanmaktadır. Grup ve ortak etkinlik kavramına çok bağlı olan Eluard, sık sık grupla ilgili değerlendirmeler yapardı; bir çok kez dağılma noktasına gelen grubun parçalanmaması konusunda çok çaba gösterirdi. Bu kaygıyı, "Dali'nin bu tür davranışlarının gerçeküstücülüğü temellerinden sarstığını ve grup içinde hâlâ ortak bir etkinlik yürütme arzusundaki insanların zihninde kendi konumunu zedelediğini" söyleyen Breton da paylaşıyordu. Hugnet'nin *Pleins et déliés* adlı kitabındaki söyleşiler, Authier, 1972, s. 254-255) .

4. Bkz. 184. mektup, 7. not.

5. Eluard, burada, Millet'nin *Angelus*'unun Dali'ye esinlediği çok sayıda tabloya gönderme yapıyor.

189. Mektup

1. 5 Şubat toplantısı. Tüm gerçeküstücüler, Breton'un Fontaine sokağındaki

evinde yapılacak toplantıya telgrafla çağrıldılar. Gündem: "Hitler faşizminin yüceltilmesine yönelik devrim karşıtı eylemleri nedeniyle suçlu bulunan Dali'nin

-26 Ocak 1934 tarihli demecine karşı*- faşist bir öge olarak gruptan atılmasını ve kendisine her durumda karşı çıkılmasını aşağıda imzası bulunan bizler öneririz." Bu çağrı, Brauner, Breton, Ernst, Hérold, Hugnet, Oppenheim, Péret ve Tanguy tarafından imzalanmıştı; ayrıca not olarak, "Crevel, Eluard, Giacometti, Tzara gibi Paris'te bulunmayan gerçeküstücülerin mektup yoluyla görüşlerini bildirmeleri" istenmişti.

Salvador Dali katalog redaktörünün çok haklı olarak belirttiği gibi, "Ressamların oranının çok fazla olması (8 kişiden 5'i) [...], 1934 Şubat ayında Dali'ye karşı oluşan düşmanlığın nedenlerinin tümüyle "siyasal" olmadığı yönünde bir şüphe uyandırıyor." (Salvador Dali Sergisi, Centre Georges Pompidou, 18 Aralık 1979-21 Nisan 1980, s. 135). Eluard'ın da benzer görüşleri paylaştığını Gala'ya yazdığı mektupların çoğunda görüyoruz (özellikle bkz. 185. mektup: "kin, kıskançlık, anlayışsızlık...")

Dali'nin 5 Şubat toplantısındaki alaycı tavrı, telgraftaki o gösterişli ifadelere tuhaf bir biçimde ters düşüyordu: "Jeu lugubre"ün ressamının

* Dali, Breton'un kendisinden imzalamasını istediği ve kendisinin "hiçbir biçimde profetorya düşmanı olmadığı"nı doğrulayan bir bildiriye "büyük bir memnuniyetle" imzalamıştı.

hayal ettiği inanılmaz maskaralıklar bir müzikholun kasasını dolduracak türden şeylerdi. Grip olduğunu ileri sürerek, ağzında bir termometreyle konuşuyor, arada bir konuşmasını keserek termometreye bakıyordu. Ço- raplarını kaybediyor, Kudas ayinindeymiş gibi Breton'un ayaklarına ka- panıyor, Hitler'e duyduğu hayranlığın gerçeküstücü ve Maldoror'a özgü niteliğini göstermek için insanı şaşkına çeviren bir metin okuyordu (...). Bunun üzerine Breton, olanlara sert bir biçimde müdahale ederek, "Hitler'inizle daha uzun bir süre böyle kafamızı şişirip duracak mısınız" dedi (M. Jean, *Histoire de la peinture surréaliste*, Le Seuil, 1959, s. 220). Dali de, Breton'un kendisinin "Aragon Olayı" sırasında geliştirdiği gerçeküs- tücü "sorumsuzluk" tezini anımsatarak kendi usulüyle şöyle cevap verdi: "Tamam, André Breton diyordum, eğer bu gece rüyamda sizinle sevişiyor olursam, ertesi sabah en küçük ayrıntısına kadar tüm sevişme pozisyonla- rımızın resmini yapacağım. Breton, olduğu yerde donakaldı, piposu dişle- ri arasında öfkeyle homurdandı: Hiç tavsiye etmem, aziz dostum." Breton mat edilmişti. (Salvador Dali, *Comment on devient Dali*, Laffont, 1973). Kar- şılıklı söylenen bu sözler "herkesi kahkalara boğdu". (M. Jean, *agy*, s. 220.) Çağrı metnine göre savunması daha önceden dinlenmiş olan Dali, grup- tan en azından o an için çıkarılmayacaktır.

2. *La N.R.F.*, 1 Şubat 1934 sayısı.

3. 5 Şubat toplantısına katılan tüm gerçeküstücülerin ortak görüşüne göre, Eluard, Crevel ve Tzara –toplantıdan önce gönderdikleri mektuplar- la– Dali'nin gruptan çıkarılmasına karşı çıktılar. Hatta, Hugnet'e göre, "bu durum Breton'u öylesine kızdırdı ki, Eluard da yargılanıp daha sonra gruptan çıkarılacaktı." Gruptan çıkarılma işi Eluard'a hiçbir zaman res- men tebliğ edilmedi. Bununla birlikte, Eluard bir gün bu durumdan ha- berdar oldu ve bu karışık olay Eluard'la Breton'un ilişkisini etkiledi." (Hugnet, *Pleins et déliés*, Authier, 1972, s. 25-27). Hugnet, Eluard'ın grup- tan "gizlice çıkarılma"sından söz eden tek kişidir. Şurası da bir gerçek ki, Eluard ve Breton'un ilişkileri, Dali davasından itibaren bozulacaktır. Elu- ard'ın bir gün önce gönderdiğini söylediği "oy"a gelince (toplantının erte- si günü), kuşkusuz sadece Dali'nin gruptan çıkarılmasıyla ilgili olup, bu şekilde *sonradan* kullanılmış bir "oy"dur. Dali'ye karşı açıkça savaş veren Breton'un bu olaydan hiç söz etmemesi gerçekten şaşırtıcıdır.

4. Paris'teki faşist ayaklanmaların 6 Şubat 1934'te gerçekleştiğini anımsatalım.

190. Mektup

1. Gala'nın köpeği

2. Bu belgeleri bulamadık.

3. Bu yazı *La N.R.F'*'te (22. yıl, sayı 246, Mart 1934, s. 565: *Minotaure* (3-4)) Jean Wahl tarafından kaleme alındı: "...Dali [...] gerçek bir kâşif, bir keşiftir, gerçeküstücülüğün en sahici örneklerinden biridir.

Nesnellik ve taşkınlık konusunda Tériade'a yaptığı açıklamalar, bizi esriten imgelerin peşinden gitmesi, "çirpınmalı-dalgalı", "dehşet verici ve üstün" nitelikli modern stile Breton'un fikirleriyle bağdaşan övgüler yağdırması, sanatçının içinde devinip durduğu bir düşler uzamı fikri, o Baudelaire'e özgü, "güzellik sapkınlıklarımızın toplu bilincinden başka şey değildir" formülü, tüm bunlar, zihni hem kaygılandırıyor, hem de tetikliyor..."

4. Burada söz konusu olan muhtemelen, 1929 yılında Keller'den satın alınmış Douanier Rousseau'nun küçük tablosudur.

192. Mektup

1. Bu şiiri bulamadık.

2. Dali, *Minotaure*'un 5. sayısında, *Les nouvelles couleurs du sex appeal spectral* ("Hayaletimsi cazibenin yeni renkleri") başlıklı yazısını yayımlayacaktır (sayı 5, s. 20-21). Bu sayıda Eluard'ın da bir metni yayımlanacaktır: *Par un après-midi très froid des premiers jours de 1713 ou le Monde tel qu'il est* ("1713 yılının ilk günlerinin çok soğuk bir öğle sonrasında ya da olduğu gibi Dünya") (s. 17).

193. Mektup

1. Bkz. 97. mektup, 2. not.

2. *Minotaure*'un 5. sayısında Dali'nin dört tablosu yayımlanacaktır: *La Mélancolie* (1931), *Le spectre de l'Angélus* (1934), *Le signal de l'angoisse* ve *Bureaucrate moyen atmosphérocéphale dans l'attitude de traire du lait d'une harpe crânienne* ("Kafatasından bir Arpin Sütünü Sağma Tavrında Orta Dereceli bir Atmosferosefal Bürokrat") (1933).

3. *Documents* 34, Üç aylık dergi: Editör: Jean Stephane, baş yazar: E. L. T. Mesens, Brüksel. Yeni dizi: Haziran 1934, sayı 1: *Intervention surréaliste* ("Gerçeküstücü Müdahale").

4. Bkz. 179. mektup, 3. not.

5. Bkz. 179. mektup, 4. not.

6. *Une personnalité toujours nouvelle*, s. 11-15 (*Documents* 34), *La rose publique*'in ilk şiiri.

Documents 34'te ayrıca, *L'évidence poétique* ("Şiirdeki gerçeklik") (s. 54-57) ve *Dialogue en 1934* ("1934'te Diyalog"), s. 24. 25 yayımlanacaktır; bu

son metinde Eluard, Lucien Scheler'in notuna göre, *L'Humanité*'nin baş yazarı ve *Clarté*'nin yöneticisi olan M. F. - Marcel Fourier'nin sorularına cevap vermekte ve André Breton'la sözleşmektedir.

194. Mektup

1. Bkz. 193. mektup, 2. not.

195. Mektup

1. 12 Mayıs-3 Haziran 1934 tarihli bu sergi, Les Éditions Albert Skira tarafından düzenlenmişti.

2. *Intérieur métaphysique* dışında (katalog no 26), Paul Eluard'a ait üç Chirico tablosu kataloda yer alacaktır: *Le départ du poète* (no 24), *Le duo* (no 25), *Le salut de l'ami lointain* (no 29).

3. "Minotaure Sergisi" katalogunda 34. numarayla adsız olarak verilmiş tablo. Paul Eluard, Dali'nin *Le lever du jour* tablosunu da ödünç verecektir (katalog no 32).

P. Eluard'ın ödünç verdiği *L'oreiller de satin* ("Minotaure Sergisi" katalogunda no 11).

5. Haziran 1934'te ortak bir gerçeküstücü sergi gerçekleşmeyecektir. Buna karşın, Dali galeri Jacques Bonjean'da 20 Haziran-13 Temmuz tarihleri arasında yapıtlarını sergileyecektir.

6. *Documents* 34'ün 83. sayfasında Dali'nin *L'illusion diurne* tablosunun röprodüksiyonu basılacaktır.

7. *La petite anthologie poétique du surréalisme* ancak 22 Haziran 1934'te basılabilecektir (bkz. 136. mektup, 10. not).

196. Mektup

1. *Minotaure*'un bu sayısında Meissonier'nin röprodüksiyonu olmayacaktır. Dali, Meissonier'yi bir dahi olarak görüyordu. Ernest Meissonier 1891'de ölmüştü ve yapıtları henüz pek tanınmıyordu.

2. Bkz. 193. mektup, 2. not.

Salvador Dali birkaç gün sonra Eluard'a cevap verdi.

Bu mektup Saint-Denis Müzesi Paul Eluard Fonu'nda yer alıyor.

"Sevgili Paul: Gauguet'de neyin fotoğrafını çekeceğinizi bilmiyorum, çünkü oradaki şeyler fotoğraf için pek uygun değil, benim getireceğim şeylerin röprodüksiyonunu vermek daha iyi bir yol olur, bu amaca çok

uygunlar, *Minotaure* için Maldoror ofortlarını bastırmak daha iyi, çünkü, Angelus'ların devamı niteliğinde, tamamlanmış çok güzel şeyler var (...). Her durumda, süt anneli tablonun baskısını yaptırmayı düşün, hatta, birazcık büyülterek, bu durumda biraz netliği gitse de, ne yapalım olsun.. *Documents* 34'teki yazım için sana iyi bir "anakronizm" gönderiyorum.

Eğer geç olmadıysa, *Minotaure*'daki yazıma, sayfayı çevirdiğinizde birbirini izleyecek olan hayalet ve hortlak arasındaki şu farklılıkları ekleyiverin → e

[kâğıdın arkasına]

Hayalet ve hortlağın düşsel çözümlemesi

Hayalet — hacmi ortaya çıkaran çerçeveler – alçı, pamuk

Hortlak — çerçeveleri parçalayan "ışıklar" – amyont-ipek

Hayalet — yazar-hareketsizlik – "gizli nüfuz etme"

Hortlak — hız-birdenbirelik – "göz alıcı belirme"

Hayalet — dikey çizgiler – asansörler – Espinoza yuvarlakları

Hortlak — yanlamasına çizgiler – merdiven korkulukları – balık kılçıkları –Uccelo.

Hayalet — ışık, hava emici

Hortlak — ışık, çevre projektörü

Hayalet — Sünger

Hortlak — Fırça

Hayalet — ışık geçirmez, hacimli, süngerimsi buhran silueti

Hortlak — ışıklı, yanardöner buhran

Bu çözümlemeler illüstrasyon biçiminde, küçük bir kareler içinde, küçük ve üst düzeyde bilimsel harflerle verilirse iyi olur."

3. *La petite anthologie poétique du surréalisme* gerçekten de 1934 Haziran ayında Jeanne Bucher tarafından basılacaktır (bkz. 136. mektup, 10. not.)

4. Bu metin Maurice Nadeau tarafından *Documents surréalistes*'de basılacaktır (s. 385-386): "18 Nisan: faşist tehdide karşı eylem birliği üzerine soruşturma. Soruşturmanın metni *Documents* 34'te yayımlanacaktır (s. 6-8).

5. 5. sayının basımı 12 Mayıs 1934'te tamamlanacaktır.

6. *Les nouvelles couleurs du sex appeal spectral* (*Minotaure*'un 5. sayısı, s. 20-22).

7. *Derniers modes d'excitation intellectuelle pour l'été 1934* ("1934 yazı için entellektüel uyarılmanın son biçimleri"), *Documents* 34, s. 33-35.

8. Bkz. 180. mektup, 2. not.

9. Chirico'nun *Les mannequins de la tour rose* tablosunun *Minotaure*'un

5. sayısındaki adı *Le duo* olacaktır; Chirico'nun bu tablosu Eluard'a aitti (bkz. 195. mektup, 2. not ve 211. mektup). Ayrıca, dergide Tanguy'nin (s. 46), Max Ernst'in (s. 45) ve Picasso'nun (s. 32) da röprodüksiyonları yer almaktadır.

10. Muhtemelen elyazması metinde adı olmayan ve *La rose publique* içinde yer alan *Baiser* adlı şiir (bkz. ekte basılmış elyazması şiirler).

197. Mektup

1. *La rose publique*'in basımı Gallimard'da Aralık 1934'te tamamlanacaktır.

198. Mektup

1. Bkz. 179. mektup, 3. not.

2. Palais des Beaux-Arts'da gerçekleşen "Minotaure sergisi"ne Eluard'ın ödünç verdiği iki tablo (Madam Grindel'e gönderilen yayımlanmamış kartpostal). Bununla birlikte, sergi kataloğunda Rousseau'nun hiçbir tablosu yer almamaktadır. Muhtemelen 52. (6. not) ve 190. mektuplarda sözü edilen Douanier Rousseau'nun aynı tablosu.

Chirico'nun tablosu hakkında, bkz. 195. mektup, 2. not.

3. Bu yazıyı bulamadık.

199. Mektup

1. Bkz. 179. mektup, 3. not ve 198. mektup, 2. not.

201. Mektup

1. Paul Eluard'ın annesinin son günlerine kadar oturacağı 3, rue Ordener'deki ev.

2. Bkz. 197. mektup, 1. not. A. Parinaud ile yaptığı *Görüşmeler*'de André Breton Paul Eluard'ın şiirlerinin "saldırganlıktan tümüyle uzak olduğunu, ve gerçeküstücü şiirlerin çoğunluğunun tersine, estetik ölçü-tü temel aldığı"nı belirtmektedir. "Bu açıdan, gerçeküstücülük ona dar geliyor, onun genişleme gereksinimini sınırlıyordu [...] Nitekim, kimi yapıtlarının adları (*La rose publique*, *Facile*) çok belirgin bir isteği, bir yönelimi ortaya koymaktadır." (*Entretiens*, s. 129). Bununla birlikte, gerçeküs-

tücüler arasında en gerçeküstücü olarak gösterilen Benjamin Péret'nin, Eluard'a göre bu başlığı beğendiğini not edelim.

3. Muhtemelen *Minotaure*'un 6. sayısı olmalı (basımı 5 Aralık 1934'te tamamlandı) Bununla birlikte, bu sayıda eski tabloların röprodüksiyonlarından çok çağdaş yapıtlar yer alır. Aslında dergide ne İsa ne de Maryem resimleri vardır. Derginin içindekiler bölümü değiştirilmiş olabilir mi? Ya da muhtemelen, *Minotaure* 3-4'ün başarısından sonra gerçeküstücülerin dergiye çok az destek vermiş olmalarından dolayı Eluard'ın kaygılı, dahası düşkırıklığı içinde olmasıyla mı ilgili bu? Kapak resmi Duchamp'e ait. Basımı 10 Haziran 1935'te tamamlanmış olan bu 7. sayının kapak illüstrasyonu Miró'nun.

İzleyen sayı (7. sayı) sade bir sayı olacak ve gerçeküstücüler, özellikle de

Eluard, dergiye yazı vermeye devam edeceklerdir. 6. sayıda Eluard'm bir metni *Physique de la poésie* ("Şiirin fiziği") ve bir şiiri *Elle se fit élever un palais...* yayımlanacaktır.

5. *Surrealismus*, Nezval'in yönettiği dergi; tek sayısı çok gecikmeyle 1936'da

Prag'da yayımlanacaktır. Dergide özellikle, Paul Eluard'ın metinleriyle Salvador Dalí'nin röprodüksiyonları yer alacaktır.

6. Aslında parasız kalan Eluard bu yolculuğa çıkamayacaktır; Breton Kanarya adalarına Benjamin Péret'yle gidecektir (bkz. 207. mektup, 1. not). Breton ve Péret'nin yolculuğunu düzenleme işiyle uğraşan ressam, Parisli gerçeküstücülerle Teneriffe grubunu ilişkiye geçiren Oscar Domínguez olmalı.

202. Mektup

1. Paul Eluard, Nusch diye de anılan Maria Benz ile 21 Ağustos 1934 Salı günü evlendi (davetiye *Livre d'identité*'de basıldı, s. 127).

2. Gala'daki elyazması şiirler arasında Eluard'm vesikalık bir resmi bulunuyordu. Bir sonraki kitabı *La rose publique* Aralık ayında basılacaktır.

203. Mektup

1. Jensen'in Freud tarafından yorumlanan kitabı. Dali *Vie secrète*'inde bu kitaba birçok gönderme yapacaktır.

2. Eluard hiçbir zaman rue d'Artois'da ikâmet etmeyecektir.

1. Bu kartı bulamadık; kaybolmuş olabilir. Eluard ve Gala'nın tanıştıkları yer olan Clavadel, Davos yakınlarındadır.

2. Mektubun giriş bölümünü Nusch yazmış. Gala'ya Eluard'ın sağlığı hakkında bilgi veriyor.

3. 9 Şubat 1935'te Davos'tan annesine gönderdiği yayımlanmamış bir mektup, Eluard'ın Skira'ya karşı duyduğu öfkenin nedenini açıklıyor:

Pazar sabahı

Davos, 9 Şubat 1935

Sevgili annem,

Skira'nın kötü niyeti kızdırdı, öfkелendirdi beni. Artık onun dergisine yazı vermem söz konusu bile değil. Ne hali varsa görsün. Olup bitenler tam olarak böyle. Ben bir hata yaptım, o pek çok, üstelik çok ciddi haksızlıklar, hatalar. Ama dönüşümde tüm bu meseleleri halledeceğim ve sen de tek kuruş kaybetmeyeceksin, söz veriyorum sana. Üstelik davaya falan da gerek kalmayacak.

Sayının hazırlanması sırasında, Skira bu tabloyu basabilmek için yalvarıp duruyordu (bu da gerçekte ilerde satış için avantajlı bir şey olacaktı), ona, yaklaşık 500 frank tutan masraflara senin katkıda bulunmayı kabul edebileceğini söyledim (bunu düşünmek doğal bir şey, özellikle bu tabloyu günün birinde satabileceğin fiyatı düşününce. Bu sana hiçbir şey kaybettirmeyecek ve para kazandıracak tablolarından biri). Sonra, düşününce, bu parayı sana harcatmanın, dahası bunu sana önermenin yararsız bir şey olduğunu anladım. Tüm bunların halledildiğini düşünüyordum. Ama alçaklık baskın çıktı. Sözcüğünü değiştirmeden ilişikteki mektubu aynen kopya edip ona yollayacaksın. Dönüşümde onunla görüşeceğim ve sana yemin ederim, bunu pahalıya ödeyecek. Onu zorlamaya gücüm var. Bu arada, mektup örneğinde söylediğim gibi, sen bana hiçbir şey söylemiş değilsin. Sıkma canını. 1000 frankını geri alacaksın (...).

Eugène.

Paris, ...

Chirico tablomun* röprodüksiyon masraflarına paylaşmayı kabul etmediğini mi söylemek için oğlumu görevlendirmiştin (ayrıca, benden istenen katkı payı 100 franktı).

* Chirico'nun bir tablosu (*Melancholia*), basımı 10 Haziran 1935'te yapılmış olan *Art et Littérature*'un 7. sayısında basıldı (Eluard, burada annesine Skira'nın bu sayının hazırlığıyla uğraştığını ve tablonun röprodüksiyonunun da "hazırlanmakta" olduğunu yazıyor). J.-C. Gateau'nun *Eluard, Picasso et la peinture* adlı kitabında, (1983, 1983) *Mélancholie d'un après-midi* adlı altında verdiği ve Eluard'a ait yapıtlar kitabında yer alan tablo bu olabilir mi?

Oğlumun dürüstlüğünden ve içtenliğinden bugüne kadar kuşku duymamı gerektirecek hiçbir nedenim olmadığı için, onun söyledikleriyle sizin söylediklerinizi karşılaştırmak için onun Mart başındaki dönüşünü bekleyeceğim. Şuna da inanın ki, eğer sizinle bir işe girişmişse, bunun gereklerini yerine getireceğim.

Ağır hasta olduğu için, onu bu tür kaygılarla rahatsız etmek ve sağlığını tehlikeye atmak istemem.

İçten saygılarımı kabul etmeniz dileğiyle.

Tüm bunlara karşın, Eluard *Minotaure*'de yazı yazmaya 1938'e kadar devam edecektir. *Appliquée* adlı şiiri, derginin Haziran 1935 tarihli 7. sayısında yer alacaktır. Ama Eluard ve Dali dergiye düzenli olarak yazı verse-ler de, izleyen mektuplarda *Minotaure* adına artık hiç rastlanmayacaktır.

4. Bkz. 198. mektup, 2. not.

5. Zwemmer: Londra'daki Zwemmer Gallery, *Minotaure*'un İngiltere'de ortak çalıştığı tek kuruluştur. Bu galeri, Mayor Gallery'yle birlikte gerçeküstücülüğü kabul eden en önemli yer oldu. Dali, 1934 Ekim'inde burada sergi açacaktır. 1940'da *London Bulletin* de burada yayımlanmıştır (sayı 18-20).

6. Eluard'ın sahip olduğu Dali'nin bu tablosu *Day break* adı altında 1936 Londra sergisi kataloğunda da yer alacaktır.

7. "Gerçeküstücülüğün Yeni Anlayışları Üstüne Sistemik Konferanslar" çerçevesinde Haziran 1935'te Paris'te öngörölmüş dört seanstan birincisi. Bu ilk konferansın programında şunlar yazılıydı: "Neden gerçeküstücüyüm, şu şu şu nedenlerle. Konuşmacı Breton, birkaç çarpıcı ve sarsıcı imgenin gösterimini yorumlayacaktır (Lautréamont, Jarry, Péret, Picasso, Chirico, Duchamp). Man Ray'in resimleri. Uygun bir biçimde giyinmiş olan Dali yayımlanmamış bir şiirini okuyacak: "Gala'yı yiyorum" Max Ernst'ten Dostça Öğütler" ve Millet'nin *Angelus*'unu örnek alarak paranoyak etkinlik konusunu işleyecek." Ama öngörölen dört seans, gereken katılım ücreti sağlanamadığı için yapılamadı." (*La vie publique de Salvador Dali*, Centre Pompidou, 1980, s. 45).

8. Yeniden ciddi bir rahatsızlık geçiren René Crevel, o tarihlerde Davos'ta Eluard'la birlikteydi.

205. Mektup

1. Gerçeküstücü grup içinde patlak veren bir kriz kısa süre önce aşılmıştı. 1935 yılının başında, Eluard, Davos'tan Valentine Hugo'ya şöyle yazıyordu: "... Dostlarımız arasında bir kopma olmayacağına inancım tamdı. Onların sadece belli bir bağımsızlık güvencesi peşinde olduklarını sanıyorum. Bu durumun onları, bizi nereye götüreceğini yakında görece-

ğiz..." (Le livre d'identité de basılmış mektup, s. 134). Bu mektuptaki iyimler havaya karşın, bu bıkkınlık ve bu bağımsızlık gereksinimi Eluard tarafından da paylaşılmışa benziyor.

2. Breton, 1935 Mart ayının sonunda, Prag'a Eluard'la birlikte gidecek ve orada, Manès derneğinde *Nesnenin Siyasal Durumu* adlı ilk konferansını verecektir.

3. Bkz. 207. mektup, 1. not. Breton, Péret'yle gidecektir; Eluard parası olmadığı için gidemeyecektir.

4. Bkz. 204. mektup, 3. not.

5. *Nuits partagées* Temmuz 1935'te G.L.M'den, Salvador Dali'nin iki deseniyle birlikte çıktı.

206. Mektup

1. Madam de Cuevas, bkz. 119. mektup, 1. not.

2. Nezval (Vit_zlav), 1900-1958. "Şiircilik" anlayışının olduğu kadar Prag'daki ilk gerçeküstücü grubun da kurucularından olan Nezval, tek başına Çek şiirinde gerçek bir devrim yaramıştır. Şair, romancı, tiyatro yazarı, çevirmen (Rimbaud'dan Breton'a kadar pek çok şairi çevirdi), kuramcı..." (P. Kral, *Le surréalisme en Tchecoslovaquie*, Gallimard, 1983, s. 167). Paul Eluard'ın çok yakın dostu olan Nezval, onun kimi şiirlerini Çek diline çevirecektir.

3. Teige (Karel), 1900-1951. Çek Edebiyatı ve Plastik Sanatları kuramcısı, "proletarya edebiyatı" için savaştan Devetsil Yazarlar ve Sanatçılar Grubu'nun fikir babası ve şefi olan Teige, Nezval'le "şiircilik" anlayışını ve ardından Prag gerçeküstücü grubunu kurar (*Dictionnaire des littératures*'den alınmış not, P.U.F, 1968, III, s. 3884). Teige aynı zamanda *Doba* adlı Çek dergisini yönetiyordu.

4. Styrsky (Jindrich), 1899-1942. "Ressam, fotoğrafçı, yerine göre şair ve denemeci de olan Styrsky, 1927 yılında (Toyen'le birlikte) "şiircilik" anlayışının resimdeki uygulaması olan "yapaycılık" anlayışını ortaya koyar. 1934'te Prag grubunun kurucularından biri olarak ressam, kolajcı ve fotoğrafçı kimliğiyle gerçeküstücülüğe büyük katkılarda bulunmuştur. "Düşkünleşme" derecesinde kaygılı bir mizaca sahip olan Styrsky, mezarlıkların inci çiçeğinde bir gerçeküstücüdür" (P. Kral, *Le surréalisme en Tchecoslovaquie*, Gallimard, 1983, s. 199). Eluard, Styrsky'nin pek çok yapıtını edinecektir.

5. Toyen (diye anılan Maria Germinova), 1902-1980. Gerçeküstücü Çek ressamı. 1923'teki kuruluşundan itibaren "Devetsil" grubunun tüm etkinliklerine katılır. Styrsky'nin de dostu olan Toyen, onunla birlikte "yapaycılık" anlayışını ortaya koyar. Eluard, Toyen'in de pek çok tablosuna sahip olacaktır.

6. Makovsky (Vincenc), 1900-1966, Çekoslovakya'daki gerçeküstücü grubun üyesi olan Makovsky, heykeltraş olup 1926'dan 1930'a kadar Paris'te yaşayacaktır.

7. Bu konferansların Çek gazetelerinde çıkmış olan özeti (*Bulletin international du surréalisme*, 9 Nisan 1935, *Rude Pravo* ve *Halo Noviny*, 3 Nisan 1935) daha sonra Nadeau'nun *Documents surréalistes*'inde yayımlanacaktır (s. 400-412).

8. *Bulletin international du surréalisme*'in 9 Nisan 1935'te Prag'da yayımlanan ilk sayısı. Bu sayıyı sürekli iki dilde yayımlanan ve gerçeküstücü grubun yurtdışındaki etkinliklerini özetleyen diğer üç sayı izleyecektir; 2. sayı, Breton ve Péret'nin 1935 Nisan ayı sonunda Kanarya Adaları'na yapacakları yolculuk nedeniyle Teneriffe'te; 3. sayı 1935 Ağustos ayında Brüksel'de ve büyük Londra sergisini konu alan 4. sayı, 1936 Mayıs ayında çıkacaktır.

207. Mektup

1. 11 Mayıs-21 Mayıs 1935 tarihleri arasında İspanya'da, Atenco de Santa Cruz de Teneriffe'te ilk uluslararası gerçeküstücülük sergisinin gerçekleştirildiği Kanarya Adaları. Bu vesileyle *Bulletin international du surréalisme*'in 2. sayısı Teneriffe'te yayımlanacaktır.

2. M. A. Cassanyes, İspanyol sanat eleştirmeni; birisi 1927 yılında *Amic de les Arts*'da, diğeri 1934'te *D'Ací i d'allà*'da olmak üzere Dali hakkında iki yazı yayımlayacaktır.

Jaume Miravittles, İspanyol yazarı. *El ritme de la revolución* adlı kitabı Éditions Documents de Barcelone'da Dali'nin eski desenleriyle birlikte yayımlandı.

J.-V. Foix için bkz. 180. mektup, 25. not.

3. "Sistematik konferanslar" dahilinde 1935 Haziran ayında öngörül-müş konferans (bkz. 204. mektup, 7. not). Programa katılanlar Dali, Arp, Max Ernst, M. Duchamp, A. Giacometti, V. Hugo, O. Dominguez, M. Ray, M. Jean et Y. Tanguy. 1935 Haziran'ı için öngörülen konferanslar gerçekleştirilemediyse de, "Dali, Ocak 1936'da, Vieux Colombier'de tümüyle kişisel bir konferans verdi" (*Tracts surréalistes et déclarations collectives*, P. Losfeld, 1982, c. I, s. 496); konferansın konusu: "Gerçeküstücü yamyamlık ve Histerik Gerçeküstücülük."

4. *Minotaure*, sayı 7 (10 Haziran 1935), s. 15-16.

1. Muhtemelen Gala tarafından Eluard'a hediye edilmiş ve Eluard'ın bir çeşit uğur saydığı mumyalanmış el.

2. New York Modern Sanatlar Müzesi'nde *Fantastic Art, Dada and Surrealism* adlı çok büyük sergiyi 9 Aralık 1936-17 Ocak 1937 tarihleri arasında gerçekleştiren Alfred A. Barr.

3. *Sur*, revista mensual publicada bajola direccion de Victoria Ocampo, Buenos Aires (bkz. 213. mektup, 5. not).

4. Henri Matisse'in oğlu Pierre Matisse'in New York'ta bir galerisi vardı.

5. *Facile*, Nusch'un Man Ray tarafından çekilmiş 12 fotoğrafıyla birlikte 24 Ekim 1935'te basıldı.

6. Christian Zervos: yılda on sayı çıkan sanat dergisi *Cahiers d'Art*'ın yöneticisi; derginin çeşitli sayılarında Eluard'ın çok sayıda metni ve şiiri yayımlandı. Aynı zamanda yayıncı olan Zervos, Eluard'ın, aralarında Picasso'nun resimlediği *La barre d'appui*'nin de (1936) bulunduğu pek çok kitabını bastı.

7. *Du temps que les surréalistes avaient raison* ("Gerçeküstücülerin haklı olduğu zamanlar üstüne"), Éditions surréalistes, Ağustos 1935; bu yazıyı Nadeau daha sonra kitabında yayımlayacaktır (s. 422-423). Haziran 1935'te gerçeküstücülerle komünistleri karşı karşıya getiren şiddet olaylarından sonra, Eluard'ın Breton'un konuşmasını okuduğu *Kültürü Savunmak için Yazarlar Kongresi*'nin ardından bu el ilanı gerçeküstücüler ile komünistler arasındaki ilişkileri koparır. René Crevel, bu kongre öncesinde, belki de kısmen bu olaylar yüzünden intihar eder. Bu kongre ve gerçeküstücülerle komünistler arasındaki çatışmanın nedenlerinden biri olan "Ehrenbourg Olayı" ile ilgili daha geniş ayrıntı için bkz. *Entretiens*, A. Breton, Gallimard, 1939, s. 177-179.

Bu el ilanının yayımlanmasından önce, ilana imza atan Marcel Jean ve Léo Mallet, *Cahiers d'Art*'ın 5-6 sayısında, "Evet! Her zaman aynı yöntemler" adıyla "bu karışık ve her açıdan proletarya için tehlikeli kongre"ye karşı bir protesto metni yayımlamışlardı (bu metin, *Tracts surréalistes et déclarations collectives* adlı kitapta yayımlandı (P. Losfeld, 1982, t. II., s. 44-445).

211. Mektup

1. Bkz. 195. mektup, 2. not ve 196. mektup, 9. not.

2. Bkz. 195. mektup, 2. not.

3. Bu tablo, 1938 yılında Roland Penrose'a satılmış tablolar listesinde *L'incertitude du poète* (1913) adıyla yer almaktadır.

4. Deharme (Anne-Marie Hirtz, diğer adıyla Lise), Eluard'ın dostu, edebiyatçı; Eluard Deharme'un *Le cœur à pic, 32 poèmes pour les enfants* kitaplarına birer önsöz yazacaktır (1936).

5. Bkz. 210. mektup, 7. not.

6. Bkz. 210. mektup, 2. not.

212. Mektup

1. Burada sözü edilen, muhtemelen Landes bölgesinde Tartas'da yaşayan 1861 doğumlu demirci ve naif ressam Benquet olmalı (ayrıca bkz. 229. mektup, 6. not).

2. Millet'nin *Angelus* tablosunun Dali üzerindeki büyük etkisi biliniyor; Dali bu tablodan esinlenerek çok sayıda tablo ve desen yapmış, çeşitli metinler kaleme almıştır.

3. *Cahiers d'Art* derginin bu sayılarında (sayı 5-6, 1935), Charles Ratton koleksiyonundan Eskimo maskeleriyle resimlenmiş *La nuit est à une dimension* (s. 99-100) ve René Magritte (s. 130) ilk kez yayımlanmış, *La vie immédiate*'da yer alan Max Ernst adlı şiirse yeniden basılmıştır.

213. Mektup

1. Bkz. 211. mektup, 4. not.

2. Bkz. 212. mektup, 3. not.

3. Bkz. 210. mektup, 5. not.

4. *Nuits partagées*. Salvador Dali'nin iki deseniyle. Paris, Éditions G.L.M., 1935. Bu şiirler 1932 yılında *La vie immédiate*'da basılmışlardı.

5. Mektup içinde bulamadığımız bu şiirler, *Sur* dergisinde Fransızca ve Portekizce olarak 1936 Nisan'ında basılacaktır; *Où la femme est secrète, l'homme est inutile, Un soir courbé*; bu şiirler daha sonra *La barre d'appui*'de ve *Les yeux fertiles*'de yeniden basılacaktır. *Sur* dergisinde, bu üç şiirin sonunda "Paris 1936" notu vardır. Bununla birlikte, bu mektupta sözü edilen üç şiirin yukarıdaki şiirler olması gerekiyor, çünkü Madam Ocampo'nun yönettiği dergide Eluard'ın başka hiçbir şiiri yayımlanmadı. Ayrıca, Eluard'ın bu şiirler karşılığında bir ücret aldığı düşünülürse, Madam Ocampo'nun bu şiirleri gerçekten yayımladığını söyleyebiliriz.

214. Mektup

1. Eluard İspanya'da gerçekleştirilecek büyük bir Picasso sergisi için Picasso ve gerçeküstücülük üzerine bir dizi konferans verir. 16 Ocak

1936'da Barselona'dan Valentine Hugo'ya şunları yazar: "... Bu öğleden sonra radyoda konuşacağım. Yarın, akşam üzeri radyodan da yayımlanacak bir konferans vereceğim. Pazartesi günü, şiir ve gerçeküstücülük üzerine konferansım olacak. Salı günü Madrid'e gidiyoruz. Daha sonra da muhtemelen Bilbao'ya [...]. Sergi büyük bir çalkantı yarattı burada..." [Yazılış tarihi yanlışlıkla 19 Şubat olarak belirtilmiş ve *Livre d'identité*'de de basılmış olan, Nusch ve Miró'nun da imzalarını taşıyan kartpostal. Özgün kartpostal üzerinde mühür kısmen silinmiş olmakla birlikte, gün okunabiliyor ve aylardan Ocak olmalı). 4 Şubat'ta Eluard, Madrid Fransız Enstitüsü'nde "Pablo Picasso, Ressam, Şair" konulu bir konferans verir. Eluard'ın konferansından parçalar *Cahiers d'Art*'da (sayı 7-10, 1935 sonu, ya da 1936 başı, daha sonra da *London Bulletin*'de (Mayıs 1939, sayı 15-16, Picasso Özel Sayısı, s. 32-35), "Picasso'nun İspanya'daki ilk sergisi dolayısıyla verilmiş bir konferanstan parçalar" başlığı altında yayımlanmıştır.

Gómez de la Serna (Ramón): İspanyol yazarı. Her türden yüz kitabın üstünde yapıt verdi; ama uluslararası planda daha çok romanlarıyla tanındı; romanları pek çok dile çevrildi.

2. Madam de Cuevas. Bkz. 119. mektup, 1. not.

215. Mektup.

1. 1936, sayı 1-2, *L'objet surréaliste* ("Gerçeküstücü Nesne"), s. 53-56. Dali, *Honneur à l'objet*'yi ("Nesneye Saygı") (gamalı haç) yayımlayacak ve bunu Gala'nın buluşu olan *Analyse de "L'escalier de l'amour et Psyché* ("Aşkın Merdiveni ve Ruh' Çözümlemesi") ve yine Salvador Dali'nin *Analyse du veston aphrodisiaque*'ı ("Afrodiziyak Ceket Çözümlemesi") (s. 53-57) izeleyecektir; Eluard, *L'habitude des tropiques*'i ("Tropiklerin Alışkanlığı") yayımlayacaktır (s. 29); bu metin *Donner à voir* adlı kitapta yeniden basılacaktır.

2. Picasso'nun 3 ofortuyla birlikte 1936 Haziran'ında yayımlanacak olan *La barre d'appui*. Gaffé müzayedesinden gelen ve şu anda Bibliothèque Nationale'de korunan *Thorns of Thunder* nüshasında, *Thorns of Thunder* başlığı altında 4 Nisan 1936'da şiirlerinin çevirisini bastıran G. Reavey'e Eluard'ın yazdığı mektup da yer almaktadır:

"Bir yığın sorunla bunalan Picasso, birkaç gün önce bilinmeyen bir yere hareket etti. Ne zaman döneceğini de bilmiyorum. İlişikte sunduğum portreyle yetinmeniz mümkün mü? [...] Ocak ayında, Picasso'dan bir ofort istemiştim. Bana portremi yapmayı önerdi. Nasıl reddebilirdim ki? Yola çıkmadan önce, son şiirlerim üzerine çok sayıda gravür yapmıştı. Gravürcü levha işlemesini eksik yapmıştı. Picasso da, buna çok üzüldü, yeniden başlayacaktı işe. Ama gidişyle birlikte...". Picasso'nun böyle apar

topar ve büyük bir gizlilik içinde Paris'ten ayrılmasının nedenlerine gelince, Pierre Cabanne bu konuda şunları söylüyor: "25 Mart'ta Picasso Côte d'Azur'e hareket eder, ama kalacağı yeri henüz bilmiyordur; uygun olur olmaz adresini Sabarthès'e (Picasso'nun dostu, sırdaşı) verecek, o da ona Pablo Ruiz adına cevap verecektir. Marie-Thérèse (karısı) ve küçük Maïa (kızı) daha sonra onun yanına geleceklerdir; Picasso o vakitler avukatların bu nazik boşanma sorununa bir çözüm bulacaklarına, bu yolla tabloların bölüşümünün de önüne geçilebileceğine inanmaktadır. Sürmekte olan davanın sonucunu etkilememesi için Sabarthès'ten bu yolculuğun çok gizli kalmasını ister; Picasso'nun nerede saklandığını bir tek o bilmektedir: 'Villa Sainte-Geneviève, Avenue du Docteur Hochet, Juan-les-Pins'; burası denize yakın, çok güzel bir bahçesi olan küçük bir evdir." (Cabanne, *Le siècle de Picasso*, 2. Denoël, 1975, s. 290) .

216. Mektup

1. Breton'la Eluard'ın ilişkisinin kesin olarak bittiği tarih 1938'dir. Önceki mektuplarda görüleceği üzere, 1934 yılının başından bu yana Eluard ve Breton arasındaki uçurum giderek derinleşmiştir; şiirsel etkinliğin anlam ve amacı konusundaki anlaşmazlıkları, Breton'un Eluard'ın şiir kitabına verdiği ad (*La rose publique*) konusunda yaptığı değerlendirmeye iyice belirginleşmiştir. 1934 yılı "Dali Davası"nın da başladığı yıldır. 5 Mayıs 1936 tarihli bir mektubunda Eluard, Louis Parrot'a açıkça şöyle yazıyordu: "Giderek belirsizleşen ortak gerçeküstücü etkinliklerle bağlarımı artık kesin olarak kopardım." (Lucien Scheler'in alıntılıdığı mektup. *La grande espérance des poètes*, Temps Actuels, 1982, s. 23). 1936'da Eluard ve Breton arasındaki gerilim öyle bir noktaya ulaşmıştır ki, Eluard, Roland Penrose'un da anlattığı gibi, Londra Sergisine gitmekten bile vazgeçecek duruma gelmiştir: "Bu gerçekten çok heyecan verici olayın hazırlık çalışmaları ilerlerken, Eluard'la Breton arasındaki bilinen gerginlik doruk noktasına ulaştı; bir gün, Paul'den, Breton'la olan anlaşmazlığı yüzünden sergi açılışına gelmeme kararı aldığını kısaca bildiren bir mektup aldım (...)" (Paul Eluard Sergisi Kataloğu, Centre G. Pompidou, 1982, s. 15). Tüm bu güçlüklerle karşın, Eluard, Breton'la birlikte 5 Mayıs 1936'da *Notes sur la poésie*'yi, 1938'de de *Dictionnaire abrégé du surréalisme*'i yayımlayacaktır.

2. Bkz. 215. mektup, 1. not.

3. Bkz. 210. mektup, 6. not.

4. New Burlington Galleries'de 11 Haziran-14 Temmuz 1936 tarihleri arasında gerçekleştirilen *Surrealism, the International Surrealist Exhibition*.

5. "Penrose (Roland) [1900-1984] Ressam, fotoğrafçı ve şair, İngiltere'de gerçeküstücülüğün öncüsü ve örgütleyicisi. Cambridge'de mimarlık

eğitimi alır, 1922'den 1935'e kadar Paris'te yaşar; Fransız gerçeküstücülerle tanışır ve onlarla ilişkiye geçerek İngiliz gerçeküstücülüğünün gelişimine katkıda bulunur. David Gascoyne ile Londra'da 1936'da Uluslararası Gerçeküstücülük sergisini düzenlemeye ve 1947 yılına kadar etkinliklerini paylaşacağı bir grup oluşturmaya karar verir." (*Dictionnaire général du surréalisme et de ses environs*, P.U.F., 1982, s. 325).

Paul Eluard Sergisi kataloğunda (Centre Pompidou, 1982, s. 15), R. Penrose Londra sergisinin düzenlenmesinde rolünün ne olduğunu şöyle açıklıyor: "Kendilerine daha sonra Man Ray'in da dahil olduğu Eluard ve Breton'un yanında görevim son derece keyifli ve teşvik ediciydi. Amacımız, Londra'da bugüne kadar görülmemiş büyüklükte uluslararası bir sergi düzenlemektir. Londra'daki dostlarımı sürekli haberdar ettiğim görüşmelerimiz ve uzun tartışmalarımız, beni iyiden iyiye bu projenin içine itti. Fransız ve Belçikalı koleksiyonculardan ödünç alacağımız uzun bir yapıt listesi oluşturduk, çünkü kimi etnografik parçalar dışında, sergilemeyi istediğimiz hiçbir yapıt henüz bir müzeye girebilmiş değildi; Eluard ile Breton kendi kişisel koleksiyonlarından pek çok yapıtı seve seve ödünç vereceklerdi."

6. Eluard, Breton'la 1918 yılında tanışmıştı.

7. Londra kataloğunda Dalí'den sadece üç tablo, bir gravür, bir eşya, bir desen ve *Maldoror'un Şarkıları* için hazırladığı dört dizi çalışma yer alıyordu. Sadece, *Daybreak* adlı tablonun (katalog no 61) Eluard'dan ödünç alındığı belirtiliyordu.

8. Sergide Max Ernst'ten on altı tablo (bu tablolar, *L'éléphant Célèbes* ve *La mariée du vent* Eluard'dan ödünç alınmıştı; Eluard, onları 1938 yılında R. Penrose'a satacaktır), Miró'dan on dokuz tablo ve üç eşya ve Klee'den on beş tablo yer alacaktır.

9. Bkz. 67. mektup, 3. not.

10. *L'Enigme de Guillaume Tell*; bu tablo katalogda yer almıyor. Bkz. 184. mektup, 7. not.

11. Cailliet; gerçeküstücüler, özellikle de Eluard için çok sayıda sanat fotoğrafı çeken fotoğrafçı.

12. Bkz. 64. mektup, 1. not.

13. *Konkretion*, özel sayı, sayı 5-6, Kopenhag, Oslo, Stockholm, Mart 1936, yayın kurulu: Paul Eluard ve André Breton.

Metni olan yazar ve sanatçılar: Breton, Dalí, Eluard, Hugnet, Magritte, Péret, G. Prassinos, Tanguy, Guy Rosey. Röprodüksiyonu olan sanatçılar: Dalí, Chirico, Magritte, V. Hugo, Breton, Bellmer, M. Ray, Dominguez, M. Henry, Tanguy, Hugnet, Brauner, M. Ernst, Duchamp, Miró, Styrsky, Picasso, M. Jean, Arp ve Giacometti.

Bu sayıda Dalí'nin iki metni yayımlandı: *Mine befoestede Stillingen* (s. 136-141) ve *Picasso's Kunst* (s. 158-162).

Eluard'ın beş şiiri –biri Danca ve diğer dördü Fransızca– yine *Konkretion*'un bu sayısında yayımlandı: *Del poetisque Virkerlished*, s. 143; *Au présent*, Chassé (s. 166); *Où la femme est secrète l'homme est inutile* ve *Un soir courbé* (s. 172-174).

Bu şiirlerden üçü (*Où la femme est secrète...*, *Un soir courbé* ve *Chassé*, *Konkretion*'un bu sayısında ilk kez yayımlandıktan bir ay sonra *Sur*'de de yayımlanacaktır (bkz. 213. mektup, 5. not). *Au présent*, *La barre d'appui* adlı kitapta yer alacaktır (Haziran 1936).

Konkretion, Pléiade'ın bibliyografyasında anılmamaktadır; ayrıca, Fransız kütüphanelerinde bu derginin bir nüshası da yoktur. Tüm bu bilgileri Paul Destribats'dan aldık.

218. Mektup

1. Bkz. 49. mektup, 1. not.

2. *L'hallucination partielle: six images de Lénine sur un piano* adlı tablo, 26 Mayıs-13 Haziran 1932 tarihleri arasında Galerie Pierre Colle'de sergilendi; bu tablo ve Eluard'ın sözünü ettiği ve muhtemelen, 5-13 Haziran 1931 tarihleri arasında Galerie Pierre Colle'de sergilenen *La persistance de la mémoire* adlı tablo Londra sergisi kataloğunda yer almıyor.

Ayrıca bkz. 216. mektup, 7. not ve 83. mektup, 3. not.

3. Marie-Laure de Noailles tarafından ödünç verilmiş olan *The Dream* adlı tablo (1931), katalog no 60.

4. Bkz. 216. mektup, 5. not.

5. Edward James *Paranoiac Head*'i ödünç verecektir (1935), katalog no 62. 1935'te yapılan bir sözleşmeyle, şair Edward James, Dalí'nin önemli yapıtlarının satılmasını sağlamıştı. Bu düzenleme 1939 yılına kadar sürecektir.

6. Londra sergisinde yer almayan *L'Homme invisible* (1929-1933) Salvador Dalí Sergisi kataloğunda basılmıştır (Centre Georges Pompidou, 18 Aralık 1979-21 Nisan 1980, s. 247.)

219. Mektup

1. *Cahiers d'Art*'ın 1-2. sayısında "Nesne Üzerine" adlı bölümde resmi basılmış parça (s. 57) (bkz. 215. mektup, 1. not) Bu nesnenin bizzat Dalí'nin elinden çıkmış elyazması betimlemesi Saint-Denis Müzesi'nde bulunmaktadır. Eluard'ın yeniden kopya ettiği bu elyazması Centre Pompidou'da bulunmaktadır.

2. Bkz. 210. mektup, 6. not.

3. Paul von Guillaume (muhtemelen otomobil yarışçılarından birisi). Son imza okunamıyor.

220. Mektup

1. Bkz. 216. mektup, 5. not.

2. 1 Temmuz 1936'da, Dali "Gerçek Paranoyak Hayaletler" üzerine bir konferans verir.

3. 1937 yılında yayımlanışının ardından *L'Evidence poétique* adını alacak *La poésie surréaliste*.

4. Afrika kökenli obje uzmanı Charles Ratton'un galerisinde gerçekleştirilen gerçeküstücü sergi (rue de Marignan, 22-29 Mayıs 1936). Bu vesileyle, Dali *Monument à Kant* ve *Veston aphrodisiaque*'ı sergiler.

221. Mektup

1. Bu mektup bulunamadı.

222. Mektup

1. 9 Temmuz'da Londra'dan dönen Eluard, Man Ray'le birlikte 12 Temmuz'da Saint-Raphaël'e gidecek (bkz. Saint-Denis Müzesi'nde saklanan, Henri Parisot'ya 28 Temmuz 1936 tarihli mektup) ve 24 Temmuz'a kadar Hôtel des Algues'da kalacaktır (bkz. Rose Adler'e gönderilmiş 18 Temmuz 1936 tarihli kartpostal, MS 4107, Doucet Vakfı, ayrıca bkz. 221. mektup). 24 Temmuz-4 Ağustos arası, Eluard ve Man Ray, Paul Eluard'ın Mougins'deki arkadaşlarından bayan Sauvard-Wilms'in kendilerine tahsis ettiği eve yerleşirler; daha sonra, 3-15 Ağustos arasında, Lise Deharme'ın Saint-Tropez'deki villasına, Les Salins'e giderler (bkz. H. Parisot'ya yazılmış, 5 Ağustos 1936 tarihli mektup); ardından yeniden Mougins'e, Sauvard-Wilms'in evine dönerler ve oradan da Eylül başında Paris'in yolunu tutarlar (Louis Parrot'ya yazılmış 11 Ağustos 1936 tarihli mektup, *Livre d'identité*, s. 155).

2. Bu şiirin elyazması metnini bulamadık (mektubun alt kısmı kesilmiş). *À Pablo Picasso* adlı şiirin ikinci kısmı 30 Ağustos 1936 tarihli; Eluard'ın Paris'e dönüşünden önce, Mougins'de yazılmış. Eluard tüm yaz boyunca, Ağustos ayını Vaste Horizon otelinde geçiren Picasso'yu Dora Maar'la olduğu kadar Zervos'larla, Rosenberg'lerle ve René Char'la birlikte sık sık görecektir. Şiirin ilk bölümü 15 Mayıs 1936 tarihli.

1. Mabilie (Pierre) 1904-1952. Denemeci olarak 1935'ten itibaren gerçeküstücü grubun etkinliklerine katılır. *Minotaure* dergisinin yöneticilerindendir (sayı 10-13, 1937-1938). Aynı zamanda doktor olan Mabilie, dostu Eluard'ı tedavi eder.

2. Kesin başlık *Les yeux fertiles* olacaktır. Picasso'nun yaptığı bir portre ve dört illüstrasyonla birlikte 15 Ekim 1936'da basılır. *Grand air* hem kitabın bir bölümünün adı, hem son şiirin adı, hem de Picasso'nun dördürücü illüstrasyonunun adıdır.

3. Jacqueline Lamba; 1910 yılında doğdu. *L'amour fou*'nun esinleyicisi olan Lamba, Eluard ile Nusch'un evlenmesinden bir hafta önce tanıştıkları 1934 yılının 14 Ağustos'unda Breton'la evlendi. 1935-1945 yılları arasında gerçeküstücü etkinliklere katıldı (resimler, desenler, kolajlar, objeler). André ve Jacqueline Breton'un 1936 yılında Aube adında bir kızları olacak; çift 1943 yılında ayrılacaktır. Jacqueline Lamba heykeltıraş David Hare ile, André Breton da Elisa'yla evlenecektir.

4. Picasso, gerçekten de Prado'nun yöneticiliğine atandı. Ama P. Cabanne'a göre, 20 Eylül dolaylarında Paris'e dönen Picasso'nun hiçbir zaman Madrid'e gitmek gibi bir düşüncesi olmadı: "Saldırıya uğrayan Cumhuriyet, dinamik güçlerini bir araya getirme ihtiyacı duyuyordu. Bu amaçla başkan Manuel Azno Picasso'yu Prado'nun başına getirecektir. Başkan ve bu atamayı destekleyenler Picasso'nun Madrid'e gelip bu görevi üstleneceğini düşünüyorlar mıydı? Gerçekte hiç kimse bu işi ciddi olarak düşünmüyordu, simgesel bir görevlendirmeydi bu ve İspanya'daki demokrasinin gelişimiyle ilgilenen demokrasileri etkilemeye yönelik bir girişimdi... Picasso, bir an olsun oraya gitmeyi düşünmedi." (P. Cabanne, *Le siècle de Picasso*, 2, Denoël, 1975, s. 300).

5. İngiliz sanatı meraklısı; Dalí'nin yapıtının İngiltere'de tanıtılmasına katkıda bulundu.

224. Mektup

1. Eluard önce "Dalí'nin Sylvain Itkine'e hemen bir desen göndermesi gerekiyor." yazmış, sonra da bunu karalayarak deseni kendisine göndermesini istemiş.

Alfred Jarry'nin *Ubu enchainé*'si (Roger Blin, André Breton, Paul Eluard vb'nin metinleri, Paris, Imprimerie de Rocroy (1937). *Diable écarlate* kumpanyasının gerçekleştirdiği temsil nedeniyle basıldı. 22-26 Eylül 1937 tarihleri arasında, Max Ernst'in dekorlarıyla, Champs-Élysées Kumpanyası'nda Sylvaine Itkine tarafından sahnelendi. Paul Eluard'ın bir şiiri 12-14.

sayfalarda basıldı: *Le croyez-moi je suis loi*; bu şiir daha sonra *Le cours naturel*'de de yayımlanacaktır. Dali'nin bir katkısı söz konusu değil.

2. Bkz. 223. mektup, 2. not.

3. Bkz. 223. mektup, 5. not.

225. Mektup

1. Dali ve Gala 7 Aralık 1936'da New York'a gelmişlerdi. Amerika'da dört ay kalacaklardı.

2. 17 Aralık 1936 tarihli *L'Humanité*'de yayımlanmış *Novembre 1936* [1936 Kasım'ı] başlıklı yazı; giriş notunda şöyle deniyor: "... Eleştirmenler, Paul Eluard'ı kuşağının en iyi temsilcilerinden biri olarak görme konusunda hemfikir. Cumhuriyetçi İspanya'nın ve kültürün düşmanı Franko çetelerini kınayan Paul Eluard'ın bir şiirini ilk kez burada yayımlamaktan mutluluk duyuyoruz." G. Sadoul'a göre, bu şiiri *L'Humanité*'ye Léon Moussinac'ın yönettiği kültür sayfasında yazan Louis Parrot vermiş olmalı. (*Europe*, Temmuz-Ağustos 1953, s. 45). Bu şiir, ilk kez 1938'de, *Cours naturel*'de bir şiir kitabı içinde yer alacaktır. Eluard, Gala'ya muhtemelen şiirin elyazma metnini değil, belgeler arasında bulamadığımız *L'Humanité*'nin bu kesiğini göndermiş olmalı.

3. *L'Humanité*'ye karşı uzun süredir açık bir mücadele veren gerçeküstücüler, ayrıca, 1935 Ağustos'unda *Du temps que les surréalistes avaient raison* (bkz. 210. mektup, 7. not) adlı manifestonun yayımlanmasıyla Komünist partiyle de ilişkilerini kesin olarak koparmışlardı.

226. Mektup

1. Dali'nin bu sergisi New York Julien Levy galerisinde 10 Aralık 1936 ile 9 Ocak 1937 tarihlerinde gerçekleştirildi.

2. Eluard'ın çok sayıda kitabını yayımlayan (örneğin, 1937'de *Les mains libres*) Jeanne Bucher'nin, Montparnasse'da, 5-20 Kasım 1937 tarihinde Man Ray'in *Les mains libres* için hazırladığı desen sergisinin açıldığı bir galerisi vardı.

3. *Fantastic Art, Dada, Surrealism*. Museum of Modern Art, New York, 9 Aralık 1936-7 Ocak 1937, kataloğa bir giriş yazan Alfred Barr'ın gerçekleştirdiği ve Dali'nin yapıtlarının yer aldığı sergi.

4. *Les mains libres* için şiirler (bkz. 228. mektup, 2. not).

5. José Bergamin'in İspanya'da yaşanan olaylar üzerine kaleme aldığı yazıdan çok etkilenen Eluard, Bergamin'in kendisinin de *Europe*'ta anlattığı gibi bu projeden vazgeçer: "... Şairi ilk kez gördüğüm zamanı anımsıyo-

rum. *Au poids de l'or* adlı bir şiir dergisini Paris'te birlikte çıkarma önerisi için beni, Zervos'larla birlikte *Cahiers d'Art*'da bekliyordu... Ben İspanya'dan dönüyordum, 1937 yılının ilk günleriydi: Zervos'larla Eluard İspanya'da olup biteni anlatmamı istiyorlardı. Ben de hâlâ yaşananların etkisindeydim, içimi yakıp kavuran tutkuya engel olamayarak her şeyi anlattım [...]. Eluard'ın o zaman bana söylediklerini çok net anımsıyorum. Artık *Au poids de l'or* (Altın Değerinde) değil, *Au poids du sang* (Kan Değerinde) adlı bir dergi çıkarmak istiyordu. (José Bergamin, *Nous en aurons raison* ["Bu Konuda Haklı Çıkacağız"], *Europe*, sayı 91-92, Temmuz -Ağustos 1953, s. 75). İspanyol eleştirmen ve denemeci José Bergamin (1895 -), *Cruz y Raya* adlı dergiyi kurdu ve 1936'ya kadar yönetti.

6. *Minotaure*'un İspanyol sanatı üzerine bir sayısı olmayacaktır.

227. Mektup

1. Bkz. 218. mektup, 5. not.

2. *Minotaure*'un 10. sayısı 1937'de çıkacaktır. Dali'nin metni olmayacaktır. Eluard'dan *Premières vues anciennes* yayımlanacaktır, s. 49-56.

3. New York Julien Levy galerisinde Dali'nin çok sayıda sergisi açılacaktır, özellikle 1933'teki ilk sergisi. *Métamorphose de Narcisse*'in (Julien Levy Gallery, N.Y., 1937) İngilizce baskısı yine Julien Levy'de yapılacaktır. Ayrıca bkz. 226. mektup, 1. not.

4. Bkz. 210. mektup, 2. not. Eluard, bu sergi için Max Ernst'in *Éléphant Célèbes*'ini ödünç vermişti.

228. Mektup

1. Francis Poulenc: *Tel jour telle nuit*, Paul Eluard'ın şiirleri üzerine dokuz şarkı. "Müziyen, müziklerini Noizay'deki evinde 1936 yılında besteledi. *Les yeux fertiles* adlı kitaptan sekiz şiiri, şiirlerin ilk sözcükleriyle birlikte anar. Şiir adları parantez içinde verilir. Ayrıca *Facile* adlı şiir kitabından seçilmiş olan *Nous avons fait la nuit* adlı bir dokuzuncu şiir de, ilk dinletisi 3 Şubat 1937'de Gaveau salonunda gerçekleştirilen bu müzikler arasında yer almaktadır."

Gerçeküstücülerle 1917 yılında tanışan Francis Poulenc'in Eluard'ın şiirlerini müzikleştirmesi ilk kez gerçekleşen bir girişim değildi; 1935 Nisan ayında, Poulenc *À toute épreuve*'den beş şiiri, 1936'da da *La vie immédiate* ve *Répétitions*'dan beş şiiri bestelemiştir.

2. *Les mains libres*, Paul Eluard'ın şiir illüstrasyonlarıyla Man Ray'in desenleri, Paris, Éditions Jeanne Bucher, baskısı 10 Kasım 1937'de tamamlan-

miştir. Kitap, 30 ve 24 şiirlik iki bölümden oluşmaktadır ve muhtemelen 1936 ilkbaharıyla (Eluard, kitabın elyazması metinlerini Nusch'a, 21 Haziran 1936 tarihindeki doğum günü için hediye etmiş; bu metinler Nusch'un ölümünden on yıl sonra Louis Parrot'ya hediye edilmiştir; metinler Saint-Denis Müzesi sergi kataloğunda yer almıştır, sayı 169, Bayan Louis Parrot koleksiyonu) 1937 yazı ya da Eylül ayı arasında kaleme alınmıştır. Man Ray'in desenleri 1936 ve 1937 yıllarına aittir. Bu desenlerin tarihi söz konusu şiirlerin ne zaman yazıldığını saptamamıza olanak tanımıyor, çünkü bu mektuba eklenmiş olan ve muhtemelen 1937 yılına ait dört şiirden üçü –*L'Angoisse et L'Inquiétude*, *Parano_a* ve *Les yeux stériles*– 1936 tarihli desenlerle birlikte verilirken, *La femme portative*'in deseni 1937 tarihlidir. (Ayrıca Eluard neredeyse tüm şiirlerini, yazdıktan hemen sonra Gala'ya göndermekteydi).

Les mains libres'in on bir şiiri, 1 Nisan 1937 tarihli *La N.R.F.*'te ilk kez yayımlandı; bu şiirlerden ikisi –*Parano_a* ve *Les yeux stériles*– bu mektubun hemen sonunda yer almaktadır.

1939 yılında çıkacak olan *Donner à voir*. 1937 yılında *Premières vues anciennes* yayımlanır.

4. *Cours naturel*, Paris, Éditions du Sagittaire (Kra), 10 Mart 1938'te basılacaktır.

5. İkinci Uluslararası Yazarlar Kongresi; "4 Temmuz'da Valence'da, ardından 6 Temmuz'da Madrid'de başlayan kongre, daha sonra Barselona'ya taşınır ve iki hafta sonra Paris'te, Théâtre de la porte Saint-Martin'de son bulur." (J. Lacouture, *Malraux, une vie dans le siècle*, Seuil, 1976, s. 245). Bu kongre, sol eğilimli yazarların büyük bölümüyle İspanyol halkının özgürlük davasının dayanışması amacını güdüyordu. Kongre aynı zamanda Troçkistleri, özellikle de André Breton'u dışlayarak İspanya'da faşist ordulara karşı belli bir başarı elde etmiş olan Sovyetler Birliği'ne desteğini de vurguluyordu. Sonuçta 1935 kongresinde Breton adına söz alan Eluard, bu ikinci kongreye gitmeyecektir.

6. 8-15 Ağustos 1937 tarihleri arasında Uluslararası 2. Paris Estetik ve Sanat Bilimi Kongresi çerçevesinde verilmiş konferans. Bu konferansın metni kongre kararları doğrultusunda yayımlandı, Allan 1937, c. 2, s. 380-388. Eluard, bu konferanstan hareketle *Physique de la poésie*'yi yazacak, bu metin *Donner à voir*'da yayımlanacaktır.

7. Bkz. 210. mektup, 2. not.

8. Amerika'da ilk gerçeküstücü sergileri gerçekleştiren Julien Levy, A.B.D.'de ilk gerçeküstücü antolojiyi yayımladı: *Surrealism*, antolojik deneme. New York, Black Sun Press, 1936. Ayrıca bkz. 227. mektup, 3. not.

9. Paul Eluard'a ait olan ve *Fantastic Art*, *Dada*, *Surrealism* sergisinde yer alan Max Ernst'in tablosu (bkz. 226. mektup, 3. not).

1924'te yapılmış olan ve Max Ernst'e göre belki de "kolajların son (geçici) noktası" olan bu rölyef (*Ecritures*, N.R.F., 1970, s. 48), bugün New

York Museum of Modern Art'da bulunmaktadır. Rölyefin röprodüksiyonu 1925'te, *La révolution surréaliste*'de (sayı 4, s. 5), Eluard'ın "André Masson" adlı şiirinin ardından basılmıştır.

10. Bkz. 227. mektup, 2. not.

11. Bkz. 218. mektup, 5. not.

12. Breton *Entretiens*'de Gradiwa galerisini hangi koşullarda kurduğunu anlatmaktadır: "1936-1937 yıllarında maddi durumum çok kötüydü... Yetkili makamlardan, özellikle Jean Giradoux aracılığıyla, yurtdışında bir okutmanlığı ya da başka bir tür görevi boş yere isteyip durdum. Bu tür görevler için istenen akademik unvanlarım olmadığından dolayı isteğime yanıt veremeyecekleri için üzgün olduklarını söylediler. Çok kötü geçen birkaç ayın ardından, bir dostumun yardımıyla Seine sokağında "Gradiwa" adıyla iyi kötü işletebileceğim bir galeri açtım[...]"

13. Ekim devriminin belli başlı liderlerini, özellikle Troçki'yi etkisiz bırakmak amacıyla Stalin tarafından örgütlenmiş İkinci Moskova Davaları dolayısıyla, André Breton, 26 Ocak 1937'de Troçki yanlısı Uluslararası İşçi Partisi tarafından örgütlenen mitingde bir konuşma yapmış ve konuşma, sözde adalet girişimlerini eleştirmek amacıyla el ilanı biçiminde dağıtılmıştı (bu bildiri *Documents Surrélistes*'de basılmıştır, s. 462-466).

14. a. Üstü çizilmiş. Eluard önce şöyle yazmış:

"Sevmiyorum düşlerimi, ama çıkıyorlar karşıma"

15. İlk kez *La N.R.F.*'in 1 Nisan 1937 tarihli sayısında yayımlanmıştır (s. 553).

a. Üstü çizilmiş. Eluard önce şöyle yazmış:

"Takılıp gidelim sağlam kıyılara"

16. İlk kez *La N.R.F.*'in 1 Nisan 1937 tarihli sayısında yayımlanmıştır (s. 552).

229. Mektup

1. Bkz. 118. mektup, 7. not.

2. Bu mektup, Dali ve Gala'nın 1937 Nisan'ında kaldıkları Tyrol, Zürs'den gönderilen uzun mektuba cevaben yazılmış olmalı (bkz. bu notun sonunda kimi bölümleri alıntılanmış mektup; daha önce yayımlanmış bu mektup Robert Valette tarafından verilmiştir). "El-narkissos" kuşkusuz Dali'nin *La métamorphose de Narcisse* tablosunun röprodüksiyonunu belirtiyor olmalı (Dali'nin tablosu, içinden bir Narkissos'un çıktığı bir yumurtayı tutan bir eli temsil etmektedir). Bu röprodüksiyon mektuba ilişti-

nılmıştır(?); *Le mythe de Narcisse* adlı şiirin sonunda, Dali, Eluard'a sorar: "İllüstrasyon hakkında ne düşünüyorsun"

Paul Eluard'a ithaf edilmiş olan ve Eluard'ın da *Donner à voir*'da söz edeceği *La métamorphose de Narcisse* –Dali'nin metni ve illüstrasyonları– 25 Haziran 1937 tarihinde Éditions surréalistes'den çıkacaktır. Dali'nin tablosunun baskısı Eluard'm hiçbir kitabında yer almayacaktır. Belki de Eluard, Palais des Beaux-Arts sergisi dolayısıyla André Breton'la birlikte yazdığı *Dictionnaire abrégé du surréalisme* (1938) için bu tabloyu kullanmak istiyordu; nitekim, bu sözlükte çok sayıda röprodüksiyon, Dali üzerine yazılmış çok sayıda yazı vardı. Eluard, *Donner à voir* için de tablodan yararlanmış olabilir, nitekim *La métamorphose de Narcisse*'den burada da söz ediyor. Bunun dışında "şiiri üzerine yorumlar" da (*L'activité poétique de Salvador Dali* ["Salvador Dali'nin şiirsel etkinliği"], üç sayfa) bu iki kitaptan biri için kullanılmış olabilir.

Dali'nin mektubundan parçalar.
[Dali'nin yazım biçimini düzeltiyoruz]
Zürs [Tyrol] [Nisan 1937]

Sevgili Paul, işte Salvador Dali'nin şiirsel etkinliği

için

kısacık bir özet.

O (Dali), her şeyden önce şairlerin anlattıkları konusunda kanıt göstermeleri gerektiği düşüncesinde, bu da onun en önemli keşfi olan paranoyak eleştirinin bulunmasıyla gerçekleşebildi. Paranoyak eleştiri yöntemi: delirtici olayların yorumsal-eleştirel çağrışımına dayalı akıl dışı bilginin ortaya çıkarılmasını amaçlayan yöntem – dolayısıyla, bir anlamda şiir diyebiliriz: örneğin, o, "Köpeklerin esrik melankolisi, kayakla başdöndürücü bir yokuş aşağı inmeye benzer" [Dali'nin 1932'de yaptığı bir tablonun adı] derse, bu fikri çok iyi ifade eden paranoyak bir imgeyle kanıtlar bunu (...).

Dali, şiirin "düşüncenin en lirik anlatımı olduğu" görüşündedir; düşüncenin müzikal bir biçimde anlatımıyla ortaya gerçek dizeler çıkar, insan gerçekten esinlendiği vakit bir bülbül gibi şakımaya başlar ve ardından bir opera çıkarır ortaya, Uyak gerçek şiirsel tekniğe denk düşer, bu türden zorunluluklar özellikle de ilginç otomatizmlerin patlak vermesini sağlar, tıpkı Vermeer gibi, teknik zorunluluğa boyun eğer ve herkesten daha özgürdür. Gerçeküstücü otomatizm zorunludur, bu karşı konmaz bir tür ishal gibidir (...).

Sana şu an hangi noktada olduğumu gösteren son şiirimi gönderiyorum, tümüyle yayımlanmayacak, çünkü onu sözcüğü sözcüğüne temsil edecek paranoyak

bir tablo eşliğinde yayımlayacağımı (...). [Mektubun geri kalan kısmı daha sonra *La métamorphose de Narcisse*'e dönüşecek olan Narkissos mitosuna ayrılmış].

İllüstrasyon konusunda ne düşünüyorsun? Bugüne kadar yaptığım en paranojak şey bu.

[...] Bunların hiçbirini Breton'a gösterme, çok kişisel şeyler, kendi çalışman için, işine yararsa, parçalar kullan (...) Salvador Dali.

3. *La Nouvelle Revue Française*, sayı 283, 1 Nisan 1937, s. 550-554, (Paul Eluard'ın 11 şiiri), *Les mains libres I* (Parçalar) I, *L'évidence*, *Les sens*, *La femme et son poisson*, *Solitaire*, *Les yeux stériles*, *La mort inutile*, *La femme marseillaise*, *Où se fabriquent les crayons*, *La couture*.

Marianne, resimli haftalık dergi, 14 Nisan 1937, s. 4: *Au-delà de la peinture* (*Donner à voir*'da da yayımlanacaktır).

4. *L'Evidence poétique* ["Şiirsel Gerçeklik"], 24 Haziran 1936'da Londra'da verilmiş bu konferans, 1936'da *Cahiers d'Art*'da yayımlanmış ve 1937'de G.L.M.'de *Habitude de la poésie* serisinde yayımlanmıştır. İki renkli kuşe kâğıda birkaç lüks nüsha da basılmıştır (baskı sayısı belirtilmemiştir).

5. 25 Haziran 1938'de Roland Penrose'a satılan tablolar arasında yer alan Benquet'nin üç tablosu (bkz. 212. mektup, 1. not), J.-C. Gateau tarafından *Paul Eluard et la peinture surréaliste* adlı kitapta (Droz, 1982, s. 359-360) basılmıştır. 1878 yılında Benquet tarafından yapılan ve André Breton'a ait olan oval bir tekerlek *Fantastic art*, *Dada and Surrealism* sergisinde yer aldı (bkz. 226. mektup, 3. not). Sergi kataloğunda bu tekerleğin Paul Eluard ve Man Ray tarafından bulunduğunu belirtiliyor.

6. Bkz. 226. mektup, 2. not.

7. Bkz. 218. mektup, 5. not.

8. Bkz. 230 mektuba eklenmiş şiirin ikinci kıtası.

"Bülbülü unutmayalım

Çamura saplanmış satranç tahtasını da"

230. Mektup

1. Guy Levis Mano, Parisli yayıncı (Éditions G.L.M.). *Espérer réaliser la véritable lisibilité* ["Gerçek okunurluğu gerçekleştirmeyi ummak"] başlıklı metninde onun tipografi ustalığını öven Eluard'ın da aralarında bulunduğu pek çok gerçeküstücü yazarın yapıtlarını bastı. Eluard, G.L.M. yayıncısının otuzuncu yılı kutlamasına da katıldı.

2. Bkz. 118. mektup, 7. not.

3. Bkz. 229. mektup, 3. not.

4. Bu şiir mektuba iliştilirilmemişti, diğer şiirlerin arasına konmuştu. Bununla birlikte, şiirin tarihi ve mektupla aynı renk olan kâğıdı, yerinin burası olduğunu düşündürüyor.

5. *Cours naturel* (10 Mart 1938) içinde tarihsiz olarak *Toute la vie* [Ömür Boyu] adıyla yayımlanmış şiir.

a. Kesin biçim:

“Göz alıcı ve taze kollarının kıvrımı”

b. Bkz. 229. mektuptaki düş:

“Bir dağ yoluna giriyoruz. Yolun yakınında bir satranç oyunu toprağa gömülmüş.”

Kesin biçim:

“kumların altında gizlenmiş satranç tahtasını da.”

c. Kesin biçim:

“Bulacak hiçbir şeyimiz olmayacak”

231. Mektup

1. Bkz. 229. mektup, 2. not.

2. Bkz. 218. mektup, 5. not.

3. Muhtemelen Edward James tarafından Skira'ya karşı *Minotaure* konusunda açılmış bir dava olmalı. Bu davanın nedenlerini ve sonucunu bilmiyoruz.

4. Bkz. 227. mektup, 2. not.

5. Bkz. 228. mektup, 8. not.

6. Avusturya Alpleri'nde bir boğaz.

7. Martin Luis Guzman, devrimin pek çok dönemine katılmış olan Meksikalı romancı, romanlarında bu olayları aktarır.

8. 26 Nisan 1937'de Alman uçakları tarafından bombalanan Guernica kenti tümüyle yerle bir olmuştu; saldırıda aşağı yukarı hepsi sivil olan 1654 kişi ölmüş ve 889 kişi de yaralanmıştı. Bu katliamdan sonra, Eluard *La victoire de Guernica*'yı yazmıştı; şiir, ilk kez *Cahiers d'Art*'da (1937, sayı 1-3, s. 36) yayımlanmış ve 1938'de de *Cours naturel* içinde yer almıştı. Daha 1936 Ağustos'unda, İspanya'da iç savaşın başlamasından yaklaşık bir yıl önce, umutsuzluğa kapılan Eluard, Louis Parrot'ya şunları yazıyordu “... Kitabımın [*Les yeux fertiles*] artık hiçbir önemi yok. Özellikle İspanyolların yanında yer almak için oraya gitmeyi geçiriy-

rum aklımdan. İşsiz güçsüzlerin, kölelerin(?) birliğini yıkmak için yabancı bir birlik ne zaman kurulacak? Elçilik izin veriyor, ama devrimci aydın grupları pek güven vermiyorlar. Çok yazık! Her neyse, yine de umudumu yitirmiyorum..." (Louis Parrot'ya mektup, 11 Ağustos 1936, *Livre d'identité*'de basılmış, s. 155). Aynı yılın Aralık ayında, Eluard'ın *L'Humanité*'de *Novembre* adlı şiiri çıktı (bkz. 17 Aralık 1936); bu şiir, *Cours naturel*'de de yayımlanacaktır.

9. Bkz. 228. mektup, 12. not.

10. Bkz. 223. mektup, 3. not.

232. Mektup

1. Lee Miller: Man Ray'in asistanı; 1947 yılında Roland Penrose'la evlenecektir.

2. Bkz. 216. mektup, 5. not.

3. Eileen Agar, ressam ve sembolik işlevli obje tasarımcısı, 1936 yılında İngiliz gerçeküstücü gruba katılmıştı.

233. Mektup

1. Gala ve Cécile.

234. Mektup

1. Faucigny-Lucinge prensi, Zodiaque üyesi ve Dalí'nin dostu; Zodiaque, Dalí'nin yapıtlarının düzenli satılmasını sağlıyordu.

2. *La métamorphose de Narcisse* 25 Haziran 1937'de yayımlandı. Bkz. 229. mektup, 2. not.

3. Dalí'nin sekiz tablosunu sergilediği "Uluslararası Bağımsız Sanatın Kökenleri ve Gelişimi" adlı sergi, Paris'te 30 Temmuz-31 Ekim 1937 tarihleri arasında Jeu de Paume müzesinde gerçekleştirildi. Sergi dolayısıyla başta Breton olmak üzere ellinin üzerinde imzayı bir araya getiren ve *Başbakan Camille Chautemps, Milli Eğitim ve Güzel Sanatlar Bakanı Jean Zay, Güzel Sanatlar Müdürü Georges Huisman'a Açık Mektup* adıyla (Paris, 7 Ağustos 1937) bir el ilanı yayımlandı. İlanı imzalayanlar "haksız yere" sergi dışında tutulmuş "dünyaca ünlü" birçok sanatçının bu sergiye alınmasını istiyor ve adları anılmasa da, aralarında sergide sekiz tablo ile yer alan Dalí'nin de bulunduğu "diğer sanatçılar"ın fazlaca temsil edilmesini protesto ediyorlardı.

Bu ilan metninin röprodüksiyonu ve çözümlenişi için bkz. José Pierre'in yaptığı değerlendirme, *Tracts surréalistes et déclarations collectives*, Losfeld, 1980, C. I, s. 311 ve 519.

235. Mektup

1. Bkz. 228. mektup, 4. not. Lüks baskı Dali'nin bir ofortuyla süslenmiş Çin kâğıdına basılı 5 nüsha ile Hollanda kâğıdına basılmış 10 nüshadan oluşmaktadır.

2. Eluard'ın, Picasso'nun dostu... Cezayirli bir senatörün karısı olan Marie Cuttoli, Braque, Léger, Miró ve Picasso'nun tablolarından hareketle yapılmış kendisine ait halıları sergilemek için eski Kahnweiller galerisini yeniden aldı.

236. Mektup

1. Dali, 1938 yılında, kostümlerini Coco Chanel'in tasarladığı Monte-Carlo Rus baleleri için bir dekor çalışması yapar. Bu bale 1938 sonbaharında oynanmış olmalı; savaş nedeniyle bale, 1939'da New York'ta sahneye konacaktır. *Bacchanale*, gala: 9 Kasım 1939, New York, Metropolitan House, sahneye koyan: Venusberg de Tannhauser, libretto, dekor ve kostümler: Salvador Dali, koreografi: Léonide Massine, müzik: Richard Wagner.

237. Mektup

1. Federico Garcia Lorca'nın *Salvador Dali'ye Od'u*, 1926 yılı Nisan ayında *La Revista de Occidente* dergisinde yayımlandı. Louis Parrot'un el yazması çevirinin başındaki bir notta sözünü ettiği ve Gala tarafından İspanya'dan getirilmiş nüsha söz konusu olmalı. "Bir gün, Pecq'teki "Gri Ev"de Eluard büyük bir özenle, Gala'nın bize bıraktığı tozlu bir paketi açtı, rulo yapılmış, sararmış bir kâğıt, Lorca'nın ölümünün İspanya'dan getirilmiş tek nüshası..." Paul Eluard, 1938 Ekim'inden itibaren Pecq'te oturacaktır (bkz. 241. mektup); Eluard ve Parrot, 1938 yazı boyunca *Salvador Dali'ye Od'un* çevirisi üzerinde çalışmaktadırlar (bkz. Lucien Scheler, *La grande espérance des poètes*, Temps actuels, 1982, n. 25-26). Paul Eluard, Gala'nın gönderdiği dışında, *Salvador Dali'ye Od'un* özgün İspanyolca bir kopyasını da saklayarak 1938 yazı boyunca Parrot'yla birlikte Fransızca çevirisini yapacaktır. Bu kitap G.L.M. yayımlarından 31 Aralık 1938'te çıkmaktadır.

239. Mektup

1. Luc Decaunes (1913-), Fransız şair; 1965 yılında Paul Eluard üzerine bir kitap yazacaktır. 1938 Kasım'ında evleneceği Cécile Eluard'ın da ilk kocasıdır.

2. Maar (Dora Markovitch), Fotoğraf sanatçısı, 1934 yılında gerçeküstücülere katılır. Sonradan birlikte yaşayacağı Picasso'yla 1936 yılında Eluard aracılığıyla tanışır. Picasso, Dora Maar'ın çok sayıda portresini yapmıştır. *Guernica*'da da görülen "Ağlayan Kadın" desenlerinde Picasso ondan esinlenmiştir.

3. *Unis, Donner à voir* adlı kitabın ilk bölümünün 19. şiiridir. Şiir, ilk kez 15 Ocak 1939'da *Mercures*'ün 11. sayısında yayımlandı (s. 67). Bu şiirde, *Nuits partagées*'den izler bulmak mümkündür: "Uzun bir yolculuk sonunda, hep bu koridoru, bu köstebeği, deniz köpüğünün tüm küçük çocuklar gibi saf esintiler gönderdiği bu sıcak gölgeyi yeniden görüyorum, arzularımızın ekmeğini seninle bölmeye geldiğim odayı hep yeniden görüyorum..." ve biraz ilerde "Birleştik, her seferinde sonsuza kadar birleştik." Eluard'ın en özyaşamöyküsel şiirlerinden biri olan *Nuits partagées*, Eluard ve Gala'nın ayrılmadan önceki birlikteliklerini anlatmaktadır.

241. Mektup

1. Eluard ile Gala'nın oturdukları "Gri Ev"in bulunduğu Saint-Germain-en-Laye (Yvelines) yakınlarındaki Pecq'de.

2. 43 yaşındaki Paul Eluard'ın asteğmen unvanı vardı.

242. Mektup

1. Bkz. 241. mektup, 1. not.

243. Mektup

1. Jean Fraysse, yazar. Özellikle Max Jacob'un metinlerinin yayımlandığı *Les Feux de Paris* adlı dergiyi Roger Lannes ile birlikte yönetti. 1936 ve 1937 yıllarında İçişleri bakan danışmanı olarak çalıştı; 1937 yılındaki L'Exposition Universelle'in edebiyat bölümünü düzenlemekle görevlendirildi.

2. Burada sözü edilen Luc Decaunes'la Kasım 1938'te gerçekleşecek evlilik projesi olsa gerek.

244. Mektup

1. Bkz. 235. mektup, 2. not.

2. Hugnet (Georges) 1906-1975. Şair, obje-kitap tasarımcısı; 1933-1939 yılları arasında gerçeküstücü gruba katıldı.

245. Mektup

1. Kartta yazıya ayrılmış bölümde matbu olarak şunlar yazılı: "10 Eylül 1919'da Avusturya ile yapılmış barış anlaşması"

2. Coco Chanel, Dalí'nin Monte-Carlo'da temsil edilecek balesi için kostümler hazırladı (bkz. 236. mektup, 2. not).

3. Bkz. 243. mektup, 2. not.

246. Mektup

1. Bu kez artık kesinleşen bu bozuşmanın nedenleri konusunda, Breton'un *Entretiens*'inde verdiği bilgiler dışında bir şey bilmiyoruz (Breton'un kitabı, Eluard'ın öldüğü 1952 yılında yayımlandı). 1938 yılı ilkbaharında, Breton, Dışişleri bakanlığına bağlı kültür servisi tarafından görevlendirildiği Meksika'ya gider. Burada, Roman Rolland ve Aragon'un yönettiği ve kısa bir süre sonra 1938 Mayıs'ında Eluard'ın İspanya'daki iç savaş üzerine yazdığı *Les vainqueurs d'hier* periyotik adlı şiiri yayımlayan *Commune, revue littéraire pour la défense de la culture* tarafından kendisine yöneltilen eleştirileri öğrenir (Eluard'ın şunu *Commune*'un 57. sayısında, 1054-1055. sayfalarda yayımlanmıştır). Breton'a göre Eluard'la bozuşmaları işte bu vakit gerçekleşir: "Olaylar tam olarak şu şekilde gerçekleşti: Eluard'ın şiirlerinin, "Maison de la Culture"un yayın organı olan *Commune* dergisinde yayımlandığını Meksika'da öğrenince, doğal olarak, bu örgütün şahsıma yönelik kabul edilmez tutumu konusunda kendisini bilgilendirmek için harekete geçmiştim, ve onun bu örgüte karşı tavrı alacağından kuşku duymuyordum. Ama ondan hiç haber çıkmadı ve dönüşümde bana böyle bir işbirliğinin kendisi için hiçbir özel dayanımına ifade etmediğini, kendi yazdığı bir şiirin, nerede olursa olsun, kendisi nitelikler itibariyle kabul görecektik düzeyde olduğunu, öyle ki son aylarda *Commune*'deki şiirleri kadar yine kendi isteğiyle Almanya ve İtalya'daki faşist yayınlarda da –bu onun terimleridir– yazıları çıktığını söyleyince aşım açık kaldı. Ona, böyle bir tavrın aramızda var olan tüm anlaşmaların ruhani anlamına geldiğini ve artık görüşmenin yararsız olduğunu söylemekle yetindim. Bir daha hiç görüşmedik..." (Breton, *Entretiens*, Gallimard, 1969, s. 101)

André Breton'un tanıklığından kuşku duymak istemsek de, olup bitenlerin "Olaylar tam olarak şu şekilde" gerçekleşmediğini gösteren nedenlerimiz var; Eluard ve Gala arasındaki mektuplaşma boyunca da görüleceği gibi, *Commune*'de bu şiirin yayımlanması, gerçekte uzun süreden beri gizli kalmış bir anlaşmazlığın resmileşmesinden başka şey değildi ve daha önce patlak veren çok sayıda "kriz"le kendisini göstermişti (1934 ve özellikle 1936'da). Eğer durum böyle olmasaydı, o zaman bu kopuşun neden *Novembre 1936*'nın *L'Humanité*'de yayınlanması sırasında meydana gelmediğini sormak gerekir; kaldı ki, o zaman Eluard böyle bir şey bekliyordu ("Breton'un bu konuda ne düşüneceğini tahmin ediyorum" (bkz. 225. mektup, 3. not). Ama André Breton sonrasında şöyle devam ediyor: "... Gerçeküstücülük onu dizginliyor, onun açılma ihtiyacını sınırliyordu. Gerçeküstücülüğün yazınsal ve diğer planlarda getirdiği yasakları kaldıramadığını fark etmiyor değildim. Bu açıdan, *La rose publique* (1934) ya da *Facile* (1935) olsun, kimi yapıtlarının adları çok net bir yönelişin göstergesidir..." Bu açıklamalar, kuşkusuz Eluard'ın Nisan 1936'da dile getirdiği bıkkınlık sözleriyle daha bir uyuyor: "[...] Breton'la kesin olarak bağlarımı kopardım [...]. Ne zaman bir şeyi eleştirsem, Breton bana cevap vermek için hiçbir şeyi takmayan insanları, bir koyun sürüsünü arkasına alıyor. Heyecanın, bilmem hangi etkinliğin siparişe göre düzenlendiği bir okul, yazınsal bir mihrap olmamalıydı gerçeküstücülük." Max Ernst'e göreyse, Breton, Eluard "troçkizme dönmeyi reddettiği" için onunla küstü (bkz. izleyen not). Sonuçta, Gala'ya mektuplarında Eluard'ın özellikle bir buçuk yıldan bu yana artık Breton'un adını anmadığı görülmektedir (234. mektuptan itibaren, Ağustos 1937). Oysa o zamana kadar mektuplarında Breton'dan düzenli olarak söz ediyordu.

2. "Vazgeçilmez şiir" üzerine soruşturma (soruşturma kesiği mektuba iliştilmiştir). *Cahiers G.L.M.*, Nisan 1938, 8. sayıda yayımlandı. Soruşturma metni, imzasını koymayan Char tarafından hazırlanmıştı. Robert Lebel'in bir görüşmesine verdiği yanıtta, Max Ernst Breton'un tavrını şöyle değerlendiriyor: "Bir şey hep dikkatimi çekmiştir: gerçeküstücülerde coşku ve çöküntü hep birbirini takip eden dönemler olarak ortaya çıktı. Son derece bilinçli olan Breton da bu krizlerden kurtaramamıştır kendini. Grubunun üyelerinden, ellerindeki tüm olanakları kullanarak Paul Eluard'ın şiirini boykot etmelerini istemiş olduğunu anımsa.. (1939'da, Eluard'ın troçkizme dönmeyi reddettiği dönem)" (Max Ernst, *Ecritures*, N.R.F., 1970, s.422.) *Propos et présence*'ta (P. Gonthier, Seghers, s.28), M. Ernst, "şefin aracısı" olan Hans Bellmer'in kendisine gelip "gerçeküstücü grubun her üyesinin elindeki tüm olanakları kullanarak Eluard'ın şiirini boykot etmesi gerektiğini, her karşı çıkışın gruptan atılmayı gerektireceğini" söylediğini belirtir.

3. Eluard, Breton'un *Les champs magnétiques*, *L'union libre* ve *Nadja*'sını ve yapıt adı vermeden B. Péret'i anar. Ressamların şiirleri konusundaysa özellikle Dalí'nin *Le Grand Masturbateur*'ünü anacaktır.

4. Dalí'nin cevabı *Cahiers G.L.M.*' in 9. sayısında yayımlanacaktır (Mart 1939): "Benim için: Ruben Dario, Lautréamont, Paul Eluard, Péret, Lorca, Gongora."

5. Bkz. 237. mektup, 1. not. Lüks baskı, Japon kâğıdına basılmış 15 nüshadan oluşmaktadır.

6. Mektuba atası ile tutturulmuş gazete kesiği: son satırlar Eluard'ın elinden çıkmıştır: "G.L.M.: 6, rue Huyghens, Paris XIV'e cevabınızı gönderiniz."

247. Mektup

1. Bkz. 235. mektup, 2. not.

2. Bkz. 244. mektup, 2. not.

3. *L'Homme qui a perdu son squelette*, Hans Arp, Leonora Carrington, Marcel Duchamp, Paul Eluard, Max Ernst, Georges Hugnet, Henri Pastoreau, Gisèle Prassinos, vb. tarafından kaleme alınmış ve *Plastique*'te (Jourde matbaası, Paris, sayı 4-5, 1939) basılmış roman. Beşinci bölümde ("Lüks Denizkızı" ve "Sıradan Denizkızı", bu bölümü Max Ernst tek başına yazmıştır) şu sözler yer alıyor: "Yves ve Tanjamine [Yves Tanguy et Benjamin Péret] kâğıt falcısının [Breton?] evinde müşterilerin içeri alınması için görevlendirildiler..." Diğer yazarların, özellikle de Eluard'ın farklı bölümlerdeki katkısının ne olduğunu bilmiyoruz.

4. *Donner à voir*, Paris, Gallimard, 1 Haziran 1939.

5. Bkz. 237. mektup, 1. not.

6. Bkz. 230. mektup, 1. not.

7. Bkz. 246. mektup, 2. ve 4. notlar. Dalí bu cevabı tek başına imzalayacaktır.

8. Bkz. 246. mektup, 3. not.

9. Bkz. 67. mektup, 5. not.

248. Mektup

1. Bkz. 67. mektup, 5. not.

2. Bkz. 239. mektup, 2. not.

3. Büyük ihtimalle Eluard'ın "parayı almış olduğunu" söylediği, kaybolmuş ikinci mektup olmalı (bkz. bir önceki mektup).

4. Bu son cümleden önce, Eluard, Gala'ya dolar kurunu bildirmiş:

“(90 x 38 = 3420) ve 80 frank. Onları bana 38 franka verdiler. Bendeysse sadece 10'luk dolarlar var. Elimde kalanları bozdurmak için beklemem mümkün değil.”, daha sonra bu paragrafı karalamış.

249. Mektup

1. 18 Mart 1939 tarihli *Paris-Soir*'da çıkmış haber (s. 4.): “Ressam Dali ve onun ‘Narkissos Kompleksi’ New York’ta bir skandala yol açtı...”

Bonvit Telier mağazalarının isteği üzerine Dali, “içinde nergizlerin, aynaların ve yeşil giysili başsız bir mankenin yüzdüğü su dolu bir küvet gibi bir dizi eşyayla simgelenmiş ‘narkissos kompleksi’ni temsil eden bir kompozisyon” aracılığıyla 5. Cadde üzerindeki mağaza vitrinlerinin dekorasyonunu yapmıştı.

Kompozisyon, gelip geçenlerin vitrin önünde yığılmasına yol açmış, “biraz cüretkâr” bulunmuştur; bunun üzerine mağaza müdürü, üzerleri toz ve ölmüş birinin ardından yazılan yazılarla kaplı balmumundan mankenleri, hamur haline getirilmiş kâğıttan yapılmış, sevimsiz ve basık burunlu yeni mankenlerle değiştirme kararı almıştı.” (S. Dali, *Lettre ouverte à Salvador Dali*, Albin Michel, 1966, s. 41). Bunu gören Dali mağaza yöneticisine çıkarak şikâyetle bulunur ve adının vitrindeki sergiden kaldırılmasını ister, ama yönetici buna yanaşmaz. Bunun üzerine aşağı inen Dali mankenleri devirir küveti kaldırıp içindeki suyla birlikte her şeyi boşaltmak ister, ama küvet elinden kayar, vitrin camına çarpar, cam yerle bir olur ve bir parçası paltosuna saplanır. Dali karakola götürülür, sorguya çekilir ve “sadece kırılan vitrin parasını ödemeye mahkûm edilir” (agy).

2. Les Deux Magots adlı kafede toplanan gerçeküstücüler. Kuşkusuz burada Breton ve yandaşlarından söz ediliyor.

250. Mektup

1. *Donner à voir*, 3 Haziran 1939’da, ince bir “şiir kitabı” olan *Chanson complète* ise 6 Mayıs 1939’da yayımlanacaktır.

2. Bkz. 96. mektup, 2. not.

3. Bkz. 249. mektup, 1. not.

251. Mektup

1. Bkz. 223. mektup, 1. not.

2. Bkz. 250. mektup, 1. not.

3. Bkz. 8. mektup, 4. not.

252. Mektup

1. *La vie secrète*'de, Dali, 1939 sonbaharında Arcachon'a gitmeye nasıl karar verdiğini "anlatır": "Paris'te, kış için haritaya bakıyor, muhtemel bir işgalin uzağında yemekleri iyi olan bir yer bulmaya çalışıyordum. Sonunda parmağımı Fransız mutfağının nostaljik noktalarından biri üzerine koydum: Bordeaux. Galip gelseler bile, ki bu olasılıktan uzaktı, Almanların en son gelecekleri yer burasıydı. [...] Arcachon! Bordeaux'dan birkaç kilometre uzakta, tam istediğim yeri bulmuştum. Buraya geleli daha üç gün olmuştu ki savaş ilan edildi. (S. Dali, *La vie secrète*, Gallimard, 1979, s.303)

253. Mektup

1. 3 Eylül 1939'ta Eluard, Loiret bölgesinde Minières-Gondreville istasyonu levazım hizmetlerinde teğmen rütbesiyle askere alınır.

2. Bkz. 97. mektup, 2. not.

3. *Blason des fleurs et des fruits*'nin 6. nüshası (kitap Paul Eluard tarafından Kasım 1940'ta 15 nüsha olarak kopya edilir), Valentine Hugo tarafından 5 Ocak 1967'de kaleme alınmış el yazısı bir not içermektedir: "1939 Eylül'ünde, Paul Eluard'ın [...] Minières-Gondreville'den birkaç kilometre uzaklıkta, Pannes'da, Hôtel Maison Ferney'de bir odası vardı. Karısı Nusch onu burada bekliyordu. Eluard buraya gündüzleri nadiren geliyor, ama tüm gece, sabaha kadar burada kalıyordu. Paul ve Nusch mektuplarında kendilerini görmeye gelmemi istiyorlardı; sonunda, sanırım 27 Eylül'de gittim oraya. Paul Eluard Pannes'daki bu küçük odada o sırada yazdığı şiirleri okuyordu bana, *Blason des fleurs et des fruits*'ydi bu..."

4. *La Nouvelle Revue Française*'in 1 Kasım 1939 tarihli 314. sayısında (s. 673-676): *Pour vivre ici* (1940 yılında *Le livre ouvert*'de yayımlanacak şiir). 1925 yılında Jacques Rivières'in ölümünden sonra *La N.R.F.*'in müdürü olan Jean Paulhan, Fransız yazınının "gizli el"i Eluard'ı, 1919 yılında Breton'a takdim eden kişidir. Breton, *Entretiens*'inde şöyle diyor: "Eluard, bizim dostumuz olmadan önce Jean Paulhan'ın dostudur ve uzun süre onunla aynı kaygıları paylaşacak, şiirsel planda onun dil konusundaki inçelikli karşı çıkışlarını işleyecektir."

255. Mektup

1. Gala sinek koleksiyonu yapıyordu. Eluard'ın "ikinci sineğin araştırımları"nı yaptığını söylediği mektubu bulamadık. İzleyen mektupta (9 Haziran), Eluard Gala'ya "ikinci sineğin satıldığını" bildirecektir.

256. Mektup

1. Bkz. 255. mektup, 1. not.

257. Mektup

1. Haziran ayı içinde, Fransız Ordularının Alman Ordusu önünde yaşadığı bozgunundan sonra levazım servisleri Tarn bölgesindeki Saint-Sulpice'e çekilmişti.

258. Mektup

1. "Haziran [1940]. Alman ordularının Fransa'nın güneybatısında ilerlemesi, Dali'lerin bulundukları yerden ayrılmalarına neden olur. Bombardıman altında Bordeaux'yu terk eden Dali çifti, Almanların Hendaye köprüsünü işgal etmelerinden iki gün önce İspanya'ya geçerler. Gala, Amerika Birleşik Devletleri'ne gidiş işini halletmek için Lizbon'a gider. Bu sırada, Dali, Figueras'ta babasını ziyaret eder ve Gala'yla buluşmadan ve Avrupa'yı sekiz yıllığına terk etmeden önce Madrid'de bir hafta geçirir" (*La vie publique de Salvador Dali*, Centre Pompidou, 1980, s. 88).

259. Mektup

1. Dali ve Gala 16 Ağustos 1940'ta New York'a varırlar.
2. Pléiade albümünde basılmış olan tezkere (s. 255) "19 Temmuz 1940" tarihini taşımaktadır.
3. Bkz. 239. mektup, 1. not.

260. Mektup

1. Mektubun başını Cécile Grindel yazmış. O bölümü burada basmıyoruz.
2. *Le livre ouvert I (1938-1940)*, Paris, Cahiers d'Art, 1940.
3. Bkz. 210. mektup, 2. not.
4. Bkz. 228. mektup, 8. not.

261. Mektup

1. Bkz. 239. mektup, 1. not.

2. 1942 yılının sonunda, Eluard ve Nusch, rue de la Chapelle'deki dairelerinden ayrılıp gizlilik içinde yaşayacakları rue de Tournon sokağında ki daireye yerleşeceklerdir. 1943 Kasım'ında, Lozère'de, Saint-Alban-sur-Limagnole'e, direnişçileri konuk eden doktor Bonnafé'nin psikiyatri hastanesine sığınır; çift burada 1944 yılı Şubat ayına kadar kalacaktır. Eluard 1946 yılında, Gérard Vulliamy'nin resimlediği *Souvenirs de la maison des fous*'da çıkacak kimi şiirlerini burada yazacaktır.

3. Eluard'ın telif hakları konusunda bkz. 263. mektup. 1917 yılı Eluard ve Gala'nın evlendikleri yıldır.

4. *Au rendez-vous allemand*, 15 Aralık 1944'te basılmıştır. *Poésie et vérité* 1942'nin genişletilmiş 2. baskısı 7 Nisan 1945'te yapılacaktır.

5. *Le livre ouvert* (I-II) (1938-1944), 1947'de çıkacaktır.

6. *À Pablo Picasso*, Cenevre, Paris, Éditions des Trois Collines, basım tarihi 18 Aralık 1944.

263. Mektup

1. Dali'nin yapıtlarının bir bölümünün düzenli satışını sağlamak için 1933 Ocak ayında kurulmuş Zodiaque grubunun on iki üyesinden biri.

264. Mektup

1. Eski rue de la Chapelle.

2. Louis Parrot, *Paul Eluard*, Louis Parrot'nun bir incelemesi, şiirlerden, yayımlanmamış yazılardan, elyazmalarından, desenlerden seçmeler, yaşamöyküsü, portreler, Paris, Seghers, *Poésie* 44, 1944. Genişletilmiş bir ikinci baskı 15 Eylül 1945'te çıktı. Louis Parrot'nun bu kitabında, Gala'yı böylesine kaygılandırarak hiçbir şey yok.

3. S. Dali, *The Secret life of S. Dali*, 1942 (bkz. 62. mektup, 1. not).

4. Savaşın sonra Cécile Grindel ressam Gérard Vulliamy ile ikinci bir evlilik yapacaktır (Vulliamy, *Souvenirs de la maison des fous*'yu (1946) resimleyecektir.

5. VVV, André Breton, Marcel Duchamp ve Max Ernst'in yönettiği dergi (sayı 1: Ekim 1942; sayı 2-3: Mart 1943, sayı 4: Şubat 1944). André Breton tarafından savaş sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulmuş gerçeküstücü dergi. Eluard'ın "serseri" adıyla andığı kişinin Breton olması olanaklı değil (izleyen mektupta Eluard onu "Bay Breton" diye

anıyor. "Serseri" nitelemesi Eluard'ın sıklıkla Dalí'ye taktığı bir ad; ama Dalí, Breton'la dargın olduğu için VVV'ye katılmadı. Belki de derginin ortak yöneticisi olan Max Ernst bu? Ama VVV'nin burada Dalí'nin dergisi olan *Dali News*'i nitelemesi daha olası görünüyor (bkz. 266. mektup, 2. not).

6. Marie-Laure de Noailles. Bkz. 67 mektup, 3. not.

7. *Poésie ininterrompue* (I) [Paris], Gallimard, baskı tarihi 3 Ocak 1946.

265. Mektup

1. Paul Eluard, 5 Nisan'da Prag'da "Hakikatin Hizmetindeki Şiir" ve 9 Nisan'da da "Çağdaş Fransız Şiiri" üzerine bir konferans verecektir. Bu konferanslardan birincisini 12 Nisan'da Bratislava'da yineler. Çekoslovakya üzerinden İtalya'ya geçecek olan Eluard orada da konferanslar verecektir. Ardından Yugoslavya ve Yunanistan'a geçecek, bu yolculuk üç ay sürecektir (bkz. izleyen mektup).

2. André Breton, *Arcane 17*, Brentano's, New York, 1945.

266. Mektup

1. Bkz. 265. mektup, 1. not.

2. *Dali News*, *Monarch of the Dailies*, ilk sayısı 1945 yılında New York'ta Dalí'nin Bignou Gallery'deki sergisi dolayısıyla yayımlanacaktır.

3. *Choix de poèmes* ilk kez 1941 yılında çıkacaktır; 15 Temmuz 1946'da kitap gözden geçirilip genişletilerek Gallimard'da yeniden yayımlanacaktır.

4. Bkz. 264. mektup, 7. not.

267. Mektup

1. Bu mektuptan üç gün sonra, 28 Kasım 1946'da, tek başına Montana'ya dinlenmeye giden Eluard, beklenmedik bir biçimde bir beyin kanamasının ardından ölen Nusch'un ölüm haberini telefonla öğrenir.

2. Eluard *Le temps déborde* adlı şiir kitabının birinci bölümünün şiirlerini yazıyordu (*Un vivant parle pour les morts* 23 Kasım 1946 tarihli, *L'extase* 24 Kasım 1946 tarihlidir).

Şiirin ilk bölümü *En vertu de l'amour* 27 Kasım 1946 tarihlidir, ardından Nusch'un ölüm tarihini veren bir on iki heceli dize gelir: "Yirmi Sekiz Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Altı" ve kitabın, o iç parçalayıcı ikinci bölümünü başlatır:

Birlikte yaşlanmayacağız
Bak işte gün
Fazladan: taşıyor zaman.
O tüy misali aşkım dayanılmaz bir işkence şimdi.

3. *Le dur désir de durer*. Marc Chagall'ın yirmi beş özgün deseni ve renkli bir kapak illüstrasyonu. Paris, Arnold-Bordas, baskı tarihi 11 Kasım 1946.

4. Bu kitap proje halinde kalacaktır.

5. Chagall'ın resimlediği kitapla ilgili. Dali gerçekten de Chagall'ı "günümüzün en yeteneksiz ressamı" olarak görür. (Dali, *Entretiens avec A. Bosquet*, P. Befond, 1966, s. 119).

6. Breton Amerika Birleşik Devletleri'nden 1946 ilkbaharında dönmüştü.

7. 1942 ilkbaharında, Eluard, o sırada etkinliklerini gizlice sürdüren Komünist partiye yeniden kaydolmak istemişti.

8. *La puissance de l'espoir* adlı şiir 3 Kasım 1946 tarihli ve *Choix de poèmes*'in 3. baskısında şu notla birlikte yeniden basıldı: "28 Kasım 1946'da *Les lettres françaises*'de yayımlanan bu şiir, Didier Desroches imzasını taşıyordu. Yazar kendine özgü yazım biçimlerinden kaçınmak istedi." İçinde *Le temps déborde*'un şiirlerinin yeniden basıldığı *Derniers poèmes d'amour*'da (1962) *La puissance de l'espoir* elyazma metinlerin tıpkıbasımı olarak, bir takma adın değişik biçimleri altında basıldı: Jean la Rude (iki kez) - Rudale - Durale - Rulade - Larude - Dente Donne (bir kez) - Didier Desroches (3 kez). Bu son ad altında, Nusch'un Dora Maar ve Man Ray tarafından çekilen fotoğraflarıyla *Le temps déborde, Cahiers d'Art*'da yayımlanacaktır (baskı tarihi 16 Haziran 1947).

9. Eluard ilk şiirlerini Gala'yla birlikteyken C'navdel'de yazdı.

10. Stanley-William Hayter, gravürü, 1946'te *Solidarité*'yi resimleyenler arasındaydı ve yine 1938'te tek başına *L'acte l'œuvre*'yi resimledi.

268. Mektup

1. Mektubun giriş bölümü tümüyle C. Grindel'in kaleminden çıkmış.

2. Madam Grindel, 1955'teki ölümüne kadar evden dışarı çıkmayı reddetti.

3. Eluard'ın her zaman çok düzenli olan el yazını burada titrek.

269. Mektup

1. Jacqueline ve Alain Trutat. *Le temps débordé* onlara ithaf edilecektir: "üzerimi kaplayan geceyi dağıtmak için ellerinden gelen her şeyi yapan, aşklarımın son yansımaları, A ve J.'ye", Eluard, *Corps mémorable*'ı 1947'de Jacqueline için yazacaktır. Kitap bir ithaf-şiiirle başlar:

"Ah! Binlerce alev, bir ateş, ışık
Bir gölge!
Güneş peşim sıra,
Jacqueline sürdürüyor beni.

Son olarak, 1950'de yayımlanacak *Une leçon de morale* de Jacqueline'e ithaf edilecektir: "Bana yaşamı geri veren Jacqueline'e" *Le temps débordé*'un baskısı 16 Haziran 1947'de yapıldı; kitabın çıktığı gün, Eluard Roland Penrose'a şunları yazıyor: "... Şu son zamanlarda çok acı çektim. Bu acı belki şimdi biraz hafifledi, ama yine de boyun eğmedim. Acı hafifledi, ama boşluk duygusu arttı, gerçekten de gitgide dayanılmaz oldu... Her şeye karşın, dairemden dışarı çıkma cesaretini göstermem gerek ve çok sevdiğim iki dost, Nusch'un ölümünden sonra sözcüğün tam anlamıyla hayatımı kurtardılar..."

2. Bkz. 184. mektup, 7. not.

3. Shakespeare, *Macbeth*, Salvador Dali'nin on üç deseni, Doubleday, New York, 1946.

4. Voir, şiiirler, resimler, desenler. Cenevre. Éditions des Trois Collines, baskı tarihi 1948. Salvador Dali'nin *L'âne pourri* (1928) adlı tablosunun röprodüksiyonu, *La vie immédiate*'da da yer alan Salvador Dali şiiiriyle basılacaktır.

5. Bkz. 267. mektup, 8. not.

270. Mektup

1. Bkz. 267. mektup, 8. not.

2. Caresse Crosby, Amerikalı zengin, Dali'nin dostu; Caresse, Gala ve Dali'yle birlikte Amerika'ya gemiyle birlikte gitmişti. Dali, savaş sırasında, "gizli yaşam"ını onun evinde yazmıştı.

3. Cervantes, *El ingenioso Hidalgo Don Quixote*, New York, Random House, 1946.

271. Mektup

1. Bkz. 244. mektup, 2. not.

272. Mektup

1. Bkz. 270. mektup, 3. not.

Gala'ya Şiirlerin Notları

KÜÇÜK ADİLLER, s. 319

1. Burada yalnızca yeni şiirlerin bir bölümü yer almaktadır (*Capitale de la douleur*'de 46 tane). Ayrıca, basılmış versiyonda *Küçük Adiller*'de 11 şiir bir araya getirilmiştir (buradaki gibi 10 değil; *Capitale de la douleur*'deki VIII numaralı şiir: *Hiç anlamak istemiyor* burada eksiktir).

Köşeli parantez içinde verilen bölümler Eluard tarafından karalanmış.

a. Şiirin son biçiminde:

"Perişan gökyüzünde"

b. *Capitale de la douleur*'de bu şiir Gala'ya adanmamış.

c. *Capitale de la douleur*'de, *Répétitions* ve *Mourir de ne pas mourir*'deki şiirlere ek olarak, *Küçük Adiller*'den altı şiir bir araya getirilmiş (bunların beşi daha önce *Mourir de ne pas mourir*'de yayımlanmış) ve 46 şiir de *Nouveaux poèmes* başlığı altında bir araya getirilmiş.

KİN DUYMADAN, s. 321

1. İlk kez *Littérature*'de yayımlanan şiir, 1923, 15 Ekim, 11-12, s. 30.

a. Eluard önce şöyle yazmış:

"Bir şey istemiyordu..."

b. Dizenin başı karalanmış ve okunmuyor, karalamanın üst kısmına Eluard "Gülüşler ve iç çekişler..." düzeltisini girmiş.

c. Eluard önce şöyle yazmış:

"Alçakların dilinde."

Boyadığında dişi şeytanı..., s. 322

Bu şiirler, *Kamçıların Alevine I, II ve Gözlerinin Kavisi...* ile aynı kareli kâğıda yazılmış.

1. *Au défaut du silence*'ın 17. şiiri, bu iki dize kitapta tek dizeye indirilmiş:

"Boyadığında dişi şeytanı, solgunlaşır"

2. *Au défaut du silence*'ın 5. şiirine dönüşecek taslak:

"Unutmak için severdi beni, ölmek için yaşardı."

3. Jacques Doucet kitaplığında saklanan ve "Jacques Doucet'ye, Gala Eluard'dan saygıyla" notunu taşıyan *Au défaut du silence* nüshasına ilişti-rilmiş elyazmasında bu iki dize yer alıyor.

Paul Eluard'ın Jacques Doucet'ye yazdığı not da bu nüshaya iliş-tirilmiştir:

Sevgili Bay Doucet,

İlişikte Max Ernst'ın Au défaut du silence için yaptığı yayımlanma-mış iki deseni ve yırtılmadan korunmuş tek elyazmalarını gönderiyorum.

Ama elyazmaları ve desenlerin bir araya getirildiği tek nüsha sizin olacak...

Paul Eluard.

Bu mektupta sözü edilen elyazmaları 1 ve 2 diye numaralanmış iki kâğıttan oluşuyor. [*Bu notta sözü edilen iki dize italikle verilmiş*]

Birinci kâğıtta

Boyadığında dişi şeytanı, solgunlaşır

Olduğu yerde yakalayabilecek

Sisleri, çehresi

Her şeyin çevrelediği kendisine

Benziyor

4. *Mourir de ne pas mourir*'in sondan bir önceki şiiri.

Gözlerinin kavisi..., s. 323

1. *Capitale de la douleur*'ün sondan bir önceki şiirinin ilk dördlüğü.

Bu şiir Jean Paulhan'ın Paul Eluard'a gönderdiği bir mektubun ar-kasına yazılmış, kâğıtta N.R.F.'in anteti var:

7 Mayıs 1925

Elyazması ve prova baskılar birkaç gün içinde eline geçer*. G.H.'ı** en başa koydum. Sana onları ne kadar sevdiğimi söylemiş miydim? Yazdığın en iyi şeylerden biri.

Senin,

Jean

İtirazların konusunda anlaştık. B.'ye*** ben de sitem ve sitayişlerimi sunarım;

Makineyle yazmam seni kızdırmıyordur umarım?****

N.R.F.'te Sait-John Perse üzerine bir inceleme görmek isterdim. Ama kim yapar bilmem. Bir de Fargue üzerine.

a. Eluard önce şöyle yazmış:

“gözlerinin biçimi...”

b. Şiirin son biçiminde, bu dizenin ardından, burada yer almayan bir başka dize geliyor:

“Zamanın hâlesi, gece beşiği ve güvenli.”

(Bkz. bir sonraki şiir)

c. Eluard önce şöyle yazmış:

“Ve habersizsem artık her şeyi yaşayıp yaşamadığımdan”

Şiirin son biçimindeyse dize şu şekilde değiştirilmiş:

“Ve habersizsem artık tüm yaşadıklarımdan”

2. Bu ikinci dördlük yayımlanmamış, şiirin son biçiminde bundan tamamen farklı iki ayrı dördlük yer alıyor: Bkz. bir sonraki şiir.

Gözlerinin kavisini..., s. 323

1. *À la flamme des fouets I, Il'*yle aynı kareli kâğıda yazılmış. *Capitale de la douleur*'ün sondan bir önceki şiiri.

a. Bu dizeden sonra Eluard ilk başta şöyle yazmış:

İlk kez 1 Ekim 1925'te N.R.F.'te yayımlanacak (1 Ekim 1925, no 145, s. 412-416) *Capitale de la douleur*'den üç şiirin elyazması ve prova baskıları: *Gertrude Hoffman Girls*, *Première du monde* ve *Absences*.

** *Gertrude Hoffmann Girls*.

*** André Breton.

**** Mektubun başı, “B.”ye kadar daktiloda yazılmış.

“Saman kadar ve kar kadar hafif gözlerin”

sonra bu dizenin üstünü çizmiş.

b. Eluard önce “inciler” yazmış, sonra bu sözcüğü karalamış ve “inci demeti” yazmış ve son olarak “inci yatağı”nda karar kılmış.

c. Eluard önce şöyle yazmış:

“Kar altında hoş kokularla.”

d. Şiirin son biçiminde, bu iki dizenin yerini beş ayrı dize almış:

“Hep yıldızların samanı altında uzanan
Bir şafak yatağından yayılan kokular
Nasıl ki gün masumiyete bağlıysa
Bütün dünya arı gözlerine bağlıdır senin
Ve bütün kanım bakışlarında akar onların.”

KAMÇILARIN ALEVİNE, I, s. 324

1. *Kamçıların Alevine I*, ilk kez *Revue européenne*’de yayımlanan şiir (1925, 1 Ocak, no 23, s. 18).

a. Eluard önce şöyle yazmış:

“Teninde, şafaktan alacakaranlığa...”

b. Eluard önce şöyle yazmış:

“geçer modası dövmelelerin”

c. Şiirin son biçiminde dize bir ünlem işaretiyle son buluyor.

d. Eluard önce şöyle yazmış:

“Hazzı bulur en tepelerde.”

KAMÇILARIN ALEVİNE, II, s. 324

1. *Kamçıların Alevine II*. Bu şiir *Revue européenne*’de yayımlanmış (no 23, 1 Ocak 1925, s. 19). *Un poème dans chaque livre*’de, burada olduğu gibi, 4 dizelik 2 dördlük ve bağımsız son bir dize halinde yayımlanmış, *Capitale de la douleur*’de dizeler bir araya getirilmiş.

a. Şiirin son biçiminde:

“tiksinti meyveleri”

b. Eluard önce şöyle yazmış:

“Kazandım, [okunamayan bir sözcük] kaybettim, bakın neyin üstüne çıktım” ve sonra dizenin üstünü çizmiş ve “Kaybettim...” diye başlamış.

1. Eluard'ın karaladığı bölümleri köşeli parantez içinde verdik, şiirin son biçiminde eklenen bölümlerse italikle verildi.

Bu şiir şu anteti taşıyan bir kâğıdın arkasına yazılmış:

*Hôtel Miramar
Proprietario
Antonio Borrás
Puerto Pollensa*

Eluard, Gala ve Cécile, 1929 yılında Salvador Dalí'yi ziyaret için Cadaquès'e ilk kez geldiklerinde bu otelde kalacaklardı.

a. Eluard "pençeler"i karalamış, sonra yeniden yazmış ve daha sonra bu üç dizenin üstünü çizmiş.

b. Burada Eluard pek çok değişiklik yapmış:

"bir daha dene... (son tuzağını kurmayı)"
"kuramayacaksın..."

ve bir kez daha hepsini karalamış.

c. Şiirin son biçiminde bu dize şu şekilde değiştirilmiş:

"Acının, dehşetin."

d. Şiirin son biçiminde bu dize izleyen dört dizeden sonra geliyor.

YORUM, s. 327

1. Bu şiir, Camille Goemans'ın adresinin yazılı olduğu, 5 Temmuz 1929 tarihinde mühürlenmiş bir zarfa yazılmış (bkz. 54. mektup, 2. not). Şiir, Paul Eluard ve Camille Goemans'ın karşılıklı birer dize yazmalarıyla oluşturulmuş, *Yorum* başlığını Eluard koymuş.

2. Yayınlanmadı.

3. Camille Goemans'ın el yazısıyla.

4. Camille Goemans'ın el yazısıyla.

5. *Confections*'un 12. şiirine dönüşecek dörtlük.

Şiirin son biçiminde:

"Ak ağaçlar kara ağaçlar
Daha gençler doğadan
Yaşlanmak gerek
Kavuşmak için talihin böylesine"

1. *Confections*'un 4. şiiri, *À toute épreuve*'ün ikinci bölümü. İlk kez *La Révolution surréaliste*'de yayımlandı (no 12, 15 Aralık 1929, s. 23).

a. Eluard önce şöyle yazmış:

“Çok uzun zaman önce ölmüş”

Varoluşumda görmemek gerek..., s. 329

1. *Confections*'un 10. şiiri, ilk kez *La Révolution surréaliste*'de yayımlandı (no 12, 15 Aralık 1929, s. 23).

2. *L'univers-solitude*'ün 6. şiiri.

Eluard başlığı ilk önce şöyle yazmış:

“Beden ve günahkâr şerefler”

L'univers-solitude'ün 5. şiirinin 1. dizesi. Bkz. 7. not.

3. *L'univers-solitude*'ün 7. şiirinin ilk iki dizesi. Eluard bunları karalamış. Ayrıca bkz. 8. not.

4. İlk dizenin başına Eluard önce “İnsanca değil” yazıp sonra üstünü çizmiş.

5. Yayımlanmadı.

Eluard “Aşk hazineleri”ni sağa kaydırmış. Bunu, izleyen ve yayımlanmamış altı dize için başlık olarak düşünmüş olabilir.

6. *Confections*'un 12. şiiri.

“Ak ağaçlar, kara ağaçlar”dan sonra Eluard önce şöyle yazmış:

“Açarlar gülüşünü”

sonra da bunu karalamış.

7. Bu iki dize, *L'univers-solitude*'ün 5. şiirinin ilk dördlüğünde şu biçimi alacaktır:

“Beden ve günahkâr şerefler

İnanılmaz elburlığı

Açıların kanatlar gibi tatlı”

8. Eluard önce şöyle yazmış:

“Sözlerden çalınmış tazelik”

Bu dize, *L'univers-solitude*'ün 6. şiirinde şu biçimi alacaktır:

“Berrak su yatakları narin yağmur

Okşamalarla dumanlı

Bakışlarla ve sözlerle dumanlı tazelik

Sevdiğimi örten aşk”

Berrak su yatağı..., s. 330

Terrass-Hôtel
12-14 rue de Maistre
Paris (Place de Clichy)

antetli kâğıda yazılmış. Bkz. 1929 yılının Haziran başı ve Temmuz mektupları.

1. *L'univers-solitude'*ün 7. şiiri.

a. Şiirin son biçiminde de yer alacak bu dizeden önce, Eluard "Okşamalarla dumanlı / Bakışlarla ve sözlerle dumanlı tazelik" in ardından şunları eklemiştir: "Seslerle ve renklerle dumanlı", sonra "Öpüşlerle canlı" ve sonra "Seslerle ve renklerle canlı"

2. *L'univers-solitude'*ün 5. şiiri.

a. Eluard önce şöyle yazmış:

"Kanatlar gibi tatlı açılardan
Keşifler ve sürprizlerin"

Zekâları ve..., s. 331

1. *À toute épreuve'*ün ikinci bölümü, *Confections'*ün 7. şiiri.

a. Son biçimi:

"Sıradan bir varoluş"

b. Son biçimi:

"Şu tuhaf macera hevesleriyle"

Yalınlığın ta kendisi yazmak..., s. 331

1. *À toute épreuve'*ün ikinci bölümü, *Confections'*ün ilk şiiri. İlk kez *La Révolution surréaliste'*de yayımlandı (no 12, 15 Aralık 1929, s. 23).

Arkamda..., s. 331

1. *À toute épreuve'*ün birinci bölümü, *L'univers-solitude'*ün 15. şiiri. İlk kez *Variétés'*de (özel sayı: Le surréalisme en 1929, Haziran, s. 15), *Şiirler* başlığı altında yayımlanmış. 1929 tarihli 19, 20, 28, 47, 48 ve 49. mektuplarla aynı kâğıt damgasını taşıyor.

a. *À toute épreuve'*de, bu ilk dördümlük şiirin geri kalan kısmından ayrı tutulmuş.

b. Eluard önce şöyle yazmış:

"Karşılaşmayacaklar..."

“Yalnızım yalnızım yapayalnız
Değişmedim hiç”

Şu düşkün hapishane..., s. 331

1. *À toute épreuve*’ün birinci bölümü, *L’univers-solitude*’ün 3. şiiri. Şiirin farklı bir biçimi için bkz. 50. mektuba eklenmiş şiir. Kâğıt, 1929 Mart ayında yazılmış birçok mektupla (19, 20, 28, 47, 48, 49. mektuplar) aynı damgayı taşıyor.

Şiirin en başına Eluard önce şöyle yazmış:

“Tene tırmanış”

sonra karalamış.

a. Son biçimi: “Düşkün bir hapishane” (bkz. 50. mektuba eklenmiş şiirdeki düzelti).

b. Eluard önce şöyle yazmış:

“Alev almış şu pencereye”

Son biçimi:

“Alev almış bir pencere”

c. Eluard önce şöyle yazmış:

“Yeşil ve bâkir bir gece”

d. Bu dizenin ardından Eluard şöyle yazmıştı:

“[okunmuyor] uzanmış”

e. Bu dizenin son iki sözcüğü “dessécher les désirs” (“kurutmak istemiyor arzuları”) kurşun kalemle, geri kalan kısım dolmakalemle yazılmış.

Son biçimi:

“Akıl almaz bir çehre

Kurutmak istemiyor arzuları ölümüyle”

f. Eluard önce şöyle yazmış:

“Bu yeni gözler görmüyor beni”

Dize, şiirin son biçiminde de bu şekilde yer alacaktır.

g. Burada Eluard art arda şu dizeleri yazmış:

“Suç ortağı istemiyorum artık”

“[...] yok”

“[...] değiller”

Şiirin son biçimindeyse şunda karar kılmış:

“Suç ortağım olmayı reddediyorlar”

Dinlenebilir mi..., s. 332

1. *Confections*’un 13. şiiri.

a. Eluard önce şöyle yazmış:

“Görmedi geceyi görmedi görünmezi”

b. Farklı bir biçimde düzenlenen ve elden geçirilen bu son üç dize, şiirin son versiyonunda şu biçimi almış:

“Yatıştığında

Görmüyor sessiz duruşlarını

İnsanı kendi yontularına sokan rüzgârın”

c. Son biçimi:

“Uykunun iyi niyeti”

Bezgînliğin köyleri..., s. 333

1. *L’univers-solitude*’ün 2. şiiri.

a. Son biçimi:

“Fıskiyeler gibi”

2. *L’univers-solitude*’ün ilk şiiri.

Dağ deniz..., s. 333

1. *L’univers-solitude*’ün 4. şiirinin ilk dördlüğü.

2. *L’univers-solitude*’ün 3. şiiri.

4. ve 5. dizeler arasına Eluard önce iki dize yazmış, ilki okunmasa da ikincisi hâlâ okunuyor:

“Ten ve erdemleri”

3. *L’univers-solitude*’ün 4. şiirinin 2. dördlüğü. Bkz. 1. not.

a. Eluard önce şöyle yazmış:

“Şefkat”

sonra altına,

“Bir camekân katıyor gözyaşlarını gülüşlere
Bir yansıma alanı uyuyor gözleri açık”

b. Şiirin son biçiminde bu dört dize şu şekilde değişiyor:

“Bir yansıma alanı birleştiriyor gözyaşlarını
Kapıyor gözleri
Her şey dolduruyor kendi yerini

İmgelerin ardından
Işık kütlesi yuvarlanıyor başka düşlere”

Çılgına dönmüş bir adam için..., s. 334

Çiçek süslemeli bir kâğıda yazılmış.

1. *Doğrudan Yaşam*’da yer alan düzyazı şiir *Paylaşılmış Geceler*’in bir bölümünün dizelere dökülmüş biçimi:

“Akıl, burnu havada, umursamazlığının boyunduruğuyla,
karınca başlı fener, akıl, servetin

yoksul direği çılgına dönmüş bir adam için, geminin servet direği...”

Aynı şiire, dizeler halinde, Saint-Denis Müzesi’nde korunan *La vie immédiate*’in elyazmasında da rastlanıyor.

Bütün ağaçlar..., s. 334

Kenarı bir at başıyla süslenmiş bir kâğıda yazılmış.

1. Paul Eluard’ın Toplu Yapıtları’nda (Pléiade baskısı) bu şiir şu başlığı taşıyor:

“Vücuduma doğru
göz alabildiğine”

İnzivalarla..., s. 335

(*À toute épreuve*’ün ikinci bölümü *Confections*, yeni şiirler)

La vie immédiate’da aşağıdaki sırayı izleyen şiirler:

1. 23. şiir.

2. 19. şiir.

3. 17. şiir.

4. 20. şiir.

5. 6. şiir.

6. 7. şiir.

a. Son biçimi:

“Ve kara paranın”

Kapı oldu testere gibi..., s. 336

Kenarında bir gelinböceği deseni bulunan kâğıda yazılmış.

1. *La vie immédiate*'da Maraz başlığıyla basıldı. *Figure humaine* adlı derlemede (1946), şiirin sonunda şu ibare bulunuyor: 1931.

a. Eluard önce şöyle yazmaya başlamış:

“Rüzgârın dramatik bedenleri oraya gömülüyordu”

HUZUR MESELESİ, s. 336

1. *L'univers-solitude*'ün 11. şiiri. *La vie immédiate*'da başlıksız yayımlandı, ama Saint-Denis Müzesi'nde korunan elyazmasında yine *Huzur Meselesi* başlığını taşıyor.

O vakit..., s. 336

1. *Confections*'un 10. şiiri.

a. Son biçimi:

“Her gün konuşmuyor...”

BÜTÜN HAKLAR, s. 337

Çiçekler ve kelebek desenleriyle çerçevelenmiş kâğıda yazılmış.

Niçin koşturuyorlar onları..., s. 337

Kenarında bir çiçek deseni bulunan kâğıda yazılmış.

1. *Confections*'un 29. şiiri, yeni şiirler.

Su piyesleri oynayan eski oyuncu..., s. 338

Yapraklar ve çiçeklerle süslenmiş kâğıda yazılmış.

1. İlk kez *Le surréalisme au service de la révolution*'da yayımlandı (no 4, Aralık 1931, s. 14).

a. Şiirin son biçiminde, bu ve bir önceki dize arasına bir başka dize eklenmiş:

“İyiliğin davulunu çaldım
Biçim verdim şefkate
Annemi okşadım.”

GÖK SIK SIK GECE ZANNEDER KENDİNİ, s. 339

Eluard, kâğıdın arkasına: “Perşembe. Yola çıkıyorum. Pazartesi döneceğim. Bana yaz. S.K.S. Paul.” yazmış.

a. Son biçimi:

ıaze güneşin vaatleri
Son siperlerin dibinde
Karışacaklar güne”

SUSUZLUKLA KAMÇILANMIŞ, SOĞUKTAN SUSAMIŞ, s. 341

a. Son biçimi:

“Dayanıyor şakaklarına pencerelerin”

b. Şiirin son biçiminde du dize diğerlerinden ayrı yazılmış.

BİR BEN DURURUM DOYMAZLIĞI KARŞISINDA, s. 341

a. Son biçimi:

“Yeşillikler ve kuşlardan”

Bunu, burada yer almayan bir başka dize izliyor:

“Oradayız”

Nusch’daki nüshada, bu son dizinin üstü dolmakalemle çizilmiş,
ama daha aşağıya Eluard el yazısıyla başka üç dize eklemiş:

“Kıpırdama sakın
Bilmiyorsun nerede olduğunu
Uzuvlarının çiçek taçları”

b. Şiirin son biçiminde:

“Arı bir hava akınının krateri”

YANLIŞ, OLUMSUZ SOĞUTUR HAYATI KENDİNDEN, s. 343

184. mektubun kâğıdıyla aynı (1934, Şubat başı).

1. Pléiade baskısında şu başlık altında verilmiş:

“İyi ve kötü diller
Kötülük iyidir derler
Böylece yanlış, olumsuz
Soğutur hayatı kendinden”

Şiirin son biçiminde dörtlükler numaralandırılmamış.

a. Eluard önce şöyle yazmış:

“İşitli devinim duruyor düşüyor gölgeler”

b. Şiirin son biçiminde, Eluard bu dörtlüğün arkasına beş dizelik bir
bağba parça eklemiş:

“Dize gelmiş boyun eğmiş ağırlaşmış bir yırtıcının hatırasına
Zincirler sınır olur
Mutluluk sanatı geliştirilir
Zaman zaman iyiliğin tatlı koluna dayanılır
İçimizdeki güneşlere su katılır.”

c. Son biçimi:

“İşte böyle yabanıldır taşkınlık ısıltılı sağnaklarıyla”

d. “İkiz” okunmayan bir sözcüğü karşılıyor, “evli” olabilir.

e. Eluard önce şöyle yazmış:

“Çölün öksesinden söz ettim çünkü çöl bir arı”

f. Şiirin son biçimine şu dizeler eklenmiş:

“Kilometrelerce saniye
Doğru ölümü aramak için

Her günkü sakın nesneler
Kahramansı bir madene ineceğiz
Sürgülerini çekeceğiz

Kapadık pancurları
Ağaçlar yükselmeyecek artık
Kimse eşelemeyecek toprağı
Bulamayacaklar bizi.

Ne derinlikler var artık
Ne de yüzeyler.”

BİR SARAY YAPTIRDI KENDİNE, s. 345

184. mektupla aynı kâğıda yazılmış (1934, Şubat başı).

1. Pléiade baskısında başlıkta bir değışiklik görülüyor:

“Göle benzer bir saray yaptırdı kendine...”

a. Son biçimi:

“Kabaran dalgalara ilişmiş hülyalı gözün kaynağının”

b. Şiirin son biçiminde, bu ve bir önceki dörtlük bir araya getirilmiş.

c. Son biçimi:

“Gümbürtülü gökler oynuyor yeşil sirkte”

d. “destekler beni” dizinin okunmayan bir bölümünün yerine yazılmış.

- e. Şiirin son biçiminde bu dize bir sonraki dörtlüğe bağlanıyor.
f. "Sabit" sözcüğü okunmayan bir sözcüğün yerine yazılmış.
g. Son biçimi:

"Ve uykusuzluk duvarları"

h. Son biçimi:

"Uykusunun daracak elbisesinden"

i. Son biçimi:

"Sabah saatlerinde bir gölge."

Şafağın kapısında bir horoz...., s. 347

184. mektupla aynı kâğıda yazılmış (1934, Şubat başı).

1. Pléiade baskısında "Öpücük" başlığı altında verilmiş.

a. Şiirin son biçiminde bu dize yok.

b. Şiirin son biçiminde bu dize ikiye bölünmüş:

"Ama bir muranadan daha obur
Bir ağıza indirmek onu"

c. Son biçimi:

"Sessizlikte"

d. Son biçimi:

"İsyankâr sözlerin dağılmış kolyesi"

BİR SUÇLUYA, s. 349

1. Pléiade baskısında "Burada bir suçluya" başlığıyla verilmiş.

Droits et devoirs des pauvres'un ilk şiiri.

İlk kez *Cahiers G.L.M.*'de yayımlandı (Kasım 1937, no 6, s. 11-13).

a. Eluard önce şöyle yazmış:

"Bir yarındır kalles olan sus düşünme."

Adlar Dizini

- Agar (Eileen) 273
Alexandre (Maxime) 159, 160, 170
Apfel (Alice) 53, 55, 59, 61, 66
Apfel (Dr.) 205
Apollinaire (Guillaume) 71, 208, 247
Aragon (Louis) 63, 102, 107, 108,
126, 129, 135, 146, 149, 153, 154,
156, 159, 160, 161, 162, 164, 165,
166, 169, 194, 206, 229, 296
Arnim (Achim d') 208, 213
Arp (Hans) 281, 283
Ascher (Galeri) 115
Aurenche (Marie-Berthe) 25, 87, 67

Barbusse (Henri) 125
Baron (Jacques) 71
Barr (Alfred A.) 249, 251, 264, 265,
266, 293
Basler (Ad.) 78
Bataille (Georges) 97, 193, 205, 206,
207, 209, 210
Baudelaire (Charles) 210, 212, 283
Beaudin (André) 217
Beer 184
Bellier 133, 134, 137
Bellmer (Hans) 281
Benquet (A) 268
Bergamin (José) 264
Berger (Max) 30, 54
Bergson (Henri) 246
Bernard (Yvonne) 96, 97, 106
Binet-Valmer (diye anılan, J.-A. G.
Binet) 125

Blake (William) 78
Blok (Alexandre) 39
Blum 49, 66
Blum (Léon) 185
Bondy (Walter) 41
Borès 217
Bouissounouse (Janine) 35, 37, 39,
43, 49, 51, 54, 56, 60, 66
Bousquet (Joë) 32, 42, 63, 67, 287
Brancusi (Constantin) 217
Braque (Georges) 222, 234
Brassaï 217, 220, 222
Brecht (Bertolt) 205
Breton (André) 24, 28, 29, 33, 63,
65, 66, 82, 91, 92, 97, 100, 102,
106, 107, 110, 111, 122, 130, 132,
134, 145, 146, 148, 149, 150, 151,
152, 155, 157, 159, 162, 163, 165,
166, 168, 169, 171, 172, 173, 174,
179, 192, 193, 205, 206, 207, 208,
209, 210, 212, 213, 214, 215, 216,
217, 218, 221, 224, 226, 229, 234,
235, 239, 240, 245, 246, 248, 261,
263, 266, 272, 274, 281, 282, 297,
300, 303
Breton (Jacqueline): Bkz. Lamba (J.)
Brik (Lili) 110
Bucher (Jeanne) 235, 264, 268
Buñuel (Luis) 91, 115, 153, 154, 159,
160, 161, 165, 170
Burne-Jones (Edward) 248

Cahen 111
Caillet (André) 256,

- Carré (Louis) 134
 Cassanyes (M. A.) 248
 Caupenne (Jean) 97
 Chadourne (Marc) 103
 Char (René) 92, 93, 94, 96, 98, 100, 102, 106, 108, 111, 114, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 132, 137, 139, 146, 157, 160, 162, 163, 166, 171, 239, 258, 264, 265
 Chavée (Achille) 281
 Chirico (G. de) 42, 78, 87, 205, 234, 236, 250, 251, 266, 283
 Clair (René) 117
 Clemenceau (Georges) 116
 Colle (Pierre) 116, 213, 258
 Corti (José) 148, 173, 183, 186, 187, 268, 269
 Crastre (Victor) 119
 Crevel (René) 34, 35, 37, 38, 41, 43, 47, 60, 65, 66, 82, 85, 87, 110, 115, 139, 145, 146, 147, 148, 162, 164, 176, 182, 183, 185, 187, 189, 193, 195, 201, 205, 208, 210, 212, 213, 241, 243
 Cros (Charles) 208
 Crosby (Polly, Caresse diye anılan) 308
 Cuevas (Madam de) 149, 183, 195, 201, 208, 245, 253
 Cuttoli (Marie) 274, 280, 282
 Decaunes (Luc) 276, 289, 292, 294
 Deharme (Anne-Marie Hirtz, Lise diye anılan) 251, 252
 Delamour 166
 Demikeli (Dr.) 60
 Denoël (Yayınları) 223
 Dernain (André) 234
 Denos (Robert) 107
 Dietrich (Marlène) 213
 Dranem (diye anılan Armand Mé-nard) 34
 Duchamp (Marcel) 116, 219, 220, 281
 Duvernois (Henri, diye anılan Si-mon Schabacher) 119
 Eluard (Cécile): Bkz. Grindel (Cécile)
 Eluard (Nusch) 116, 123, 125, 137, 138, 146, 159, 164, 174, 180, 182, 186, 195, 201, 212, 213, 215, 225, 238, 241, 259, 270, 273, 275, 277, 278, 279, 280, 284, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 294, 296, 297, 298, 300, 302, 305, 307, 308, 309, 310
 Ernst (Marie-Berthe): Bkz. Aurenc-he (M.-B.)
 Ernst (Max) 24, 25, 28, 29, 30, 40, 48, 62, 65, 66, 67, 71, 153, 162, 166, 219, 236, 245, 249, 256, 258, 281, 282
 Espinoza 280
 Faucigny-Lucinge (Prens de) 282
 Flechtheim (Albert) 31, 54, 63
 Flemming (Max) 31
 Foch (Mareşal) 116
 Foix (Joseph-Vicente) 219, 248
 Fort (Paul) 156
 Fortugé 34, 65
 Fourrier (Avukat) 187
 Fraenkel (Théodore) 29, 34
 Franco Bahamonde (Fr.) 297
 Fraysse (Jean) 279
 Freud (Sigmund) 104
 Frois Wittmann (Jean) 116, 119, 217
 Gaffé (René) 130, 134, 214
 Gaillard (André) 69, 71, 72, 73, 74, 77, 85
 Gallimard (Yayınları) 236, 239, 283, 285, 286, 292
 Georges (Yvonne) 111

- Giacometti (Alberto) 153, 162, 170,
 217, 221, 245
 Gide (André) 119, 157, 194, 206
 Giraudoux (Jean) 156
 Gobineau (Joseph Arthur, Kont de)
 229
 Goemans (Camille) 82, 89, 90, 96,
 97, 110, 120
 Goethe (Johann Wolfgang) 78, 85
 Gomez de la Serna (Ramón) 253
 Gonon (Jules) 180
 Gouraud (General Henri-Eugène)
 97
 Grellety-Bosviel (Dr.) 203, 208, 210,
 211
 Grindel (Cécile) 28, 34, 37, 46, 50,
 82, 84, 86, 87, 89, 90, 91, 108, 110,
 111, 114, 115, 122, 124, 132, 142,
 153, 173, 177, 189, 201, 208, 211,
 214, 220, 222, 230, 232, 234, 235,
 236, 239, 243, 248, 250, 253, 255,
 258, 260, 261, 262, 263, 264, 266,
 268, 272, 273, 276, 277, 278, 279,
 280, 282, 284, 285, 287, 288, 289,
 290, 291, 292, 293, 294, 296, 297,
 298, 300, 303, 305, 306, 307, 308,
 309, 310
 Grosz (George) 54, 55, 56, 57
 Guénol (Dr.) 37
 Guillaume (Paul, Galeri) 42
 Guillaume (Paul von) 259

 Hanesse 48, 51
 Hayter (Stanley-William) 281, 304
 Heine (Maurice) 116, 153, 207, 221,
 281
 Herriot (Édouard) 185
 Hitler (Adolf) 224
 Hugnet (Georges) 280, 281, 282,
 301, 308
 Hugo (Valentine) 128, 134, 140, 145,
 165, 168, 169, 173, 174, 179, 232,
 285, 288
 Hugo (Victor) 299
 Huysmans (Joris-Karl) 213

 Itkine (Sylvain) 261

 James (Edward) 258, 265, 266, 268,
 271
 Janet (Pierre) 97
 Jarry (Alfred) 208

 Kafka (Franz) 283
 Kann (Alphonse) 29
 Keaton (Buster) 119
 Keller (Georges E.) 73, 78, 83, 91,
 92, 93, 101, 110, 116, 118, 119,
 134, 258
 Kisch (Erwin) 205
 Klee (Paul) 31, 56, 239, 256
 Kochno (Boris) 188, 193
 Kra (Yayınları) 107, 266
 Kurella (Alfred) 206

 Lacan (Jacques) 221
 Lagrange 114
 Lamba (Jacqueline) 261, 272
 Laporte (René) 173, 181, 185, 193,
 209, 210
 Laurens (Henri) 217
 Lautréamont (diye anılan Isidore
 Ducasse) 28, 123, 166, 208, 217,
 222
 Lavidrière (Eugénie) 33, 34
 Legrain (Pierre) 110
 Leiris (Michel) 217
 Lély (Gilbert) 235
 Lenin (diye anılan İliç Ulyanov)
 209, 224, 256, 258
 Lévis-Mano (Guy) 269, 283
 Levitzki 306
 Levy (Julien) 265, 266, 272, 293
 Loeb (Pierre) 68, 102, 110, 111
 Lorca (Federico García) 281
 Louis II (de Wittelsbach) 54

- Maar (diye anılan Dora Markoviç) 277, 283
- Mabille (Pierre) 261, 286
- Magritte (René) 215, 281, 282
- Mayakovski (Vladimir) 108, 111
- Maillol (Aristide) 217
- Makovsky (Vincenc) 246
- Malraux (André) 206
- Mann (Klaus) 67
- Mann (Thomas) 67
- Manoukine (Dr.) 60
- Mantelet 115
- Marx (Karl) 97
- Masson (André) 48, 193, 217
- Matisse (Henri) 210, 212, 234
- Matisse (Pierre) 250, 251
- Matta (Roberto) 281
- Meissonier (Ernest) 235
- Miller (Lee) 273
- Millet (Jean-François) 251
- Miravitles (Jaume) 248
- Miró (Juan) 78, 170, 222, 240, 256, 258, 281
- Modigliani (Amedeo) 78
- Mops (diye anılan Élisabeth Dorot-hea Sternheim) 53, 55, 56, 59, 61, 63, 67
- Moreux (Serge) 87, 88
- Moro (César) 122
- Murray (Hubert) 32
- Muzard (Suzanne) 98, 100, 106, 108
- Napoléon I 118
- Naville (Pierre) 48
- Nelli (René) 32, 36, 42
- Nezval (Vitezlav) 246
- Nierendorf (Karl) 23, 29, 41, 43, 54
- Nietzsche (Friedrich) 269, 271
- Noailles (Charles de) 94, 108, 110, 113, 129, 162, 169, 208, 256
- Noailles (Marie Laure de) 169, 299
- Noll (Marcel) 31, 111
- Nougé (Paul) 215, 232, 281, 282
- Nouveau (Germain) 208
- Nunez de Arenas (Manuel) 253
- Ocampo (Victoria) 249
- Oger 33, 35
- Oldman (O. W.) 68
- Parrain (Brice) 126
- Parrot (Louis) 298
- Pastoureau (Henri) 281, 282
- Paulhan (Jean) 288, 292
- Penrose (Roland) 255, 258, 259, 273, 281, 282
- Péret (Benjamin) 67, 85, 116, 162, 217, 221, 239, 248, 281, 283
- Petitjean 254
- Philippon (Dr.) 38, 138, 164
- Piaget (Jean) 217, 222
- Picabia (Francis) 119
- Picasso (Pablo) 24, 108, 110, 111, 134, 156, 206, 207, 215, 222, 234, 236, 239, 241, 254, 261, 266, 269, 277, 281, 282, 294, 296
- Poe (Edgar Allan) 97, 185
- Portier 128, 136, 137
- Puşkin (Aleksandr) 283
- Poulenc (Francis) 266
- Prévost (Marcel) 180
- Ramlot 250
- Ratton (Charles) 35, 37, 48, 53, 67, 90, 110, 133, 134
- Ray (Man) 213, 218, 220, 222, 235, 239, 252, 256, 258, 259, 263, 264, 266, 273, 275, 281, 282, 288, 293
- Real (Dr.) 43
- Renn (Ludwig) 205
- Reverdy (Pierre) 156, 217, 222
- Rigaut (Jacques) 119, 121
- Rimbaud (Arthur) 25, 208, 217, 222, 283, 285

- Ristitch (Marco) 168
 Rolland de Ren  ville (A.) 155
 Romains (Jules, diye anılan Louis Farigoule) 156
 Rott 96, 97, 115
 Rousseau (Henri) 38, 78, 230, 237, 242
 Roussel (Raymond) 160, 217, 222,
 Roux 217

 Sade (D.A.F., Marki de) 116, 209, 221
 Sadoul (Georges) 97, 130, 145, 159, 160, 161, 170
 Saint Jean (Robert de) 296
 Saint-Pol Roux (diye anılan Pierre-Paul Roux) 202
 Salahum (Madam) 28
 Salles (Georges) 53
 Savinio (Alberto) 94, 176, 283
 Scutenaire (Louis) 281
 Sennett (Michael Sinnott, Mack diye anılan) 119
 Serner (Dr.) 70
 Sgard 37, 44
 Shakespeare (William) 268
 Skira (Albert) 193, 205, 207, 210, 212, 213, 214, 218, 219, 220, 221, 243, 245, 264, 265, 303
 Soupault (Ph.) 28
 Stephan (E.) 32
 Styrsk  y (Jindşich) 246

 Tanguy (Yves) 28, 141, 153, 162, 170, 204, 214, 234, 236, 250, 269, 282

 Tchang (Raymond) 230, 233
 Teige (Karel) 246
 T  riade (E.) 216, 217, 221, 235
 Terry (Emilio) 208
 Thirion (Andr  ) 97, 151, 162, 206
 Thorner (Dr.) 43
 Touraine (Dr.) 98
 Toyen (diye anılan Maria Germinova) 246
 Triolet (Elsa) 108, 110, 135
 Tual (Roland) 24, 27, 29, 106
 Tzara (Tristan) 162, 166, 171, 172, 209, 210, 217, 221, 224, 225, 227

 Unik (Pierre) 147, 148, 159, 160, 162, 165, 170

 Valentin (Albert) 116
 Van Leer (Galeri) 37
 Vautel (diye anılan Cl  ment Vaulet) 155
 Verlaine (Paul) 19
 Viot (Jacques) 146, 147, 148
 Vriamont 223
 Vulliamy (G  rard) 305

 Walden (Nell) 54, 56
 Walden (Herwarth) 31
 Watson (Peter) 262

 Zervos (Christian) 250, 255, 256
 Zervos (Yvonne) 256
 Zwemmer (Galeri) 243

Yapıtlar Dizini

- Action de la justice est éteinte* [Adaletin Eylemi Bitti], René Char 146
Aigle et le serpent (L') [Kartal ve Yılan], Martin Luis Guzman y Franco 272
Amour et la Mémoire (L') [Aşk ve Bellek], Salvador Dali 175, 282
Amour la poésie (L') [Aşk şiir], Paul Eluard 46, 55, 60, 63, 65, 66, 68, 155, 236, 315
Animaux et leurs hommes (Les) [Hayvanlar ve İnsanları], Paul Eluard 39
À Pablo Picasso [Pablo Picasso'ya], Paul Eluard 294
Arcane 17 [Arkana 17], André Breton 300
Aslan Asker Şvayk, Jaroslav Haseck 194, 200
À toute épreuve [Sapasağlam], Paul Eluard 327-334
Au défaut du silence [Sessizliğin Yokluğuna], Paul Eluard 110, 313, 322
Au rendez-vous allemand [Alman Randevusunda], Paul Eluard 295
À Vau l'eau [Akıntıyla Beraber], J. K. Huysmans 213
Babaouo, un film surréaliste [Babaouo, gerçeküstücü bir film], Salvador Dali 173, 176
Balladin du Monde occidental (Le), J. M. Synge 160
Barre d'appui (La) [Destek Çubuğu], Paul Eluard 316
*Başkalaşım*lar, Ovidius 215
Capitale de la douleur [Acının Başkenti], Paul Eluard 40, 155, 246, 313, 314, 319, 323, 324
Champs magnétiques (Les) [Manyetik Alanlar], André Breton ve Philippe Soupault 110
Chanson complète [Eksiksiz Şarkı], Paul Eluard 285, 286
Choix de poèmes [Seçme Şiirler], Paul Eluard 301
Comme deux gouttes d'eau [İki Su Damlası Gibi], Paul Eluard 182, 186, 187
Contes [Masallar], Henri Duvernois 119
Contes bizarres [Tuhaf Masallar], Achim d'Arnim 208, 213
Cours naturel [Doğal Akış], Paul Eluard 266, 274, 349

- Dali ou l'antiobscurantisme* [Dali ya da Anti-Karanlıkçılık], René Crevel 243
- Défense de savoir* [Bilmek Yasaktır], Paul Eluard 314, 325
- Donner à voir* [Göz Önüne Sermek], Paul Eluard 266, 283, 285, 286
- On ikiler*, Aleksandr Blok 39
- Dur désir de durer (Le)* [Dirayetli Yaşama Dirayeti], Paul Eluard 304
- Ecce Homo*, George Grosz 55
- El ingenioso Hidalgo Don Quixotte*, Salvador Dali'nin illüstrasyonları 308, 310
- Etes-vous fous* [Deli misiniz?] 65
- Exemples* [Örnekler], Paul Eluard 40
- Facile* [Kolay], Paul Eluard 250, 252
- Femme visible (La)*, Salvador Dali 129, 130, 132, 171
- Fransk Surrealism*, ortak yapıt 204, 212, 219
- Gradiva*, Jensen 241
- Henri Rousseau: sa vie, son œuvre* [Henri Rousseau: Yaşamı, Yapıtları], Adolphe Basler 78
- Homme qui a perdu son squelette (L')* [İskeletini Kaybeden Adam], ortak roman 283
- Immaculée Conception (L')* [Günahsız Gebelik], Paul Eluard 122, 128, 315
- Impressions d'Afrique* [Afrika İzlenimleri], Raymond Roussel 160
- Jude the obscure* [Karanlık Jude], Thomas Hardy 94
- Kalevala*, Elias Lönnrot 40
- Livre ouvert (Le) I (1938-1940)* [Açık Kitap I], Paul Eluard 293
- Livre ouvert (Le) I-II (1938-1944)* [Açık Kitap II], Paul Eluard 294
- Locus Solus*, Raymond Roussel 160
- Lord Jim*, Joseph Conrad 40, 42
- Macbeth*, W. Shakespeare (S. Dali'nin illüstrasyonlarıyla) 307
- Mains libres (Les)* [Özgür Eller], Paul Eluard 264, 266
- Muldoror'un Şarkıları*, Lautréamont 185, 218, 221
- Métamorphose de Narcisse (La)* [Narcissos'un Dönüşümü], Salvador Dali 273, 282
- Mourir de ne pas mourir* [Ölmekten Ölmek], Paul Eluard 321, 322
- Nuitje*, André Breton 97, 246
- Nuits partagées* [Paylaşılmış Geceler], Paul Eluard 252

- Ode à Salvador Dali* [Salvador Dali'ye Od], Federico Garcia Lorca, Paul Eluard ve Louis Parrot'nun çevirisi 275, 281, 283
- Œuvre poétique (L')* [Şiirsel Yapıt], Victor Hugo 299
- Où boivent les loups* [Kurtların Su İçtiği Yer], Tristan Tzara 171, 172
- Papua of Today*, Hubert Murray 32
- Paul Eluard*, Louis Parrot 298
- Peinture au défi (La)* [Meydan Okuyan Resim], Louis Aragon 102
- Persécuté Persécuteur* [Zulüm Çeken Zalim], Louis Aragon 146
- Petite anthologie poétique du surréalisme* [Gerçeküstücü Küçük Şiir Antolojisi], André Breton ve Paul Eluard'ın seçtiği metinler 166, 171, 234
- Photographs (1920-1934)*, Man Ray 213
- Pieds dans le plat (Les)* [Tabaktaki Ayaklar], René Crevel 195, 207, 212
- Poésie ininterrompue (I)* [Kesintisiz Şiir I], Paul Eluard 299, 301
- Poésies (Les)* [Şiirler], Stéphane Mallarmé, Matisse'in illüstrasyonlarıyla 214, 223
- Prosper Bourguillard, impuissant, Président du Conseil* [Prosper Bourguillard, kifayetsiz, Başbakan], Binet-Valmer 125
- Ralentir travaux* [İşleri Yavaşlatmak], Paul Eluard, André Breton ve René Char 102, 108, 111
- Répétitions* [Tekrarlar], Paul Eluard 40
- Revolver à cheveux blancs (Le)* [Ak Saçlı Tabanca], André Breton 171, 172
- Rose publique (La)* [Herkesin Gülü], Paul Eluard 236, 239, 241, 246, 248, 339-348
- Second Manifeste du surréalisme* [İkinci Gerçeküstücü Manifesto], André Breton 97, 108
- Secret life (The)*, Salvador Dali 298, 299
- Sœurs Hortensia (Les)* [Hortensia Kardeşler], Henri Duvernois 119
- Sudseekunst*, Stephan 32
- Temps déborde (Le)* [Zaman Taşıyor], Paul Eluard 307, 308
- Tombeau des secrets (Le)* [Sırlar Mezarı], René Char 102, 108, 111
- Ubu enchaîné* [Zincirlenmiş Ubu], Alfred Jarry 262
- Vases communicants (Les)* [Birleşik Kaplar], André Breton 150, 246
- Vie immédiate (La)* [Doğrudan Yaşam], Paul Eluard 141, 171, 172, 180, 316, 334-338
- Voir* [Görmek], Paul Eluard 307
- Yeux fertiles (Les)* [Bereketli Gözler], Paul Eluard 261, 262

Dergiler ve İlanlar Dizini

Bifur 94

Bulletin international du surréalisme 247, 248

Cahiers d'Art 129, 250, 251, 252, 254, 255, 256, 259

Cahiers G.L.M. 281

Certificat, Paul Eluard 166, 168

Chantiers 42

Commune 193

Critique sociale (La) 193, 206

Dali News 301

Documents 96

Documents 34 232, 234, 235

Du temps que les surréalistes avaient raison [Gerçeküstücülerin Haklı Olduğu Zamanlarda], ortak el ilanı 250, 251

Échanges 155

Esprit 183, 187

Europe 193

Gringoire 180

Harpers Bazaar 252

Humanité (L') 154, 156, 157, 161, 263

Konkretion 256

Lautréamont envers et contre tout [Her şeye karşı ve Her şeyin karşısında Lautréamont], P. Eluard, A. Breton, L. Aragon 28

- Lettre ouverte à Monsieur Camille Chautemps...* [Bay Camille Chautemps'a
Açık Mektup], ortak el ilanı 273
Littérature 110
- Marianne* 268
- Minotaure* 193, 206, 207, 209, 210, 212, 214, 216-219, 220, 221-222, 231, 232,
233, 234, 235-236, 239, 242, 245, 248, 264, 265, 266, 271
- Misère de la poésie* [Şiirin Sefaleti], André Breton 157, 159, 162
- Nadrealizam danas i ovde* 156
- Nouvelle Équipe* 183, 187
- Nouvelle Revue Française (La)* 119, 155, 193, 229, 230, 263, 268, 269, 288, 292
- Nouvelles Littéraires (Les)* 128, 237
- Paillasse!* [Soytarı!], ortak el ilanı 162, 164, 165, 166
- Phare de Neuilly (La)* 183
- Revue française de Psychanalyse* 118, 119
- Sur* 249, 253
- Surréalisme au service de la révolution (Le)* 115, 116, 117, 119, 122, 147, 148,
165, 170, 174, 187, 205, 208, 209, 210, 212
- Surrealismus* 240
- This Quarter* 173, 176
- Un Cadavre* [Bir Kadavra], ortak el ilanı 97
- Variétés* 49, 67, 85, 104
- VVV* 299

Dün akşam Breton'un evinde Max Ernst domuzuyla kavga ettim, daha doğrusu birden yumruğunu indiriverdi gözüme...

Mayıs 1927.

Picasso, imza vermeden önce avukatına danışmak istiyor. Fransa'dan kovulmaktan korkuyor. Harika değil mi! Eğer imzalamazsa, onu ihbar edeceğiz ve şiddetle kınayacağız.

Şubat 1932.

Aragon'un nasıl davrandığını size yazdılar sanırım... Rezil herif maskesini nihayet çıkarıyor işte.

Mart 1932.

Dali'nin öyle laf olsun diye yapıp da ortalıkta bıraktığı **krokiler** olursa, onları bir mektup içinde gönder bana.

Şubat 1933.

Düşün bak, küçük kızım, eğer Dali ölecek olursa, hiçbir **şeyin kalmayacak**. Babası her şeyi elinden alır. Bunu kabul edemem. Evlenmemiş olmanın tehlikeleri bunlar...

Şubat 1933.

Gerçeküstücülüğün isim babalarından Paul Eluard'ın ilk karısı Gala'ya yazdığı tutku dolu mektuplar (1924-1948).

Şair kavgaları, savaş yılları, geçim sıkıntıları, çalkantılı sanat çevreleri, ilişkiler, ihanetler, ayrılıklar.

Bir dönemin, bir edebiyat akımının ve bitimsiz bir aşkın hikâyesi.

ISBN 975-08-0821-5

